ئینسکلۆپیدیای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

چاپی یەکەم

فەرید ئەسەسەرد

سەرپەرشتیاری گشتی و سەرۆکی
دەستەی کارا

کەیوان سەعید

سکرتێری نوسین

ئەندامانی دەستەی کارا

ئاوات کۆکەیی   ڕەنج جەعفەر   ئەوزاد عەلی ئەحمەد

ئەكادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی كادیران

دامەزراوەیەكی كەلتورییە بەپێی بڕیاری كۆنگرەی سێی ساڵی ٢٠١٠ ی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان دامەزراوە، ئەركەكەی بریتییە لە دەستەبەركردنی پێداویستییەكانی هۆشیاركردنەوەی سیاسی، فراوان كردنی چوارچێوەكانی ڕۆشنبیریی گشتی، تۆكمەكردنی بەهاكانی دیموكراسیو مافی مرۆڤ و دادی كۆمەڵایەتی لەكۆمەڵدا، تاوتوێ كردنی مەسەلەكانی بیری هاوچەرخو دابین كردنی كەرەستەی پێویست بۆ پێگەیاندنی كادیران لە بوارە هەمەجۆرەكاندا.

هاوكاران

ئەكبەر ئەحمەد

بوار نورەددین

دیزاینی ناوەوە و بەرگ

توانا عومەر

پیتچنین

ژینۆ عەبدولمەجید

سوهامە عەبدولوەهاب

هەڵەبڕی

حسێن محەمەد ئەحمەد

گەیلان نورەددین

ژمارەی سپاردن: (١١٠٢) ساڵی (٢٠١٣)ی لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی كتێبخانە گشتییەكانی پێدراوە

Mobile:
+964-053-3181028
+964-0750-7482929

E-mail:enpuk2013@yahoo.com
E-mail:enpuk2013@gmail.com

پێشەکیی چاپی یەکەم

بیرۆکەی دەرکردنی ئینسکلۆپیدیایەکی تایبەت بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ ساڵی ٢٠١١ دەگەڕێتەوە، کاتێک لەئەکادیمیای هۆشیاریو پێگەیاندنی کادیران دەستمان بەچاپکردنەوەی ئەدەبیاتی سەردەمی پێشمەرگایەتی کرد. لەو دەمەدا سەرەڕای پەی بردن بەبایەخی دەستخستنی دیکۆمێنتەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی بۆ ئەندامانو کادیرانو لێکۆڵیاران، هەستمان بەوە کرد کەئەم پرۆژەیە پێویستی بەپرۆژەیەکی فراوانترە کەشانبەشانی پرۆژەی چاپکردنەوەی دیکۆمێنتەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی، بەشدار بێ لەشۆڕبونەوە بەناخی مێژوی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا بەشێوەیەکی قوڵترو سیستماتیکتر، بەتایبەتی کەدیکۆمێنتەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی زۆرتر جەخت دەکەنە سەر دوو مەسەلەی گرنگ کەبۆ سەردەمی خۆیان گرنگییەکی لەڕادەبەدەریان هەبوە، یەکێکیان رونکردنەوەی هەڵوێستی سیاسیو ئەجیندای کارەو ئەوی تر قوڵکردنەوەی گیانی خۆڕاگریو بەرخودانە.

ئەمە ئەکادیمیای بردە سەر ئەو باوەڕەی کەچاپکردنەوەی ئەدەبیاتی سەردەمی پێشمەرگایەتی بەتەنها، لێی رانابینرێ بتوانێ وێنایەکی ورد دەربارەی مێژوی یەکێتی پێشکەش بکا. لەم سۆنگەیەوە بیر لەپرۆژەیەک کرایەوە کەمەبەستی داواکراو بەدی بێنێو لەهەمان کاتیشدا گێڕانەوەیەکی کتو متی رابردوو نەبێ. بەم شێوەیە، وردە وردە بۆچونەکە لەسەر دەرکردنی ئینسکلۆپیدیایەکی تایبەت بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان گیرسایەوە کەمەسەلەی نوسینی مێژوی یەکێتی تێپەڕێنێو بتوانێ بچێتە ناو وردترین وردەکاریی ژیانی یەکێتی لەرابردوو و ئێستادا.

لەکۆتایی ساڵ راوێژ بەشارەزایانی دەرەوەی وڵات کرا، بیرۆکەی پرۆژەکەیان لەگەڵدا تاوتوێ کراو سەیری چەند ئینسکلۆپیدیایەکی بیانی کرا بەمەبەستی سودمەندبون لەئەزمونە پێشکەوتووەکانی ئەم بوارە. بۆ ئەم پرۆژەیە سود لەئەزمونی چەند ئینسکلۆپیدیایەک وەرگیرا، لەوانە لەئێران، ئینسکلۆپیدیای فارسیی سەدر حاج سەید جەوادیو بەهائوددین خورەم شاهیو ئینسکلۆپیدیای فارسیی غولام حوسەین موساحیب کەیەکەمیان لەلایەن دەزگای ئینسکلۆپیدیای شیعەگەرییەوە دەرچووەو ئەوی تر لەلایەن دەزگای بڵاوکردنەوەی ئەمیر کەبیرەوە. هەروەها سود لەئەزمونی هەر یەک لەمیسرو لوبنان لەبواری ئینسکلۆپیدیادا وەرگیرا. لەئینسکلۆپیدیاکانی میسر سەیری فەرهەنگی سیاسیی ئەحمەد عەتیەتوڵڵا کرا

کەچاپی سێیەمی لەساڵی ١٩٦٨ لەقاهیرە دەرچووە . لەئینسکلۆپیدیاکانی لوبنانیش سەیری سێ ئینسکلۆپیدیا کرا، یەکێکیان ئینسکلۆپیدیای سۆسیالیزمە کەدکتۆر محەمەد عەلی موراد بەهاوکاریی چەند لێکۆڵیارێکی دیکە دەری کردووەو هەروەها سەیری کۆپییە عەرەبییەکەی ئینسکلۆپیدیای ئیسلام کرا کەئەحمەد شەنتناوی بەهاوکاریی چەند وەرگێڕێکی تر وەری گێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبیو هەر لەم سەروبەندەشدا سەیری ئینسکلۆپیدیای عەسکەریی هەیسەم ئەیوبی کرا کە بەچەند بەرگێک دەرچووەو بەرگی یەکەمی لەساڵی ١٩٧٧ لەبەیروت چاپ کراوە .

هەروەها بەشێوەیەکی تایبەت سودێکی زۆر لەئەزمونی ئینسکلۆپیدیای Insight on The Scriptuers وەرگیرا کەچاپی یەکەمی لەساڵی ١٩٨٨ بەزمانی ئینگلیزی لەئەمریکا دەرچووەو لەوساوە چەند چاپێکی لێ دەرچووەو تا ئێستا وەرگێڕدراوەتە سەر ٢٦ زمان لەجیهانداو تایبەتە بەکەسایەتییەکانو شوێنە جوگرافییەکانو روداوە جەنگیو مێژوییەکانی ناو تەوراتو ئینجیل. ئەم ئینسکلۆپیدیایە کەتیراژی چاپی یەکەمی نیو ملیۆن دانەیە، لەلایەن کۆمەڵەی نێودەوڵەتیی خوێندکارانی کتێبی پیرۆزەوە دەردەچێ.

لەدواییدا، پاش شەنو کەو کردنی نمونەکان، بیر لەسەر ئەوە گیرسایەوە کەگونجاوترین ئینسکلۆپیدیای تەرخانکراو بۆ کاروباری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ئەوەیە کە بەشێوەی فەرهەنگ، بەپێی ئەلفوبێ، ڕێک دەخرێ، بەتایبەتی کەئەم مۆدیلە هەلومەرجێکی وا فەراهەم دەکات کەبتوانرێ زۆرترین زانیاری لەکەمترین پانتاییدا نمایش بکرێو هەموو بوارەکان بگرێتەوەو لەمیتۆدی کارکردنیشدا، بە بەراورد لەگەڵ میتۆدەکانی تردا، دەشێ ساکارتر بێو خێراتر بەرهەمی لێ بکەوێتەوە .

یەکەم کۆبونەوەی دەستەی کارا بەسەرۆکایەتیی سەرپەرشتیاری گشتی، لە٢٣ی تشرینی دووەمی ساڵی ٢٠١١ لەبارەگای ئەکادیمیا بەسترا کەتێیدا ئەجێندای کارو شێوەو میکانیزمەکانی کۆکردنەوەو تاوتوێ کردنو شیکردنەوەو داڕشتنی زانیارییەکان دەستنیشان کران. لەکانونی یەکەمدا دەستەی کارا بەپێی نەخشەی دانراو کەوتە گەڕ.

ئەم چاپی یەکەمە ٦٣٠ ناونیشانی لەخۆ گرتووە کە بەسەر ژیاننامەی کەسایەتییە کاراکانو شەهیدەکانو بڵاوکراوەکانو نەبەردەکانی هێزی پێشمەرگەو دامو دەزگاکانو کۆبونەوەکانو هاوپەیمانییەکاندا دابەش کراون، لەوانە ١٣١ ناونیشان بۆ کەسایەتییەکان تەرخان کراوە، ١١٧ بۆ شەهیدەکان، ٦٢ بۆ بڵاوکراوەکانو ٢٠٩ بۆ نەبەردەکانی هێزی پێشمەرگە .

بەپێی نەخشەی دانراو، نیاز وایە ساڵی جارێکو ئەگەر توانرا ساڵی دوو جار ئەم

ئینسکلۆپیدیایە چاپ بکرێتەوەو هەر جارەی بابەتی تری بخرێتە سەرو دوای ئەوەی دەستەی کارا دەچێتە سەر ئەو باوەڕەی کەئینسکلۆپیدیاکە زۆربەی هەرە زۆری بابەتە پێویستو گرنگەکانی روماڵ کردووە، هەمووی بەسەر یەکەوە بەچەند بەرگێک چاپ دەکرێتەوە.

سەرچاوەی زانیارییەکانی ئەم ئینسکلۆپیدیایە سەرچاوەی هەمەجۆرن، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی دەکرێ بەسەر چوار جۆری سەرەکیدا دابەش بکرێن کەئەمانەن:

١- بڵاوکراوەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی کەژمارەیەکی زۆریان دەگمەنو هەندێکیان زۆر بەئەستەم چنگ کەوتون.

٢- یاداشتو بیرەوەرییەکانی ئەو کەسانەی کەئەزمونی ژیانی خۆیان لەسەردەمی پێشمەرگایەتیو ناو رێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا گێڕاوەتەوە، بەسودوەرگرتن لەبیرەوەرییە بڵاوکراوەکانی ئەو کەسانەش کەئەندامی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان نین.

٣- چەردەیەک لەو گۆڤارانەی کە بەشێوەی هەمەجۆرو لەکاتی جیاوازدا بەشێک لەمێژوی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیان بڵاوکردۆتەوە لەوانە گۆڤارەکانی «رێبەری پێشمەرگە»، «چیا»، «سەنگەر»و رۆژنامە «کوردستانی نوێ» بەتایبەتی ئەو بابەتانەی لەلاپەڕەی «سەروەران» بڵاوکراونەتەوە.

٤- ئەو وتارو لێکۆڵینەوانەی بەشێوەیەکی بەربڵاو دەربارەی مێژووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەژمارەیەکی زۆری چاپەمەنییەکاندا بڵاوکراونەتەوە کەئەمە ئەو چاوپێکەوتنانەش دەگرێتەوە کەخاوەنەکانیان تێیدا هەندێ مەسەلەیان وروژاندووە کە لەم ئینسکلۆپیدیایە سودێکی زۆریان لێ وەرگیراوە.

٥- سەدان چاوپێکەوتنی تایبەتو پەیوەندی کردنو دروست کردنی کۆنتاکت بەشێوەی راستەوخۆو ناڕاستەوخۆو بەتەلەفۆنو نوسراوو ئیمەیل بۆ وەرگرتنی زانیاری یان بۆ ساغکردنەوەی هەندێ زانیاری کەپێویستیان بەلێوردبونەوەو لێ دڵنیابون بووە. بەم پێیە، سەرچاوەی بەشێکی گرنگی زانیارییەکان سەرچاوەی رەسەنو لەکانگای سەرەکییەوە وەرگیراون.

بۆ دەستەی کارا کەبەسکرتێرەوە لەچوار کەس پێکدێ، کارکردن بۆ ماوەی ساڵێکو دوو مانگێک بەم ژمارە کەمە، کارێکی پڕوکێنەر بوو، بەتایبەتی کەمەسەلەکە تەنها بەکۆکردنەوەی زانیاری دانەکەوتووە، بەڵکو کۆکردنەوەکە تەنها هەنگاوێکی سەرەتایی بووە بۆ گەیشتن بەڕاستیی خوازراو. پاش کۆکردنەوەی زانیارییەکان، ئەرکی شیکردنەوەو پۆلین کردنو بەراوردکردنی زانیارییەکان دێتە پێش. ئەم پرۆسەیەش بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی

دوو ئەرکی تری هاتوتە سەر، یەکێکیان دڵنیابونە لەدروستیی زانیارییەکان کەئەمەش تەنها بەوە دێتە دی کەسەرچاوەی تر بۆ پشت راستکردنەوەی زانیارییەکان بدۆزرێتەوەو ئەوی تر پڕکردنەوەی کەلێنی ناو زانیارییە کۆکراوەکانە بەمەبەستی پێشکەش کردنی برێکی گونجاوو پەسندکراوی زانیاری سەبارەت بەبابەتێکی دیاریکراو، چونکە هەندێ لەبابەتەکان گێڕانەوەی جیاوازیان هەیە یان زانیاریی شێواویان تێکەوتووە یان تێکەڵ بەبابەتی تر بون یان بەکەموکوڕییەوە کۆکراونەتەوە. لەم سەروبەندەدا ئەرکی داڕشتنەوەو رێکخستنی زانیارییەکان لەبەرەنجامی کۆتاییدا لەئەستۆی سەرپەرشتیاری گشتی بووە.

بەپێی نەخشەی دانراو، لەچاپی دووەم بەدواوە نیازی فراوان کردنی دەستەی کارا هەیە بۆ ئەوەی دەستەکە ژمارەیەکی زۆرتری ئەندام بگرێتەوە بەرەچاوکردنی فاکتەری دابەشبونی جوگرافی.

بۆ ئەوەی خوێنەر شارەزای شێوازی کارکردن بێ لەم ئینسکلۆپیدیایە، ئاماژە بەم خاڵانەی خوارەوە دەکرێ:

١- شێوازی رێکخستنی بابەتەکان بەپێی ئەلفوبێیەو لەم رووەوە بابەتەکانی هەر پیتێک بەپێی بابەت پۆلین نەکراون، بەڵکو هەموی بەسەریەکەوە بەپێی ریزبەندیی پیتەکانیان، بەو جۆرە لەفەرهەنگەکانی زماندا پیادە کراوە، رێک خراون.

٢- بەشێک لەو کەسایەتییانەی کەژیاننامەیان لەم چاپە بڵاوکراوەتەوە یان لەچاپەکانی تردا بڵاو دەکرێتەوە، لەقۆناغێکی دیاریکراوی ژیانیاندا ئەندامی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بون. وازهێنانیان لەیەکێتی یان دەست لەکار کێشانەوەیان یان پەیوەندی کردنیان بەگروپی سیاسیی ترەوە ئەو مافەیان لێ ناسەنێتەوە کە لەم ئینسکلۆپیدیایە ژیاننامەیان بڵاو بکرێتەوە، بەتایبەتی کەهەندێکیان لەهەندێ قۆناغی دیاریکراودا رۆڵی سەرەکییان لەناو یەکێتیدا هەبووە.

٣- لەگێڕانەوەی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگە لەساڵانی ١٩٧٦و ١٩٧٧و تەنانەت لەبەشێکی ساڵی ١٩٧٨، ئاماژە بەیەکە پێشمەرگەییەکان نەکراوە، چونکە لەسەرەتای ساڵانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار تاکە یەکەی هێزی پێشمەرگە، مەفرەزە بووە. پاش دابەش کردنی کوردستان بەسەر چەند هەرێمێکدا، پەیڕەوی لەپلەبەندیی مەفرەزە- کەرت- هەرێم کرا، بەڵام تا ساڵی ١٩٧٨یش هەندێ ناوچە دوور بوو لەم پلەبەندییە.

٤- چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگە لەساڵانی ١٩٧٦و ١٩٧٧، بەبەراورد لەگەڵ چالاکیی ساڵانی پاشتر، بەکورتی نمایش کراون. ئەو سەرچاوانەی گێڕانەوەی ئەو چالاکییانەیان لەئەستۆ دایە، سەرچاوەی تێروتەسەل نین و کەمترین زانیارییان لەخۆ گرتووە. لەو سۆنگەیەشەوە کەژمارەیەکی زۆری ئەو پێشمەرگانەی بەشدار بون لەو چالاکییانە، شەهید

بون یان کۆچی دواییان کردووە، دەرفەتێکی زۆر بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەم بارەیەوە پێک نەهات. تائێستا گرنگترین سەرچاوەی نوسراو کەئاماژە بۆ چالاکییەکانی ساڵانی ۱۹۷٦و ۱۹۷۷و بەشێکی چالاکییەکانی ساڵی ۱۹۷۸ی هێزی پێشمەرگە دەکا، هەواڵنامەی کوردستانی عیراقە، بەتایبەتی یەکەم ژمارەی کە لەئایاری ساڵی ۱۹۷۸ لەکوێستانەکانی قەندیل بەناونیشانی «هەواڵنامەی خەباتی شۆڕشگێڕانەی گەلی کوردستانی عیراق لەماوەی دوو ساڵدا» دەرچووە. ئەم ژمارەیە زۆرتر بۆ دیکۆمێنت کردنی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەیە لەماوەی نێوان ئایاری ۱۹۷٦و نیسانی ۱۹۷۸. جێی ئاماژە پێ کردنە، کەئەگەر لەو دەمەدا کاک نەوشیروان مستەفا ئەرکی کۆکردنەوەی چالاکییەکانی ساڵانی ۱۹۷٦و ۱۹۷۷ی لەئەستۆ نەگرتایە، بەدڵنیاییەوە زۆربەی هەرە زۆری دەفەوتاو لەبیر دەچۆوە.

٥- هەندێ لەدەزگاکان بەپێی قۆناغەکان ناوی جیاوازیان بەخۆیانەوە دیوەو ئەمە لەهەندێ رووەوە رەنگە ببێتە مایەی سەرلێشێواندن چونکە خوێنەر هەر جارەی ناوی دەزگاکە بەشێوەیەکی جیاواز دەبینێ، بۆیە رەنگە ئەمە وای لێ بکا دەزگاکە بەچەند دەزگایەک تێ بگا. بەهۆی ئەمەوە، لەڕەوتی گێڕانەوەی مێژودا، زۆرتر ناوی دوایینی دەزگاکە بەکار هێنراوە، بەرەچاوکردنی ئەوەی کەهەر کات پێویست بە بەکارهێنانی ناوە کۆنەکە کرابێ، ئاماژەی پێ کراوە. ئەمە زۆرتر دوو دەزگا دەگرێتەوە، یەکێکیان کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانە کەناوە کۆنەکەی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستانەو ئەوی تر رادیۆی دەنگی گەلی کوردستانە کەپێش ئەم ناوە دوو ناوی تری هەبووە کەبریتین لەرادیۆی دەنگی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو رادیۆی دەنگی شۆڕشی عیراق.

لەدەرکردنی ئەم ئینسکلۆپیدیایەدا سەدان کەس بەشێوەی جیاواز یارمەتیی داوینو سەرچاوەی رەسەنی زانیارییان بۆ دابین کردوین یان بەشێک لەزانیارییە کۆکراوەکانیان بۆ پشت راست کردوینەتەوە یان کارئاسانییان بۆ بەدەستهێنانی زانیاری بۆ کردوینو ئەو هاوکاری کردنەیان بۆتە مایەی دەوڵەمەندکردنی ئەم ئینسکلۆپیدیایە. هاوکاریی ئەو بەڕێزانە مایەی رێزو پێزانینە.

هەمو ئەوانەی سەرنجو تێبینییان لەسەر ئەم چاپە هەیە یان خوازیارن زانیاریی تر سەبارەت بەبابەتە بڵاوکراوەکان بنێرن، دەتوانن بەمۆبایلو ئیمەیل پەیوەندی بەدەستەی کاراوە بکەن.

فەرید ئەسەسەرد

لێپرسراوی ئەکادیمیای هۆشیاریو پێگەیاندنی کادیران

ئارێز عەبدوڵڵا ئەحمەد

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبوونی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی ئارانەی سەر بەخەلیفان لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٧٤، کاتێك شەڕ لەنێوان کوردو ڕژێمی عیراق دەستی پێکردەوە، باوکی بوو بەپێشمەرگەو هەر ئەو ساڵە بەهۆی شەڕەوە ئاوارەی ئێران بوون. ماوەی یەك ساڵ لەدیزفول و خوڕەم ئاباد مانەوە.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، لەوەرزی پایزدا خێزانەکەی گەڕایەوە بۆ عیراق، یەکسەر بۆ ناحیەی ئیسلاح لەپارێزگای ناسریە دوور خرایەوە. لەوێ درێژەی بەخوێندنی سەرەتایی دا.

ساڵی ١٩٧٧ ڕژێمی عیراق ڕێی پێدان بگەڕێنەوە بۆ کوردستان لەهەولێر خوێندنی سەرەتایی تەواو کردو ناوەندی و ئامادەیی لەخەلیفان. شۆڕش و ساڵانی تاراوگە لەئێران و باشووری عیراق ئاسەوارێکی قوڵیان لەسەر هۆشیاریی نەتەوایەتیی بەجێهێشت. لەتەمەنی ١٥ ساڵیدا پەیوەندیی بەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کرد کە باڵێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەحزبی سۆسیالیستی کوردستانەوە کردو لەم سەروبەندەدا هەڵسوڕانێکی دیاری لەناو ڕێکخستندا نیشانداو لەگەڵ چەند هەڤاڵێکیدا بەشدار بوو لەدروستکردنی دەستەیەکی پێشمەرگەی ناوشار کە چالاکیی شۆڕشگێڕانەی لەناو شار ئەنجام دەداو هەندێ جار چاوساغیی بۆ هێزی پێشمەرگە دەکرد بۆ ئەنجامدانی چالاکی لەناو شار، تەنانەت جارێکیش لەرواندز بریندار بوو.

جموجۆڵی بووە مایەی ڕاکێشانی سەرنجی دەزگا ئەمنییەکان، بۆیە زۆرجار بانگ دەکراو هەڕەشەی لێدەکرا. ساڵی ١٩٨٤، پاش تەواو کردنی قۆناغی ئامادەیی و بەر لەوەی بچێ بۆ زانکۆ، لەلایەن دەزگای ئەمنی هەولێرەوە گیراو دوای شەش مانگ ئازارو ئەشکەنجەدان، بەهۆی نەدرکاندنی هیچ نهێنییەکەوە ئازاد کرا. کاتێکیش خوێندکاری کۆلێجی کارگێڕی و ئابووریی زانکۆی سەلاحەدین بوو، دەزگای ئەمن چەند جارێك گێچەڵی پێ فرۆشت.

ساڵی ١٩٨٥ کاتێك باڵی قادر عەزیز لەحزبی سۆسیالیست جیا بۆوەو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستانی دروستکرد، ئەو لەزیندان بوو. بەڵام دوای ئازادبوونی، پشتگیریی ئەو باڵەی کرد. ساڵی ١٩٨٧ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەی حزبی زەحمەتکێشانەوە کردو لەناوچەکانی شەقڵاوەو ئاکرێ و ئامێدی پێشمەرگایەتیی کرد. هاوینی ساڵی ١٩٨٨ لەناوچەی خواکورك، لەسەر سنوری عیراق- تورکیا، لەگەڵ ٤ پێشمەرگەی تردا لەئەشکەوتێك لەلایەن سوپای تورکەوە گیران و تا پایزی ساڵی دواتر لەزیندانەکانی شەمزینان و هەکاری و دیاربەکر مانەوە، دواتر ئەم ئەزموونە دژوارەی لەدووتوێی ڕۆمانێکدا بەناوی «لەودیو دەرگا داخراوەکانەوە» دیکۆمێنێت کرد.

هاوین هەر پێنجیان ئازاد کران، بەڵام بەدەستبەسەری برانە شاری قەیسەری لەناوەڕاستی تورکیا. لەوێ دەبوو هەموو ڕۆژ سەردانی بنکەی پۆلیس بکەن و ئیمزای ئامادەبوون بکەن. دواتر سێ هاوڕێی خۆیان گەیاندە سوریاو ئەوو هاوڕێیەکی خۆیان گەیاندە دیاربەکرو لەوێ بەکۆمەکی هەندێ هاووڵاتیی کوردپەروەر گەیەنرانە شاری گەڤەر لەویلایەتی هەکاری و لەوێوە ئاودیوی ئێران بوون.

لەئێران لەئۆردوگای زێوە لەنزیك ورمێ گیرسایەوە. ساڵی ١٩٩٠ بەپارتیزانی گەڕایەوە بۆ کوردستان و ماوەیەك لەناوچەکانی ئاکۆ و خۆشناوەتی و ڕەواندزو دەشتی هەریر مایەوە. پایزی ئەو ساڵە لەگوندی ڕاژان

لەناوچەی مەرگەوەڕ بووە ئەندامی دەستەی نوسەرانی ڕۆژنامەی «بەرەی کوردستانی».
ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەڕاپەڕیندا کرد. ساڵی ١٩٩٣ پشتگیریی پرۆژەکەی تاڵەبانیی کرد سەبارەت بەیەکگرتنەوەی چەپ و سۆسیالیستەکان و گەڕایەوە ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. هەر ئەو ساڵە بووە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخستن. بۆ ساڵی دواتر بووە ئەندام لەمەکتەبی هۆشیاری و بۆ ماوەیەك بووە سکرتێری گۆڤاری «ڕێبازی نوێ» و پاشان بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی سۆران.
ساڵی ١٩٩٥ بوو بەفەرماندەی هێزەکانی باڵەکایەتی وساڵی دواتر سەرەڕای ئەوەی کە جێگری لێپرسراوی مەڵبەند بوو، سەرلەشکری ڕەواندزیش بوو. ساڵی ١٩٩٧ بوو بەئەندامی فەرماندەیی و ساڵی ١٩٩٨ بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەندی پێشمەرگە.
ساڵی ١٩٩٩ بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ڕاپەڕین لەڕانیەو لەپرۆسەی ئازادیی عیراقدا لەساڵی ٢٠٠٣ بووە کارگێڕی فەرماندەیی گشتی و فەرماندەی قۆڵی شوان-کەرکوك.
ساڵی ٢٠٠٥ بەئەندامی پەرلەمانی کوردستان لەسەر لیستی سەوز هەڵبژێردراو لەناو پەرلەمان بووە سەرۆکی کۆمسیۆنی پەیوەندییەکان و کاروباری ڕۆشنبیری.
لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو هەر ئەو ساڵە بووە لێپرسراوی مەڵبەندی سۆران.
دیارترین بەرهەمەکانی: «ڕێگای یاخییان: بیرەوەری و یاداشت» (٢٠٠٤)، «زیندان لەپەنجەرەکەمەوە« (٢٠٠٦)، «لەدیو دەرگا داخراوەکانەوە« (٢٠٠٩).

ئازاد عەبدولسەمیع موفتی*

فەرماندە. ناسراو بەئازاد کۆیی. لەدایکبوونی ساڵی ١٩٦٣ی کۆیە. دەرچووی قۆناغی ناوەندی. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٨ بەگومانی کارکردنی بۆ یەکێتی، لەلایەن دەزگای ئەمنەوە گیراو پاش ئەوەی هیچی لەسەر ساغ نەبۆوە، پاش چەند ڕۆژێك ئازاد کرا، بەڵام ساڵی دواتر دیسان دەستگیر کرایەوەو پاش زیاتر لەیەك مانگ ئازاد کرا.
ساڵی ١٩٨١ لەکەرتی شەهید شەفیق لەسنوری کۆیە بوو بەپێشمەرگە. بەشداریی دەیان چالاکیی پێشمەرگانەی کردو چوارجار لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بریندار بوو.
ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەڕاپەڕیندا کرد. ساڵی ١٩٩٦ خولی ئەفسەرانی فەرماندەیی تەواو کردو بوو بەئەفسەر. لەو ماوەیەدا چەندین پلەو پایەی سەربازی و پێشمەرگانەی پێ سپێردرا، دوا پلەی فەرماندەی فەرماندەیی ١٦ی بابەگوڕگوڕ بوو. لەپلەی ئەفسەریدا بوو بەرائید.
لە ٣ی تشرینی یەکەمی ٢٠٠١ لەچیای شنروێ لەشەڕی دژ بەتیرۆریستانی جوندوئیسلام شەهید کرا.

ئازاد هەورامی*

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی گەڕەکی زێوێی ئیمام قاسم لەکەرکوك. ناوی تەواوی ئازاد عەبدولمەجید عەبدولغەفار جەعفەر. بەڕەڵەك دەچێتەوە سەر ناوچەی هەورامان و ئازناوەکەشی هەر لەوەوە هاتووە. ساڵی ١٩٥٣ بنەماڵەکەی لەتەوێڵەوە بۆ کەرکوك کۆچی کردو لەگەڕەکی ئیمام قاسم گیرسایەوە.
خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەکەرکوك تەواو کرد، بەڵام لەبەر هەڵسوڕانی سیاسیی نەیتوانی پۆلی شەشی ئامادەیی تەواو بکات، لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٠، بووە ئەندام لەیەکێتیی قوتابیانی کوردستان ولەساڵی ١٩٧٢دا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٤ پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، بوو بەپێشمەرگە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ گەڕایەوە

ئازاد هەورامی لەگەڵ پێشمەرگەیەکی دێرین

بۆ کەرکوك و بەردەوام بوو لەسەر هەڵسوڕانی سیاسیی لەناو کۆمەڵەدا.

دوا بەدوای ئاشکرابوونی بەشێکی زۆری ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەو دەستگیرکردنی ژمارەیەکی زۆری ئەندامان، خۆی لەدەزگا ئەمنییەکان شاردەوەو لەکۆیە گیرسایەوە. پاشان، دوا بەدوای گیرانی هەموو سەرکردەکانی کۆمەڵە، لەگەڵ هەر یەك لە شاسوار جەلال (ئارام)و حیکمەت محەمەد کەریم (مەلا بەختیار) و سالار عەزیزدا بەشدار بوو لەدامەزراندنی کۆمیتەی هەرێمەکان وە سەرکردایەتیی دیفاکتۆی کۆمەڵە لەکاتی تەنگانەدا.

ساڵی ١٩٧٦ بوو بەپێشمەرگەو مەفرەزەیەکی سەرەتایی لەناوچەی چەمی ڕەزان دروستکرد. ساڵی ١٩٧٧ پاش ئەوەی کە لەکۆبوونەوەکانی برادۆست بڕیار درا کۆمیتەیەکی سەرکردایەتی لەنوێنەرانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتی بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پێك بهێنرێ، یەکێ لەو شەش نوێنەرەی کۆمەڵە بوو لەکۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیدا. لەکۆبوونەوەی ساڵی ١٩٧٨ی نۆکانیش بەئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی دانرایەوەو دواتریش خۆی و سالار عەزیز کران بەئەندامی مەکتەبی سیاسی.

هەروەها لە نۆکان، لەکۆبوونەوەی کادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵەدا سەرکردایەتییەکی کاتی بۆ کۆمەڵە دیاری کراو ناوەندێکی سێ کەسیش بۆ ڕایی کردنی کاروبارەکان دانرا کە لەهەردووکیاندا هەورامی ئەندام بوو.

لەکارەساتی ساڵی ١٩٧٨ی هەکاریدا، کاتێك هێزەکانی یەکێتی ڕوویانکردە برادۆست بۆ دانانی بنکەو دواتریش چوونە ناو خاکی تورکیا بۆ وەرگرتنی ئەو وەجبە چەکەی نیاز وابوو لەسوریاوە بگات، لە ١٩ی حوزەیراندا کەوتە بۆسەی چەکدارە خێڵەکییەکانی ناوچەکە کە شێخموس کەرەڤان سەرکردایەتیی دەکردن و پاش شەڕێکی سەخت کە چەند سەعاتێکی خایاندو ژمارەیەکی زۆر پێشمەرگەی تێدا شەهید بوو، لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر کادیرو لێپرسراودا بەدیل گیراو پاش چەند ڕۆژێك ڕادەستی تاقمی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان کرا. هاوینی هەمان ساڵ توانی لەزیندان ڕابکات و خۆی بگەیەنێتە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی.

لەکۆبوونەوەی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ی کادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵە لەشێنێ، بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەڵبژێردرایەوە.

ساڵی ١٩٨٠ کرا بەلێپرسراوی لقی ٢ی کەرکوکی یەکێتی. ساڵی ١٩٨١ پاش ئەوەی کە لەکۆنفرەنسی ١ی کۆمەڵە، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵنەبژێردرایەوە، کرایە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخستنی کۆمەڵە.

لەکۆنفرەنسی ٢ی کۆمەڵە کە ساڵی ١٩٨٢ لەناوزەنگ بەسترا، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو ساڵی ١٩٨٤یش لەکۆنفرەنسی ٣ی کۆمەڵە لەمێرگەپان، هەڵبژێردرایەوە بەئەندامی سەرکردایەتی. ساڵی ١٩٨٥ پاش ئەوەی کە دەزگای ناوەندیی ڕۆشنبیریی کۆمەڵە دامەزرا، کرایە لێپرسراوی دەزگاکە کە بارەگاکەی لەکانی توو بوو لەناوچەی مەرگە. پاش ئەوەی تۆپباران کردنی بارەگاکانی مەرگە ڕووی لەزیادبوون کرد، بارەگای دەزگاکە برایە دۆڵی جافەتی و هەوەڵ جار لەگوندی هەڵەدن دانراو لەپایزدا بارەگاکە بۆ گوندی چالاوا گواسترایەوە.

دوای ئەوەی کە لە ٨ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٦دا ڕێککەوتنی ئاشتی لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستاندا ئیمزا کرا، ئازادیی کاری سیاسی لەکوردستاندا بۆ هەردوولا هاتە ئاراوە. بەم پێودانگە، یەکێتی مەڵبەندی ٤ی بادینانی دامەزراندو لێپرسراوەتییەکەی بەهەورامی سپارد. ئەویش تا ساڵی ١٩٨٨ بەرپرسی مەڵبەند بوو.

پاش گەڕانەوەی لەبادینان، بۆ ماوەی مانگێك لەدۆڵە کۆگە مایەوەو دواتر بۆ گوندی کونەکۆتری دۆڵی باڵەیان نێردرا بۆ پاراستنی ڕێگای نێوان دۆڵی باڵەیان و شوێنی گردبوونەوەی هێزەکانی مەڵبەندی ٣ی هەولێر کە سوپای عیراق هەڕەشەی گەمارۆدانی لێدەکرد.

لە ٣٠ی ئابی ١٩٨٨دا فڕۆکەیەکی پیلاتۆز گوندەکەو بنکەکانی هێزی پێشمەرگەی دایە بەر موشەك و لەئاکامدا هەورامی بەسەختی بریندار بوو. بەیانیی ڕۆژی دواتر، لەکاتی گواستنەوەی لە شێخ ئایشەوە بۆ ئالۆەتان، لەڕێگا شەهید بوو.

ئاسۆس (شەڕ)

شەڕێکی شەش سەعاتییە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی سوپاس عیراق لە ١٣ی شوباتی ١٩٧٧، تێیدا ١٤ سەرباز کوژران و بریندار کران. لە ١٧ی هەمان مانگ دوژمن بەهەلیکۆپتەر هێزێکی زۆری لەسەر چیای ئاسۆس دابەزاندو لەم سەروبەندەدا لەسەرتیکان پێکادان ڕوویدا، لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران.

ئاسۆ شێخ نوری

ئەندامی دێرینی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی ئاسۆ نوری رەزا بابا شێخ. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی سلێمانی. ساڵی ١٩٦١ خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی گۆیژەو ساڵی ١٩٦٤ قۆناغی ناوەندیی لەخوێندنگەی شۆڕش تەواو کرد.

ساڵی ١٩٦٢ پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو لەو ڕێگەیەوە بوو بەئەندام لەپارتی دیموکراتی کوردستان. لەکاتی سەرهەڵدانی قەیران لەناو پارتیدا لەساڵی ١٩٦٤، پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد. ساڵی ١٩٦٩ لەچاپخانەی رزگاری لەسلێمانی کاری کردو سەرپەرشتیی چاپکردنی گۆڤاری «رزگاری»ی کرد.

ساڵی ١٩٧٠ پاش ماوەیەکی کەم لەدامەزراندنی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان، پەیوەندیی پێوە کرد. بۆ ساڵی دواتر وەك کارمەند لەشارەوانیی سلێمانی دامەزراو لەساڵی ١٩٧٣دا کرایە ئەندامی کۆمیتەی رێکخستنی سلێمانیی کۆمەڵە.

لەساڵی ١٩٧٤دا بوو بەئەندام لەکۆمیتەی ئەستێرەی سوور کە ئەرکی سەرپەرشتی کردنی رێکخستنەکانی کۆمەڵەی لەهەموو شارەکان پێ سپێردرابوو، بۆ ساڵی دواتر بووە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی کۆمەڵە.

لەشاڵاوی دەزگا ئەمنییەکان بۆ سەر رێکخستنەکانی کۆمەڵە، لە ١٨ی ئابی ١٩٧٥ دەستگیر کراو لە ٢٠ی ئەیلولدا گوێزرایەوە بۆ کەرکوك و لە ٢٠ی تشرینی یەکەمدا گوێزرایەوە بۆ بەغدا، لەنیسانی ١٩٧٦ لەگەڵ هەڤاڵەکانی تردا بۆ زیندانی فزێلیە گوێزرایەوە. لە ١١ی تەموز دادگای سەورە فەرمانی لەسێدارەدانی سکرتێری کۆمەڵە شەهاب شێخ نوری و ئەنوەر زۆراب و جەعفەر عەبدولواحیدی داو زیندانیی شەش ساڵیشی بەسەر ٢٠ گیراوی تردا سەپاند، لەوانە ئاسۆ شێخ نوری.

لەزینداندا ویستی قۆناغی ئامادەیی تەواو بکا، بەڵام بەڕێوەبەرایەتیی زیندان رەزامەندیی لەم بارەیەوە نیشان نەدا.

لەئابی ١٩٧٩ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کراو لە ٢٠ی تشرینی یەکەمدا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. لەنیسانی ١٩٨٠دا کرایە رابەری سیاسیی هەرێمی ١ی هەورامان. لەکانونی یەکەمدا لەزەڵێ گیرسایەوەو سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی کۆمەڵەی کرد لەناوچەی سەرکردایەتی. ساڵی ١٩٨١ یەکەم کەرتی رێکخستنی کۆمەڵەی بەناوی کەرتی شەهید ئازادی مەلاوە دامەزراند.

ساڵی ١٩٨١ پاش کۆنفرەنسی یەکی کۆمەڵە، لێپرسراوەتیی لقی یەکی سلێمانیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٨٣ پاش هەڵوەشاندنەوەی لقەکان، بووە ئەندامی مەڵبەندی ١ی سلێمانی و لەئەیلولی ١٩٨٤ بووە لێپرسراوی رێکخراوی ٥ی کۆمەڵەو لەساڵی ١٩٨٦دا بووە لێپرسراوی رێکخستنەکانی کۆمەڵە لەتیپی ٥٥ی قەرەداغ.

لە ٢٥ی کانونی یەکەمی ١٩٨٧ کرایە لێپرسراوی ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتی لەشاری پاوەی ئێران و بۆ ساڵی دواتر گوێزرایەوە بۆ ئۆفیسی پەیوەندییەکانی تاران، پاشان کرا بەئەندامی مەکتەبی رێکخستنی کۆمەڵە لەقاسمەڕەش.

ساڵی ١٩٩١ کرا بەلێپرسراوی ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتی لەپاوەو مەریوان. پاش راپەڕین کرایە کارگێڕی مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی و پاشان بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەند.

لەساڵی ١٩٩٣ بەدواوە پۆستی فەرمیی لەحکومەت وەرگرت، سەرەتا کرا بەقایمقامی قەزای شارباژێڕ، لە ١٩٩٦دا بوو بەجێگری پارێزگاری سلێمانی و لە ٥ی نیسانی ٢٠٠١ بوو بەپارێزگاری سلێمانی.

ساڵی ٢٠٠٩ لەگەڵ چەند هەڤاڵێکیدا دەزگای والاپرێسی بۆ راگەیاندن و بڵاوکردنەوە دامەزراندو هەمان ساڵ بوو بەئەندامی لیژنەی باڵای رێکخستنەکان لەمەکتەبی رێکخستن. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠ بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردرا.

ئاسۆ مامەند ئیسماعیل

فەرماندەو ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی قەرەبەگ لەناوچەی سەرگەڕان لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٧٠ لەگوندەکەی خۆی چووە خوێندنگەی سەرەتایی و ساڵی ١٩٧٧ لەشارۆچکەی پردێ دەستی بەخوێندنی دواناوەندی کردو هەر لەوێ تا شەشی ئامادەیی خوێند.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨٢ لەدەشتی هەولێر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەستپێکرد. لەکەرتی ٦ی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر ئەرکەکانی پێشمەرگایەتیی جێبەجێکردو بۆ ساڵی دواتر بووە فەرماندەی مەفرەزە.

ساڵی ١٩٨٥ بەپلەی فەرماندەی مەفرەزە بۆ تیپی تایبەتی مەڵبەندی ٣ی هەولێر لەوەرتێ گوێزرایەوەو لەساڵی ١٩٨٧دا بووە جێگری فەرماندەی تیپی ٨٥ی بەڕانەتی. ساڵی ١٩٨٨ بووە فەرماندەی تیپ.

ساڵی ١٩٨٩ بۆ ماوەی شەش مانگ بەپارتیزانی لەسنوری بەڕانەتی و هەولێر مایەوە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی و نەبەردی پێشمەرگانەی کردووە لەناوچەکانی دەشتی هەولێر، باڵەکایەتی، دەشتی قەراج و کەندینانەوەو لەو ماوەیەدا ٦ جار بەسەختی بریندار بووە.

ساڵی ١٩٩٠ لەئەڵمانیا گیرسایەوەو پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ گەڕایەوە بۆ کوردستان. لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسلێمانی لەساڵی ٢٠٠١، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. لەماوەی نێوان ٢٠٠٢- ٢٠٠٣ لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی گەرمیان بوو. لەساڵانی ٢٠٠٦ و ٢٠٠٧ لێپرسراوی مەڵبەندی موسڵ بوو. لەساڵی ٢٠٠٧وە تا کۆتایی ساڵی ٢٠٠٩ لێپرسراوەتیی مەڵبەندی دوبزی گرتە ئەستۆ.

لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو دواتر کرا بەئەندامی یەدەگی مەکتەبی سیاسی و لەمانگی نیسانی ٢٠١٠ کرا بەلێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر. ساڵی ٢٠١٢ لێپرسراوەتیی مەڵبەندی ٢ی کەرکوکی پێ سپێردرا.

ئاشی زادە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دستەیەکی هەرێمی ٦ی پشدەر و سەربازەکانی سوپای عیراق لەئاشی زادە لەقەڵادزێ لە ٢٨ی ئایاری ١٩٧٨. پێشمەرگە لەم هێرشەیدا چەکی کلاشینکۆف و ئار بی جیی بەکار هێنا. لەئاکامدا دوو سەرباز کوژران و دوو سەربازی دیکەش بریندار بوون. پێشمەرگە بێ زیان بوو.

ئاشی شێخ قاسم (شەڕ)

شەڕێکە لەئەنجامی هێرشی هێزێکی سوپای عیراق بۆ سەر مەفرەزەیەکی هەرێمی ١ی پێشمەرگە روویدا لەنزیک ئاشی شێخ قاسم لەپێنجوێن لە ٢٧ی نیسانی ١٩٧٨. لەئاکامدا لەهێزەکانی سوپا ١١ سەربازو ئەفسەرێك کوژران، لەهێزی پێشمەرگەش تۆفیق مەحمود بەبرینداری بەدیل گیرا.

ئاشی شێخ قاسم (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزەیەکی کەرتی شەهید

دلێری سەر بەهەرێمی ١ی هەورامان لە ٢٥ی ئەیلولی ١٩٧٩ ئەنجامی داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بە ئار بی جی و نارنجۆك ئەنداز هێرشیان کردە سەر بازگەی ئاشی شێخ قاسم لەناوچەی پێنجوێن و لەئاکامی هێرشەکەدا ٣ سەرباز کوژران.

ئاقوبان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێرو هێزێکی سوپای عیراق لەنێوان ئاقوبان و کەوەرتیان لەشەقڵاوە لە ١٩ی حوزەیرانی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٣ سەربازو ١ ئەفسەر کوژران.

ئاکۆ غەریب

نیگارکێش و پێشمەرگە. ناوی تەواوی ئاکۆ غەریب مەعروف مستەفا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی شاری سلێمانی. پاش تەواو کردنی قۆناغی خوێندنی ناوەندی لەسلێمانی، هەوڵیدا لەپەیمانگای هونەرە جوانەکانی بەغدا یان موسڵ وەربگیرێت، بەڵام لەبەر ئەوەی وەرگیران لەو پەیمانگایە پێویستی بەپشتگیریی حزبی بەعس هەبوو، وەرنەگیرا. بۆیە بەناچاری رووی لەئامادەیی کرد.

ساڵی ١٩٨٠، کاتێك لەپەیمانگای هونەرە جوانەکان لەسلێمانی دامەزرا، وازی لەخوێندنی ئامادەیی هێناو لەو پەیمانگەیە بەبێ پشتگیریی حزبی بەعس وەرگیرا.

لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٥ پەیوەندیی بەکۆمیتەی شاخی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستانەوە کردو بووە پێشمەرگە. پاش کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور لەساڵی ١٩٨٨، لەسەقز گیرسایەوە، کاری هونەریی لەگۆڤاری «هۆرە« ئەنجامداو ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ هەر یەك لە فازل قەساب و رێبوار سەعید بەشدار بوو لەدەرکردنی گۆڤاری «رەنگاڵە«. جگە لەئەنجامدانی کارە هونەرییەکانی ئەم گۆڤارە، چەند وتارێکیشی بەناوی خۆی و بەناوی خوازراو تێدا بڵاوکردەوە.

لەکانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩٠ ئێرانی بەجێهێشت و لەسوریا گیرسایەوەو لەوێ لەئۆفیسی دیمەشقی پەیوەندییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کاری کرد.

لەکاتی هەڵایسانی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، لەگەڵ گرووپێکدا یاوەریی تاڵەبانیی کرد لەگەڕانەوەی بۆ کوردستان. گرووپەکە شەوی ٢١ لەسەر ٢٢ی مانگی ئازار لەشاری قامشلووە بەرەو سنوری نێودەوڵەتی بەرێکەوت و گەیشتە زاخۆ.

لەوێ لەگرووپەکە جیا بۆوەو گەڕایەوە بۆ سلێمانی، بەڵام هەر کە گەیشتە سلێمانی کۆڕەوە ملیۆنییەکە دەستی پێکرد، لەوێوە چوو بۆ ئاڵپارێزو لەوێوە بۆ قەڵاچوالان و پاشان بۆ ماوەت کە ئێزگەکەی بۆ گوێزرابۆوە. لەوێوە لەگەڵ کادیرەکانی دەزگای راگەیاندن، رادیۆو ئامێرەکانی راگەیاندنیان گواستەوە بۆ گەڵاڵەو لەوێ بارەگای تازەی دەزگای راگەیاندنیان دامەزراند.

ساڵی ١٩٩٢ بەشدار بوو لەدامەزراندنی تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان لەهەولێر. دوای ئەوەی بۆ ماوەی شەش مانگ لەوێ مایەوە، گەڕایەوە بۆ کارکردن لە رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان لەسلێمانی.

ساڵی ١٩٩٧ بەشداریی لەدامەزراندنی «ناوەندی چاپەمەنی و راگەیاندنی خاك»دا کرد، هەروەها بەشداریی لەدەرکردنی گۆڤاری «سیخورمە«دا کردو تا ساڵی ٢٠١٠ وەك بەڕێوەبەری هونەری کاری تێدا کرد. ساڵی ٢٠٠٨ بووە بەڕێوەبەری گشتیی مۆزەخانەی نیشتمانیی ئەمنە سورەکە لەسلێمانی.

لەژیانی هونەریدا چەندین پێشانگای تایبەتی کردۆتەوە لەوانە ٤ پێشانگا لەسلێمانی (١٩٨٠، ١٩٨٢، ١٩٩١، ٢٠٠٢)، سەقز (١٩٩٠)، دهۆك (١٩٩١)و زاخۆ (١٩٩١). هەروەها بەشداریی لەچەندین پێشانگای هاوبەشدا کردووە لەوانە پێشانگای سلێمانی (١٩٨٥)، پێشانگای پۆستەری یەکەم یادی کیمیابارانی هەڵەبجە لەتاران و شنۆو سەقزو نەغەدە (١٩٨٩)، پێشانگای هاوبەش لەگەڵ هونەرمەند حسێن عەلی لەنەمسا (١٩٩٠)، پێشانگای یادی هەڵەبجە لەسەقزو شنۆو نەغەدەو تاران (١٩٩٠)، پێشانگای هونەرمەندانی کورد لەهۆڵی زایدل ڤیللا لەشاری مونشین لەئەڵمانیا (١٩٩٢)، پێشانگای هونەرمەندانی کورد لەفەرەنسا (١٩٩٢) پێشانگای هونەرمەندانی کورد لەبەریتانیا (١٩٩٣)، پێشانگای هونەرمەندانی کورد لەکەنەدا (١٩٩٣)، پێشانگای هۆڵی سورکێو لەسلێمانی (١٩٩٣)، پێشانگای هونەرمەندانی کورد

لەهەولێر (١٩٩٤)، پێشانگای مافی مرۆڤ لەسلێمانی (١٩٩٥)، پێشانگای جیهانیی کاریکاتێر لەقاهیرە (١٩٩٧)، پێشانگای هاوبەشی گروپی سروشت لەهۆڵی گەلەریی زاموا لەسلێمانی (١٩٩٧)، پێشانگای نێودەوڵەتیی کاریکاتێر لەبەلژیك (١٩٩٩)، پێشانگای هونەرمەندانی کورد لەهۆڵەندا (٢٠٠٠)، پێشانگای گەلەریی دهۆك (٢٠٠١)، پێشانگای گروپی کوردستان لەبەغدا (٢٠٠٣)، پێشانگای هەفتەی فەرهەنگیی سلێمانی لەشاری سنە (٢٠٠٥)، فیستیڤاڵی هونەری شێوەکار لەسلێمانی (٢٠٠٦)، فیستیڤاڵی هونەری شێوەکار لەدهۆك (٢٠٠٧).

لەم بوارەدا دامەزرێنەری «خانەی سمۆرە بۆ رۆشنبیریی منداڵان»و گروپی هونەریی کوردستانە.

دیارترین بەرهەمەکانی «زمانی کاریکاتێر» (١٩٩٩)، «مێژووی هونەری بیناسازی» (٢٠٠٦).

ئاکۆیەتی (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو جوتیاران لەلایەك و هێزەکانی سوپای عیراق لەلایەکی ترەوە لەناوچەی ئاکۆیەتی لەڕانیە لە ٢٨ی ئازاری ١٩٧٧دا، تێیدا هێزێکی بەربڵاو بۆ لەناوبردنی پێشمەرگەو راگواستنی دانیشتووانی ناوچەکەو وێرانکردنی گوندەکان هێرشی کردە سەر ناوچەکە. پێشمەرگەو جوتیارانی ناوچەکە لەچیای گازی، بێ پاڵان، ورتە، ساوێن بەرەنگاریی هێرشەکە بوونەوەو لێی راپەڕین.

لەشەڕەکاندا دوژمن ٧٠ سەربازی لێ کوژراو ١٠٠ سەربازیشی بریندار بوون. لەهێزی پێشمەرگەش، عەبدوڵلا حەسەن (خەڵکی قڕناقاو)، کوێخا نەبی حەمەد (خەڵکی قادراوا)، فەقێ عەبدوڵلا خدر (خەڵکی کاسکان) شەهیدبوون.

ئاگر (کۆمیتە)

کۆمیتەی رێکخستنی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەشاری کەرکوك. لەکۆبوونەوەی ناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٣ی کەرکوك لەنێوان سەرکردایەتیی کۆمەڵەو کادیرەکانی کەرکوکدا کە بەسەرپەرشتیی سکرتێری کۆمەڵە شەهاب شێخ نوری بەڕێوە چوو، بڕیاری دامەزراندنی درا. یەکەم لێپرسراوی فەرەیدون عەبدولقادرە کە ئەوسا کارمەند بوو لەشارەوانیی کەرکوك و پاشان لێپرسراوەتیی بەڕێوەبردنی کەوتە ئەستۆی عەلی محەمەد قادر، ناسراو بە عەلی بچکۆل. دواتر ئیحسان نەجم محێدین، ناسراو بە ئەبو شەهاب، ئەرکی بەڕێوەبردنی گرتە ئەستۆ، لەو ماوەیەدا هەر یەك لە برایم جەلال و فەیسەڵ رەشید تاڵەبانی و ئازاد هەورامی رۆڵێکی بەرچاویان تێدا گێڕا.

دوای شاڵاوی گرتن و راوەدونانی ئەندامانی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٧٥، رێکخستنی کۆمیتەکە شڵەژانێکی زۆری بەخۆوە بینی. لەم سەروبەندەدا پاش ئەوەی کە بەشێك لەکادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمیتەکە لەوانە ئیحسان نەجم محێدین و فەیسەڵ رەشید تاڵەبانی و ئازاد هەورامی لەساڵی ١٩٧٦ پەیوەندییان بەهێزی پێشمەرگەوە کرد، کۆمیتەکە رادەستی حەمید محەمەد کاکەمەند ناسراو بە حەمید شورتەو حەمە کەریم عەلی رەزا ناسراو بە ئەحمەد کرێکار کرا.

ئەم کۆمیتەیە سەرەتا لەژێر ناوی کۆمیتەی شار کاری دەکرد، بەڵام لەناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٧دا ناوەکەی کرا بەکۆمیتەی ئاگر بەو مەبەستەی کە ناوەکە باشتر گوزارشت لەتایبەتمەندێتیی شاری کەرکوك بکات.

لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٨ کۆمیتەکە بڕیاری دروستکردنی شانەی چەکداری داو پاش تاوتوێکردنی ئەم پرۆژەیە، ئەرکەکە بە مەلا محێدین حسێن حەسەن و عەبدولقادر سەید بەکر جەباری سپێردرا کە هەردووکیان ئەندام بوون لەکۆمیتەکەدا. پاش پێکهێنانی چەند شانەیەکی چەکدار، لەماوەی ساڵانی ١٩٧٩- ١٩٨١ چەند چالاکییەکی شۆڕشگێڕانە لەناو کەرکوك لەدژی کاربەدەستانی بەعس و نۆکەرانیان ئەنجام درا.

ئەم چالاکییە چەکدارییانە دەزگا ئەمنییەکانیان وروژاندو وایان لێکردن بکەونە گەڕ بۆ ئاشکراکردنی شانە چەکدارەکان. ساڵی ١٩٨٠ دەزگا ئەمنییەکان لەگەڕەکی ئیمام قاسم ئەندامێکی کۆمیتەکەیان بەناوی مەلا محەمەد شەریف مام رەشی گرت کە دواتر هیچی نەدرکاندو لەژێر ئەشکەنجەدا شەهید بوو. هەمان ساڵ حەمە کەریم عەلی رەزا لەبەر پەرەسەندنی فشاری دەزگا ئەمنییەکان لەسەری، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بەڕێوەبردنی کاروباری کۆمیتەکەی بۆ حەمید محەمەد کاکەمەند بەجێهێشت.

لە ١٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٨١ دەزگا ئەمنییەکان شاڵاوێکی گرتنیان دەستپێکردو ئەم شاڵاوە تا ٢٧ی تشرینی دووەم بەردەوام بوو، لەئەنجامدا ٤٩ کەسی سەر بەکۆمیتەکە دەستگیر کران. گیراوەکان ئەشکەنجەیەکی دڕندانە دران و هەندێکیان بەهۆی لێدان و ئەشکەنجەوە گیانیان لەدەستدا لەوانە لەتیف محەمەد ئەمین،

مەقسود محەممەد عەلی، سیروان محەممەد ئەمین مستەفا، کەریم محەممەد عەلی، عەدنان محەممەد ئەمین مستەفا، حەمە زەکی سدیق، فەهمی سدیق، هادی قادر، محەممەد عەبدوڵڵا کەریم.

پاش تەواوبوونی لێکۆڵینەوە لەگەڵیاندا، لە ١٥ی کانونی دووەمی ١٩٨٢ رەوانەی بەغدا کران بۆ دادگایی کردن. لەوێ بڕیاری لەسێدارەدان بۆ ١٠ کەس دەرچوو کە بریتی بوون لە: مەلا محێدین حسێن حەسەن، فەهمی ئەمین رەشید، ئەسعەد عەزیز سۆفی، فاروق عومەر وەلی، عەبدولجەبار ساڵح فەرەج، رەشاد محەممەد ئەمین، حەسەن محەممەد عەلی، عەبدولقادر بەکر قادر، جەنگیز نەجمەددین نوری و فەرهاد محەممەد سەعید. ئەمانە رەوانەی زیندانی موسڵ کران تاکو لەوێ لەسێدارە بدرێن. دواتر، بەشێوەیەکی کتوپڕ رەوانەی زیندانی ئەبوغرێب کرانەوەو لەوێ بەدوو وەجبە، بەبێ ئاگادارکردنەوەی کەسوکاریان، لەرۆژانی ٢٧ و ٢٩ی ئەیلولی ١٩٨٣ لەسێدارە دران و لەگۆڕستانی محەممەد سەکران نێژران.

ژمارەیەکی تریان بە ١٥ تا ٣٠ ساڵ بڕیاری زیندانی کردنیان بۆ دەرچوو. چوار کەسیشیان ئازاد کران.

ئالا (رۆژنامە)

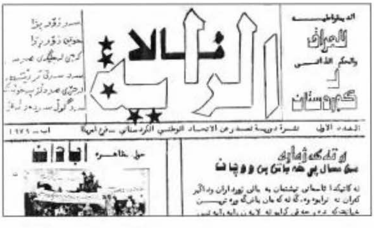

رۆژنامەیەکە لقی ئەمریکای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی کوردی و عەرەبی دەریکردووە. لەباری دیزایندا باشە، بەڵام لەباری چاپدا باش نییە، وێنەی فۆتۆگراف و دەستیی تێدایە، قەبارەی لەژمارەیەکەوە بۆ ژمارەیەکی تر جیاوازە، بەڵام زیاتر لەقەبارەی فولسکابدایە، یانزە ژمارەی لێ دەرچووە، یەکەمین ژمارەی لەمانگی ئابی ١٩٧٩ دەرچووەو دوا ژمارەش کە ژمارە ١١یە، لەمانگی تشرینی یەکەمی ١٩٨٣. بابەتەکان بە تایپی دەستی تایپ کراون و بەفۆتۆکۆپی راکێشراون.

یەکەم ژمارەی لەشاری شیکاگۆ لەویلایەتی ئیلینۆی دەرچووە، ژمارەکانی تر لەشاری فالس چێرچ لەویلایەتی ڤێرجینیاو شاری سانتیاگۆ لەویلایەتی کالیفۆرنیا دەرچوون. دوو سەرپەرشتیاری هەبووە کە پێکەوە ئەرکی سەرنووسەرییان دیوەو بریتین لە تالب غوڵام زەنگنەو عەدنان گەرمیانی. زۆربەی وتارە کوردییەکان عەدنان گەرمیانی و تالب بەرزنجی نوسیویانەو زۆربەی وتارەکانی بەشی عەرەبی تالب غوڵام زەنگنە نوسیویەتی. ئەرکی تایپکردن لەئەستۆی جانی دیلان و حەیدەر کەریم بووە. جانی دیلان جگە لەوەی کە وەك تایپیست کاری تێدا کردووە، دیزاینەرو خۆشنووسی رۆژنامەکەش بووە. هەموو ئەو وێنانەش کە بۆ جوانکاری و گوزارشتکردن لەناوەڕۆکی وتارەکان و بیری سیاسیی رۆژنامەکە بڵاو کراونەتەوە، داهێنانی جانی دیلانن، خاوەنی ئەو هۆنراوە عەرەبییانەش کە رۆژنامەکە بڵاوی کردوونەتەوە مەحمود محۆیە کە کوردی لوبنانە. زۆربەی ئەوانەی لەم رۆژنامەیە کاریان کردووە سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بوون.

ئالا (رۆژنامە)

ئۆرگانی باڵی رێکخراوی ئاڵای شۆڕش- کۆنفرەنس کە لەهاوینی ساڵی ١٩٨٨ بەهۆی ناکۆکیی ئایدیۆلۆژییەوە لەرێکخراوی ئاڵای شۆڕش جیا ببۆوە. لەو رۆژنامەیە ١٩ ژمارە دەرچووە. ژمارە ١ لەمانگی ئەیلولی ١٩٨٨ دەرچووەو ژمارە ١٩ کە دوا ژمارەیە لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩٠. ئەم رۆژنامەیە پاشکۆیەکیشی بەزمانی عەرەبی دەرکردووە.

قەبارەکەی چەند سانتیمەترێك لەنێو فولسکاب گەورەتر بووە. رۆژنامەیەکی سیاسی بووەو لەئۆردوگای زێوە لەنزیك شاری ورمێ لەئێران دەرچووە.

ئالانە- خەلیفان (شەڕ)

شەڕێکی ١١ سەعاتییە لەنێوان هێزێکی هاوبەشی هەرێمی ١٢ی سۆران و هێزێکی گەورەی سوپای عیراقدا لەسەر جادەی ئالانە- خەلیفان لە ١٩ی شوباتی ١٩٧٩. هێزەکەی پێشمەرگە بۆسەی بۆ کاروانەکانی سوپا نایەوە، هێزێکی سەربازیی گەورە کەوتە ناو بۆسەکەوە، کە لە ٢ فەوج سەربازو زیاتر لە ١٠٠ جاش پێکهاتبوو. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ئامر فەوجی ٢ی لیوای ٢٢، ئەفسەرێك، ٤٤ سەربازو جاش کوژران. ٤١ سەربازو یەك ئەفسەر بریندار کران. لەهێزی پێشمەرگەش ساڵح عەباس (ئاکۆ) شەهیدکراو ١ پێشمەرگەش بریندار کرا.

ئاڵای سور (ڕۆژنامە)

ئاڵای شۆڕش
لەپێناوی پتەوی یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا
خەباتی ئاڵای شۆڕش

ئۆرگانی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان. سێ ژمارەی لێ دەرچووە، ژمارە ١ی لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووەو دوو ژمارەکەی تر لەساڵی ١٩٧٣. سەرنوسەرو دەستەی نوسەرانی نەبوو، بەڵام شەهاب شێخ نوری ئەرکی سەرنوسەرو سەرپەرشتیاری لەئەستۆ گرتبوو.

ژمارە ١ بەقەوارەی یەك فولسكاب دەرچووەو لەگەڕەکی ئازادیی شاری کەرکوك لەماڵی فەرەیدون عەبدولقادر بەتایپی دەستی تایپ کراوەو بەڕۆنیۆ ڕاکێشراوە. دوو ژمارەکەی تر بەقەوارەی نیو فولسکاب دەرچوون. هەر سێ ژمارە فەرەیدون عەبدولقادر تایپی کردوون، ژمارە ١ لەلایەن ئیحسان نەجم محێدینەوە، ناسراو بە ئەبوشەهاب، بە ڕۆنیۆ ڕاکێشراوەو دوو ژمارەکەی تر لەلایەن ئیحسان نەجم محێدین و حەمیدە سورەوە.

ڕۆژنامەکە ڕەهەندێکی کوردستانیی هەبوو، لەڕووی ئایدیۆلۆژیاوە گوتارێکی توندی دژ بەیەکێتیی سۆڤێت هەبوو، پارتی کۆمۆنیستی عیراقی بەحزبێکی لادەر لەڕێبازی مارکسیزم دادەناو زۆرتر بەلای ماویزمدا دایدەشکاند. لەهەر سێ ژمارە هیچی دەستناکەوێ.

ئاڵای شۆڕش (ڕۆژنامە)

ئاڵای شۆڕش
بڕیارەکانی کۆبونەوەی فراوانی پێکگرتنەوەی (ئاڵای شۆڕش)
ڕاپەڕین ، کێوی فاشیەکان لەبن دێنێ

ڕۆژنامەیەکە تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچووە، شاسوار جەلال (ئارام) دەریکردووە. ئەم ژمارەیە لەئەیلولی ١٩٧٧ دەرچووە. بابەتەکانی ژمارە دوو کە ئامادە بوون بۆ چاپ، هەرگیز نەدۆزراونەتەوە.

ڕۆژنامەکە گوزارشت لەجیهانبینیی مارکسیستەکانی کوردستان و تێڕوانینیان بۆ مەسەلەی ڕزگاریی نیشتمانی دەکاو لەم ڕووەوە ئەو پەرەگرافەی کە لەبۆکسەکەی لای چەپدا بڵاوکراوەتەوەو دەڵێ: «تێکۆشن بۆ سەرخستنی شۆڕشی دیموکراتی گەلی عیراق کە لەکوردستانەوە هەڵگیرساوە لەپێناوی دامەزراندنی دەسەڵاتی دیموکراتی گەلدا کە گەلی کوردیش لەسایەیدا بەمافی بڕیاردانی چارەنووسی خۆی شاد بێت» بەشێوەیەکی چڕ سیاسەتی ڕۆژنامەکە ڕووندەکاتەوە.

ئەم ژمارەیە کە لەگوندی گوڕباز لەناوچەی قەرەداغ دەرچووە، لەهەشت لاپەڕەی فولسکاب پێکدێ کە بابەتەکانی بەتایپی دەستی تایپ کراون و بەڕۆنیۆ ١١٤ دانەی لێ ڕاکێشراوە.

ئارام بۆ پەرەپێدانی خەباتی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان، ئومێدێکی زۆری لەسەر ڕۆژنامەکە هەڵچنیبوو. ئەمەش لەو وتارەی لاپەڕە ١دا دەردەکەوێ کە لەژێر ناونیشانی «خەباتی ئاڵای شۆڕش»دا بڵاوکراوەتەوەو تێیدا دەڵێ: «هیواداریین ئاڵای شۆڕش ببێتە ڕووناکییەکی گەش

و لەکوژاندنەوە نەهاتووی سەر ڕێگای خەباتی گەلەکەمان و گەلان و زەحمەتکێشانی عیراق و هەموو ناوچەکە لەپێناوی نەمانی هەموو جۆرە چەوساندنەوەیەکدا».

ئاڵای شۆڕش (ڕۆژنامە)

ئۆرگانی ڕێکخراوی «ئاڵای شۆڕش» کە ڕێکخراوێکە پاش کۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەتەموزی ١٩٨٤، لەکۆمەڵە جیا بۆوەو بەو ناوە دەستی بەچالاکیی سیاسیی خۆی کرد.

ئەم ڕۆژنامەیە ١٢ ژمارەی بە دوو خول لێ دەرچووە. لەخولی یەکەمدا ٧ ژمارەی لێ دەرچووەو لەخولی دووەمدا پێنج ژمارە. یەکەم ژمارە لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٩٠ دەرچووەو لەژمارە چوارەوە پاشکۆیەکی بەناوی «پاشکۆی ئەدەبی» دەرکردووە. بابەتەکانی بریتین لەبابەتی درێژ. حەوت ژمارەکەی خولی یەکەمی ئەم ڕۆژنامەیە لەقەبارەی فولسکابدان و بابەتەکانی بەتایپی ئاسایی تایپ کراون و پاشان بەئامێری فۆتۆکۆپی دانەیان لەبەر گیراوەتەوە. ژمارەکانی ئەم خولە هەمووی لەئۆردوگای ئاوارەکان لەزێوە لەنزیك ورمێ دەرچووە.

ساڵی ١٩٩١ ئەم ڕۆژنامەیە لەشاری هەولێر پێنج ژمارەی تری لێ دەرچووە کە خولی دووەمی پێکدەهێنن و دوا ژمارە کە لێی دەرچوو بێ ژمارە ١١-١٢یە کە دوانەیەو لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩١ دەرچووە.

دوای ئەوەی کە ڕێکخراوی «ئاڵای شۆڕش» چووە ناو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بەسەرکردایەتیی قادر عەزیز، ڕۆژنامەکە وەستاو هیچ ژمارەی تری لێ دەرنەچوو.

ئاڵای شۆڕش (ڕێکخراو)

ڕەوتێکی فیکرییە لەناو کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا پەیدا بوو و لەڕەوتی پەرەسەندنیدا ڕێکخراوێکی چەپی لێکەوتەوە. هۆی پەیدابوونی بۆ ململانێی ناو کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەنێوان باڵی سکرتێر نەوشیروان مستەفاو باڵی ئۆپۆزیسیۆن بەسەرکردایەتیی مەلا بەختیار- سالار عەزیز دەگەڕێتەوە. باڵی ئۆپۆزیسیۆن لەو بڕوایەدا بوو کە کۆمەڵە خەریکە وردە وردە سیمای ئایدیۆلۆژی و چینایەتیی خۆی لەدەستدەداو دەبێتە ڕێکخراوێکی ناسیۆنالیست و ئۆباڵی ئەم گۆڕانەی خستە ئەستۆی سیاسەتی پەیڕەوکراوی سکرتێری کۆمەڵە. سەرباری، ناکۆکییەکی زۆر سەبارەت بەشێوەی بەڕێوەبردن و ئاراستەکردنی کۆمەڵە لەنێوان هەردوو باڵدا هەبوو.

ئەگەرچی هەردوو باڵ خۆیان بەمارکسیست و کوردستانی دادەنا، بەڵام باڵی ئۆپۆزیسیۆن تێڕوانینی رادیکاڵتری هەبوو و زۆرتر ئایدیۆلۆژیا بەسەریدا زاڵ بوو. لەڕوانگەی باڵی سکرتێرەوە، باڵە ڕکابەرەکەی باڵێکی تێکدەرو بان چەپ بوو. لەڕوانگەی باڵی ئۆپۆزیسیۆنەوە باڵی سکرتێر باڵێکی بورژوازیی ناسیۆنالیست بوو. لەگوتاری ڕاگەیەنراودا باڵی مەلا بەختیار- سالار بەو جۆرە تەماشای خۆی دەکرد کە پارێزەرو درێژەپێدانی هێڵ و کەلەپووری سیاسی و فیکریی شاسوار جەلالە کە پاش دەستگیرکردنی سەرکردایەتیی کۆمەڵە لەلایەن ڕژێمی عیراقەوە، ڕابەرایەتیی کۆمیتەی هەرێمەکانی کردبوو و توانیبووی کۆمەڵە لەفەوتان و هەڵوەشانەوە بپارێزێ.

لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە کە لەتەموزی ساڵی ١٩٨٤ لەهەواری کانی سێوی مێرگەپان لەبناری چیای پیرەمەگرون بەسترا، ناکۆکییەکان تەقینەوەو لایەنگرانی ڕەوتەکە کۆنفرەنسیان بەجێهێشت، بەڵام بەهۆی ناوبژییەوە، بۆ ڕۆژی دواتر گەڕانەوە بۆ ناو کۆنفرەنسەکە. بەپێی تەرازووی هێز لەناو کۆنفرەنس، باڵی سکرتێر زاڵ بوو بەسەر کۆنفرەنسدا، بەڵام باڵەکەی تر کەمینەیەکی بەرچاوی پێکدەهێنا. لەسەرجەمی ٢٨٧ ئەندامی کۆنفرەنس، ١٢٧ ئەندام لەکاتی تەقینەوەی ناکۆکییەکاندا کۆنفرەنسیان بەجێهێشت و بەم پێیە ڕێژەیان ٤٤٪ی ئەندامانی کۆنفرەنس بوو. بەڵام لەپرۆسەی هەڵبژاردنی سەرکردایەتیدا باڵی سکرتێر سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەستهێناو لەسەرجەمی ٧ کورسیی سەرکردایەتی، ٤ کورسیی بەدەستهێنا، باڵەکەی تر تەنها یەك کورسیی بەدەستهێنا. دوو کورسییەکەی تر بەر هێڵی مامناوەنجی ناو کۆمەڵە کەوتن.

پاش کۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە، ڕەوتە ناڕازییەکە بەنهێنی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕشی پێکهێنا. ئەم ناوە لەناوی ئەو ڕۆژنامەیەوە وەرگیراوە کە شاسوار جەلال لەساڵی ١٩٧٧ لەقەرەداغ دەریکردووە. سەرکردایەتیی مەیدانیی ڕێکخراوەکە لەناو وڵات لەهەر یەك لە مەلا بەختیار، پشکۆ نەجمەددین، مەحمود عەبدولڕەحمان (شێخ عەلی) پێکهاتبوو.

لەتشرینی دووەمی ١٩٨٥دا، کۆبوونەوەی بچوککراوەی

مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بڕیاری پاکتاوکردنی ڕێکخراوەکەی دا. هەر سێ سەرکردەی ڕێکخراوەکە دەستگیر کران و بۆ ماوەیەکی زۆر بەدەستبەسەری هێڵدرانەوە، لەشوباتی ١٩٨٨دا لەکاتی گواستنەوەی بۆ دۆڵەکۆگە، پشکۆ نەجمەددین لەشاری سەردەشت رایکردو مافی پەنابەریی لەئێران وەرگرت. دوا بەدوای ئەمە، مەحمود عەبدولڕەحمان پاش ماوەیەکی کەم ئازاد کرا، بەڵام ئازادکردنی مەلا بەختیار تا هاوینی ١٩٨٩ دواکەوت. لەو ماوەیەدا «ئاڵای شۆڕش» بارەگای سەرەکیی لەنۆردوگای زێوە لەناوچەی ورمێی ئێران دانابوو، لەناو شارەکانیش و هەروەها لەئەوروپا ڕێکخستنی خۆی هەبوو.

لەبەهاری ١٩٩٢ ڕێکخراوی «ئاڵای شۆڕش» لەچوارچێوەی پرۆژەی یەکگرتنی چەپەکاندا، تێکهەڵکێشی حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بوو. لە ٢٤ی تەموزی ١٩٩٣دا باڵی «ئاڵای شۆڕش»ی ناو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بەناوی پەیڕەوی یەکگرتنەوە هاتەوە ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

ئاڵای شۆڕش- کۆنفرەنس (ڕێکخراو)

باڵێکی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕشە، هاوینی ساڵی ١٩٨٨ لەڕێکخراوی ئاڵای شۆڕش جیابۆوە، ئەم باڵە دیدێکی میانڕەوی بۆ بلۆکی سۆسیالیست هەبوو، یەکێتی سۆڤێتی پێشووی بەدەوڵەتێکی سۆسیالیست دادەناو دژی ناساندنی بوو وەك دەوڵەتێکی لادەر لەسۆسیالیزم یان وەك سۆسیال- ئیمپریالیست. ڕێك نەکەوتن لەسەر ئەم مەسەلەیە هۆی جیابوونەوەی بوو لەڕێکخراوی دایك.

ڕابەرانی ئەم باڵە بریتی بوون لە عیماد ئەحمەدو ئەبوبەکر خۆشناو. بارەگای سەرەکیی باڵەکە لەنۆردوگای زێوە بوو لەناوچەی ورمێ لەئێران. لەمانگی ئەیلولدا باڵەکە ڕۆژنامەی «ئاڵا»ی دەرکرد کە تا کۆتایی ساڵی ١٩٩٠، نۆزدە ژمارەی لێدەرچوو. هەروەها لەمانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٨دا دەزگای ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندنی ئەم باڵە گۆڤارێکی بەناوی «پەیامی کرێکاران» دەرکرد کە چوار ژمارەی لێ دەرچوو.

ساڵی ١٩٩١ ئەم باڵە چووە ناو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان. ساڵی ١٩٩٣ ئەم باڵە بەشدار بوو لەپێکهێنانی فراکسیونێك لەژێر ناوی «پەیڕەوی یەکگرتن» لەناو حزبی زەحمەتکێشان بۆ ڕێکخستنی پرۆسەی چوونە ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەمانگی تەموزدا فراکسیونەکە لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان یەکی گرتەوە.

ئاوات عەبدولغەفوور

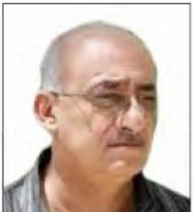

کادیرو ئەندامی دێرینی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی خانەقین. لەبەر ئەوەی باوکی کۆمیسێری پۆلیس بوو و زوو زوو دەگوێزرایەوە، تافی منداڵیی لەخانەقین، هەولێر، داقوق، سەنگەسەر، ماوەت، سورداش، سەرچنارو قەرەداغ بەسەر برد.

ساڵی ١٩٦١ لەخانەقین پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانیی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦٣ لەکاتێکدا کە خوێندکاری پۆلی دووی ناوەندی بوو، خۆی و شەش هاوڕێی بەو تۆمەتەی کە ئەندامی یەکێتیی قوتابیانن دەستگیر کران. دوای چەند مانگێك، کاتێك پۆلیسەکان بەقۆڵبەستراوی دەیبەن بۆ تاقیکردنەوەی کۆتایی ساڵ، بەپێی بەرنامەیەکی نەخشە بۆ دارێژراو، بەهاوکاریی هاوڕێکانی: جەبار فەرمان و ئیبراهیم عەلی و کامل چاوشین و عەلی ئەکبەر، لەدەست پۆلیسەکان ڕایکردو لەچیای بەمۆ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٠ بەشداریی لەدامەزراندنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان کردو بووە ئەندامی سەرکردایەتی و لێپرسراوێتیی ڕێکخستنی سلێمانیی گرتەئەستۆ. ساڵی ١٩٧٥ پاش ئاشکرابوونی بەشێك لەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەو دەستگیرکردنی ژمارەیەکی زۆری ئەندامان و دەستپێکردنی شاڵاوێکی سەختی گرتن و ڕاوەدونان لەدژی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە، خۆی و ئەرسەلان بایز لەسنور پەڕینەوە بەرەو ئێران، بەڵام هەردووکیان لەشاری بانە گیران و دواتر لەسەقز زیندانی کران. لەسەری ساڵی

١٩٧٦دا ئێرانییەکان ئەوان و شەهاب شێخ نوری و فەرەیدون عەبدولقادرو جەعفەر عەبدولواحیدو عومەر سەید عەلی و عەلی بچکۆلیان رادەستی عیراق کرد. پاش دادگایی کردنی، فەرمانی زیندانیکردنی بۆ دەرچوو.

ساڵی ١٩٧٩ پاش دەرچوونی بڕیاری لێبوردنی گشتی، ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە بەچەند مانگێك، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتۆژەڵە گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٨٠ لەئۆفیسی دیمەشقی پەیوەندییەکانی یەکێتی، لێپرسراوەتیی پەیوەندییە کوردستانییەکانی گرتە ئەستۆ. بۆ ساڵی دواتر گەڕایەوە بۆ کوردستان و بووە ئەندامی مەکتەبی رێکخستنی کۆمەڵەو هاوکات بەرپرسیاریی خولی کادیرانی گرتە ئەستۆ، خۆیشی لەخولەکاندا وانەی فەلسەفەی وتەوە.

ساڵی ١٩٨٢ بووە ئەندامی مەڵبەندو بەرپرسی سیاسیی مەڵبەندی دوو لەسەرگەڵوو. بۆ ساڵی دواتر بووە بەرپرسی کۆمەڵایەتیی مەڵبەندی ١ی سلێمانی ساڵی ١٩٨٤ لەکاتی دانوستانی نێوان یەکێتی و حکومەتی عیراقدا، نوێنەری یەکێتی بوو لەلیژنەی هەماهەنگی.

ساڵی ١٩٨٥ دوای دەستپێکردنەوەی شەڕ، بووە بەرپرسی پەیوەندییە نیشتمانییەکان و تا ساڵی ١٩٨٩ بەردەوام بوو لەسەر ئەم لێپرسراوەتییە. دواتر نێردرایە سوریاو لەوێ لێپرسراوەتیی ئۆفیسی پەیوەندییە نیشتمانییەکانی گرتە دەست.

سەرەتای ساڵی ١٩٩١ سوریای جێهێشت و لەسوید گیرسایەوە، بەڵام هەمان ساڵ گەڕایەوە بۆ کوردستان و بووە ئەندامی مەکتەبی رێکخستن لەهەولێرو دواتریش بەڕێوەبەریی پەیمانگای کادیرانی کردو دوای بەڕێوەبردنی چوار خول، کرایە جێگری وەزیری پیشەسازی.

ساڵی ١٩٩٣ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ١ی سلێمانی و تا ساڵی ١٩٩٥ ئەم کارەی کرد. ساڵی ١٩٩٦ بووە بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم.

ساڵی ٢٠٠٣ خوێندنی لەکۆلێجی یاسای زانکۆی سلێمانی تەواو کردو لەپلینۆمی ساڵی ٢٠٠٨ی یەکێتیدا بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەند دانرا. ساڵی ٢٠٠٩ لێپرسراوەتیی دەزگای واڵاپرێسی گرتە ئەستۆو ساڵی دواتر، لەکۆنگرەی ٣ی یەکێتی لەسلێمانی بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردرا.

ئۆفیسی قاهیرە

ئۆفیسی نوێنەرایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەقاهیرەی پایتەختی میسر کە رۆڵی شاندی دبلۆماتکاری یەکێتیی لەو وڵاتە گێڕاوە. ساڵی ١٩٩٧ لەزەمالیك لەشاری قاهیرە کرایەوە. یەکەم لێپرسراوی عەدنان موفتییە کە تا ساڵی ١٩٩٩ لەوێ دەستبەکار بوو، پاشان حازم یوسفی جێی گرتەوە. ساڵی ٢٠٠٨ بارەگای ئۆفیسەکە لەزەمالیکەوە گوێزرایەوە بۆ مەدینەی نەسر لەقاهیرە. ساڵی ٢٠١٠ یاسین رەئوف ئیسماعیل، ناسراو بە مەلا یاسین، بووە لێپرسراوی ئۆفیسەکە.

ئامانجی ئۆفیسەکە پتەوکردنی پەیوەندییەکانی کورد- میسر بەشێوەیەکی گشتی و پەیوەندییەکانی یەکێتی- میسرە بەشێوەیەکی تایبەت. یەکێ لەچالاکییە رۆشنبیرییەکانی ئۆفیس، دەرکردنی گۆڤارێکی سیاسی- رۆشنبیرییە، بەزمانی عەرەبی لەقاهیرە بەناوی «ئیشراقات کوردییە« کە ژمارە ١ی لەئابی ٢٠١١ دەرچووە.

ئۆمەربل (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی ئۆمەربل لەناوچەی گەرمیان لە ١٨ی ئایاری ساڵی ١٩٨٧. هێزەکانی سوپای عیراق بەپاڵپشتی تانکی ت-٥٥ لەسەرقەڵاوە لە دوو قۆڵەوە هێرشیان کردە سەر گوندەکانی ئۆمەربل و گۆپان عارەب بەمەبەستی تەخت کردنیان. پێشمەرگەکانی تیپی ٥١ی گەرمیان و هێزی پشتگیری لێیان هاتنە دەست و بەرسنگی هێرشەکەیان گرت.

هاوکات لەگەڵ ئەم تێکرژانەدا پێشمەرگەکانی تیپی ٥٣ی شێروانە خۆیان گەیاندە گوندەکەو شانبەشانی پێشمەرگەکانی تیپی ٥١ی گەرمیان بەرپەرچی هێرشەکەیان دایەوە. پاش درێژەکێشانی شەڕەکە، پێشمەرگەکانی کەرتی ٤و کەرتی ٥و کەرتی ٦ی تیپی ٥١ی گەرمیان و ناوچەی یەکێتیی شۆڕشگێڕان و مەفرەزەی کاروباری کۆمەڵایەتیی تیپی ٥١ی گەرمیان و هێزی پشتگیریی گوندەکانی تر بەهانای هێزی پێشمەرگەوە چوون.

سەعات ١٦:٣٠ پێشمەرگە دژە هێرشی دەستپێکردو لەماوەی یەك سەعاتدا هێزەکانی سوپای عیراق دەستیان بەپاشەکشە کرد. لەئاکامی شەڕەکەدا هێزەکانی عیراق زیاتر لە ٩٠ سەربازیان لێ کوژرا، لاشەی ٣٤ سەرباز لەشەرگە بەجێما، زیانی ماددیی سوپا بریتی بو لەسوتانی ٣ تانك و ١٢ شۆفڵ.

لەم شەڕەدا پێشمەرگە یەك تانکی برازیلیی بە ٨٠ گوللەوە گرت کە دواتر گەیەنرایە ناوچەی قەرەداغ. سەرباری ٥ شۆفڵ و ٣ دۆشکاو ٣٠ کلاشینکۆف و یەك دەزگای بێ سیمی جۆری راکال.

زیانی پێشمەرگە ٣ شەهیدو یەك شەهیدی هێزی پشتگیری بوو.

ئۆمەربل: ١٥ کیلۆمەتر لەکفرییەوە دوورە، پێش شالاوی ئەنفال نزیکەی ١٢٠ ماڵ دەبوو، لەسالآنی شەستەکانی سەدەی رابردوو سوپای عیراق سوتاندویەتی و لەساڵی ١٩٨٣ بەر هێرشی هەلیکۆپتەر کەوتووە. لەشالآوی ساڵی ١٩٨٨ی ئەنفالدا دەوروبەری ٢٠٠ کەسی لێ ئەنفال کراوە.

ئەبوبەکر محەمەد حاجی قادر

نوسەرو پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە مەلا شاخی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گوندی بیرەسپان لەناحیەی پردێ. خوێندنی ئایینیی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بە شۆڕشەوە کردو پاش هەرەسهێنانی شۆڕش گەڕایەوەو بۆ باشووری عیراق دوور خرایەوە.

ساڵی ١٩٧٥ پەیوەندیی بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨١ بوو بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٢ی کەرکوك. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا، پێشمەرگایەتیی لەتیپی ٢١ی کەرکوك و تیپی ٩٣ی کۆیە کرد. لەقۆناغی دوای ئەنفالەکان، بەشدار بوو لەیەکە پارتیزانەکان. ساڵی ١٩٩٠ بووە رابەری سیاسیی بەتالیۆنی ٩ لەدۆڵەکۆگە.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشدار بوو لەرزگارکردنی رانیەو چوارقوڕنەو کۆیەو هەولێرو پردێ و کەرکوك و دواتر بووە لێپرسراوی بەرەی کوردستانی لەئۆردوگای بنەسلاوە لەهەولێر.

لەنیسانی ١٩٩١ەوە تا حوزەیرانی ١٩٩٣ لێپرسراوی کۆمیتەی یەکێتی بوو لەبنەسلاوە. ساڵی ١٩٩٣ بووە ئەندامی فەرماندەیی ناوچەی کەرکوك لەوەزارەتی پێشمەرگە. لەماوەی ١٩٩٤- ٢٠٠٤ ئەندامی خولی یەکەمی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان بوو. لەماوەی ١٩٩٦- ٢٠٠٤ سکرتێری کۆمەڵەی رووناکبیری و کۆمەلآیەتیی کەرکوك بوو. لەماوەی ٢٠٠١- ٢٠١١ جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ٢ی رێکخستنی کەرکوك بوو.

لەخولی یەکەمی ئەنجومەنی ناوەندا بەئەندامی ئەنجومەن دانراو لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ٢٠١٠، بەئەندامی ئەنجومەن هەڵبژێردرا.

وتارو نوسینی لەژمارەیەکی زۆری رۆژنامەو گۆڤارەکاندا هەیەو ماوەیەکیش سەرنوسەری گۆڤاری کەرکوك بوو.

دیارترین بەرهەمەکانی: «بیرەوەریی راپەڕین» (٢٠٠٠)، «ئەنفالی خاڵخالآن» (٢٠٠١)، «ئەنفالی رەش» (٢٠٠٧).

ئەبوبەکر نوری قادر*

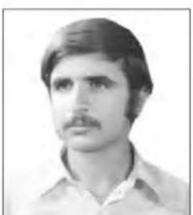

پێشمەرگە. ناسراو بەئاشتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی شاری سلێمانی. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر بنەماڵەی شێخە مەردۆخییەکانی قەرەداغ. هێشتا منداڵ بوو کە نەخۆشی پرزەی لە باوکی بڕی و بووە هۆی کۆچی دوایی. دایکی، بەژیانی کولەمەرگی، منداڵەکانی بەخێو کردو بەرەنجی شانی خۆی، بەکاری دروومان، بەخێوی کردن.

ئەبوبەکر بۆ دابینکردنی بژێوو بۆ یارمەتیدانی دایکی، دەستی بەکرێکاری کردو لەخوێندنیش دوا نەکەوت، توانی ببێ بەخوێندکار لەکۆلێجی ئاداب لەزانکۆی سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٦ بووە ئەندام لەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و بۆ

ساڵی دواتر بووە پێشمەرگە لەناوچەی قەرەداغ و وەك كادیرێكی سیاسی دەستی بەهەڵسوڕانی پێشمەرگانە كرد. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەچەندین شەڕو لەهەموویاندا ڕۆڵێكی ئازایانەی گێڕا لەوانە شەڕەكانی قازانقایەو داروغا لەناوچەی قەرەداغ.

بەپێی دابەشكردنی كارەكان، ئەركی ڕێكخستنی جوتیارانی پێ سپێردرابوو. ئەمەش زۆر جار پێویستی بەوە دەكرد، كە لەمەفرەزەكان جیا ببێتەوەو بەنهێنی لەگوندەكان خۆی بشارێتەوە. لە ٢٦ی شوباتی ١٩٧٨ لەگوندی قارەمان لەناوچەی قەرەداغ دەستگیر كراو برایە سلێمانی و دواتر برایە كەركوك و پاشان بڕیاری لەسێدارەدانی درا. لە ١٧ی مانگی حوزەیراندا لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

لەنامەیەكدا كە ١٠ سەعات پێش لەسێدارەدانی بۆ كۆمیتەی سلێمانیی ناردبوو، داوای كرد بوو دەستی یارمەتی بۆ كەسوكاری شەهیدان درێژ بكرێ و نامەكەشی لەدەرفەتێكی گونجاودا لەگۆڤارێكی شۆڕشدا بڵاو بكرێتەوە. ساڵی ١٩٧٩ نامەكانی كە لەزیندانەوە ناردبووی، لەژمارە ٢ی خولی یەكەمی گۆڤاری «كۆمەڵە» بڵاو كرانەوە.

ئەحمەد تۆفیق مەعروف

پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە مام ئەحمەدی دادی. لەدایكبووی ساڵی ١٩٢٦ی شاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەسلێمانی تەواو كردووە. ساڵی ١٩٣٩ تێكەڵ بەدنیای سیاسەت بوو لەڕیزەكانی خوێندكاران و لاواندا. ساڵی ١٩٤٢ ئامادەیی نەخۆشەوانیی تەواو كردو بڕوانامەی برینپێچیی وەرگرت و لەفەرمانگەیەكی حكومی دامەزرا، بەڵام لەبەر بەشداریی لەخۆپیشاندانەكاندا، پاش ١٥ ڕۆژ كارمەندییەكەی لێ سەنرایەوە.

لەسەرەتادا پەیوەندیی بەپارتی كۆمۆنیستی عیراقەوە كرد، بەڵام لەبەر پێداگرتنی لەسەر بۆچوونی نەتەوەیی خۆی، نەیتوانی لەناو ئەم حزبە بەردەوام بێ. دواتر پەیوەندیی بەپارتی دیموكراتی كوردستانەوە كرد. لەژیانی سیاسییدا چەندین جار دەستگیر كراوەو ئەشكەنجە دراوەو زیندانی كراوە، وەك لەساڵانی ١٩٤٧ و ١٩٤٩.

لەشۆڕشی ئەیلولدا وەك برینپێچ بەشداریی كردو ئەركی پیشەیی خۆی لەقەرەداغ و شارباژێڕ بەڕێكوپێكی ئەنجامدا. لەماوەی ساڵانی ١٩٧٠-١٩٧٤ جێگری بەڕێوەبەری فەرمانگەی جوتیارانی سلێمانی بوو. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەساڵی ١٩٧٦دا لەڕێگەی عەلی عەسكەری و خالید سەعیدەوە پەیوەندیی بەڕێكخستنەكانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی كوردستانەوە كرد.

لەحوزەیرانی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە كردو لەناوزەنگ گیرسایەوە. وەك كادیر لەكۆنفرانسەكانی یەكێتیی شۆڕشگێڕاندا بەشداریی كردو لەساڵی ١٩٨٧ لەبارەگای سەركردایەتیی یەكێتیی شۆڕشگێڕان خزمەتی كرد.

لەپێشمەرگایەتیدا ساڵی ١٩٨٨ جەڵتەی دڵ لێیدا، بۆیە بۆ چارەسەر برایە ئێران و لەوێوە چوو بۆ ئەڵمانیاو پاشان لەسوید گیرسایەوە.

لە ٢٧ی كانونی یەكەمی ٢٠١١ لەسوید كۆچی دوایی كردو دواتر تەرمەكەی هێنرایەوە بۆ سلێمانی و لەگردی سەیوان بەخاك سپێردرا.

ئەحمەد زۆراب كەریم*

پێشمەرگە. ناسراو بە ئەحمەد بڕنەو، لەدایكبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی پەڵكانە لەناوچەی قەرە حەسەنی كەركوك.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندی كرد بەڕێكخستنەكانی كۆمەڵەی ڕەنجدەرانی كوردستانەوە، هاوكات لەكەرتی چواری جەباری لەلای شەهید مامەڕیشە بوو بەپێشمەرگە، بەشداریی زۆربەی شەڕەكانی سنوورەكەی كردووە، وەك شەڕەكانی زەنگنەو لەیلان و گوندی كوڕەداوێ و چەندین نەبەردی دیكە.

لە ٢٤ی شوباتی ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی بزەڵەی ناوچەی قەرەحەسەن لەگەڵ دوو پێشمەرگەی هاوڕێی شەهید كرا.

ئەحمەد کرێکار

پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی حەمە کەریم عەلی رەزا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤١ی گوندی هەمزەی سەر بەقەزای چەمچەماڵ. لەماوەی نێوان ١٩٤٦- ١٩٤٨ بنەماڵەکەی بەمەبەستی کارکردن، لەحەویجە نیشتەجێ بوو، دواتر حەویجەی بەجێهێشت و لەگوندی هەمزە گیرسایەوە، بەڵام لەساڵی ١٩٥٦ بەیەکجاری لەگەڕەکی ئیمام قاسمی شاری کەرکوک نیشتەجێ بوو.

لەکەرکوک خوێندنی سەرەتایی تەواو کردو لەتەمەنی ١٧ ساڵیدا ژیانی سیاسیی دەستپێکرد، کاتێك لەساڵی ١٩٥٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦٠ لەکاتی خزمەتی سەربازیی لەبەسرە، لێپرسراوەتیی بەڕێوەبردنی رێکخستنی پارتیی لەچەند سەربازگەیەك تا ساڵی ١٩٦٢ گرتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٦٥ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو تا پلەی سەرپەلی بڕی. پاش بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠، وەك کرێکار لەفەرمانگەی کارەبای کەرکوك دامەزرا. ساڵی ١٩٧١ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٧٤دا بوو بەئەندامی لیژنە لەڕێکخستنەکانی کەرکوك. ساڵی ١٩٧٥، دوا بەدوای نسکۆی شۆڕش، رێکخستنەکانی شارو شاخ تێکەڵ کرانەوەو سیروان تاڵەبانی کرایە لێپرسراوی رێکخستنی کەرکوك، ئازاد هەورامی کرایە جێگری یەکەمی و ئەحمەد کرێکار جێگری دووەمی. ساڵی ١٩٧٦ کۆمیتەی رێکخستنی کەرکوك کە دواتر ناوەکەی کرایە کۆمیتەی ئاگر، رادەستی ئەوو حەمید محەمەد کاکەمەند کرا. بۆ ساڵی دواتر بوو بەلێپرسراوی کۆمیتەکە. لە ساڵی ١٩٧٨ لە یەکەم کۆبوونەوەی فراوانی کادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لە نۆکان، سەرەڕای ئەوەی کە هێشتا نەهاتبووە دەرێ بۆ پێشمەرگایەتی و بەشداریی لە کۆبوونەوەکەشدا نەکردبوو، بە ئەندامی سەرکردایەتی کۆمەڵە هەڵبژێردرا.

ساڵی ١٩٨٠ دوا بەدوای پەرەسەندنی فشاری دەزگا ئەمنییەکانی رژێمی بەعس لەسەر کۆمیتەی ئاگر، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد لەهەرێمی دوو. ساڵی دواتر بووە لێپرسراوی کەرتی رێکخستنی چەمچەماڵ.

لەتشرینی دووەمی ١٩٨٨دا بووە لێپرسراوی ئیدارەی مەڵبەندی ٢ لەگوندی بلەکێ و تا کۆتایی ساڵی ١٩٩٠ لەوێ مایەوە. پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، لەساڵی ١٩٩٢دا بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ١ی رێکخستنی کەرکوك لەچەمچەماڵ و لەساڵی ١٩٩٤دا بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٢و تا ساڵی ١٩٩٨ لەوێ مایەوە.

شوباتی ساڵی ١٩٩٨ بوو بەئەندام لەمەکتەبی کۆمەڵایەتی و پاش دامەزراندنی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکان لێپرسراوەتیی بەڕێوەبردنی لقی کەرکوکی گرتە ئەستۆ.

ئەحمەد کوردە

نیشتمانپەروەر. ناوی تەواوی ئەحمەد عەبدوڵڵا کوردە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٢٨ی گەڕەکی مەڵکەندیی شاری سلێمانی. ساڵی ١٩٣٥ خرایە بەر خوێندنی حوجرە لەمزگەوتی مەڵکەندی. لەتەمەنی ١٤ ساڵیدا ویستویەتی بەرەنجی شانی خۆی بژێوی خۆی دابین بکات، بۆیە بووە بەشاگردی بەرگدروو لەقەیسەری نەقیب و بەهۆی کارایی و وریاییەوە پاش چەند ساڵێك دوکانی بەرگدووریی کردەوەو لەپاڵ ئەمەشدا قوماش فرۆشیشی کرد.

یەکێ لەئەندامە چالاکەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو لەناو شارو چەندین جار ئەرکی کڕینی چەك و تەقەمەنیی لەخانەقین و گەرمیان و گواستنەوەی بۆ ناوچەی سلێمانی پێ سپێردراوە.

ساڵی ١٩٦٢ لەسۆنگەی هەڵسوڕان و جموجوڵەوە دەستگیر کراو بۆ ماوەی حەوت مانگ لەبەندیخانەی عیمارە لەباشووری عیراق زیندانی کرا. ئیدی هەر کە ئازاد کرا، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بووە سەرلق لەهێزی رزگاری.

پاش دروستبوونی دوبەرەکی لەناو پارتی دیموکراتی کوردستان لەساڵی ١٩٦٤، وازی لەپێشمەرگایەتی هێناو گەڕایەوە بۆ سلێمانی. ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردەوەو لەشەڕی خڕی زێوێی سەر جادەی سلێمانی- دوکان رۆڵێکی دیاری گێڕاو لەشەڕەکانی تریش بەشداریی کردو چەند جارێك

بریندار بوو. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە سلێمانی و کەوتەوە کاسبی و لەو ماوەیەدا زۆرێ لەسەروەت و سامانی خۆی بۆ یارمەتیدانی رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و هێزی پێشمەرگە تەرخانکرد.
ساڵی ١٩٨٢ بەگومانی هاوکارییکردنی هێزی پێشمەرگە سێ مانگ دەستگیر کراو پاشان بەهۆی لێبوردنی گشتییەوە ئازاد کرا.
ساڵی ١٩٨٥ لەچوارچێوەی شاڵاوێکدا دژ بەکەسوکاری پێشمەرگە، هێزێکی سەربازانی عیراق هەڵیانکوتایە سەر ماڵی و بەخاوو خێزانەوە دەستگیریان کردو پاش دوو هەفتە لەگەڵ چەند خێزانێکی تردا رەوانەی سەر سنوری عیراق- سوریا کران، لەسەربازگەیەکی ناوچەی شنگال زیندانی کران و دوای ماوەیەك ئازاد کران. بەڵام زۆری نەبرد، دیسان فەرمانی دەستگیرکردنی خۆی و خاوو خێزانی دەرچوو، بۆیە بەر لەوەی فەرمانەکە جێبەجێ بکرێ، بە خاوو خێزانەوە سلێمانیی بەجێهێشت و لەگوندی زێوێ کە بارەگای تیپی ٢٣ی سورداشی لێ بوو، نیشتەجێ بوو. لەو ماوەیەدا چەند جارێك خاوو خێزانەکەی بەهۆی تۆپباران و هێرشی فڕۆکەو کیمیابارانەوە بریندار بوون و یەکێ لەکوڕەکانی بەهۆی سەختیی برینەکانییەوە رەوانەی بەریتانیا کرا.
لەقۆناغی پاش شاڵاوی ئەنفالەکان لەشاری سەقز گیرسایەوە. پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ گەڕایەوە بۆ سلێمانی و هەر ئەو ساڵە کۆچی دوایی کرد.

ئەحمەد محەمەد حەمە ئەمین*

فەرماندە، ناسراو بە مەلا ئەحمەد کەلاری. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی کەلاری کۆن. دەرچووی ساڵی ١٩٧٧ی ئامادەیی سلێمانی.
ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٩ دوای ئاشکرابوونی لەلای دەزگا ئەمنییەکان، خۆی دەرباز کردو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەناوچەی سەرکردایەتی گیرسایەوە. لەبارەگای ناوەندی کۆمەڵە ماوەیەك بووە پێشمەرگەو پاشان بۆ کەرتی ١ی هەرێمی پارێزگاری گوێزرایەوە.
ساڵی ١٩٨٠ بەشداریی لەخولی کادیرانی کۆمەڵە کردو ساڵی دواتر بووە کادیر لەناوچەی سەنگاو. ساڵی ١٩٨٢ بووە ئەندامی کەرتی رێکخستنی کفری و دوز. ساڵی ١٩٨٣ بووە لێپرسراوی کەرتەکە.
ساڵی ١٩٨٤ بووە لێپرسراوی کەرتی رێکخستنی دەربەندیخان و دواتر بووە فەرماندەی تیپی ٥٥ی قەرەداغ. پاش شاڵاوی ئەنفالەکان لەناوچەکە مایەوەو یەکەم مەفرەزەی پارتیزانیی لەقەرەداغ و گەرمیان دروستکرد. لە ١٩ی شوباتی ساڵی ١٩٨٩ لەکاتی خۆپەنادان لەئەشکەوتی داری خلە، ئەشکەوتەکە بەسەر مەفرەزەکەدا روخاو بەهۆی ئەمەوە خۆی و شەش پێشمەرگەی تر بەناوی نوری قادر رەحیم (پۆلا)، دارا قادر سەمین، حەیدەر محەمەد کەریم، حەمید قادر کەریم، سەلام محەمەد حسێن و رەحیم رەشید ئەحمەد شەهید بوون.

ئەحمەد مەولود

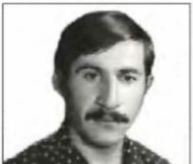

پێشمەرگەو شاعیر. ناوی تەواوی ئەحمەد مەولود ئەحمەد خدر حسێن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گوندی بەربەرد لەناوچەی ماوەت. برای مەلا عەلیی شاعیرو پێشمەرگەیە. ساڵی ١٩٥٨ ماڵیان چۆتە گوندی کۆکە لەناحیەی سورداش. ساڵی ١٩٥٩ خرایە بەر خوێندن، قۆناغی سەرەتایی لەگوندی چەرمەگاو سلێمانی و ماوەت و سەرچنار تەواو کرد. ساڵی ١٩٦٦ لەناوەندیی وەتەن لەسلێمانی وەرگیراو ساڵی ١٩٦٧ بووە ئەندام لەیەکێتیی قوتابیانی سەر بەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان. ساڵی ١٩٧٠ لەئامادەیی کشتوکاڵی بەکرەجۆ وەرگیراو بۆ ساڵی

دواتر پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٤ چووە ریزی شۆڕشەوە. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەساڵی ١٩٧٦دا بووە فەرمانبەر لەناوچەی پشدەر.

ساڵی ١٩٧٧ لەلایەن دەزگای ئەمنەوە دەستگیر کراو دوای ئازارو ئەشکەنجەیەکی زۆر، بەتۆمەتی کارکردن لەریزی رێکخراوێکی نهێنی دادگایی کراو پێنج ساڵ حوکمی زیندانیکردنی بەسەردا درا. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا، بەڵام بەسەر پرسەی شەهید مەلا عەلیی برایدا گەڕایەوە کە کەمتر لەمانگێك بوو لەموسڵ لەسێدارە درابوو.

ساڵی ١٩٨١ بوو بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٤و کرا بەلێپرسراوی رێکخستنی دۆڵێ. ساڵی ١٩٨٣ بووە لێپرسراوی کاروباری کۆمەڵایەتی لەناوچەی سورداش. لەشاڵاوەکانی ئەنفالدا، پاش کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆسەر سنور، لەئێران گیرسایەوەو لەوێ بووە لێپرسراوی ئاوارەکانی سنوری سەردەشت و دەوروبەری.

پاش راپەرینی ساڵی ١٩٩١ لەئۆردوگای پیرەمەگرون نیشتەجێ بوو. لەماوەی ساڵانی ١٩٩١-١٩٩٣ لێپرسراوی کۆمیتەکانی دوکان، پیرەمەگرون و بازیان و ئەندامی مەڵبەندی ١ی رێکخستنی سلێمانی بوو.

ساڵی ١٩٩٣ تووشی نەخۆشیی مێشکۆکە بوو. ساڵی دواتر، بەنهێنی رەوانەی بەغدا کرا بۆ چارەسەرو لەوێ نەشتەرگەریی مێشکۆکەی بۆ کراو بەهۆیەوە توانای خوێندنەوەو نوسینی دای لەکزی. لەئابی ٢٠٠٣ نەخۆشییەکە تینی بۆ هێنایەوە، بۆیە نەشتەرگەریی تری بۆکرا. لە ٢٠ی تشرینی دووەمی ئەو ساڵە کۆچی دوایی کرد. لەپاش خۆی، هەندێ شیعرو نوسینی بەجێهێشت.

دیارترین بەرهەمەکانی: «دیوانی ئەحمەد مەولود» (١٩٩٨).

ئەرسەلان بایز

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی ئەرسەلان بایز ئیسماعیل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی گوندی کاریتان لەناحیەی دیبەگەی سەر بەپارێزگای هەولێر.

لەساڵانی شەستەکاندا پەیوەندیی بەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦٩ لەبەشی زمانی کوردیی کۆلێجی ئادابی زانکۆی بەغدا وەرگیرا. پایزی ساڵی ١٩٧٠، کاتێك لەپۆلی دووی زانکۆ بوو، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٣ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەزمانی کوردی بەدەستهێنا. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو رژێمی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بوو بەمامۆستا لەڕەواندز.

پاش ئەوەی هێزەکانی عیراق رەواندزیان گرت، لەچۆمان گیرسایەوەو لەبەشی ئینسات کاری کرد. دوا بەدوای هەرەسهێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی، یەکسەر وەك سەرباز رەوانەی ناسریە کراو پاش مانگ و نیوێك تەسریح کرا. لەمانگی حوزەیراندا بەفەرمانبەر لەکۆمپانیای پەلەوەری هەولێر دامەزرا.

دوا بەدوای ئەوە، پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەوە کردەوەو بووە لێپرسراوی ئەو ئەندامانەی کۆمەڵە کە لەشاخ پێشمەرگە بوون و لەڕووی رێکخراوەییەوە پەیوەندیی راستەوخۆی بەجەعفەر عەبدولواحیدەوە هەبوو.

پاش دەستپێکردنی شاڵاوی دەزگا ئەمنییەکان لەدژی کۆمەڵە، جەعفەر عەبدولواحید لێپرسراوەتیی رێکخراوی هەولێری بەم و بە عەبدولڕەزاق ئەحمەد سپارد. بەڵام زۆری نەبرد، فەرمانی گرتنی دەرچوو، ناسنامەیەکی ساختەی دەرکردو بەهۆیەوە چوو بۆ کەرکوك، ماوەیەك لەوێ خۆی حەشارداو پاشان چوو بۆ سلێمانی. لەوێ لەگەڵ هەر یەك لەئیحسان نەجم محێدین و ئازاد هەورامی و عوسمانی نانەوا لەسەر ئەوە رێککەوت کە خۆی و ئاوات عەبدولغەفوور بچن بۆ ئێران بۆ لای ئەندامانی سەرکردایەتیی کۆمەڵە بۆ ئاگادارکردنەوەیان لەخراپیی رەوشی رێکخستنەکان و پەیدابوونی ژمارەیەکی زۆری فراکسیۆن لەناو رێکخستن پاش چوونیان بۆ ئێران. بەڵام لەسەر سنور رێوشوێنێکی مسۆگەریان بۆ گەیشتن بەسەقز چنگ نەکەوت، بۆیە لەگوندی چەمپاراو خۆیان رادەستی پاسگایەکی ئێرانی کردو پاشان رەوانەی بانە کران و لەوێوە برانە سەقز. لەوێ لەزیندان لەگەڵ شەهاب شێخ نوری شێخ ساڵح و فەرەیدون عەبدولقادرو عومەر سەید عەلی و جەعفەر عەبدولواحیدو عەلی بچکۆل یەکیان گرتەوە. لەئێوارەی دوایین رۆژی ساڵی ١٩٧٥ هەر حەوتیان رادەستی عیراق کرانەوە.

سالّی ١٩٧٦ لەبەغدا بە ٦ سالّ زیندانی حوکم درا. سالّی ١٩٧٩ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کرا. لەمانگی کانونی یەکەمی ئەو ساڵە لەرێگەی قەڵادزێوە خۆی گەیاندە ناوزەنگ و ژیانی پێشمەرگایەتیی دەستپێکرد.

لەسەرەتای حوزەیرانی ١٩٨٠ وەك کادیر رەوانەی دەشتی هەولێرو دەشتی کۆیە کرا. لەمانگی ئابدا گواسترایەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی و کرایە لێپرسراوی رادیـۆی دەنگـی گـەلـی کوردسـتـان لەتوژەڵە کە لەو سەردەمەدا وەك بۆردێکی دەزگای راگەیاندن کـاری دەکـرد. لەپایزی سـالّی ١٩٨١ کرایە لێپرسراوی دەزگـای راگـەیـانـدن و تا سـالّی ١٩٨٨ ئەم لێپرسراوەتییەی لەئەستۆدا بوو.

سالّی ١٩٨٢، کاتێك خولی سێیەمی «رێبازی نوێ» بەشێوەی گۆڤار دەستی پێکرد، ئەرکی سەرنوسەریی گرتە ئەستۆو لەم خولەدا پێنج ژمارەی لێدەرکرد.

لـەخولـی پێنجەمدا بـووە بـە سـەرنـووسـەری «رێبازی نوێ» کە تێیدا رۆژنامەکە لەبەرگەڵوی دۆڵـی جافـەتـی لـەمـاوەی نێـوان ١٩٨٥-١٩٨٨ دەرچووە. لەخولی شەشەمیش کە تێیدا «رێبازی نوێ» لەشاری سەقز دەرچووە، تا مانگی ئەیلولی ١٩٨٨ خۆی سەرنوسەری بووە.

لەئەیلولی ١٩٨٨دا وەك نوێنـەری یەکێتیی نیشتمانیی کـوردسـتـان لـەراگـەیـانـدنـی بـەرەی کوردستانی، بۆ گوندی راژان گوێزرایەوەو لەوێ بـەشـدار بـوو لـەدەرکـردنـی رۆژنـامـەی «بـەرەی کوردستانی».

سـالّـی ١٩٩٢، بـووە یـەکـەم سـەرنـوسـەری رۆژنـامـەی «کـوردسـتـانـی نـوێ» کـە یـەکـەم رۆژنامەی رۆژانەیە پاش راپەرین. لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەسالّی ١٩٩٢، بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. هـەر ئـەو ساڵە بەئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان هەڵبژێردرا.

لـەمـاوەی نـێـوان ١٩٩٣-١٩٩٥ لێپرسراوەتیی مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێری گرتە ئەستۆ. لەماوەی نێوان ١٩٩٧-١٩٩٩ بۆ ماوەی زیاتر لە دوو سالّ وەزیری پەروەردە بوو لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی بـەئـەنـدامـی کـۆمـیـتـەی سـەرکـردایـەتـی هەڵبژێردرایەوە. لـەمـاوەی نێوان ١٩٩٩-٢٠٠٩ بۆ ماوەی ١٠ سالّ لێپرسراوی مەکتەبی رێکخستن بووە.

سالّی ٢٠٠٠ بڕوانامەی ماستەرو سالّی ٢٠٠٣ بڕوانامەی دکتۆرای لەئەدەبی کوردی لەزانکۆی سلێمانی بەدەستهێنا.

لەماوەی نێوان ٢٠٠٩-٢٠١٢ جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان بووە. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەسالّی ٢٠١٠، بۆ جاری سێیەم بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە. لەدانیشتنی ١٥ی شـوبـاتـی سـالّـی ٢٠١٢ بـەسـەرۆکـی پەرلەمانی کوردستان هەڵبژێردرا.

دیارترین بەرهەمەکانی: «فاشیزم» (١٩٨٨)، «راگـەیـانـدنـی شـۆڕش و بـزووتـنـەوەی شیعری کوردی» (٢٠٠١)، «رۆژانی سەخت» (٢٠٠٢).

ئەرکان ئەمین قادر*

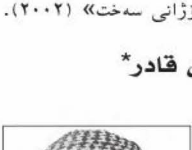

پێشمەرگە. ناسراو بە ئـەرکـان چـراغـە روتـەیـی. لەدایکبووی سالّی ١٩٦٢ی گـونـدی چـراغـە روتـە. سـالّی ١٩٧٩ پەیوەندیی بـەهـێـزی پـێـشـمـەرگـەی کوردستانەوە کرد. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا لەسنوری هـەرێـمـی ٥ی قـەرەداغ، لـەنـاوچـەی سـەنـگـاوو جەباری و قادر کەرەم و قەرەداغ، بەشداری چەندین شەڕو نەبەردی کردووە.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ١٩٨٠ لەچیای شۆڕاوەی نـاوچـەی هـەمـەوەنـد، لـەشـەڕێکی دەسـتـەویـەخـەدا کە لەبەیانییەوە تا ئێوارە درێژەی کێشاو ژمارەیەکی زۆر جاش و هێزی کۆماندۆو چەند هەلیکۆپتەرێکی جەنگی تێیدا بەشدار بوون، لەگەڵ ١٤ پێشمەرگەی تردا شەهید کرا. هەر لەو شەڕەدا پێشمەرگەیەکیش بەبرینداری کەوتە دەست جاشەکان و لەموسڵ لەسێدارە درا.

ئەركی نوێ (ڕۆژنامە)

ئەركی نوێ
ژمارە یەك
ساڵی یەكەم
تشرینی یەكەم
١٩٨٧
بڵاوكراوەی یەكێتی نیشتمانی كوردستان ـ لە دەرەوەی وڵات

كوردستان مەڵبەندی ژیانە نەك تاقیگە

هێزە كوردستانییەكان نامەیەك ئاراستەی سكرتێری گشتی نەتەوە یەكگرتووەكان ئەكەن

ڕۆژنامەی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لەدەرەوەی وڵات بەزمانی كوردی. ڕێكەوت عوسمان سەرنوسەری بووەو مەحمود مەلا عیززەت و شێركۆ بێكەس ئەندامانی دەستەی نوسەران بوون.

لەشاری ئۆپسالا لەسوید دەرچـــووە. لەقـەبارەی فولسكابدایە، بابەتی هەمەچەشنەی بڵاوكردۆتـەوە، بەڵام زیاتر گرنگیی بەبابەتی سیاسی داوەو تەنیا وەك بڵاوكراوەیەكی تایبەتی حزبی خۆی نمایش نەكردووە، لەباری دیزایندا ڕێكوپێكەو بۆ تایپكردنی بابەتەكان تایپی برازەر بەكار هێنراوەو دوای قۆناغی دیزاین كردن بەئۆفسێت دانەی لەبەر گیراوەتەوە. شەش ژمارەی لێ دەرچووە، ژمارە ١ لەمانگی تشرینی یەكەمی ١٩٨٧ و ژمارە ٦ لەمانگی ئۆكتۆبەری ساڵی ١٩٨٨ دەرچووە.

ئەستێرە (گۆڤار)

گـۆڤـاری مـنـداڵان. لـەلایـەن مـەڵـبـەنـدی ٣ی یـەكـێـتـیـی نـیـشـتـمـانـیـی كـوردسـتـانـەوە دەرچـــووە. عەبدوڵڵا عەلی ڕەشیدی هونـەرمـەنـدی شـێـوەكـارو كاریكاتێریست سەرپەرشتیی كردووە. لە گوندی وەرتێ لـەچـاپـخـانـەی جـەعـفـەر عەبدولواحید چاپ كراوە. وا بڕیار بوو مانگانە دەربچێ، بەڵام تەنیا یەك ژمارەی لێ دەرچووە، بابەتەكانی گۆڤارەكە بەفۆتۆ ستێنسل ئامادە كراون و بەڕۆنیۆ ڕاكێشراون.

ئـەم گـۆڤـارە یـەكـەم گـۆڤـاری منداڵانە لەسەردەمی پێشمەرگایەتیدا. قەبارەكەی نیو فولسكابەو ژمارەكەش لەشوباتی ١٩٨٣ دەرچووە.

ئەستێرەی سور (كۆمیتە)

كۆمیتەیەكی سەركردایەتییە لەئازاری ١٩٧٤ دامەزراو ئەركی بەڕێوەبردنی بەجەعفەر عەبدولواحید سپێردرا. پاڵنەری سەرەكیی پێكهێنانی كۆمیتەكە پەیوەندیی بەهەلومەرجی دەستپێكردنەوەی شەڕی نێوان كوردو حكومەتی عیراقەوە هەیە، چونكە لەو هەلومەرجەدا بەشێكی زۆری سەركردەو ئەندامەكانی كۆمەڵە لەبەرنامەیاندا بوو كە بچنە دەرەوەو پەیوەندی بەشۆڕشەوە بكەن. ئەم كۆمیتەیە بۆ ئەوە دامەزرا كە سەرپەرشتیی ڕێكخستنی ناو شارەكان بكا.

كۆمیتەكە لـەچـوار ئـەنـدام پێكهات: جەعفەر عەبدولواحید وەك لێپرسراوی كۆمیتەو لێپرسراوی ڕێكخستنی هەولێرو مـوسـڵ، ئـەنـوەر زۆراب وەك لێپرسراوی ڕێكخستنی بـەغـداو خانەقین، ئاسۆ شێخ نوری وەك لێپرسراوی ڕێكخستنی سلێمانی، ئیحسان نەجم محێدین (ئەبو شەهاب) وەك لێپرسراوی ڕێكخستنی كـەركـوك. پـاش ئـەوەی ئیحسان نەجم محێدین پەیوەندیی بەشۆڕشەوە كرد، سەرپەرشتی كـردنـی ڕێـكـخـسـتـنـی كـەركـوك كـەوتـە ئـەسـتـۆی لێپرسراوی كۆمیتەكە.

لەسەر دەستی ئەم كۆمیتەیە، كۆمەڵە بەئاشكرا خۆی وەك گروپێكی سیاسی ڕاگـەیـانـدو هەندێ بـڵاوكـراوەی بـەنـاوی خـۆیـەوە لەچەند گەڕەكێكی سلێمانی بڵاوكردەوە.

پـاش هـەرەسـهـێـنـانـی شـۆڕش لـەسـاڵـی ١٩٧٥، كۆمیتەكە بـەردەوام بـوو لـەسـەر هـەڵسوڕانی خۆی و دوا بـەدوای گـەڕانـەوەی سەركردەكان و ئەندامان بۆ شارەكان، عەلی بچكۆڵ لەباتی ئیحسان نەجم محێدین بۆ سەرپەرشتیكردنی ڕێكخستنی كەركوك دانـرا. لەبەر هۆی ئەمنی و لەبەر هەندێ كێشەی ناو كۆمیتەی سەركردایەتیی كۆمەڵە، كۆمیتەی

سەرکردایەتی کە پێکهاتبوو لە شەهاب شێخ نوری، ئاوات عەبدولغەفوور، فەرەیدون عەبدولقادر، حەمەی میرزا سەعیدو جەعفەر عەبدولواحید بڕیاریدا هەموو دەسەڵاتەکانی خۆی بدا بەکۆمیتەی ئەستێرەی سورو بەم پێیە کۆمیتەکە لەکۆمیتەیەکی سەرپەرشتیاری ڕێکخستنەوە بوو بەکۆمیتەی سەرکردایەتی بەشێوەیەکی کاتی.

پاش ماوەیەك شەهاب شێخ نوری و فەرەیدون عەبدولقادر پەیوەندییان لەگەڵ کۆمیتەکەدا دروست کردەوەو عومەر سەید عەلیش کرا بەئەندامی سەرکردایەتی. ئەم سەرکردایەتییە حەوت کەسییە تا ئەو کاتەی دەزگا ئەمنییەکانی بەعس لەهاوینی ١٩٧٥دا دەستیان بەشاڵاوی گرتن و ڕاوەدونانی ئەندامانی کۆمەڵە کرد، بەردەوەوام بوو لەسەر کارەکانی خۆی، بەڵام دوا بەدوای ئەم شاڵاوەو لەبەر چوونی ئەندامانی کۆمیتەی سەرکردایەتی بۆ ئێران بۆ ئەوەی لەوێوە بچن بۆ سوریا، کۆمیتەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوە.

ئەستێڵ (شەڕ)

شەڕێکی دوو سەعاتییە لەنێوان دەستەیەك پێشمەرگەی کەرتی قەرەداغی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق کە هێرشی کردبووە سەر گوندی ئەستێڵ لەناوچەی قەرەداغ لە ١٧ی ئابی ١٩٧٩. دوای ئەوەی کە پێشمەرگەکان بەرەنگاریی هێرشەکە بوون، توانییان زیانی کوژرانی ٣ سەربازو برینداربوونی ٣ سەربازی تر لەهێزەکەی دوژمن بدەن.

ئەسحابە سپی (شەڕ)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە لەناو شاری سلێمانی. دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ لە ٣٠ی ئایاری ١٩٧٨ لەگۆزەری ئەسحابە سپیی شاری سلێمانی، هێزێکی پۆلیسی دایە بەر گوللە. لەئاکامدا یەك پۆلیس کوژراو دوو پۆلیسی دیکەش بریندار بوون.

ئەفراسیاو عیززەددین محەمەد*

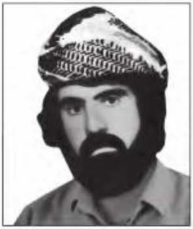

پێشمەرگە. ناسراو بە شوان گەرمیانی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ گوندی قەرەبڵاغی خوارووی لەناوچەی کەلار. قۆناغی ناوەندیی لەکفری تەواو کردووە. سەرەتای حەفتاکان دەستی کردووە بە خەبات و ساڵی ١٩٧٢ لێپرسراوێتیی لەیەکێتیی قوتابیان و ڕێکخستنی پارتی هەبووە. ساڵی ١٩٧٤ بۆتە پێشمەرگە. دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول درێژەی بەخوێندن داو لەبەسرە پەیمانگەی نەوتی تەواو کرد. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتییەوە کرد و لەساڵی ١٩٨٠ بوو بەپێشمەرگە.

لە ٦ی ئابی ١٩٨١ لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەك لەسەر ڕێگەی کەلار- جەلەولا لەلایەن هێزێکی سوپای عیراقەوە گەمارۆ دران. دوای شەڕێکی قورس، خۆی دەرباز کردو چووە گوندەکەی خۆی، بەڵام لەو کاتەدا سەربازەکانی ڕژێم لەوێ بوون و شەهیدیان کرد. تەرمەکەی نەدرایەوە بەکەسوکاری و شوێن بزر کرا.

پێشتر سەرجەم ئەندامانی خێزانەکەی لەلایەن کاربەدەستانی حکومەتەوە زیندانی کرابوون. دوای شەهیدبوونی، ئازاد کران.

ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران

دەزگایەکە لەئاستی مەکتەبدا، ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیدا بڕیاری دامەزراندنی درا. پێکهاتەو ئەرکەکانی ئەم دەزگایە وەك لەماددەی ٦٥ی پەیڕەوی ناوخۆدا هاتووە، بەم جۆرەیە:

«١-ئەم ئەکادیمیایە بەپێی پێویست لەچەند کادیرێکی شارەزاو پسپۆڕ پێکدێت.

٢-کردنەوەی خول لەبواری جیاجیادا بۆ کادیرانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناوەوەو دەرەوەی وڵات.

٣-رێکخستنی ئەرشیف و دۆکیومێنتکردنی مێژووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

٤-دەرکردنی گۆڤارێکی فیکری.

٥-بایەخدان بەتوێژینەوەو بیرو رۆشنبیریی هاوچەرخ و سازکردنی کۆڕو کۆنفرانس.

٦-ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەی ناوبەناو دەربارەی رووداوەکانی ناوچەکە، جیهان و ئاراستەکانی رای گشتیی خۆماڵی کە تایبەتە بەئەندامانی کۆمیتەی سەرکردایەتی و ئۆرگانەکان».

لەتەموزی ٢٠١٠ فەرید ئەسەسەرد بەلێپرسراوی دەزگاکە دانراو خودی دەزگاکەش کرا بە دوو بۆرد: بۆردی هۆشیاری کە ئەو ئەرکانەی لەئەستۆدایە کە لەخاڵی ٣ و ٤ و ٥ و ٦ ی ماددەی ٦٥ی پەیرەوی ناوخۆدا دەستنیشان کراون و بۆردی ناوەندی پێگەیاندنی کادیران کە خاڵی ٢ی ماددەی ٦٥ ئەرکەکەی دیاریکردووەو عارف روشدی بەلێپرسراوی دانرا.

ئەندامانی پێشووی مەکتەبی بیرو هۆشیاری بەئەندام لەئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران دانران.

ئەلجەبهە ئەلکوردستانیە (الجبهة الكردستانية)

الجبهة الكردستانية

مجــزرة حلبجــة ..
ذكرى المأساة..ومسؤولية المجتمع الدولي

الجريمة التاريخية الكبرى في
حلبجة جسدت مأساة شعبنا المروعة

المجتمع الدولي والقضية الكردية

ئۆرگانی ناوەندیی بەرەی کوردستانی عیراق بەزمانی عەرەبی. ئەرکی، ناساندنی سیاسەت و تێڕوانینەکانی بەرەی کوردستانی بوو بەجیهانی عەرەب. شەش ژمارەی لێدەرچووە. ژمارە ١ لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٨٩ دەرچووەو ژمارە ٦ لەمانگی شوباتی ١٩٩١.

هەر شەش ژمارەکە قەبارەیان تابلۆیدە. بەچاپێکی پێشکەوتوو دەرچووەو یەکێکە لەرۆژنامە سەرنجڕاکێشەکان. لەدیمەشق لەسوریا لەچاپخانەی ئۆفسێت چاپ کراوە. بارەگای رۆژنامەکەش هەر لەدیمەشق بووە. بابەتەکانی دوتوێی ئەم رۆژنامەیە بریتین لەهەواڵ، وتاری سیاسی و ئەدەبی و هونەر. ئەندامەکانی دەستەی نوسەرانی لەگروپە پێکهێنەرەکانی بەرەی کوردستانی بوو، بەشێکی زۆریان پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ گەڕانەوە بۆ کوردستان، بەڵام لەو کاتەدا سەرکردایەتیی بەرەی کوردستانی بڕیاری نەدا لەهەولێر درێژە بەدەرکردنی رۆژنامەکە بدرێ، بۆیە دوای راپەڕین بەرەی کوردستانی هیچ ئۆرگانێکی بەزمانی عەرەبی دەرنەکردو زۆرتر جەختی کردە سەر دەرکردنی رۆژنامەی «بەرەی کوردستانی» بەزمانی کوردی.

ئەمیر باقی غەفوری

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی کۆیە. تا پۆلی پێنجی سەرەتایی خوێندووە. ساڵی ١٩٦٧ بوو بەپێشمەرگەو تا هەرەسهێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ پێشمەرگە بوو. دواتر گەڕایەوە بۆ کۆیەو تێکەڵ بەرێکخستنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو. ساڵی ١٩٧٦ بووە بەپێشمەرگەو بەشداریی زۆر چالاکیی پێشمەرگانەی کردووە.

ساڵی ١٩٧٨ لەگەڵ ئەو هێزەدا بەرەو سنوری عیراق-تورکیا بەرێکەوت کە ئەرکەکەی دانانی بنکە بوو لەناوچەی برادۆست. لە ٤ی ئایاردا لەناوچەی هەکاری بەبریندار کەوتە دەست چەکدارە خێڵەکییەکانی ناوچەی هەکاری و لە ٧ی حوزەیرانی ١٩٧٩دا ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە، چوو بۆ سوریاو لەوێوە گەڕایەوە بۆ کوردستان و درێژەی بەژیانی پێشمەرگایەتیی خۆی دا.

ساڵی ١٩٩١ یەکێ لەو کەسانە بوو کە بۆماوەی ١٢ رۆژ لەبەردەم بارەگای هەولێری ئەتەوە یەکگرتووەکان مانیان

لەخواردن گرت.

پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەریزی پێشمەرگەدا خزمەتی کردو بەشداریی لەخولی ئەفسەرانی قەلاچوالاندا کردو پلەی نایابی بەدەستهێنا. لە ١٩ی کانونی یەکەمی ساڵی ٢٠٠٥ لەسەر رێی کۆیە- هەولێر بەرووداوی ئۆتۆمبێل کۆچی دوایی کرد.

ئەنجومەنی ئاواییەکان

ئەنجومەنی حوکمرانیی لۆکال لەگوندەکان. پێکهێنانی ئەنجومەنی ئاواییەکان لەساڵی ١٩٨١ لەگوندەکانی سنوری ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی حکومەتی عیراق، ئەزموونێکی سەرەتاییە بۆ حوکمرانیی لۆکال لەگوندەکاندا. لەهەر گوندێك ئەنجومەنێك لەرێگەی هەڵبژاردنی ئازادەوە پێکهات و ئەو ئەنجومەنانە زۆرتر لەئەنجومەنی راپەڕاندن دەچوون. لەکۆنفرەنسی یەکەمی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٨١ بڕیاری پێکهێنانی ئەنجومەنی ئاواییەکان دراو پاش تەواوبوونی کۆنفرەنسەکە دەست بەجێبەجێکردنی بڕیارەکە کرا.

ئەگەرچی ئەم ئەزموونە لەرووی دیموکراتییەوە ئەزموونێکی پێشکەوتووە، بەڵام بەبێ کەموکوڕیش نەبوو. هەندێ لەو کەموکوڕییانە کەموکوڕیی گەوهەری بوون و کاریگەریی زۆریان لەسەر هەڵسوڕانی ئەنجومەنەکان هەبوو، بەتایبەتی کەئەزموونەکە لەشوێنێك بەڕێوە دەچوو کە هیچ پێشینەیەکی دیموکراتییانەی نەبوو. ئەنجومەنەکان زۆرتر ئەنجومەنی پیاوان بوون، چونکە ژنان جگە لەوەی کە لەهیچ ئەنجومەنێکدا ئەندام نەبوون، نزمترین ئاستی بەشداری کردنیشیان لەهەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجومەنەکاندا هەبوو. ئەگەرچی بڕیار وابوو ئەندامانی ئەنجومەنەکان بەشێوەیەکی دیموکراتییانە هەڵبژێردرێن، بەڵام لەهەندێ شوێندا لێپرسراوان خۆیان ئەندامەکانیان دادەناو رەزامەندیی خەڵکیان بۆ دابین دەکردن و لەهەندێ شوێنی تردا لێپرسراوان کاریگەریی زۆریان لەسەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکان هەبوو، چونکە لیستیان دادەمەزراندو دەنگدەرانیان هاندەدا دەنگی پێبدەن.

سەرەڕای کەموکوڕییەکان، ئەنجومەنەکان رۆڵیان هەبوو لەهۆشیاریی سیاسی و بانگەشەکردن بۆ کەلتووری هەڵبژاردن. نوێنەرە هەڵبژێردراوەکان نوێنەرایەتیی گوندەکانیان دەکرد لەبەردەم دەزگاکانی شۆڕشدا و زۆربەی کاتیش کاریگەرییان لەسەر راو بۆچوونی هاووڵاتییانی خۆیان هەبوو، هەروەها رۆڵێکی گونجاویشیان لەچارەسەرکردنی کێشەکاندا هەبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی هێزێکی ماددییان بۆ سەپاندنی بڕیارەکانیان نەبوو، سەرکەوتن و سەرنەکەوتنی ئەنجومەنەکان دەوەستایە سەر رادەی پێگەو قورسایی و رێزی ئەندامانی ئەنجومەن و رادەی گوێڕایەڵیی گوندنشینەکان. شکستی ئەزموونەکە لەهەندێ شوێن، زۆر جار پەیوەندیی بەکەمتەرخەمیی خودی ئەنجومەنەکانەوە هەبوو کە زۆر بەتەنگ رایی کردنی کاروباری گشتییەوە نەبوون.

گەورەترین کەموکوڕی لەم بارەیەوە ئەوە بوو کە پەیوەندییەکی ناڕۆشن لەنێوان ئەنجومەنی ئاواییەکان و دامەزراوەکانی شۆڕشدا هەبوو. هەروەها ئەنجومەنەکان هیچ پەیڕەوێکی ناوخۆیان نەبوو کە دەسەڵاتەکانیان دیاری بکاو شێوەی هەڵبژاردنی ئەندامەکانیان و ژمارەیان و ماوەی دەستبەکاربوونیان روون بکاتەوە.

ئەنور زۆراب*

کادیری پێشکەوتوو. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی کەرکوك. یەکێك بوو لەلایەنگرانی بیری چەپی کوردستانی لەکاتی شۆڕشی ئەیلولدا. لەسەرەتای حەفتاکاندا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی مارکسی-لینینیی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٤ پاش پێکهێنانی کۆمیتەی ئەستێرەی سور بەسەرکردایەتیی جەعفەر عەبدولواحید، کرایە ئەندامی کۆمیتەکەو لێپرسراوی رێکخستنی بەغداو خانەقین. ئەم کۆمیتەیە بەدرێژایی ساڵی ١٩٧٤ وەك کۆمیتەیەکی سەرپەرشتیاری رێکخستنەکان هەڵسوکەوتی دەکرد، بەڵام لەساڵی ١٩٧٥دا، پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، بەشێوەیەکی کاتی هەموو دەسەڵاتێکی پێ بەخشراو بۆ ماوەیەك وەك کۆمیتەی سەرکردایەتی چالاکیی نواند.

لەسەردەمی چڕکردنەوەی هەوڵەکاندا بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، زۆراب چەند جارێك چوو بۆ سوریا بۆ دروستکردنی کۆنتاکت و گۆڕینەوەی بیروڕا لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا. لەم سەروبەندەدا نامەو نامەکاریی نێوان دەستەی دامەزرێنەرو سەرکردایەتیی کۆمەڵە لەرێی ئەنوەر زۆرابەوە بەڕێوە دەچوو. ئەو پەیوەندییەش لەرێگەی کادیرێکی بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەبەوە کە ناوی وەلید زەننون بوو، هەڵدەسوڕا. دەستگیرکردنی کادیرەکەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب لەلایەن دەزگای ئاسایشی عیراقەوە، بووە مایەی ئاشکرابوون و دەستگیرکردنی ئەنوەر زۆراب لەساڵی ١٩٧٥. لەکاتی لێکۆڵینەوەدا بەرگەی ئەشکەنجەی گرت و هیچ نهێنییەکی نەدرکاند، بەڵام کۆمەڵێک دیکۆمێنت لە ماڵەکەی گیران کە بوونە مایەی زیانگەیاندن بە رێکخستنە نهێنییەکان.
لە ٢١ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ لەزیندانی ئەبوغرێب لەگەڵ شەهاب شێخ نوری و جەعفەر عەبدولواحید لەسێدارە درا.

ئەنوەر قەرەداغی

هونەرمەند. ناوی تەواوی محەمەد ئەنوەر عومەر محەمەد قەرەداغی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی هەڵەبجە. لەخێزانێکی ئاینییە. سەرەتا خراوەتە حوجرەوەو دواتر رووی لەخوێندنگە کردووە. پاش کۆچی دوایی باوکی لەساڵی ١٩٥٣، لەگەڵ برا گەورەکەی، شێخ محەمەد قەرەداغی، لەسلێمانی گیرسایەوەو لەوێ خوێندنی سەرەتایی تەواو کرد.
لەمنداڵییەوە مەیلی بەلای هونەردا هەبوو. ژیانی هونەریی بەسەرپەرشتی و هاندانی ولیەم یۆحەننا وەك کۆرس لەگروپی سرود دەستی پێکرد.
ساڵی ١٩٦٤ خانەی مامۆستایانی تەواو کردو هەر لەوێ فێری ئامێرەکانی شمشاڵ و عودو کەمان بوو. هەر لەرێگەی ولیەم یۆحەنناوە خەریکی فێربوونی مۆزیك بوو. ساڵی ١٩٦٤ تیپی مۆسیقای کۆمەڵەی خۆشی و بەختیاری و دواتر تیپی مۆسیقای هیوای بەهاوکاریی هاورێکانی دروستکرد. بەرهەمەکانی ئەم دوو تیپە لەرادیۆی کوردیی بەغدا بڵاو کرانەوە. ساڵی ١٩٦٧ تیپی مۆسیقای سلێمانیی دامەزراند کە دواتر بوو بەکوانوی گرنگترین بەرهەمەکانی.
ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا لەگەڵ هونەرمەندەکانی تردا تیپی مۆسیقای سلێمانی و تیپی مۆسیقای شۆڕشی دروستکرد. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، ماوەیەك بۆ شاری سماوە لەخوارووی عیراق دوورخرایەوە.
ساڵی ١٩٨٢هەندێ پەیوەندیی لەگەڵ رێکخستنەکانی یەکێتی لەناو سلێمانیداو لەگەڵ هەندێ لەرۆشنبیرەکانی ناو شۆڕش دامەزراند. ساڵی ١٩٨٤ تاڵەبانی بەدەستی دڵشاد مەریوانی نامەیەکی بۆ ناردو لەگەڵ نامەکەشدا هۆنراوەی «مەشخەڵان»ی شێرکۆ بێکەسی بۆ نارد بۆ ئەوەی وەك سرود ئاوازی بۆ دابنێ. ئەویش ئاوازی بۆ داناو بەدەنگی خۆی و کچەکەی و بۆ مۆزیکیش بەهاوکاریی رێبوار عەبد، گۆران کامل و دالیا لەتیف لەستۆدیۆکەی ماڵی خۆی تۆماری کرد. دواتر ئەم سروودە بوو بەمارشی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لەمانگی کانونی دووەمی ١٩٨٥ەوە رۆژانە لەسەرەتای بەرنامەکانی رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان دەست بە پەخشکردنی کرا.
لەرەوتی چالاکییەکانیدا، لەزۆرترین چالاکییە هونەرییەکانی ناوەوەو دەرەوەی کوردستان بەشدار بووە. رۆڵ و چالاکیی دیاری لەچەندین تیپ و دامەزراوەی هونەریدا هەبووە وەك تیپی نواندن و مۆسیقای سلێمانی، تیپی میللیی زانکۆی سلێمانی، پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی سلێمانی، تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان، ئۆرکسترای نیشتمانی و تیپی مۆزیکی گروپی کیژانی سلێمانی. جگە لەوە ئاوازی بۆ زۆربەی هونەرمەندانی کوردستان داناوە، موزیکی بۆ چەند فیلمێکی سینەمایی نووسیوە، پتر لە دە کۆراڵی هەیە کە لەرێگەی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی سلێمانی و تیپی مۆسیقای سلێمانییەوە ئەنجام دراون.

ئەی ڕەقیب (سرود)

سرودێکی نیشتمانییە. ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان لە ١٩٧٩وە بۆ ماوەی چوار ساڵ و نیو بەرنامەی ڕۆژانەی خۆی بەم سرودە دەست پێدەکرد. هۆنراوەکە بەرهەمی یونس ڕەئوف دڵدارە کە لەدایکبووی ساڵی ١٩١٨ی کۆیەو کۆچکردووی ١١ی تشرینی دووەمی ١٩٤٨ی هەولێرە. ئاوازی ئەم سرودە، شێخ حسێن شێخ عەبدولکەریم کرپچنە داینـاوە. یەکەم جار لەکۆماری مەهاباد لەساڵی ١٩٤٦ وەك مارشی نەتەوەیی وتراوەو لەشۆڕشی ئەیلولیش، لەئێزگەی دەنگی کوردستانی عیراق وەك مارشی نەتەوەیی سودی لێ وەرگیراوە. هەموو ڕۆژ لەسەرەتای دەستپێکی بەرنامەکاندا ئەم سرودە تا کۆتایی ساڵی ١٩٨٣ وەك مارشێکی نەتەوەیی لە ڕادیۆی گەلی کوردستان پەخش دەکرا. لەو سۆنگەیەوە کە مارشەکە گوزارشتی لەتێڕوانین و بیروباوەڕی یەکێتی نەدەکرد، بڕیار درا چیتر وەك مارشی سەرەکی لەرادیۆ پەخش نەکرێ، بەتایبەتی کە جگە لەیەکێتی، هەر یەك لەحزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و پارتی دیموکراتی کوردستان و حزبی سۆسیالیستی کوردستانیش سرودەکەیان بەمارشی خۆیان دەزانی و ڕۆژانە لەسەرەتای دەستپێکی بەرنامەکانی ڕادیۆکانیان لێیان دەدا. لەکانونی دووەمی ١٩٨٥، یەکێتی سرودی «مەشخەڵان»ی لەباتی سروودی «ئەی ڕەقیب» کرد بەمارشی خۆی.

ئیتیحاد [الاتحاد] (ڕۆژنامە)

الاتحاد

لنتضافر كل الجهود المخلصة من اجل اسقاط الفاشية

جريدة شهرية تصدرها لجنة العلاقات الخارجية في الاتحاد الوطني الكردستاني

ڕۆژنامەیەکە کۆمیتەی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەری کردووە. لەهۆڵەندا دەرچووە. لەباری تایپ و دیزاین و چاپدا یەکێکە بڵاوکراوە هەرە پێشکەوتووەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان. بەزمانی عەرەبی دەرچووە، وێنەی بڵاوکردۆتەوە، قەبارەی فۆڵسکابە، دوانزە ژمارەی لێ دەرچووە، هەر ژمارەیەك ٨ لاپەڕە بووە. دکتۆر جەمیل شەرەف و زاهیر حەمەدو چەند ئەندامێکی تری ڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کاریان تێدا کردووە. تا ژمارە ٨ پاشکۆی تایبەت بەچالاکییەکانی پێشمەرگەی لەگەڵدا بووە. ژمارە ١ لەمانگی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٢ دەرچووەو ژمارە ١٢ کە دوا ژمارەیە، لەمانگی تشرینی دووەمی ١٩٨٣.

لەژمارە ٣ بەدواوە ناوەکەی گۆڕاوەو بووە بە سەوت ئەلئیتیحاد (صوت الاتحاد).

ئیدریس ئیسماعیل*

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٧ی شارۆچکەی خورماتوو. تا پۆلی پێنجی زانستیی خوێندووە. ساڵی ١٩٨٥ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردووەو لەتیپی ٥١ی گەرمیان

پێشمەرگایەتیی کردووە. ساڵی ١٩٨٨ بەبرینداری لەچیای کەڵە هەنجیر لەلایەن هێزەکانی عیراقەوە دەستگیر کراو راپێچی زیندانی تکریت کرا. پاش دادگایی کردنی، بڕیاری لەسێدارەدانی دەرچوو، بەڵام بڕیارەکە جێبەجێ نەکرا، چونکە بەلێبووردنی گشتی ئازاد کرا.
ڕۆژی ٣٠ی تشرینی دووەمی ٢٠١١ بەهۆی تەقینەوەی بۆمبێکی لکێنراو بەئۆتۆمبێلەکەیەوە، لەکردەوەیەکی تیرۆریستیدا، لەشاری کەرکوك شەهید بوو.

ئیشراقات کوردییە [اشراقات كردية]

گۆڤارێکی ڕۆشنبیرییە ئۆفیسی قاهیرەی نوێنەرایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەقاهیرەی پایتەختی میسر دەری کردووە. ژمارەیەك نوسەری میسری و کورد نوسینیان تێدا بڵاوکردۆتەوەو بەشدارییان لەدەرکردنی کردووە. سەرنوسەرەکەی یاسین ڕەئوف ڕەسولە.
ژمارە ئەزموونییەکەی لەحوزەیرانی ٢٠١١ دەرچووەو لەچاپخانەی حەزارە چاپ کراوە لێپرسراوەتییەکان تێیدا بەمجۆرە دابەش بووە: بەڕێوەبەری نوسین سەید عەبدولفەتاح، سکرتێری نوسین هاوار مستەفا خان، دەرهێنانی هونەری حسێن موجی، پێداچوونەوەی زمانەوانی نەجاتی عەبدولقادر، بەڕێوەبەری ئۆفیسی کوردستان نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد.
لەژمارە ١دا کە لەمانگی ئاب دەرچووە، علوانی موغیب بۆتە بەڕێوەبەری نوسین، زاهیر زەکەریا بۆتە دەرهێنەری هونەری و نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد جگە لەوەی کە وەك بەڕێوەبەری ئۆفیسی کوردستان ماوەتەوە، لەگەڵ هەر یەك لە عیماد عەلی، دڵشا یوسف و لوقمان مەحمود پێکەوە دەستەی نوسەرانیان پێکهێناوە. لەژمارە ٢ کە لەکانونی دووەمدا دەرچووە، دەستەی نوسەران تەنها لە لوقمان مەحمودو دڵشا یوسف پێکدێ و لەهەمان کاتدا لوقمان مەحمود وەك بەڕێوەبەری ئۆفیسی کوردستان جێی نەوزاد ئەحمەد ئەسوەدی گرتۆتەوە.
هەردوو ژمارە لەچاپخانەی روزلیوسف لەقاهیرە چاپ کراون و قەبارەیان ٢٧ بە ١٩,٥ سانتیمەترە. بابەتەکانی هەردوو ژمارە بەسەر وتاری سیاسی، مێژوو، چاوپێکەوتن ڕیپۆرتاژو چاوپێکەوتندا دابەش بوون. بەشدار بووانی هەردوو ژمارە بەمجۆرەن:
لەمیسرییەکان: سەید عەبدولفەتاح، مەحمود زاید، رەجائی فاید، عەبیر مورسی، هیشام محەمەد، محەمەد کەفراوی، علوانی موغیب، دکتۆر بەهاء عەبدولمەجید، ئامال فەرغەلی، دکتۆر حەمەد غالب شوعەیب، جیهان غەرباوی، دکتۆر سەناء شەعلان، لویس جریس.
لەکورد: فەرید ئەسەسەرد، عیماد عەلی، دڵشا یوسف، فەتحوڵڵا حوسەینی، لوقمان مەحمود، ڤینۆس جەمال، دکتۆر محەمەد عەلی سوێرکی (ئوردون)، دکتۆر موئەیەد عەبدولسەتار، عەبدولڕەزاق بیمار، چان دۆست، زاگرۆس عوسمان، داریوس داری، دکتۆر دڵزار ئەمین، بڵند شالی، کفاح مەحمود کەریم، سەعید حاجی سدیق زاخۆیی، کاروان ئەنوەر، بسار شالی.

ئیللەللا (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق و جاشەکان لەنزیك گوندی ئیللەڵڵای دەشتی کۆیە لە ١٠ی نیسانی ١٩٨٠.
لەم شەڕەدا کە ٨ سەعاتی خایاندو هێزەکانی سوپا هەلیکۆپتەری جەنگییان تێدا لەدژی هێزی پێشمەرگە بەکار هێنا، پێشمەرگەکانی کەرتی حاجی قەڵای سەر بەهەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر زیانێکی گیانیی زۆریان لەهێزەکانی دوژمن داو هەلیکۆپتەرێکیشیان پێکا کە لەمەیدانی شەڕ کەوتە خوارەوە.
شەڕەکە زیانی کوژرانی نزیکەی ٧٥ سەربازو

٨ جاش و بریندار بوونی نزیکەی ٥٠ سەربازی دیکەی لێکەوتەوە. هێزی پێشمەرگە ٣ کلاشنکۆفی دەستکەوت و بەبێ زیانی گیانی لەشەڕەکە دەرچوو.

ئیلینجاغ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو سوپای عیراق لە ١٠ی شوباتی ساڵی ١٩٨٧ لەناو گوندی ئیلینجاغ. ڕۆژێك پێش شەڕەکە پێشمەرگەکانی کەرتی ٢ی شیوەسوری سەر بەتیپی ٢٥ی خاڵخاڵان بەفەرماندەیی ئاسۆ سورو مەفرەزەیەکی کەرتی ٥ی هەمان تیپ چوونە گوندی تورکمانن باخ و شەو لەوێ مانەوە.

بەیانی، چوونە گوندی ئیلینجاغ و لەوێوە چوونە شوێنی مەبەست کە یەك چارەکە سەعات لەگوندەکەوە دوورە. لەوێ بۆسەیان لەسەر ڕێگاکە دانا. کاروانێکی سەربازیی گەورە کەوتە بۆسەکەوە. پێشمەرگەکان دایانە بەر گوللەو زیانێکی جەستەیی و ماددیی زۆریان لەسەربازو جاشەکانی کاروانەکەدا، دوو سەربازیان بەدیل گرت، ٨ کلاشینکۆف و دەمانچەو بڕی ١٨ هەزار دیناریان چنگ کەوت و ٢ ئۆتۆمبێل و ٢ ئیڤایان تێکشکاند. لەم بۆسەیەدا یەك پێشمەرگە شەهید بوو.

پاش گەڕانەوەی پێشمەرگەکان بۆ گوندەکە، هێزەکانی سوپای عیراق بەپشتیوانیی ١٠ هەلیکۆپتەری جەنگی هێرشێکی کتوپڕیان کردە سەر پێشمەرگەکان.

لەماوەی ٤ سەعاتدا پێشمەرگەکان ٣ هێرشی گەورەیان تێک شکاند. قۆڵێکی بەرەی شەڕ ئاسۆ سوور سەرپەرشتیی دەکرد، قۆڵەکەی تر عەزیز مارف ناسراو بە نەهرۆ قەسرۆکی. پاش بریندار بوونی عەزیز مارف، محەمەد ناروجەیی ئەرکی سەرپەرشتیکردنی قۆڵەکەی گرتە ئەستۆ. شەڕ لەسەعات ١٤ەوە تا سەعات ١٨ بەردەوام بوو.

هێزەکانی عیراق گوندەکەیان پێ نەگیراو بەتێکشکاوی گەڕانەوە. هێزی پێشمەرگە ژمارەیەك شەهیدی لەم شەڕە هەبوو.

ئێندزێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی پارێزگاری و هێزێکی سوپای عیراق لەنزیك گوندی ئێندزێ لەناوچەی پشدەر لە ٢١ی تەموزی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران.

بابەکر درەیی

نوسەری سیاسی. ناوی تـەواوی ئەبوبەکر حسێن مستەفا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی دری لەناوچەی ماوەت. دەرچووی کۆلێجی یاسای زانکۆی سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٨ گوندەکەیان تێکدراو دانیشتوانەکەی بۆ ئۆردوگای کارێزە راگوێزران. لەوێ، لەساڵی ١٩٨١دا، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٨٢ بڕیاری دەستگیرکردنی لەلایەن دەزگای ئەمنەوە دەرچوو، ئەویش چووە ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی رژێمی بەعس و ناوچەکانی سەر سنورو هەندێ جار ناوچەکانی کوردستانی ئێران.

ساڵی ١٩٨٥ پشتگیریی لەگروپی ئاڵای شۆڕش کردو وازی لەکۆمەڵەی رەنجدەران هێناو وەك هەڵسوڕاوێکی ئەو گروپە کاری سیاسیی کرد، ساڵی ١٩٨٦ دوای ئەوەی کە گروپی ئاڵای شۆڕش بارەگای لەئۆردوگای زێوە لەناوچەی ورمێی ئێران دانا، لەوێ گیرسایەوەو لەو ماوەیەدا چەند نوسینێکی لەگۆڤارە کوردییەکانی ئەوروپاو پاکستان بڵاوکردەوە.

پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەمانگی شوباتدا لەکاتی بەستنی یەکەم کۆنفرەنسی گروپی ئاڵای شۆڕشدا ریزەکانی ئەم گروپەی بەجێ هێشت. ساڵی ١٩٩٣ وەك کادیرێکی بەشی راگەیاندنی مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی دەستبەکار بوو. پاشان وەك جێگری لێپرسراوی راگەیاندنی مەڵبەند لەسەرجەم چالاکییەکانی راگەیاندندا بەشداریی کردو لەو ماوەیەدا نامیلکەیەکی بەناونیشانی «کورتەیەك دەربارەی سیستمی نوێی جیهان» بڵاوکردەوەو لەم رووەوە سوپاسنامەی لەلایەن مەکتەبی رێکخستنەوە ئاراستە کرا.

ساڵی ١٩٩٤ بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٨ی راپەڕین و بۆ ساڵی پاشتر لێپرسراوەتیی کۆمیتەی پشدەری گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٩٦ بووە سەرپەرشتیاری لەشکری کاروخ لەفەرماندەیی هێزی پێشمەرگە.

ساڵی ١٩٩٧ کوردستانی بەجێ هێشت و لەبریتانیا گیرسایەوە. لەوێ بەشدار بوو لەچالاکییە رۆشنبیرییەکانی بڵاوکراوەو میدیاکانی کوردو ٤ ساڵیش وەك ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی لەبرۆکسل چالاکیی نواند. ساڵی ١٩٩٩ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی رێکخستنی بریتانیای یەکێتی و ساڵی ٢٠٠٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان.

ساڵی ٢٠٠٥ بووە ئەندامی مەکتەبی بیرو هۆشیاری و لەمانگی ئابی ٢٠٠٦دا بووە لێپرسراوی راگەیاندنی مەکتەبی سیاسی.

ساڵی ٢٠٠٦ وازی لەیەکێتی هێناو چووە ریزی ئەو رەوتەی کە دواتر بزووتنەوەی گۆڕانی دامەزراند. ساڵی ٢٠٠٧ لەکۆمپانیای وشە کاری کردو ئەرکی وتەبێژی کۆمپانیاکەی گرتە ئەستۆ. ساڵی ٢٠٠٨ سەرپەرشتیی سایتی سبەی کردو لەساڵی ٢٠٠٩دا بووە لێپرسراوی رایەڵەی پیشەکانی سەر بەبزووتنەوەی گۆڕان. ساڵی ٢٠١٠ بووە بەڕێوەبەری کۆمپانیای وشە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «کام رێگا؟» (٢٠٠٤)، «کوردو عروبە« (٢٠٠٥).

بارۆیی (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو جاشەکانی فەرهادی مەلا رەزا لەگوندی بارۆیی لەناوچەی بازیان

لە ١٥ی ئابی ١٩٧٧ کە تێیدا سەردەستەی جاشەکان و ٤ جاشی تر کوژران. لەهێزی پێشمەرگەش، رێبوار ئەحمەد شەهید بوو.

بازگەی کەرکوک (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنێکە مەفرەزەیەکی تیپی ٢١ی کەرکوک لەشەوی ٢٣ لەسەر ٢٤ی مانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٢ ئەنجامی داوەو تێیدا بازگەی کەرکوک- سلێمانی لەدەروازەی کەرکوک کۆنترۆڵ کرا. ئەو مەفرەزەیەی کە ئەم ئۆپەراسیۆنەی ئەنجام دا، لە ٩ پێشمەرگە بەفەرماندەیی کەریم محەمەد ئەمین رەزا، ناسراو بە کەریمە نۆکەڵەو کەریمە ریشە، پێکهاتبوو.

بازگەکە یەك کیلۆمەتر لەگەڕەکی ئیسکانی تازەوە دوور بوو. لەبەر نزیکیی بازگەکە لەکەرکوك، دەبوایە ئۆپەراسیۆنەکە لەماوەیەکی زۆر کورتدا ئەنجام بدرێ و لەم سۆنگەیەوە پێشمەرگەکان هێرشێکی کتوپڕیان کردە سەر ئەمن و سەربازو پۆلیسەکانی بازگەکەو بەچاو تروکانێك دەستیان بەسەردا گرت، بەڵام یەکێ لەبریندارەکانی بازگەکە دەسترێژێکی کردو دوو پێشمەرگەی شەهید کرد کە بریتی بوون لە عادل رەشیدو فەرماندەی مەفرەزەکە کەریم محەمەد ئەمین رەزا.

ئەم ئۆپەراسیۆنە دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو، چونکە یەکەم جار بوو پێشمەرگە بتوانێ ئەوەندە لەکەرکوك نزیك ببێتەوەو دەست لەشوێنێك بوەشێنێ کە تەنها یەك کیلۆمەتر لەکەرکوکەوە دوور بوو.

باڵەیان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ٢٣ی تشرینی دووەمی ١٩٧٦دا هێرشی هێنابووە سەر دۆڵی باڵەیان لە چۆمان بۆ راگواستنی گوندەکان و دەست وەشاندن لەپێشمەرگە. لەم شەڕەدا کە چوار سەعاتی خایاند، دوژمن ٥٥ سەربازی کوژراوو برینداری هەبوو.

باڵەیان (شەڕ)

پێکادانێکی چوار رۆژەیە لەنێوان پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەدۆڵی باڵەیان لە ناوچەی چۆمان لەماوەی ٢٨-٣١ی ئازاری ١٩٧٧، تێیدا هێزێکی گەورەی لەشکری ٨و چەند کەرتێکی کۆماندۆ بەپشتیوانیی ٢٤ی هەلیکۆپتەر هێرشیان کردە سەر دۆڵی باڵەیان و سەرکردایەتی بۆ لەناوبردنی پێشمەرگەو راگواستنی لادێ نشینەکان و سوتاندنی گوندەکان.

لەو شەڕانەدا ١٥٠ سەرباز کوژران کە بەشێکی زۆریان بەهۆی سەرماو زریانەوە رەق بوونەوەو دەوروبەری سەد سەربازیش بریندار بوون، دوو هەلیکۆپتەریش لەنزیك گوندی ئینێ کەوتنە خوارەوە. لەهێزی پێشمەرگەش، یاریدەدەری فەرماندەی کەرت خدر سۆفی مەلا (خەڵکی ماونان)و پێشمەرگە عەبدوڵلا ئەحمەد شەریف (خەڵکی قەڵات) شەهید بوون.

باوزێ (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لەرۆژی ٢٧ی ئابی ١٩٧٧دا هێرشی هێنابووە سەر بارەگاکانی پێشمەرگە لە گوندی باوزێ (قەڵادزێ) کە کەوتۆتە سەر سنوری عیراق - ئێران. لەو پێکادانەدا دوژمن زیانێکی زۆری لێ کەوت و بەشکاوی گەڕایەوە.

هەمان رۆژ هەلیکۆپتەر هێزێکی گەورەی لەسەر چیاکانی دیوی ئێران دابەزاند. هێزەکە داکشایە سەر گوندەکەو بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەری شەڕکەر پەلاماری پێشمەرگەو دانیشتوانی گوندەکەی دا. لەشەڕەکەدا ٣ پێشمەرگە شەهید بوون و لەهاووڵاتیانی سیڤیلیش ٨ هاووڵاتی. پێشمەرگە شەهیدەکان بریتین لە حەمە خدر عەلی، خدر حەمە ئەمین و عەبدوڵلا حەمە. هاووڵاتییە سیڤیلە شەهیدەکانیش ئەمانەن: بابەکر سۆفی مەحمود، رەسوڵ سۆفی مەحمود، ئەحمەد سۆفی مەحمود، مەحمود ئەحمەد سۆفی مەحمود، ئەحمەد عەبدوڵلا رەش، حەمە ئەحمەد عەبدوڵلا، هۆمەر حاجی حسێن، محەمەد عەبدوڵلا و حاجی رەسوڵ حاجی.

باوەڕ (کۆمیتە)

کۆمیتەیەکە لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی

١٩٩٠ زیندانییە سیاسییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناو بەندیخانەی ئەبوغرێب لەبەغدا دایانمەزراند. دەستەی دامەزرێنەری کۆمیتەکە لە ٣ کەس پێکهاتووە کە بریتین لە مستەفا سەید قادر، سامان مەولود و عەبدولڕەحمان قادر غەفوور (شێخ عەبدول).

ئامانجی کۆمیتەکە بەزیندوویی هێشتنەوەی گیانی خۆڕاگری بوو لەناو زیندانییە سیاسییەکان. کۆمیتەکە بەشێوەیەکی نهێنی دامەزراو هیچ شانەی لێ دروست نەکرا، بەڵکو بڕیار درا ئەندامەکانی کە ژمارەیان نزیکەی ٢٠ کەس دەبوو، بەشێوەی هێشوویی پەیوەندی بەیەکترەوە بکەن. لێپرسراوی کۆمیتەکە مستەفا سەید قادر بوو.

ناوی کۆمیتەکە لەناوی نهێنیی جەبار حاجی ڕەشیدەوە هاتبوو کە لەڕێکخستندا ناوی باوەڕ بوو و چەند مانگێك بوو لەسێدارە درابوو.

باوەگورگوڕ (گۆڤار)

گۆڤارێکی تایبەت بەکاروباری خوێندکارانە، لقی کەرکوکی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستان دەری کردووە. تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچووە، ئەویش لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٣. ئەم گۆڤارە ساڵح ڕەشید (سالار) سەرپەرشتیی کردووەو زۆربەی بابەتەکان بەناوی خوازراو بڵاوکراونەتەوە. ئەم گۆڤارە بەنهێنی لەناو شاری کەرکوك چاپ کراوە.

برایم ئەنوەر حەسەن*

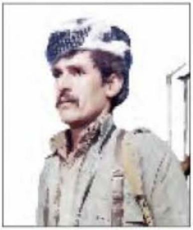

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شارۆچکەی مەخموور. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٠ بووە بەپێشمەرگە، لەچەندین چالاکیی پێشمەرگانەی تیپەکانی ٨٦ی دەشتی هەولێرو ٨٧ی قەرەچوغ بەشداری کردووە، ئازاو لێهاتوو بووە، سێ جار بریندار کراوەو چاوێکی لەداست داوە.

دوا پلەی فەرماندەی کەرت بوو. لە ٢٢ی ئایاری ١٩٨٥ لەدەشتی هەولێر لەگەڵ دوو هاوڕێیدا کەوتنە بۆسەی دوژمنەوەو شەهید کران.

برایم جەلال

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی شاری سلێمانی. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر بنەماڵەیەکی ماردینی کە لەساڵی ١٩٠٢دا لەسلێمانی نیشتەجێ بووە. لەساڵی ١٩٤٧دا لەسۆنگەی کارو کاسبیی باوکییەوە، لەرانیە گیرسایەوەو هەر لەوێ خوێندنی سەرەتایی تەواو کرد. خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کرد.

ساڵی ١٩٥٨ پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٦٢دا چووە ریزی شۆڕشەوەو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. ساڵی ١٩٦٤ پشتیوانیی لەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان کرد، بەڵام لەساڵی ١٩٦٨ وازی لەڕیزەکانی هێنا.

ساڵی ١٩٧٠ لەگەڵ دامەزراندنی کۆمەڵەی مارکسی-

لینینیی کوردستاندا پەیوەندیی پێوە کرد. ساڵی ١٩٧٢ لەفەرمانگەی خانەنشینیی کەرکوك وەك کارمەند دامەزراو لەم ماوەیەدا هەڵسوڕانی سیاسیی سەرنجی دەزگا ئەمنییەکانی راکێشا، لەئایاری ١٩٧٤دا دەستگیر کراو خرایە ژێر ئەشکەنجەوە. پاش ئەوەی کە هیچی لەسەر ساغ نەبۆوە، ئازاد کرا.

پاش هەڵایسانی شەڕی ١٩٧٤، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو دوا بەدوای نسکۆی شۆڕش، گەڕایەوە، بەڵام ڕێی پێ نەدرا لەکەرکوك نیشتەجێ بێ، بۆیە ماڵی بۆ سلێمانی گواستەوە.

لەحوزەیرانی ١٩٧٥ەوە تا پەیوەندی کردنی بەشۆڕشەوە لە تەمووزی ١٩٧٨، لەکۆمیتەی شارەکانداو پاش پێکهێنانی سەرکردایەتیی ناوخۆ وەك ئەندامی سەرکردایەتیی ڕێکخستنی ناوخۆ کاری کرد. لەکۆبوونەوەی ساڵی ١٩٧٨ی کادیرە پێشکەوتووەکان لە گوندی شێنێ، بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەڵبژێردرا. دوا بەدوای ئەمە، وەك لێپرسراوی لقی کەرکوکی یەکێتیی نیشتمانی و لێپرسراوی ڕێکخراوی کەرکوکی کۆمەڵە، لەقەرەداغ و کەرکوك کاری کرد.

ساڵی ١٩٨٧ چوو بۆ ئەڵمانیا. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیدا لەساڵی ٢٠١٠، بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەندو پاشان وەك جێگری دووەمی سکرتێری ناوەند هەڵبژێردرا. لەکۆتایی تشرینی دووەمی ٢٠١١دا دەستی لەپۆستەکەی وەك جێگری دووەمی سکرتێری ئەنجومەنی ناوەند کێشایەوە.

چەند بەرهەمێکی چاپکراوی هەیە. هەندێ لەنوسینەکانی، لەوانە ئەو نوسینانەی باس لەڕۆڵی کادیر لەژیانی سیاسی دەکەن، لەسەردەمی پێشمەرگایەتیدا لەخولی کادیران وەك سەرچاوە دەخوێندران. دیارترین بەرهەمەکانی: «فەرهەنگی سیاسی» (١٩٨٤)، «خوارووی کوردستان و شۆڕشی ئەیلول: بنیاتنان و هەڵتەکاندن» (چاپی سێیەم ١٩٩٩)، «چەپکێك لەمێژووی کۆمەڵە» (٢٠١١).

برایم حسێن عەبدوڵڵا

یاساناس و پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە حاکم برایم. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٨ی گوندی زەرداو لەقەزای کفری. لەقۆناغی ناوەندیدا پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردووە. ساڵی ١٩٦٧ دواناوەندیی لەشاری خانەقین تەواو کردو بۆ ساڵی دواتر لەکۆلێجی ئادابی زانکۆی بەغدا وەرگیرا، بەڵام دوای سێ مانگ لەبەر هۆکاری سیاسی وازی لەخوێندن هێنا.

ساڵی ١٩٦٨ بوو بەئەندامی لیژنەی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان لەخانەقین و دواتر بووە ئەندامی لقی یەکێتیی قوتابیان لەپارێزگای دیالە.

ساڵی ١٩٧١ لەکۆلێجی یاسای بەغدا وەرگیراو هەمان ساڵ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٣ بووە ئەندامی لیژنەی شاری بەغدای کۆمەڵە.

ساڵی ١٩٧٥ کە لەدوا قۆناغی کۆلێجی یاسا بوو، لەگەڵ ژمارەیەك هەڤاڵی تری لەلایەن ئەمنی بەغداوە دەستگیر کراو دواتر بەتۆمەتی ئەندامبوون لەڕێکخراوێکی نهێنی، بە شەش ساڵ زیندانی حوکم درا. لەئابی ١٩٧٩ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا. دوابە دوای ئەمە، گەڕایەوە بۆ زانکۆو ساڵی ١٩٨٠ خوێندنی لەزانکۆی بەغدا تەواو کردو بەکالۆریۆسی یاسای بەدەستهێنا.

لە ١٦ی ئابی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بووە دادوەر لەدادگای باڵای شۆڕش. ساڵی ١٩٨٤ لەکاتی وتووێژی نێوان یەکێتی و حکومەتی عیراق، لێپرسراوەتیی ئیدارەی مەکتەبی سیاسیی لەسورداش گرتە ئەستۆ. دوای بەئەنجام نەگەیشتنی وتووێژو دەستپێکردنەوەی شەڕ، بەلێپرسراوی دادگای مەڵبەندی ١ لەقەرەداغ دانرا.

ساڵی ١٩٨٨ دوای شاڵاوی ئەنفالەکان و کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، بەخێزانەوە لەسەقز گیرسایەوەو لەوماوەیەدا سەرەڕای کاری وەك دادوەرو سەرەڕای ئەوەی کە ئەندامی لیژنەی ڕێکخراوی ٤ی کۆمەڵە بوو، وەك وەرگێڕو هەواڵساز هاوکاریی دەستەی بەڕێوەبەری رادیۆی دەنگی گەلی کوردستانی کرد.

ساڵی ١٩٨٩ بەشداریی لەدامەزراندنی یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستاندا کرد کە کۆنگرەی دامەزراندنی لە ٣ و ٤ی ئەیلول لەزەڵێ بەسترا.

دوای راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، گەڕایەوە بۆ کوردستان و دواتر لەشارباژێڕ بوو بەدادوەر لەدادگای بەرەی کوردستانی. ساڵی ١٩٩٢ بووە ئەندامی مەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی و ساڵی ١٩٩٣ بووە بەڕێوەبەری گشتیی دیوانی وەزارەتی رۆشنبیری لەهەولێر.

لەماوەی نێوان ١٩٩٤-١٩٩٨ کارگێڕی یاساو مافی مرۆڤ بوو لەمەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی و لەو

ماوەیەدا، لەگەڵ چەند هەڤاڵێکی، بەرنامەی یاساو مافی مرۆڤی بۆ تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان ئامادە کردو زنجیرە وتارێکیشی بەهەمان ناوەڕۆك بۆ رادیۆی مەڵبەندی سلێمانی ساز کرد. لەزۆربەی خولەکانی کادیرانی مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی وانەی دەربارەی مافی مرۆڤ و هەڵبژاردن و رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وتۆتەوە.

لەماوەی نێوان ١٩٩٨-٢٠٠٥ بەڕێوەبەری گشتیی دیوانی وەزارەتی پیشەسازی و وزە بوو لەسلێمانی و دواتر بووە بەڕێوەبەری گشتیی پلاندانان لەوەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی.

لەخولی یەکەمی ئەنجومەنی ناوەند بەئەندام دانراو لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠ بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردراو لەناو ئەنجومەن لێپرسراوەتیی کۆمیسیۆنی سکاڵاو لێکۆڵینەوەی گرتە ئەستۆ.

برایم عەزۆ*

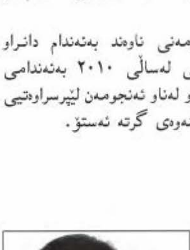

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی گوندی گرڤر لەناحیەی زمار کە چەند کیلۆمەترێك لەباشووری چاڵە نەوتەکانی کۆمپانیای نەوتی عێن زالـــەوە دوورە. ساڵی ١٩٦١ خوێندنی قۆناغی سەرەتایی لەگوندەکەی خۆی تەواو کردو رووی کردە تەلەعفەر بۆ خوێندنی قۆناغی ناوەندی، دواتر خوێندنی بۆ موسڵ گواستەوە و ساڵی ١٩٦٤ خوێندنی ناوەندیی لەوێ تەواو کردو هەر لەوێش لەساڵی ١٩٦٧دا قۆناغی ئامادەیی تەواو کرد.

ساڵی ١٩٦٧ لەبەشی کارەبای کۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی موسڵ وەرگیراو ساڵی ١٩٧١ بەپلەی دووەمی کۆلێجەکە بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەستهێنا. لەو ماوەیەی کە لەزانکۆی موسڵ دەیخوێند، پەیوەندیی بەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو لێپرسراوەتیی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانی لەزانکۆی موسڵ گرتە ئەستۆ. لەدوایین ساڵی لەزانکۆ، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.

پاش تەواوکردنی خوێندن لەزانکۆی موسڵ، لەسەربازگەی غزلانی لەموسڵ خزمەتی سەربازیی کردو دواتر بۆ سەربازگەی تاجی لەبەغدا گوێزرایەوە. لەوماوەیەدا حکومەتی عیراق دەرچووانی بەشە زانستییەکانی هان دەدا خۆبەخش بچنە ریزی سوپای عیراقەوە عەزۆش ئەو دەرفەتەی لەبەردەمدا بوو کە وەریگیرێ، بۆیە پاش وەرگرتنی رەزامەندیی کۆمەڵە، هەنگاوی پێویستی لەم بارەیەوە نا. ئیتر بە ملازم ئەوەلی ئەندازیار لەسەربازگەی تاجی وەرگیرا.

دواتر، بۆ ماوەی شەش مانگ بۆ خولێکی مەشق و راهێنان لەسەر موشەکی زەوی بەئاسمان بۆ روسیا نێردراو لەو خولەدا پلەی یەکەمی بەدەست هێناو پلەی نەقیبی ئەندازیاری پێ بەخشراو کرایە یاریدەدەری فەرماندەی کەتیبەی موشەکی سام- ٣ لەسەربازگەکە.

لەو ماوەیەدا ئەندامێکی دیاری لیژنەی رێکخستنی بەغدا بوو. ساڵی ١٩٧٥، بۆ ماوەی یەك مانگ بۆ خولێکی تری سەربازی بۆ میسر نێردرا. دوای گەڕانەوەی لەمیسر، شالاوێکی گرتن و راونان دژ بەئەندامانی رێکخستنەکانی بەغدا دەستی پێکردو گیانی کەوتە مەترسییەوە، بۆیە لەگەڵ هەر یەك لە فەرهاد شاکەلی و برایم عەبد عەلی لەسنوری نێودەوڵەتیی عیراق- سوریا پەڕینەوەو خۆیان گەیاندە شارۆچکەی ئەلبوکەماڵ و لەوێوە روویان کردە دیمەشق و پەیوەندییان بەدەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد.

لەسوریا بەشدارییەکی کارای لەهەوڵەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا کردو لەشاری قامشلی چەند خولێکی سەربازیی بۆ پێشمەرگەکانی مەفرەزە سەرەتاییەکان کردەوە. لەحوزەیرانی ساڵی ١٩٧٦ رابەرایەتیی یەکەم مەفرەزەی ٣٧ پێشمەرگەیی کرد بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدارو بەچاوساغیی نەجمەدین بیوك کایا کە کوردی باکوور بوو، بەناو تورکیادا گەڕایەوە بۆ ناوچەی بادینان. لەوێ چوار مەفرەزەی لەو دەستە چەکدارە پێکهێناو خۆی رابەرایەتیی راستەوخۆی یەکێکیانی کرد.

لە ١٧ی تەممووزدا بۆ ناردنی پێشمەرگەیەکی نەخۆش و نامە بۆ سوریا، چووە گوندی نێروە لەناوچەی گۆیی لەقەزای ئولودەرە لەکوردستانی باکوور. لەوێ چەکدارە خێڵەکییەکان مەفرەزەکەیان چەك کردو هەموویان رادەستی

لێپرسراوانی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان کرد.

لە ١٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٦ خۆی و پێشمەرگەکانی شەهید کران.

برایم عەزۆ (چاپخانە)

چاپخانەی سەرەکیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەهاوینی ساڵی ١٩٧٩ وەك بەشێك لەدەزگای راگەیاندن، لەگردی مامەوڵا لە نزیک گوندی داوداوێ دامەزراو لەمانگی ئەیلولدا لەگەڵ دەزگای راگەیاندندا گوێزرایەوە بۆ زەڵێ. زۆربەی ئامێرەکانی کە بریتی بوون لەتایپی ئای بی ئێم و رۆنیۆو ئۆفسێتی یەك رەنگی لەشارەکانی ئێران بەدەست هێنران. کادیرەکانی ئەو سەردەمە بریتی بوون لە هشیار عابد، دارا سەعدی، کاوە حەمەساڵح یار ئەحمەد، یاسین ئەحمەد عەلی (سورکێو)، بورهان مستەفا (فەرهاد)، جەزا عەبدولواحیدو حەمە ئەمین عەبدوڵڵا (چالاك).

ساڵی ١٩٨٠ بارەگای مەکتەبی راگەیاندن لەگوندی تووژەڵە دانراو چاپخانەش وەك بەشێك لەو مەکتەبە بۆ ئەوێ گوێزرایەوەو هەر لەو ساڵەدا بەناوی برایم عەزۆوە ناو نرا.

لە ٩ی تەمموزی ١٩٨٠ فرۆکە جەنگییەکانی عیراق چەند بارەگایەکیان لەناوچەی سەرکردایەتی لەتووژەڵە بۆردومان کرد، لەوانە بارەگای مەکتەبی راگەیاندن. بۆردومانەکە جگەلەوەی کە شەهیدبوونی بورهان مستەفای کادیری راگەیاندنی لێکەوتەوە، زیانی ماددیی زۆریشی لەچاپخانەکەداو لەئەنجامدا رۆنیۆو ئۆفسێت و دقلۆبەرێك لەناو چوون و ژمارەیەکی زۆر بەندی کاغەزو چادرەکان سوتان. بۆ ساڵی دواتر بۆ قەرەبووکردنەوەی ئامێرە فەوتاوەکان، دوو فۆتۆ ستێنسل و چوار رۆنیۆو تایپێکی برازەر بۆ چاپخانەکە کڕدران.

ساڵی ١٩٨٢ ئامێری تازە بۆ چاپخانەکە کڕدرا کە لەمەوبەر بەکار نەهێنرا بوون وەك رۆنیۆی دەبڵ و ستێنسلی ئەلکترۆنی و لەپایزی ئەو ساڵەدا هوشیار عابد کرایە لێپرسراوو سەعدون یەدوڵڵا شەفی کرایە جێگری.

نزیکبوونەوەی هێزەکانی ئێران لەسنوری عیراق و ئەگەری بوونی ناوچەی سەرکردایەتی بەناوچەی شەڕی عیراق- ئێران، لەکۆتایی ١٩٨٢و سەرەتای ١٩٨٣ هەلومەرجێکی نالەباری بۆ بەرێوەچوونی کاروباری بارەگاکان پێکهێنا، بۆیە بریاری چۆڵکردنی ناوچەکەو بڵاوەپێکردنی بارەگاکان درا. لەم چوارچێوەیەدا بریار درا بارەگاکانی مەکتەبی راگەیاندن بگوێزرێنەوە بۆ دۆڵی جافەتی. لەو سەروبەندەدا لەسەرەتای بەهاری ١٩٨٣دا بارەگاکانی مەکتەبی راگەیاندن بەشێوەیەکی کاتی لەباوزێ و سەرشیو دانران. تۆپ باران کردنی ناوچەکەو هێرشیکی جاشەکان وایکرد پەلە بکرێ لەبردنی بارەگاکان بۆ دۆڵی جافەتی. لەحوزەیراندا مەکتەبی راگەیاندن لەدۆڵی جافەتی گیرسایەوەو لەم سەروبەندەدا چاپخانە لەگوندی هەڵەدن و رادیۆ لەبەرگەڵوو دانران. دواتر چاپخانەش بۆ بەرگەڵوو گوێزرایەوە. سەرەتای ساڵی ١٩٨٥ سەعدون یەدوڵڵا شەفی لەجیاتی هشیار عابد کە وازی لەپێشمەرگایەتی هێنابوو، کرایە لێپرسراوی چاپخانە.

ساڵی ١٩٨٧ تۆپ باران کردنی دۆڵی جافەتی لەسەربازگەی سوسێوە زیادی کرد، فرۆکە جەنگییەکان هێرشی زۆریان کردە سەر دۆڵەکەو سوپای عیراقیش دەستی دابووە بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لەدژی ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی، بۆیە بیر لەوە کرایەوە کە بەشێکی بارەگاکان ببرێنە دۆڵە کۆگە، لەوانە چاپخانە. لەتشرینی یەکەمدا بەشێك لەکەلوپەل و ئامێرەکانی چاپخانە بۆ دۆڵەکۆگە گوێزرانەوە. لەکۆتایی ساڵ، موحسین عەلی ئەکبەر کرایە لێپرسراوی چاپخانە.

پاش زیادبوونی گوشار لەسەر دۆڵی جافەتی، لەئازاری ١٩٨٨دا زۆربەی کادیرەکانی چاپخانە چوون بۆ دۆڵەکۆگە. پێش ئەوەی هێزەکانی سوپای عیراق لەهێرشی ئەنفالی ١دا دەست بەسەر بارەگاکاندا بگرن، بارەگای چاپخانە هەمووی تەقێنرایەوە. بەمجۆرە ئەوەی کە لەئامێرەکانی چاپخانە رزگار کران، تەنها ئامێرە سوکەکان بوو کە توانرا بگەیەنرێنە دۆڵەکۆگە.

لەئایاری ١٩٨٨ بارەگای چاپخانە لەگەرەکی شیوی جوتیارانی شاری سەقز دانراو کادیرەکانی چاپخانە کەوتنەوە کارکردن، بەڵام لەو ماوەیەدا هەم ئامێرەکانی چاپخانە کەمترو سادەتر بوون هەم ژمارەی کادیرەکانیش کەمتر بوو. پاش سێ مانگ خانوویەکی گەورەتر لەگەرەکی بلوار بەکرێ گیراو بارەگای چاپخانەی لێ دانرا.

پاش راپەرینی ١٩٩١ چاپخانە پێچرایەوەو لەسەقزەوە گەیشتە پاوەو لەوێشەوە بەرەو باشماخ. پاشان گەیەنرایە سلێمانی، بەڵام هەمووی چەند رۆژێکی نەبرد، هێزەکانی

عیراق گەڕانەوە سلێمانی و بەر لەوەی چاپخانە دەرباز بکرێ، لەئەزمەڕ دەستی بەسەردا گیرا.

ئەم چاپخانەیە رۆڵێکی گەورەی لەبڵاوکردنەوەی گیانی بەرخودان و خۆڕاگریدا بینی و بەدرێژایی ١٢ ساڵ ١٣ بڵاوکراوەی دەوری و دەیان نامیلکەو کتێب و بەیاننامەی لێ چاپ کرا، سەرباری ئەوەی بەرهەمی ژمارەیەکی زۆری نوسەرە سیاسییەکان و ئەدیبەکان لەوێ چاپ کرا وەك جەلال تاڵەبانی، جەمیل رەنجبەر، فازڵ کەریم ئەحمەد (جەعفەر)، نەوشیروان مستەفا، هەڤاڵ کوێستانی، حسێن بەفرین، حاجی مەمۆ، حسێن مەولود ئەحمەد، فەرید ئەسەسەرد، شێرکۆ بێکەس، سەربەست حسێن، مەحمود مەلا عیززەت، فەرهاد پیربال، عوسمان شەیدا، محەمەد موکری، ئەرسەلان بایز، برایم جەلال، حەمە کەریم عارف، جەوهەر کرمانج، فەرەیدون عەبدولقادر، ئەبوبەکر خۆشناوو چەندانی تر.

ئەم چاپخانەیە جگە لەوەی کە ئەرکی چاپکردنی بڵاوکراوەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی لەئەستۆ گرتبوو، بڵاوکراوەی چەندین لایەنی تریشی چاپ کردووە لەوانە: بڵاوکراوەکانی کۆڕی نیشتمانیی عیراق و سەندیکاو یەکێتییەکانی نوسەران، رۆژنامەنووسان، خوێندکاران، هونەرمەندان، مامۆستایان، مافپەروەران و ژنان.

برایم مەحمود محەمەد*

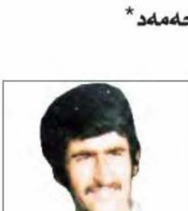

پێشمەرگە. ناسراو بە دکتۆر رێباز، لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی باخی ناحیەی سەرچناری سەر بەپارێزگای سلێمانی.

خوێندنی سەرەتایی لەگوندی چەقژو ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کرد، ساڵی ١٩٧٩ پەیمانگەی پزیشکیی لەبەغدا تەواو کرد، ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد و ساڵی ١٩٨٠ بوو بەپێشمەرگە.

ساڵی ١٩٨١ لەشەڕێکدا لەگوندی بۆگد لە دەشتی کۆیە کەوتە دەست رژێم، دوای ئەشکەنجەیەکی زۆر لەکۆیەو کەرکوك، لە ١٢ی تشرینی یەکەمی ١٩٨١ لەگەڵ شەش هاورێیدا لەزیندانی موسڵ لەسێدارە دراو تەرمەکەی نەدرایەوە بەکەس و کارەکەی. ساڵی ٢٠٠٣ دوای روخانی رژێمی بەعس، لەگەڵ پۆلێك لەشەهیدانی دیکە، تەرمی هێنرایەوە بۆ کوردستان.

بروسك (رێکخراو)

شانە چەکدارەکانی بروسك. ئەو شانە چەکدارانەن کە لەمانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٠ دەست بەدروست کردنیان کرا بەمەبەستی بەگەڕخستنیان لەکاتی راپەڕیندا. شانەکان سەرەتا لەئەندامان و دۆستانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پێك هێنران. لەناوەڕاستی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٩١ بەدواوە، پاش دەستپێکردنی گورزی ئاسمانیی هاوپەیمانان لەدژی عیراق، هاووڵاتیان و چەکدارانی سەر بەرژێمی عیراق بەلێشاو کەوتنە دامەزراندنی پەیوەندی لەگەڵ رێکخستنەکانداو لەوانە ژمارەیەکی زۆر شانەی چەکدار بۆ کاتی پێویست دروستکرا. لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٠وە تا ١١ی ئازاری ١٩٩١، ژمارەی شانە چەکدارەکان گەیشتنە ٧٣٠ شانە.

هەر شانەیەکی چەکداری بروسك ژمارەیەکی تایبەتی بۆ دانرابوو و لەئێزگەی دەنگی گەلی کوردستانەوە بروسکەو رێنماییان پێ دەدرا. فەرماندەیی شانە چەکدارەکان لیژنەیەك بوو بەناوی لیژنەی کاری راپەڕین کە لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٠ دامەزرابوو و لەچوار ئەندام پێکهاتبوو کە بریتی بوون لە هەریەك لە قادر محەمەد عومەر، مستەفا برایم دەروێش، ئەحمەد حسێن، خالید رەسوڵ رەسوڵ. هەر ئەم لیژنەیەش بوو کە لەکۆبوونەوەی ٤ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩٠دا ناوی بروسکی بۆ شانە چەکدارەکان هەڵبژارد.

شانە چەکدارەکانی بروسك هەموو شانە چەکدارەکانی سنوری هەولێر، حەوزی بیتوێن، کەرکوك، دهۆك و ئۆردوگا زۆرەملێکانی خەڵکی پشدەری پارێزگای سلێمانیی دەگرتەوە، شانە چەکدارەکان رۆڵێکی کارایان لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا گێڕا، بەتایبەتی لەهەولێرو حەوزی بیتوێن و ئۆردوگاکانی پشدەرییەکان.

بزووتنەوەی (گۆڤار)

ئۆرگانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان. شەش ژمارەی لێ دەرچووە. یەکەمین ژمارەی لەمانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ دەرچووە. بە دوو خول تێپەڕیوە. دوا ژمارەی، ژمارە ٢ی خولی دووە کە لەمانگی حوزەیرانی ١٩٨٢ دەرچووە. لەخولی یەکەمدا ٤ ژمارەو لەخولی دووەمدا ٢ ژمارەی لێ دەرچووە.

لەکۆی ژمارەکانی، ژمارەیەکی زۆر کەم بابەتی بەزمانی عەرەبی بڵاوکردۆتەوە.

بابەتەکانی بە تایپی دەستی لەسەر ستێنسل تایپ کراون، پاشان بەئامێری رۆنیۆ دانەی لەبەر گیراوەتەوە. لەباری دیزایندا سادەیەو وێنەی بڵاوکردۆتەوە. قەبارەکەی بریتییە لە نیو فولسکاب، یاخود نیو. زۆربەی ژمارەکان لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراون.

ئەم گۆڤارە پاش جیابوونەوەی باڵی رەسوڵ مامەندی بزووتنەوەی سۆشیالیست و سەرلەنوێ رێکخستنەوەی بزووتنەوە دەرچووە. بڕیاری دەرکردنیشی بۆ کۆبوونەوەی فراوانی کادیرانی بزووتنەوە لەمانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ دەگەڕێتەوە. پاش یەکگرتنی بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتی و پەیدابوونی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٢، بڕیار درا گۆڤارەکە رابگیرێ و گۆڤارێکی تر جێی بگرێتەوە.

ستافی «بزووتنەوە» پێکهاتبوو لە فەرید زامدارو چەتۆ حەویزی و ئاسۆ کەرکوکی. کاری هونەریی گۆڤارەکە لەئەستۆی ئاراس رۆتەو سەفین هەمزە کۆیی بوو.

بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان

یەکێکە لە دوو باڵە سەرەکییەکەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. سەرەتای بیرکردنەوە لەدامەزراندنی بۆ ئەو کاتە دەگەڕێتەوە کە تێیدا ژمارەیەکی زۆری کورد پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا، لەئێران ئاوارە بوون. نزیکەی یەك مانگ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، لەکۆبوونەوەیەکدا کە لەشاری ورمێ بەسترا، ژمارەیەك لەسەرکردەو کادیرەکانی شۆڕشی پێشوو: عەلی عەسکەری، عومەر مستەفا، مەلا ناسیح، ئیسماعیل ئەحمەد، برایم ئەحمەد، رەسوڵ مامەند، خالید سەعید، عەلی هەژار، کاردۆ گەلاڵی، جەمال حەکیم، عەبدولرەحمان گۆمەشینی، تایەر عەلی والی، سەلیم ئاغۆك و کەمال محێدین کۆ بوونەوەو کەوتنە گفتوگۆکردن دەربارەی رێوشوێنەکانی دەربازبوون لەقەیرانە گشتییەکە. لەکۆتاییدا لەسەر دوو خاڵ رێککەوتن کە بریتی بوون لەگەڕانەوە بۆ عیراق و دامەزراندنی حزبێکی تازە لەکوردستاندا بۆ رابەرایەتی کردنی کاری سیاسی. ئەندامانی ئەم گروپە بە ئومێدی ئەوە بوون کە پاش گەڕانەوەیان بۆ عیراق بتوانن شێوازێکی گونجاو بۆ نواندنی چالاکیی سیاسی بدۆزنەوە، بەڵام پاش گەڕانەوەیان بۆ عیراق، هەر یەکێکیان بۆ شارێکی ناوەڕاست و خوارووی عیراق دوور خرایەوە.

سەرەڕای دوورخستنەوەیان، هەندێکیان بەنهێنییەوە یەکتریان بینی و کەوتنە تاوتوێ کردنی مەسەلەی دروستکردنی رێکخراوێکی سیاسیی نهێنی لەکوردستاندا. لەمانگی ئایاردا لەکۆبوونەوەیەکدا لەبەغدا هەر یەك لە عەلی عەسکەری، ساڵح یوسفی، رەسوڵ مامەند، کاردۆ گەلاڵی، عەلی هەژارو مەلا ناسیح رێکخراوێکیان بەناوی بزووتنەوەی سۆشیالیستی دیموکراتی کوردستان دامەزراندو پاش چەند هەفتەیەك سەعدی عەزیز، خالید سەعیدو عومەر مستەفاش بوون بە ئەندامی سەرکردایەتی تێیدا.

تێڕوانینی سیاسیی بزووتنەوە بۆ مەسەلەکان بەمجۆرە بوو: بزووتنەوە پشتگیریی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری کردو هەر دوای دامەزراندنی بەماوەیەکی کەم، کەوتە دروستکردنی شانەی چەکدارو پەیوەندی کردن

بەخێڵەکانەوەو پەیداکردنی چەك. ئامانج لەدەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار دروست کردنی فشار بوو لەسەر رژێمی عیراق بۆ دەستهەڵگرتن لە پرۆژەی راگواستنی دێهات و رازیبوون بەئەنجامدانی وتووێژ. تێڕوانینی بزووتنەوە تێڕوانینێکی ریفۆرمیستی میانڕەو بوو، پێی وابوو دەکرێ لەرێی وتووێژەوە یاسای راگەیەنراوی ئۆتۆنۆمیی ساڵی ١٩٧٤ هەموار بکرێ و کورد بگا بەرێککەوتنێکی گونجاو لەگەڵ حکومەتدا.

سەبارەت بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیش، بیری زاڵ لەناو بزووتنەوەدا پێی باش بوو بزووتنەوە ببێ بەباڵێکی یەکێتی بەو مەرجەی کە سەربەخۆیی و رێکخستنی خۆی بپارێزێ. ساڵی ١٩٧٦ بزووتنەوە بوو بەباڵێکی یەکێتی.

لەیەکەم کۆبوونەوەی سەرکردایەتیی یەکێتی لەناو وڵات لەبرادۆست لەکۆتایی ئاب و سەرەتای ئەیلولی ١٩٧٧، لەکۆمیتەی سەرکردایەیتی یەکێتیدا کە بەسکرتێری گشتییەوە لە ٢٠ ئەندام پێك هات، بزووتنەوە ٦ ئەندامی بەرکەوت کە بریتی بوون لە عەلی عەسکەری، رەسوڵ مامەند، خالید سەعید، تایەر عەلی والی، سەعدی عەزیز و عومەر مستەفا. لە مەکتەبی سیاسیش، کە لەسکرتێری گشتی و چوار ئەندام پێك هات، عەلی عەسکەری و رەسوڵ مامەند نوێنەرایەتیی بزووتنەوەیان کرد. لەرێکخستنەوەی کاروباری پێشمەرگایەتیدا، پاش ئەوەی کە کوردستان کرا بە ٨ هەرێمی پێشمەرگایەتی، بزووتنەوە ٣ هەرێمی بەرکەوت و لەم رووەوە تایەر عەلی والی کرایە فەرماندەی هەرێمی پێنجوێن و هەورامان، سەعدی عەزیز وەك فەرماندەی هەرێمی دەشتی هەولێرو سەید کاکە وەك فەرماندەی هەرێمی خۆشناوەتی دانران.

هەر ئەو ساڵە بزووتنەوە وشەی «دیموکرات»ی بەناوەکەیەوە نەهێشت و ناوەکەی کرد بەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان. پاش دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، عەلی عەسکەری ئەرکی فەرماندەیی هێزی پێشمەرگەی گرتە ئەستۆو لەساڵانی ١٩٧٦ و ١٩٧٧ هێزەکانی بزووتنەوە لەپارێزگای هەولێرو ناوچەکانی پشدەرو رانیە رۆڵێکی کارایان لەشەڕەکاندا گێڕا.

لەدووەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیدا لەنۆکان لەشوباتی ١٩٧٨، کۆمیتەی سەرکردایەتی پێك هێنرایەوەو لەبزووتنەوە ئەمانە بوون بەئەندامی سەرکردایەتی: عەلی عەسکەری، تایەر عەلی والی، خالید سەعید، سەید کاکە، حاجی حاجی ئیبراهیم و عومەر مستەفا، لەمەکتەبی سیاسیش تایەری عەلی والی جێی رەسوڵ مامەندی گرتەوە. لەو کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا هێزێکی گەورە بۆ دانانی بنکەی سەرکردایەتی لەبرادۆست و دابین کردنی رێی هێنانی چەك لەسورریاوە، بنێردرێتە سەر سنوری عیراق- تورکیا. بەپێی نەخشەکە، هێزەکە بەسەرکردایەتیی عەلی عەسکەری وەك فەرماندەی هێزی پێشمەرگە بەرەو برادۆست بەرێ کەوت. سێ چارەکی ئەو هێزە لەهێزی پێشمەرگەی بزووتنەوەی سۆشیالیست پێك هاتبوو.

لەبەر گەڵەکۆمەکێی هەر سێ دەوڵەتی ئێران و عیراق و تورکیاو لەبەر گەورەیی هێزەکە کە ژمارەی پێشمەرگەکانی خۆی لەنزیکەی هەزار پێشمەرگە دەداو لەبەر سەختی و دووریی رێگاکەو نەبوونی ئازووقەی پێویست و نەبوونی هۆکانی پەیوەندی لەنێوان بەشەکانیداو هەروەها لەبەر سەختیی ئاووهەوا لەو وەرزەدا، هێزەکە نەیتوانی ئەرکەکانی خۆی بەجێ بهێنێ. لەرێگەدا ئێران بە تۆپ کەوتە تۆپبارانی هێزەکەو هەر کات بەشێکی هێزەکە بکەوتایەتە ناو سنوری ئێران، لەگەڵ هێزە چەکدارەکانی ئێراندا تووشی گێچەڵ دەبوو. لەدیوی عیراقیش، سوپای عیراق بەپیادەو هەلیکۆپتەر چەند هێرشێکی کردە سەر هێزەکەو لەسەر سنوری عیراق- تورکیاش وردە شەڕ لەگەڵ سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان روویدا. لەو لاشەوە، دەزگا ئەمنییەکانی تورکیا ئازادیی جموجۆڵیان بەخێڵەکانی هەکاری دابوو بۆ بەرپەرچدانەوەی هێزەکە. هێزەکە لەژێر فشاری هێرشەکانی عیراق، ناچار بوو بۆ ناو تورکیا بکشێتەوە. لەوێ بەهۆی چەند هەڵەیەکی ستراتیجییەوەو لەبەر نەشارەزایی لەجوگرافیای ناوچەکەو دروستبوونی هاوپەیمانییەك لەنێوان سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان و خێڵەکانی هەکاری، هێزەکە هەمووی لەناو چوو. لەلێپرسراوە دیارەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیست، هەر یەك لە عەلی عەسکەری فەرماندەی هێزەکەو ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی، تایەر عەلی والی ئەندامی مەکتەبی سیاسی، سەید کاکە ئەندامی سەرکردایەتی و فەرماندەی هەرێمی خۆشناوەتی، خالید سەعید ئەندامی سەرکردایەتی و قادر مامەند ئاغای پشدەری فەرماندەی هەرێمی ٦ی پشدەر بە دیل گیران. دواتر هەر یەك لە عەلی عەسکەری و خالید سەعید گوللەباران کران، سەید کاکەو قادر مامەند ئاغای پشدەری دەرفەتێکیان قۆستەوەو

رایانکرد و لەناوزەنگ گیرسانەوە، تایەر عەلی والیش دوای ماوەیەك ئازاد دکرا.

کارەساتەکەی هەکاری جەزرەبەیەکی گەورەی لەهێزی بزووتنەوە داو لێرە بەدواوە بزووتنەوە نەیتوانی خۆی بگرێتەوەو هێزی جاران پێکەوە بنێ. ئەو بەشەی لەبزووتنەوە مایەوە، لەژێر سەرکردایەتیی رەسوڵ مامەندا بوو کە پەیوەندییەکانی لەگەڵ سەرکردەکانی یەکێتیدا تا دەهات خراپتر دەبوون.

نەورۆزی ١٩٧٩ بزووتنەوەی سۆشیالیست بارەگاکانی خۆی لەزەڵێ پێچایەوە، لەگوندی گۆڕەشێر بارەگای داناو جیابوونەوەی خۆی لەیەکێتی راگەیاند. لەئەندامانی سەرکردایەتی تایەر عەلی والی، حاجی حاجی ئیبراهیم، سەید کاکە، قادر عەزیزو مەلا ناسیح لەگەڵ رەسوڵ مامەندا لەیەکێتی جیابوونەوە. لەسەرکردایەتیی بزووتنەوە تەنها عومەر مستەفا لەناو یەکێتی مایەوە، ئەم جیابوونەوەیە کاریگەریی خراپی لەسەر پەیوەندیی نێوان گروپە سیاسییەکانی کورد بەجێهێشت و دواتر ئاستی گرژیی بەرەو هەڵکشان برد.

بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان (باڵی ناو یەکێتی)

ئەو باڵەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانە کە لەنەورۆزی ١٩٧٩دا لەگەڵ باڵی رەسوڵ مامەندا لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جیا نەبۆوەو لەناو یەکێتی مایەوە. لەبەر ئەوەی لەسەرکردایەتیی کۆنی بزووتنەوە، تەنها عومەر مستەفا لەناو یەکێتی مابۆوە، بزووتنەوە سەرکردایەتیی نەمابوو و پێویستی بەسەرکردایەتییەکی تازە بوو.

لەسەرەتای هاوینەوە وردە وردە هەندێ لەکادیرەکانی رێکخستنی شارەکانی بزووتنەوە یەك لەدوای یەك پەیوەندییان بەشۆڕشەوە کردو سەرکردایەتییەکی نوێیان پێك هێنا. ئەو سەرکردایەتییە لە هەر یەك لە جەمال حەکیم ئاغا، نازم عەبدوڵڵا، شەریف مەولود، عەزیز بەگ سدیق بەگ، سوار ئاغای عەباس ئاغای سەرکەپکان، عومەر عەزیزو عەبدوڵڵا عومەر پێك هات.

لەو ماوەیەدا بزووتنەوە کەوتە گەڕ بۆ دامەزراندنەوەی دامودەزگاکانی و پەرەپێدانی رێکخستنەکانی، بەڵام نەیتوانی ئەو بۆشاییە گەورەیە پڕ بکاتەوە کە جیابوونەوەی بزووتنەوەی پێشوو دروستی کردبوو. ساڵی ١٩٨٠ بزووتنەوە گۆڤارێکی بەناوی «بزووتنەوە» وەك ئۆرگان دەرکرد. ئەم گۆڤارە لەساڵی ١٩٧٩دا لەکۆبوونەوەی فراوانی کادیرانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان بڕیاری دەرکردنی درابوو. گۆڤارەکە کە تەنها شەش ژمارە لێ دەرچووە، بە دوو خولدا تێپەڕیوە. خولی یەکەم ساڵی ١٩٨٠و ١٩٨١ دەگرێتەوەو تێیدا چوار ژمارەی لێ دەرچووە. خولی دووەم ساڵی ١٩٨٢ دەگرێتەوەو تێیدا دوو ژمارەی لێ دەرچووە.

لە ٣ی ئابی ١٩٨٢ نوێنەرانی هێڵی گشتی لەنامەیەکی فەرمیدا بۆ سەرکردایەتیی بزووتنەوە، پێشنیاری بەستنی کۆبوونەوەیەکیان کرد بۆ تاوتوێ کردنی پرۆژەی یەکخستنی هێڵی گشتی و بزووتنەوەی سۆشیالیست لەچوارچێوەی رێکخراوێکی نوێدا. لە ٢٦ی ئابدا کۆبوونەوەکە بەستراو تێیدا هەردوولا لەسەر یەکخستنی رێکخستنەکانیان لەچوارچێوەی رێکخراوێکی تازەدا بەناوی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان رێککەوتن. لە ١١ی ئەیلولدا هەردوولا یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستانیان راگەیاند.

تەمەنی بزووتنەوەی سۆشیالیست لەناو یەکێتیدا، پاش جیابوونەوەی باڵی رەسوڵ مامەند، درێژ نەبوو بەڵکو تەنها ٣ ساڵ و شەش مانگ و نیو بوو کە لەنەورۆزی ١٩٧٩وە دەست پێدەکاو لە ١١ی ئەیلولی ١٩٨٢ کۆتایی دێ، دوا بەدوای ئەمە، ئەندامانی بزووتنەوە بەردەوام بوون لەسەر کارکردن لەناو یەکێتیدا لەژێر چەتری یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا.

بڵاوکراوەی ناوخۆ

بڵاوکراوەیەکە کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان دەریکردووە. تایبەت بووە بەئەندامان و بەزمانی کوردی بووە. لەهەر ژمارەیەك چەند بابەتێك بۆ ئەندامان شی کراوەتەوەو زانیاریی وردیان پێ دراوە.

بابەتەکان بەتایپی برازەر تایپ کراون و پاشان بەفۆتۆ ستێنسل خراونەتە سەر ستێنسل و بەئامێری رۆنیۆ دانەیان لەبەر گیراوەتەوە.

تیراژی ئەم بڵاوکراوەیە کەم بوو. قەبارەشی نیو فولسکاب و هەندێ جار بچوکتر بوو. یەکەم ژمارەی لەساڵی ١٩٨١ دەرچووەو تا ساڵی ١٩٨٢ بەردەوام بووە.

جەزا عەبدولواحید تایپی کردوە، سیامەند مامیر شاسواری دیزاینی کردوە و حەمە ئەمین عەبدوڵڵا دەروێش (چالاك) بە رۆنیۆی گستتنەری تاك رایکێشاوە. هەموو ژمارەکان لەچاپخانەی کۆمەڵە لەناوزەنگ دەرچوون.

بڵێسە جەبار فەرمان

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٥ی بەغدا. ژیانی سیاسیی سەخت و پڕ کێشمەکێشی باوکی، کە یەکێ لەسەرکردەکانی شۆڕش بوو، زۆر کاریگەریی لەسەر بڕینی قۆناغەکانی خوێندنی هەبوو. خوێندنی سەرەتایی لەساڵی ١٩٨٦ لەسلێمانی تەواو کرد. قۆناغی ناوەندیی لەسلێمانی دەست پێکردو ساڵێکیش لەبەغدا خوێندی و دوای ئەوەی لەئەنفالەکاندا بنەماڵەکەی ئاوارەی ئێران بوو، خوێندنی ناوەندیی لەشاری ورمێ تەواو کردو هەر لەوێش دەستی بەخوێندنی ئامادەیی کرد.

ساڵی ١٩٩١ ئێرانی بەجێ هێشت و لەئەڵمانیا گیرسایەوە. لەشاری شتوتگارت خوێندنی ئامادەیی تەواو کردو ساڵی ١٩٩٤ لەکۆلێجی ئەندازیاریی کشتوکاڵ لەزانکۆی هۆهێنهایم لەشتوتگارت وەرگیرا. ساڵی ٢٠٠١ بڕوانامەی ماجستێری لەبواری ئابووریی کشتوکاڵ بەدەست هێنا.

پاشان لەبەشی ئاماری کشتوکاڵ لەشتوتگارت کاری کرد. دوای گەڕانەوەی بۆ کوردستان لەساڵی ٢٠٠٤، کرا بەڕاوێژکاری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بۆ کاروباری کشتوکاڵ و لەساڵی ٢٠٠٥دا کرایە بەڕێوەبەری گشتی لەوەزارەتی کشتوکاڵ.

ساڵی ٢٠٠٧ کرایە بەڕێوەبەری بەشی توێژینەوەی کشتوکاڵی لەدەستەی کوردستانی بۆ لێکۆڵینەوەی ستراتیجی و توێژینەوەی زانستی. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

بناوەسوتە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی شەهید حەمە کەریمی سەر بەهەرێمی ٢ی کەرکوک و سەربازەکانی سوپای عیراق لەبازگەی بناوەسوتەو ئاشی شێخ قاسم. لە ١٩ی مارتی ١٩٧٩ پێشمەرگە بەئار بی جی و هاوەن هێرشی کردە سەر بازگەکەو زیانی گیانیی لەسەربازەکانی بازگەکە دا. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران و ٤ سەربازی دیکەش بریندار بوون.

بناوەسوتە (چالاکی)

چالاکییەکی کەرتی شەهید دلێری سەر بەهەرێمی یەکی هەورامان لە ٢٢ی ئەیلولی ١٩٧٩ لەگوندی بناوەسوتە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بەئار بی جی لەبارەگای پۆلیسی بناوەسوتەیان دا کە سوپای عیراق کردبووی بەبارەگایەکی سوپایی لەئاکامی هێرشەکەدا ٥ سەرباز کوژران.

بندایزان (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە دوو پێشمەرگەی هەرێمی ٧ی باڵەك ئەنجامیان داوە. لە ١٣ی تەمموزی ١٩٧٨دا دوو پێشمەرگە خۆیان لەبۆسە نا بۆ ئەو هێزەی سوپای عیراق کە لەناوچەی چۆمان لەگوندی بندایزانەوە بەرەو گوندی شێخ وەتمان بەڕێ کەوتبوو، ئۆتۆمبێلی فەرماندەی هێزەکەیان کردە ئامانج و دایانە بەر ئاگری گوللەکانیان، لەئاکامدا ئەفسەرێك کوژرا.

بۆگد (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی بۆگد لەناوچەی کۆیە لە ٨ی ئایاری ١٩٧٧. شەڕەکە چوار سەعاتی خایاندو دوژمن ٣١ سەربازی لێ کوژراو بریندار بوو. هێزی پێشمەرگەش دوو پێشمەرگەی لێ شەهید بوو کە بریتین لە ئەحمەد

حاجی عوسمان و ئەبوبەکر ڕەسوڵ کە هەردووکیان خەڵکی گوندی کانی تووی دوکانن.

بەختیار محەمەد شەریف

پێشمەرگەو کادیری ڕاگەیاندن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووەو دەرچووی ساڵی ١٩٨٠ی بەشی ژمێریاریی پەیمانگای تەکنیکی سلێمانییە.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەتوژڵە وەك تایپیست کاری کرد. ڕۆڵێکی کارای لەتایپ کردنی بابەتەکانی هەموو گۆڤارو ڕۆژنامەکانی یەکێتی لەسەردەمی پێشمەرگایەتیدا هەیە، هەروەها بەشێکی زۆری بڵاوکراوەکانی یەکێتی نوسەرانی کوردستانیشی تایپ کردووە.

یەکێ لەو کادیرانەی ڕاگەیاندن بوو کە پێش دەستپێکردنی شاڵاوی ئەنفال، ڕەوانەی بارەگای یەدەکی دەزگای ڕاگەیاندن کران لەدوڵە کۆگە. لەوێش هەر بەردەوام بوو لەسەر کاری خۆی. لەکاتی شاڵاوی ئەنفالەکاندا، دوو ژمارەی ڕێبازی نوێ بەکوردی و شەرارە بەعەرەبی کە سەرتاپای تایبەت بوون بەڕووداوەکانی ئەنفال، بەهەوڵ و تەقەللای ئەوو ڕێبوار سەعید لەشاری سەقز چاپ کران. پاش ئەوەی کە چاپخانە لەسەقز دانرا، بەردەوام بوو لەسەر کاری خۆی وەك کادیرێکی ڕاگەیاندن.

پاش گواستنەوەی بارەگای دەزگای ڕاگەیاندن لەسەقزەوە بۆ سلێمانی لەکاتی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و دوا بەدوای دانانی بارەگای ڕاگەیاندن لەگەلاڵە، لەوێ گیرسایەوەو سەرباری کاری تایپ کردن ئەرکی ئیداریشی گرتە ئەستۆ.

دوای گواستنەوەی بارەگای ڕاگەیاندن بۆ سلێمانی لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٢، تا ساڵی ١٩٩٥ لێپرسراوی ئیدارەو دارایی بوو. دوای ئەوە، گوێزرایەوە بۆ بارەگای ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان و تا ساڵی ١٩٩٧ لەوێ مایەوە. دواتر گوێزرایەوە بۆ سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان و لەوێ لێپرسراوەتیی دارایی گرتە ئەستۆ. لەمانگی ئەیلولی ١٩٩٩ ئیمتیازی گۆڤاری «تان تان»ی بەدەستهێنا کە گۆڤارێکی تایبەت بەگرووپی تەمەنی ١٠-١٨ ساڵانە. ساڵی ٢٠١٠ خانەنشین کرا.

بەردەسپیان (شەڕ)

شەڕێکی چوار سەعاتییە لەنێوان چەند مەفرەزەیەکی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر و هێزێکی سوپای عیراقدا لەگوندی بەردەسپیان لەکۆیە لە ١٤ی کانوونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ژمارەیەك لەسەربازانی سوپا کوژران و بریندار کران.

بەردەکەڕ (شەڕ)

شەڕێکی چوار سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و ژمارەیەك جاش لەگوندی بەردەکەڕ لەشارەزوور لە ٣١ی کانوونی دووەمی ١٩٧٨. هێرشەکەی پێشمەرگە بەبۆنەی یادی یەك ساڵەی شەهیدبوونی شاسوار جەلالەوە بوو. سوپای عیراق بەفڕۆکە هێزێکی بۆ یارمەتیی جاشەکان نارد. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ٤ جاش کوژران و ٣ جاشی دیکەش بریندار کران. لەهێزی پێشمەرگەش ٤ پێشمەرگە بریندار بوون کە برینەکانیان سووك بوو.

بەردە کەشک (شەڕ)

شەڕێکە لە ٤ی حوزەیرانی ١٩٧٨ لەنێوان دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٤ی جافەتی و هێزێکی سوپای عیراق کە بەرەو گوندی بەردەکەشك لەدوکان بەرێ کەوتبوو. پێشمەرگەکان ڕێیان لەهێزەکە گرت و لێیاندا. پاش شەڕێکی سەخت و دوای ئەوەی کە هێزەکە بێ ئومێد بوو لەتوانای پێشڕەوی بەرەو بەردەکەشك، پاشەکشەی کرد بۆ سەربازگەی کانی توو. لەم پێکدادانەدا هێزەکەی سوپا دوو سەربازی لێ کوژراو ٤ی دیکەشی لێ زامدار بوو.

بەرزان ئەحمەد کوردە

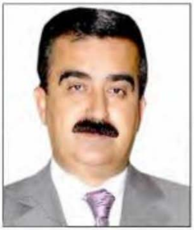

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی گەڕەکی چوارباخ لەسلێمانی. ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ئەرکی سەرپەرشتی کردنی چاپەمەنییەکانی ڕێکخراوی سلێمانیی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٨١ خوێندنی ئامادەیی تەواو کردو پاش دوو ساڵ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٨٥ لەگەڵ دوو پێشمەرگەی تردا بەمەبەستی ئەنجامدانی چالاکی لەناو سلێمانی، هاتنە ناو شارو لەبۆسەیەکدا گیران. هەرسێکیان شەش مانگ لەبارەگای هەواڵگریی سوپای عیراق لەسلێمانی مانەوەو پاشان گوێزرانەوە بۆ کەرکوك. دوای زیاتر لەمانگێك لە دوو هاوڕێکەی جیا کرایەوەو گوێزرایەوە بۆ موسڵ. لەوێ هەلێکی ڕاکردنی بۆ ڕەخساو لەدەست خۆی نەدا، خۆی گەیاندە هەولێرو دواتر بەهاوکاریی هەندێ لەخزم و کەسوکاری گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەوێوە جارێکی تر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد.

ساڵی ١٩٨٦ لەکیمیاباران کردنی گوندی زێوێ و دەوروبەری بریندار بوو. لەژیانی پێشمەرگایەتییدا بەشداریی چەندین نەبەردی کردووە لەوانە چالاکییەکانی تیپی ٢٣ی سورداش، شەڕەکانی سەر جادەی دوکان- سلێمانی، گرتنی سەربازگەی حەسەن تەپە، شەڕەکانی قەیوان- ماوەت، داستانی ڕزگاری و هتد.

ساڵی ١٩٨٨ پاش کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەسەقز گیرسایەوە. ساڵی ١٩٩١ لەگەڵ دەست پێکردنی ڕاپەڕیندا گەڕایەوە بۆ سلێمانی. ساڵی ١٩٩٣ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی جوتیاران و ساڵی ١٩٩٦ لەهەڵبژاردنی مەڵبەندی سلێمانیدا یەکەم دەنگی هێناو بووە کارگێڕی مەڵبەند. لەهەڵبژاردنی ساڵی ١٩٩٩ مەڵبەندی سلێمانیدا جارێکی تر هەڵبژێردرایەوە.

دوای کۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١، بووە یاریدەدەری سکرتێری گشتیی یەکێتی بۆ کاروباری سیاسی و هۆشیاری. ساڵی ٢٠٠٣ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەبەشی مێژووی زانستە مرۆڤایەتییەکان بەدەستهێنا. ساڵی ٢٠٠٥ کرایە نوێنەری سکرتێری گشتی لەمەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی و بۆ ساڵی دواتر بەلێپرسراوی مەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠٠٧ بڕوانامەی ماجستێری لەمێژووی هاوچەرخی ئەورووپا بەدەستهێنا.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بەئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو کرایە لێپرسراوی بەشی چاودێریی مەکتەبی ڕێکخستن. ساڵی ٢٠١١ کرایە لێپرسراوی بۆردەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان لەمەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکانی یەکێتی.

بەرهەمەکانی: «جولەکەکانی شاری سلێمانی» (٢٠٠٧)و «کوردو دەوڵەت» (٢٠١١).

بەرزان محەمەد قادر

پێشمەرگە. ناسراو بە بەرزانی حەمەی مینا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی شاری کەلار. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی لەکەلارو ساڵی ١٩٧٨ ئامادەیی پیشەسازیی لەسلێمانی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەسەر ئاستی مەیدانیی ڕێکخستن لەکەلارو سلێمانی، ڕۆڵێکی گرنگی نواند. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەستپێکردو کرایە لێپرسراوی دەزگاکانی بی سیمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشدار بوو لەئازادکردنی بەشێکی زۆری ناوچەکانی پارێزگای سلێمانی و بەشێکی ناوچەی گەرمیان. دوای دامەزراندنی بەڕێوەبەرایەتیی

گشتیی ئاسایشی هەرێمی کوردستان، کرایە لێپرسراوی هۆبەی سیاسیی بەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی کەرکوك. دوا لێپرسراوەتیی لەناو یەکێتی، ئەندامەتیی خولی دووەمی پەرلەمانی کوردستان بوو. لە ٢٥ی ئازاری ساڵی ٢٠١٠ بەهۆی جەڵتەیەکی کتوپڕەوە کۆچی دوایی کرد.

بەرگەڵوو (کۆبوونەوە)

کۆبوونەوەیەکە لە ٢٠ی نیسانی ١٩٨٦ لەبەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی لەنێوان شاندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان و شاندی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەمەبەستی ئاسایی کردنەوەی پەیوەندییەکان و رێکخستنی کاروباری هاوکاری و کاری هاوبەش بەسترا. پەیوەندیی نێوان حزبی سۆسیالیست و یەکێتیی نیشتمانی لەپاش شەڕەکانی ١٩٨٣وە پچڕابوو. بەڵام لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٥ یەکێتی دەستی بەجموجۆڵێك کرد بۆ ئاشتبوونەوەی گشتی و لەم چوارچێوەیەدا حزبی سۆسیالیست لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٦ محەمەد شاکەلیی وەك نێردراوێکی خۆی بۆ یاخسەمەر بۆ لای سکرتێری گشتیی یەکێتی ناردو ئەم سەردانە رێی بۆ کۆبوونەوەکەی دواتری بەرگەڵوو خۆش کرد.

شاندی حزبی سۆسیالیست لەقادر جەباری و محەمەد شاکەلی و محەمەد رەحیم (خاڵە حاجی) پێك هاتبوو، هی یەکێتیش لەدکتۆر فوئاد مەعسوم و ئازم عومەرو فەرەیدون عەبدولقادر.

لەم کۆبوونەوەیەدا هەردوولا جەختیان لەسەر ئاشتبوونەوەو چارەسەرکردنی کێشەکان لەرێی دایەلۆگەوە کردەوە. دواتر پرۆتۆکۆڵی ئاشتی لەنێوان هەردوولا ئیمزا کراو قۆناغێکی تر لەپەیوەندییەکانی نێوان حزبی سۆسیالیست و یەکێتیی نیشتمانی دەستی پێکرد.

بایەخی ئەم پرۆتۆکۆڵی ئاشتییە لەوەدایە کە یەکەم پرۆتۆکۆڵی ئاشتبوونەوەیە لەنێوان یەکێتی و لایەنێکی بەرەی جوودداو دوا بەدوای ئیمزاکردنی ئەم پرۆتۆکۆڵەو کۆتایی هاتنی دۆخی شەڕی نێوان هەردوولا، رێ بۆ ئاشتبوونەوەی یەکێتی و لایەنەکانی دیکەی جود کرایەوەو ئەمەش کاریگەریی زۆری لەسەر فەراهەم کردنی هەلومەرجێکی لەبار بۆ پێکهێنانی بەرەی کوردستانی هەبوو.

بەستەستێن (شەڕ)

پێکدادانێکی ٣ سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی ٧ی هەرێمی پارێزگاری و ژمارەیەکی زۆر لەجاش و سەربازی سوپای عیراق لەپشتی ئۆردوگای بەستەستێن لە ١ی ئابی ١٩٧٩.

هێزەکەی پێشمەرگە کەوتبووە ناو بۆسەی جاش و سەربازەکانەوە، بەڵام خۆڕاگرییەکی دیاری نواند، سەرباری ئەوەی کە توانی بۆسەکە بشکێنێ و بەبێ هیچ زیانێکی گیانی دەرباز بێ، زیانی کوژرانی پێنج سەربازیشی لەدوژمن دا.

بەکر ئەحمەد یەعقوب

کادیرو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی گوندی شێخ شێروانی ناوچەی شەمامکی سەر بەناحیەی قوشتەپە لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٦٥ چوو بۆ هەولێر بۆ خوێندن و هەر لەوێ ئاوەندی و ئامادەیی کشتوکاڵی تەواو کرد.

ساڵی ١٩٦٨ چووە ریزی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە. سەرەتای حەفتاکاندا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٧٤ بووە بەپێشمەرگە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، ماوەیەك لەئێران ئاوارە بوو، پاشان گەڕایەوە بۆ عیراق و لەفەرمانگەیەکی کشتوکاڵ لەچۆمان دامەزراو هەر لەوێوە پەیوەندیی بەکۆمەڵەوە کردەوە. ساڵی ١٩٧٩ گواسترایەوە بۆ فەرمانگەی کشتوکاڵی قوشتەپە.

لەو ماوەیەدا هەڵسوڕانێکی دیاری لەناو رێکخستنەکانی هەولێردا نواندو بەم پێیە لەساڵی ١٩٨٤دا بووە ئەندامی رێکخراوی هەولێر. ساڵی ١٩٨٥ دوا بەدوای ئاشکرابوونی هەندێ شانەی کۆمەڵەی رەنجدەران لەهەولێر، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بووە ئەندامی کەرتی رێکخستنی شەقڵاوەو دواتر بووە رابەری سیاسیی تیپی ٩١ی سەفین و پاشان وەك بەرپرسی رێکخستنی شارو شاخ بۆ تیپی ٩٩ی

بیتوێن گوێزرایەوە.

لەسەروبەندی قەیرانی کوێتدا، بەپێی نەخشەی سازکردنی ڕاپەڕینی شارەکان، لەگەڵ چەند دەستەیەکی پێشمەرگەدا خۆی بۆ سەعاتی سفر ئامادە کرد. لەگەڵ دەستپێکردنی ڕاپەڕیندا یەکسەر خۆی گەیاندە ناو ڕانیەو بەشداریی لەڕاپەڕیندا کرد. پاش ڕاپەڕین، لێپرسراوەتی کۆمیتەی ڕێکخستنی مەخموری گرتە ئەستۆو پاش هەڵبژاردنەکانی مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر بەکارگێڕ هەڵبژێردرا.

لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی ١٩٩٢دا ناوی لەلیستی سەوزدا بوو. ساڵی ١٩٩٣ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ئاکرێ و لەساڵی ١٩٩٥دا بوو بەقایمقامی ناوەندی هەولێر. ساڵی ١٩٩٨ لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمدا بووە قایمقامی کۆیەو دواتر بەهەمان پلە بۆ ڕانیە گواسترایەوە. لەسەردەمی پرۆسەی ئاشتبوونەوەی یەکێتی و پارتیدا ئەندامی دوو لیژنەی ئاشتی بوو. ساڵی ٢٠٠٢ بووە ئەندامی پەرلەمانی کوردستان.

ساڵی ٢٠٠٦ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی مێژووی لەزانکۆی کۆیە بەدەست هێناو هەر ئەو ساڵە بەهەڵبژاردن بووە بەرپرسی مەڵبەندی مەخمور. ساڵی ٢٠٠٨ ماجستێری لەمێژووی ئەمریکا وەرگرت. پاش کەمکردنەوەی ژمارەی مەڵبەندەکان لەساڵی ٢٠١٠، کرایە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی هەولێر.

دیارترین بەرهەمەکانی: «دەرکەوتنی ئەمریکا وەك زلهێزو ڕۆڵی لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی دەریای ناوەڕاستدا ١٩١٩- ١٩٨٠» (٢٠٠٨) (بەزمانی عەرەبی).

بەرهەم ئەحمەد ساڵح

ئەندامی سەرکردایەتی و سەرەك وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان (٢٠٠٩ - ٢٠١١). لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی گەڕەکی بەرخانەقای شاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی لەشەقڵاوە دەست پێکردو لەسلێمانی تەواوی کرد. خوێندنی ناوەندی و ئامادەییشی هەر لەسلێمانی تەواو کرد.

ساڵی ١٩٧٤ پاش هەڵگیرسانی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، باوکی، ئەحمەد ساڵح کە لەسلێمانی دادوەر بوو، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو کرایە ئەندامی دادگای تێهەڵچونەوە لەحاجی ئۆمەران. دوا بەدوای ئەمە، هەموو خێزانەکەی پەیوەندییان پێوە کردو تا ساڵی دواتر لەوێ مانەوە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا باوکی بەخێزانەوە ڕووی کردە ئێران، ماوەیەك لەشاری نەغەدە مایەوە، پاشان گەڕایەوە بۆ عیراق و هەر ئەو ساڵە بۆ شاری سماوە لەباشووری عیراق دوور خرایەوە، بەڵام خێزانەکەی لەسلێمانی مایەوە.

لەو قۆناغەدا بەرهەم ئەحمەد پەیوەندیی لەگەڵ شانە نهێنییەکانی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستاندا دامەزراندو هەندێ کاری لۆجستیکیی جێبەجێ کرد. هەڵسوڕانی لەسلێمانی، سەرنجی دەزگا ئەمنییەکانی ڕاکێشا، بۆیە لەشوباتی ١٩٧٩ گیراو ڕەوانەی کەرکوك کرا. لەوێ خرایە ژێر لێکۆڵینەوەو زۆر ئەشکەنجە درا. بەڵام هیچی لەسەر ساغ نەبۆوەو لەو سۆنگەیەوە ئازاد کرا. هەر ئەو ساڵە خوێندنی ئامادەیی تەواو کردو ڕووی کردە بریتانیا بۆ خوێندن.

لەوێ لەزانکۆی کاردف وەرگیراو دەستی بەخوێندنی ئەندازیاری مەدەنی کردو پلەی بەکالۆریۆسی بەدەست هێنا. پاشان چوار ساڵی تر ئامارو کۆمپیوتەری لەزانکۆی لیڤەرپول خوێند و هەر لەو زانکۆیە بڕوانامەی دکتۆرای بەدەست هێنا. دواتر، وەك ڕاوێژکار لەگروپی کۆمپانیاکانی بریتانیا لەبواری کۆمپیوتەردا کاری کردو پاشان لەکۆمپانیایەکی گەورەی قۆنتەرات لەبواری ڕێوبان کاری کرد.

لەو ماوەیەدا لەمەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانی لەگەڵ عومەر شێخموس کە لێپرسراوی مەکتەبەکە بوو، کاری کردو ساڵی ١٩٨٣ بەئەندامی لیژنەی ڕێکخستنەکانی ئەورووپای یەکێتی هەڵبژێردرا. پاش وازهێنانی عومەر شێخموس، لێپرسراوەتی پەیوەندییەکانی دەرەوەی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٩١ توانی پەیوەندییەکانی نێوان واشنتۆن و یەکێتیی نیشتمانی پەرە پێ بداو دواتر کرایە نوێنەری یەکێتی لەواشنتۆن.

ساڵی ١٩٩٢ لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە هەردوو باڵی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و یەکێتیی

شۆڕشگێڕانی تێدا تێکەڵاو کرا، بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دواتر کرا بەئەندامی مەکتەبی سیاسی. لەو ماوەیەدا کەوتە کارکردن بۆ دەرکردنی گۆڤارێك بۆ ناساندنی سیاسەتی نێودەوڵەتان لەسەردەمی پاش براونەوەی جەنگی سارد، ساڵی ١٩٩٣ لەهەولێر مافی دەرکردنی گۆڤاری «روانگەی جیهان»ی بەدەست هێناو ئەرکی دەرکردنی گۆڤارەکەی بەهەر یەك لەدارۆ شێخ نوری وەك سەرنوسەرو فەرید ئەسەسەرد وەك جێگری سەرنوسەر سپارد. یەکەم ژمارەی گۆڤارەکە لەتشرینی دووەمی ١٩٩٣ دەرچوو، دوا ژمارەش کە ژمارە چوار بوو لەئایاری ١٩٩٥.

ساڵی ٢٠٠١ پاش دەست لەکارکێشانەوەی کۆسرەت رەسوڵ، بەسەرەك وەزیرانی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان دانراو هەر ئەو ساڵەش لەکۆنگرەی دووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا بۆ جاری دووەم بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو دواتر کرا بەئەندامی مەکتەبی سیاسی.

ساڵی ٢٠٠٣ لەسەروبەندی بەگەڕکەوتنی هەوڵەکانی یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەی هەولێرو سلێمانی، دەستی لەکار کێشایەوە. ساڵی ٢٠٠٤ ئەرکی جێگری سەرەك وەزیرانی عیراقی لەحکومەتی دکتۆر ئەیاد عەللاوی پێ سپێردرا، لەحکومەتی ئیبراهیم جەعفەریدا لێپرسراوەتیی وەزارەتی پلاندانانی وەرگرت و لەحکومەتی نوری مالیکیدا ئەرکی جێگری سەرەك وەزیرانی گرتە ئەستۆ. هەر ئەو ساڵە پاش وازهێنانی نەوشیروان مستەفا لەپۆستی جێگری سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، خۆی و کۆسرەت رەسوڵ کران بەجێگرەکانی سکرتێری گشتی.

لەو ماوەیەی کە لەبەغدا لێپرسراوەتیی هەبوو، دەستپێشخەریی پەیمانی نێودەوڵەتیی بەرێوە برد کە پەیمانێکە لەنێوان عیراق و کۆمەڵی نێودەوڵەتاندا بۆ یارمەتیدانی عیراق بۆ ساغکردنەوەی پابەندبوونی بەئاشتی هەم لەناوخۆدا هەم لەگەڵ دەوروبەردا.

هەر لەو ماوەیەشدا وەك سپۆنسەری هەندێ پرۆژەی وەك «هیوا» بۆ پشتگیری کردنی خوێندکارانی زانکۆی کوردستان و سپۆنسەری هەندێ دەزگای وەك سەتەلایتی «ئەلحورییە» لەبەغداو دەزگای خەندان لەسلێمانی، دەرکەوت.

لەناوەڕاستی ساڵی ٢٠٠٩ سەرۆکایەتی کردنی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لەهەڵبژاردنی گشتیدا پێ سپێردراو پاش سەرکەوتنی هاوپەیمانیی کوردستان بەرێژەی ٥٩٪ی دەنگەکان، ئەرکی سەرۆکایەتیی حکومەتی هەرێمی کوردستانی گرتە ئەستۆو دەستی بەجێبەجێ کردنی بەرنامەی هەڵبژاردن کرد.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیدا دیسان وەك ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی و جێگری سکرتێری گشتی هەڵبژێردرایەوە. ساڵی ٢٠١١ بەپێی رێککەوتننامەی دابەشکردنی دەسەڵات لەنێوان یەکێتیی نیشتمانی و پارتی دیموکراتدا، وازی لەپۆستی سەرەك وەزیران هێناو پۆستەکەی بۆ پاڵێوراوی پارتی دیموکراتی کوردستان بەجێ هێشت.

بەرەی کوردستانی

هاوپەیمانیی سیاسی. پاش ئیمزاکردنی پرۆتۆکۆلی ئاشتیی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حزبی سۆسیالیستی کوردستان لەمانگی نیسانی ساڵی ١٩٨٦و ئیمزاکردنی پرۆتۆکۆلی ئاشتی لەنێوان یەکێتی و پاسۆك لەمانگی ئایارداو دوا بەدوای راگەیاندنی رێککەوتنی یەکێتی و ئێران لەمانگی تشرینی یەکەم و رێککەوتنی ئاشتیی نێوان یەکێتی و پارتی لەمانگی تشرینی دووەم و رێککەوتنی ئاشتیی نێوان یەکێتی و پارتی کۆمۆنیستی عیراق، هەلومەرجێکی لەبار بۆ یەکخستنی لایەنەکان لەچوارچێوەی یەك بەرەی نیشتمانی هاتە ئاراوە.

ماوەی نێوان ٢٢ی نیسانی ١٩٨٧و ٢ی ئایاری ١٩٨٨ ماوەی بەگەڕکەوتنی هەوڵە دبلۆماسییەکانە بۆ پێکهێنانی بەرەی کوردستانی. لە ٢٢ی نیساندا تاڵەبانی نامەی بۆ هەر یەك لەمەسعود بارزانی، رەسوڵ مامەند، ئازاد مستەفاو سامی عەبدولڕەحمان نارد تێیدا پێشنیاری پێکهێنانی بەرەی کوردستانی کرد.

لەوەڵامی پێشنیارەکەدا هەموو لایەنەکان پشتگیریی پرۆژەکەیان کرد. پارتی دیموکراتی کوردستان پێشنیارەکەی بە «گرنگ و پەسەند» داناو بەڵێنی دا لێی بکۆڵێتەوە. حزبی سۆسیالیست داوای کرد دەست بەوتووێژ بۆ پێکهێنانی بەرە بکرێ. پاسۆك پێشنیارەکەی بە «مێژوویی» ناو برد. پارتی دیموکراتی گەل پێشنیارەکەی بە «گرنگ و بایەخدار» دانا.

وتوویژ بۆ پێکهێنانی بەرەو وردەکارییەکانی تایبەت بەپەیڕەوی ناوخۆ، دروشمەکان،و ئامانجەکان، بەرنامەی سیاسی، کاروباری ڕاگەیاندن و پەیوەندییە گشتییەکان و دارایی و ڕێکخراوە پیشەییەکان، ساڵێك زیاتری خایاند، بەڵام پێشنیارەکانی تایبەت بەیەکخستنی هێزی پێشمەرگە بەهیچ ئەنجامێك نەگەیشتن.

لە ٢ی ئایاری ١٩٨٨ نوێنەرانی هەر یەك لەیەکێتیی نیشتمانی، پارتی دیموکرات، حزبی سۆسیالیست، پاسۆك، پارتی گەل و لقی کوردستانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق لەخواکورك بەیاننامەی بەرەی کوردستانییان ئیمزا کرد. لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩٠ پارتی زەحمەتکێشانی کوردستان و بزووتنەوەی دیموکراتی ئاشووری بەئەندامی بەرە وەرگیران.

بەرەی کوردستانی ڕابەرایەتیی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کردو لەماوەی نێوان ئایاری ١٩٩١و ئایاری ١٩٩٢ بەدەسەڵاتی دیفاکتۆی هەرێمی کوردستان دادەنرێ. لە هیچ دیکۆمێنتێکی فەرمیدا ئاماژە بۆ هەڵوەشانەوەی بەرەی کوردستانی نەکراوە، بەڵام بەکردەوە دەشێ ڕۆژی ١٩ی ئایاری ١٩٩٢ کە ڕۆژی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانە، بەڕۆژی هەڵوەشانەوەی بەرەی کوردستانی دابنرێ.

بەرەی کوردستانی (ڕۆژنامە)

بەرەی کوردستانی

ئۆرگانی ناوەندیی بەرەی کوردستانی عیراق بەزمانی کوردی. یەکەم دەستەی نوسەرانی پێکهاتبوو لە جەلال دەباغ وەك نوێنەری لقی کوردستانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق، فەلەکەددین کاکەیی وەك نوێنەری پارتی دیموکراتی کوردستان، فەرید ئەسەسەرد وەك نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و قادر جەباری وەك نوێنەری حزبی سۆسیالیستی کوردستان. پاش دەرچوونی ژمارە ١، ئەرسەلان بایز جێی فەرید ئەسەسەردی لەدەستەی نوسەران گرتەوە.

لەبەر ئەوەی بارەگای ڕاگەیاندنی بەرەی کوردستانی لەگوندی ڕاژان بوو لەنزیك شاری شنۆ لەئێران، بارەگای ڕۆژنامەکەش هەر لەوێ بوو. دەزگای چاپی تایبەتی نەبوو، بەڵکو بۆ تایپ و دیزاین کردن و ڕاکێشان بەڕۆنیۆ سوود لەئامێرەکانی چاپی دەزگای ڕاگەیاندنی پارتی دیموکراتی کوردستان وەردەگیرا.

ئەم ڕۆژنامەیە ٢٥ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەئەیلولی ساڵی ١٩٨٨ دەرچووەو ژمارە ٢٤-٢٥ کە دوا ژمارەیە لەکانونی دووەم- شوباتی ساڵی ١٩٩١ دەرچووە.

ئەم ڕۆژنامەیە لەباری دیزایندا یەکێکە لەبڵاوکراوە پێشکەوتووەکان و گرنگیی بەبڵاوکردنەوەی هەواڵ و لێکدانەوەی ڕووداوەکـان داوەو ئامانجی سەرەکیی قۆڵکردنەوەی گیانی تەبایی بووە لەنێوان لایەنە سیاسییە پێکهێنەرەکانی بەرەی کوردستانی.

سەرپەرشتیاری گۆڕاوەو لەنێوان لایەنە پێکهێنەرەکانی بەرەدا دەوری بووە. هەر ٢٥ ژمارەکەی کە لەڕاژان دەرچوون، لەقەبارەی فولسکاب دان. ئەوەی لەم ئۆرگانە جێگای سەرنجە، ئەو وتارانەن کە لەلاپەڕەی ئازادو سەکۆی کراوەی ڕۆژنامەکە بڵاو دەکرانەوەو چەردەیەك بابەتی گرنگیان تێدا دەورووژێنرا.

بەعیراقیکردنی شۆڕش (تیۆری)

یاخود شۆڕشی عیراقی، تیۆرییەکە لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٥، لەکاتی هەوڵداندا بۆ ڕێکخستنی پەیوەندییەکانی نێوان کۆڕی نیشتمانیی عیراق و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسوریا، هاتە پێش. پاش ئەوەی یەکێتی لەشوباتی ١٩٧٦ بوو بەئەندام لەکۆڕی نیشتمانیی عیراق، بەشێوەیەکی فەرمی کەوتە بانگەشەکردن بۆ تیۆریی بەعیراقیکردنی شۆڕش لەگوتاری سیاسییدا.

ئەم تیۆرییە لەسەر سێ بنەما دامەزراوە کە بریتین لە:
١-روخاندنی رژێمی عیراق.
٢-هێنانەدیی دیموکراسی لەعیراق و سەلماندنی مافی نۆتۆنۆمی بۆ کورد.
٣-فراوانکردنی قەڵەمڕەوی شۆڕش بەڕادەیەك کە تەنها هەرێمی کوردستان نەگرێتەوە، بەڵکو دەرەوەی هەرێمیش بگرێتەوە.

یەکێتی لەبەر هەندێ هۆی تەکتیکی پشتگیریی لەم تیۆرییە کرد. ئەندامێتیی یەکێتی لەکۆڕی نیشتمانیی عیراق و پشتگیری کردنی تیۆریی بەعیراقیکردنی شۆڕش، وای لەیەکێتی کرد پابەند بێ بەڕەتکردنەوەی هەموو وتووێژکردنێك بەمەبەستی گەیشتن بەچارەسەر بۆ مەسەلەی کورد لەگەڵ رژێمی عیراقداو بەپێی تیۆرییەکە وا دانرا کە شۆڕشی کورد بەشێکە لەو شۆڕشە عیراقییەی کە بەمەبەستی روخاندنی رژێمی عیراق، لەکوردستان هەڵگیرساوە.

لەو هەلومەرجەدا کە تێیدا یەکێتی نەخشەی بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار دانا بوو، پشتگیری کردنی ئەم تیۆرییە خزمەتێکی زۆری ئەم نەخشەیەی کرد، چونکە سوریا بەهاندانی کۆڕی نیشتمانیی عیراق، هەموو پێداویستییە لۆجستیکییەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری بۆ یەکێتی فەراهەم کردو بنکەیەکی پێویستی بۆ جموجۆڵی سیاسی بۆ کورد دابین کرد، جگە لەوەی کە پشتگیری کردنی تیۆرییەکە جوڵانەوەی کوردی لەگۆشەگیری رزگار کرد.

ئەم تیۆرییە بووە مایەی رێکخستنی پەیوەندییەکانی یەکێتی و باڵی سەر بەسوریای حزبی بەعس. بەکردەوە، تیۆرییەکە لەوە تێپەڕی بوو کە تەنها بەڕوخاندنی رژێمی عیراق دابکەوێ، بەڵکو بەکردەوەو لەگەوهەردا رۆڵێکی بۆ کورد لە پرۆسەی روخاندنی رژێمی عیراقدا دیاری کرد بوو، ئەو مافەشی بۆ باڵی سەر بەسوریای حزبی بەعس سەلماندبوو کە جێی باڵی ئەحمەد حەسەن بەکر- سەددام بگرێتەوە.

ساڵی ١٩٧٩ یەکێتی وەك پابەندبوونێك بەسیاسەتی بەعیراقیکردنی شۆڕش، ناوی ئێزگەکەی لەدەنگی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە بۆ دەنگی شۆڕشی عیراق گۆڕی و ئەم ناوە تا ئەیلولی ١٩٨٣ بڕی کرد، کاتێك ناوەکە کرا بەدەنگی گەلی کوردستان. هیچ دیکۆمێنتێکی فەرمی سەبارەت بەوازهێنان لەتیۆریی بەعیراقیکردنی شۆڕش نییە، بەڵام دەتوانرێ ١٢ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ بەسەرەتای فەرامۆش کردنی ئەم تیۆرییە دابنرێ، چونکە لە ١٢ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ بەرەی نیشتمانی و نەتەوایەتیی دیموکرات (جەوقەد) راگەیەنرا کە لایەنە پێکهێنەرەکانی کۆڕی نیشتمانی عیراق، واتە هەر یەك لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و باڵی سەر بەسوریای حزبی بەعس و بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب و پارتی سۆسیالیستی عیراق ئەندام بوون تێیداو لەم سۆنگەیەوە پێکهێنانی جەوقەد بەئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆ بۆ هەڵوەشانەوەی کۆڕی نیشتمانیی عیراق دادەنرێ.

لەجەوقەد لەکاتێکدا کە باس لەڕوخاندنی رژێمی عیراق وەك ئامانجی سەرەکی کراوە، بەهیچ شێوەیەك باس لە بەعیراقیکردنی شۆڕش نەکراوە، بۆیە لەڕاگەیاندنی جەوقەد بەدواوە، پابەندبوونی یەکێتی بەتیۆریی بەعیراقیکردنی شۆڕش دای لەکزی و لێرە بەدواوە لە گوتاری سیاسیی یەکێتیدا چیتر ئاماژە بەمەسەلەی بەعیراقیکردنی شۆڕش نەکراو زۆرتر جەخت کرایە سەر روخاندنی رژێم و هێنانە دیی دیموکراسی و بەدیهێنانی مافە نەتەوەییەکانی کورد.

تاکە رایەڵەی نەپچڕاو لەگەڵ تیۆریی بەعیراقیکردنی شۆڕش، ناوی ئێزگە بوو کە هەر بەناوی دەنگی شۆڕشی عیراقەوە مایەوە. بەڵام لەئەیلولی ١٩٨٣ لەکۆبوونەوەکانی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی لەگوندی بالیسان، ئەم تاکە رایەڵەش پچڕاو ناوی ئێزگە لەدەنگی شۆڕشی عیراقەوە کرا بەدەنگی گەلی کوردستان.

بەکر بەیان (شەڕ)

شەڕێکە لەئاکامی هێرشی هێزەکانی سوپای عیراق بۆ سەر پێشمەرگە لە ١٨ی نیسانی ١٩٧٨ لەنزیك گوندی بەکر بەیان روویدا. لەم شەڕەدا هەلیکۆپتەرێك کەوتە خوارەوەو سوتاو ٣٤ سەربازەکەی ناوی گیانیان لەدەستدا.

بەکر مستەفا سەعید

فەرماندەو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گوندی سیاو لەباشووری رۆژئاوای شاری هەولێر. بەڕەچەڵەك دەچێتەوە سەر خێزانێکی جوتیاری مامناوەنجی، ساڵی ١٩٥٩ کە خوێندنگە

لەگوندەکەیان کرایەوە، خرایە بەر خوێندن و پاشان بۆ تەواوکردنی خوێندنی، چوو بۆ هەولێرو لەوێ خوێندنی ناوەندیی تەواو کرد. پاشان چوو بۆ ئامادەیی کشتوکاڵ و دوای تەواوکردنی خوێندنی لەوێ، بۆ ماوەی ١٨ مانگ خزمەتی سەربازیی لەئوم قەسرو بەسرە کرد.

دوابەدوای تەواوکردنی خزمەتی سەربازی، لەبەغدا بەشدار بوو لەخولێکی پەیمانگای مامۆستایان و لەساڵی ١٩٧٤ بەمامۆستای سەرەتایی دامەزرا.

لەشەستەکاندا پەیوەندیی بەپارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە کرد بەڵام ساڵی ١٩٧٣ دوابە دوای پێکهێنانی بەرەی نیشتمانی و نەتەوایەتیی پێشکەوتنخواز لەنێوان پارتی کۆمۆنیستی عیراق و حزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب، وازی لەپارتی کۆمۆنیست هێنا. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەمانگی تەمموزی ساڵی ١٩٨٠، ئەو کاتەی کە بەڕێوەبەری خوێندنگەی گوندی قەڵامورتك بوو، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر ژیانی پێشمەرگایەتیی دەستپێکرد.

هەر ئەو ساڵە بووە ئەندام لەلیژنەی شەهید ئاودێر کە ئەرکی ڕێکخستنی لەدەشتی هەولێر لەئەستۆدا بوو. ساڵی ١٩٨١ بووە ڕابەری سیاسیی هەرێمی خۆشناوەتی و بۆ ساڵی دواتر بووە لێپرسراوی کەرتی ڕێکخستنی خۆشناوەتی. ساڵی ١٩٨٣ وازی لەلێپرسراوەتیی کەرتی ڕێکخستن هێناو بووە فەرماندەی کەرت لەتیپی ٩١ی سەفین و بۆ ساڵی دواتر بووە سەرتیپ، هەر ئەو ساڵە لەشەڕێکدا لەگەڵ بەرەی جود بەسەختی بریندار بوو، ماوەی ٦ مانگی خایاند تا چاك بۆوە. هەمان ساڵ بووە ئەندام لەمەڵبەندی ٤ کە لەو کاتەدا بارەگاکەی لەگوندی سماقولی بوو.

لەکاتی هێرشی ئەنفالەکاندا، لەگەڵ تیپەکانی تری هێزی پێشمەرگە، بەرگرییەکی زۆری کردو لەچیای بەنی هەریرو کەپکی حەمەد ئاغا بۆماوەی زیاتر لە ٥٠ ڕۆژ بەرپەرچی هێرشەکانی سوپای عیراقی دایەوە.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەڕزگارکردنی کۆیە کردو دواتر کرایە لێپرسراوی قۆڵی قوشتەپە. پاش ڕزگارکردنی هەولێر لە ١١ی ئازار، ئەرکی کۆنترۆڵکردن و پاراستنی ڕێگای موسڵ- ئاکرێ- شەقڵاوەی پێ سپێردرا. دواتر بەشداریی لەڕزگارکردنی شاری کەرکوکدا کرد.

دوای ڕاپەڕین، لەماوەی وتووێژی نێوان بەرەی کوردستانی و حکومەتی عیراقدا، کرایە فەرماندەی هێزی ١٢ی باڵەك کە باڵەکایەتی و چۆمان و حاجی ئۆمەران و سۆران و ڕەواندزو مێرگەسورو دۆڵی خانەقا لەسنوری دەسەڵاتیدا بوون. دواتر کرایە ئەندامی لەشکرو پاشان بووە لێپرسراوی لەشکری دوو. دوای پێکهێنانی سوپای یەکگرتووی کوردستان، کرایە لێپرسراوی فەرماندەیی ناوچەی هەولێر.

ساڵی ١٩٩٤ بۆ ماوەیەك کرایە بەڕێوەبەری ئاسایشی هەولێر. بۆ ساڵی دواتر کرایە فەرماندەی لەشکری ٤ی هەولێر کە بارەگاکەی لەگوندی بێرکۆت بوو. ساڵی ١٩٩٦ کوردستانی بەجێ هێشت و لەهۆڵەندە نیشتەجێ بوو. ساڵی ١٩٩٧ گەڕایەوە بۆ کوردستان و کرایە بریکاری وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. پاش ٦ مانگ، کرایە پارێزگاری هەولێر لەکۆیە.

ساڵی ٢٠٠٦ بەلێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر هەڵبژێردرا.

ساڵی ٢٠١٠ دەستی لەکار کێشایەوە. هەر ئەو ساڵە کرایە ڕاوێژکاری سەرۆکی هەرێم بۆ کاروباری پێشمەرگە.

بەلاغی عەسکەری

بەیاننامەیەکە ناوبەناو لەناو وڵات دەرچووە. تایبەت بووە بەچالاکییەکانی هێزی پێشمەرگە. مێژووی دەرچوونی بۆ

ماوەی نێوان ١٩٧٦و کۆتایی ١٩٨٠ دەگەڕێتەوە. زۆربەی بەلاغەکان ١-٢ لاپەڕە بوون و سەرەتا بەدەست دەنوسرانەوەو لەگوندەکاندا بۆ جەماوەر دەخوێندرانەوە. یەکەمین بەلاغی چاپکراو عەلی عەسکەری نوسیویەتی و حەمە سەعید لەتەمموزی ١٩٧٧دا لەکانی کنێر لەتوژەڵە تایپی کردووە. ئەم بەلاغە دوو لاپەڕە بوو، نزیکەی ٦٠٠ دانەی بەرۆنیۆ لێ راکێشرا. بەلاغی ژمارە دووش هەر لەوێ دەرچوو.

بەلاغەکان لەناو وڵات بەناوی مەکتەبی عەسکەرییەوە بڵاو دەکرانەوەو دەقەکان بۆ سوریا دەنێردران، لەوێ وەك بەشێك لەچالاکییەکانی یەکە چەکدارەکانی شۆڕشی عیراق لەلایەن کۆڕی نیشتمانیی عیراقەوە، کە یەکێتی ئەندام بوو تێیدا، بڵاو دەکرایەوەو بەسەر دامودەزگاکانی راگەیاندن لەسوریاو لوبنان پەخش دەکران.

بەهرۆز یاسین گەلاڵی

دیپلۆماتکارو ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ لە گوندی کەردزی سەر بەناحیەیی قوشتەپە لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٦٦ لەقوشتەپە دەستی بەخوێندنی سەرەتایی کردو ساڵی ١٩٧٢ لەناوەندیی قوشتەپە درێژەی بەخوێندن دا. دوای تێکچوونی پەیوەندییەکانی کوردو حکومەتی عیراق و دەستپێکردنەوەی شەڕ لەساڵی ١٩٧٤، بنەماڵەکەی لەدەربەندی رایات و چۆمان نیشتەجێ بوو دواتر لەگەڵ هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، ئاوارەی ئێران بوون.

دوای گەڕانەوەی لەئێرانەوە، چۆوە بۆ قوشتەپەو گەڕایەوە بۆ خوێندن لەناوەندیی قوشتەپە، بەڵام زۆری پێ نەچوو رژێمی بەعس دایك و باوك و هەموو کەسوکاری بۆ ناوەڕاست و باشووری عیراق دوورخستەوە، ئەویش چیتر لە قوشتەپە درێژەی بە خوێندن نەدا و رووی کردە هەولێر. دایك و باوك و خزم و کەسوکارە دوورخراوەکانی بەسەر بابل و دیوانیەدا بڵاوە پێ کران.

ساڵی ١٩٧٦ خوێندنی ناوەندیی لەخوێندنگەی قەندیل لەهەولێر تەواو کرد. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنە نهێنییەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کردو دەستی بەجموجۆڵی سیاسی کرد. لەهەمان کاتدا لەئامادەیی هەولێر وەرگیراو دەستی بەخوێندنی قۆناغی ئامادەیی کرد. ساڵی ١٩٧٨ رژێمی بەعس باوك و دایك و خزم و کەسوکاری گەڕاندەوە بۆ هەولێر. ساڵی ١٩٨٠ قۆناغی ئامادەیی تەواو کردو هەر ئەو ساڵە بۆ تەواوکردنی خوێندن لەدەرەوەی وڵات، چووە نەمسا.

بۆ ساڵی پاشتر لەبەشی بیناسازیی کۆلێجی بیناسازیی زانکۆی ڤیەننا وەرگیراو لەساڵی ١٩٨٢، وەك ئەندامێکی حزبی سۆسیالیستی کوردستان، بووە نوێنەری حزب لەنەمسا.

لەئابی ساڵی ١٩٨٨ لەکۆنگرەی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (ئەکسا) کە لەبەرلینی رۆژئاوا بەسترا، بەئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری گشتیی کۆمەڵە هەڵبژێردراو پاشانیش بووە ئەندامی مەکتەبی سکرتاریەتی کۆمەڵە. ساڵی ١٩٩١ دبلۆمی یەکەمی لەئەندازیاری بیناسازی بەدەست هێناو هەر ئەو ساڵە گەڕایەوە بۆ کوردستان. لەکۆنگرەی دووەمی حزبی سۆسیالیستی کوردستان کە لەرۆژانی ٤-٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩٢ لەڕانیە بەسترا، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

لەشوباتی ساڵی ١٩٩٣دا دوای ئەوەی کە حزبی سۆسیالیست خۆی هەڵوەشاندەوە و چوە ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، کرایە ئەندامی یەدەکی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لەمەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتی کاری کرد.

لە ١٠ی ئایاری ١٩٩٣ بووە وەکیلی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو گەشەپێدان لەحکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ١٩٩٥ پاش نەهێشتنی پلەی ئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی، بووە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی و بۆ ساڵی دواتر گواسترایەوە بۆ مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر و لەوێ وەك لێپرسراوی بەشی رێکخستن کاری دەکرد، لەمانگی تەمموزدا بووە لێپرسراوی مەڵبەندی ٧ی رێکخستنی کۆیە. ساڵی ١٩٩٧ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی هێزی پێشمەرگە لە چنارۆك.

ساڵی ١٩٩٨ بووە لێپرسراوی ئۆفیسی یەکێتی لەتاران و لەو ماوەیەدا رۆڵێکی بەرچاوی لەبەهێزکردنی پەیوەندییەکانی یەکێتی و ئێراندا بینی. لەئازاری ٢٠٠١

وەك لێپرسراوی ئۆفیسی پەیوەندییەكانی یەكێتی لەئەنكەرە، بۆ توركیا گواسترایەوە. لەو ماوەیەدا، بۆ فێربوونی زمانی توركی، لەزانكۆی ئەنكەرە بۆ ماوەی ساڵێك زمانی توركی خوێندو بۆ ساڵی دواتر بڕوانامەی دبلۆمی لەزمانی توركی وەرگرت.

نوسین و وتاری سیاسیی لەگۆڤارو رۆژنامەكان بڵاو كردۆتەوە.

دیارترین بەرهەمەكانی: «ژیاننامەی سیاسی» (١٩٩٣)، «رەسوڵ مامەند پەنجا ساڵ تەمەن ٣٣ ساڵ خەبات» (١٩٩٨).

بەیانی شوبات

راپۆرتێكی كۆمیتەی هەرێمەكانە لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٧٦ لەسلێمانی دەرچوو، تێیدا رەخنە لەسەركردایەتی كۆمەڵەی ماركسی- لینینیی كوردستان گیراوە گوایە ئەو سەركردایەتییە لەكاتێكی ناسكداو لەكاتێكدا كە دەزگا ئەمنییەكان شاڵاوێكی توندوتیژیان دژی رێكخستنەكانی كۆمەڵە دەست پێكردبوو، كوردستانی بەجێ هێشتووەو رووی كردۆتەوە ئێران بۆ ئەوەی لەوێوە رێوشوێنێك بدۆزێتەوەو بگاتە لای دەستەی دامەزرێنەری یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لەسوریا.

راپۆرتەكە كە لە ١٦ لاپەڕەی فولسكاب پێكدێ، بەسەر سێ بەشدا دابەشكراوە. بەشی یەكەم تەرخان كراوە بۆ هەڵسەنگاندنی بارودۆخی كوردستان و رەخنە گرتن لەسەركردایەتیی كۆمەڵە. بەشی دووەم تایبەتە بەتاوتوێ كردنی كێشەی جوتیاران و پێویستیی ریفۆرمی زەوی و رێوشوێنەكانی پەرەپێدانی هۆشیاریی چینایەتیی جوتیاران. بەشی سێیەم بەشێوەیەكی بابەتییانەو رەخنەگرانە چەردەیەك مەسەلەی گرنگی ورووژاندووە وەك پێویستیی هەڵبژاردنی ناوێكی شیاوتر بۆ كۆمەڵەو هەمواركردنی رێبازە فیكرییەكەی.

لەكۆنفرەنسی یەكەمی كۆمەڵە لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٨١، مەسەلەی بەیانی شوبات ورووژێنراو بڕیاری كۆنفرەنس رەخنەگرتن بوو لەهەردوولا: لەلایەك، رەخنە لەسەركردایەتیی ئەو كاتەی كۆمەڵە گیرا كە لەكاتێكی ناسكدا هەوڵیداوە كوردستان و رێكخستنەكان بەجێ بێڵێ و پلانێكی رێكوپێكی نە بۆ كاتی تەنگانەو لێقەومان و پاراستنی رێكخستنەكان هەبووەو نە بۆ خۆ دەربازكردنێكی سەركەوتووانەو بەسەلامەتی گەیشتن بۆ شوێنی مەبەست. لەلایەكی تریشەوە، رەخنە لەكۆمیتەی هەرێمەكان گیرا كە لەكاتێكی نەگونجاودا بەیاننامەكەی دەركردووە، چونكە لەو كاتەدا هەموو سەركردایەتیی كۆمەڵە لەگرتوخانەو لەژێر ئەشكەنجەو لێكۆڵینەوەدا بوو، ئەگەری ئەوە هەبوو دەزگا ئەمنییەكانی بەعس سوود لەبەیاننامەكە وەرگرن و لەدژی ئەندامە دەستگیركراوەكانی سەركردایەتیی كۆمەڵە بەكاری بهێنن.

ئەو هەڵوێستەی كە كۆنفرەنس لەم بارەیەوە نواندی، مشتومڕی سەبارەت بەهەردوو مەسەلە خاو كردەوە.

بیرو هۆشیاری (گۆڤار)

وەرزنامەیەكی فیكری- تیۆرییە، مەكتەبی بیرو هۆشیاری دەری كردووە. پێنج ژمارەی لێ دەرچووە، ژمارە یەك لەشوباتی ٢٠٠٢و ژمارە پێنج لەتشرینی یەكەمی ٢٠٠٣.

خاوەنی ئیمتیازەكەی مەكتەبی بیرو هۆشیارییە، سەرنوسەرەكەی عیماد ئەحمەدو لەژمارە ٣وە بەڕێوەبەری نوسینی زاهیر شوكرە.

دەستەی نوسەران لەژمارە ١دا لەدكتۆر دلێر ئەحمەد حەمەد، فازڵ كەریم ئەحمەد، فەرید ئەسەسەردو شەماڵ عەبدولوەفا پێك هاتووە. لە ژمارە ٢دا دكتۆر ئاراس حسێن و یوسف گۆران چوونەتە پاڵ دەستەی نوسەران. لەژمارە ٣دا زاهیر شوكر بۆ دەستەی نوسەران زیاد كراوە. لەژمارە ٤وە

زاهیر شوکر کراوەتە بەڕێوەبەری نوسین و دەستەی نوسەران لەدکتۆر ئاراس حسێن، دکتۆر دلێر ئەحمەد، شیلان ئەحمەد، ڤیان مەجید فەرەج و فەیسەڵ عەلی خورشید پێك هاتووە.

لەسەروتاری ژمارە ١دا لەبارەی گۆڤارەکەوە وتراوە «گۆڤاری بیرو هۆشیاری گۆڤارێکی فیکری و تیۆرییەو هەوڵ دەدات دەرگایەکی تر بەسەر رەوتە فیکری و تیۆرییە تازەکانی جیهان بۆ کادیران و سەرجەم رۆشنبیرانی کوردستان فەراهەم بکات. ئەم گۆڤارە بەهیوایە کە بتوانێ خوێنەرانی خۆی بەدیاردە فیکرییە نوێیەکانی جیهان بناسێنێ و ببێتە پردێکی بەسوود لەنێوان کادیران و رۆشنبیرانی ناوەوەو دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەلایەك و ئەو گۆڕانکاری و دیاردە فیکری و رۆشنبیرییانەی کە لەجیهان روو دەدەن لەلایەکی ترەوە».

ستافی هونەریی گۆڤارەکە بەمجۆرە بووە:

مۆنتێر: شۆڕش ئەحمەد، هەڵەبڕەکان: عوسمان ئەنوەر، عیرفان ئەحمەد، پیتچنین: تایە شوکر، تەها حەمە ئەمین، عومەر شێخ عەبدوڵلا، رۆژگار مەعروف، سازان عومەر، هێمن نورەددین، ئەمیرە عومەر.

قەبارەی نیو فولسکایە. ژمارەکانی ١و ٢و ٣ لەچاپخانەو ئۆفسێتی بیرو هۆشیاری چاپ کراون و ژمارەکانی ٤و ٥ لەچاپخانەی رون لەسلێمانی. تیراژی لەنێوان ٧٠٠- ١٠٠٠ دانە بووە، ژمارەی لاپەڕەکانی بەپێی ریزبەندیی ژمارەکانی، بەمجۆرەیە: ٢٤٤، ٢٩٤، ٢٢٠، ٢٣٢، ٢٠٤.

ئەوانەی نوسینیان تێدا بڵاو کردۆتەوە ئەمانەن: عیماد ئەحمەد، فازڵ کەریم ئەحمەد، دکتۆر دلێر ئەحمەد حەمەد، یوسف گۆران، شێرکۆ کرمانج، کەمال رەشید شەریف، یاسین قادر سەعید، دانا عەبدولکەریم، بەختیار ئەحمەد، جەمال حسێن، ئارام جەمال، بەکر سدیق، ساکار ئیسماعیل، ڤیان مەجید، دیلمان محەمەد، دکتۆر ئاراس حسێن، شاهۆ سەعید، فەیسەڵ عەلی خورشید، موعتەسەم نەجمەددین، زاهیر شوکر، دکتۆر ئەحمەد بامەرنی، مەجید ساڵح، نەریمان کەرکوکی، بێستون سابوراوایی، دلێر عەباس، عەلی کوردستانی، فەرەیدون پێنجوێنی، حەسەن یاسین، دکتۆر محەمەد رەئوف، شیلان ئەحمەد، هاودیان، ڤیان مەجید فەرەج، سەمەد ئەحمەد، کارزان محەمەد، هەڵکەوت عەبدوڵلا، شەماڵ عەبدوڵلا، فەرمان عەبدولڕەحمان.

بێستون بارۆیی*

فەرماندە. ناوی تەواوی خالید محەمەد ئەمین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی بارۆیی. ساڵی ١٩٧٧ بوو بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. ساڵی ١٩٨٠ کرایە فەرماندەی کەرتی ٤ی جەباری. بەشداریی چەندین شەڕو نەبەردی گەورەی لەناوچەکەدا کردووە.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ هێزەکەی لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند لەلایەن هێزێکی گەورەی جاش و کۆماندۆوە پەلامار دراو لەبەرەبەیانەوە تا ئێوارە رووبەڕووی شەڕێکی سەخت بۆوە. خۆڕاگریی هێزەکە دوژمنی ناچار کرد هەلیکۆپتەری جەنگی بنێرێتە سەر هێزەکە. لەو هێزەی پێشمەرگە کە ژمارەی ٤٤ پێشمەرگە بوو، ١٥ پێشمەرگە شەهید بوون لەوانە فەرماندەی کەرتەکە بێستون بارۆیی و پێشمەرگەیەکیش بەدیلی کەوتە دەست جاشەکان و دواتر لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

پاش ٣١ ساڵ لەشەهیدبوونی ئەو پۆلە پێشمەرگەیە لەشەڕی شۆڕاوە، مەڵبەندی ١٢ی رێکخستنی چەمچەماڵ لە ٢١ی تشرینی دووەمی ساڵی ٢٠١١ مەراسیمێکی شایستەی بەم بۆنەیەوە لەهۆڵی شاکر فەتاح لەچەمچەماڵ ساز کرد.

بێسەلمێن (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لە ٩ی حوزەیرانی ١٩٧٧دا لەنزیك گوندی بێسەلمێن لەناوچەی هەڵەبجە کە تێیدا دوژمن بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەرو زرێپۆش هێرشی کردە سەر پێشمەرگە. لەو شەڕەدا پێشمەرگەکان تا دوا گولله شەڕیان کردو هەموویان شەهید بوون.

شەهیدەکانیش ئەمانەن: فەرماندەی مەفرەزە عومەر حەمە ساڵح (هەڵەبجە)، هیدایەت عەبدوڵلا (هەڵەبجە)، ئیبراهیم عەبدوڵلا زیرانی (هەڵەبجە)، ئیبراهیم خەلیل (کەرکوك)، کامل ئیبراهیم حسێن (سلێمانی)، ساڵح مەحمود گەرمیانی (شەکرالی- هەڵەبجە)، عەلی عەبدولڕەحمان میراولی (ئەورۆلی). دوژمن ٣ ئەفسەرو ٣٥ سەربازی لێ کوژرا.

بیشێ (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزە هاوبەشەکانی کەرتی گەلاڵە لەسەر ڕێگای گوندی بیشێ لە ٢٠ی ئەیلولی ١٩٧٩ ئەنجامیان داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بۆسەیان بۆ هێزێکی سوپای عیراق نایەوە. هێزەکە کەوتە ناو بۆسەکەوەو پێشمەرگەکان بەسەختی گوللەبارانیان کرد. لەئاکامدا دوو ئەفسەر کە یەکێکیان فەرماندەی هێزەو ئەوی تر ئەفسەری هەواڵگرییەو ١٩ سەرباز کوژران و شەش ئۆتۆمبێلی سەربازیش تێك شکێنران. دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە پێنج کلاشنکۆفی سیخۆی بوو.

بێگەرد دڵشاد شوکروڵڵا

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٨ی گوندی کەلکان لەبناری چیای کۆسرەت لەقەزای دوکان. بەهۆی ئەوەوە کە باوکی پێشمەرگە بووەو لەپێشمەرگایەتیدا خێزانەکەی لەگەڵ بووە، لەمنداڵییەوە ئاشنایەتیی لەگەڵ بەهاکانی شۆڕشدا پەیدا کرد ئەم هەلومەرجە وای کرد ژیانی خێزانەکەی لەساڵەکانی هەشتاکاندا سەقامگیر نەبێ و هەر جارەی لەشوێنێك

بگیرسێتەوە وەك بناری کۆسرەت و سماقولی و دەشتی کۆیەو دۆڵی جافەتی. ساڵی ١٩٨٨ کاتێك خێزانەکەی لەگوندی یاخسەمەری دۆڵی جافەتی دەژیا، گوندەکەو چەند گوندێکی تری دۆڵەکە بەر چەکی کیمیایی کەوتن. هەر ئەو ساڵە خۆی و خێزانەکەی ئاوارەی ئێران بوون.

پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، گەڕایەوە بۆ کوردستان. لەمانگی شوباتی ساڵی دواتردا لەسنوری کەرتی ڕێکخستنی چوارقوڕنە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد. پاشان، ماوەیەك کرایە لێپرسراوی شانەو سەرپەرشتیی ڕێکخستنی خوێندکارانی سنوری کەرتەکەی کردو دواتر لێپرسراوەتیی پۆلی وەرگرت.

دوای دامەزراندنی مەڵبەندی ڕاپەڕین لەڕانیە لەساڵی ١٩٩٣و پێکهێنانی کۆمیتەی بتوێن، وەك لێپرسراوی کەرتی ڕێکخستن درێژەی بەکارەکانی داو لەهەمان کاتدا هەم لەڕێکخراوی بتوێن و ڕێکخراوی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان چالاکیی نواند هەم لەشارۆچکەی چوارقوڕنە درێژەی بەخوێندنی ناوەندیی و ئامادەیی دا.

ساڵی ١٩٩٩ لەبەشی بایۆلۆژیی کۆلێجی زانستی زانکۆی سلێمانی وەرگیراو دوا بەدوای ئەمە، لەدووەمین کۆنگرەی کۆمەڵەی خوێندکاران بووە ئەندامی سکرتاریەتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان و لەسێیەمین کۆنگرەش لەساڵی ٢٠٠١ بووە جێگری سکرتێری کۆمەڵە.

ساڵی ٢٠٠٤ لەمەڵبەندی ١١ی گەرمیان بووە جێگری لێپرسراوی کۆمیتەو ئەندامی بەش. ساڵی ٢٠٠٦ گەڕایەوە سنوری مەڵبەندی ڕاپەڕین و هەر ئەو ساڵە، پاش دامەزراندنی مەڵبەندی پشدەر، بەکارگێڕی مەڵبەندەکە هەڵبژێردرا.

ساڵی ٢٠٠٩ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی پشدەر. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ٢٠١٠ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو هەمان ساڵ بووە لێپرسراوی مەکتەبی پشکنین و بەدواداچوون.

بێگەڵاس (شەڕ)

ئۆپەراسیۆنێکی هێزی پێشمەرگەیە کە تێیدا مەفرەزەیەکی هەرێمی ٦ی پشدەر بە ئار بی جی لەسەنگەرێکی سوپای عیراقی دا لە بێگەڵاس لەناوچەی قەڵادزێ لە ٢٤ی حوزەیرانی ١٩٧٨دا. لەئاکامدا ٦ سەرباز کوژران و ٢ سەربازی دیکەش بریندار بوون.

بێگەڵاس (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەکانی هەرێمی ٦ی پشدەر و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەنزیك بێگەڵاس و چیای سەری مامەندە لە ٩ی ئەیلولی ١٩٧٨. هێزەکەی سوپای عیراق دەیویست ئەو گوندانەی کە لەسنوری پشدەر مابوون، ڕابگوازێت، بەڵام پێشمەرگەکان بەرەنگاریان بوونەوەو لەئاکامدا ٤٠ سەرباز کوژران و بریندار کران، لەناو کوژراوەکاندا دووانیان ئەفسەر بوون.

پارتیزان

دەستەواژەیەکە بەو مەفرەزانەی هێزی پێشمەرگە دەوترێ کە پاش قۆناغی ئەنفالەکان لەساڵی ١٩٨٨، بەئارەزووی خۆیان لەناوچە سوتماك کراوەکاندا مابوونەوەو بریاری چۆڵ نەکردنی مەیدانی پێشمەرگایەتییان دابوو یان بەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو کە سەرکردایەتی داینابوو، بۆ ئەو شوێنانە نێردرابوون کە بۆیان دەستنیشان کرا بوو.

ئەرکی پارتیزانەکان جگە لەئەنجامدانی چالاکیی پێشمەرگانە لەناوچە سوتماك کراوەکان، دروستکردنی پەیوەندی بوو لەگەڵ ڕێکخستنی ناو شارەکان.

پارتیزانەکان لەهەلومەرجێکی زۆر دژواردا، پاش شاڵاوی ئەنفالەکان و وەستانی جەنگی عیراق- ئێران و وێرانکردنی تەواوی گوندەکان، ئەرکەکانی خۆیان جێبەجێ کرد. ئەگەرچی نەیانتوانی شەڕو چالاکیی پێشمەرگانەی گەورە ئەنجام بدەن، بەڵام کارێکی وایان کرد هێزەکانی سوپای عیراق لەناوچە سوتماك و چۆڵکراوەکان هەمیشە لەترس و دڵەڕاوکێدا بژین.

پارتیزانەکان، بەهەماهەنگی لەگەڵ شانە چەکدارەکانی ناو شارەکان کە بەشانەکانی سوپای ڕزگاریی کوردستان (سرك) ناسراون، ڕۆڵێکی بەرچاویان لەگرتنی شارو شارۆچکەکاندا گێڕا، بەتایبەتی کەمەیدانی چالاکییان لەنزیك شارەکان بوو، پەیوەندیی بەردەوامیشیان لەگەڵ ڕێکخستنی ناو شارەکاندا هەبوو. بەشێکی زۆری میلیشیا چەکدارە کوردەکانی سەر بەحکومەتی عیراق، پێش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ کەناڵی پەیوەندییان لەگەڵ پارتیزانەکاندا دروست کردو توانییان لەکاتی ڕاپەڕیندا ڕۆڵێکی بەرچاو بگێڕن.

زۆربەی هەرە زۆری هێزی پارتیزانەکان لەپێشمەرگەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پێکهاتبوو، بەڵام هەندێ شوێن پێشمەرگەی پارتیزانی لایەنی دیکەی لێ بوو وەك پارتی کۆمۆنیستی عیراق و حزبی سۆسیالیستی کوردستان و حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان. پارتیزانەکان لەهەندێ شوێن چالاکیی پێشمەرگانەی گرنگیان ئەنجامدا وەك لەناوچەکانی دەشتی هەولێر، گەرمیان، قەرەداغ، دۆڵی جافەتی، شارباژێر، باڵەکایەتی، خۆشناوەتی، دەشتی هەریرو ئاکۆیەتی.

پاسۆك

کورتکراوەی پارتی سۆشیالیستی کورد. حزبێکی ناسیۆنالیستی پان کوردستانییە کە میراتگرو درێژەپێدانی گروپی کاژیکە. ستراکتۆری سەرەکیی بیروباوەڕی ئەم حزبە پشت ئەستوورە بەکوردایەتییەکی نەتەوەپەرست و دژایەتی کردنی کۆمۆنیزم و بیری چەپ.

ئەندامانی پاسۆك پێیان وابوو بەشێکی گرنگی دواکەوتنی کورد لەئەستۆی ئیسلام دایەو هەندێکیان لەو بڕوایەدا بوون کە پێویستە کورد بگەڕێتەوە سەر ئایینی نەتەوەیی خۆی کە ئاینی زەردەشتییە. ئامانجی کۆتایی حزبەکە دروستکردنی کوردستانێکی یەکگرتوو بوو.

ئەم حزبە نوێنەرایەتیی توێژە هەژارو کەمدەرامەت و نەخوێندەوارو نیمچە خوێندەوارەکانی شاری دەکرد.

پاسۆك لەگەڵ پەیدابوونی مەفرەزە سەرەتاییەکاندا لەساڵی ١٩٧٦، بەشداری لەشۆڕشدا کردو چەند مەفرەزەیەکی چەکداری پێکهێناو بارەگای لەهەندێ شوێن دانا. تا ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیدا پەیوەندییەکی دۆستانە بوو، بەڵام پەیدابوونی وردە کێشە لەنێوان پێشمەرگەکانی هەردوولادا، گرژیی لەپەیوەندییەکاندا لێکەوتەوەو لەکۆتاییشدا گرژییەکان گەیشتنە ئاستی پێکدادانی چەکدار. لێرە بەدواوە پاسۆك کەوتە بەرەی نەیارانی یەکێتی و دواتریش لەگەڵ هەر یەك لەپارتی دیموکراتی کوردستان و پارتی کۆمۆنیستی

عیراق و حزبی سۆسیالیستی کوردستاندا بوو بەهاوپەیمان لەچوارچێوەی بەرەی جوددا.

ساڵی ١٩٨٧ پاسۆك بە پیر بانگەوازی ئاشتبوونەوەی گشتیی تاڵەبانییەوە چوو و لەگەڵ یەکێتیدا ئاشتبۆوەو پشتیوانیی لەپرۆژەی پێکهێنانی بەرەی کوردستانی کرد. ئەم حزبە هیچ کات لەپێشمەرگایەتیدا هێزێکی کاریگەری پێك نەهێناوەو تا هەڵوەشانەوەی لەساڵی ١٩٩٣ زۆربەی هەرە زۆری ئەندامەکانی خەڵکی سلێمانی و دەوروبەری بوون.

پۆل

یەکەیەکی رێکخستنە لەناو رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان کاری پێ کراوەو لەچەند شانەیەکی سەرەکی پێکهاتووە، بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەسەندکراوی سێیەم کۆنفرەنسی کۆمەڵە. لەساڵی ١٩٨٤، پۆل «ئەرکی بەیەکەوە بەستنی چەند شانەیەکی سەرەکی و ئاراستەکردنیانی لەئەستۆدایە». پەیرەوەکە وای داناوە کە پۆل لە ٣-٥ لێپرسراوی شانە سەرەکییەکان پێکدێ و لەلێپرسراوانی پۆلەکانی ناوچەیەکی دیاریکراو یەکەیەکی گەورەتر پێکدێ کە پێی دەوترێ کەرت.

پۆل وەك یەکەیەکی رێکخستنی گوێزرایەوە بۆ ناو رێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بەدرێژایی ماوەی نێوان ١٩٩٢-٢٠١٠ وەك یەکێ لەیەکە کارپێکراوەکانی پەیکەری رێکخستن مایەوە. بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەسەندکراوی دووەمین کۆنگرەی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١، پۆل پاش شانە دێ و لەچەند پۆلێك کەرت پێکدێ. بەپێی پەیرەوەکە پۆل سەرپەرشتیی شانەکانی سنوری چالاکیی خۆی دەکاو ئەنجومەنەکەی لەلێپرسراو و رێکخەری شانەکان پێکدێ و ئەرکەکەی بەڕێوەبردن و ئاراستەکردنی شانەکانە. پەیرەوەکە وای داناوە کە ژمارەی ئەندامانی هەر پۆلێك لەناو شار ٧٥ ئەندام دەبێ و لەلادێ ٥٠ ئەندام. بەپێی ئەو دەسەڵاتانەش کە پێی دراون، دەسەڵاتی وەرگرتنی ئەندامی نوێ و پێکهێنانی شانەی نوێی بەراوێژ لەگەڵ کەرتی رێکخستندا هەیە.

لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠، پەیکەری رێکخستنی یەکەی پۆلی لێ لابراو ئەرك و دەسەڵاتەکانی درانە کەرت و بازنەکان.

پەروین بابەکر حەمە ئاغا

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی پشدەر. هەر سێ قۆناغی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٧ کاتێك خوێندکاری ئامادەیی بوو، رۆڵێکی دیاری لەرێکخستنی خۆپیشاندانی خوێندکارانی سلێمانی لەدژی بڕیاری گۆڕینی زمانی خوێندن لەکوردییەوە بۆ عەرەبی، گێڕا. بەهۆی فشاری ئەم خۆپیشاندانانەوە، بڕیارەکە هەڵوەشێنرایەوە.

ساڵی ١٩٧٩ لەبەشی کیمیای کۆلیجی زانست لەزانکۆی سلێمانی وەرگیراو پاش داخستنی زانکۆی سلێمانی، گوێزرایەوە بۆ زانکۆی سەلاحەددین لەهەولێر. لەوێ، ساڵی ١٩٨٣ بەشداریی لەخۆپیشاندانەکانی زانکۆی سەلاحەددیندا کردو لەیەکێ لەهێرشەکانی پیاوانی ئەمن بۆ سەر خۆپیشاندەران بریندار کرا.

ساڵی ١٩٨٤ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو تا راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ بەردەوام بوو لەسەر ئەرکەکانی لەناو رێکخستن.

ساڵی ١٩٩٤ کرایە بەڕێوەبەری دەزگای کوالیتی کۆنترۆڵی هەردوو کارگەی چیمەنتۆی سەرچنارو تاسلوجە. ساڵی ١٩٩٨ کرایە بەڕێوەبەری کارگەی چیمەنتۆی سەرچنارو هەر لەو ساڵەدا بەهۆی پەرەپێدانی بەرهەمی کارگەکەوە توانرا بەشێکی زۆری موچەی کارمەندەکانی ئیدارەی سلێمانی حکومەتی هەرێم دابین بکرێت. ساڵی ٢٠٠٣ کرایە وەزیری پیشەسازی و وزەی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم و پاش ساڵێك بەرنامەی تایبەتکردنی پرۆژەکانی سەر بەم وەزارەتەی جێبەجێ کردو لەکارگەی چیمەنتۆی تاسلوجەوە دەستی پێکرد.

لەکۆتایی ساڵی ٢٠٠٦ەوە لەگەڵ گرووپی

کۆمپانیاکانی نۆکان دەست بەکار بوو و لەم رووەوە بەشدار بوو لەو هەوڵانەی کە دانانی دوو پاڵاوتگەی نەوتی بازیانو پیرەمەگرونو دوو کارگەی چیمەنتۆی بازیانو گەرمیانو کارگەی تواندنەوەی ئاسنیان لێ کەوتەوە.

بەشداریی چەندان کۆنفرەنسو کۆڕ و کۆبونەوەی تایبەت بەئابوریو بزنسو ژنانی کردووە لەوانە مێزگردی ژنان بۆ ئابوریو کۆمەڵایەتی لەفەرەنسا، مونتەدای ئەتەوەیی ژنانی عەرەب لە لەندەن، کۆنفرەنسی وومەن بزنس لەبریتانیا، پرۆژەی کۆشکی سپی بۆ ژنانی سەرکردە، کۆڕبەندی ئابوریی پرۆژەی بچوكو مامناوەنج لەکۆماری چین.

ساڵی ٢٠٠٧ دووەمین بڕوانامەی بەکەلۆریۆسی لەبەشی ئینگلیزیی کۆلیجی زمانی زانکۆی سلێمانی بەدەست هێنا.

ساڵی ٢٠١٠ لەسێیەمین کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانی کوردستان بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

ساڵی ٢٠١٢ بووە سەرۆکی بۆردی گروپی کۆمپانیاکانی نۆکان.

پەروین کاکە حەمە سەعید محەممەد

ئەندامی سەرکردایەتی.

لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی شارۆچکەی قەرەداغ لەپارێزگای سلێمانی. ساڵی ١٩٧٧ قۆناغی ئاوەندیی لەسلێمانی تەواو کردو ساڵی ١٩٧٩ لەبەڕێوەبەرایەتیی ئەوقافی سلێمانی وەك تایپیست دامەزرا. ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەماوەی ساڵانی ١٩٨٣-١٩٨٤ لەکەرتی شەهید جەمال تایەر چالاکیی نواندو پاشان گوێزرایەوە بۆ کەرتی لەیلا قاسم.

ساڵی ١٩٨٥ ئامادەیی پیشەسازیی لەسلێمانی تەواو کردو وازی لەکارمەندییەکەی لەبەڕێوەبەرایەتیی ئەوقاف هێنا تاکو بتوانێ لەزانکۆ بخوێنێ. هەر ئەو ساڵە لەزانکۆی تەکنەلۆژی لەبەغدا وەرگیراو ساڵی ١٩٨٩ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەست هێنا.

ساڵی ١٩٩١ بووە لێپرسراوی کەرتی ژنان لەکۆمیتەی ٢ی مەڵبەندی ١ی رێکخستنی سلێمانی. ساڵی ١٩٩٢ بەشداریی لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا کردو بەئەندامی دەستەی سەرپەرشتیاری کۆنگرە هەڵبژێردرا.

هەر لەو ساڵەدا سەرپەرشتیی پێکهێنانی مەفرەزەی پێشمەرگەی ژنانی سەر بە لەشکری یەکی یەکێتی کرد لەخاڵەکانی پشکنین.

سەرەتای ساڵی ١٩٩٣ بووە کارگێڕی کۆمیتەی ژنان لەمەڵبەندو لەکۆتایی هەمان ساڵدا بووە کارگێڕی کۆمیتەی ٣ی کاسبکاران. ساڵی ١٩٩٤ بووە ئەندامی مەڵبەند لەبەشی یاساو مافی مرۆڤ. هەر ئەو ساڵە وەك ئەندازیار لەکارگەی چیمەنتۆی سەرچنار دامەزرا.

ساڵی ١٩٩٥ بەکارگێڕی مەڵبەندی ١ی رێکخستنی سلێمانی هەڵبژێردراو ئەرکی لێپرسراوێتیی رێکخراوە دیموکراتییەکانی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٩٧ پۆستی بەڕێوەبەری گشتیی کارەبای لەوەزارەتی پیشەسازی و وزە پێ سپێردراو بۆ ساڵی دواتر، سەرەڕای کارەکەی وەك بەڕێوەبەری گشتی، ئەرکی بەڕێوەبردنی کۆمپانیای رۆشنیشی گرتە ئەستۆ. لەم دوو ساڵەدا لێپرسراوی رێکخستنەکانی وەزارەتی پیشەسازیی و وزە بوو لەکۆمیتەی وەزارەتەکان.

ساڵی ١٩٩٩ بووە بەڕێوەبەری گشتیی دیوانی وەزارەتی کشتوکاڵ و بۆ ساڵی پاشتر کرایە بەڕێوەبەری گشتیی پلان دانان لەوەزارەتی شارەوانی. ساڵی ٢٠٠١ سەرەڕای کارەکەی خۆی، سەرۆکی دەستەی گەشتوگوزار بوو بەوەکالەت.

ساڵی ٢٠٠٢ ئەندامی دەستەی سەرپەرشتی و بەدواداچوونی پرۆژەکان بوو کە دەستەیەکی سەر بەئەنجومەنی وەزیران بوو.

ساڵی ٢٠٠٣ وەك ئەندامی لیژنەی ئامادەکار، بەشدار بوو لەکۆنفرەنسی ژن و بەشداریی سیاسی لەسلێمانی و هەروەها ئەندامی هەمان کۆنفرەنس بوو لەشاری بەسرە. ساڵی ٢٠٠٦، پاش یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەی سلێمانی و هەولێری

حکومەتی هەرێمی کوردستان، وەك بەڕێوەبەری گشتیی پرۆژەکان لەوەزارەتی شارەوانی لەهەولێر دەستبەکار بوو.
لەماوەی کارکردنی لەحکومەتدا بەشداریی چەند خولێکی کردووە لەهەولێر بۆ فێربوونی زمانی ئینگلیزی، لەسلێمانی بۆ فێربوونی پرۆگرامەکانی کۆمپیوتەر، لەکۆریای باشوور بۆ شارەزابوون لەبواری ستراتیجی پێشکەوتنی ئابووریی، لەشوورودون سەبارەت بەکاروباری مافی مرۆڤ.
ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو ساڵی ٢٠١١ بووە لێپرسراوی لیژنەی بەدواداچوونی ڕاپۆرتەکانی کۆنگرەی سێیەم. ساڵی ٢١٠٢ لێپرسراوەتیی بانکی زانیاریی یەکێتیی پێ سپێردرا.

پەیڕەوی ناوخۆی دەستە چەکدارەکان

پەیڕەوێکە شاسوار جەلال (ئارام) لەحوزەیرانی ١٩٧٦دا بەناوی لیژنەی سەرکردایەتیی دەستە چەکدارەکانەوە بۆ ڕێکخستنی کاروباری هێزی پێشمەرگە دەری کردووە، لە شەش تەوەر پێکهاتبوو کە بریتی بوون لەشێوەی پێکهێنانی دەستە چەکدارەکان، ڕێکخستنی پەیوەندیی ناوخۆی دەستە چەکدارەکان، ڕێکخستنی پەیوەندیی نێوان دەستە چەکدارەکان و جەماوەر، کاری سیاسیی دەستە چەکدارەکان لەناو جەماوەردا، وەرگرتنی ئەندامی تازە لەڕیزی دەستە چەکدارەکاندا.

پەیڕەوی یەککگرتن

فراکسیۆنێکە ساڵی ١٩٩٣ لەناو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان دروست بوو، ئامانجەکەی یەککگرتن بوو لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. فراکسیۆنەکە لەباڵی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕشی ناو حزبی زەحمەتکێشان و ژمارەیەك ئەندامی حزبی زەحمەتکێشان پێکهاتبوو.
سەرکردە دیارەکانی فراکسیۆنەکە بریتی بوون لە مەلا بەختیار، عیماد ئەحمەد، سالار عەزیزو ئەبوبەکر خۆشناو. لە ٢٤ی تەموزی ساڵی ١٩٩٣ فراکسیۆنەکە کە ژمارەی ئەندامەکانی نزیکەی ٥٠٠ کەس دەبوو، بەشێوەیەکی فەرمی وازی لە حیزبی زەحمەتکێشان هێنا و لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا یەکی گرتەوە.

پێروو (گۆڤار)

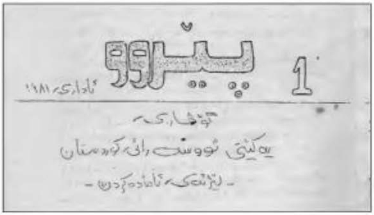

گۆڤارێکی ئەدەبییە لیژنەی ئامادەکردنی یەکێتیی نووسەرانی کوردستان دەریکردووە، تەنیا یەك ژمارەی لێدەرچووەو دوای وەستانی ئەم گۆڤارە یەکێتیی نووسەرانی کوردستان دەستی بەدەرکردنی گۆڤارێك کرد بەناوی نووسەری کوردستان. گۆڤاری پێروو لەقەبارەی نیو فولسکاب دایە، تاقە ژمارەکەی لەمانگی ئازاری ١٩٨١ دەرچووەو بریتییە لە ٧٢ لاپەڕە. حەمەی حەمە باقی و هەڤاڵ کوێستانی و ئەبوبەکر خۆشناو سەرپەرشتیی دەرکردنیان کردووەو لەناوزەنگ و لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراوە. ئەوانەی بابەتیان لەم گۆڤارە بڵاو کردۆتەوە بریتین لە ئەبوبەکر خۆشناو، محەمەد ڕەنجاو، ساجد قەرەداغی، ئازاد عەبدوڵڵا، فەرید ئەسەسەرد، کاکە باس، ڕەحیم عەزیز، باوکی ئازاد، هەڤاڵ کوێستانی، جەمیل ڕەنجبەر، مامە نالە. ژمارەکە لە تۆژەڵە لە چاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراوەو ناوی گۆڤارەکە هەڤاڵ کوێستانی هەڵیبژاردووە.

پێشمەرگە (گۆڤار)

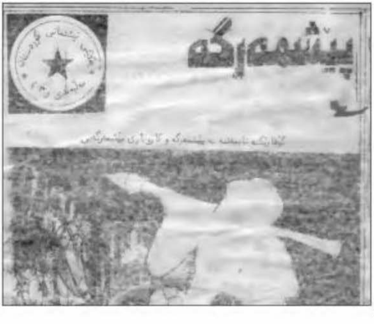

پاشکۆی گۆڤاری ڕاپەڕین بووە کە کۆمیتەی سەرکردایەتیی هەولێری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەگوندی وەرتێ دەری کردووە، دوو مانگ جارێك دەرچووە. بابەتەکان بەتایپی دەستی و تایپی برازەر خراونەتە سەر ستێنسڵ و پاشان بەرۆنیۆ دانەی لەبەر گیراوەتەوە. لە قەبارەی نیو فولسکاب دایە، گۆڤارێکە تایبەت بووە بەپێشمەرگەو کاروباری پێشمەرگەیی. شەش ژمارەی لێ دەرچووە، ژمارە ١ لەمانگی کانونی دووەمی ١٩٨٣ دەرچووە، دوا ژمارە کە ژمارە شەشە لەمانگی تەموزی ١٩٨٣ دەرچووە.

پێشمەرگەی ناوشار (ڕێکخراو)

ڕێکخراوێکە سەرەتا بەشێك بوو لە ڕێکخستنی نهێنیی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان لەشاری سلێمانی. لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٦ لەڕێکخستن جیا کرایەوە و ئەرکی ئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانەی لەناو شاری سلێمانی لەدژی کاربەدەستانی ڕژێمی بەعس و نۆکەرە خۆماڵییەکان پێ سپێردرا.

پاش ئەوەی ڕێکخراوەکە لە ٩ی کانونی دووەمی ١٩٧٧ سەرکەوتوو بوو لەکوشتنی ساڵح عانیی ئەندامی هۆبەی حزبی بەعس کە بەڕێوەبردنی فایلی زانکۆی سلێمانیی پێ سپێردرابوو، دەزگا ئەمنییەکان کەوتنە خۆ بۆ ئاشکراکردنی ڕێکخراوەکەو توانییان هەندێ سەرە داو بدۆزنەوەو لەسەرەنجامدا کۆمەڵێك لەئەندامانی ڕێکخراوەکەیان دەستگیر کرد. لە ٢٤ی نیساندا پێنج ئەندامی ڕێکخراوەکە لەزیندانی موسڵ لەسێدارە دران کە بریتی بوون لە ئیسماعیل قاسم عەلی، محەمەد قاسم عەلی، خەسرەو عەبدوڵڵا حەمە ساڵح، ئەسرەددین ئەجمەددین و مستەفا قادر، پاش دوو ڕۆژ، چوار ئەندامی تری ڕێکخراوەکە لەسێدارەدران کە بریتی بوون لە یاسین محەمەد حەسەن، سەلاح مەجید قادر، فەرەیدون عەبدولقادرو محەمەد حسێن غەفوور.

ئەم جەزرەبەیە پەکی هەڵسوڕانی ڕێکخراوەکەی نەخست و ئەندامی تر جێی شەهیدەکانی گرتەوە. ڕێکخراوەکە تا ناوەڕاستی هەشتاکان بەردەوام بوو لەسەر چالاکییەکانی لەناو شار.

پێنجوێن (چالاکی)

چالاکیی پێشمەرگانە لەناو شارۆچکەی پێنجوێن. لە ١٠ی تەمووزی ١٩٧٨دا پێشمەرگەکانی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ چوونە ناو شاری پێنجوێن و لەئۆتۆمبێلێکی حکومییان دا کە بەڕێوەبەری ناحیەی گەرمك ئەحمەد ڕێبواری تێدا بوو، لەئاکامی هێرشەکەدا ناوبراو بریندار بوو. پێشمەرگەکانیش بەبێ زیان لەپێنجوێن دەرچوون.

پێنجوێن (چالاکی)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە لەناو شاری پێنجوێن. لە ئێوارەی ڕۆژی ١٤ی نیسانی ١٩٧٩ مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی لقی ١ چووە ناو شاری پێنجوێن و ماڵی چەند جاشێکی پشکنی. دواتر مەفرەزەکە چووە ناو فەرمانگەی پۆستەو دوو پۆلیسی گرت و دواتر ئازادی کردن.

پاشان بەپێی نەخشەیەکی دانراو، پێشمەرگەکان هێرشیان کردە سەر بارەگای دەزگای ئەمن و ڕەبایەی سەر ئۆرزدیباك. لەئاکامی ئەم هێرشەدا کۆمیسیرێکی ئەمن و باشچاوەش و کارمەندێکی ئەمن و ٤ سەرباز کوژران.

پێنجوێن (چالاکی)

چالاکییەکی هاوبەشی پێشمەرگەکانی کەرتی ٤و کەرتی ١١ی هەرێمی ١ی هەورامان و لیژنەی ناوچەی پێنجوێنە لەناو شاری پێنجوێن لە ٩ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٠. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکانی هێزە هاوبەشەکە بەشەو چوونە ناو پێنجوێن و بۆسەیەکیان بۆ هێزێکی سوپای عیراق نایەوە. لەئاکامی ئەو بۆسەیەدا ٧ سەرباز کوژران و ٥ سەربازی دیکەش بریندار کران.

پێنجوێن (ڕاپەڕین)

ڕاپەڕینێکی جەماوەرییە لە ١٩ تا ٢١ی تەموزی ١٩٨٠ لەشاری پێنجوێن بەشێوەی مانگرتن و خۆپیشاندان و بەردبارانکردنی ماڵە جاش و سیخوڕەکانی ڕژێمی عیراق. ڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ڕۆڵێکی کارایان تێدا گێڕاوە.

لە ١٨ی تەموزدا پێشمەرگەیەکی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ لەنزیك پێنجوێن لەگەڵ هێزێکی سوپا کەوتە شەڕەوەو توانی ئەفسەرێك بکوژێ و دوو سەرباز بریندار بکا، خۆیشی بەسەلامەتی دەرباز بوو. هێزەکەی سوپا لەتۆڵەی کوژرانی

نەفسەرەکە، گاوانێکی نزیك شوێنی ڕووداوەکەی بەناوی دێوانە مەجید عەبدوڵڵا گرت و ڕاپێچی سەربازگەی کرد. بۆ ڕۆژی دواتر، تەرمی گاوانەکە بەشێواوی لەشوێنی ڕووداوەکە دۆزرایەوە.

کەسوکاری گاوانەکە تەرمەکەیان بەرێزەوە هێنایەوە بۆ ناو شارو هەر ئەوەندە دانیشتوانی پێنجوێن بەڕووداوەکەیان زانی، ڕژانە سەر ئەو مزگەوتەی کە تەرمەکەی لێ دەشۆردرا. ڕێپێوانی هەڵگرتنی تەرمەکە بۆ ناشتن، بوو بەخۆپیشاندان و هوتاف کێشان دژی ڕژێمی بەعس. خۆپیشاندەران شەقامەکانیان بە بەردو بلۆك و گونیە خۆڵ گرت.

لەم سەروبەندەدا هێزێکی گەورەی سوپا گۆڕستانی حاجی شێخیان گەمارۆ داو قایمقام عادل بەکر عومەر قسەی بۆ خەڵکەکە کردو هەڕەشەی کرد کە ئەگەر واز لەخۆپیشاندان نەهێنن خراپیان بەسەر دێ. بەردەوامبوونی خۆپیشاندان، کاربەدەستانی شارەکەی تۆقاند. بۆیە ئێوارە پەیامێکیان بەموختاردا نارد کە ئامادەن گوێ لەداواکانی خۆپیشاندەرەکان بگرن. بەمجۆرە، خەڵکە ڕاپەڕیوەکە لیستێکی داواکارییان پێشکەش کرد کە بریتی بوون لە حەوت داوا کە ئەمانەن:

١-لێپرسینەوە لەبکوژانی گاوانەکە.

٢-ئازادکردنی کەسوکاری ئەو پێشمەرگانەی تا ئەو دەمە گیرا بوون.

٣-ڕێگەدان بەگەڕانەوەی ئەوانەی بۆ باشووری عیراق دوورخرابوونەوە.

٤-گواستنەوەی ئامر لیوای پێنجوێن.

٥-ڕێگەدان بەهاتوچۆکردنی گوندەکانی دەوروپشت.

٦-کێشانەوەی هێزەکانی ناو شار.

٧-ڕێگەدان بەهاتوچۆکردن لەناو شار بەشەو.

هەر ئەو شەوە، هێزەکانی سوپا ٩ هاوولاتییان دەستگیر کرد لەوانەی کە بەرێکخەرو سەرکردەی خۆپیشاندانەکەیان دادەنان. بۆ ڕۆژی دواتریش، هێزێکی زۆری سوپا ڕژایە ناو شارو هەموو شوێنەکانی نێوان گەڕەکی چوارباخ و بەرکێوی گرت و خۆی بۆ سەرکوت کردنی خۆپیشاندان ئامادە کرد. ئەو ڕۆژە خۆپیشاندان هەر درێژەی کێشاو ژمارەیەکی زۆری خۆپیشاندەران گیران.

بۆ ڕۆژی سێیەم، هێزەکانی سوپا سەرتاسەری شاریان گرت و ژمارەیەکی زۆری سەربازیان دابەزاند. بۆ نیوەڕۆ، سیروان جاف ئەمینداری ئابووری و دارایی ئەنجومەنی ڕاپەڕاندنی ناوچەی نۆتۆنۆمی بە پەلەپروزێ گەیشتە پێنجوێن و بەڵێنی بەخەڵکەکە دا کە ئەگەر بڵاوە بەخۆپیشاندان بکەن داواکانیان جێبەجێ دەکرێن.

دواتر کاربەدەستانی حکومەت بەبڵندگۆ بەناو شاردا گەڕان و خەڵکەکەیان لەوە ئاگادار کردەوە کە هەر کەسێك تا سەعات ٥ دوکانەکەی نەکاتەوە، قفڵەکەی دەشکێنن و تالانی دەکەن. کاتێك مانگرتنی بازاڕ درێژەی کێشا، سەربازەکان کەوتنە شکاندنی قفڵی دوکانەکان و بەتالان بردنی شتومەکەکان.

لە ٢٢ی تەموزدا لەبەیانییەوە هاتوچۆ قەدەغە کراو سەربازێکی زۆر ڕژایە ناو شار. شاڵاوێکی فراوانی گرتنی خۆپیشاندەران دەستی پێکرد. ڕۆژی دواتر، ئارامییەکی بەزۆر سەپێنراوو کەشێکی پڕ تۆقاندن باڵی بەسەر شاردا کێشاو شاڵاوێکی گرتنیش دەستی پێکرد. هەر ئەو شەوە، پێشمەرگەکانی کەرتی ٣و ٥و ١١ی هەرێمی ١و کەرتی ٤ی هەرێمی ٣ بۆ پشتگیری کردنی ڕاپەڕینەکە شاری پێنجوێنیان ئابڵوقە داو بەشێکیان دابەزینە ناو شارو لەو هێزانەی سوپایان دا کە خەریکی پشکنینی ماڵەکان بوون. لەکۆلانەکانی شار شەڕی قورس ڕوویدا کە پێشمەرگە چەکی ئار بی جیی تێدا بەکار هێنا. ئەو شەوە یەك زرێپۆش و سێ ئیڤا تێك شکێنران و دەوروبەری ١١٠ سەرباز کوژران و دەیانی تر برینداربوون.

بەیانییەکەی، ڕێی هاتوچۆی سلێمانی- پێنجوێن قەدەغە کراو چەند هەلیکۆپتەرێك بۆ گواستنەوەی لاشەی سەربازە کوژراوەکان و گەیاندنی سەربازە بریندارەکان بەنەخۆشخانە بۆ پێنجوێن نێردران. هێزێکی زۆریش بەشاردا بڵاوکرایەوەو دەستی بەپشکنینی ماڵەکان کرد.

ئەم ڕاپەڕینە لەهەموو ناوچەکانی پارێزگای سلێمانی دەنگی دایەوەو لەزۆر شوێن هاوولاتییان لەسەر دیوارەکان دروشمی پشتگیری کردنی خەڵکی پێنجوێنیان دەنوسی.

تاران (رێککەوتننامە)

رێککەوتننامەیەکە لەنێوان کۆماری ئیسلامیی ئێران و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە لەشاری تارانی پایتەختی ئێران لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٦ ئیمزا کراوە. ئەم رێککەوتننامەیە، لەهەلومەرجی شەڕی ئەو کاتەی نێوان عیراق و ئێراندا، لەگەوهەردا هاوپەیمانییەکی سیاسی- عەسکەری بوو لەنێوان هەردوولا بۆ هاوکاری کردنی یەکتری بەمەبەستی روخاندنی رژێمی بەعس. ئەگەرچی پێداویستییە عەسکەرییەکان بەسەر رێککەوتننامەکەدا زاڵن، بەڵام لایەنە سیاسییەکەی رێککەوتننامەکە زۆرتر خۆی لەوەدا دەنوێنێ کە هەردوولا یەکڕا بوون لەسەر پێویستیی هاتنە سەر کاری حکومەتێکی هەڵبژێردراو لەعیراقدا کە ئەمەش خۆی لەخۆیدا پێچەوانەی هەوڵی ئێرانییەکان بوو بۆ هێنانە کایەی حکومەتێکی ئیسلامی- شیعی لەعیراقدا پاش روخاندنی رژێمی بەعس، هەروەها لەرێککەوتننامەکەدا ئێرانییەکان دژی ئەوە نەبوون کە کوردی عیراق لەچوارچێوەی عیراقدا مافەکانی خۆی بەدەست بێنێ.

هاندەری سەرەکیی ئێران بۆ ئیمزاکردنی رێککەوتننامەکە دڵنیابوونی بوو لەتوانای یەکێتی بۆ سەرقاڵ کردنی بەشێکی گەورەی سوپای عیراق، بەتایبەتی پاش ئۆپەراسیۆنی موشەکباران کردنی دامودەزگا نەوتییەکانی عیراق لە بابا گوڕگوڕو جەوەڵبۆرو چەمەبۆر لە ١٠ی تشرینی یەکەمدا. دوای ئەم ئۆپەراسیۆنە، ئێران بانگهێشتی تاڵەبانیی کرد. تاڵەبانی بەیاوەریی شاندێکی پێکهاتوو لە فەرەیدون عەبدولقادر، دکتۆر کەمال خۆشناو، دارا حەفید، رەفعەت عەبدولڕەحمان و شێردڵ حەوێزی چوو بۆ ئێران و لەوێ چاوی بە گەورە لێپرسراوی ئەو وڵاتە کەوت لەوانە هاشمی رەفسەنجانی سەرۆکی شورای ئیسلامیی ئێران، موحسین رەزایی جێگری فەرماندەی گشتیی سوپای پاسداران، موحسین رەفیقدۆست وەزیری سوپای پاسداران. پاش وتووێژ بۆ گەڵاڵەکردنی هاوپەیمانییەکی سیاسی- عەسکەری، هەردوولا گەیشتن بە رێککەوتنێك کە لەلایەن یەکێتییەوە تاڵەبانی ئیمزای کردو لەلایەن ئێرانەوە محەمەد باقر زولقەدر سەرۆکی ستادی سوپای ئێران.

لەپەراوێزی ئەم رێککەوتنەدا، ئێران ناوبژیوانیی لەنێوان یەکێتی و پارتیدا کردو هەردوولای بۆ ئاشتبوونەوە هاندا، لەئاکامدا هەر لەو ماوەیەی کە تاڵەبانی لە تاران بوو، رێککەوتنێکی دیکەشی، بەناوبژیوانیی ئێران، بۆ رێکخستنەوەی پەیوەندییەکانی یەکێتی لەگەڵ پارتیدا ئیمزا کرد.

رێککەوتننامەی نێوان یەکێتی و ئێران بووە مایەی زیادکردنی گوشار لەسەر رژێمی بەعس، بەڵام لەبەرامبەریشدا گرژیی نێوان کوردو رژێمی بەعسی گەیاندە لوتکە.

هەموو لایەنە عەسکەرییەکانی ئەم رێککەوتننامەیە جێبەجێ کران، بەڵام لایەنە سیاسییەکان هیچیان لێ جێبەجێ نەکرا، ئەویش لەبەر وەستانی شەڕی عیراق- ئێران و بەردەوامبوونی رژێمی بەعس لەسەر حوکم کردنی عیراق. لەگەڵ رازیبوونی ئێران بەڕاگرتنی شەڕ، رێککەوتننامەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوە.

تاران (رێککەوتننامە)

رێککەوتننامەی ئاشتیی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان لەساڵی ١٩٨٦ کە بەناوبژیوانیی ئێران هاتە دی. لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٦دا، لەکاتێکدا کە شاندێکی یەکێتی بەسەرۆکایەتیی سکرتێری گشتی یەکێتیی جەلال تاڵەبانی لە تاران بوو، بە هەوڵ و ناوبژیوانیی ئێران و ئامادەیی یەکێتی و پارتی، شاندی یەکێتی بە سەرۆکایەتیی تاڵەبانی

و شاندی پارتی بەسەرۆکایەتیی ئیدریس بارزانی کۆبوونەوەو لە ٨ی تشرینی دووەمدا راگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد، تێیدا مەبەستی کۆبوونەوەکە روون کرایەوە کە بریتی بوو لە «چارەسەرکردنی کێشەی نێوانیان و دارشتنی بنچینەو رێوشوێنی پەیوەندیی دۆستانەو هاوکاریی نێوانیان روو لەکۆکردنەوەو یەکخستنی هەموو هێزو توانای گەل و وڵاتەکەمان بۆ روخاندنی رژێمی بەعسی عەفلەقی لەعیراقداو مسۆگەرکردنی مافە رەواکانی گەلەکەمان».

لەکۆبوونەوەکەدا هەردوولا لەسەر چەند خاڵێك رێککەوتن لەوانە بەگەرخستنی هەموو تواناکانیان بۆ روخاندنی رژێمی بەعس، دابینکردنی ئازادیی چالاکیی سیاسی و عەسکەری و رێکخراوەیی بۆ هەردوولا لەکوردستاندا، قەدەغەکردنی شەری ناوخۆ. لەم راگەیاندنەدا ئاماژە بۆئەوە کرا کە کێشەو ناکۆکیی ناو جوڵانەوەی کورد «هۆیەکی کاریگەرو کۆسپێکی گەورە» بووە لەبەردەم گەشەکردنی جوڵانەوەی کورد.

لە ٨ی تشرینی دووەمدا هەردوولا پرۆژەی هاوکاریی نێوان پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیان ئیمزا کرد کە لەناوەرۆکدا بریتی بوو لەرێککەوتنێك بۆ ئاشتبوونەوەو رێکخستنەوەی پەیوەندییەکانیان.

لەرووی سیاسییەوە هەردوولا لەسەر ئەم خاڵانە رێککەوتن:

١- هیچ لایەکیان لەدژی لایەکەی تر ناچێتە ناو هیچ هاوپەیمانییەکی سیاسی.

٢-یەکخستنی هەوڵەکان بۆ روخاندنی رژێمی بەعس.

٣-هەماهەنگیی سیاسی.

٤-کۆبوونەوەی کۆمیتەی هاوبەش بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان و قوڵکردنەوەی پەیوەندییەکان.

٥-شۆرکردنەوەی گیانی رێککەوتنەکە بۆ ئاستەکانی خوارەوە.

٦-هەوڵدان بۆ یەکخستنی رێکخراوی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا.

٧-هەوڵدان بۆ یەکخستنی لایەنە کوردستانییەکان و پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانیی فراوان لەعیراقدا.

لەرووی عەسکەرییەوە هەردوولا لەسەر ئەم خاڵانە رێککەوتن:

١- ئازادکردنی چالاکیی سیاسی و عەسکەری و راگەیاندن لەهەموو ناوچەکاندا.

٢- ئازادکردنی بوونی هێزی پێشمەرگەی هەردوولا لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکتریدا.

٣- هەوڵدان بۆ ئەنجامدانی چالاکیی هاوبەش لەبواری پێشمەرگایەتیدا.

٤- ئازادیی پەیوەندی کردنی پێشمەرگەی هەر لایەك بەبێ چەك بەلاکەی ترەوە.

٥- هێشتنەوەی مەسەلەی حوکمرانیی ناوچەکان و کاروباری گومرگ وەکو خۆی.

٦- پێکهێنانی دادگای هاوبەش.

لەبواری راگەیاندندا هەردوولا لەسەر ئەم خاڵانە رێککەوتن:

١- راگرتنی هێرشی راگەیاندن بۆ سەر یەکتری.

٢- سازکردنی هەڵمەتێکی هاوبەشی راگەیاندن بۆ چەسپاندنی گیانی رێککەوتنەکە لەخوارەوە.

٣- قەدەغەکردنی رەخنەگرتن لەیەکتری لەدەزگاکانی راگەیاندندا.

٤- هاوکاری کردنی راگەیاندنی یەکتری لەرووی تەکنیکییەوە.

ئەم رێککەوتنە هیچ ئاماژەیەکی بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی کوردستانی تێدا نەبوو، بەڵام ئاماژەیەکی گرنگی تێدا بوو بۆ سازکردنی زەمینەی لەبار بۆ یەکخستنی هێزی پێشمەرگە لەئاییندەدا. رێککەوتنەکە رۆڵێکی دیاری لەکەم کردنەوەی گرژیی نێوان یەکێتی و پارتی هەبوو، دواتریش زەمینەیەکی گونجاوی بۆ گێرانەوەی متمانە بەیەکتری و سەرخستنی پرۆژەی بەرەی کوردستانی ئامادە کرد.

تۆپزاوا (شەر)

شەرێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ١٤و هێزێکی سوپای عیراق لەسەر رێگای سەربازگەی تۆپزاوا لە ١٢ی نیسانی ١٩٧٩. مەفرەزەکەی هەرێمی ١٤ بۆسەیەکی نابووەوە لەئاکامدا زیلێك و جێبێکی سوپا کەوتنە ناو بۆسەکەوە. لەگەرمەی جەنگەکەدا جێبەکە وەرگەرا. لەئاکامی ئەو شەرەدا ٢٥ سەربازو ١ ئەفسەر بەپلەی نەقیب کوژران.

لەکاتی گەرانەوەی مەفرەزەکە، رەبایەی گردی قەمبەرگاوان تەقەی کردو پێشمەرگەکانیش وەڵامیان دایەوەو بێدەنگیان کرد.

تۆرچ TORCH (گۆڤار)

The
TORCH

THE ORGAN OF PATRIOTIC UNION OF KURDISTAN IN NORTH AMERICA

NUMBER ONE — JULY 1984

EDITORIAL

Since the foundation of Patriotic Union of Kurdistan (PUK), North America Branch, in 1976, has been issued publications in both Kurdish and Arabic languages.

PUK organization went through formations, and strength among the supporters of the Kurdish cause. Throughout the past eight years, PUK in North America held its annual conferences, lead demonstrations in major U.S Cities and Canada against the Fascist regime of IRAQ, sent memorandums, telegrams to U.N and its affiliate organizations. It was PUK which sponsored several hunger strikes against Treacherous Baathist government.

PUK has been playing effectively to bring the Kurdish community together.

Limited resources combined with other factors that constrained P.U.K in N. America not to publish English periodical, at last this gap was filled after

cont. on page 6

IRAQ, 26 YEARS LATER

It was an early morning of July 14, 1958, when a group of army officers overthrew the Hashimist Dynasty in Iraq.

General Kassem who led the revolt became the first prime minister the newly declare Republic. Arabs and Kurds became equal partners according to the new provisional constitution. Iraq pulled out from all military, political, and economic alliances.
Freedom of speech, press, assembly, and movement were granted. All political prisoners released, exiles returned to the country, political and cultural organizations resumed thier normal activities after a long period

cont. on page 3

★★★★★★★

MARTYRDOM OF A COMRADE

With a great sorrow we learned a martyrdom of comrade Abdulla Behrami a member of the Centeral Committe of Kurdistan Democratic Party of Iran (KDPI).

In this tragical instant we express our sorrow and mourning to the Centeral Committe of KDPI and his family for his loss.

Comrade Abdulla was martyred,(May, 1984) facing the enemy of Kurdistan, while he and his comrades defending thier position from the Army's offensive of the Islamic regime.

He was born in 1950, from toiler family, and continued his education in Iran and Kirmanshah, where he received his diploma in Agr-

cont. on page 9

گۆڤاری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەئەمریکای باکوور بەزمانی ئینگلیزی. لەباری تایپ و دیزاین و چاپدا تا ئەندازەیەك هونەری تێدایە. وێنەی بڵاوکردۆتەوە لەقەبارەی فولسکابدایە. لەماوەی چوار ساڵدا ١٠ ژمارەی لێ دەرچوو. ژمارە یەك لە تەمووزی ١٩٨٤ دەرچووە ژمارە ١٠ کە دوایین ژمارەیە لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٨.

توژەڵە (کۆبوونەوە)

کۆبوونەوەیەکە لە ١٩ی ئابی ١٩٨٢ لەگوندی توژەڵە بەسترا کە بەیەکەم کۆبوونەوەی فراوانی هێڵی گشتی دەژمێردرێ بۆ تاوتوێ کردنی مەسەلەی یەکخستنەوەی هێڵی گشتی و باڵی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان لەچوارچێوەی رێکخراوێکی تازەدا.

بەشداربووانی کۆبوونەوەکە ئەمانەن: جەلال تاڵەبانی، دکتۆر خدر مەعسوم، سەید مەجید حسێن، فەرید زامدار، عەزیز حەسەن، فەرهاد مەلا رەسوڵ، موحسین عەبدوڵڵا، سالار محەمەد ئەمین، سلێمان ئیسماعیل، عەبدوڵڵا سالح، ئەحمەد دادی، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، محەمەد فەرەج، دڵشاد حەسەن، پێشڕەو سەید برایم، هۆشمەند عەبدولکەریم (شالاو)، رەئوف سلێمان، دارا حەفید، عەبدوڵڵا حاجی شێخە، عەلی وەیس، مامەند حاجی سدیق، عەبدولسەلام محەمەد عەلی (سیار)، موشیر حەمە غەریب، ئەحمەد مەولود، بەشار ئیسماعیل ئەحمەد (زێرەڤان)، کەمال عەبدولکەریم، مەحمود خۆشناو، محەمەد سالح محەمەد، رەهبەر سەید برایم.

کۆبوونەوەکە پرنسیپی یەکگرتنەوەی لەگەڵ باڵەکەی بزووتنەوەی سۆشیالیست پەسەند کردو لیژنەیەکی بۆ مشورخواردنی ئەم پرنسیپە لەم ئەندامانە پێکهێنا: دارا حەفید، رەئوف سلێمان، فەرید زامدار، عەزیز حەسەن و دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی.

لە ٢٦ی ئابی ١٩٨٢ کۆبوونەوەیەکی هاوبەش لەنێوان لیژنەی ناوبراوو نوێنەرانی بزووتنەوەی سۆشیالیست کە بریتی بوون لە نازم عومەر، چەتۆ حەویزی، عەبدوڵڵا عومەرو عومەر عەزیز، بەستراو تێیدا بڕیاری یەکخستنەوەی هەردوو گروپ درا لەچوارچێوەی رێکخراوێکی نوێ کە دواتر ناو نرا یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان.

تەپڵە رەش (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزەیەکی کەرتی بازیانی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ لە ٧ی ئەیلولی ١٩٧٩ لەگوندی تەپڵە رەش لەناوچەی بازیان ئەنجامی داوە، لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بەچەکی ئار بی جی و نارنجۆك ئەندازو کلاشنکۆف لە رەبیەی سەر گوندی تەپڵە رەشیان دا، لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران و ٤ سەربازی دیکەش بریندار کران.

تەپە عەرەب (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هاوبەشی لقی ٢ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و کەرتی گەرمیانی هەرێمی ٧ لەلایەك و ژمارەیەك جاش لەلایەکی دیکەوە لەگوندی تەپە عەرەب لە ٢٠ی نیسانی ١٩٧٩.

لەم چالاکییەدا هێزی پێشمەرگە چووە سەر جاشەکانی قالە فەرەج و بەپێی نەخشەیەکی ورد هەموو ئامانجەکانی هێرشەکەی هێنایە دی. لەئاکامدا ١٠ جاش کوژران و ٦

جاشی دیکەش بریندار کران. لەهێزی پێشمەرگەش تەنها یەك پێشمەرگە بریندار بوو، ئەویش برینەکەی سوك بوو.

تەحسین کاوانی*

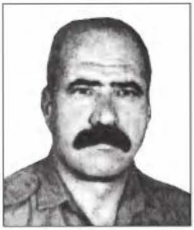

فەرماندە. ناوی تەواوی تەحسین وسو مستەفا کاوانی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی گوندی کاوانیانی خۆشناوەتیی سەر بەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٧٣ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٧٤دا لەکاتی شەڕی نێوان کوردو حکومەتی عیراقدا بوو بەپێشمەرگە.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندییە رێکخراوەییەکەی لەلای رژێمی بەعس ئاشکرا بوو، ئیدی بوو بەپێشمەرگە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا چەندین پلەی پێ سپێردرا لەوانە فەرماندەی تیپی ٨٥ی بەرانەتی و فەرماندەی تیپی ٩١ی سەفین.

دوای راپەڕینی ١٩٩١ چەند پۆستێکی حزبی و حکومیی پێ سپێردرا. لەکۆتایی ساڵی ١٩٩٣دا کرایە قایمقامی شەقڵاوە. دوا پلەی ئەندامی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و لێپرسراوی فەرماندەیی شەقڵاوە بوو.

لە ٩ی تشرینی دووەمی ١٩٩٧دا لە شەڕی ناوخۆدا لەچیای گرد جاسوسانی ناوچەی هیران و نازەنین شەهید کرا.

تەحسین محەمەد ئەمین*

کادیری رێکخستن. ناسراو بە تەحسین دەرگەڵەیی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی گوندی دەرگەڵە لەقەزای رەواندز. ساڵی ١٩٦٦ خانەی مامۆستایانی هەولێری تەواو کردو ساڵی ١٩٦٧ لەگوندی شەوگێڕی ناوچەی کۆیە بەمامۆستا دامەزرا، هەر لەوێشەوە پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بوو بەپێشمەرگە. پاش نسکۆی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ ئاوارەی ئێران بوو.

ساڵی ١٩٧٦ گەڕایەوە بۆ عیراق و بۆ پارێزگای ناسریە دوور خرایەوە. بۆ ساڵی پاشتر گواسترایەوە بۆ هەولێرو لەوێ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد.

لە ١٢ی ئایاری ١٩٨٨ لەکاتی دەوامی لەخوێندنگەی ئامانج لەهەولێر، هێزێکی دەزگای ئەمن هەڵی کوتایە سەر خوێندنگەکەو دەستگیری کرد. لە ٢٦ی حوزەیراندا لەگەڵ پۆلێك ئەندامی رێکخستنەکانی یەکێتی بەبێ دادگایی کردن گوللەباران کران و تەرمەکانیان نەدرانەوە بەکەسوکاریان. دوای راپەڕین تەرمەکانیان لەگۆڕێکی بەکۆمەڵدا لەگۆڕستانی شێخ لەتیف لەهەولێر دۆزرانەوە.

تەحسین نامیق عەبدوڵڵا

کادیری دێرینی رێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی شاری کەرکوك. هەر سێ قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەکەرکوك تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەریزەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەچوارچێوەی کۆمیتەی ئاگر رێك خرا.

پاش ئەوەی رێکخستنەکانی ناو کەرکوك لەسەرەتای هەشتاکاندا گورزی کاریگەرییان لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە تێسرەوێنرا، لەهەلومەرجێکی سەختدا بەشداریی کارای لەبنیاتنانەوەی تەونی رێکخستنەکاندا کرد. ساڵی ١٩٨٢ لێپرسراوەتیی پۆلی شەهید عەلی ساڵحی رێکخراوی کەرکوکی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٨٣ بووە ئەندامی رێکخراوی کەرکوك و لێپرسراوی کەرتی شەهید ئەنوەر حەسەن.

ساڵی ١٩٨٤ یەکێ لەو ١٦ ئەندامەی ڕێکخراوی کەرکوك بوو کە لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە لەمێرگەپان نوێنەرایەتیی کەرکوکیان کرد.

ساڵی ١٩٩٠ خوێندنی ئەکادیمیی لەکۆلێجی کشتوکاڵی زانکۆی بەغدا تەواو کردو بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەستهێنا. ساڵی ١٩٩١ لەئۆرگانەکانی ڕێکخستنی ناوخۆ، لێپرسراوی کۆمیتەی کۆ- کەرکوك بوو. ساڵی ١٩٩٨ کەرکوکی بەجێ هێشت و لەسلێمانی نیشتەجێ بوو. هەر لەو ساڵەشدا کرایە ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوە. سەرباری کارکردنی لەمەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوە، لێپرسراوەتیی سەرپەرشتی کردنی ڕێکخستنەکانی ناو پارێزگای کەرکوکیشی گرتە ئەستۆ. ساڵی ٢٠٠٢ بووە جێگری لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوە. هەر لەو ساڵەشدا بەشداریی لەکۆنگرەی ئۆپۆزسیۆنی عیراق لەشاری لەندەن کرد.

ساڵی ٢٠٠٣ لەمیانەی پرۆسەی ڕوخاندنی ڕژێمی عیراقدا، بەهەماهەنگی لەگەڵ سەرکردایەتیی یەکێتیدا، ئەرکی ڕێنمایی کردنی ڕێکخستنەکانی ناو کەرکوك و دروست کردنی شانەی چەکدارو دابین کردنی پێداویستییەکانی جموجۆڵی پێویستی ناو شاری کەرکوکی گرتە ئەستۆ.

لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٣- ٢٠٠٦ بریکاری وەزارەتی کشتوکاڵ و ئاودێری بوو لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٦ بووە جێگری یەکەمی لێپرسراوی مەڵبەندی ٢ی ڕێکخستنی کەرکوك. ساڵی ٢٠٠٨ کرایە جێگری لێپرسراوی مەکتەبی بیرو هۆشیاری لەسلێمانی و پاش پێکهێنانی ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران لەساڵی ٢٠١٠، وەك یاریدەدەری لێپرسراوی ئەکادیمیا کاری تێدا کردو لەو ماوەیەدا سەرپەرشتیی دەرکردنی زنجیرەی نامیلکەکانی هۆشیاریی کرد کە تایبەت بوون بەتاوتوێ کردنی بابەتی سیاسی و فیکریی جۆراوجۆر. ساڵی ٢٠١٢ بۆ جاری دووەم کرایەوە جێگری لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «ناوچە جێناکۆکەکان: ئایندەو ئاسۆکانی چارەسەر» (٢٠١٠).

تەرازوو (گۆڤار)

گۆڤاری یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان. تەنیا یەك ژمارەی لێدەرچووە. ئەو ژمارەیە لەوەرزی هاوینی ساڵی ١٩٨٩ بە ١٣٠ لاپەڕە بە قەبارەی ١٧ بە ٢٤سم چاپ و بڵاوکراوەتەوە، زۆربەی کارە هونەری و چاپکردنەکەی لەچاپخانەی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان رایی کراون. ئەوانەی بەنووسین و وەرگێڕان بەشدارییان لەم تاقە ژمارەیەدا کردووە بریتین لە: فاروق جەمیل، محەمەد قەرەداغی، کەریم سنجاری و حەمید بڵباس. ئەم ژمارەیە لەشاری سەقز لەکوردستانی رۆژهەڵات دەرچووە.

تەقتەق (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی شارۆچکەی تەقتەق لە ٢٩ی ئایاری ساڵی ١٩٨٧. پێش نیوەشەو بەماوەیەکی کەم، هێزێکی هاوبەش لەپێشمەرگەکانی تیپی ٢١ی کەرکوك و تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان و هێزێکی هاوبەش لەتیپەکانی سەر بەمەڵبەندی ٣و هێزی پشتگیری، لە دوو قۆڵەوە هێرشیان کردە سەر چەند

شوێنێکی دیاریکراو لەناو شارۆچکەی تەقتەق لەوانە بارەگای سریەی فەوجی ٧٥، بارەگای سریەی نزیك پرۆژەی پەڵەوەر، بارەگای بەڕێوەبەری ناحیە، بارەگای فەوجی سوکی ١٤٩، بارەگای حزبی بەعس، بنکەی پۆلیس، بارەگای مەفرەزە تایبەتەکانی جاش، بارەگای میلیشیای جەیش شەعبی و چەند ڕەبیەیەکی دەوروبەری شارۆچکەکە.

شەڕ لەناو شارو دەوروبەری دامەزراو بەشێکی زۆری شارۆچکەکە تا بەیانی لەژێر کۆنترۆڵیی پێشمەرگەدا بوو. لەم ئۆپەراسیۆنەدا هێزەکانی عیراق ١٦٠ کوژراویان هەبوو، ٤٧ سەربازو پۆلیس و جاشیش بەدیل گیران. هێزی پێشمەرگە ٤ شەهیدی هەبوو، لەوانە عەبدولڕەحیم عەبدوڵڵا لێپرسراوی بەشی پێشمەرگایەتیی مەڵبەندی ٢ کە مەکتەبی سیاسی بەبۆنەی شەهیدبوونییەوە بەیاننامەی دەرکرد.

تەقتەق (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی شارۆچکەی تەقتەق بۆ جاری دووەم لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٧. چوار تیپ کە بریتین لەتیپی ٢١ی کەرکوك، تیپی ٢٣ی سورداش، تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان و تیپی ٩٣ی کۆیە پلانیان بۆ گرتنی شارۆچکەی تەقتەق دانابوو. شەوی ١٤ لەسەر ١٥ی ئەیلول دەستیان بەجێبەجێ کردنی پلانەکە کرد.

ئۆپەراسیۆنەکە لەسێ قۆڵەوە بەڕێوە چوو. لەقۆڵی یەکەمدا تیپەکانی ٢٣ی سورداش و ٢٥ی خاڵخاڵان هێرشیان کردە سەر بارەگای فەوجی سوکی ١٦٧و ڕەبیەکانی دەوروبەری و لەماوەی یەك سەعاتدا هەر هەمووی گیرا. جاشەکان ٢٠ کەسیان لێ کوژراو ١٧ کەسیشیان لێ بریندار بوو. هێزی پێشمەرگە لەم قۆڵە دەستی بەسەر ٤٠ کلاشنکۆفدا گرت.

لەقۆڵی دووەمدا تیپی ٩٣ی کۆیە هێرشی کردە سەر دوو ڕەبیەی گردی کارەباکەو دەستی بەسەر هەردووکیاندا گرت. لەم قۆڵەدا جاشێك کوژراو دەست بەسەر ٣ کلاشنکۆفدا گیرا.

لەقۆڵی سێیەمدا تیپی ٢١ی کەرکوك هێرشی کردە سەر بارەگای سریەی جاشەکان و ٤ ڕەبیەو دەستی بەسەر هەموویدا گرت. زۆربەی جاشەکان ماوەیەکی کەم پاش ئەوەی کە هێرش کرایە سەریان، شوێنەکانیان چۆڵ کردو رایانکرد. هەندێکیان لەناو تەقتەق خۆیان شاردەوە، لەوانە ٣ کەسیان دواتر گیران. پاش شەڕەکە هەموو دیلەکان ئازاد کران. زیانی پێشمەرگە یەك شەهید بوو.

تەکێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی تەکێ لە ناوچەی قەرەداغ لە ١٣ی کانوونی یەکەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ١ ئەفسەرو ٢٠ سەرباز کوژران و ئەفسەرێکی دیکەش بریندار بوو.

تەنگیسەر (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی گەرمیانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و جاشەکانی زەڕایەن لەگوندی تەنگیسەر. لە ٣ی نیسانی ١٩٧٩دا پێشمەرگەکان هێرشیان کردە سەر ئەو جاشانە لەگوندی تەنگیسەرو ٧ جاشیان لێ کوشتن و ٥ جاشی دیکەشیان لێ بریندار کردن.

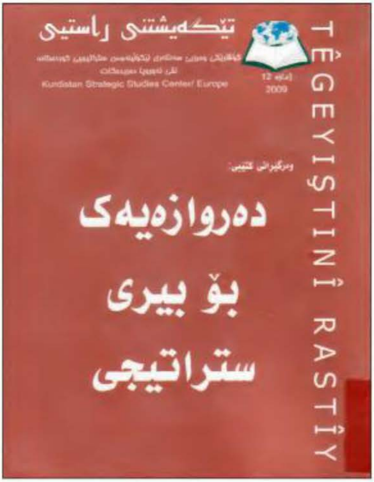

تێگەیشتنی ڕاستی (گۆڤار)

وەرزنامەیەکە لقی ئەورووپای سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان دەری کردووە. دوانزە ژمارەی لێ

دەرچـووە. ژمـارەی یەکەمی لەزستانی ٢٠٠٥ دەرچـووە و ژمـارە ١٢ لەهاوینی ٢٠٠٩. بە دوو چاپ دەرچووە، یەکێکیان لەئەڵمانیاو ئەوی تر لەسلێمانی. لەسەروتاری ژمارە ١دا بەمجۆرە پێناسەی گۆڤارەکە کراوە «گۆڤاری تێگەیشتنی راستی بایەخ بە بابەتی لێکۆڵینەوەی ستراتیجی دەدات، هەروەها وەرگێڕانی بابەتە ستراتیجییە گرنگەکان و پێناساندن و پوخت کردنەوەی کتێب و دواندن و چاوپێکەوتن لەگەڵ شارەزایانی بیانی».

سەرۆکی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی گۆڤارەکە مستەفا ئیبراهیم دەروێشەو سەرنوسەرەکەی حەمە زیاد مەولودە. یەکەم دەستەی نوسەرانی لە سەردار عەبدولکەریم، حەسەن یاسین، فەیسەڵ عەلی و رێکەوت ئیسماعیل پێکهاتووە. لەژمارە ٢ دەستەی نوسەران عەبدولموئمین دەشتیی بۆ زیاد کراوە. بەڵام لەژمارە ٤ بەدواوە حەسەن یاسین و فەیسەڵ عەلی تێدا نەماوە.

لەدوا ژمارەش کە ژمارە دوانزەیە دەستەی نوسەران تەنها لە سەردار عەبدولکەریم و رێکەوت ئیسماعیل پیك هاتووە.

ژمارە ١و ٢ زۆرتر بۆ بڵاوکردنەوەی لێکۆڵینەوە تەرخان کرابوون و لەم رووەوە لەدوتوێی هەردووکیاندا چەردەیەك لێکۆڵینەوە دەربارەی فیدرالیزم لەبەلژیك، رۆڵ و ئابووریی نێدەرلاند، رێکخراوی کۆنگرەی ئیسلامی، تەنگژەی ئەمریکا لەعیراق، سیستمی کارگێڕی، تەکنەلۆژیای ئەتۆم لەئێران، خۆپیشاندان لەئەورووپا، نەوتی کەرکوك و مافی کەمینەکان بڵاوکراوەتەوە. بەڵام لەژمارە ٣ بەدواوە ژمارەکە کراوە بەگۆڤاری وەرگێڕان و لەم بوارەدا زۆرتر بایەخی بەوەرگێڕانی بابەتەکانی تایبەت بەسیاسەتی نێودەوڵەتان داوە.

سەرەڕای ئەوەی کە گۆڤارەکە وەك گۆڤارێکی وەرزی خۆی ناساندووە، بەڵام لەبەر گرفتی دارایی و تەکنیکی نەیتوانیوە وەرزانـە دەرچـێ، بۆیە لەساڵی ٢٠٠٥دا یەك ژمارەی لێ دەرچووە، لەساڵی ٢٠٠٦دا سێ ژمارە، لەساڵی ٢٠٠٧دا سێ ژمارە، لەساڵی ٢٠٠٨دا سێ ژمارەو لەساڵی ٢٠٠٩دا دوو ژمارە.

تیمار (چالاکی)

پێکادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق کە رۆژی ٦ی نیسانی ١٩٧٨ لەنزیك گوندی تیمار لە ناوچەی قـەرەداغ بۆسەی بۆنرابۆوە. لەئەنجامی ئەم بۆسەیەدا ١٥ سەرباز کوژران و بریندار بوون.

تیمار (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دوو مەفرەزەی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و چەند سەربازێکی سوپای عیراق لەگوندی تیمار لەناوچەی قـەرەداغ لە ٧ی تشرینی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ١٢ سەرباز کوژران.

تیمار (چالاکی)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی بازیانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی گەورەی سوپای عیراقدا لەگوندی تیمار لەناوچەی قەرەداغ لە ٢٦ی مارتی ١٩٧٩. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بۆسەیان بۆ هێزەکەی سوپای عیراق دانابوو، هەر کە هێزەکە کەوتە ناو بۆسەکەوە بەهەموو جۆرە چەکێك کە هەیانبوو لێیاندا.

لەئاکامی ئەم شەڕەدا ٥٠ سەرباز کوژران و ٣٠ سەربازی دیکەش بریندار بوون. لێپرسراوی هێزەکەش کە ئەفسەرێك بوو لە پلەی نەقیب کوژرا.

جۆبلاغ (شەڕ)

شەڕێکی شەش سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٤و هێزێکی هاوبەشی جاش و سەربازی سوپای عیراق لەگوندی جۆبڵاغ لەدوکان لە ٣ی شوباتی ١٩٧٩. شەڕەکە بەوە دەستی پێکرد کە شەو پێشمەرگەکان چوونە ناو شارۆچکەی دوکان و هێرشیان کردە سەر ئەو ئوتێلە گەشتیارییەی کە ئەفسەرو سەربازانی سوپای عیراق لێی دەخەوتن. هێرشەکە کوژرانی یەك ئەفسەرو ٤ سەربازی لێ کەوتەوە. هێزی پێشمەرگە بەبێ زیان کشایەوە. بەڵام هەر دوا بەدوای هێرشەکە، سوپا هێزێکی هاوبەشی سەربازو جاشی کۆکردەوەو کەوتە راونانی پێشمەرگەکان و توانی لەگوندی جۆبڵاغ گەمارۆی پێشمەرگەکان بدات. پێشمەرگەکان پاش بەرگرییەکی سەخت، ئابڵوقەکەیان شکاند و دەربازیان بوو.

جود (هاوپەیمانی)

بەرەی نێوان پارتی کۆمۆنیستی عیراق و پارتی دیموکراتی کوردستان و حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان. ناوەکەی کورتکراوەی وشە عەرەبییەکانی بەرەی نیشتمانیی دیموکراتە. پاش راگەیاندنی بەرەی جەوقەد لە ١٢ی تشرینی دووەمی ١٩٨٠، نوێنەرانی پارتی دیموکراتی کوردستان هەر یەك لە مەسعود بارزانی، عەلی عەبدوڵڵا، دکتۆر محەمەد ساڵح جومعەو دکتۆر رۆژ نوری شاوەیس و نوێنەرانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق هەر یەك لە ئەحمەد بانی خێلانی و فاتیح رەسول و نوێنەرانی حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان هەر یەك لەرەسول مامەندو تایەر عەلی والی، لەنێران لەگوندی تەرکەش کە گوندێکی مەنگوڕانەو کەوتۆتە سەر رێگای نێوان سەردەشت و خانە، لە ٢٨ی تشرینی دووەمی ١٩٨٠ کۆ بوونەوەو پێکهێنانی بەرەی جودیان راگەیاند.

پێکهێنانی ئەم بەرەیە کاردانەوەی توندی لێ کەوتەوە، چونکە دوو ئەندامی ئەم بەرەیە، پارتی کۆمۆنیستی عیراق و حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان، ئەندامی بەرەی نیشتمانیی نەتەوایەتی و دیموکرات (جەوقەد) بوون و بۆیان نەبوو بەبێ رەزامەندیی جەوقەد هاوپەیمانی لەگەڵ هیچ لایەکی تردا پێك بێنن و بەهۆی ئەمەوە جەوقەد هەردوو ئەندامەکەی خۆی هەڵپەسارد.

جگە لەوە، بوونی پارتی کۆمۆنیست بەهاوپەیمانی پارتی دیموکرات لەچوارچێوەی جوددا، لەکاتێکدا کە لەو سەردەمەدا گرژی باڵی بەسەر پەیوەندییەکانی یەکێتی و پارتیدا کێشابوو، پەیامێکی وای تێدا بوو کە پارتی کۆمۆنیست پشتگیریی پارتی دەکا لەدژی یەکێتی، ئەمەش پەیوەندییە سیاسییەکانی بەرەو ئاستێکی باڵاتری ئاڵۆزی برد.

پاساوی پارتی کۆمۆنیست بۆ پێکهێنانی هاوپەیمانییەکە ئەوە بوو کە لەبەر ئەوەی رێگا بەپارتی نەدراوە بەشداری لەجەوقەددا بکا، پێویستە لەبەرەیەکی تردا یەك بخرێ و پارتی کۆمۆنیستیش وەك ئەندامێکی هەردوو بەرە دەتوانێ رۆڵی خۆی وەك ناوبژیوان لەنێوان یەکێتی و پارتیدا بگێڕێ و بیانگەیەنێ بەرێککەوتنێك بۆ کۆتایی هێنان بەشەڕی نێوانیان. بەڵام لەبری ئەوەی پارتی کۆمۆنیست رۆڵی ناوبژیوان بگێڕێ، تێوەگلاو بوو بەلایەنێکی شەڕی ناوخۆو لەئاکامدا هەر سێ لایەنە پێکهێنەرەکەی جود کەوتنە گەڕ لەدژی یەکێتی.

هەندێ لەلایەنە پێکهێنەرەکانی جود، ئومێدیان لەسەر ئەوە هەڵچنی بوو کە لەئایندەدا جود ببێ بە بەرەیەکی فراوان و زۆر لایەنی تر لەژێر چەترەکەیدا کۆ بکاتەوە، بەڵام جگە لەپاسۆك هیچ گروپێکی تر نەچووە ناو بەرەی جودەوە. لەگەڵ راگەیاندنی بەرەی کوردستانی لەساڵی ١٩٨٨دا، جود لەبەر یەك هەڵوەشایەوە.

جومعه حه‌سه‌ن*

پێشمه‌رگه‌. ناسراو به‌ سیروان. ناوی ته‌واوی جومعه حه‌سه‌ن که‌ریم سلێمان. له‌دایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی شاری که‌رکوك. له‌شار په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ڵ هیچ رێکخستنێکی نهێنیدا نه‌بوو، کوردایه‌تیی له‌سه‌رووی حزبایه‌تییه‌وه داده‌نا. ساڵی ١٩٨١ له‌ته‌مه‌نی ١٩ ساڵیدا په‌یوه‌ندیی به‌هێزی پێشمه‌رگه‌وه کردو له‌هه‌رێمی ٢ی که‌رکوك بوو به‌پێشمه‌رگه‌.

له‌ژیانی پێشمه‌رگایه‌تیدا به‌شدار بوو له‌چه‌ندین نه‌به‌ردا. له‌ ٥ی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ له‌گوندی قازان که‌ که‌وتۆته‌ نزیك تاسڵوجه‌ له‌سلێمانی، له‌گه‌ڵ ١٠ پێشمه‌رگه‌و کادیردا به‌فه‌رماندیی ئه‌نوه‌ر حه‌سه‌ن فه‌رمانده‌ی هه‌رێمی ٢ی که‌رکوك، له‌شه‌ڕێکی نابه‌رامبه‌ردا له‌گه‌ڵ هێزێکی زۆری سه‌ربازو جاشدا شه‌هید کرا.

جومعه محه‌مه‌د مه‌جید*

پێشمه‌رگه‌. ناسراو به‌ جومعه ته‌په‌لوویی. له‌دایکبووی ساڵی ١٩٧٢ی گه‌ڕه‌کی ئیسکانی شاری که‌رکوك. قۆناغی خوێندنی ناوه‌ندیی له‌ناحیه‌ی له‌یلان ته‌واو کردووه‌.

له‌راپه‌ڕینی ساڵی ١٩٩١دا بووه‌ به‌ پێشمه‌رگه‌ی یه‌کێتیی نیشتمانیی کوردستان و به‌شدار بوو له‌ڕزگارکردنی له‌یلان و ده‌وروبه‌ری.

ساڵی ١٩٩٣ دوای پێکهێنانی سوپای یه‌کگرتووی کوردستان، له‌فه‌رماندیی ناوچه‌ی که‌رکوك خزمه‌تی کردو دواتر گوێزرایه‌وه‌ بۆ که‌تیبه‌ی دیده‌وانیی فه‌رماندیی گشتیی هێزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان.

دوا جار له‌به‌غدا له‌فه‌وجی تایبه‌تی پاسه‌وانیی سه‌رۆك جه‌لال تاڵه‌بانی خزمه‌تی کردو له‌ ٢ی تشرینی دووه‌می ساڵی ٢٠٠٦ له‌سه‌ر رێگای به‌غدا- عوزێم له‌گه‌ڵ چوار پێشمه‌رگه‌ی هاوڕێی که‌وتنه‌ بۆسه‌ی تیرۆریستانه‌وه‌ شه‌هید کران.

جه‌بار فایه‌ق مه‌جید*

پێشمه‌رگه‌، ناسراو به‌ جه‌بار پونگه‌ڵه‌یی. له‌دایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی پونگه‌ڵه‌. ساڵی ١٩٧٩ بووه‌ته‌ پێشمه‌رگه‌ له‌که‌رتی ٤ی جه‌باریی سه‌ر به‌هه‌رێمی ٥ی قه‌ره‌داغ. به‌شداریی له‌ژماره‌یه‌کی زۆر شه‌ڕو نه‌به‌ردی سنوری هه‌رێمه‌که‌ی کردووه‌.

له‌ ١٧ی تشرینی دووه‌می ساڵی ١٩٨٠ له‌شه‌ڕێکی ده‌سته‌ویه‌خه‌دا له‌گه‌ڵ هێزێکی گه‌وره‌ی جاش و سه‌رباز به‌پاڵپشتی هه‌لیکۆپته‌ری جه‌نگی، له‌چیای شۆڕاوه‌ی ناوچه‌ی هه‌مه‌وه‌ند له‌گه‌ڵ پۆلێك پێشمه‌رگه‌دا شه‌هید کرا.

جه‌بار فه‌رمان

فه‌رمانده‌و ئه‌ندامی سه‌رکردایه‌تی. ناوی ته‌واوی جه‌بار فه‌رمان عه‌لی ئه‌کبه‌ر. له‌دایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی گوندی بان میلی ناوچه‌ی خانه‌قین. ساڵی ١٩٦٠ خوێندنی سه‌ره‌تایی له‌گوندی کارێزه‌ ته‌واو کردوه‌. ساڵی ١٩٦٣، له‌ته‌مه‌نی ١٦ ساڵیدا، په‌یوه‌ندیی به‌ یه‌کێتیی قوتابیانی کوردستانه‌وه‌ کردوه‌و به‌هۆی چوست و چالاکیی له‌ناو رێکخراوه‌که‌ چه‌ند جارێك

لەلایەن دەزگاکانی پۆلیس و ئاسایشەوە دەستگیر کراوە. لەیەکێ لەچالاکییەکان، بەشدار بوو لەجێبەجێ کردنی نەخشەی دەربازکردنی هاوڕێی، ئاوات عەبدولغەفور، لەچنگ پۆلیسەکان.

ساڵی ١٩٦٧ خوێندنی دوا ناوەندیی لەخانەقین تەواو کردو لەپەیمانگای مامۆستایان لەباقوبە وەرگیرا. پاش دەرچوونی بەمامۆستا، لەگوندی بوهرزی سەر بەپارێزگای دیالە بۆ ماوەی ساڵێك بەمامۆستا دامەزراو پاشان لەخوێندنگەی سەورە لەبەغدا وانەی وتەوە.

ساڵی ١٩٧١ شانبەشانی مامۆستایی لەو خوێندنگەیە، دەستی بەخوێندن کرد لەبەشی فیزیای کۆلێجی زانست لەزانکۆی موستەنسریە. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٤ لەکاتێکدا کە لەسێیەم ساڵی زانکۆدا بوو، وازی لەخوێندن هێناو پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد. پاش نسکۆی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ خانەقین و درێژەی بەهەڵسوڕانی دا لەناو ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەدا.

ساڵی ١٩٧٥ لەگەڵ دەستپێکردنی شاڵاوی دەستگیرکردنی ئەندامانی کۆمەڵە، گیراو لەدادگا فەرمانی ٦ ساڵ زیندانیی بۆ دەرچوو. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا. بۆ ساڵی دواتر، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

سەرەتا، بووە رابەری سیاسی لەهەرێمی ٢و پاشان بووە بەرپرسی کۆمیتەی رێکخستنی چۆمان لەوەرتێ. پاش دووەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٨٢، بووە بەرپرسی رێکخراوی ٢ی کۆمەڵەو دواتر کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی یەك کە بارەگاکەی لەگوندی حاجی مامەند بوو.

ساڵی ١٩٨٤ لەسێیەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەمێرگەپان، بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەڵبژێردرا.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی و شەڕو داستانی کردووە لەوانە شەڕەکانی کارێزەو ماوەت و شارباژێر لەساڵانی ١٩٨٢- ١٩٨٣. پاش پچڕانی وتووێژ لەگەڵ حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٨٥، سەرکردایەتیی ئۆپەراسیۆنی پاککردنەوەی چیای دابانی کردو لەساڵی ١٩٨٦دا بەشدار بوو لەسەرپەرشتی کردنی شەڕەکانی قەیوان- ماوەت.

ساڵی ١٩٨٨ بووە نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەشاری ورمێ و بەرپرسی ئۆفیسی راپەڕاندنی بەرەی کوردستانی لەوڕاژان. ساڵی ١٩٩٠ گوێزرایەوە بۆ سوریا بۆ کاری دیپلۆماتکاری. هەر ئەو ساڵە گەڕایەوە بۆ کوردستان و بەشدار بوو لەدامەزراندنی لەشکری یەك و بووە سەرلەشکر.

ساڵی ١٩٩١، لەسەردەمی دەسەڵاتی بەرەی کوردستانیدا، هێزەکانی گەرمیانی جوڵاندو ناوچەکەی لەسوپای عیراق پاك کردەوە. لەکۆتایی ئەو ساڵەدا رێی نەدا حکومەتی عیراق یەکێ بەنداوی دوکان بخاو وێستگەکانی کارەباکەی بگوازێتەوە. هەر ئەو ساڵە کۆلێجی سەربازیی لەقەڵاچوالان دامەزراند.

ساڵی ١٩٩٢ لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاشان بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسی. هەر ئەو ساڵە بووە لێپرسراوی مەکتەبی عەسکەری و هەمان ساڵ لەیەکەمین کابینەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بووە وەزیری پێشمەرگە. لەماوەی نێوان ١٩٩٤-١٩٩٦دا، لەکاتی شەڕی ناوخۆدا، سەرکردایەتیی زۆربەی شەڕەکانی ناوچەی سلێمانی و بەشێکی هەولێری کرد.

ساڵی ١٩٩٥ بووە وەزیری ناوخۆ. لەماوەی ساڵانی ١٩٩٦-١٩٩٧دا چەند چالاکییەکی لەبواری خزمەتکردنی پێشمەرگەدا ئەنجام دا لەوانە دامەزراندنی یانەی پێشمەرگەو دامەزراندنی نەخۆشخانەی شۆڕش بۆ پێشمەرگەو کەسوکاریان و هەر لەو ماوەیەشدا یەکەمین هێزی پێشمەرگەی ژنانی دامەزراند.

ساڵی ٢٠٠٠ بەهۆی نەخۆشییەوە لەکاری سیاسی و حزبی دوورکەوتەوە. ساڵی ٢٠٠١ لەدووەمین کۆنگرەی یەکێتی لەسلێمانی، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە، بەڵام بەهۆی پەرەسەندنی نەخۆشییەکەیەوە نەیتوانی ئەرکەکانی وەك ئەندامی سەرکردایەتی بەجێ بهێنێ. لە ٩ی ئابی ساڵی ٢٠٠٧ کۆچی دوایی کرد.

جەبار یاوەر

کادر و پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی جەبار یاوەر مەندە میرزا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی خانەقین. ساڵی ١٩٦١ باوکی کە کارمەند بوو لەپۆلیسی هێڵی ئاسنینی عیراق لەخانەقین، بەهۆی پەیوەندیی بە

ڕێکخستەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە، دوور خرایەوە بۆ شاری حیللە لەناوەڕاستی عیراق و لەم سۆنگەیەوە خێزانەکەشی لەوێ نیشتەجێ بوو.
ساڵی ١٩٦٦ لەحیللە چووە پۆلی یەکەمی سەرەتایی و لەوێ تا پۆلی ٣ی خوێند. دوای گوێزرانەوەی خێزانەکەی بۆ شاری موسەییەب کە کەوتۆتە باکووری شاری حیللەوە، لەموسەییەب درێژەی بەخوێندنی سەرەتایی داو هەر لەوێش ئەو قۆناغەی تەواو کرد.
ساڵی ١٩٧٠ دوای راگەیاندنی بەیاننامەی ١١ی ئازار، خێزانەکەی لەجەلەولا گیرسایەوە. ئەویش هەموو قۆناغی ناوەندی و پۆلی ٤و ٥ی دواناوەندیی لەوێ تەواو کرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، باوکی لەڕیزی پۆلیس دەرکراو بەهۆی ئەمەوە هەلومەرجی بژێوی خێزانەکە گرفتی تێکەوت. هەر ئەو ساڵە بۆ کاردن و تەواو کردنی خوێندن، روی کردە بەغدا و لەوێ بەو جۆرە کاروباری خۆی رێك خست کە بەیانیان خەریکی خوێندن بێ و ئێواران لە کارگەیەکی رستن و چنیندا کار بکا. ساڵی ١٩٧٦ قۆناغی ئامادەیی تەواو کرد و لە کۆلێجی کشتوکاڵی زانکۆی موسڵ وەرگیرا.
هەر ئەو ساڵە لەموسڵ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٧٦-١٩٨٠ سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی کۆمەڵەی کرد لەکۆلێجی کشتوکاڵ و لەهەمان کاتدا ئەندامی شانەیەکی سەرەکی بوو بۆ سەرپەرشتی کردنی رێکخستنەکانی زانکۆی موسڵ.
دوای تەواوکردنی خوێندن لەزانکۆی موسڵ، لەمانگی تەموزی ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد لەناوچەی هەڵەبجە. هەر ئەو مانگە گوێزرایەوە بۆ بارەگای هاوینەی ناوەندی کۆمەڵە لەنێوان توژەڵەو نۆکان. لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەهێرشێکی هەلیکۆپتەرە جەنگییەکانی عیراق بۆ سەر هێزی پێشمەرگە لەناوچەی پشدەرە رەقە، لەنێوان گوندی جەلکە و پیرانە رەش، بەسەختی بریندار بوو.
ساڵی ١٩٨١ کرایە لێپرسراوی ئیدارەی بارەگای ناوەندی کۆمەڵە لەناوزەنگ و ساڵی ١٩٨٣ وەك ئەندامی کەرت گوێزرایەوە بۆ کەرتی رێکخستنی گەرمیان لەسنوری ناوچەی کەلارو لەکۆتایی ئەو ساڵە بەهەمان پلە گوێزرایەوە بۆ کەرتی رێکخستنی دوکان.
لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٨٥-١٩٨٨ لێپرسراوی کۆمەڵایەتیی دەشتی هەولێر بوو لەسنوری هەردوو تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێرو ٨٣ی بەڕانەتی. لەساڵانی ١٩٨٨-١٩٨٩ لێپرسراوەتیی رێکخستنی هەردوو تیپی ٤٣ی ئاسۆس و ٤١ی جوتیارانی پێ سپێردرا. دواتر کرایە ئەندامی رێکخراوی سلێمانی کە بارەگاکەی لەگوندی بلەکێ بوو لەسەر سنوور.
ساڵی ١٩٩٠ کرایە ئەندامی فەرماندەیی هێزەکانی پارتیزان لەزەڵێ. لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا ئەرکەکانی خۆی لەقۆڵی سلێمانی- کەرکوك جێبەجێ کرد. دوای راپەڕین و لەقۆناغی وتووێژی نێوان حکومەتی عیراق و بەرەی کوردستانیدا، بووە کارگێڕ لەمەڵبەندی رێکخستنی کەرکوك و لێپرسراوی حەوزی چەمچەماڵ و لەهەمان کاتیشدا لێپرسراوەتیی بنکەی ٢ی رێکخستنی نهێنیی ناو شاری کەرکوکی گرتە ئەستۆ.
پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کرایە قایمقامی کفری وهاوکات سەرپەرشتیی رێکخستنی کفری وبنکەی ٢ی رێکخستنی نهێنیی ناو شاری کەرکوکی کرد. ساڵی دواتر وەك قایمقام گوێزرایەوە بۆ چەمچەماڵ و هەر ئەو ساڵە کرایە ئەندامی دەزگای زانیاری لەقەڵاچوالان و تا ساڵی ٢٠٠٣ لەسەر ئەم کارە بەردەوام بوو.
ساڵی ٢٠٠٣ کرایە راوێژکار لەوەزارەتی ناوخۆ بۆ کاروباری ئاسایش بەپلەی لیوا. هەمان ساڵی کرایە ئەندامی لیژنەی ئاسایش لەبەغدا وەك نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٥-٢٠٠٩ بریکاری وەزارەتی پێشمەرگە بوو بۆ کاروباری سیاسی و پەیوەندییەکان. ساڵی ٢٠٠٧ بووە ئەندام و تەبێژی فەرمیی فەرماندەیی گشتیی هێزەکانی پاراستنی هەرێم و ساڵی ٢٠٠٩ بووە ئەمینداری گشتیی وەزارەتی پێشمەرگە.
سەرباری ئەرکەکانی لەوەزارەتی پێشمەرگە، چەند لێپرسراوەتییەکی لەدەرەوەی لێپرسراوەتییەکانی لەوەزارەتی پێشمەرگە گرتۆتە ئەستۆ لەوانە سەرنوسەریی گۆڤاری «لوڕ»و لێپرسراوەتی کردنی سەنتەری هاوبەشی لوڕ لەسلێمانی.

جەعفەر شەفیعی

هاوکارو دۆستی یەکێتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی شاری بۆکان لەکوردستانی ئێران. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەبۆکان تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٠ چوتە کۆلێجی پزیشکی لەزانکۆی تەورێز.

لەو ماوەیەدا تێکەڵ بەبزووتنەوەی خوێندکاران بوو لەدژی رژێمی شا، توانی وەك هەڵسوڕاوێکی دیاری ئەم بزووتنەوەیە چالاکی بنوێنێ و لەم سەروبەندەدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێرانەوە کردو لەئەنجامی هەوڵ و تێکۆشاندا توانی پێگەیەکی رێکخراوەیی بۆ کۆمەڵە لەنێو کرێکاران و رەنجدەرانی بۆکان و تەورێز دروست بکات.

ساڵی ١٩٧٢ دەزگای ئاسایشی رژێمی شا (ساواك) دەستگیری کردو بەدرێژایی شەش مانگ ئەشکەنجەو ئازاردان بەرگەی گرت و هیچی نەدرکاند. کە ئازاد کرا، درێژەی بەهەڵسوڕانی خۆی دایەوە.

ساڵی ١٩٧٨ رۆڵێکی کارای هەبوو لەگەیاندنی ئازوقە بەبارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەقەندیل و لەکۆتایی بەهاردا بۆ هاوکاری کردنی پێشمەرگە، لەقەندیل گیرسایەوەو توانای پزیشکیی خۆی خستە خزمەتی پێشمەرگەو خەڵکی ناوچەکەوە. لەو ماوەیەدا چەند خولێکی فریاکەوتنی سەرەتایی بۆ پێشمەرگەکان کردەوەو هەندێ نەشتەرگەریشی بۆ بریندارەکان ئەنجام دا.

لەسەرەتای زستاندا، کاتێك خەباتی جەماوەری ئێران لەدژی رژێمی شا پەرەی گرت، گەڕایەوە بۆ کوردستانی ئێران و وەك رێبەرو رێکخەری جەماوەر رۆڵی شیاوی خۆی نواند. پاش روخانی رژێمی شا، لەساڵی ١٩٧٩دا ئەرکی رێکخستنی خەباتی جەماوەری لەبەرگریی شۆڕشگێڕانەدا بەرێوە بردو لەدەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەکاتی وتوویژ لەگەڵ حکومەتی تازەی ئێراندا بەشدارییەکی کارای کرد.

ساڵی ١٩٧٩ بووە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی کۆمەڵەو لەساڵی ١٩٨١ بەدواوە ئەرکی راگەیاندنی گرتە ئەستۆ.

لە ٢٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٨٧ لەسەر رێی نێوان کەرکوك و بەغدا بەهۆی کارەساتێکی دڵتەزێنەوە کۆچی دوایی کرد.

جەعفەر عەبدولواحید*

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٥ی گەڕەکی بەفری قەندیی شاری کۆیە. دەرچووی بەشی ئینگلیزیی کۆلێجی ئەدەبیاتی زانکۆی موستەنسریە لەبەغدا. لەسەرەتای لاوێتییەوە وەك ئەندامی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان تێکەڵ بەژیانی سیاسەت بووە، لەشۆڕشی ئەیلولیش پێشمەرگە بووە.

ساڵی ١٩٧٠ بەشدار بوو لەدامەزراندنی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان (کەدواتر بوو بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان) و لەیەکەم دەستەی حەوت کەسیی سەرکردایەتیدا لێپرسراوێتیی رێکخستنی هەولێری پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٧٤ لەسەروبەندی دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، سەرکردایەتیی کۆمەڵە کۆمیتەیەکی بەناوی کۆمیتەی ئەستێرەی سور دامەزراند بۆ سەرپەرشتی کردنی رێکخستنی شارەکان و ئەرکی بەرێوەبردنی ئەو کۆمیتەیەی بە جەعفەر عەبدولواحید سپارد.

لەچوارچێوەی کۆمیتەی ئەستێرەی سوردا، جەعفەر عەبدولواحید سەرباری ئەوەی کە سکرتێری کۆمیتەکە بوو، لێپرسراوی رێکخستنی هەولێرو موسڵیش بوو. پاش ئەوەش کە ئیحسان نەجم محێدین لێپرسراوی رێکخستنی کەرکوك پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد، عەبدولواحید سەرپەرشتی کردنی رێکخستنی کەرکوکی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٧٥، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش و گەڕانەوەی سەرکردەکانی کۆمەڵە بۆ سلێمانی، سەرکردایەتیی

کۆمەڵە دەسەڵاتی تەواوی بەکۆمیتەی ئەستێرەی سور داو لەئاکامدا کۆمیتەکە وەك سەرپەرشتیاری تەونی ڕێکخستن نەمایەوە، بەڵکو ڕۆڵی سەرکردایەتیی کۆمەڵەی بینی.

هەر ئەو ساڵە پاش ئەوەی کە دەزگا ئەمنییەکان شاڵاوێکی گرتن و ڕاوەدونانی ئەندامانی کۆمەڵەیان دەست پێکردو ژمارەیەکی زۆری هێڵەکانی ڕێکخستنی ئاشکرا بوون و ئەندامانی سەرکردایەتی هەڕەشەی گرتنیان لێ کرا، سەرکردایەتی بڕیاریدا عیراق بەجێ بێڵێ و بچێتە ئێران بەو مەبەستەی کە لەوێوە بگاتە باڵیۆزخانەی سوریا لەتاران و بەهەماهەنگی لەگەڵ سورییەکاندا بگوازرێتەوە بۆ سوریا.

بەم پێیە، لەمانگی ئەیلولدا لەگەڵ هەر یەك لەشەهاب شێخ نوری و فەرەیدون عەبدولقادرو عەلی بچکۆل و عومەر سەید عەلی ڕووی لەئێران کرد، بەڵام هەموویان لەوێ دەستگیر کران و خرانە زیندانی سەقزەوەو دواتر لەسەری ساڵی تازەدا لەڕێی پێنجوێنەوە رادەستی عیراق کرانەوە.

هاوینی ١٩٧٦ لەگەڵ شەهاب شێخ نوری و ئەنوەر زۆراب دا بڕیاری لەسێدارەدانی بۆ دەرچوو، دواتر هەرسێکیان لە ٢١ی تشرینی دووەم دا لەزیندانی ئەبوغرێب لەسێدارە دران.

جەعفەر عەبدولواحید (چاپخانە)

چاپخانەیەکە ساڵی ١٩٨١ وەك بەشێك لەدەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە لەخڕی ئاوزەنگ دامەزراوە. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٢، پاش هەڵوەشاندنەوەی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە، چاپخانەکە درایە کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر لەگوندی وەرتێ.

ئامێرەکانی چاپخانەکە لەساڵانی ١٩٨١- ١٩٨٢ بریتی بوون لە دوو تایپی ئای بی ئێم، یەك ڕۆنیۆ، یەك فۆتۆ ستێنسل، یەك کەتەری گەورەو یەك مەکینەی گەورەی دەرزی کە هەر هەمووی لەئێران کڕدرابوون.

لەوەرتێ چاپخانەکە خرایە گەڕو چەند بەرهەمێکی لێ چاپ کرا لەوانە ٣ ژمارەی گۆڤاری «ڕاپەڕین» یەك ژمارەی گۆڤاری «هەڵوێست»، یەك ژمارەی گۆڤاری نوسەری نوێ، ٣ ژمارەی گۆڤاری «سروشت»، یەك ژمارەی گۆڤاری «ئەستێرە»، شەش ژمارەی گۆڤاری «پێشمەرگە»و چەردەیەك کتێب و نامیلکە.

ساڵی ١٩٨٤ چاپخانەکە گوێزرایەوە بۆ گوندی سێروان لەناوچەی مەرگەو چەند ئامێرێکی تری بۆ دابین کرا وەك دڤلۆپەر، زیراکسێکی گەورە، ڕۆنیۆی تاك و دەبل و چەند تایپێك، لەحوزەیرانی ١٩٨٥ گوێزرایەوە بۆ دۆڵی جافەتی و بەشێوەیەکی کاتی لەبەرگەڵوو دانراو دواتر برایە کانی شینکەی گوندی یاخسەمەر.

ساڵی ١٩٨٦ لەگەڵ دەستپێکردنی شەڕەکانی قەیوان- ماوەت و نزیکبوونەوەی بەرەی شەڕ لەبارەگاکانی سەرکردایەتی و ڕاگەیاندن، بڕیار درا هەندێ لەدەزگاو بارەگاکان ببرێنە دۆڵەکۆگە لەسەر سنوری عیراق- ئێران و لەم سەروبەندەدا لەئەیلولدا چاپخانەکە پێچرایەوەو بەدۆڵی سەفرە و زەروندا گەیەنرایە گوندی هەرزنە لەکوردستانی ئێران و لەوێوە برایە شاری سەردەشت. دواتر گەیەنرایە گوندی ئاڵوەتان و دەشتی وەزنێ و لەوێوە برایە دۆڵەکۆگە.

لەئایاری ١٩٨٨ چاپخانەکە وەك چاپخانەیەکی سەربەخۆ کۆتایی بەڕاژەی هێنراو خرایە سەر چاپخانەی برایم عەزۆ.

ئەم چاپخانەیە بەدرێژایی حەوت ساڵی تەمەنی، چەند لێپرسراوێکی بەخۆیەوە دیوە، ئەویش بەم شێوەیە: لەخڕی ئاوزەنگ (١٩٨١- ١٩٨٢): بورهان قانیع و فەرید ئەسەسەرد (لەچوارچێوەی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەدا)، لەوەرتێ (١٩٨٢- ١٩٨٤): حاجی مەمۆ (لێپرسراوی ڕاگەیاندنی مەڵبەندی ٣ی هەولێر)، لەمەرگە (١٩٨٤- ١٩٨٥): حسێن کەریم (حەمە سەعید)، لەدۆڵی جافەتی (١٩٨٥- ١٩٨٦): سامی شۆڕش، لەدۆڵە کۆگە (١٩٨٦- ١٩٨٨): زاهیر حەمە تاهیر.

لەمەرگەو دۆڵی جافەتی و دۆڵەکۆگە، چاپخانەکە بەرهەمێکی زۆری چاپ کرد لەوانە ٣ بەرهەمی جەلال تاڵەبانی، چەند نامیلکەیەك دەربارەی شەڕی پارتیزانی و شێوەی خۆپاراستن لەچەکی کیمیایی، ١١ ژمارەی ڕۆژنامەی شەرارە، چەردەیەك کتێبی سیاسی و مێژوویی بەزمانی کوردی و عەرەبی، هەندێ بەرهەمی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان، یەك ژمارەی گۆڤاری «هۆرە»، چەند بەرهەمێکی زنجیرەی «کورد لای بێگانە»و هی تر.

جەلال تاڵەبانی

دامەزرێنەرو سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٣ی گوندی کەڵکان لەبناری چیای کۆسرەت. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر بنەماڵەیەکی ئایینی. پاش هەڵبژاردنی باوکی بەرابەری تەکیەی تاڵەبانیی کۆیە، خێزانەکەی لەکۆیە نیشتەجێ بوو.

ساڵی ١٩٤٦ لەتەمەنی ١٣ ساڵیدا پەیوەندیی بەئەڵقەیەکی رۆشنبیریی پارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە کرد کە فاتیح رەسوڵ سەرپەرشتی دەکرد، بەڵام هەمووی چەند مانگێکی نەبرد وازی لەئەڵقەکە هێنا، چونکە رێکخەرەکانی دژی بیروباوەڕی کوردایەتی بوون و باوەڕیان بەوە نەبوو کە کورد نەتەوە پێکدێنێ. دوا بەدوای ئەمە، رووی لەپارتی دیموکراتی کوردستان کردو لەڕێی عومەر مستەفاوە پەیوەندیی بەئەڵقەیەکی رۆشنبیریی پارتییەوە کرد. پەیوەندیی رێکخراوەیی و سیاسیی لەگەڵ پارتیدا، بۆ ساڵی ١٩٤٧ دەگەڕێتەوە، کاتێك یەکێ لەمامۆستاکانی کە تاهیر سەعیدە، پلەی ئەندامەتیی تەواوی پێ بەخشی. بۆ ساڵی دواتر، دەستی بەخوێندنی ناوەندی کردو لەناوەندیی کۆیە لێپرسراوەتیی خوێندکارە پارتییەکانی کۆیەی گرتە ئەستۆ. لەتەمەنی ١٥ ساڵیدا سەرپەرشتی خۆپیشاندانێکی جەماوەریی لەکۆیە لەدژی ئیمزاکردنی پەیمانی ساڵی ١٩٤٨ی پۆرتسمۆس کرد. هەر لەو ساڵەدا وەك نوێنەری خوێندکارانی کۆیە بۆ بەشداری کردن لەکۆنگرەی دامەزراندنی یەکێتیی گشتیی خوێندکارانی عیراق هەڵبژێردراو لەو کۆنگرەیە بەئەندامی یەدەك هەڵبژێردرا. بۆ ساڵی دواتر کرا بەئەندامی ناوچەی کۆیە.

خوێندنی ئامادەیی لەکەرکوك تەواو کردو ویستی لەکۆلێجی پزیشکیی زانکۆی بەغدا بخوێنێ، بەڵام داواکەی رەت کرایەوە، چونکە دەزگا ئەمنییەکان بەڵگەی پشتگیرییان پێ نەدا. بۆیە رووی کردە کۆلێجی یاساو لەساڵی خوێندنی ١٩٥٢- ١٩٥٣ وەرگیرا.

ساڵی ١٩٥٣ لەکۆنگرەی سێیەمی پارتی بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا. دوای ئەوەی کە داوای لێ کرا بکەوێتە گەڕ بۆ دامەزراندنی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان، لەمانگی شوباتدا ئەو یەکێتییەی دامەزراندو خۆیشی بوو بەسکرتێرەکەی. ساڵی ١٩٥٥ لەچوارچێوەی شاندی خوێندکاران و لاوانی عیراق، بەشداریی لەکۆنگرەی لاوانی جیهان لەوارشۆی پایتەختی پۆلۆنیا کردو لەوێ هەڵمەتێکی بۆ ناساندنی مەسەلەی کورد دەست پێکرد. هەڵسوڕانی لەپۆلۆنیا سەرنجی چینییەکانی راکێشا، بۆیە هەر لەوێ بانگهێشتنامەیەکی فەرمییان پێشکەش بەم و ئەندامێکی عەرەبی شاندەکەی عیراق کرد. هەردوو بانگهێشتکراوەکە لەگەڵ ژمارەیەکی زۆری لاوانی بانگهێشتکراوی وڵاتانی جیهان بەشەمەندەفەر بەناو خاکی یەکێتیی سۆڤیێتدا بەرەو چین بەڕێ کەوتن.

لەڕێگا بیری لەوە کردەوە کە رێوشوێنێك بدۆزێتەوە بۆ بینینی سەرۆکی پارتی مەلا مستەفا بارزانی کە ئەوسا لە روسیا پەنابەری سیاسی بوو. لەپەکین نامەیەکی دوورو درێژی بۆ نوسی و لەگەڕانەوەدا بۆ مۆسکۆ، نامەکەی لەگەڵ خۆیدا بردو لەوێ تەواوی کرد. لەمۆسکۆ هەوڵەکانی بۆ دۆزینەوەی بارزانی هیچیان لێ هەڵنەوەری، بەڵام توانی نامەکە رادەستی بێژەرێکی عەرەبی عیراق بکا کە لەرادیۆی عەرەبیی مۆسکۆ کاری دەکرد تاکو بیگەیەنێتە دەستی بارزانی. پاش گەیشتنی نامەکە، هەندێ رێنمایی بارزانیی لەرێگەی هەڵگری نامەکەوە پێ گەیی و هەروەها ئەدرێسی کەسێکی ئێرانیی نیشتەجێی ئەڵمانیای رۆژئاوای پێ درا تاکو نامەی بۆ بنوسێ و ببێ بەپردێك لەنێوان بارزانی و سەرکردایەتیی پارتی لەناوخۆی وڵات.

پاش گەڕانەوەی، دەزگا ئەمنییەکان هەندێ کێشەیان بۆ دروست کرد، بەڵام نەیانتوانی هیچی لەسەر ساغ بکەنەوە.

ساڵی ١٩٥٦ پاش بەشداری کردنی لەخۆپیشاندانەکانی دژ بەهێرشی ئیسرائیل و بریتانیاو فەرەنسا بۆ سەر میسر، فەرمانی دەستگیرکردنی دەرچوو. هاوکات، لەسۆنگەی زۆریی رۆژانی ئامادە نەبوونی لە زانکۆ و بەگومانی ئەوەی کە ئەندامە لەرێکخراوی لایەنگرانی ئاشتیی سەر بەپارتی کۆمۆنیستی عیراق، خوێندنی لە کۆلێجی ماف لێ قەدەغە کرا.

ساڵی ١٩٥٧ وەك سکرتێری یەکێتیی قوتابیانی

کوردستان، لەچوارچێوەی شاندی عیراق، بانگهێشت کرا بۆ بەشداری کردن لە فیستیڤاڵی لاوان و خوێندکارانی جیهان لەمۆسکۆ. لەوێ بۆ یەکەم جار چاوی بە مەلا مستەفا بارزانی کەوت و چەند کۆبوونەوەیەکی لەگەڵدا سازکرد. ئەو کۆبوونەوانە یەکەم کۆبوونەوەی بارزانی بوون وەك سەرۆکی پارتی، لەگەڵ سەرکردایەتیی ناوخۆدا.

پاش روخانی رژێمی پاشایەتی و راگەیاندنی کۆمار لەعیراق لە ١٤ی تەموزی ١٩٥٨، گەڕایەوە بۆ خوێندن لەکۆلێجی ماف و بۆ ساڵی دواتر خوێندنی تەواو کردو وەك پارێزەر ژیانی پیشەیی خۆی دەست پێکرد. بەڵام ژیانی پیشەیی وەك پارێزەر زۆر کورت بوو، چونکە تەنها دوو جار لەژیانیدا پارێزەریی کردوە: یەکێکیان لەساڵی ١٩٦٠دا کاتێك سکرتێری پارتی برایم ئەحمەد وەك سەرنوسەری رۆژنامەی «خەبات» دەستگیر کراو تاڵەبانی و چەند پارێزەرێکی تر کەوتنە بەرگری کردن لێی و ئەوی تر کاتێك لەدادگا کێشەی ململانێی نێوان کرێکاران و کۆمپانیایەکی گرتە ئەستۆو تێیدا پشتگیریی لەکرێکارەکان کرد.

پاش گرژبوونی پەیوەندیی نێوان عەبدولکەریم قاسم و پارتی دیموکراتی کوردستان، دەرکەوت کە بەغدا هیچ بەرنامەیەکی بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد نییە. ساڵی ١٩٦١ خێڵەکان یاخیبوونی گەورەیان لەدژی قاسم بۆ رێگرتن لەجێبەجێ کردنی یاسای چاکسازیی کشتوکاڵ ساز کردو قاسم فرۆکەی جەنگیی نارده سەریان و دەربەندیخان و دەربەندی بازیانی بۆردومان کرد.

لەکۆتایی ١٩٦١ پارتی هەڵوێستی خۆی لەم بارەیەوە یەکلا کردەوەو بڕیاریدا یاخیبوونە خێڵەکییەکە بکاتە شۆڕشێکی نەتەوەیی. بەکردەوە، پارتی لەساڵی دواتردا خەباتی چەکداری لەدژی حکومەتی قاسم دەست پێکرد. لەو ماوەیەدا تاڵەبانی لەچەمی رێزان چالاکییەکانی خەباتی چەکداری هەڵسوڕاند، سەرکردایەتیی هێزی رزگاریی کردو رابەرایەتیی شەڕەکانی شارباژێڕو پێنجوێن و چەمی رێزانی کرد.

پاش روخانی حکومەتی قاسم و هاتنە سەر کاری بەعسییەکان لەشوباتی ١٩٦٣دا، خۆی و ساڵح یوسفی وەك نوێنەری پارتی، لەبەغدا کەوتنە وتووێژ لەگەڵ سەرکردە تازەکان بۆ گەیشتن بەرێککەوتنێك بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد. هەر ئەو مانگە سەردانی میسری کرد بۆ بەشداری کردن لەناهەنگەکانی یەکگرتنی میسرو سوریاو لەوێ چاوی بەسەرۆکی میسر جەمال عەبدولناسر کەوت و مەسەلەی داواکردنی ئۆتۆنۆمیی بۆ روون کردەوە. لەمیسرەوە چوو بۆ جەزائیرو لەوێ لەگەڵ شاندی عیراقدا چاوی بە سەرۆك بن بیللا کەوت و دواتر گەڕایەوە بۆ میسرو دیسان چاوی بەسەرۆك عەبدولناسر کەوت.

پاش ئەوەی بەغدا لەسەلماندنی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان پەشیمان بۆوەو لەبری ئۆتۆنۆمی، پرۆژەی فراوانکردنی دەسەڵاتی پارێزگاکانی پێشنیار کرد، ئەندازەی گرژیی نێوان کوردو بەغدا زیادی کرد. لەکاتێکدا کە تاڵەبانی لەلوبنان بوو. بەغدا هەموو ئەندامانی شاندی کوردی گرت و لە ١٠ی حوزەیراندا هێرشێکی بەربڵاوی کردە سەر کوردستان.

ساڵی ١٩٦٤ پاش ناگربڕی نێوان شۆڕش و حکومەتی عەبدولسەلام عارف کە توانیبووی کودەتا بکاو بەعسییەکان

لەسەر کار لادا. قەیرانی ناوخۆی پارتی دیموکراتی کوردستان لەنێوان باڵی مەلا مستەفا بارزانی و باڵی مەکتەبی سیاسی بەسەرکردایەتیی برایم ئەحمەد دەستی پێکرد. تاڵەبانی پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسیی کرد. پاش ئەوەی کە هێزەکانی بارزانی پەلاماری هێزەکانی مەکتەبی سیاسییان دا لەماوەت، هێزەکانی مەکتەبی سیاسی کشانەوە بۆ ناو ئێران و لەهەمەدان گیرسانەوە. پاش ماوەیەك باڵی مەکتەبی سیاسی گەیشت بەرێککەوتنێك لەگەڵ مەلا مستەفاداو ئەندامەکانی دەستبەرداری هەموو لێپرسراوەتییەکانیان بوون و وازیان لەهەڵسوڕانی سیاسییان هێنا. بەڵام پاش زیادبوونی گوشار لەسەر باڵی مەکتەبی سیاسی و پەرەسەندنی مەترسیی لەناوبردنی ئەندامەکانی، باڵی مەکتەبی سیاسی لەساڵی ١٩٦٦دا گەیشت بەرێککەوتنێك لەگەڵ حکومەتی عیراقدا کە بەهۆیەوە حکومەت ئازادیی هەڵسوڕانی سیاسیی ئاشکرای لەشارەکاندا بەباڵی مەکتەبی سیاسی داو مافی پێکهێنانی هێزی چەکداریشی بۆ سەلماند.

پاش راگەیاندنی بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠ لەلایەن سەرۆکی عیراق ئەحمەد حەسەن بەکرەوە، لەگەڵ چەند کادیرێکی دێرینی باڵی مەکتەبی سیاسیدا رێکخراوێکی چەپی نهێنیی بەناوی کۆمەڵەی مارکسی-لینینیی کوردستانەوە دامەزراند. ساڵی ١٩٧١ پاش یەکگرتنەوەی هەردوو باڵە رکابەرەکەی پارتی، بەپێی ئەو رێککەوتنەی لەگەڵ بارزانیدا کرابوو، خۆی و چەند ئەندامێکی سەرکردایەتی هیچ لێپرسراویەتییەکیان وەرنەگرت. ساڵی ١٩٧٢ کوردستانی بەجێهێشت و لە لوبنان گیرسایەوە. لەو ماوەیەدا پەیوەندییەکانی لەگەڵ فەلەستینییەکاندا پەرە پێدا، بەتایبەتی لەگەڵ بەرەی رزگاریی گەلی فەلەستینی بەسەرکردایەتیی جۆرج حەبەش.

کاتێك شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا دوا بەدوای رێککەوتننامەی جەزایری نێوان عیراق و ئێران هەرەسی هێنا، تاڵەبانی وەك ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییە عەرەبییەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان، لەقاهیرە دەژیا. ئەوەندەش کە لەتوانایدا بوو، هەوڵیدا سەرکردایەتیی پارتی بباتە سەر ئەو باوەڕەی کە هێشتا دەرفەت بۆ بەرگری و خۆڕاگرتن هەیەو ئەوەشی کرد بە بەڵگە کە نوێنەرێکی یەکێتی سۆڤێت ئامادەیی دەربڕیوە بۆ پشتگیری کردنی کورد بەو مەرجەی کە درێژە بەشۆڕش بدرێ.

سێ مانگ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەکوردستان، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی لەسوریا دامەزراند. لەم سەروبەندەدا لەساڵی ١٩٧٥دا توانی دوو هەنگاوی گرنگ بۆ سەقامگیرکردنی پێگەی یەکێتی بنێ. یەکێکیان، هێنانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانە بۆ ناو یەکێتی و ئەوی تر بردنی یەکێتییە بۆ ناو کۆڕی نیشتمانیی عیراق کە هاوپەیمانییەکی سیاسیی دژ بەرژێمی بەعس بوو.

پاش سازکردنی پێداویستییەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستان، لەئابی ١٩٧٧دا گەڕایەوە بۆ کوردستان، ئەرکی رابەرایەتی کردنی شۆڕشی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨٠ کاتێك عیراق هێرشی کردە سەر ئێران، دژی ئەم سیاسەتە شەڕخوازییەی عیراق وەستاو هەمان ساڵ بەشداری لەپێکهێنانی بەرەی نیشتمانیی نەتەوایەتیی دیموکراتی عیراق کرد کە لە ٨ گروپ پێکهاتبوو و ئامانجەکەی رووخاندنی رژێمی بەعس بوو.

ساڵی ١٩٨٤ پرۆسەی وتووێژی لەگەڵ رژێمی بەعس دەست پێکرد، بەڵام پاش بێ ئومێد بوون لەگەیشتن بەرێککەوتنێکی گونجاو بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد، لەناوەڕاستی کانونی دووەمی ١٩٨٥دا هەڵوەشانەوەی وتووێژی راگەیاند. هەر ئەو ساڵە، دوای ئەوەی کە ئێرانییەکان ئامادەیی ئەوەیان دەربڕی کە هەڵوێستیان بەرامبەر بەیەکێتی راست دەکەنەوەو خوازیاری ئاشتبوونەوەو هاریکارین، بەپیریانەوە چوو و پشتیوانیی لەچاککردنی پەیوەندیی نێوان یەکێتی و ئێران کرد. لەساڵی ١٩٨٦دا پەیوەندییەکان پەرەیان سەندو گەیشتنە ئاستی هاوپەیمانی لەدژی رژێمی بەعس. لێرە بەدواوە کەوتە کارکردن بۆ یەکخستنەوەی ناو ماڵی کوردو پرۆژەی ئاشتبوونەوەی گشتیی پێشنیار کردو بەم پێیە هەوەڵ جار ئاشتبوونەوەی لەگەڵ حزبی سۆسیالیستی کوردستاندا بە ئەنجام گەیاند، پاشان لەگەڵ پاسۆك و دواتر لەگەڵ حزبی کۆمۆنیستی عیراقدا، لەکۆتاییشدا لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستاندا لەتاران. ئەم ئاشتبوونەوە گشتییە بووە هەوێنی پێکهێنانی بەرەی کوردستانی کە ساڵی ١٩٨٨ لەنێوان لایەنە کوردستانییەکان هاتە کایەوە.

پاش راپەڕینی ١٩٩١، سەرۆکایەتیی شاندی بەرەی کوردستانیی کرد لەوتووێژدا لەگەڵ رژێمی بەعس بۆ

دۆزینەوەی چارەسەرێکی دیموکراتییانەو دادپەروەرانە بۆ مەسەلەی کورد، بەڵام پاش ئەوەی کە بێ ئومێد بوو لەتوانای رژێمی بەعس بۆ سەلماندنی مافە نەتەوەییەکانی کورد، دژی ئەوە وەستایەوە کە رێککەوتنێکی کرچ و کاڵ و نامسۆگەر لەنێوان کوردو رژێمی بەعسدا ئیمزا بکرێ. بەهۆی بوونی دوو بۆچوونی جیاواز سەبارەت بەشێوەی مامەڵەکردن لەگەڵ بەغدادا، بڕیار درا هانا بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان ببرێ.

لەهەڵبژاردنی ساڵی ١٩٩٢دا یەکێتیی نیشتمانی و پارتی دیموکرات زۆرینەی دەنگەکانیان بەدەست هێناو دواتر پێکەوە یەکەم کابینەی حکومەتی هەرێمی کوردستانیان پێکهێنا. لەکۆنگرەی لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆن لەسەلاحەددین، تاڵەبانی رۆڵێکی سەرەکیی لەبەرێوەچوونی ئەجێندای کۆنگرەکەدا گێڕاو بەشدار بوو لەهاندانی کۆنگرە بۆ پەسندکردنی فیدراڵیزم وەك شێوازێکی حوکمڕانی لەعیراقی ئایندەدا. بەپشت بەستن بەم بڕیارەی کۆنگرەکە، پەرلەمانی کوردستان فیدراڵیزمی وەك رێوشوێنێك بۆ رێکخستنی پەیوەندیی نێوان ناوەندو هەرێم پەسەند کرد.

دوا بەدوای هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ لەکوردستاندا، هەموو هەوڵی خۆی خستە گەڕ بۆ گێڕانەوەی ئاشتی بۆ کوردستان و پشتیوانیی لەهەوڵەکانی ئەمریکاو بریتانیاو فەرەنساو ئێران و تورکیا کرد بۆ کۆتایی هێنان بەکێشەکانی نێوان یەکێتی و پارتی. ساڵی ١٩٩٨ بەسپۆنسەریی ئەمریکییەکان، رێککەوتننامەی واشنتۆنی لەگەڵ مەسعود بارزانیی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستاندا ئیمزا کرد. دوا بەدوای ئەمە هەوڵەکانی چڕکردەوە بۆ یەکخستنەوەی ئیدارە لەکوردستاندا.

پاش روخانی رژێمی بەعس لەساڵی ٢٠٠٣، بەئەندامی ئەنجومەنی حوکم هەڵبژێردراو لەساڵی ٢٠٠٣دا سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی حوکمڕانی کرد. لەنیسانی ٢٠٠٤دا لەلایەن کۆمەڵەی نیشتمانیی عیراقەوە وەك سەرۆکی کۆماری عیراق لەقۆناغی راگوزەردا بۆ ماوەی یەك ساڵ هەڵبژێردرا. لە ٢٢ی نیسانی ٢٠٠٦دا لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراقەوە بەسەرۆکی کۆمار بۆ ماوەی چوار ساڵ هەڵبژێردراو بووە یەکەمین سەرۆکی هەڵبژێردراو لەمێژووی عیراقدا.

لەتەموزی ٢٠٠٨دا لەبیست و سێهەمین کۆنگرەی رێکخراوی سۆسیالیست ئینتەرناسیۆنالدا بەجێگری سەرۆکی رێکخراوەکە هەڵبژێردراو لەساڵی ٢٠١٠دا بۆ دووەم جار لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراقەوە بۆ پۆستی سەرۆکی کۆماری عیراق هەڵبژێردرایەوە.

جەلال حاجی*

فەرماندە. ناوی تەواوی جەلال حەمەد ئەمین ئەحمەد. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی گەلاڵە لەناوچەی باڵەکایەتی. خوێندنی تا ناوەندی لەگەلاڵە تەواو کردووە. ماوەیەك بەر لەوەی کە ببێ بەپێشمەرگە، پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەساڵی ١٩٨٠دا رووی کردە شاخ و بووە پێشمەرگە لەهەرێمی ٧ی باڵەك. ساڵی ١٩٨٣ بووە فەرماندەی مەفرەزەو دواتر کرایە جێگری فەرماندەی کەرتی ٥ی گەلاڵەو لەساڵی ١٩٨٦ کرایە فەرماندەی کەرتی ٥ی تیپی ٧٨ی کاروخ و هەر لەو ساڵەدا کرایە جێگری فەرماندەی تیپی ١٩ی کۆڕەك.

ساڵی ١٩٨٨ لەشەڕەکانی دۆڵی جافەتی، لەگوندی خورخورە بەسەختی بریندار بوو، هەر بۆیە بەپەلەپروزێ بەهەلیکۆپتەری ئێرانی رەوانەی ئێران کرا. دوای چاکبوونەوەی، گەڕایەوە بۆ سنوری تیپەکەی و بەشداریی لەهەموو شەڕەکانی سنورەکەی کرد.

دوای ئەنفالەکان، بوو بەسەرپەرشتیاری چەند یەکەیەکی پارتیزانی لەسنوری چالاکیی تیپی ١٩ی کۆڕەك. لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١ رۆڵێکی کارای لەرزگارکردنی ناوچەکاندا گێڕاو بەشداریشی لەرزگارکردنی کەرکوکدا کردو لەو ئۆپەراسیۆنەدا بریندار بوو.

لەسەردەمی بەرەی کوردستانیدا لەساڵی ١٩٩١ بووە لێپرسراوی بەتالیۆنی ٢٣ی زۆزك و هەر ئەو ساڵە بووە فەرماندەی هێزی زۆزك. ساڵی ١٩٩٣ کرایە جێگری لیوای ٣٣ لەسوپای یەکگرتووی کوردستان. لەسەرەتای ساڵی ١٩٩٤دا کرایە کارگێڕ لەمەڵبەندی رێکخستنی سۆران.

لەشەڕی ناوخۆدا کرایە لێپرسراوی قۆڵی باڵەکایەتی و لەساڵی ١٩٩٥دا لەشەڕەکانی قەسرێ بەسەختی بریندار بوو. دوای ململانێیەکی سەخت لەگەڵ مەرگدا شەهید بوو.

جەمال تاهیر

ئەندامی دێرینی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی شارۆچکەی بەرزنجە لەپارێزگای سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و پەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایانی لەسلێمانی تەواو کردوە. ساڵی ١٩٦٤ وەك مامۆستا لەگوندی شەدەڵە لەسورداش دامەزراوە. لەکاتی لەتبونی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتیوانیی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کردوە و لەناو ڕێکخراوەکانی کاری کردوە. ساڵی ١٩٧٠، کاتێك کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان دامەزراوە، پەیوەندیی پێوە کردوە.

لەساڵی ١٩٧١دا، پاش تێکەڵبونەوەی هەردوو باڵ، لەناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا لەبواری ڕێکخستن کاری کرد. هەر ئەو ساڵە وەك ئەندامی ناوچەی سلێمانی کاری کردو ساڵی ١٩٧٣ کرایە لێپرسراوی ڕێکخراوی وارماوە لەدەربەندیخان و لەساڵی ١٩٧٤دا جگە لەبەڕێوەبردنی ڕێکخراوی وارماوە، وەك ئەندامی لیژنەی قەرەداغیش کاری کرد. پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو پاش هەرەس هێنانی شۆڕش گەڕایەوە بۆ سلێمانی و بەشدارییەکی کارای لەبەهێزکردنی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستاندا کرد.

ساڵی ١٩٧٩ سەرپەرشتیی کۆنفرەنسی یەکەمی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستانی کرد کە لەسلێمانی لەماڵی دلاوەر ئەحمەد مەجید بەسترا. لێرە بەدواوە پەیوەندیی نێوان یەکێتیی خوێندکاران و سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەڕێی جەمال تاهیرەوە بەڕێوە چوو.

پاش ئەوەی سەرکردایەتییەکی ناوخۆ بۆ بەڕێوەبردنی هەموو ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە لەشارەکان پێك هات و جەمال تاهیر وەك لێپرسراوی ئەو سەرکردایەتییە دیاری کرا، ڕێکخستنی کۆمەڵە گەشەکردنێکی زۆری بەخۆوە بینی و بەهۆی ئەمەوە جەمال تاهیر کەوتە ژێر چاودێریی دەزگای ئەمنییەکان. ساڵی ١٩٧٩ گیراو زۆر ئەشکەنجە درا، بەڵام هیچی نەدرکاندو خۆی ڕاگرت. لەکۆتایی ئەو ساڵە، پاش ئەوەی دەزگا ئەمنییەکان هیچیان پێ نەدرکاند، ئازاد کرا.

دیسان لە ٢٢ی تشرینی دووەمی ١٩٨١ گیرایەوەو ئەمجارە بەشێوەیەکی دڕندانەتر ئەشکەنجە درا. بۆ ماوەی دوو مانگ و نیو خرایە ژوورێکی تاکە کەسییەوە، زۆربەی کاتیش بەهەڵواسراوی دەهێڵدرایەوە. لەو ماوەیەدا ڕۆژانە تەنها نیو سەمونی پێ دەدرا. پاش ئەوەی کە تەواو بێهێز بوو، گواسترایەوە بۆ ژوورێکی نسرمی زۆر ساردو تەڕ، بەڵام لەوێ واز لەهەڵواسینی هێنراو تەنها بەدەست بەستراوی هێڵدرایەوە.

پاش دەوروبەری هەشت مانگ، لە ١٤ی تەموزی ١٩٨٢دا بەهۆی لێبوردنێکی گشتییەوە کە حکومەتی عیراق دەری کردبوو، ئازاد کرا. بەهۆی خۆڕاگریی لەزینداندا، نازناوی پاڵەوانی زیندانی پێ بەخشرا.

لەو سۆنگەیەوە کە مانەوەی لەناو شار مەترسییەکی زۆری لەسەر ژیانی دروست دەکرد، وا بەباش زانرا کە شار بەجێ بێڵێ و پەیوەندی بەشۆڕشەوە بکا. لەمانگی ئابی ١٩٨٢دا دوا بەدوای بەشداری کردنی لەکۆنفرەنسی دووی کۆمەڵە لەخڕی ناوزەنگ و هەڵبژاردنی بەئەندامی سەرکردایەتی نەگەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەوێ گیرسایەوەو هەر ئەو ساڵە لێپرسراوەتیی مەکتەبی ڕێکخستنی گرتە ئەستۆو لەناو یەکێتیشدا کرایە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

لە ١٤ی تەموزی ١٩٨٣ لەکاتێکدا کە بەڕێ کەوتبوو بۆ بەشداری کردن لەکۆبوونەوەکانی کۆمیتەی سەرکردایەتی لەبالیسان، لەسەر ڕێگای خەلیفان- بالیسان بەکارەساتی ئۆتۆمبێل کۆچی دوایی کرد.

جەمال عەلی باپیر*

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٥ی سلێمانی. لەخوێندنگەدا وەك وەرزشەوانێکی بەتوانا دەرکەوت و یەکێکیش بوو لەئەندامە چالاکەکانی دیدەوانیی شاری سلێمانی.

ساڵی ١٩٥٩ چووە ریزی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوەو پاشان پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦٢ بوو بەپێشمەرگەو بەشداریی ژمارەیەکی زۆری چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی کرد لەبادینان، شارباژێر، پێنجوێن و گوندەکانی بازەگیرو مۆکەبەو چیای ئەزمەڕ.

لەسەروبەندی تەقینەوەی ناکۆکییەکانی ناو پارتی دیموکراتی کوردستان، پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسیی کردو پاش شەڕەکانی ماوەت لەگەڵ ئەم باڵەدا چوو بۆ ئێران و لەهەمەدان گیرسایەوە. ساڵی ١٩٦٥ وازی لە پێشمەرگایەتی هێنا و گەڕایەوە بۆ سلێمانی و دوو تیپی وەرزشی لەهەردوو گەڕەکی ئیسکانی سەروو و خواروو دامەزراند. ساڵی ١٩٦٦ هەردوو تیپی تێکەڵ بەیەکتری کردو یەك تیپی بەناوی تیپی کەمال سەلیم لێ پێکهێنان. لەژیانی وەرزشکارانەیدا توانی ناوبانگ بۆ خۆی دروست بکاو لەڕاگردنی سەد مەتریدا سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەست هێنا.

ساڵی ١٩٦٩ لەخولێکی تایبەتدا بووە کۆمیسێری پۆلیس و لەم سەروبەندەدا ژیانی پیشەیی و ژیانی وەرزشکاریی تێکەڵ بەیەکتر کردو بووە یەکێ لەیاریکەرەکانی تیپی وەرزشەوانیی پۆلیس.

پاش دامەزراندنی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، بووە ئەندامی کۆمەڵەو لەساڵی ١٩٧٤دا لەسەر داوای کۆمەڵە بووە پێشمەرگەو لەشۆڕشیش کرایە سەرلق. بەشداریی لەچەندین شەڕدا کرد وەك شەڕەکانی چیای زمناکۆو ناوچەی رەواندز.

دوا بەدوای نسکۆی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و بەردەوام بوو لەسەر هەڵسوڕانی ڕێکخراوەیی لەناو کۆمەڵەدا. ساڵی ١٩٧٦ بەشدار بوو لەپێکهێنانی مەفرەزە سەرەتاییەکان و خۆیشی رابەرایەتیی مەفرەزەیەکی سەرەتایی کرد لەدۆڵی جافەتی و دواتر کرایە فەرماندەی کەرت.

لەگەڵ هێزەکانی یەکێتی لەساڵی ١٩٧٨دا چوو بۆ ناوچەی هەکاری لەتورکیا بۆ وەرگرتنی ئەو چەکەی کە نیاز وابوو لەسوریاوە بگا، لەوێ تووشی چەرمەسەرییەکی زۆر هات و پاش لەناوچوونی هێزەکە، توانی خۆی و حەوت پێشمەرگەی تر بەسەلامەتی بگەنە بارەگای سەرکردایەتی لەقەندیل. هەر ئەو ساڵە کرا بەفەرماندەی هەرێمی چوار.

لە ٢٣ی ئابی ١٩٨١ لەکانیە رەشەی نزیك گوندی سێکانیانی دۆڵی جافەتی لەپێکهەڵپڕژانێکدا لەگەڵ هێزەکانی حزبی سۆسیالیستی کوردستان، خۆی و شەش پێشمەرگەی تر شەهید بوون.

جەمال عەلی مارف*

پێشمەرگە. ناسراو بە جەماڵە رەش. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٤ی شاری سلێمانی. بەڕەچەڵەك دەچێتەوە سەر خێزانێکی جوتیاری هەژاری گوندی حاجی مامەند لەناوچەی بەرزنجە. لەبەر هەژاریی خێزانەکەی، نەیتوانی درێژە بەخوێندن بداو هەر ئەوەندەی پێ کرا کە تا قۆناغی ناوەندی بخوێنێ، بۆیە وازی لەخوێندن هێناو ملی دایە بەر کاسبی و کرێکاری.

هەر لەهەرزەکارییەوە هۆشیاریی نەتەوایەتی و چینایەتیی پەرەی سەند بوو. ساڵی ١٩٦٢ لەسلێمانی بووە پێشمەرگەی ناوشارو لەیەکێ لەچالاکییەکانی ناوشار بەسەختی بریندار بوو.

ساڵی ١٩٧٣ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٦ تەواوی هەوڵ و کۆششی خۆی بۆ پێکهێنانی یەکە چەکدارەکان و ڕێکخستنی ڕێکخراوی پێشمەرگەی ناوشار تەرخان کرد. لەو ماوەیەدا رۆڵێکی کارای لەڕێکخستنی مەفرەزە سەرەتاییەکانی

شارباژێڕو سورداش و قەرەداغ و پڕ چەککردنیاندا گێڕا.

بۆ یەکخستنی هەوڵەکان بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، دوو جار سەفەری بۆ دەرەوەی وڵات کردو لەهەردوو سەفەردا مەسەلەی ڕێکخستنی پەیوەندیی نێوان سەرکردایەتیی وڵات و دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی کاراتر کرد.

لەکانونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٦ چوو بۆ شاخ و ژیانی پێشمەرگایەتی دەست پێکردو لەچەند شەڕێکدا بەشداری کرد لەوانە: شەڕی گوندی باڕۆیی لەبازیان.

ساڵی ١٩٧٧ پێی ڕاسپێردرا کادیرێکی باڵی وحدەتولقاعیدەی پارتی کۆمۆنیستی عیراق بگەیەنێتە ناو شاری سلێمانی، پاش ئەوەی ئەم ئەرکەی بەئەنجام گەیاند، لەماڵێکدا خۆی شاردەوە، بەڵام دەزگا ئەمنییەکان پێیان زانی و دەستگیریان کرد. پاش ئەوەی ماوەیەك لەکەرکوك هێڵدرایەوە، برایە بەندیخانەی موسڵ و لەوێ لە ٢٨ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ لەسێدارە درا.

لەوەسێتنامەکەیدا کە بۆ دایك و باوکی نوسیوە، گوتوویەتی: «کاتێك ئەم ڕێگایەم بۆ خۆم هەڵبژارد، زۆر باش دەمزانی ئەم ڕێگایە سەخت و پڕ لەهەڵدێرو نشێوو پڕ لەتەنگ و چەڵەمەیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چاك دەزانم سەرکەوتنمان ڕاستییەکەو لەدەستدایە... بۆ من زۆر جێی شانازییە کە گەلەکەم وەك شەهیدێکی خۆی وەرم بگرێت. داوای لێبوردنیش لەگەلەکەم دەکەم کە نەمتوانی لەوەو زیاتر خزمەتی بکەم».

جەمالەددین محەمەد ئەمین

پێشمەرگە. ناسراو بە حاکم جەمالە سور، لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی شێخ شێروان لەناحیەی قوشتەپەی سەر بەپارێزگای هەولێر. لەقۆناغی خوێندنی ناوەندیدا پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردوو دواتریش بووە بەئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان.

ساڵی ١٩٧٣ هەندێ بیروڕای سەبارەت بەناکامیی وتووێژی نێوان کوردو ڕژێمی بەعس دەربڕی و هەڵوێستێکی ڕەخنەگرانەی لەم ڕووەوە نیشاندا، بەڵام ئەم ڕەخنانە وەك بەشێك لەمافی ئازادیی رادەربڕین لێی وەرنەگیران و لەم سۆنگەیەوە بۆ ماوەی ٤ مانگ لەبەندیخانەی رایات زیندانی کرا.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو ڕژێمی بەعس، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەچۆمان گیرسایەوە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، ئاوارەی ئێران بوو. ماوەیەك لەوێ مایەوەو پاشان گەڕایەوە بۆ هەولێر، خوێندنی دواناوەندیی تەواو کردو لەکۆلێجی یاساو سیاسەت لەزانکۆی بەغدا وەرگیرا. لەوێ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەپاڵ سەرقاڵبوونی بەخوێندن لەزانکۆ، لەپەیمانگای بەریتانیش لەبەغدا دەستی بەفێربوونی زمانی ئینگلیزی کرد.

دوای تەواو کردنی خوێندن و بەدەستهێنانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس لەیاسا، ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو وەك دادوەر لەدادگای شۆڕش لەزەڵێ دامەزرا. لەو ماوەیەدا هەندێ وتارو دوو نامیلکەی بڵاو کردەوە، یەکێکیان تایبەت بوو بەتاوتوێ کردنی پرسی مافی چارەی خۆنوسین وەك مافێکی سروشتیی گەلانی چەوساوە. لەسەروبەندی پێکهێنانی ئەنجومەنی ئاوایییەکانیش لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش، بیروڕاکانی خۆی لەم بارەیەوە دەربڕی، پشتگیریی ئەزموونەکەی کردو بەهەنگاوێکی دیموکراتییانەی دایە قەڵەم. لەساڵی ١٩٨٤دا لەدوتوێی وتارێکدا هەڵسەنگاندنێکی وردی بۆ ئەزموونی ئەنجومەنی ئاوایییەکان کرد.

ساڵی ١٩٨٣ گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی ٣و لەبالیسان بووە دادوەری سنوری تیپی ٨٥ی بەرانەتی. ساڵی ١٩٨٤ وەك دادوەر گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی ٤و لەگوندی سماقوڵی گیرسایەوە. ساڵی ١٩٨٥ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا.

پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردەوەو دوای کۆڕەوە مەزنەکە بووە سەرۆکی دادگای شۆڕش لەشەقڵاوەو لەو ماوەیەدا بەشدارییەکی چالاکی لەبەستنی کۆنگرەی نوسەرانی

کورد لەشەقڵاوە کرد.

دوای گەڕانەوەی بۆ هەولێر، بەشداریی لەدەرکردنی رۆژنامەی کوردستانی نوێ کرد کە یەکەم رۆژنامەی رۆژانەیە پاش راپەڕین، ساڵی ١٩٩٢ لەهەولێر سەرقاڵی دەرکردنی رۆژنامەیەك بوو بەناوی «مافناس»و توانی ٤ ژمارەی لێ دەرکا. هەر ئەو ساڵە لەهەلومەرجێکی نادیاردا لەهەولێر تیرۆر کرا.

دیارترین بەرهەمەکانی: «ئاوڕدانەوەیەك لەئەنجومەنی ئاواییەکان» (١٩٨٤).

جەوقەد (هاوپەیمانی)

بەرەیەکی سیاسیی عیراقییە، ناوەکەی کورتکراوەی وشە عەرەبییەکانی بەرەی نیشتمانی و نەتەوایەتیی دیموکراتە، لە ١٢ی تشرینی دووەمی ١٩٨٠ لەدیمەشق راگەیەنرا. ئەندامە پێکهێنەرەکانی بریتین لەرێکخراوی سوپای رزگاریی عیراق، پارتی کۆمۆنیستی عیراق، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، پارتی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان، پارتی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب (باڵی سوریا)، بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب، پارتی سۆسیالیستی عیراق و دیموکراسییە سەربەخۆکان.

ئامانجی ئەم بەرەیە، روخاندنی رژێمی بەعس و هێنانە سەر کاری حوکمێکی ئیئتیلافی بوو لەعیراقدا کە لەسایەیدا کورد ئۆتۆنۆمیی چنگ بکەوێ. سەرەڕای رێککەوتن لەسەر ئەم ئامانجە، ستراکتۆری یەك بیروباوەڕی لەناویدا زۆر تۆکمە نەبوو، بۆیە زۆر زوو کێشەی تێکەوت. دکتۆر مەحمود عوسمان وەك نوێنەری حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان بەرنامەی بەرەی ئیمزا کردبوو، کەچی سەرکردایەتیی ناو وڵاتی حزبەکەی گەڕی پێ کردو بێ ئاگایی خۆی لەو ئیمزایە نیشانداو پێوەی پابەند نەبوو. پاش نزیکەی دوو هەفتە، دوو ئەندامی ئەم بەرەیە، واتە پارتی کۆمۆنیست و حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان، بەرەیەکی تازەیان لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستاندا راگەیاند. بەمجۆرە، بەرەکە هەر لەسەرەتاوە پەکی کەوت، هیچ ئامانجێکی راگەیەنراوی خۆی بەدەست نەهێناو نەیتوانی رۆڵێکی کارا لەخەباتی سیاسیدا بگێڕێ.

جەوەل بۆر (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنێکە هەردوو تیپی ٥١ی گەرمیان و ٥٧ی سەگرمە لەشەوی ١١ لەسەر ١٢ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٦ لەجەوەل بۆر ئەنجامیان داوە.

لەم ئۆپەراسیۆنەدا پێشمەرگە لەو رەبیانەی کە سوپای عیراق بۆ پاراستنی دام و دەزگا نەوتییەکانی جەوەل بۆر داینابوون، هێزی پێشمەرگە پەلاماری چوار رەبیەی دا و لەماوەیەکی زۆر کەمدا دەستی بەسەردا گرت و پاشان سوتاندی.

لەم ئۆپەراسیۆنە دوژمن ٣٦ سەربازی کوژراوی هەبوو، ٩ سەربازیشی بەدیل لێ گیرا. پێشمەرگە زیانی نەبوو.

جەوهەر حسێن ئەحمەد*

پێشمەرگە، ناسراو بە جەوهەر هەشەزینی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی هەشەزینی لەناوچەی سەنگاو. ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو بۆ ساڵی پاشتر بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگە کە بێستون بارۆیی سەرکردایەتیی دەکردن، تووشی شەڕێکی دەستەویەخە بوون لەگەڵ هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز. پاش ئەوەی دوژمن هەلیکۆپتەری جەنگیی لەشەڕەکەدا بەکار هێنا، زیانێکی زۆر بەر پۆلە پێشمەرگەکە کەوت.

لەو شەڕەدا کە ١٤ پێشمەرگەی تێدا شەهید بوو، بەبرینداری کەوتە دەستی جاشەکان و دواتر رادەستی سەربازەکان کرا. لە ٩ی ئایاری ساڵی ١٩٨١ لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

جەوهەر کرمانج

شاعیرو پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی جەوهەر مستەفا حەمك. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی گوندی خەزنەی دەشتی شەمامك لەپارێزگای هەولێر. خوێندنی سەرەتایی لەوێ تەواو کردو پاشان بۆ خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی رووی کردە هەولێر.

ساڵی ١٩٦٥ پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو لەماوەی ساڵانی ١٩٦٨- ١٩٧٠ ئەندامی لیژنەی ناوچەی قوتابیانی سەر بەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، چووە ریزی شۆڕشەوە و تا هەرەس هێنانی شۆڕش لەبواری راگەیاندندا کاری کرد. ساڵی ١٩٧٥ گەڕایەوە بۆ هەولێرو ساڵی دواتر پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٨٢ چووە ریزی شۆڕشەوەو لەچوارچێوەی یەکێتیی نوسەرانی کوردستاندا کاری کرد. ساڵی ١٩٨٣ لەگەڵ چەند نوسەرێکی شاری هەولێر لەگوندی وەرتێ بەشدار بوو لە دەرکردنی گۆڤاری «نوسەری نوێ» کە گۆڤاری لقی هەولێری یەکێتیی نوسەرانی کوردستان بوو. ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ دکتۆر ئەرسەلان بایزدا لەسەقز ژمارە ٥ی گۆڤاری «کەلتور»ی دەرکرد کە دوایین ژمارەی ئەو گۆڤارە بوو.

لەماوەی ساڵانی ١٩٩١- ١٩٩٢ ئەندامی ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو لەدیمەشق. ساڵی ١٩٩٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان و کرایە جێگری لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییە نیشتمانییەکان لەهەولێر. ساڵی ١٩٩٩ بووە یاریدەدەری سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ کاروباری رۆشنبیری.

چەند بەرهەمێکی لەبواری شیعرو وەرگێڕاندا هەیە.

جەوهەر لەتیف محەمەد*

فەرماندەی پێشمەرگە. ناسراو بە سەید جەوهەر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی گوندی لەك لەناوچەی قادر کەرەم. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ پێشمەرگایەتیی کرد. ساڵی ١٩٩١ کرا بەفەرماندەی لیوای سێی فەرماندەیی ناوچەی کەرکوك و دواتر کرا بەجێگری فەرماندەی فەرماندەیی ناوچەی کەرکوك. لە ١٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٩٧ لە ئۆپەراسیۆنی گەردەلولی تۆڵەی دووەم، لەسەری شەکرۆك شەهید بوو.

چنگیان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك پێشمەرگەی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ و هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی چنگیان لەناوچەی شارباژێڕ. لە ٦ی حوزەیرانی ١٩٧٨دا هێزێکی سوپای عیراق بەمەبەستی ئابڵوقەدان و لەناوبردنی پێشمەرگە، هەڵی کوتایە سەر گوندی چنگیان. پاش سێ سەعات شەڕ، دەستەکە بەسەلامەتی دەربازی بوو.

چنگیان (شەڕ)

شەڕێکە لە ٢٧ی ئەیلولی ١٩٧٨دا لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق لەنێوان گوندی چنگیان و گوندی باراو لەناوچەی شارباژێڕ.

لەم شەڕەدا سوپای عیراق ژمارەیەکی زۆر سەربازی بەهەلیکۆپتەر بۆ لەناوبردنی مەفرەزەیەکی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ هەڵڕشت. لەگەرمەی شەڕەکەدا دوو مەفرەزەی لقی ٢ بەفریای پێشمەرگەکانەوە چوون و بەهەموویان هێزەکەی سوپایان راونـاو زیانێکی گیانیی زۆریان لێدا.

چوارتا (چالاکی)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ و سەربازانی سوپای عیراق لەچوارتا لە ٩ی ئابی ١٩٧٨. هێزی پێشمەرگە بە ئار بی جی هێرشی کردە سەر ماڵی قایمقامی چوارتا کە چەند سەنگەرێکی سوپا پارێزگارییان لێدەکرد. لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران و ٢ سەربازی دیکەش بریندار بوون.

چۆخماخ (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان دەستەیەك پێشمەرگەو هێزێکی کۆماندۆی سوپای عیراق و جاشەکان کە لە ١٢ی نیسانی ١٩٧٨ هێرشیان هێنابووە سەر دۆڵی جافەتی. پێشمەرگە لەنزیك گوندی چۆخماخ لێیان راپەڕین و دایاننە بەر رێژنەی گوللە. هێزەکەی دوژمن بەبێ بەدی هێنانی هیچ ئامانجێك، پاش ئەوەی جاشێکی لێ بریندار بوو، ناوچەکەی بەجێ هێشت.

چۆمان (چالاکی)

چالاکیەکی هێزی پێشمەرگەیە لەناو شارۆچکەی چۆمان. رۆژی ١٤ی تەموزی ١٩٧٨ لەکاتی ئاهەنگ گێرانی هێزەکانی عیراق بەبۆنەی یادی ٢٠ ساڵەی شۆڕشی ١٤ی تەموزەوە، مەفرەزەیەکی هەرێمی ٧ی باڵەک چووە ناو چۆمانەوەو تەقەی لەشوێنی ئاهەنگەکە کرد. لەئاکامدا ٣ ئەفسەرو ٣ جاش کوژران. لەتۆڵەی ئەم چالاکییەدا سوپا چەند هاووڵاتییەکی گرت و چەند خانوویەکی لەدەورو پشتی شوێنی رووداوەکە سوتاند.

چۆمان (چالاکی)

چالاکییەکە لەناو شارۆچکەی چۆمان کە رۆژی ٢٣ی ئابی ١٩٧٨ مەفرەزەیەکی کەرتی ٧٢ ئەنجامی داوە. پێشمەرگەکانی ئەم مەفرەزەیە شەو چوونە ناو شارۆچکەکەو لەدوو چالاکیدا پەلاماری بنکەیەکی پۆلیس و فەرمانگەی ئاسایشیان داو کەتیبەی لیوای چۆمانیشیان بۆردومان کرد. لەسەربازگەکەدا ٣ سەرباز کوژران، بەڵام زیانەکانی بنکەی پۆلیس و فەرمانگەی ئاسایش نەزانراون.

چۆمان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی ٧٢ و ژمارەیەك لەجاشەکان لەدەوروبەری شارۆچکەی چۆمان لە ٢ی ئەیلولی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٤ جاش کوژران و ٧ جاشی دیکە بریندار کران.

چیا قادر کەریم

پێشمەرگەی دێرین و کادیری راگەیاندن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی شێخ لەنگەر لەقەزای کفری. دەرچووی پەیمانگەی تەکنیکیی کەرکوك.

ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٨٥ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. تا ساڵی ١٩٨٨ لەرێکخراوی ٤ی کۆمەڵە لەسنوری مەڵبەندی یەك پێشمەرگایەتیی کرد. پاشان لەگەڵ کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەشاری سەقز گیرسایەوەو لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٩٠ بوو بەبێژەر لەئێزگەی دەنگی گەلی کوردستان و تا ساڵی ١٩٩٤ لەوێ کاری کرد.

ساڵی ١٩٩٥ چوو بۆ سویدو پاشان لەئەڵمانیا گیرسایەوەو تا ساڵی ٢٠٠٤ لەوێ مایەوە. لەو ماوەیەدا هەم لەرێکخستنەکانی دەرەوە کاری کرد هەم پەیامنێری کەناڵی ئاسمانیی کوردسات بوو. ساڵی ٢٠٠٤ گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەبەشی راگەیاندنی سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی وەزیران لەسلێمانی دامەزرا.

ساڵی ٢٠١٠ بوو بەئەندامی مەکتەبی سکرتاریەت و لێپرسراوی ئاسایشی بارەگای مەکتەبی سیاسیی یەکێتی لەسلێمانی.

ح

حاجی ئەحمەد عەبدوڵلا*

پێشمەرگە، لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی ناحیەی گەڵاڵە لەپارێزگای هەولێر. لەخێزانێکی هەژارە، بۆیە لەمنداڵیدا شوانیی کردووەو بەهۆی ئەمەشەوە نەخراوەتە بەر خوێندن، بەڵام لەکاتی بەڕێوەچوونی پرۆسەی نەهێشتنی نەخوێندەواریدا، چووە بەر خوێندن و فێری خوێندەواری بوو. دواتریش لەپێشمەرگایەتی فێری خوێندن و نووسین بوو بەپیتی لاتینی.

ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو هەر ئەو ساڵە بووە پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان. ساڵی ١٩٧٧ کرا بەفەرماندەی مەفرەزەو بۆ ساڵی دواتر بووە جێگری فەرماندەی کەرت لەهەرێمی ٧ی باڵەك. ساڵی ١٩٧٩ بووە فەرماندەی کەرتی گەڵاڵە لەو هەرێمە.

پاش دروستبونی تیپەکان، بووە فەرماندەی کەرت لەتیپی ٧٦ی باڵەك. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی و نەبەردی کردووە. حاجی برای شەهیدان حەسەن کوێستانی و حەمە رەش و خولەیە کە هەرسێکیان پێشمەرگە بوون. باوك و دایك و خوشکی، دوو جار بۆ باشووری عیراق دوور خرانەوە. هەوەڵ جار لەساڵی ١٩٧٧کە بۆ ماوەی ٩ مانگ بۆ شاری عیمارە دوو خرانەوەو دووەم جار لەساڵی ١٩٨١، بۆ ماوەی ٩ مانگ و نیو، بۆ سەر سنوری عیراق-سعودیە.

حاجی لە ١٧ی ئابی ساڵی ١٩٨٣ لەشەڕەکانی قەندیل لەکاتی بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی بەرەی جود شەهید کرا.

حاجی قەڵا (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی حاجی قەڵا لەکۆیە لە ١٣ی ئایاری ١٩٧٧، تێیدا هێزەکانی سوپا بەهەلیکۆپتەر بۆ مەیدانی شەڕ گوێزرانەوە. لەو شەڕەدا دوژمن ئەفسەرێك و ١١ سەربازی لێ کوژرا، لەپێشمەرگەش مەلا جەمیل (خەڵکی تلیان) فازل مستەفا (خەڵکی کەرکوك) شەهید کران.

حاجی قەڵا (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق لە ٢ی شوباتی ساڵی ١٩٧٨ لەناوچەی حاجی قەڵا لەدەشتی کۆیە. هێزە هاوبەشەکەی پێشمەرگە پێکهاتبوو لە مەفرەزەکانی سەعدی گچکە، مەلا بەختیار، چەتۆ کەریمە سورو شێخ جەواد.

لەگەڵ گەیشتنی هەواڵی پەیدابوونی هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەناوچەکەدا، پێشمەرگەکان خۆیان بۆ شەڕ ئامادە کردو سەنگەریان لەچیا دروست کرد. گرووپی یەکەمی هێزی پێشمەرگە چووە شوێنێك دەڕوانێتە سەر دۆڵی خەلەکان، گرووپی دووەم لەقوباد بەگی سەنگەری لێدا کە شوێنێکە دەڕوانێتە سەر گوندی شیوەشان، گرووپی سێیەم لەبەری رۆژئاوای هێزەکە گیرسایەوەو گرووپەکەی تر لەپشت گرووپی دووەم و دامێنی شوێنی گیرسانەوەی گرووپی یەکەم سەنگەری لێدا.

پاش ئەوەی هێزەکانی سوپای عیراق گوندی قازی بەگیان پشکنی و چوونە ناو گوندی شیوەشان، هێرش بۆسەر هێزی پێشمەرگە دەستی پێکرد هێزی پیادە هێرشی کردە سەر سەنگەرەکانی پێشمەرگە، دوو هەلیکۆپتەریش سەنگەرەکانی پێشمەرگەیان بۆردومان کرد. لەدۆڵی خەلەکانیش هێزەکانی عیراق بەرمیەکی تریان کردەوەو دەستیان بەهێرش کرد.

شەڕەکە شەش سەعاتی خایاند. دوژمن ١٥ کوژراوو بریندااری هەبوو. دوو هەلیکۆپتەرەکەش هەردووکیان پێکران و لەسەعاتی یەکەمی شەڕەکەدا کشانەوەو لەپێدەشتەکە لەشوێنێکی دوور نیشتنەوە.
هێزی پێشمەرگە زیانی نەبوو. لەکاتی کشانەوەدا بەشێکی هێزەکە لەگوندی پێبازۆك کۆبۆوەو بەشەکەی تر لەگوندی ناسراغاو بۆ بەیانی هەردوو بەشەکە یەکیان گرتەوە.

حزبی سۆسیالیستی کوردستان

حزبێکە ساڵی ١٩٧٩ لەیەکگرتنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان و لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان پاش جیابوونەوەی بزووتنەوە لەیەکێتی، پێك هاتووە. لەکۆنفرەنسی مانگی ئازاردا ئەنجومەنێکی سەرۆکایەتیی سێ کەسی بۆ حزب هەڵبژێردرا، لەمانگی ئابدا کۆنفرەنسێکی تر بەستراو کۆمیتەی سەرکردایەتی چەند ئەندامێکی تری بۆ زیاد کرا. لەمانگی ئەیلولدا حزب وتوویژی لەگەڵ رژێمی عیراقدا دەستپێکرد، بەڵام وتویژەکە هیچی لێ هەڵنەوەری.
ساڵی ١٩٨١ کۆنگرەی یەکەمی حزب بەستراو ساڵح یوسفی لەلایەن مەکتەبی سیاسییەوە بەسکرتێری حزب هەڵبژێردرا، بەڵام ئەم مەسەلەیە بەنهێنی مایەوە، چونکە یوسفی لەبەغدا دادەنیشت. لەمانگی حوزەیراندا یوسفی لەبەغدا تیرۆر کراو دوای ئەو، رەسوڵ مامەند بەسکرتێر هەڵبژێردرا.
لەساڵی ١٩٧٩وە پەیوەندیی حزبی سۆسیالیست لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەگرژی مایەوە. ساڵی ١٩٨٠ حزبی سۆسیالیست هاوپەیمانیی لەگەڵ هەر یەك لەپارتی دیموکراتی کوردستان و پارتی کۆمۆنیستی عیراق پێکهێناو پێکەوە بەرەی جودیان دامەزراند. ساڵی ١٩٨٣ حزبی سۆسیالیست لەشەڕی ناوخۆدا هەموو بارەگاو ناوچەکانی لەدەستداو بۆ ناو ئێران کشایەوە.
ساڵی ١٩٨٥ حزبی سۆسیالیست سیاسەتێکی ئاشتییانەی بەرامبەر بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پیادە کردو بۆ ساڵی دواتر رێککەوتننامەی ئاشتبوونەوەی لەگەڵدا ئیمزا کرد. ساڵی ١٩٨٨ لەگەڵ هەر یەك لەیەکێتیی نیشتمانی، پارتی دیموکرات، لقی هەرێمی کوردستانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق، پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان و پاسۆك بەشدار بوو لەدامەزراندنی بەرەی کوردستانی.
حزبی سۆسیالیست بەشداریی لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١و لەوتوویژی نێوان بەرەی کوردستانی و حکومەتی عیراقدا کرد. لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی ساڵی ١٩٩٢ رێژەی پێویستی بۆ چوونە ناو پەرلەمان بەدەست نەهێنا.
ساڵی ١٩٩٢ بەشدار بوو لەکۆنگرەی یەکگرتنی هەر سێ حزبی گەل و پاسۆك و سۆسیالیستدا، بەڵام لەم کۆنگرەیەدا حزبی سۆسیالیست بوو بە دوو لەتەوە، لەتێکی بەشدار بوو لەدامەزراندنی پارتی یەکگرتن لەگەڵ پارتی گەل و پاسۆك، لەتەکەی تری بەسەرکردایەتیی سکرتێری حزب رەسوڵ مامەند هاتە دەرێ و دواتر لەشاری رانیە کۆنگرەی دووەمی بەست و سەرکردایەتییەکی تری هەڵبژارد.
لەشوباتی ١٩٩٣ حزبی سۆسیالیست خۆی هەڵوەشاندنەوەو چووە ناو ریزی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە. هەر ئەو ساڵە بەشێکی ئەندامانی حزبی سۆسیالیست کە چوو بوونە ریزی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە، بە سەرکردایەتیی محەمەد حاجی مەحمود وازیان لە پارتی هێناو لە ساڵی ١٩٩٤دا حزبی سۆسیالیستیان دامەزراندەوە و محەمەد حاجی مەحمودیان بەسکرتێری حزب هەڵبژارد.

حسێن عەبدوڵڵا محەمەد ساڵح*

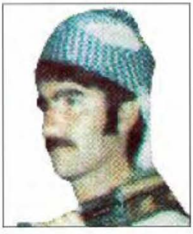

پێشمەرگە. ناسراو بە حسێن دڵکەیی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی گوندی دڵکە لەناوچەی سەنگاو. ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٩ لەسەر جادەی سەنگاو- چەمچەماڵ سەربازێکی سوپای عیراقی چەك کردو بەدیلی بردی بۆ ناو پێشمەرگەو خۆیشی بوو بەپێشمەرگە لەمەفرەزەیەکی سەر بەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین شەڕو ئەبەردو پێکدادانی لەدژی سوپای عیراق کرد.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەشەڕێکی دەستەویەخەدا دژ بەهێزێکی گەورەی جاش و سەرباز، لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند شەهید کرا.

حسێن کەریم قادر

پێشمەرگەی دێرین و کادیری ڕاگەیاندن. ناسراو بە حەمە سەعید. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی بێکەس و ناوەندیی لەخوێندنگەی وەتەن و ئامادەیی لەبەشی کارەبای ئامادەیی پیشەسازی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٠ چووە ڕیزی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە. لەساڵی ١٩٧٣ وەك تێبینەری هونەری لەکارگەی شەکری سلێمانی دامەزرا. ساڵی ١٩٧٥ لەکاتی شاڵاوی دەزگا ئەمنییەکانی بەعس لەدژی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە، لەمانگی تشرینی دووەمدا فەرمانی گرتنی دەرچوو، بەڵام توانی خۆی دەرباز بکاو نەگیرێ. بۆ ساڵی دواتر، لەگەڵ پێکهێنانی مەفرەزە سەرەتاییەکاندا لەگەڵ سێ هەڤاڵی تردا دەستەیەکی چەکداری پێك هێنا.

وەك لەشار نەخشەی بۆ دانرابوو، هەر کە بوو بەپێشمەرگە رووی کردە گوندی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی و ئەو تایپ و ڕۆنیۆیەی وەرگرت کە لەماڵێك شاردرابوونەوەو بەهەوڵ و تەقەڵلای ئەوو یارمەتیی غەریب هەڵەدنی، بنکەیەکی نهێنیی چاپەمەنیی لەتەنگەی مادێنای حەسەن بەگ بەرامبەر بەگوندی هەڵەدن دامەزراند. شارەزایی ئەو لەبواری تایپ کردن و بەکارهێنانی ڕۆنیۆدا فاکتەرێکی یارمەتیدەر بوو بۆ دابینکردنی پێداویستیە سەرەتاییەکانی دەزگایەکی ساکاری ڕاگەیاندن. هەر بەو تایپە بەیاننامەی دامەزراندنی یەکێتی چاپ کراو بەڕۆنیۆکەش ڕاکێشرا.

پاشان بنکەکە گوێزرایەوە بۆ گەورەدێ و لەناو ڕەزەکاندا جێگەیەکی بۆ دابین کرا. لەئەیلولدا گوێزرایەوە بۆ گوندی زەڕون و پاش ماوەیەك برایەوە بۆ گەورەدێ. لەو ماوەیەدا ژمارەیەکی زۆر بڵاوکراوەی بەتیراژێکی زۆر چاپ کرد کە بەشێکی دەدرا بەهێزی پێشمەرگەو بەشێکی تری لەگوندی قەیوانەوە دەنێردرا بۆ سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٧ دوای ئەوەی کە زۆربەی هێزەکانی پێشمەرگە بەسەرکردایەتیی عەلی عەسکەری و سالار عەزیز چوونە ناوچەی مەنگوڕایەتی، بنکەی چاپەمەنییەکە پێچرایەوەو گوێزرایەوە بۆ هەواری کانی کنێر لەتوژەڵەو لەوێ بەلاغی عەسکەریی ژمارە ١ و ٢ چاپ کران.

هەر ئەو ساڵە، لەسەر داوای شاسوار جەلال (ئارام) کە ڕۆڵی سکرتێری کۆمیتەی هەرێمەکانی دەبینی، بنکەی چاپەمەنییەکە گوێزرایەوە بۆ بەری قەرەداغ و لەگوندی گوڕباس دانرا. لەوێ دەستی بە تایپکردنی بابەتەکانی ژمارە یەکی ڕۆژنامەی «ئاڵای شۆڕش» کردو بەڕۆنیۆ ڕایکێشا.

دواتر، بنکەی چاپەمەنییەکە بۆ گوندی تەنگیسەر گوێزرایەوە. نیاز وابوو لەوێ ژمارە دووی «ئاڵای شۆڕش» چاپ بکرێ، بەڵام شەهیدبوونی ئارام لەتەنگیسەر ئەم دەرفەتەی نەڕەخساندو تایپ و ڕۆنیۆکەش کەوتنە دەست دوژمنەوە.

دوا بەدوای ئەمە، پەیوەندیی بەهێزەکانی هەرێمی شارباژێڕەوە کرد کە نەوشیروان مستەفا فەرماندەیان بوو. پاش وازهێنانی نەوشیروان مستەفا لەفەرماندەیی هەرێمی شارباژێڕو گیرسانەوەی لەنۆکان، ئەویش لەوێ گیرسایەوەو لەوێ بەتایپێکی بەرازەرو ڕۆنیۆیەکی ڕێکس ڕۆتەر بنکەیەکی تری چاپەمەنیی دامەزراند. پاش بەڕێ کەوتنی هێزەکان بەرەو ناوچەی برادۆست، بنکەی چاپەمەنییەکەی بردە قەندیل و لەوێ بڵاوکراوەکانی ئەو کاتەی شۆڕشی چاپ کرد، لەوانە «هەواڵنامەی کوردستانی عیراق». پاشان بنکەی چاپەمەنییەکەی بۆ زەڵێ و دواتر بۆ توژەڵە گواستەوەو تا تەموزی ١٩٨٠ بەردەوام بوو لەسەر چاپکردنی بڵاوکراوەکان.

لە ٩ی تەمموزدا هەشت فڕۆکەی جەنگیی عیراق سێ جار بارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتییان لەتوژەڵە بۆردومان کرد. لەو بۆردومانەدا بەخەستی بریندار بوو. دواتر، بۆ چارەسەر، لەڕێی ئێرانەوە ڕەوانەی فەرەنسا کراو پێنج مانگ لەوێ مایەوە. پاش تەواوبوونی پێداویستییەکانی چارەسەر، گەڕایەوە بۆ ناو شۆڕش.

ساڵی ١٩٨٢ بووە ئەندامی لقی ٣ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ساڵی ١٩٨٤ کرایە لێپرسراوی چاپخانەی

جەعفەر عەبدلواحید لەناوچەی مەرگەو بۆ ساڵی دواتر کرایە لێپرسراوی دارایی مەڵبەندی یەك. ساڵی ١٩٨٧ بووە ئەندامی دەزگای پەیوەندییەکانی دەرەوە لەئێران و لەماوەی هاوکاریی عەسکەریی نێوان ئێران و یەکێتیدا لێپرسراوەتیی کاروباری لۆجستیکیی یەکێتیی لەئێران گرتە ئەستۆ.

پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، کرایە لێپرسراوی ئیداریی بارەگای مەکتەبی سیاسی لەقەڵاچوالان. ماوەیەکیش کرایە پشکنەری گومرگ لەوەزارەتی دارایی و ئابووری و دواتر بووە ئەندامی مەکتەبی دارایی و ئیدارەی گشتیی یەکێتی.

ساڵی ١٩٩٨ وەك لێپرسراوی گەنجینەو کۆگاکان گوێزرایەوە بۆ فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەو لەساڵی ٢٠٠٤دا ئەرکی کارگێڕی فەرماندەیی گشتیی پێ سپێردراو پلەی لیوای پێ درا.

حسێن مەعروف محەممەد*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی گوندی بەکر باجەڵانی سەر بەناحیەی قادر کەرەم لەگەرمیان. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو ساڵی ١٩٨٤ بووە بەپێشمەرگە لەکەرتی ٥ی باسەرەی سەر بەتیپی ٥٧ی سەگرمە، دواتر بۆ کەرتی ٥ی شەهیدانی سەر بەتیپی ٥٩ی حەمرین گوازراوەتەوە. بەشداریی چەندین نەبەردی کردووەو دوو جار بریندار بووە.

لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەگەرمەی هێرشی ئەنفالەکاندا، لەکاتی هێرشی هێزەکانی عیراق بۆ سەر گوندی گەڕاوی و تازەشار، پاش شەڕێکی سەخت، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

حوجران (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی کەرتی ٨٢ و هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی حوجران لەنێوان شەقڵاوەو کۆڕێ لە ١٣ی ئابی ١٩٧٨، لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران و زرێپۆشێك لەکار خرا. سوپای عیراق لەتۆڵەی زیانەکانی گوندی حوجرانی بۆردومان کردو لەئاکامدا هاووڵاتییەکی سیڤیل کوژرا.

حەساری وەلی پاشا (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی حەساری وەلی پاشا لەنزیك کەرکوك لە ٩ی ئازاری ١٩٨١. لەم شەڕەدا پێشمەرگەکانی کەرتی ١ی هەرێمی ٢ لەهێزێکی سوپایان دا، دوو زیلیان تێکشکاند، پێنج سەربازیان کوشت و ژمارەیەکی تریشیان بریندار کرد.

هێزێکی تری سوپا بەهانای هێزە گیرخواردووەکە هات، پێشمەرگەکان لەوێش هاتنە دەست و گوللەبارانیان کرد. هێزی پێشمەرگە بێ زیان بوو.

حەسەن ئەنوەر حەسەن*

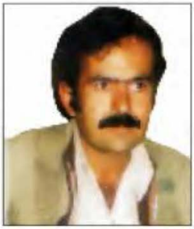

پێشمەرگە. ناسراو بەمامۆستا کاوە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی شاری مەخمور. ساڵی ١٩٧٢ پەیمانگەی مامۆستایانی هەولێری تەواو کرد. ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو دوای نسکۆی ساڵی ١٩٧٥ بۆ باشووری عیراق دوور خرایەوە. دوای ساڵێك گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەگوندی وەلزێی ناوچەی باڵەکایەتی بەمامۆستا دامەزرا.

هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەمامۆستایەتیدا بۆ ئۆردوگای بەستۆرە گوێزرایەوەو لەو ماوەیەدا سەرپەرشتی کردنی شانەیەکی کۆمەڵەی پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٧٩ لەلای ئەمنی هەولێر ئاشکرا بوو. بۆیە ئەویش پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. لەناوزەنگ بەشداریی خولی کادیرانی کۆمەڵەی کردو پلەی یەکەمی

بەدەست هێنا. ساڵی دواتر بوو بەرپرسی سیاسی لەهەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر، هاوکات فەرماندەی کەرتێکی هەرێمەکەش بوو.

لە ٢٥ی کانونی یەکەمی ١٩٨٠ لەشەڕێکدا لەگوندی قەڵاسنجی سەروو لەبناری چیای سەفین لەگەڵ هاوڕێیەکیدا شەهید بوو.

حەسەن کوێستانی*

کادیری ڕێکخستن و ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی حەسەن ئەحمەد عەبدوڵڵا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی شارۆچکەی گەڵاڵە لەپارێزگای هەولێر. تا قۆناغی ئامادەیی خوێندووە.

ژیانی سیاسی لەساڵی ١٩٧٢ دەست پێدەکا، کاتێك لەمانگی تشرینی دووەمدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٧٧ دەزگا ئەمنییەکان گورزێکی گورچکبڕیان لەڕێکخستنەکانی هەولێر وەشاندو لەئاکامدا ژمارەیەکی زۆری ئەندامان گیران و ئەوانەش کە دەستگیر نەکران، خۆیان لەبەر چاوان ون کرد یان پەیوەندییان بەهێزی پێشمەرگەوە کرد لەوانە ئەندامی کۆمیتەی هەرێمی هەولێرو سەرپەرشتیاری ڕێکخستنەکانی ناو هەولێر شاخەوان عەباس کە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. بۆ چارەسەرکردنی کێشەی شڵەژانی ڕەوشی ڕێکخستنەکان، کۆمیتەی ڕاپەڕین دامەزراو لێپرسراوەتییەکەی بەکوێستانی سپێردرا. ئەم کۆمیتەیە گرو تینێکی زۆری بەڕێکخستنەکان بەخشی و لەڕەواندزو چۆمانیش چالاکیی ڕێکخراوەیی نواند.

ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ئازادی. ساڵی پاشتر بووە رابەری سیاسیی هەرێمی ٧ی باڵەك. ساڵی ١٩٨١ بووە فەرماندەی هەرێمی ١٢و ساڵی دواتر، پاش ئەوەی کە هەرێمەکە کرایە تیپی ١٢ی سۆران، کرایە فەرماندەی تیپەکە. ساڵی ١٩٨٣ بووە لێپرسراوی عەسکەریی مەڵبەندی ٣.

ساڵی ١٩٨٤ لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بەئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دوای کۆنفرەنسەکە کرایە ئەندامی دەزگای ڕێکخستنی کۆمەڵە. بۆ ساڵی دواتر بووە ئەندامی سەرکردایەتی. ساڵی ١٩٨٥ بووە لێپرسراوی مەڵبەندی ٣.

لەمانگی ئابی ١٩٨٨ بووە بەرپرسی مەفرەزە پارتیزانەکان و بۆ ماوەی ٤٠ ڕۆژ لەناوچە سوتماك کراوەکاندا لەگەڵ پارتیزانەکاندا مایەوە. مانگی تشرینی یەکەم کرایەوە بەلێپرسراوی مەڵبەندی ٣.

لەمانگی ئەیلولی ١٩٩٠ بووە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا ڕۆڵێکی بەرچاوی لەڕزگارکردنی شەقڵاوەو پیرمام و ئۆردوگاکانی دەوروبەری هەولێرو شاری هەولێردا گێڕا. لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق دوای ڕاپەڕین، ڕۆڵێکی دیاری نواند، بەتایبەتی لەهەردوو شەڕە گەورەکەی نیسانی ساڵی ١٩٩١ی کۆڕێ.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا ڕۆڵێکی بەرچاوی لەدەیان داستان و نەبەردو چالاکیی هێزی پێشمەرگە لەناوچەکانی خۆشناوەتی، باڵەکایەتی، کاروخ، قەندیل، دۆڵی ئاکۆیان، بێتواتەو چەندین شەڕی بەرەییدا نواندووە.

حەسەن موتریب (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی پێشمەرگەکانی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێرو جاشەکان لەگوندی حەسەن موتریب لەناوچەی قوشتەپە لە ٢١ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٧. هێزەکە بەفەرماندەیی سەعدی گچکەی فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر، لەمەفرەزەیەکی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان و مەفرەزەیەکی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان پێکهاتبوو.

کاتێك پێشمەرگەکان لەگوندی جلبەسەر بوون، هەواڵیان پێ گەیشت کە مەفرەزەیەکی جاشەکان لەگوندی بانەموردە، بۆیە بەپەلە گوندەکەیان بەجێ هێشت و خۆیان گەیاندە گوندی بانەموردو گەمارۆیان دا، بەڵام پێش ئەوەی پێشمەرگە بگاتە ئەوێ، جاشەکان گوندەکەیان بەجێ هێشتبوو. دواتر، بۆ پێشمەرگەکان دەرکەوت کە جاشەکان لەگوندی حەسەن موتریبن کە کەوتۆتە بناری چیای

دێدەوانەوە. بەپەلە خۆیان گەیاندە گوندەکەو پاش گرتنی سەر ڕێی هەولێرو سەر ڕێی گوندی رولکە، دەستەیەك لەپێشمەرگەکان چوونە ناو گوندو پەلاماری جاشەکانیان دا. پاش شەڕێکی ٤٥ خولەکی، جاشەکان ٤ کەسیان لێ کوژراو ئەوانی تر خۆیان دەرباز کرد. لەهێزی پێشمەرگەش شەهیدێك بەناوی محەمەد رەسوڵ سێگرتکانی هەبوو کە رۆژی دواتر لەگوندی ئۆمەرگومەت بەخاك سپێردرا.

حەمرین (گۆڤار)

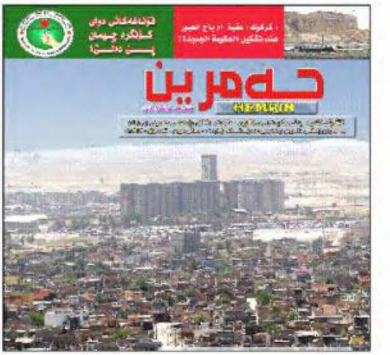

گۆڤارێکی مانگانەی سیاسیی گشتییە، لەژێر دروشمی «مینبەرێك بۆ بەیەکەوە ژیان» دەرچووە. بەهەردوو زمانی کوردی و عەرەبی بڵاوبۆتەوە، بەشی ڕاگەیاندن و ڕووناکبیریی مەڵبەندی ١٦ی حەمرین دەری کردووە. شەکەر مەجید خاوەنی ئیمتیازو عەبدوڵڵا ئەحمەد سەرنوسەری بووە.

ژمارە سفری ئەم گۆڤارە لەکانونی دووەمی ساڵی ٢٠٠٩ دەرچووە. بابەتەکانی سیاسی، کۆمەڵایەتی و مێژوویین، چەند لاپەڕەیەکی بۆ شیعرو چیرۆك تەرخان کراوە. کارە هونەرییەکانی محەمەد ئەحمەد گەرمکی و عیرفان جوانرۆیی ئەنجامیان داوە.

لەژمارە ٤ەوە شەکەر مەجید بۆتە خاوەنی ئیمتیازو سەرنوسەری گۆڤارەکە، عەبدوڵڵا ئەحمەد بۆتە جێگری سەرنوسەر. تا ژمارە ٧ کە لەمانگی تەموزی ساڵی ٢٠١٠ دەرچووە بەناوی بەشی ڕاگەیاندن و ڕووناکبیریی مەڵبەندی ١٦ی حەمرینەوە دەرچووە. دواتر، پاش هەڵوەشاندنەوەی مەڵبەندی ١٦ی حەمرین، وەك گۆڤارێکی سەربەخۆ بەردەوام بووەو لێرە بەدواوە وا خۆی ناساندووە کە گۆڤارێکی گشتییەو بەهەوڵ و کۆششی کۆمەڵێك نوسەر بەهەر سێ زمانی کوردی و عەرەبی تورکمانی دەردەچێ.

حەمک (شەڕ)

شەڕێکی دەستەویەخەی ناو دێیە لەنێوان مەفرەزەیەکی کەرتی ٤ی جەباریی سەر بەتیپی ٥٥ی قەرەداغ و هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق لە ١٧ی ئایاری ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی حەمك لەناوچەی جەباری. مەفرەزەکەی پێشمەرگە کە بەفەرماندەیی مامە ریشە بوو، خۆی بۆ بەرپەرچدانەوەی هێرشەکەی سوپای عیراق ئامادە نەکردبوو. لەکاتێکدا کە هێزەکانی عیراق هێرشیان کردە سەر گوندەکە، نەخشەیەکی وایان بەدەستەوە بوو کە تەواوی پێشمەرگەکان گەمارۆ بدەن و دواتر لەناویان بەرن، بۆیە ئەو هێزەی بۆ ئەنجامدانی ئەم ئۆپەراسیۆنە بەرەو حەمك بەڕێ کەوت، هەموو رێوبانەکانی دەربازبوونی پێشمەرگەی گرتبوو. ئەو هێزە لە ٣ فەوج بەفەرماندەیی لیوا عەبدولکەریم حەمدانی، ژمارەیەك زرێپۆش، بەپاڵپشتی ٨ هەلیکۆپتەری جەنگی و ٤ی بارهەڵگرو چەند مەفرەزەیەکی جاش پێکهاتبوو.

پێشمەرگەکان لەبەر زەبەلاحیی هێزەکەی دوژمن، شەڕی مان و نەمانیان کردو جگە لەناو گوند شوێنێکی تریان نەبوو شەڕی تێدا بکەن، بۆیە بەهۆی کون کردنی دیواری ماڵەکانەوە هەموو خانووەکانی گوندەکەیان بەیەکترییەوە بەستەوە. شەڕێکی دەستەویەخە لەناو گوند رویدا، بەڵام ئەم دەستەویەخەییە بەقازانج بۆ پێشمەرگەکان شکایەوە، چونکە بووە مایەی دەستەبەرکردنی فیشەکی پێویست بۆ پێشمەرگە. هەر کە لەدوژمن دەکوژرا، پێشمەرگەکان فیشەك و نارنجۆکی کوژراوەکانیان بەکار دەهێناو بەهۆی ئەمەوە بەدرێژایی شەڕ فیشەك لەپێشمەرگەکان نەبڕا.

بۆ ئێوارە هێزەکانی سوپا، پاش ئەوەی ژمارەیەکی زۆر سەربازو جاشیان لێ کوژرا، گوندەکەیان بەجێ هێشت و بۆ چەمچەماڵ گەڕانەوە. هێزی پێشمەرگە ٤ شەهیدی هەبوو کە بریتین لەوەهاب ئەحمەد محەمەد (فەتاح)، عەلی کەریم ئەمین، ستار محەمەد مستەفاو ئەحمەد عەبدولڕەحمان

(هـاوار)و ٣ پێشمەرگەی تریش بریندار بـوون. لەوانە فەرماندەی هێزەکە مامە ریشە. مەفرەزەکەی پیشمەرگە لە ١٠ پێشمەرگە پێکهاتبوو.

حەمە جەزا حاجی عەلی

هونەرمەندو پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی سلێمانی. تا پۆلی سێی ناوەندیی خوێندووە. ساڵی ١٩٦٨ پەیوەندیی بەباڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو بوو بەپێشمەرگە.

لەژیانی هونەرییدا لەساڵی ١٩٦٩وە وەك گۆرانیبێژ دەرکەوتووە. ساڵی ١٩٧٠ لەهەولێر گیرسایەوە. ساڵی ١٩٧٤ بۆوە بەپێشمەرگەو پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ هەولێر. لەوێ دەستی بەگۆرانی وتن کردەوەو چەند سرودو مەقامێکی پێشکەش کرد کە دەنگدانەوەو کاریگەریی زۆری لەسەر جەماوەر هەبوو.

ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەو ماوەیەدا لەژێر چاودێریی دەزگا ئەمنییەکاندا مایەوەو چەند جارێکیش دەستگیر کراو ئازار درا.

لەئایاری ١٩٨١دا پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوزەنگ گیرسایەوە. لەساڵی ١٩٨٢دا بوو بەجێگری کەرتی ٥ی تیپی ٣٧ی شارباژێر. ساڵی ١٩٨٥ وەك کادیر لەمەڵبەندی ٢ لەسەرگەڵوو گیرسایەوە. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی لەگەڵ تیپی شەهید کارزان دامەزراندو هەندێك بەرهەمی پێشکەش کرد. دواتر بۆ مەڵبەندی ١ چوو، تا شاڵاوی ئەنفالەکان لەوێ مایەوە.

ساڵی ١٩٨٨ بەخێزانەوە لەشاری سەقز نیشتەجێ بوو. ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ تیپی شەهید کارزاندا بەشداریی لەفیستیڤاڵی نەورۆزو هەڵەبجەدا کردو بەرهەمی تەواو جیاوازی لەبەرهەمەکانی پێشووی پێشکەش کرد. لەمانگی ئایاردا ئێرانی بەجێ هێشت و لەدانیمارك گیرسایەوە.

لە ١ی تشرینی یەکەمی ٢٠١٠ دوای ململانێیەکی سەخت لەگەڵ نەخۆشیدا کۆچی دوایی کردو لەسلێمانی بەخاك سپێردرا.

حەمە چاوشین

کادیری رێکخستن. ناوی تەواوی کاکە حەمە ئەحمەد حسێن ئەفەندی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤١ی گوندی گەرەدێی سەر بەناحیەی ماوەت. لەتەمەنی حەوت ساڵیدا خرایە حوجرە وەك بەشێك لەپێداویستییەکانی خوێندنی ئایینی. پاش ساڵێك چووە خوێندنگەی سەرەتایی غازی لەسلێمانی. ساڵی ١٩٥٢ دەستی دایە خوێندن لەئامادەیی پیشەسازیی سلێمانی.

ژیانی سیاسیی بەپەیوەندی کردن بەڕێکخستنەکانی پارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە دەستی پێکردووە. بەڵام ساڵی ١٩٥٣ وازی لە پارتی کۆمۆنیست هێناو پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانی سەر بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد.

لەڕەوتی هەڵسوڕانی لەناو پارتی دیموکراتی کوردستان، بەهرەیەکی زۆری لەبواری رێکخستن و کاری سیاسیدا نواند بەڕادەیەك کە پاش چوار ساڵ کارکردن لەناو پارتی، لەساڵی ١٩٥٧دا بوو بەئەندامی لیژنەی ناوچەی سلێمانی.

پاش روخانی رژێمی پاشایەتی و دامەزراندنی کۆماری عیراق لەساڵی ١٩٥٨، جموجوڵێکی زۆری بۆ بەهێزکردنی یەکێتیی قوتابیان نواندو لەیەکەم کۆبوونەوەی ئاشکرای یەکێتییەکە کە لەماڵی کاکە زیاد لەبەغدا بەسترا، رۆڵێکی کارای گێڕا.

ساڵی ١٩٦٢ لەبەڕێوەبەرایەتیی ناودێریی سلێمانی بەکارمەند دامەزرا. ساڵی ١٩٦٣، لەسەردەمی حوکمڕانیی حزبی بەعس، لەڕەشبگیرییەکی فراواندا لەسلێمانی گیرا، بەڵام لەبەر ئاشکرا نەبوونی وەك لێپرسراوێکی گەورەی رێکخستنەکانی پارتی، پاش چەند رۆژێك ئازاد کرا.

لەقەیرانی لەتبونی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتیوانیی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد. ساڵی ١٩٧٠ راژەکەی بۆ بەغداو پاشان بۆ حیللە گوێزرایەوە. بۆ ساڵی دواتر، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و وەك ئەندامی لیژنەی ناوچەو ئەندامی لقی پارتی لەسلێمانی دەستی بەکاری سیاسی کردەوە.

ساڵی ١٩٧٢ بوو بەلێپرسراوی لقی سلێمانیی سەندیکای پیشەکارانی تەکنیکارو بۆ ساڵی پاشتر راژەکەی بۆ کارگەی شەکری سلێمانی گوێزرایەوە. لەو ماوەیەدا لەرێی شەهاب شێخ نوری و شازاد سایبەوە پەیوەندیی دۆستانەی لەگەڵ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستاندا دامەزراند. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و کەوتە کارکردن لەناو ریزەکانی کۆمەڵەداو رۆڵێکی بەرچاوی لەپەرەپێدانی رێکخستنەکاندا بینی.

ساڵی ١٩٧٩ پاش گیرانی جەمال تایەری ئەندامی سەرکردایەتیی ناوخۆو لێپرسراوی رێکخستنەکانی سلێمانی، سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی سلێمانیی کرد. لەمانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ هێزەکانی کۆماندۆی عیراق هەڵیانکوتایە سەر ماڵەکەی لەخانووەکانی کارگەی شەکر بەمەبەستی دەستگیرکردنی، بەڵام ئەو خۆی بەدەستەوە نەداو توانی لەدەست هێزەکان دەرباز ببێت.

دوا بەدوای ئەمە، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ماوەیەك لەناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی حکومەتی عیراق مایەوە. بەڵام لەبەر خراپیی باری تەندروستیی، لەرێی ئێرانەوە رەوانەی سوریا کرا. لەوێوە رووی لەسوید کرد، لەوێ گیرسایەوەو نەشتەرگەریی دڵی بۆ کرا.

ساڵی ١٩٩٤ گەڕایەوە بۆ سلێمانی و کرایە ئەندامی مەکتەبی رێکخستن. ساڵی ٢٠٠٨ نەخۆشی تەنگی پێ هەڵچنییەوەو بە پەلەپروزێ گەیەنرایە ئوردون. لە ١١ی تەموزی ٢٠٠٨ لەشاری عەممان کۆچی دوایی کردو تەرمەکەی هێنرایەوە بۆ سلێمانی.

لەپاش خۆی هەندێ نوسینی دەربارەی بیرەوەرییەکانی لەساڵانی ١٩٥٤- ١٩٥٨و سۆسیال ئینتەرناسیۆنال و بیرەوەرییەکانی لەگەڵ هەر یەك لەرۆشدی عەلی شەریف و سمکۆ فەتحوڵڵا بەجێ هێشتووە.

حەمە حەمە رەسوڵ

پێشمەرگەی دێرین و فەرماندە. ناسراو بە حەمە هەژار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی گوندی ئیسێوەی سەر بەناحیەی هێرۆی پارێزگای سلێمانی. ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردووە و لەناوچەی پشدەر ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووە.

یەکێکە لەپێشمەرگەکانی هەکاری. هەر ئەو ساڵە، لەمانگی نیسانی ١٩٧٨دا لەگەڵ بەشی دووەمی ئەو هێزەدا کە رەوانەی سەر سنوری عیراق- تورکیا کرا، لەقەندیلەوە بەرەو ناوچەی برادۆست بەرێ کەوت. دوای ئەوەی کە هێزەکە لەناوچەی هەکاریی تورکیا گیری خواردو تووشی نەهامەتییەکی زۆر بوو، زۆربەی تاکەکانی لەلایەن چەکداری خێڵەکانەوە بەدیل گیران و رادەستی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان کران و زۆربەیان ماوەیەکی دوورو درێژیی دەستبەسەرییان وەك دیل بەسەر برد.

ئەو لەگەڵ ٣ پێشمەرگەی تردا تا مانگی ئاب لەناوچەی بارزان بەدەستبەسەری مایەوە. پاشان هەر چواریان ئازاد کران بەو مەرجەی خۆیان رادەستی هێزەکانی عیراق بکەنەوە. هەر چواریان لەمێرگەسور خۆیان رادەستی هێزەکانی عیراق کردەوەو پاشان رەوانەی قەڵادزێ کران و لەوێ ئازاد کران، بەڵام بۆ ماوەیەکی زۆر لەژێر چاودێریدا مانەوە.

لەئایاری ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردەوەو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێ کردەوە. ساڵی ١٩٨١ لەپێشمەرگایەتیدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی دواتر بووە فەرماندەی مەفرەزە لەهەرێمی ١١ هەر ئەو ساڵە، دوای ئەوەی کە هەرێمەکان کران بە تیپ، چووە تیپی ٦٨ی مامەندەو لەماوەی ساڵانی ١٩٨٣- ١٩٨٥ فەرماندەی کەرت بوو لەو تیپە. ساڵی ١٩٨٦ بۆ تیپی ٣٧ی شاربازێر گوێزرایەوەو لەوێ

فەرماندەی کەرتی ٢ بوو. ساڵی ١٩٨٨ بووە سەرتیپ.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا سێ جار بریندار بووە: ساڵی ١٩٨٢ لەچیای ئاسۆس، ساڵی ١٩٨٦ لەگوندی موغاغ لەشارباژێڕو ساڵی ١٩٨٧ لەزینۆی سپی.

ساڵی ١٩٩١ بووە فەرماندەی بەتالیۆنی سورکێو دواتر بووە فەرماندەی هێزی ٧ی سلێمانی. ساڵی ١٩٩٣ لەپێکهاتەی سوپای یەکگرتووی کوردستاندا بووە جێگری فەرماندەی لیوای ٢١. ساڵی ١٩٩٤ بووە فەرماندەی لیوای سلێمانی. ساڵی ١٩٩٥ بووە جێگری فەرماندەی لەشکری ٦ی شارباژێڕ- پێنجوێن و ساڵی ١٩٩٦ بووە فەرماندەی هەمان لەشکر.

ساڵی ٢٠٠٣ بووە فەرماندەی فەرماندەیی ٩ی شارباژێڕو ساڵی ٢٠٠٤ بووە کارگێڕ لەفەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەو لێپرسراوەتیی شارباژێڕو پێنجوێنی پێ سپێردرا. ساڵی ٢٠٠٦ بووە فەرماندەی لیوای ٦ی سلێمانی.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی ئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠١١ بووە فەرماندەی یەکەی ١٠٦ی سەر بەیەکەکانی ٧٠.

حەمە ساڵح سدیق*

پێشمەرگە. ناسراو بەسوارە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی کۆزبۆڕەی ناوچەی ئاغجەلەر. پاش دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٢ی کەرکوک بوو بەپێشمەرگە.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی لەچەندین شەڕو پێکدادانێدا کردووە. لە ٥ی مانگی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی قازان لەنزیک تاسلۆجە لەسلێمانی، لەگەڵ ١٠ پێشمەرگەی تردا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ٢ی کەرکوک، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لەگەڵ هێزێکی گەورەی سوپای عیراق و جاش شەهید کرا.

حەمەی فەرەج هەڵەبجەیی

فەرماندەو ئەندامی دێرینی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٤ی گەڕەکی پیر محەمەدی شاری هەڵەبجە. سەرەتای ژیانی سیاسیی بۆ ساڵی ١٩٥٦ دەگەڕێتەوە، کاتێك خۆی و دەستەیەك لەهەڤاڵانی پەیوەندیی دۆستانەیان لەگەڵ ڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستاندا دامەزراند، بەڵام پاش کودەتای ١٤ی تەموزی ساڵی ١٩٥٨ بەتەواوی چوونە ناو پارتییەوە.

لەپێشمەرگە بەراییەکانی شۆڕشی ئەیلولە. لەساڵانی سەرەتای بەرپابوونی شۆڕشدا رۆڵێکی کارای لەناوچەی هەڵەبجە نواند. ساڵی ١٩٦٤ لەکاتی تەقینەوەی ناکۆکییەکانی ناو پارتی لەنێوان باڵی سەرۆکی پارتی و باڵی مەکتەبی سیاسیدا، بێلایەنیی هەڵبژارد. ساڵی ١٩٦٥ کرایە سەرلقی شارەزوور، بەڵام لەساڵی ١٩٦٦دا بەلای باڵی مەکتەبی سیاسیدا دایشکاند.

ساڵی ١٩٧١ پاش تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی و بەپێی ئەو رێککەوتنەی کە لەنێوان هەردوو باڵ هاتە ئاراوە، ئەوو تاڵەبانی و برایم ئەحمەدو عومەر مستەفاو عەلی عەسکەری لەقەسرێ جێگیر کران. ساڵی ١٩٧٢ کرایە جێگری فەرماندەی هێزی خەبات. ساڵی ١٩٧٤ پاش دەست پێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، کرایە جێگری فەرماندەی بەتالیۆنی ٣ی قەرەداغ و لەو ماوەیەی لەوێ دەستبەکار بوو، ناوچەکەی لەدەسەڵاتی سوپای عیراق پاك کردەوەو بەرپەرچی هەموو ئەو هێرشانەی دایەوە کە لەبازیان و دەربەندیخانەوە دەکرانە سەر هێزەکانی. لەکانونی یەکەمدا بەهێزێکی گەورە کە لە ٤٥٠ پێشمەرگە پێك هاتبوو، گوێزرایەوە بۆ حاجی ئۆمەران بۆ پاراستنی ناوچەکە کە بارەگای سەرکردایەتیی شۆڕشی لێ بوو. لەو ماوەیەی لەوێ بوو، رۆڵێکی کارای لەپوچەڵ کردنەوەی هێرشەکانی سوپای عیراقدا گێڕا. لەمانگی شوباتی ١٩٧٥دا لەگەڵاڵە لەبۆردومانی فرۆکە جەنگییەکانی

عیراق بریندار کراو بە پەلەپروزێ گەیەنرایە شاری خانێ و لەوێ چارەسەر کراو خێرا گەڕایەوە بۆ بەرەکانی شەڕ.

پاش ڕاگەیاندنی ڕێککەوتننامەی جەزائیر لەنێوان عیراق و ئێران لەساڵی ١٩٧٥، لەگەڵ چەند فەرماندەیەکی تردا پێشنیاری گۆڕینی شێوەی شەڕی کرد بۆ شەڕی پارتیزانی بۆ درێژەدان بەخەباتی چەکدار. بەڵام پێشنیارەکە کاری پێ نەکرا. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، ئاوارەی ئێران بوو، ماوەیەك لەخانێ و سەرپێڵی زەهاو مایەوەو پاشان گەڕایەوە بۆ عیراق و لەهەڵەبجە گیرسایەوە.

دواتر گواستییەوە بۆ سلێمانی و لەوێ کەوتە کاسبی و کاری قۆنتەرات. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی لەگەڵ عومەر مستەفادا دامەزراند کە ئەوسا بۆ ڕومادی دوور خرابۆوە. پاش دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، لەناو ڕێکخستنەکانی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان درێژەی بەهەڵسوڕانی سیاسیی خۆی دا. ساڵی ١٩٨٢ دەزگا ئەمنییەکان بۆ ماوەی دەوروبەری چوار مانگ و نیو دەستگیریان کردو ئەشکەنجەیەکی زۆریان دا، بەڵام خۆی ڕاگرت و هیچی نەدرکاند. لەمانگی تەموزدا ئازاد کراو پاش مانگێك لەگەڵ دوو کوڕی پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوزەنگ گیرسایەوە. هەر ئەو ساڵە، کرایە بەرپرسی عەسکەریی مەڵبەندی یەك کە بارەگاکەی لەگوندی حاجی مامەند بوو لەناوچەی قەرەداغ.

لە ٢٣ی ئابی ساڵی ١٩٨٣ لەکۆنفرەنسی یەکەمی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان لەگوندی خەتێی ناوچەی خۆشناوەتی بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. دوا بەدوای کۆنفرەنسەکە، لەگوندی سوێرە بارەگای دانا.

ساڵی ١٩٨٤ کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ لەبۆتێ. لەمانگی ئایاری ١٩٨٥دا لەکاتێکدا کە لەناوچەی مەرگە بوو، لەتۆپبارانی ناوچەکەدا بەسەختی بریندار بوو، بەپەلە برایە گوندی کانی توو. لەوێ پزیشکەکان بۆ ڕزگارکردنی ژیانی، قاچی ڕاستیان لەئەژنۆوە بەبێ بەنج بڕییەوە. بەڵام ئەم ئەشتەرگەرییە مەترسیی لەسەر ژیانی نەڕەواندەوە، بۆیە خێرا گەیەنرایە ورمێ لەئێران و لەوێ چارەسەری پێویستی بۆ کرا. پاشان چوو بۆ تاران و لەوێوە چوو بۆ نەمساو لەوێوە بۆ ئەڵمانیای ڕۆژئاواو لەوێوە رووی لەسوید کردو لەوێ گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٩٢ گەڕایەوە بۆ کوردستان و تا ساڵی ١٩٩٤ هەندێ ئەرکی کۆمەڵایەتیی لەناوچەکانی هەڵەبجەو شارەزووروو پێنجوێن و دەربەندیخان و بەرزنجەو هەورامان پێ سپێردرا کە هەمووی بەڕێکوپێکی جێبەجێ کرد.

دیارترین بەرهەمەکانی: «لەشنرووێوە بۆ ستۆکهۆڵم» (٢٠٠٠).

حەمید ئەبوبەکر ئەحمەد

ڕۆژنامەنوس. ناسراو بە حەمیدی بەدرخان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٧ی گەڕەکی ڕزگاریی شاری هەولێر. خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی زانیاری و خوێندنی ناوەندی و دواناوەندیی لەخوێندنگەی شەوانەی ئەربیل تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٨٤ بەفەرمانبەر لەچاپخانەی پەروەردە لەهەولێر دامەزرا. ساڵی ١٩٨٧ بۆ چاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین گوێزرایەوە. هەر ئەو ساڵە لەکۆلێجی کارگێڕی و ئابووریی زانکۆی موستەنسریە لەبەغدا وەرگیرا.

پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا بۆ ساڵی ١٩٨٧ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەهەولێر پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتییەوە کرد. بەهۆی هەلومەرجی ڕاپەڕین و پچڕانی پەیوەندیی نێوان کوردو ڕژێمی عیراقەوە، نەیتوانی خوێندنی لەبەغدا تەواو بکات، بۆیە پاش ڕاپەڕین هاتەوە بۆ هەولێرو لەزانکۆی سەلاحەددین درێژەی بەخوێندن دا. ساڵی ١٩٩٤ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەبواری ئابووری لەزانکۆی سەلاحەددین وەرگرت.

لەساڵانی ١٩٩١-١٩٩٢ بەشدار بوو لەدەرکردنی چەند چاپەمەنییەك لەوانە ڕۆژنامەی «پەیامی نوێ» کە ساڵی ١٩٩١ مەڵبەندی ١ی ڕێکخستنی سلێمانی لەقەڵاچوالان دەری کردووەو ٣ ژمارەی لێ دەرچووەو هەروەها وەك جێگری سەرنوسەر لەڕۆژنامەی «ئابووری» کاری کردووە کە

رۆژنامەکە دکتۆر فازڵ قەفتان سەرنوسەری بووەو لەهەولێر ٣ ژمارەی لێ دەرچووە. هەروەها وەك کادیرێکی تەکنیکی لەبواری چاپ، لەژمارە سفرەوە کاری لەرۆژنامەی کوردستانی نوێ کردووەو تا ساڵی ٢٠٠١ لەسەر ئەم ئەرکە بەردەوام بووە.

لەماوەی نێوان ١٩٩٦-١٩٩٨ جێگری سەرنوسەری گۆڤاری «٣١ی ئاب» بوو کە لەسلێمانی ١٠ ژمارەی لێ دەرچووە.

ساڵی ٢٠٠٠ لەگەڵ هاوار مستەفا رۆژنامەی «بەدرخان»ی لەسلێمانی دەرکردووەو پاشان بووەتە خاوەنی ئیمتیازو سەرنوسەری رۆژنامەکەو بەرێوەبەری دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان.

لەرێگای ئەو ٨ فیستیڤاڵە نێودەوڵەتییەوە کە لەچەند وڵاتێك رێك خران و لەرێگەی چاپ کردنی چەند ژمارەیەکی رۆژنامەی «بەدرخان» لەوڵاتانی میسرو ئێران و ئەڵمانیاو لوبنان، توانی ناوبانگێکی زۆر بۆ دەزگاو رۆژنامەکە پەیدا بکا.

لەساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە توانی گورج و گۆڵییەك بخاتە نێو بزاڤی رۆشنبیرییەوە بەتایبەتی لەو بوارانەدا کە مۆرکێکی نەتەوەیی و دیکۆمێنتاریان هەیە لەوانە سەرپەرشتی کردنی لەچاپدانەوەی سەرجەم ژمارەکانی رۆژنامەی «کوردستان»ی میقداد مەدحەت بەدرخان لەقاهیرەو تاران و سەرپەرشتی کردنی لەچاپدانەوەی سەرجەم بڵاوکراوەکانی سەردەمی کۆماری کوردستان لەچاپخانەی گرین گالۆری لەبەیروت لەساڵی ٢٠٠٩. هەروەها لەگەڵ هەر یەك لەدکتۆر عەبدوڵڵا عەلیاوەیی و فەرید ئەسەسەرد و دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن و دکتۆر ئومێد ئیبراهیم جۆزەلی بەشدار بوو لەدەرکردنی «ئینسکلۆپیدیای هەولێر» کە یەکێکە لەبەرهەمەکانی دەزگای بەدرخان و لە ١٠ بەرگ و لەزیاتر لە ٥ هەزار لاپەڕە پێکدێ.

ساڵی ٢٠١١ لەکۆنگرەی سێیەمی سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستان لەهەولێر، بەئەندامی ئەنجومەنی سەندیکا هەڵبژێردراو پاش کۆنگرە بووە سەرنوسەری رۆژنامەی «رۆژنامەنووس» کە گۆڤاری ناوەندیی سەندیکای رۆژنامەنووسانە.

حەمید محەمەد ساڵح عەزیز*

پێشمەرگە. ناسراو بە مامۆستا حەمید. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٨ی گوندی ینگجەی سەر بە داقوق لەپارێزگای کەرکوك. ساڵی ١٩٨٤ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانەوە کردووەو ساڵی ١٩٨٦ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووە، لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان بووە بەپێشمەرگەو بەشداریی چەندین شەڕی کردووە.

لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەگەرمەی شاڵاوی ئەنفالەکاندا، پاش بەرگرییەکی قارەمانانە لە شەڕی گەڕاوی- تازەشاردا، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

حەمید محەمەد کاکەمەند

کادیری دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٧ گوندی تۆپزاوای نزیك شاری کەرکوك. لەخێزانێکی هەژارو زەحمەتکێش لەدایك بووە. لەهەرەتی لاوێتییەوە هەستێکی جۆش سەندووی کوردپەروەرانەی هەبووە. ساڵی ١٩٥٩ پەیوەندیی بەریزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو لەئابی ١٩٦٢دا چووە ریزی شۆڕشەوە. تا ساڵی ١٩٦٤ لەهێزی رزگاریی چەمی رێزان بوو کە فەرماندەکەی جەلال تاڵەبانی بوو.

لەدوای تەقینەوەی ناکۆکییەکانی ناو پارتی لەنێوان باڵی مەکتەبی سیاسی و باڵی مەلا مستەفا بارزانیدا لەساڵی ١٩٦٤، لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی پەنای بۆ ئێران بردو تا ساڵی ١٩٦٦ لەوێ مایەوە.

پاش گەڕانەوەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی بۆ شارەکان و ڕێکخستنەوەی ڕیزەکانی، تا ساڵی ١٩٧٠ لەدەستەی پارێزگاریی تاڵەبانی پێشمەرگە بوو. پاش تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی، گەڕایەوە بۆ کەرکوك. لەساڵی ١٩٧١دا لەڕێگەی عەلی بچکۆلەوە کە کادیری ڕێکخستن بوو، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو بۆ ساڵی دواتر کەوتە کارکردن لەگەڵ فەرەیدون عەبدولقادر کە ئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە بوو.

دڵسۆزیی بۆ کۆمەڵە هانیدا زەوییەکەی خۆی لەکەرکوك پێشکەش بەڕێکخستنی کۆمەڵە بکاو بەپارەی خۆیشی خانوویەکی لەسەر دروست بکا بەجۆرێك کە بگونجێ لەگەڵ پێداویستییەکانی ڕێکخستنی نهێنیدا. هەر لەو خانووەدا یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی «ئاڵای سور» چاپ کرا.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەست پێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەگوندی قرخ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردەوە. دوای هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ کەرکوك و درێژەی بەهەڵسوڕانی خۆی دا لەناو ڕێکخستنی کۆمەڵەدا. ساڵی ١٩٧٦ کاروباری کۆمیتەی ئاگر بەشێوەیەکی کاتی ڕادەستی ئەوو حەمە کەریم عەلی ڕەزا ناسراو بە ئەحمەد کرێکار کرا. ساڵی ١٩٧٨ پاش ئەوەی کە کۆمیتە بڕیاری دروستکردنی شانەی چەکداریدا لەناو کەرکوك، بووە لێپرسراوی شانەیەکی چەکدارو هەندێ چالاکیی شۆڕشگێڕانەی ئەنجام دا.

ساڵی ١٩٨٠ دوا بەدوای بوونی حەمە کەریم عەلی ڕەزا بەپێشمەرگە، لێپرسراوەتیی کۆمیتەی ئاگر ڕادەستی کرا. ساڵی دواتر لەشاڵاوێکی فراوانی دەزگا ئەمنییەکان لەدژی ڕێکخستنەکانی کۆمیتەی ئاگر، دەستگیر کراو دادگا بۆ ماوەی ١٥ ساڵ فەرمانی زیندانی کردنی بۆ دەرکرد. ساڵی ١٩٨٢ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کراو ساڵی دواتر لەناوچەی سەنگاو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. ساڵی ١٩٨٤ گوێزرایەوە بۆ بەشی گومرگ و تا ساڵی ١٩٨٩ لەوێ خزمەتی کرد. ساڵی ٢٠١٠ لەتەمەنی ٧٣ ساڵیدا خانەنشین کرا.

حیکمەت محەمەد کەریم

لێپرسراوی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ناسراو بە مەلا بەختیار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی شاری خانەقین. ساڵی ١٩٧٠ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد کە هەمووی چەند مانگێك بوو دامەزرا بوو. بەهۆی هەڵسوڕان و بیروباوەڕە چەپڕەوییەکانییەوە، کەوتە ژێر چاودێری و فشاری دەزگا ئەمنییەکانی خانەقینەوە. ساڵی ١٩٧٢ کە لە پۆلی ٣ی ناوەندیدا بوو، فەرمانی گرتنی دەرچوو، خۆی بەدەستەوە نەداو هانای بردە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش. ساڵی ١٩٧٣ گەڕایەوەو لەخوێندنگەی ئێواران پۆلی ٣ی ناوەندیی تەواو کرد. دیسان فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ دەرچوو ئەمجارەش پەنای بردەوە بەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، لەناوەڕاستی نیساندا گەڕایەوە بۆ خانەقین. پاش مانگێك گیراو لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کراو پاشان ئازاد کرا. لەو ماوەیەدا دەرفەتی تەواوکردنی خوێندنی بۆ نەڕەخسا، بۆیە ئەم مەسەلەیەی بۆ کاتێکی لەبارتر هەڵگرت. دواتر، پاش ساڵانێکی دوورو درێژ، قۆناغی ئامادەیی لەدانیمارك بەکۆرس تەواو کرد.

لەم ماوەیەدا لێپرسراوەتیی ڕێکخستنی خانەقینی لەئەستۆ گرت، خانەقینیش لەڕووی ڕێکخستنەوە سەر بە بەغدا بوو. لە ئەیلولی ساڵی ١٩٧٥ پاش گیرانی ئەنوەر زۆراب کە سەرپەرشتیاری ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە بوو لەبەغداو خانەقین، ڕێکخستنەکانی بەغدا و خانەقینی کۆمەڵە شێواویان بەخۆوە بینی، بە تایبەت کە کۆمەڵێك دیکۆمێنتی ڕێکخستن لەماڵەکەی گیرا بوون و ئەو دیکۆمێنتانە بونە مایەی مەترسی بۆ سەر ئەندامانی کۆمەڵە لەبەغداو خانەقین.

پاش ئەوەی کە ئەو دیکۆمێنتانە کەوتنە دەست دەزگا ئەمنییەکانی بەغداوە، حیکمەت محەمەد کەریم ماوەیەك لەهەولێرو سلێمانی و کەرکوك خۆی شاردەوە. دوای گیرانی ئەندامانی سەرکردایەتیی کۆمەڵە لەئێران و پاش ئەوەی کە

ڕادەستی عیراق کرانەوە، کۆمەڵە بەبێ سەرکردایەتی مایەوەو ڕەوشێکی خراپی بەسەردا هات. ساڵی ١٩٧٦ لەگەڵ هەر یەك لەشاسوار جەلال (ئارام)و سالار عەزیزو ئازاد هەورامی سەرکردایەتییەکی کاتیی بەناوی کۆمیتەی هەرێمەکان بۆ فریاکەوتنی کۆمەڵەو گرتنەوەی ڕێکخستنە پەرش و بڵاوەکانی، پێك هێنا. هەر ئەو ساڵە، کۆمیتەی هەرێمەکان بەهەماهەنگی لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا، هەوڵەکانی بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار چڕ کردەوە.

لەو ماوەیەدا سەرپەرشتیی پێکهێنانی مەفرەزە سەرەتاییەکانی قەرەداغ و گەرمیان و بازیانی کرد. خۆیشی، پاش پێکهێنانی ئەو مەفرەزانە، لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٦دا ڕووی کردە قەرەداغ و لەوێ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

ساڵی ١٩٧٧ بەشداریی لەیەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیدا کرد کە پاش گەڕانەوەی تاڵەبانی بۆ وڵات لەناوچەی برادۆست بەستراو بووە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی.

لەکۆبوونەوەی نۆکان لەئازاری ١٩٧٨ کە تێیدا سەرکردایەتییەکی کاتی بۆ کۆمەڵە هەڵبژێردرا، پاش نەوشیروان مستەفا یەکەم دەنگی بەدەست هێنا. لەمانگی نیساندا بووە فەرماندەی هەرێمی یەکی هەورامان. لەکۆبوونەوەی فراوانی کانونی یەکەمی هەمان ساڵ لەگوندی شێنێ، بۆ جاری دووەم بە ئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو بووە بەرپرسی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە.

لەیەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٨١ بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو بۆ ساڵی دواتر، پاش دامەزراندنی مەڵبەندەکان، بووە لێپرسراوی مەڵبەندی یەك کە بارەگاکەی لە گوندی حاجی مامەند بوو. لەدووەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٨٢ بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە.

ساڵی ١٩٨٤ ناکۆکییەکانی لەگەڵ سکرتێری کۆمەڵە نەوشیروان مستەفا گەیشتنە لوتکەو لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە لەهەواری کانی سێوی مێرگەپان ڕابەرایەتیی باڵێکی بەرهەڵستکاری کرد. پاش کۆنفرەنسەکە ڕێکخراوێکی بەناوی ئاڵای شۆڕش دامەزراندو ئەم ڕێکخراوەی بەدرێژەپێدانی بیرو ڕێبازی شاسوار جەلال دانا. لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٥ لە چوارچێوەی ململانێی ناوخۆی کۆمەڵەی ڕەنجدەراندا لەگوندی حاجی مامەند دەستگیر کراو تا هاوینی ١٩٨٩ بەدەستبەسەری مایەوە. پاش ئازادکردنی، خۆی بۆ کاروباری ڕێکخستنی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕش لەئۆردوگای زێوەی ناوچەی ورمێ تەرخان کرد. لەم سەروبەندەدا، ساڵی ١٩٩٠ کتێبی «شۆڕشی کوردستان و گۆڕانکارییەکانی «سەردەم»ی بڵاو کردەوەو لەساڵی ١٩٩١دا گۆڤارێکی تیۆریی بەناوی «نۆژەن» لەئۆردوگای زێوە دەرکردو لەهەردووکیاندا چەردەیەك بیرو بۆچوونی تازەی لەبواری بیرو سیاسەتدا خستە بەرچاو.

پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، پشتگیریی لەپرۆژەی یەکخستنی چەپەکان کردو لەساڵی ١٩٩٢دا لەگەڵ حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان یەکی گرتەوە. لەو ماوەیەدا ژمارە ٢ی گۆڤاری «نۆژەن»ی دەرکرد کە دوایین ژمارەی گۆڤارەکەیە.

هەر لەو ساڵەدا پاش پێکهێنانی لیستێکی هاوبەش لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بۆ چوونە ناو پرۆسەی هەڵبژاردنی پەرلەمان بە یەك لیست، بە ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٩٣ پشتیوانیی لەپرۆژەی یەکخستنی یەکێتیی نیشتمانی و حزبی زەحمەتکێشان کرد، بەڵام هەوڵەکەی سەری نەگرت و لەم سەروبەندەدا فراکسیۆنێکی لەباڵی ئاڵای شۆڕش و ژمارەیەك کادیری حزبی زەحمەتکێشان بەناوی پەیڕەوی یەکگرتنەوە پێکهێنا. لەمانگی تەموزدا وازی لەحزبی زەحمەتکێشان هێناو گەڕایەوە بۆ ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، دوا بەدوای ئەمە، بووە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی و لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان. ساڵی ١٩٩٩ سەرباری لێپرسراوەتیی لەمەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، گۆڤاری «مەدەنییەت»و ساڵی ٢٠٠٤ ڕۆژنامەی «چاودێر»ی دەرکردو ئەرکی سەرنوسەریی هەردووکیانی گرتە ئەستۆ. ساڵی ٢٠١٠ وازی لەلێپرسراوەتیی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان هێناو خۆی بۆ لێپرسراوەتیی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی تەرخان کرد. هەر ئەو ساڵە بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەزانکۆی ئازادی هۆلاند بەدەست هێنا.

دیارترین بەرهەمەکانی: «شۆڕشی کوردستان و گۆڕانکارییەکانی سەردەم (١٩٩٠)، «دیموکراسی دوای جەنگی سارد» (١٩٩٩)، «چۆن چەپکێك و کام مێژووی کۆمەڵە» (٢٠١٢).

خاڵه بەگ (چالاکی)

چالاکییەکی گەورەی هێزی پێشمەرگەیە لەباکووری گوندی خاڵە بەگ لەناوچەی کەلار. سەرچاوەکان لەسەر رۆژی چالاکییەکە یەکدەنگ نین، سەڵاح رەنجدەر لەنامیلکەی «بازنەی ئاگر» کاتی چالاکییەکەی بە ١٤ی تەموزی ١٩٧٩ دیاری کردووەو مەحمود سەنگاوی لەبیرەوەرییەکانیدا بە ٢٤ی حوزەیرانی ١٩٧٩.

لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ سوودیان لەخراپیی کەش و هەوا وەرگرت بۆ گەیشتن بەشوێنی دیاریکراو کە لەسەرووی گوندی خاڵە بەگەوە بوو. شوێنەکە ژمارەیەکی زۆر کەمپاین کاری تێدا دەکردو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق و جاشی لێ بوو کە لەبەر سەرماو باو بۆران کەمتەرخەمییان لەکۆنترۆڵ کردنی رێوبانەکان و پاسەوانی کردبوو.

هێرشی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر شوێنەکە کتوپڕ بوو. ئەم کتوپڕییە رۆڵێکی بەرچاوی لەسەرلێشێواندنی هێزە پەلاماردراوەکەو زیادکردنی زیانەکانی بینی. لەم چالاکییەدا ٨٠ سەربازو یەك جاش کوژران، ٨ ئۆتۆمبێل سوتێنران و چەردەیەك تەقەمەنیش کەوتە دەستی پێشمەرگەوە.

لەهێزی پێشمەرگە یەك شەهید هەبوو کە تەرمی لەشوێنی شەڕەکە بەجێماو دواتر هاووڵاتییان بەخاکیان سپارد.

خالید دۆسکی

پێشمەرگەی دێرین و کادیری راگەیاندن. ناوی تەواوی خالید عەبدولڕەحمان ئەحمەد محەمەد. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی دهۆك. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەدهۆك تەواو کردوەو ساڵی ١٩٨٤ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەئەدەبیاتی کوردی لەزانکۆی بەغدا بەدەستهێناوە.

هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەبەرگەڵوو لەبارەگای دەزگای راگەیاندن گیرسایەوەو لەرادیۆی دەنگی گەلی کوردستان وەك بێژەرو نوسەرو وەرگێڕ لەبەشی کرمانجیی سەروو کاری کرد.

ساڵی ١٩٩١ لەبریتانیا گیرسایەوەو دەستی بەخوێندنی زمانی ئینگلیزی کرد لەئەکتن کۆلێج و لامبیس کۆلێج و ولێزدن کۆلێج. ساڵی ١٩٩٢ وەك ئەندامی کۆمیتەی رێکخستنی بریتانیا کاری کردو لەساڵی ١٩٩٥دا بوو بەکارگێڕی کۆمیتە. لەماوەی نێوان ١٩٩٦- ١٩٩٨ وەك ئەندامی دەستەی بەڕێوەبردنی مەڵبەندی رۆشنبیریی کورد لە لەندەن لێپرسراوەتیی بەشی راگەیاندنی گرتە ئەستۆو ماوەیەك سەرنوسەری مانگنامەی «مەڵبەند» بوو. لەماوەی ١٩٩٩- ٢٠٠١دا دەستی بە خوێندنی کارگێڕی کرد لەزانکۆی خۆرهەڵاتی لەندەن. ساڵی ٢٠٠١ بووە کارگێڕ لەمەڵبەندی دەرەوەی یەکێتی و بۆ ساڵی دواتر سەرپەرشتیی بڵاوکراوەی «تیشك»ی کرد کە مەڵبەند لەبریتانیا دەری دەکرد. لەماوەی نێوان ٢٠٠٣- ٢٠٠٤دا لەپراگی پایتەختی چیکیا وەك بێژەرو نوسەرو وەرگێڕ لەرادیۆی عیراقی ئازادو رادیۆی ئەوروپای ئازاددا کاری کردو لەهەمان کاتیشدا لەگەڵ بەشی کوردیی رادیۆی دەنگی ئەمریکادا هەماهەنگی هەبوو.

ساڵی ٢٠٠٤ گەڕایەوە بۆ کوردستان و وەك ئەندامی مەکتەبی راگەیاندن و سەرپەرشتیاری راگەیاندنی یەکێتی لەبادینان دەستبەکار بوو. لەپاڵ ئەم کارەی، لەماوەی ٢٠٠٥- ٢٠٠٦دا سەرنوسەریی رۆژنامەی «بەهدینان»ی کردو وەك ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگای دهۆکیش سەرۆکایەتیی لیستی یەکێتیی کرد لەناو ئەنجومەنەکەداو لەساڵی ٢٠٠٩وە تا بەستنی کۆنگرەی ٣ی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠، لێپرسراوەتیی مەڵبەندی ٢٦ی زاخۆی گرتە ئەستۆ.

خالید سەعید*

ئەندامی دێرینی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٤ی کۆیە. لەساڵانی پەنجاکاندا لەرێگەی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە چووە ناو جیهانی سیاسەت و دواتر بووە ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان ساڵی ١٩٥٨، پاش راگەیاندنی کۆماری عیراق و بەئاشکرا کارکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان، بووە ئەندامی لیژنەی کۆیە.

لەکاتی سەرهەڵدانی یاخیبوونە خێڵەکییەکەی ئەیلولی ١٩٦١ لەدژی حکومەتی جەنراڵ عەبدولکەریم قاسم، پشتگیریی خێڵەکانی کردو لەگەڵیاندا چەکی هەڵگرت. پاش بڵاوە لێ کردنی خێڵەکان، خۆی و چەند پێشمەرگەیەك لەشاخ مانەوە تا ئەو کاتەی جوڵانەوەکە لەساڵی ١٩٦٢ رێکخرایەوە.

لەپێشمەرگایەتیدا لێوەشاوەییەکی زۆری نواندو بەهۆی ئەمەوە سەرەتا بوو بەسەرلق و پاشان بوو بەفەرماندەی بەتالیۆن و هەندێ جاریش فەرماندەیی هەندێ هێزی گەرۆکی کردو بەشداریی لەدەیان شەڕی گەورەو سەخت کرد.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، لەشاری ورمێ بەشداریی لەو کۆبوونەوەیەدا کرد کە بۆ تاوتوێ کردنی باری گلاوی کورد، هەندێ لەکادیران و بەرپرسەکانی پێشووی پارتی، بەستبویان و لەوێ بریاریان دا کە بگەڕێنەوە بۆ عیراق. پاش گەڕانەوەی بۆ عیراق، رژێمی بەعس دووری خستەوەو لەئەخۆشخانەی شەمماعیە لەبەغدا بەموچەخۆر دایمەزراند. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسوریا دامەزراند.

هەر ئەو ساڵە بەشداریی لەدامەزراندنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستاندا کردو یەکێ لەو سەرکردانەی بزوتنەوە بوو کە پێی باش بوو بزووتنەوە ببێ بەباڵێکی ناو یەکێتی. ساڵی ١٩٧٦ لەگەڵ جێبەجێ کردنی پرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا، چوو بۆ شاخ. ساڵی ١٩٧٧ بووە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی.

بەهاری ١٩٧٨ لەرەتلی یەکەمی ئەو هێزە بوو کە یەکێتی بۆ سەر سنوری عیراق- تورکیای نارد بۆ دانانی بنکە لەبرادۆست و وەرگرتنی وەجبەیەکی چەك کە نیاز وابوو لەسوریاوە بەناو خاکی تورکیادا بگاتە دەست هێزی پێشمەرگە.

لەتەموزدا، دوا بەدوای یەکگرتنەوەی رەتلی یەکەم و دووەمی هێزەکان، لەناوچەی هەکاری، پاش شەڕێکی نابەرامبەر لەگەڵ چەکدارە خێڵەکییەکانی ناوچەکەدا، خۆی و عەلی عەسکەری و دەیان کادیرو پێشمەرگە کەوتنە دەست ئەو چەکدارانە کە ئەوانیش دواتر رادەستی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستانیان کردن.

هەر ئەو ساڵە خۆی و عەلی عەسکەری و حسێن بابە شێخ پێکەوە لەناو بران.

خالید هەرکی

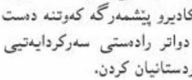

پێشمەرگەو کادیری رێکخستن. ناوی تەواوی خالید عومەر میکائیل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی شارۆچکەی پیرمام لەپارێزگای هەولێر. هەر لەوێش چۆتە بەر خوێندن و قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی تەواو کردووە. ئامادەیی کشتوکاڵی لەخەبات، کە ئەوسا پێی دەوترا کەڵەکی یاسین ئاغا، تەواو کردووەو دواتریش بەردەوام بووە لەسەر خوێندن تا لەساڵی ٢٠١١ توانیویەتی بڕوانامەی بەکالۆریۆس لەکۆلێجی زانستە سیاسییەکانی زانکۆی ئازادی هۆلاند بەدەست بێنێ.

پەیوەندیی لەگەڵ بزووتنەوەی کوردایەتیدا بۆ سەردەمێکی زوو دەگەڕێتەوە، کاتێك باوکی لەساڵی ١٩٦٣ بوو بەپێشمەرگە. ئەم رووداوە هەموو بنەماڵەکەی بەرەو ژیانی سیاسەت و کوردایەتی پاڵ پێوە نا. ساڵی ١٩٧٠ چووە ریزی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوەو دواتریش پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو رژێمی عیراقدا، چووە ریزی شۆڕشەوەو تا هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، لەریزی شۆڕشدا مایەوە. پاشان گەڕایەوە بۆ زێدی خۆی و دواتریش لەبانکی کشتوکاڵی شەقڵاوە بەفەرمانبەر دامەزرا.

لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەئایاری ١٩٧٧ بەهۆی ئاشکرابوونی رێکخستنەکانەوە، لەلایەن دەزگای ئەمنەوە دەستگیر کراو پاش لێکۆڵینەوەیەکی وردو ئەشکەنجەدانێکی زۆر رەوانەی بەغدا کراو بە ١٠ ساڵ زیندانی حوکم درا. پاش زیاتر لە دوو ساڵ، لەئابی ساڵی ١٩٧٩دا بەر لێبوردنی گشتی کەوت و ئازاد کرا.

پاش ئازادبوونی بەماوەیەکی کەم، پەیوەندیی بەرێکخستنەوە کردەوەو لێپرسراوەتیی سەرپەرشتی کردنی رێکخستنەکانی سنووری شەقڵاوەو هاوینە هەواری پیرمامی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی رێکخستنی رەواندز بووە کادیری رێکخستن.

ساڵی ١٩٨٢ ساڵێکی سەخت بوو لەژیانیدا. لەو ساڵەدا رژێمی عیراق دایك و باوکی دەستگیر کرد، رەوانەی بەغدای کردن و لەبەندیخانەی فزێلیە زیندانیی کردن. خۆیشی لە شەڕی ناوخۆدا دەستگیر کراو برایە بەندیخانەی زێوە لەنزیك شاری ورمێ لە ئێران، بەڵام دەرفەتێکی گونجاوی قۆستەوە، زیندانی شکاندو خۆی گەیاندە ناو رەوەندەکانی چیای قاسلموو، پاشان بەهۆی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە گەیشتە ناوزەنگ و لەبارەگای ناوەندی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٨٤ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا، بەڵام پەیوەندیی لەگەڵ ریکخستندا نەپچڕاند، لەو ماوەیەدا لەرێکخراوی یەك کاری کردو سەرپەرشتیی هێڵی شەهید شێرکۆی کرد لەسنوری شەقڵاوەو پیرمام. پێش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، بەهەماهەنگی لەگەڵ تەحسین کاوانی، سەرپەرشتیی چەند شانەیەکی چەکداری کردو لەکاتی راپەڕیندا رۆڵێکی بەرچاوی لەرزگارکردنی هاوینە هەواری پیرمامدا بینی.

ساڵی ٢٠٠٥ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ١٨ی بەرانەتی. ساڵی ٢٠١١ لەمەڵبەندی رێکخستنی ٣ی هەولێر وەك جێگری لێپرسراوی مەڵبەندو لێپرسراوی بەشی رووناکبیری دەستبەکار بوو.

وتارەکانی لەرۆژنامەو گۆڤارو ماڵپەرەکاندا بڵاوکراونەتەوە. شەش کتێبی لەعەرەبییەوە کردۆتە کوردی و بڵاوی کردوونەتەوە کە زۆربەی باس لەرووداوەکانی مێژوو و هەندێ کەسایەتیی بەناوبانگی وەك گیڤاراو ترۆتسکی و دیگۆل دەکەن.

خدران (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٤و دەستەیەك لەجاشەکان لەگوندی خدران لەناوچەی بیتوێن لە ١٦ی حوزەیرانی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٣ جاش کوژران و ٤ جاشی دیکەش بریندار بوون. لەهێزی پێشمەرگەش یەك پێشمەرگە بریندار بوو.

خدر عومەر سوور

پێشمەرگەو کادیری رێکخستن، ناسراو بە بێستون. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گوندی ئۆمەر مامەکە. قۆناغی سەرەتایی لەگوندی تەتەراوەو ناوەندیی لەهەولێر تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٤ بەشداریی لەشۆڕشدا کردو پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەفەرمانگەیەکی حکومی دامەزراو لەهەمان کاتدا ئێواران دەستی بەخوێندن کرد لەئامادەیی رزگاری.

لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٥ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. پاش تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی، لەساڵی ١٩٨١ لەپەیمانگای مامۆستایان لەهەولێر وەرگیرا. ساڵی ١٩٨٤ بوو بەمامۆستا لەگوندی سیاوی ناوچەی شەمامك لەدەشتی هەولێر.

ساڵی ١٩٨٤ فەرمانی گرتنی لەلایەن دەزگای ئەمنەوە دەرچوو، بەڵام خۆی بەدەستەوە نەداو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. ساڵی دواتر بووە رابەری سیاسیی تیپی مەڵبەندی ٣ی هەولێر. ساڵی ١٩٨٦ بەشداریی لەخولی مەشق و راهێنان لەسەر بەکارهێنانی راجیمەو هاوەنی

١٢٠ملم کرد لەگوندی سەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی. لەو ماوەیەدا بەشداریی لەشەڕەکانی سنوری مەڵبەندی ٣و داستانی رزگاریدا کرد.

لەقۆناغی دوای ئەنفالەکان، پاش پێکهێنانی هێزی پارتیزانەکان، لە ٢٨ی ئابی ١٩٨٨دا بووە بەرپرسی رێکخستنی رەتلی دەشتی هەولێرو بۆ ماوەی ٤ مانگ لەسنوری بەرانەتی و دەشتی هەولێرو خۆشناوەتی وەك پارتیزان مایەوە. لەو ماوەیەدا لەشەڕێکدا لە ٤ی ئەیلول لەبەستی شەرغە، لەسەرویەندی بۆردومانی دوو هەلیکۆپتەری جەنگیدا، بەسەختی بریندار بوو.

ساڵی ١٩٩٠، دوای پێکهێنانی بەتالیۆنەکان، بووە جێگری فەرماندەی بەتالیۆنی هەشت. ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەراپەریندا کردو لەئۆپەراسیۆنی رزگارکردنی کەرکوکدا لە ٢١ی ئازار لەنزیك گەڕەکی رەحیماوا بریندار بوو. هەر ئەو ساڵە بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ٢ی هەولێرو دواتریش بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر. ساڵی ١٩٩٤ بووە ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییەکان و لەساڵی ١٩٩٦ وەك ئەندامی مەکتەب گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی رێکخستن.

ساڵی ٢٠٠١ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەکۆلێجی ئێوارانی یاسای زانکۆی سلێمانی بەدەست هێناو دواتر گوێزرایەوە بۆ بارەگای هەولێری مەکتەبی رێکخستن. لەوێ وێڕای کارکردنی لەبەشی چاودێری، ئەرکی سەرپەرشتی کردنی رێکخستنی مەڵبەندەکانی هەولێرو دهۆك و موسڵیشی پێ سپێردرا.

خدر وسو پیربال*

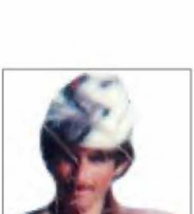

پێشمەرگە. ناسراو بە بەختیار کلاوسورانی. لەدایکبوی ساڵی ١٩٦٦ی گوندی کلاوسوران لەبناری کۆسرەت. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووە. ساڵی ١٩٨١ کە خوێندکار بوو لەخانەی پێگەیاندنی مامۆستایان لەهەولێر، دەزگای ئەمن بەتۆمەتی پەیوەندیی بەرێکخستنی یەکێتییەوە دەستگیری کرد، بۆیە خوێندنی بۆ تەواو نەکرا. دوو ساڵ فەرمانی زیندانی کردنی بۆ دەرچوو.

ساڵی ١٩٨٣ کە لەزیندان دەرچوو، بوو بەپێشمەرگە لەتیپی ٩٩ی بیتوێن و دواتر چووە تیپی ٩٣ی کۆیە. دوای ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال، بەپارتیزانی لەسنوری بناری کۆسرەت مایەوە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا ٣ جار بریندار کراوەو چەندین نەشتەرگەریی بۆ کراوە.

بەشداریی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کردو هەموو ئەو ئەرکانەی جێبەجێ کرد کە پێی سپێردرا بوو. لە ٧ی نیسانی ٢٠٠٣ لەکاتی ناوبژیی چەند پێشمەرگەیەك، لەچوارتا گیانی لەدەستدا.

خورماڵ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی ١ی شارەزوورو هێزێکی سوپای عیراق لەنێوان خورماڵ و پردی زەڵم لە ٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٨. پێشمەرگەکان بۆسەیەکیان بۆ سوپای عیراق نایەوەو دوو ئیڤای سەربازی کەوتنە ناو بۆسەکەوە. لەئاکامدا ٢٧ سەرباز کوژران و یەك ئیڤاش تێك شکێنرا.

خورماڵ (شەڕ)

شەڕێکە لە ٢٩ی ئەیلولی ١٩٧٨دا لەناو شاری خورماڵ لەنێوان هێزێکی پێشمەرگەی سەر بەهەرێمی ١ی هەورامان و سەنگەرێکی سوپای عیراق. لەم شەڕەدا پێشمەرگەکان هێرشیان کردە سەر سەنگەرێکی سوپاو بە ئار بی جی لێیاندا. لەئاکامدا ١١ سەربازو یەك ئەفسەر کوژران و ئەوانی دیکەش بریندار کران. بۆ بەیانیی رۆژی دواتر سوپا قەدەغەکردنی هاتوچۆی راگەیاند بۆ گواستنەوەی کوژراوو بریندارەکان.

خۆشناوەتی (شەڕ)

شەڕێکی سێ سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ١٢و هێزێکی سوپای عیراق لەناوچەی خۆشناوەتی لە ١٧ی شوباتی ١٩٧٩. هێزەکەی سوپای عیراق هێرشی هێنایە سەر ناوچەکەو هێزی پێشمەرگەش بەرەنگاری بۆوە. لەئاکامدا زیاتر لە ١٠ سەرباز کوژران و بریندار بوون.

خوێنی شەهیدان (ڕێکخراو)

ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕە چەند لاوێکی کوردی دانیشتووی بەغدا لەساڵی ١٩٧٥، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەکوردستان، بەشێوەیەکی نهێنی دایانمەزراندووە. دامەزرێنەرانی ئەم ڕێکخراوە زۆرتر لەژێر کاریگەریی بیروباوەڕی چەپی بیرمەندی بەرەگەز فەرەنسی ریژێ دۆبرێدا بون کە لەکتێبی «شۆڕشێك لەناو شۆڕشدا» بانگەشەی بۆ ئەوە کردووە کە دەبێ خەبات لەشارە گەورەکانەوە لەدژی ڕژێمە دیکتاتۆرەکان ئەنجام بدرێ نەك لەلادێ و چیاکان. هەرەس هێنانی شۆڕشی کورد لەساڵی ١٩٧٥، پاش ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی جەزایر لەنێوان عیراق و ئێران، ئاسەوارێکی زۆری لەسەر هاندانی ئەو لاوانە بۆ پەسەندکردنی بیروباوەڕەکانی ریژی دۆبرێ هەبوو.

دەستەی دامەزرێنەر لەچەند کەسێك پێکهاتووە، دیاترینیان سەلمان داوود مەندەلاوی و شێرۆ عەبدولقادرە. شێوەی سەرەکیی خەباتی ئەم ڕێکخراوە شێوەیەکی جەماوەری نەبوە، بەڵکو زۆرتر بەلای چالاکیی پێشمەرگانەی ناو شاردا دایشکاندوە. ڕێکخراوەکە زۆرتر باوەڕی بەوە هەبوو کە دەبێ گروپی چەکدار لەناو شارەکان پێك بهێنرێ و چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەدژی لێپرسراوانی ڕژێمی بەعس و دام و دەزگا سەرکوتکەرەکانی ئەنجام بدرێ بەمەبەستی تێکدانی شیرازەی ڕژێمەکەو سەرقاڵ کردنی دەزگاکانی.

پاش ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، سەرکردایەتیی ڕێکخراوەکە پەیوەندیی دۆستانەی لەگەڵ سەرکردایەتیی یەکێتیدا دامەزراندو دواتر وردە وردە ڕێکخراوەکە ئارەزوی ئەوەی دەربڕی کە حەز دەکا وەك باڵێکی سەربەخۆ لەناو یەکێتی کار بکاو بەهاوکاریی هەردوولا چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەدژی کاربەدەستانی ڕژێمی بەعس لەبەغدا ئەنجام بدرێ. بۆ تاوتوێ کردنی ئەم مەسەلانە، لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٦دا مەندەلاوی و شێرۆ عەبدولقادر سەردانی سلێمانییان کردو کەوتنە وتووێژ لەگەڵ حیکمەت محەمەد کەریم (مەلا بەختیار). لەئەنجامدا، هەردوولا لەسەر ئەوە ڕێککەوتن کە ڕێکخراوەکە وەك هێڵێکی بەغدای ڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ و لیژنەیەکی هەماهەنگ بۆ ڕێکخستنی پەیوەندییەکانی نێوان هەردوولا لە دوو کەس پێك بێ، یەکێکیان لەیەکێتی بێ و ئەوی تر لەڕێکخراوی خوێنی شەهیدان. لەیەکێتی بەندەر عەلی بەنوێنەر دیاری کراو لەڕێکخراوی خوێنی شەهیدان سەلمان داوود مەندەلاوی.

ڕێکخستنەکانی هەردوولا لەبەغدا ئاستێکی گونجاوی هاوکارییان لەبواری ڕۆشنبیریدا بەدی هێنا. لەم ڕووەوە ئەرکەکان بەمجۆرە دابەش کران کە بەندەر عەلی بەیاننامەو بڵاوکراوە کوردییەکانی یەکێتی وەرگێڕێتە سەر زمانی عەرەبی و بەدەست لەسەر ستێنسل بیاننوسێ و پاشان سەلمان داوود مەندەلاوی بەو ئامێری ڕۆنیۆیەی کە ڕێکخراوەکە هەیەتی، دانەی لەبەر بگرێتەوەو پاشان بڵاوکراوەکان بەسەر ئەندامەکان و لایەنگراندا پەخش بکرێن.

پەیوەندی کردنی ڕێکخراوەکە بە یەکێتییەوە وەك خۆ هەڵوەشاندنەوە وابوو لەناو یەکێتیدا. ئەگەرچی یەکێتی زۆرتر باوەڕی بەخەباتی جەماوەری هەبوو، بەڵام لەژێر گوشاری ئەندامانی ئەم ڕێکخراوە کە داوایان دەکرد چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەناو بەغدا لەدژی کاربەدەستانی ڕژێمی بەعس ئەنجام بدرێ، ڕێکخراوێك بەناوی ڕێکخراوی «هەڵۆی سور» لەبەغدا پێك هات. ئەم ڕێکخراوە بەپێی ئەو بەرنامەیەی کە بۆی دانرا، هەڵسوڕانی خۆی دەست پێکرد، چالاکیی شۆڕشگێڕانەی لەناو بەغدا ئەنجام داو زۆربەی ئەندامەکانی لەو کەسانە بوون کە پێشتر ئەندامی ڕێکخراوی خوێنی شەهیدان بوون.

خەباتی مامۆستا (گۆڤار)

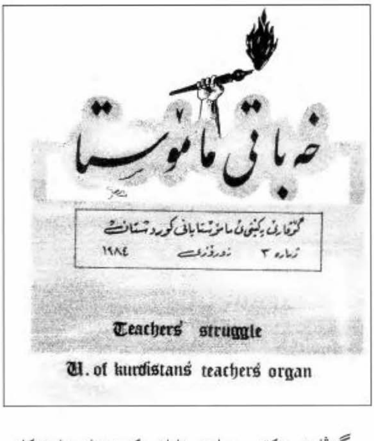

گۆڤاری یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان. بابەتەکانی دووتوێی ئەم گۆڤارە تایبەتن بەکاروباری پیشەیی و تێکۆشانی مامۆستایان و جیهانی پەروەردە. پەیامی

گۆڤارەکە کۆشش بوو بۆ بەرجەستەکردنی ئەو دروشمەی کە یەکێتیی مامۆستایان بەرزی کردبۆوەو بریتی بوو لە «لەپێناوی پتەوکردنی ریزەکانی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان و پشتگیری کردن لەخەباتی گەلی کورد... رووەو پەروەردەیەکی سۆشیالیستی و رۆشنبیرییەکی نەتەوەیی و شۆڕشگێری پێشکەوتنخواز». دەربارەی ئەم گۆڤارە لەژمارە ٤دا کە لەکانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٤ دەرچووە، هاتووە کە «مەسەلەی دەرچوونی گۆڤارێکی مەرکەزی لەلایەن یەکێتیی مامۆستایانی کوردستانەوە بەشێوەیەکی رێکوپێك، بەروخسارو ناوەرۆکێکی دەولەمەندو سودبەخشەوە، یەکێکە لەئەرکە گرنگە پێویستەکان کە راستەوخۆ رووبەرووی کۆمیتەی بەرێوەبردنی گشتیی یەکێتی و مەکتەبی سکرتاریەت دەبێتەوەو هەر لەرێگەی ئەوانیشەوە ئەنجام دەدرێت».

ژمارەکانی ئەم گۆڤارە لەچاپخانەی برایم عەزۆو جەعفەر عەبدولواحید چاپ کراون و قەبارەیان نیو فولسکابە. لەماوەی ٥ ساڵی نێوان ١٩٨٢- ١٩٨٧دا، ئەم گۆڤارە ١٠ ژمارەی بە دوو خول لێ دەرچوە. ژمارە ١ لەمانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٢ لەدوتوێی ٣٢ لاپەرە دەرچووەو ژمارە ٩-١٠ لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٧ لەدوتوێی ٦٨ لاپەرە.

خەسرەو خاڵ

دیپلۆمات و ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٩ی شاری سلێمانی. لەهەرەتی لاوێتیدا لەناو یەکێتیی قوتابیانی کوردستان تێکەڵ بەخەباتی کوردایەتی بوو.

ساڵی ١٩٧٦ وەك کادیرێکی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان رۆڵێکی گرنگی لەرێکخستنەکانی ناو شارو دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا گێڕا. ساڵی ١٩٨٤ لەسێیەمین کۆنفرنسی کۆمەڵە لەمێرگەپان بەئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٨٥ پاش دامەزراندنی دەزگای ناوەندی رۆشنبیریی کۆمەڵە، بوو بەئەندامی دەزگاکەو لەسەرەتای ساڵی دواتر، دوا بەدوای وازهێنانی ئازاد هەورامی لەلێپرسراوەتیی دەزگاکە، جێی گرتەوەو بوو بەلێپرسراوی دەزگاکە. لەو ماوەیەی لەدەزگای ناوەندیی رۆشنبیریی کۆمەڵەدا کاری کردووە، بەناوی خواستراوی رەنجەوە چەند کتێب و نامیلکەیەکی لینین و سۆکۆلۆفسکیی وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی. هەر ئەو ساڵە بوو بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە.

پاش گواستنەوەی بارەگاو چاپخانەو کەلوپەلی دەزگای ناوەندی رۆشنبیریی کۆمەڵە لەدۆڵی جافەتییەوە بۆ دۆڵەکۆگە لەپایزی ١٩٨٦، چالاکیی دەزگاکە دای لەکزی.

لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٧دا لێپرسراوەتیی ئۆفیسی یەکێتیی لەدیمەشقی پایتەختی سوریا پێ سپێردرا. لە ٣١ی کانونی یەکەمی ١٩٨٨ بەنەخۆشی لەدیمەشق کۆچی دوایی کرد.

خەسرەو گوڵ محەمەد مەلک

کادیری دێرینی رێکخستن و ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی شاری خانەقین. دەرچووی ساڵی ١٩٧٣ی کۆلێجی ڤێتێرنەری زانکۆی بەغدا. قۆناغی سەرەتایی خوێندنی لەخوێندنگەی عەبادییەی شاری خانەقین تەواو کردووەو ناوەندی و ئامادەیی لەبەغدا.

ژیانی سیاسیی بۆ ساڵی ١٩٦٤ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەتەمەنی ١٥ ساڵیدا وەك تەتەری رێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان لەبەغدا چالاکیی نواند. فاکتەری یارمەتیدەر بۆ ئەم کارە، براکەی بوو، محەمەد گوڵ محەمەد، کە لەو کاتەدا ئەندامی ناوچەی پارتی بوو لەبەغدا. ساڵی ١٩٦٦، کاتێك خوێندکار بوو لەئامادەیی نیزال لەبەغدا، پەیوەندیی بەرێکخستنە نهێنییەکانی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کرد. لەیەکەم ساڵی خوێندنی لەکۆلێجی

ڤیتێرنەری لە ١٩٦٧- ١٩٦٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد.

پاش بەیاننامەی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠، لەساڵی ١٩٧٢دا لەکۆنگرەی حەوتەمی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان کە لەسلێمانی بەسترا، بەئەندامی سکرتاریەتی یەکێتیی قوتابیان هەڵبژێردرا. لەو کۆنگرەیەدا عادل موراد بەسەرۆکی یەکێتیی قوتابیان و فەرهاد عەونی بەسکرتێر هەڵبژێردران، ئەندامانی سکرتاریەتیش، جگە لەخەسرەو گوڵ محەمەد، بریتی بوون لە رەنج شاوەیس، چیا عەباس، سیروان عەبدوڵلا سەعید، یوسف قەساب، جەلال خۆشناوو جەبار سابیر. لەحوزەیرانی ساڵی ١٩٧٣ لێپرسراوی ئۆردوگای قوتابیان بوو لەگوندی گەروتە لەنێوان شەقڵاوەو هیران و نازەنین. لەمانگی ئابدا بەشدار بوو لەفیستیڤاڵی دیەمی خوێندکاران و لاوان لەبەرلینی رۆژهەڵات لەچوارچێوەی شاندی خوێندکارانی عیراق. لەمانگی ئەیلولدا بەغدای بەجێ هێشت و لەگەڵاڵەو چۆمان و تەوێڵە گیرسایەوە.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، ماوەیەك ئاوارەی ئێران بوو، پاشان گەڕایەوە بۆ عیراق و لەدامەزراوەی گشتیی پەلەوەر لەهەولێر دامەزراو پاشان گوێزرایەوە بۆ سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٦ لەسلێمانی بەهۆی سەلام عەبدولرەحمانەوە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو بۆ ماوەی یەك ساڵ خرایە ئەڵقە رۆشنبیرییەکانەوە. ساڵی ١٩٧٧ پلەی ئەندامەتیی پێ بەخشراو ناوی نهێنیی «ئارام»ی بۆ دانرا. لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٩ دوای گیرانی سەلام عەبدولرەحمان، لەڕێکخستن دابڕا. هەر ئەو ساڵە بۆ رومادی دوور خرایەوە. ساڵی ١٩٨٠، ئەو کاتەی لەرومادی فەرمانبەر بوو، لەڕێگەی حاجی مەمۆوە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانەوە کردەوە. ساڵی ١٩٨٢ لەڕێی جەبار حاجی رەشیدەوە پەیوەندیی لەگەڵ رێکخراوی سلێمانی رێك خراو دوای ئەوەی کەرتی رێکخستنی شەهید جوامێر لەبەغدا دامەزرا، بووە لێپرسراوی کەرتەکە. لەو ماوەیەدا سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی بەغداو رومادی و باشووری عیراقی کرد.

ساڵی ١٩٨٥ حکومەتی عیراق خانەنشینی کرد. ئەم خانەنشین کردنە، دەرفەتێکی زۆرتری بۆ سەرپەرشتی کردنی رێکخستنەکان بۆ رەخساند. لەئایاری ١٩٩١دا، لەکاتێکدا کە وتووێژ لەنێوان بەرەی کوردستانی و حکومەتی عیراقدا لەئارادا بوو، لەبەغدا لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە دەستگیر کرا، بەڵام لەمانگی حوزەیراندا ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە، لەسلێمانی گیرسایەوەو بووە کارگێڕی مەڵبەندی ١ی رێکخستنی سلێمانی.

ساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی پەرلەمانی کوردستان هەڵبژێردرا. هەر ئەو ساڵە بەشدار بوو لەپرۆژەی دامەزراندنی دەزگای زانیاری و لەساڵی ١٩٩٤دا بووە جێگری لێپرسراوی ئەو دەزگایە. لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٩٩- ٢٠٠٣ بووە بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی. ساڵی ٢٠٠١ لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، بەئەندامی یەدەکی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دواتر بووە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی.

پاش روخانی رژێمی بەعس لەساڵی ٢٠٠٣، لەمانگی ئایاردا لەبەغدا وەك لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی بەغدا دەستبەکار بوو. لەمانگی تەموزی ساڵی ٢٠٠٤ بووە لێپرسراوی دەزگای زانیاری. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەسلێمانی، سەرلەنوێ بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە. ساڵی ٢٠١٢ بووە لێپرسراوی گشتی ئاسایشی هەرێم و جێگری راوێژکاری ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم.

خەلیج [الخلیج] (بڵاوکراوە)

بڵاوکراوەیەکە لەشێوەی گۆڤاردا. هەڵبژاردەیە لەهەواڵی رۆژنامەکانی کەنداوی فارس و جیهان. لەهەشتاکانی سەدەی رابردوودا، تەڵعەت گلی (ئاشتی) لە کوێت دەریکردووە. بریتییە لەکۆلاجکردنی هەڵبژاردەیەك لەو هەواڵ و وتارانەی کە رۆژنامەکانی کەنداو و جیهان سەبارەت بەکوردستان و عیراق بڵاویان کردۆتەوە، هەروەها لەچەند ژمارەیەکدا چەند وتارو هەواڵێکی ئێزگەی دەنگی گەلی کوردستانی تێدا بڵاو کراوەتەوە.

سەرنوسەر لەچەند ژمارەیەکدا بابەتەکانی بەدەست نووسیوەتەوەو پاشان بەئامێری فۆتۆکۆپی دانەی لەبەر گرتۆتەوە. ژمارەکان بەسەر دوو قەبارەی جیاوازدا دابەش دەبن. فولسکاب و نیو فولسکاب. تەنیا بەزمانی عەرەبی دەرچووە. ساڵانە زنجیرەی ژمارەکانی تازە کراوەتەوە. ژمارە ١ و ٢ ساڵی ١٩٨٠ دەرچوون. نازانرێت چەند ژمارەی لێ دەرچووە، بەڵام دوا ژمارە لە ساڵی ١٩٨٥ دەرچووە کە دەکاتە ساڵی پێنجەم.

خەلیل ئەنوەر حەسەن*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی شارۆچکەی مەخمور. ساڵی ١٩٨٤ بۆتە پێشمەرگە. بەشداریی چەندین چالاکیی پێشمەرگانەی کردووە.

بەشداریی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کردو دوا پلەی فەرماندەیی تیپ بوو لەبەتالیۆنی دەشتی هەولێر. لە ١٣ی ئازاری ١٩٩٥ لەهێرشێکی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر هێزەکانی سوپای عیراق لەسنوری شارۆچکەی دیبەگە، لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی شەهید کرا.

خەلیل جەلال مەجید*

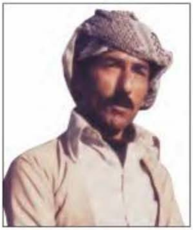

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٥ی رانیە. ساڵی ١٩٧٣ پەیوەندیی بەرێکخستنی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٤ سەرۆکی شارەوانیی تەوێڵە بوو. هەر ئەو ساڵە، پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد. لەمانگی نیساندا، کاتێك فڕۆکەکانی عیراق قەڵادزێیان بۆردومان کرد، ئەویش لەوێ دەبێ و بەسوکی بریندار دەبێ.

دوا بەدوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا، لەرانیە گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٧٦ لەسەرووبەندی کارکردندا بۆ پەیداکردنی چەك و خۆئامادەکردن بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، لەسەر رێی قەڵادزێ- دۆڵی شەهیدان هەندێ نامەی رێکخستنی پێ گیراو بەدەستبەسەری برایە قەڵادزێ. لەوێ ٣ رۆژ خرایە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدان، بەڵام هیچی نەدرکاند. دوا بەدوای ئەمە، بڕیار درا بەهەلیکۆپتەر بنێردرێ بۆ کەرکوك، لەکاتی دەرهێنانی لەژووری زیندانی بنکەی پۆلیسی قەڵادزێ بۆ ناردنی بۆ دەزگای ئەمنی قەڵادزێ، لەدەست پۆلیسەکان رادەکاو خۆی بەکۆڵانەکاندا دەکاو پاشان خۆی دەکا بەزێرابێکداو تا شەو خۆی دەشارێتەوە.

شەو خۆی گەیاندە گوندی سوڵتانەدێ و لەوێوە چوو بۆ گوندی ئەبوبەکرەو قەڵاتوکان لەحەوزی چیای گەلاڵی. لەوێ لەگەڵ مام عەولای ئەبوبەکرەو حەسەن برایم شوانی قەڵاتوکان و چەند کەسێکی تر مەفرەزەیەکی سەرەتاییان بە دوو چەکەوە دروست کرد.

ئەو بنکەیەی ئەو لەقەڵاتوکان داینابوو،

بوو بەبنکەیەك بۆ دابین کردنی پێداویستییە لۆجستیکییەکان بۆ بنکەکانی یەکێتی لەقەندیل و بۆ ماوەیەکیش وەك ئەڵقەی پەیوەندیی نێوان سەرکردایەتی و ڕێکخستنی ناوخۆ مایەوە.

دواتر کرا بەفەرماندەی کەرت و ساڵانی پێشمەرگایەتیی لەدەشتی هەولێر، قەرەداغ، گەرمیان، دۆڵی جافەتی و قەڵادزێ بەسەر برد.

لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨١ لەسەر کانییەکەی گردی ڕەمکان لەنزیك گوندی شەروێت لەناوچەی قەڵادزێ، خۆی و پێشمەرگەیەکی تر بەهاوەنی ڕەبیەکی نزیك شوێنەکە شەهید بوو.

خەلیل نیعمەت دۆسکی

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی دهۆك. ساڵی ١٩٧٥ کۆلێژی پۆلیسی عیراقی تەواو کردو بووە ئەفسەر. ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد و ساڵی ١٩٨٥ بوو بەپێشمەرگەو کرایە ئەندامی مەکتەبی عەسکەریی یەکێتی.

لە ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ لێپرسراوی ناوچەی بادینان بوو، دوای ڕاپەڕین لێپرسراوی ئاسایشی دهۆك بوو لەحکومەتی کوردستاندا، هاوکات ئەندامی مەڵبەندی چواری یەکێتی بوو لەبادینان. مانگی تەموزی ١٩٩٦ کرا بە ئەندامی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان.

ساڵی ٢٠٠١ لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا، ماوەیەکیش وەزیری گواستنەوەو گەیاندن بوو لەحکومەتی هەرێمی کوردستان. لە ٢٩ی شوباتی ٢٠٠٤ بەنەخۆشی کۆچی دوایی کرد.

خەنادق [الخنادق] (گۆڤار)

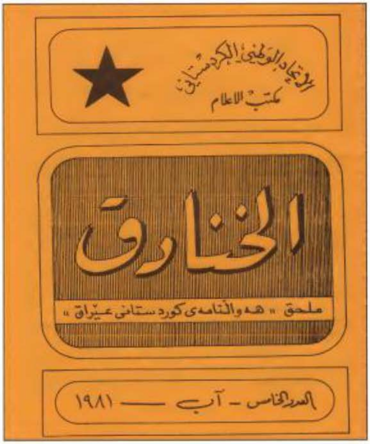

گۆڤارێکە بەزمانی عەرەبی مەکتەبی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان لەتوژەڵە دەری کردووە. زیاتر گرنگیی بەبڵاوکردنەوەی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەو وتاری سیاسی داوە. فائز یونس کە عەرەبێکی خەڵکی موسڵە سەرپەرشتیی دەرکردنی کردووەو ڕۆڵی سەرنوسەری تێدا دیوەو گۆڤارەکەش لەسەر پێشنیاری ئەو دەرچووە. هۆی دەرکردنی گۆڤارەکە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لەساڵی ١٩٨٠ ڕۆژنامەی شەرارە دەرنەدەچوو، بۆیە بیر لەوە کرایەوە کە تا ئەو کاتەی شەرارە دەکەوێتە گەڕ، بڵاوکراوەیەك بەزمانی عەرەبی دەر بچێ. پێنج ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەکۆتایی ١٩٨٠ دەرچووەو ژمارە ٥ لەئابی ساڵی ١٩٨١ لەدوتوێی ٤٠ لاپەڕە. هەموو ژمارەکان لەقەبارەی نیو فولسکاب دان و لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراون.

خێوەتە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٥ی قەرەداغ هێزێکی سوپای عیراق لە گوندی خێوەتە لەبازیان لە ٢٤ی ئابی ١٩٧٨. هێزەکەی سوپای عیراق پارێزگاریی لەدروستکردنی ڕێگایەکی سوپایی دەکرد. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ٧ سەرباز کوژران.

دابان- هەلاج (شەڕ)

یەکەم گەورەترین شەڕ لەنێوان هێزی پێشمەرگەو سوپای عیراق دوای پچڕانی وتووێژ لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٨٥.

لە ١٥ی شوباتی ١٩٨٥ هێزێکی گەورەی پێشمەرگە هێرشی کردە سەر سەربازگەو ڕەبیەو سەنگەرەکانی سوپای عیراق لەزنجیرەی چیای دابان و هەلاج و قەرەتیکان و گۆڕەجوو و کلکەی پیرەمەگرون و دۆڵی شەدەڵە. لەقۆناغی یەکەمدا لەماوەی ٤ سەعاتدا، لەسەعات ٤ەوە تا ٨، هێزی پێشمەرگە دەستی بەسەر دابان و هەلاج و قەرەتیکاندا گرت. لەقۆناغی دووەمدا هێزی پێشمەرگە پاش گرتنی بارەگای سریەو فەوجێکی هێزەکانی عیراق لەدۆڵی شەدەڵە، دەستی بەسەر تەواوی دۆڵی شەدەڵەدا گرت. بەدرێژایی ڕۆژ ڕێگای دوکان- سلێمانی بڕاو لەهەمان کاتدا هێزی پێشمەرگە بەتۆپ و دۆشکا ئەو هێزانەی سوپای عیراقی کوتا کە لەسەر ڕێگای سورداش- دوکان کۆکرابوونەوە.

هەر لەو دەوروبەرەدا شەڕی تر لەنێوان هێزی پێشمەرگەو ئەو هێزانەی سوپای عیراق ڕوویدا کە دەیانویست فریای سەربازگەی شەدەڵە بکەون و لەم سەروبەندەدا پێکادانێکی سەخت لەتەوەری حاجیتان و سابوراواو چالاخ و دولکان و حەسەن تەپەو قازیاواو قالاواو ڕێگای نێوان دوکان- خەلەکان ڕوویدا.

لەشەڕەکاندا سوپای عیراق هێزێکی زۆری پیادەو کۆماندۆو جاش و زرێپۆش و تانك و فرۆکەی پیلاتۆزو هەلیکۆپتەری جەنگیی بەکار هێنا، لەگەڵ ئەوەشدا هیچی پێ نەکراو زیانێکی زۆری لێ کەوت کە بەمجۆرە بوو: کوژرانی زیاتر لە ٥٤٠ سەربازو ١٢ جاش و بریندار بوونی ژمارەیەکی زۆری سەرباز، سوتان و تێکشکانی ٤ تانك و ٢ زریپۆش و ٢٧ کامیون و بەدیل گرتنی ٩٨ سەرباز. دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە دەوروبەری ٢٠٠ پارچە چەك و سەدان سندوق گوللە هاوەن و ئار بی جی و فیشەکی کلاشنکۆف و بیکەیسی و ژمارەیەکی زۆر کەلوپەلی عەسکەری بوو.

لەهێزی پێشمەرگە، تیپە بەشدارەکان بریتی بوون لەتیپەکانی ٥٧ی سەگرمە، ٥١ی گەرمیان، ٣٧ی شارباژێر، ٣١ی پێنجوێن، ٥٣ی شێروانە، ٤٣ی ئاسۆس ٥٥ی قەرەداغ، ٢٥ی خاڵخالان، ٢١ی کەرکوك، ٢٣ی سورداش، ٤٧ی پیرەمەگرون، ٩٣ی کۆیە، ٩٩ی بیتوێن، تیپی مەڵبەندی ١، تیپی مەڵبەندی ٢، لەگەڵ کەرتی ڕێکخستنی چوارتاو کەرتی ڕێکخستنی کۆیەو کەرتێکی مەڵبەندی ١و هێزێکی دەزگای پێشمەرگایەتی. لەم شەڕەدا هێزی پشتگیری بەشدارییەکی کارای کرد.

هێزی پێشمەرگە ١٧ شەهیدی هەبوو کە ئەمانەن: فاروق محەمەد ڕەزا، والی قادر باریکەیی، عوسمان عەلی محەمەد، ئیسماعیل عەبد محەمەد، عوسمان محەمەد مەحمود، محەمەد عەزیز، شوان حەکیم حەمە ڕەش، شامل حەمە عەلی، کاوە تەیفور برایم، سەلیم سەلام حەمەد ڕەوەند، شەفیق کاکل هێمن، عەبدولخالق عەزیز ئاسۆ، هەمزە خدر، ئومێد ئەحمەد، عەزیز محەمەد شەوگێڕی، هادی عەبدول بر ایم حسێن شەریف سەید کەریم.

شەڕی دابان- هەلاج سەرەتای زنجیرە شەڕێکی گەورە بوو لەماوەی نێوان پچڕانی وتووێژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٨٥و دەستپێکردنی شالاوی ئەنفالەکان لەساڵی ١٩٨٨ کە کاریگەریی زۆری لەسەر ڕەوشی پەیوەندییە سیاسییەکان بەجێ هێشت.

دادگای باڵای شۆڕش

دەزگای دادوەریی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسەردەمی پێشمەرگایەتیدا. لەکۆبوونەوەی ١٧ی ئابی ١٩٨٠ی توژەڵە لەنێوان نەوشیروان مستەفا جێگری

سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و برایم حسێن عەبدوڵڵاو پێشڕەو سەید برایم، بڕیار درا هەر یەك لە برایم حسێن عەبدوڵڵاو پێشڕەو سەید برام پرۆژەی پێکهێنانی دادگایەك پێشکەش بەمەکتەبی سیاسی بکەن. ئەوانیش دوای نزیکەی هەفتەیەك پرۆژەیەکیان لەم بارەیەوە بۆ مەکتەبی سیاسی بەرزکردەوە، تێیدا پێکهاتەو چۆنێتیی بەڕێوەچوونی ئەرکەکانی دادگا خرایە ڕوو، هەروەها جەخت لەسەر ئەوە کرایەوە کە دەبێ لەکێشە ئاساییەکاندا یاساکانی عیراق جێبەجێ بکرێن و بۆ کێشەکانی تایبەت بەئاسایشی شۆڕش دەبێ مەکتەبی سیاسی هەندێ ڕێنمایی تایبەت دەر بکات.

مانگی تشرینی دووەم دادگا لەژوورێك لەناوزەنگ دامەزراو سەرەتا لەدوو یاساناس پێك هات و ناو نرا دادگای باڵای شۆڕش. هەمان مانگ یاساناس سوارە ڕەشید ژاژڵەیی، دەرچووی زانکۆی بەغدا، بوو بەئەندام لەدداگاکە. دوای ئەو، نەوزاد محەمەد، دەرچووی شەریعەتی ئیسلام، لەدادگا دامەزرا. پاشان قاسم محەمەد مستەفا، دەرچووی بەشی سیاسەت لەکۆلێجی یاساو سیاسەتی زانکۆی موستەنسریەو زیندانیی سیاسی و مستەفا محەمەد، یاریدەدەری دادوەر لەدادگای پێنجوێن، بۆ دادگاکە نێردران. هەر ئەو مانگە، ئەندامەکانی دادگا یەکەم کۆبوونەوەیان ئەنجام داو کارەکانیان بەمجۆرە لەناو خۆیاندا دابەش کرد:

- برایم حسێن عەبدوڵڵاو پێشڕەو سەید برایم بۆ بڕیاردان لەکێشەکانی تاوان و کەتن و ئاسایشی شۆڕش.
- سوارە ڕەشید ژاژڵەیی وەك دادوەر.
- نەوزاد محەمەد بۆ کاروباری باری کەسێتی.
- قاسم محەمەد مستەفا بۆ لێکۆڵینەوە.
- مستەفا محەمەد وەك یاریدەدەری دادوەر لەدادگا.

دوای ئەوەی کە مەکتەبی سیاسی ئەم پێکهاتەیەی دادگای پەسند کرد، عومەر مستەفا ئەندامی مەکتەبی سیاسی ڕاسپێردرا سەرپەرشتیی دادگا بکا، بەتایبەتی کە ئەو شارەزایی تەواوی لەکاروباری یاسایی هەبوو، ماوەیەکیش پیشەی پارێزەریی کردبوو.

لەحوزەیرانی ١٩٨١ یاساناس سەردار عەبدولکەریم پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو وەك دادوەر لەدادگا دامەزراو جێی پێشڕەو سەید برایمی گرتەوە کە وازی لەدادگا هێنا بوو. هەر هەمان مانگ سمکۆ محەمەد، ئەفسەری پۆلیس، گوێزرایەوە بۆ دادگاو ئەرکی لێکۆڵینەوەی پێ سپێردرا. دواتر محەمەد مستەفا، پارێزەر لەسلێمانی، پەیوەندیی بەدادگاوە کرد. ئەگەرچی هیچ کاری پێ نەسپێردرا، بەڵام پرس و ڕای پێ دەکراو سوود لەشارەزایی و زانیاری لەبواری یاسا وەردەگیرا.

لەتشرینی دووەمدا بینایەکی تایبەت بەدادگا لەزەڵێ دروست کرا کە بریتی بوو لەژوورێکی گەورەو هۆڵێك. ژوورەکە کرا بە دوو بەشەوە، بەشێکی بۆ حەوانەی کارکەرانی دادگا تەرخان کراو بەشەکەی تر بۆ ئیشوکار.

لەکانوونی یەکەمدا هەندێ گۆڕانکاری لەپێکهاتەی دادگا هاتە ئاراوە. جەمال حەکیم ئاغا، ئەندامی مەکتەبی سیاسی، بووە سەرۆکی دادگا. ئەندامەکان بریتی بوون لەبرایم حسێن عەبدوڵڵا، فەرهاد ڕەسوڵ و سەردار عەبدولکەریم. سمکۆ محەمەد وەك لێکۆڵەرەوە مایەوە. سوارە ڕەشید ژاژڵەیی و مستەفا محەمەد چوون بۆ دەرەوەی وڵات و قاسم محەمەد مستەفا ئەرکی ڕێکخستنی پێ سپێردرا.

لەشوباتی ١٩٨٢دا برایم حسێن عەبدوڵڵا گوێزرایەوە بۆ کەرتی ڕێکخستنی قەڵادزێ، سەردار عەبدولکەریم جێی گرتەوە.

هەمان ساڵ کۆمیتەی سەرکردایەتیی هەولێر لەوەرتێ دامەزرا کە دەسەڵاتی تەواوی لەناوچەکەدا هەبوو. لەم ڕووەوە دادگایەکی تایبەت بەهەولێر لەوێ لە سێ دادوەر پێك هات کە بریتی بوون لەئیحسان وڵاشی، دڵشاد خورشید (شۆڕش) و یوسف حەسەن حەوێز کە هەر سێکیان یاساناس بوون. ئەم دادگایە لەڕووی کارگێڕییەوە بەسەرکردایەتیی هەولێرەوە بەسترابۆوەو لەڕووی یاساییەوە بەدادگای باڵای شۆڕشەوە.

پاش پێکهێنانی مەڵبەندەکان، بڕیار درا هەر مەڵبەندێك دادگای خۆی هەبێ.

ساڵی ١٩٨٥ نەوشیروان مستەفا بووە سەرۆکی دادگای باڵاو لەو دادگایەدا عومەر فەتاح نوێنەری کۆمەڵە بوو، قادر حەمەجان نوێنەری یەکێتیی شۆڕشگێڕان بوو.

دادگای مەڵبەندەکان لەڕووی کارگێڕییەوە بە بەشی کۆمەڵایەتیی مەڵبەندەوە بەسترابۆوەو لەڕووی یاساییەوە بەدادگای باڵای شۆڕشەوە. زۆربەی کێشەکان لەدادگاکانی مەڵبەندەکان یەکلا دەکرانەوە، بەڵام بڕیارەکانی تایبەت بەکێشەکان ئاسایشی شۆڕش بۆ دادگای باڵای شۆڕش دەنێردران بۆ پەسندکردن و جێبەجێکردن یان بۆ هەموارکردن.

پاش شاڵاوی ئەنفالەکان و کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، دامەزراوەی دادگا لەبەر یەك هەڵوەشایەوە، بەڵام بەهەوڵ و کۆششی قادر حەمەجان دادگا دووبارە لەقاسمەڕەش و بلەکێ و کانی دیلان دامەزرایەوەو لەهەلومەرجی ئەو سەردەمەدا ئەرکی دادگاکان تەنها یەکلاکردنەوەی کێشەکانی پێشمەرگە بوو. بەشێوەیەکی گشتی، لەدوای شاڵاوی ئەنفالەوە رۆڵی دادگا دای لەکزی. هەموو دادوەرەکان لەسەقز دادەنیشتن و لەو ماوەیەدا ژمارەیەکیان چوون بۆ دەرەوەی وڵات.

دارۆ شێخ نوری شێخ ساڵح

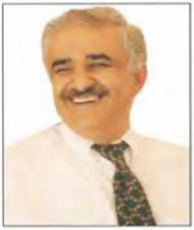

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی سلێمانی. لەساڵانی ١٩٦٧-١٩٧٠ ئەندامی دەستەی سکرتاریەتی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان بووە. ساڵی ١٩٧١ کۆلێجی کشتوکاڵی زانکۆی بەغدای تەواو کردوە لەساڵی ١٩٧٤دا بەشداریی لەشۆڕشدا کردوە.

ساڵی ١٩٧٥ بەر شاڵاوی گرتنی ئەندامانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان کەوت و لەگەڵ چەند ئەندامێکی تردا دەستگیر کراو حوکمی زیندانی کردنی بۆ دەرچوو. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا. مانگی تشرینی دووەمی هەمان ساڵ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوزەنگ گیرسایەوە، لەئابی ١٩٨٠ کرا بەنوێنەری یەکێتی لەسوریا. لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی یەدەکی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاشان کرا بەئەندامی سەرکردایەتی و دواتریش بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

ساڵی ١٩٩٣ پۆستی وەزیری دارایی لەحکومەتی هەرێمی کوردستان پێ سپێردرا. لەماوەی ساڵانی ١٩٩٨-٢٠٠٠ جێگری سەرۆکی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم بوو. دواتر کرا بەلێپرسراوی مەکتەبی دارایی و ئیدارەی گشتیی یەکێتی. لە ٣١ی ئایاری ٢٠٠٤ بەنەخۆشی لەسوید کۆچی دوایی کرد.

داری خلە (رووداو)

رووداوی داتەپینی ئەشکەوتی داری خلە کە بووە هۆی شەهیدبوونی حەوت پێشمەرگەی پارتیزان. پاش قۆناغی ئەنفال و کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، یەکەم مەفرەزەی پارتیزان لەقەرەداغ و گەرمیان لەسەر دەستی مەلا ئەحمەد محەمەد حەمە ئەمین لەساڵی ١٩٨٨ دامەزرا.

مەفرەزەکە تا شوباتی ١٩٨٩ لەناوچەکەدا مابۆوەو بنکەیەکی نهێنیی لەئەشکەوتی داری خلە دانابوو. لەئێوارەی ١٩ی شوباتدا ئەشکەوتەکە بەسەر پێشمەرگەکاندا روخاو بەو هۆیەوە هەموویان شەهید بوون.

پێشمەرگە پارتیزانەکان: مەلا ئەحمەد محەمەد حەمە ئەمین (کەلاری کۆن ١٩٥٨)، نوری قادر رەحیم ناسراو بە پۆلا (کفری ١٩٦٧)، دارا قادر سەمین ناسراو بە دارا سور (کفری١٩٦٢)، حەیدەر محەمەد کەریم (پێباز ١٩٦٨)، حەمید قادر کەریم ناسراو بە حاجی حەمید (کەلار ١٩٣٨)، سەلام محەمەد حسێن ناسراو بە سەلامە رەش (کفری ١٩٦٨) و رەحیم رەشید ئەحمەد (کەلاری کۆن ١٩٧٠).

لەم رووداوە تەنها دوو پێشمەرگە بەناوی سەید محەمەد و حەمە سۆران رزگاریان بوو کە لەکاتی دارمانی ئەشکەوتەکەدا، لەسەر گردۆلکەیەکی نزیک ئەشکەوتەکە خەریکی قسەکردن بون بە دەزگای بێ سیم لەگەڵ بنکەکانی تردا. تەرمی شەهیدەکان بۆ ماوەی دوو ساڵ و حەوت مانگ لەناو ئەشکەوتەکە مایەوە. پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، لە ٥ی تشرینی یەکەمدا تەرمەکان پاش لابردنی بەردەکان بە شۆفڵ، دەرهێنران و لەرێ و رەسمێکی شایستەدا بەخاک سپێردران.

داوود جەعفەر کاکەیی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٩ی خانەقین. تا قۆناغی ئامادەیی پیشەسازیی خوێندووە. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد. فەرمانی گرتنی لەلایەن رژێمی بەعسەوە بۆ دەرچوو، بەڵام خۆی نەدا بەدەستەوەو توانی خۆی دەرباز بکا.

ساڵی ١٩٨٤ بوو بەپێشمەرگەو لەهەمان کاتدا وەك ئەندامی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان وانەی وتەوە لەگوندی تۆرکە لەناوچەی گەرمیان. ساڵی ١٩٩١ بەشداریی راپەرینی کرد.

دوای روخانی رژێمی بەعس لەساڵی ٢٠٠٣، لەهێزی پاسەوانی سنور لەپارێزگای دیالە پلەی رائیدی پێ بەخشراو دواتر کرا بەموقەددەم. لە ٣١ی کانونی یەکەمی ٢٠٠٧ لەخانەقین بەدەستی تیرۆریستەکان تیرۆر کرا.

دری (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٣ی شارباژێڕ و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەدەوەمەوبەیانی رۆژی ٢١ی حوزەیرانی ١٩٧٨ لەنزیك گوندی دری لەناوچەی ماوەت. پاش شەڕێکی سەخت و دەستەیەخە شەش پێشمەرگە بەناوی ئەحمەد فەتحوڵلا یاریدەدەری فەرماندەی هەرێمی ٣و ئەندامی پێشکەوتووی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان، قادر ئەمین، عوسمان مەجید شوان، جەزا مستەفا، محەمەد حاجی عەلی و فەریدون حاجی برایم شەهید بوون و ٣ پێشمەرگەش بەناوی ساڵح محەمەد ئەحمەد، ئیبراهیم وەیس فەتاح و مستەفا حاجی محەمەد بەبرینداری بەدیل گیران.

دڵشاد تۆفیق بەنگینە*

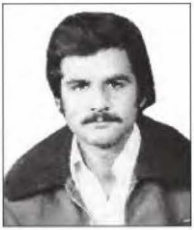

پێشمەرگە وکادری رێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گەڕەکی سەرکارێز لەشاری سلێمانی. هەر سێ قۆناغی خوێندنی لەسلێمانی تەواو کردووە. سەرەتای ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە.

ساڵی ١٩٧٨، کاتێك خوێندکاری کۆلێجی کارگێڕی و ئابووریی زانکۆی بەغدا بوو، دەزگا ئەمنییەکانی بەغدا فشارێکی زۆریان خستە سەر رێکخستنەکانی کۆمەڵەو هەندێکیان ئاشکرا کرد. لەم سەروبەندەدا، بەپەلە گەڕایەوە بۆ سلێمانی و پاشان پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەناوچەی شارباژێڕ بووە کادیر. لەو ماوەیەدا چالاکییەکی زۆری نواندو ژمارەیەکی زۆر کۆبوونەوەی بەدێهاتەکانی سنوری هەرێمی ٤ی جافەتی کرد بەمەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی سیاسییان و بانگەشەکردن بۆ سیاسەتی یەکێتی.

ساڵی ١٩٧٩ بووە یاوەری رۆژنامەنووسی نەمسایی کابلان کە خۆی گەیاندبووە کوردستان و پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردبوو بەمەبەستی ئامادەکردنی ریپۆرتاژو نوسینی وتار لەسەر شۆڕشی کورد. شارەزابوونی بەنگینە لەزمانی ئینگلیزی، یارمەتیی ئەوەی دا کە هەموو راستییەکانی بەرێکوپێکی تێ بگەیەنێ. کابلان کە لەو ماوەیەی لەکوردستاندا بوو پێی دەوترا «باران»، بەیارمەتیی بەنگینەوە بەگوندە راگوێزراوو وێرانکراوەکاندا گەڕاو شارەزایی تەواوی لەسەر هەلومەرجی ژیانی کوردو سیاسەتی رژێمی بەعس پەیدا کردو چەند رۆژێکیش بەشێوەیەکی نهێنی لەناو شاری سلێمانی مایەوەو پاشان لەگوندی کەڵەکنەوە برایەوە بۆ ناوچە رزگارکراوەکان. لەو ماوەیەدا کابلان بەکامێرای فۆتۆگراف وێنەی هەموو ئەو شوێنانەی گرت کە دی بووی و دوای گەڕانەوەی بۆ نەمسا، ریپۆرتاژی سەرنجڕاکێشی لەرۆژنامەکانی ئەو وڵاتە دەربارەی شۆڕشی کورد بڵاو کردەوە.

لەژیانی پێشمەرگایەتییدا، بەنگینە بەشداریی ژمارەیەکی زۆری شەڕو نەبەردەکانی دۆڵی جافەتی و شارباژێڕو ناو شاری سلێمانی کردووە. لە ١٥ی ئەیلولی ساڵی ١٩٨١ لەگوندی شارستێن لەناوچەی مەرگە لەشەڕی ناوخۆدا شەهید بوو.

دڵشاد مەریوانی*

شاعیرو نوسەر. ناوی تەواوی دڵشاد محەمەد ئەمین فەتاح. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی سلێمانی. باوکی بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر گوندی کاڵێی ناوچەی مەریوان لەئێران.

خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووە ساڵی ١٩٧٢ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەبەشی زمان و وێژەی کوردیی کۆلێجی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدا بەدەست هێناوە.

لەماوەی ساڵانی ١٩٥٩- ١٩٦٣ ئەندامی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان بوو. لەئازاری ١٩٦٣وە هەڵسوڕانی سیاسیی لەناو پارتی دیموکراتی کوردستان دەست پێکردو چەند جارێك تووشی گرتن و دەربەدەری بوو. ساڵی ١٩٦٢ ڕێکخراوێکی ئەدەبی و هونەریی بەناوی کۆمەڵەی بوژاندنەوەی سامانی نەتەوایەتیی کورد دامەزراند. لەڕێی ئەم ڕێکخراوەوە هەوڵیدا رۆڵی دەستەبژێری رۆشنبیر لەهەڵسوڕانی سیاسیدا پەرە پێ بدا.

لەماوەی خوێندنی لەبەغدادا ١٩٦٩- ١٩٧٢ تیپی هونەریی شاڵاوی لەکەرکوك دامەزراندو پاش تەواوکردنی خوێندنی لەزانکۆ، لەچەند فەرمانگەیەکی حکومی دامەزرا لەوانە وەك سەرپەرشتیاری زمانەوانی لەوەزارەتی راگەیاندن، مەشقیاری هونەری بەپلەی مامۆستا لەبەشی زمان و وێژەی کوردی لەکۆلێجی ئەدەبیاتی زانکۆی سلێمانی، مامۆستای میوان لەبەشی کوردیی کۆلێجی پەروەردەی زانکۆی سلێمانی، کارمەند لەکۆلێجی بەیتەرە لەئەبوغرێب، رۆژنامەنووس لەوەزارەتی گواستنەوە.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٣دا بوو بەپێشمەرگە، بەڵام ساڵی ١٩٨٥، پاش نزیکەی ساڵێك و ٤ مانگ، وازی لەپێشمەرگایەتی هێناو گەڕایەوە بۆ سلێمانی. لەوێ ماوەیەك دەستی بەکرێکاری کردو پاشان بوو بەمامۆستا لەئامادەیی هەڵگورد، بەڵام ساڵی ١٩٨٧ بەهۆی ئەوەی کە ئامادە نەبوو بچێتە ناو جەیشی شەعبی، لەمامۆستایی دەرکرا. ساڵی دواتر کرایەوە بەمامۆستا.

لە ١٢ی شوباتی ١٩٨٩دا دەزگای ئەمن دەستگیری کردو لە ٣١ی ئازاردا لەبینای ئەمنە سورەکە شەهید کرا. تەرمەکەی نەدرایەوە بەکەسوکاری و تا ئێستا شوێن بزرە.

زۆربەی بەرهەمەکانی لەرۆژنامەکانی ژین، هاوکاری، کاری میللی، بیری نوێ، دەنگوباس و لەگۆڤارەکانی بەیان، رۆشنبیری نوێ، رۆژی کوردستان، دەنگی کرێکارو تریفە بڵاو کراونەتەوە. وەك ئەندامێکی یەکێتیی نوسەرانی کوردستانیش چەند بەرهەمێکی بەناوی خوازراو لەبڵاوکراوەکانی شۆڕش، لەوانە «نوسەری کوردستان» و «گزنگ»، بڵاو کراوەتەوە. پتر لە ١٥ شانۆنامەی نوسیوە یان وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی یان ئامادەی کردووە، لەدوو شانۆگەریشدا: لانەوازان ١٩٧٣ و پردی وڵات ١٩٧٤ وەك ئەکتەر بەشداری کردووە.

شیعری بەرەنگاریی گەلێك شاعیری وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی لەوانە موزەفەر نەوواب، مەحمود دەروێش، سەمیح قاسم، پاپلۆ نیرۆدا، پۆل ئیلوار، فابتزارۆف، مایکۆفسکی، یەسەنین، کاڤافی و هی تر.

دیوانە شیعرەکانی: فرمێسك و زەردەخەنە (١٩٦٨)، ببن بەتیشك (١٩٧٦)، سەمفۆنیای وەنەوشە (١٩٨٠). بەرهەمەکانی لەبواری چیرۆك و رەخنەدا: یەکەم هەنگاو (١٩٧٣)، دڵدارانی شۆڕش (١٩٧٣)، بەپەنجەکانم دەتبینم (١٩٧٧)، دێر یاسین (١٩٧٨).

لەناوەڕاستی حەفتاکاندا چەند بەرنامەیەکی رۆشنبیری و ئەدەبیی لەرادیۆی کوردیی بەغداو تەلەفزیۆنی کەرکوك پێشکەش کردووە.

ڕژێمی بەعس بەچاوی گومانەوە چاودێریی هەڵسوڕانی دەکرد. پاش راپەڕینی ١٩٩١ دەست بەسەر بەڵگەنامەکانی ئەمنە سورەکەدا گیرا. لەیەکێکیاندا هۆی گرتن و شەهیدکردنی ئاشکرا کراوەو تێیدا وتراوە

«کەسێکی جوداخوازە، پیتی لاتینی فێری خوێندکارەکانی دەکا، هەروەها ئەدیبێکی سەر بەیاخیبووەکانیشیە». پاش راپەڕین دوو کتێبی چاپنەکراوی لەچوارچێوەی پرۆژەی پاراستنی دەستنووسەکان چاپ کران کە بریتین لە: پەلکە زێڕینەش نامۆ مەکەن شیعر ، یاداشتەکانی هاوڕێکەم رۆمان . هەروەها لەهەولێر دەزگای ئاراس کۆی بەرهەمە شیعرییەکانی چاپ کردووە.

دلێر ئیبراهیم محەمەد

هونەرمەندو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی گەڕەکی کانێسکانی شاری سلێمانی. دەرچووی ساڵی ١٩٧٠ی خانەی مامۆستایانی سلێمانی. ساڵی ١٩٧٣ بووەتە ئەندامی تیپی مۆسیقای سلێمانی و هەر ئەو ساڵە لەمەرگە بەمامۆستا دامەزراوە و دواتر گوێزراوەتەوە بۆ سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٤ پاش ئەوەی کە پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد، بوو بەئەندام لەتیپی مۆسیقای شۆڕش. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەخوێندنگەی شێخ مەحمودو مەڵکەندی و دەباشان وانەی مۆسیقای وتەوە.

ساڵی ١٩٧٥ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەماوەی نێوان ١٩٧٥- ١٩٨٢ چەند کارێکی هونەریی ئەنجام دا لەوانە دروستکردنی تیپی مۆسیقای منداڵان و تیپی میللیی منداڵان و بەشداری کردن لەمیهرەجانەکانی چالاکیی خوێندنگەکان بەنۆپەرێتی «ئاهەنگی شوان» کە لەسلێمانی پلەی دووەمی بەدەست هێناو دانانی مۆسیقای «بەیتی رێزانکێ» کە لەعیراقدا پلەی یەکەمی بەدەست هێناو کردنەوەی چەند خولێکی فێربوونی مۆسیقا بەخۆڕایی بەهاوکاریی عوسمان محەمەد ئەمین.

ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بە ئەندامی کەرت لەکەرتی رێکخستنی دوکان هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٨٣ بەشدار بوو لەدامەزراندنی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستان و دوا بەدوای ئەمە رۆڵێکی کارای لە بەگەڕخستنەوەی تیپی شەهید کارزاندا گێڕاو بووە بەرپرسی ئەم تیپە. هەروەها سەرپەرشتیی دەرکردنی دوو ژمارەی گۆڤاری «هۆرە»ی کرد کە گۆڤارێکی تایبەت بەمۆسیقا بوو.

ساڵی ١٩٩٠ بۆ ماوەیەك نوێنەرایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی کرد لەورمێ و هەروەها لەناو بەرەی کوردستانیدا.

پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، چوو بۆ سویدو تا ساڵی ٢٠٠١ لەوێ مایەوە، پاشان گەڕایەوە بۆ کوردستان.

لەبەرهەمە هونەرییەکاندا لەسەر چەند ئامێرێکی وەك کەمان و ڤیۆلاو بێزگیتار کاری کردووە. ئاوازی بۆ چەند گۆرانی و سرودێك داناوە کە چەند گۆرانیبێژێك وتوویانەتەوە لەوانە شوان کابان، ئازاد خانەقینی، عەتا حاجی عەلی، عەبدولقادر حەسەن و بەشێکی هۆنراوەکانی ئەو گۆرانی و سرودانە خۆی داینـاوە. لەو تیپانەی کاری تێدا کردوون جگە لەتیپی شەهید کارزان، تیپی مۆسیقای سلێمانی و تیپی مۆسیقای پیرەمێرد.

بەرهەمە چاپکراوەکانی: «تیۆریی مۆسیقا» (٢٠٠٥).

دوجەیلە (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزەکانی هەرێمی ١ی هەورامان لە ٣ی ئەیلولی ١٩٧٩ لەناو شارۆچکەی دوجەیلی سەنتەری ناحیەی سیروان ئەنجامیان داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بەچەکی ئار بی جی و نارنجۆك ئەنداز لەرەبیەی سەر بنکەی پۆلیسی شاریان داو لەئاکامدا ٣ سەرباز کوژران.

دوکانی خواروو (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك لەهێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق لە دوکانی خواروو لە ٢٨ی تەموزی ١٩٧٨. کۆمەڵێك لەکاربەدەستانی عیراق میوان بوون لەماڵی کوێخا سمایلی تەلان. هێزی پێشمەرگە

هێرشی کردە سەریان و نۆ کەسی لێ کوشتن: قایمقام، بەڕێوەبەری ئاسایش، بەڕێوەبەری پۆلیس، لێپرسراوی ڕێکخراوی حزبی بەعس لە دوکان، یەك ئەفسەری گەورەی هەواڵگریی سوپا، یەك ئەفسەر بەپلەی نەقیب، یەك کارمەندی ئاسایش. لەو شەڕەدا کوێخا سمایل خۆی و ژمارەیەك لە میوانەکانی بریندار بوون.

دەربەند (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٩و سوپای عیراق لەنزیك گوندی دەربەند لەچۆمان لە ٢٣ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٣ پێشمەرگە شەهید بوون، لەسوپاش یەك ئەفسەرو ١٢ سەرباز کوژران.

دەربەندی باسەرە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و سەنگەرێکی سوپای عیراق لەنزیك دەربەندی باسەرە لەبازیان لە ١٥ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ٩ سەرباز کوژران و ٢ بیلدۆزەر تێك شکێنران.

دەربەندیخان (چالاکی)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو دەستەیەك لە سەربازەکانی سوپای عیراق لەبازگەی تونێلی دەربەندیخان لە ١٢ی مایسی ١٩٧٨. پێشمەرگە بە ئار پی جی هێرشیان کردو لەئاکامدا ٧ سەرباز کوژران.

دەرەدوین (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە ڕۆژی ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٧٧ هێرشی هێنابووە سەر گوندی دەرەدوین لەناوچەی دەربەندیخان. پاش شەڕێکی سەخت، ١٨ سەرباز کوژران، زرێپۆشێك و تانکێك و جیبێك تێك شکێنران و سەربازێکیش بەدیل گیراو دواتر ئازاد کرا.

هێزەکانی سوپا لەتۆڵەی زیانەکانیان دوو جوتیاریان شەهید کرد کە بریتین لە قادر مەلا محەمەدو محەمەد قادر ئەحمەد.

دەرەدوین (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی پێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و سەربازانی سوپای عیراق لەنزیك گوندی دەرەدوین لەناوچەی دەربەندیخان لە ٢٧ی تشرینی دووەمی ١٩٧٨ کە تێیدا پێشمەرگە بۆسەی بۆ زیلێکی سەربازی نایەوەو لێی دا. بۆ فریاکەوتنی سەربازانی ناو بۆسەکە، هێزێکی تری سوپا گەیشتە شوێنی شەڕەکەو هێرشی کردە سەر پێشمەرگە. شەڕەکە یەك سەعاتی خایاندو لەئاکامدا ٧ سەرباز کوژران و ٢ سەربازی دیکەش بریندار بوون.

دەرەدوین (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان پێشمەرگەکانی کەرتی یەکی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق لەگوندی دەردوین و ئیمام محەمەد لەناوچەی دەربەندیخان لە ١٥ی نیسانی ١٩٨٠. هێزەکانی سوپا هێرشیان کردە سەر هەردوو گوندو لەو کاتەدا پێشمەرگەکان لێیان هاتنە دەست و بەرەنگاریان بوونەوە.

شەڕەکە نزیکەی دوو سەعاتی خایاندو لەدواییدا هێزەکانی سوپا مەیدانی شەڕیان بەجێ هێشت. لەم شەڕەدا دوژمن زیاد لە ٢٥ سەربازی لێ کوژرا، لاشەی حەوتیان لەمەیدانی شەڕ لێ بەجێ ما، هەروەها ئەفسەرێك و ٥ سەربازیش بریندار بوون. جیبێکیش بەسوتاوی لەمەیدانی شەڕ بەجێ ما.

دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە: ٧ پارچە چەك و بڕێك تەقەمەنی.

دەرەویانی سەروو (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگەکانی کەرتی بازیانی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغە لە نزیك گوندی دەرەویانی سەروو لەناوچەی قەرەداغ لە ١٥ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٠. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بۆسەیان بۆ هێزێکی سوپای عیراق نایەوە. هێزەکە کەوتە ناو بۆسەکەوەو پێشمەرگەکان لێی هاتنە دەست و گوللەبارانیان کرد، لەئەنجامدا ئەفسەرێك و ١١ سەرباز کوژران و دوو جیب تێك شکێنران.

لەتۆڵەی ئەم چالاکییە، هێزەکانی سوپا ژمارەیەکی

زۆر هاووڵاتییان لەگوندی دەرەویانی سەروو گرت و بەهەلیکۆپتەریش تەقەیان لەگوندەکانی دەوروبەر کرد، لەئاکامدا لەگوندی دۆڵانی سەروو هاووڵاتییەك بەناوی حاجی سادق دۆڵانی ٧٣ ساڵ شەهید بوو ، ٣ کوڕیشی بریندار کران، سەرباری سوتاندنی دەغڵودانی جوتیاران و قەدەغەکردنی هاتوچۆ لەناوچەکە بۆ ماوەی ٢٤ سەعات.

دەرگەڵە (شەڕ)

شەڕێکە لە ٩ی ئازاری ١٩٧٧ لەگوندی دەرگەڵە لەناوچەی ڕەواندز لەنێوان پێشمەرگەو سوپای عیراقدا، پێنج سەعاتی خایاند، لەئاکامدا ٣٢ سەرباز کوژران و ١٧ سەرباز بریندار بوون، لەپێشمەرگەش عەزیز عەبدوڵلا شەهید کرا.

دەرگەڵە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دوو مەفرەزەی کەرتی ٧٢و سەربازەکانی سریەی دەرگەڵە لەچۆمان لە ٩ی ئەیلولی ١٩٧٨. لەئاکامدا زیاتر لە ٢٠ سەرباز کوژران و بریندارکران.

دەرەی مەڕ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ١ی هەورامان و دەستەیەك جاش لەنزیك گوندی دەرەی مەڕ لەسەر سنوری ئێران لە ٦ی حوزەیرانی ١٩٧٨. لەئاکامدا پێشمەرگەیەك بەناوی تۆفیق محەمەد ڕەشید شەهید بوو، لەجاشەکانیش ٤ جاش کوژران.

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە

دەزگایەکە ساڵی ١٩٨١ لە خڕی ناوزەنگ لەسەر پێشنیاری بورهان قانیع دامەزراوە. مەبەست لەدامەزراندنی، کەم کردنەوەی قورسایی بوو لەسەر چاپخانەی برایم عەزۆ کە لەو ماوەیەدا جگە لەچاپکردنی بڵاوکراوەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، چاپکردنی بڵاوکراوەکانی لایەنەکانی تریشی لەسەر شان بوو. پێداویستییەکانی دەزگاکە بریتی بوون لە دوو تایپی ئای بی ئێم، یەك ڕۆنیۆ، یەك فۆتۆ ستێنسل، یەك کەتەری گەورەو یەك مەکینەی دەرزی، بورهان قانیع هەمووی لەتاران کڕی و لەخڕی ناوزەنگ دایینا.

بورهان قانیع بەڵێپرسراوی دەزگاکە دانراو ستافی کارکردن لەم کادیرانە پێکهات: بەختیار مەلا عیززەت، گوشاد عەبدولڕەحمان، حەمید کۆیی، وەهبی حاجی ڕەفیق، ئومێد حاجی تۆفیق، عەبدوڵلا محەمەد، سەلاح پێنجوێنی، عەبدوڵلا کۆیی، ئەحمەد حەمە ئەمین.

پاش واز هێنانی بورهان قانیع، لەکانونی دووەمی ١٩٨٢دا فەرید ئەسەسەرد بەڵێپرسراوی دەزگاکە دانرا.

دەزگاکە تا ئەو کاتەی لەخڕی ناوزەنگ بوو، لەماوەی ساڵانی ١٩٨١و ١٩٨٢، توانی ١٣ کتێب و نامیلکە بەچاپ بگەیەنێ و لەم ڕووەوە وەك بەشێك لە دەزگای ڕاگەیاندن کاری دەکرد. چاپخانەی دەزگاکە ناو نرا چاپخانەی جەعفەر عەبدولواحیدو لەو ماوەیەدا بەشێکی زۆری بڵاوکراوەکانی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان، کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان، کۆڕی نیشتمانیی عیراق، مەکتەبی کۆمەڵایەتی، دادگای شۆڕش و هەندێ بڵاوکراوەی کوردی تورکیا کە بەپیتی لاتینی تایپ کرابوون، لەوێ چاپ کران.

لەئازاری ١٩٨٢ کۆتایی بەڕاژەی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە هێنراو چاپخانەکە درا بەسەرکردایەتی ناوچەی هەولێر. فەرید ئەسەسەرد چاپخانەکەی بەهەموو کەلوپەلەکانەوە گەیاندە گوندی وەرتێ و رادەستی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێری کرد.

دەزگای ڕۆشنبیریی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان

دەزگایەکە ساڵی ١٩٨٨ لەشاری سەقز لەئێران بۆ ڕایی کردنی کاروباری ڕاگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان لەژێر سەرپەرشتیی دکتۆر فوئاد مەعسوم پێك هات. ئەم دەزگایە چەند ئامێرێکی چاپی بۆ دابین کراو چەند کادیرێکی بۆ تەرخان کرا. بەرهەمەکانی لەماوەی نێوان ١٩٨٨- ١٩٩١ زۆر کەمن، بەڵام لەو ماوەیەدا توانی یارمەتیی پێویست بۆ چاپ کردنی بڵاوکراوەکانی هەندێ لەڕێکخراوە پیشەییەکانی وەك یەکێتیی نوسەران و یەکێتیی مافپەروەران دابین بکات.

دەزگای ناوەندیی رۆشنبیریی کۆمەڵە

دەزگایەکی رۆشنبیرییە بەپێی بریاری کۆنفرەنسی سێی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بۆ راپەراندنی ئیشوکاری راگەیاندنی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٨٥ دامەزراو یەکەم بارەگای لەگوندی کانی تـوو لەناوچەی مەرگە دانـرا. دەزگاکە لەلێپرسراوێك و چوار ئەندامی دەزگا پێك هات کە بریتی بوون لەئازاد هەورامی لێپرسراو، رێکەوت عوسمان مەجید، جەمال عەبدوڵلا هەڵکەوت، پشکۆ نەجمەددین و خەسرەو خاڵ.

هـاوینـی ١٩٨٥ بـەهـۆی تـۆپ بـارانـی بـەردەوامـی نـاوچـەکـەوە، بـارەگـای دەزگـاکـە بـۆ دۆڵـی جافەتی گوێزرایەوەو هەوڵ جار لەگوندی هەڵەدن گیرسایەوەو دواتر برایە گوندی چالاوا.

ساڵی ١٩٨٦ خەسرەو خاڵ کرا بەلێپرسراوی دەزگاو هەر یەك لە مەحمود رەزاو ئەمین قادر مینە چیا جێی جەمال عەبدوڵلاو پشکۆ نەجمەددینیان گرتەوە کە وازیان لەئەندامەتیی دەزگاکە هێنا بوو. بەهۆی ئەوەی کە لەو ماوەیەدا ناوچەکە بە بەردەوامی تۆپباران دەکرا، بریار درا دەزگاکە بگوێزرێتەوە بۆ دۆڵە کۆگە. لەئەیلولدا کەلوپەل و ئامێرەکانی چاپی دەزگاکە پێچرانەوەو لەئەشکەوتێکی نزیك گوندی راگوێزراوی سەفرە دانـران و لەمانگی تشرینی یەکەمدا گەیەنرانە شاری سەردەشت و لەوێوە گوێزرانەوە بۆ دۆڵە کۆگە. لەوێ ئەمین قادر مینە کرایە لێپرسراوی دەزگاو یوسف شەریف وەك ئەندامێکی نوێی دەزگا دانرا.

سەرەتای پاییزی ١٩٨٨ دەزگاکە پێچرایەوەو کەلوپەلەکانی لەگوندی کاولان دانـران. لێرە بەدواوە، تا ئەو کاتەی کە کۆتایی بەراپەرین هێنرا، دەزگاکە هیچ چالاکییەکی نەبوو.

دەزگـاکـە رۆڵێکی کـارای لەبڵاوکردنەوەو وەرگێرانی ئەدەبیاتی مارکسیزمدا گێراو لـەماوەی نێوان ١٩٨٥-١٩٨٧ چەردەیەك نوسینی کارل مارکس، لینین، لیوو چاو چی، رادۆڤان پاڤیچ و سۆکۆلۆڤسکی لەلایەن دەزگاکەوە کران بەکوردی و بڵاوکرانەوە، سەرباری ئامادەکردنی چەند توێژینەوەیەك بەپشت بەستن بەمیتۆدی ماتریالیزمی مێژوویی و میتـۆدی لێکۆڵینەوەی زانستی. بەشی تەکنیکیی دەزگـا، ژمارەیـەکی زۆر کـادیـری شـارەزای لەخۆ گرتبوو دیارترینیان بریتی بوون لەسیامەند مامیر شـاسـواری، جـەزا عەبدولواحید، حەمە ئەمین عەبدوڵلا دەروێش چالاك، شەماڵ بەهجەت کابان، هیوا محەمەد ئەحمەد هیوا چاوشین، جەلیل حەمە موراد (کرمانج)و حەمە رەشید.

دەستـەی دامـەزرێـنـەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

کۆمیتەیەکی حەوت کەسییە ساڵی ١٩٧٥، پاش هەرەس هێنانی شۆرش بەچەند مانگێك، تاڵەبانی لەسوریا، بۆ یەکخستنی چالاکیی هەڵـسوراوە سیاسییەکان لەیەك رێکخراوی فراوانداو درێژەدان بەخەباتی سیاسی- چەکدار پێکی هێناوە. ئەندامەکانی بریتین لە جەلال تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، عەبدلرەزاق فەیلی، عومەر شێخموس، دکتۆر فوئاد مەعسوم، عادل موراد و دکتۆر کەمال فوئاد.

یەکەم بەیاننامەی دامەزراندنی ئەو رێکخراوە لەسوریا بەزمانی عەرەبی لە ٢٢ی ئایاری ١٩٧٥ بڵاو کرایەوە. پاش ئەوەی بۆ دکتۆر کەمال فوئاد نێردرا تاکو لەئەوروپا بڵاوی بکاتەوە، بەیاننامەکە هەموار کراو دواتر لە ١ی حوزەیراندا سەر لە نوێ بڵاو کرایەوە.

دەشتێو (شەر)

شەرێکە لەنێوان هێزێکی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەگوندی دەشتێو لەناوچەی پشدەر لە ٨ی ئازاری ١٩٧٨. ئەو هێزەی پێشمەرگە بەفەرماندەیی سەعدی عەزیزو سەید کاکە، بەرێگاوە بوو بەرەو گوندی نۆکان بـۆ بـەشـداری کـردن لـەکـۆبـوونـەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی.

هێزەکە دەمەوبەیانی کەوتە بۆسەیەکی گەورەی سوپای عیراقەوەو شەر تا ئێوارە درێژەی کێشا. ژمارەیەکی زۆر هەلیکۆپتەر لەدژی پێشمەرگە خرایە گەر. پێشمەرگەکان زیانێکی گەورەیان لەهێزەکەی دوژمن دا کە بەمجۆرە بوو: کوژرانی زیاتر لە ١٦٠ سەرباز، برینداربوونی زیاتر لە ٢٥٠ سەربازو پێکرانی هەشت هەلیکۆپتەر، لەوانە سێ دانە کەوتنە خوارەوەو چەندین زریپۆش و زیل تێك شکێنران.

لەم شـەرەدا سەعدی عەزیز ئەندامی سەرکردایەتیی بـزووتـنـەوەی سۆسیالیست و ئـەنـدامـی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی و فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر و فاروق سدیق ئەندامی پێشکەوتووی کۆمەڵەی

ڕەنجدەرانی کوردستان و ڕابەری سیاسیی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێرو یانزە پێشمەرگە شەهید بوون. پێشمەرگە شەهیدەکان ئەمانەن: فەرەج قادر، فەریق هەمزە، جەبار ئیسماعیل، عوسمان باوە، عەزیز باپیر، سامی عوبێد، سەباح جەمیل، ئەحمەد محەمەد ئەمین، ئەحمەد محەمەد، شاهین عیززەددین و تاهیر حەمەد کە هەموویان خەڵکی هەولێرن. هەروەها ئەم پێشمەرگانە بەدیل گیران: جەعفەر ئەسوەد، حسێن عەبدولڕەحمان، جەواد کەریم و کەماڵ واحید کە هەموویان خەڵکی کۆیە بوون و پاشان لە ٢١ی حوزەیراندا لەزیندانی موسڵ لەسێدارە دران.

ئیسماعیل نعێمیی فەرماندەی لەشکری یەکی سوپای عیراق خۆی سەرپەرشتیی شەڕەکەی دەکردو لەو کاتەی کە شەڕەکە لەئارادا بوو، خۆی و پارێزگاری سلێمانی ئەرشەد زێباری و فەرماندەی تیپی موسڵ حازم بەرهاوی و فەرماندەی تیپی دووی سلێمانی لوتفی دەبباغ لەدوورەوە چاودێری شەڕەکەیان دەکرد. نعێمی لەکتێبەکەیدا «ئەزموونی فەرماندەییم» بایەخی تایبەتی بەم شەڕە داوە

دەنگی شۆڕشی عیراق (گۆڤار)

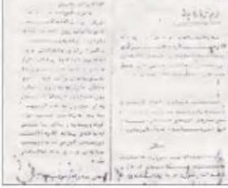
دەنگی شۆڕشی عیراق

گۆڤارێکە تەنها دوو ژمارەی لێ دەرچووە. بڕیار وابوو مانگانە دەر بچێ و هەر ژمارەیەك چەپکێك لەو وتارانە بگرێتە خۆ کە لەماوەی مانگی ڕابردوودا لەرادیۆی دەنگی شۆڕشی عیراق پەخش کراون. هەروەها نیاز وابوو ئەو لێدوانە فەرمی و ڕوونکردنەوەو بەیاننامانەی تێدا بڵاو بکرێتەوە کە لەو ماوەیەدا دەرچوون.

ژمارە ١ی ئەم گۆڤارە لەدووتوێی ٢١ لاپەڕەو بەئەندازەی نیو فولسکاپ لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەبەرگەڵوو بەچاپ گەیشتووەو لەئەیلولی ١٩٨٣ دەرچووە. ژمارەکە دوو بەیاننامەی لەخۆ گرتووە، یەکێکیان بەیاننامەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتییە دەربارەی شەڕی ناوخۆ، ئەوی تر لێدوانی مەکتەبی سیاسیی یەکێتییە سەبارەت بەهێرشی لایەنەکانی بەرەی جود بۆ سەر مەڵبەندی ٣ لەوەرتێ.

ژمارە ٢ لە ساڵی ١٩٨٥ دەرچووە و تایبەت بووە بە ٩ وتاری پەخشکراوی بەرنامەی «خەباتی گەلان»ی سەربەست حسێن. وتارەکان تایبەت بون بە ئەزموونی خەباتی ٩ وڵاتی ئەفریقیا و لەو ژمارەیەدا پێشەکییەکی کورتیان بۆ نوسراوە. لە کۆتاییدا پاشەکییەک بۆ هەڵسەنگاندنی خەباتی گەلانی ئەفریقیا لەلایەن ئامادەکاری بەرنامەکەوە، کە بەتایبەتی بۆ ئەو ژمارەیە نوسرابوو، بڵاوکراوەتەوە.

دەنگی گەلی کوردستان (ڕادیۆ)

ئێزگەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. یەکەم ئێزگەی شۆڕشە پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥.

ئەگەرچی ئامێری ڕادیۆکە لە ساڵی ١٩٧٦ پەیدا کرا، بەڵام تا ساڵی ١٩٧٩هەلومەرجێکی لەبار بۆ دامەزراندنی ئێزگە لە ئارادا نەبوو، ئامێری ڕادیۆکە لەسوید پەیدا کراو لەوێوە گوێزرایەوە بۆ سوریا. توانای ئامێرەکە یەك کیلۆ وات بوو، لە دوو پارچەی ترانسمیتەرو ئەمپلیفایەر پێك هاتبوو. لەمانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٦، بەناو خاکی تورکیادا، گەیەنرایە ناو خاکی هەرێمی کوردستان. لە ٢١ی ئازاری ١٩٧٩ پەخشی ڕادیۆ دەستی پێکرد.

یەکەم بارەگای لەگوندی نۆکان، لەسەر سنوری عیراق-ئێران، دانراو یەکەم دەستەی بەڕێوەبردنی لە فازڵ کەریم ئەحمەد لێپرسراو، فەرید ئەسەسەرد لێپرسراوی بەشی عەرەبی، موحسین عەلی ئەکبەر لێپرسراوی بەشی کوردی، پشکۆ سەعید ئاکام مۆنتێرو بێژەری کوردی و عەرەبی پێکهاتبوو.

پاش ماوەیەك بارەگای ئێزگە بۆ تووژەڵە گوێزرایەوەو پاشان بۆ گردی مامەوڵا بەرامبەر بەگوندی داوداوێ لەپشت دۆڵەتوو. نزیکەی دوو مانگ بەناوی دەنگی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پەخشی کرد. پاشان لەکۆبوونەوەیەکی کۆڕی نیشتمانیی عیراقدا لەناوزەنگ لەحوزەیرانی ١٩٧٩ لەنێوان یەکێتی و نوێنەرانی بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب و باڵی حزبی بەعسی سەر بەسوریا، بڕیار درا ناوی ئێزگەکە بکرێ بە دەنگی شۆڕشی عیراق و دوا بەدوای ئەمە، هەر سێ لایەن کۆبوونەوەیەکیان بەئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەری ئێزگەکە کرد بۆ ئاگادارکردنیان لەبڕیاری گۆڕانی ناوی

نێزگەکەو تاوتوێ کردنی هەندێ مەسەلەی تایبەت بەبواری راگەیاندن. لە ٢٧ی حوزەیرانی ١٩٧٩وە ئێزگە بەناوی دەنگی شۆڕشی عیراق دەستی بەپەخش کردن کرد.

سەرەتای ئەیلول ئێزگە پەکی کەوت و گوێزرایەوە بۆ زەڵێ. لەحوزەیرانی ١٩٨٠دا هەوڵێکی زۆر بۆ بەگەڕخستنەوەی رادیۆکە دراو دواتر بەهەوڵ و کۆششی ئەندازیارێکی کوردی نیشتەجێی کوێت بەناوی تەڵعەت گلی ئاشتی توانرا چارەسەری کەموکورییەکان بکرێ و ئامادە بکرێ بۆ پەخش کردن.

لە ٢٥ی تەموزدا رادیۆ پەخشی ئەزموونیی دەست پێکردو لە ١ی ئابدا پەخشی بەرنامەکانی بەشێوەیەکی رۆژانە دەست پێکردەوە. لەو ماوەیەدا فەرەیدون عەبدولقادر سەرپەرشتیی رادیۆی دەکردو پاش سەفەری بۆ دەرەوەی وڵات، ئەرکی سەرپەرشتی کردنی رادیۆ بە نەجمەددین عەزیز سالار سپێردرا. هەر ئەو ساڵە ئەرسەلان بایز کرایە لێپرسراوی رادیۆو دواتریش کرایە لێپرسراوی دەزگای راگەیاندن بەهەردوو بەشی چاپخانەو رادیۆوە. ساڵی ١٩٨٢ رێکەوت عوسمان کرایە لێپرسراوی رادیۆ.

لەقۆناغی تۆژڵەدا کادیرەکانی رادیۆ بەمجۆرە بەسەر بەشەکاندا دابەش کرابوون: بەشی کوردی کرمانجیی خواروو: رێکەوت عوسمان و هەڤاڵ کوێستانی، بەشی کوردی کرمانجی سەروو: یوسف زۆزانی و بەشار ئیسماعیل (زێرەڤان)، بەشی عەرەبی: یوسف زۆزانی و ئازاد چالاك، بێژەرەکان: فەرهاد سەنگاوی بۆ کوردی و ئازاد چالاك بۆ عەرەبی، ئەندازیارانی تەکنیکار: عەبدولخالق یوسف، حەسەن رێبوار، عەبدولحەمید عەبدولمەجید (رەنجە)و فەرەج عەبدولرەحمان (پشتیوان).

نەورۆزی ساڵی ١٩٨٣ بارەگای رادیۆ وەك بەشێك لە دەزگای راگەیاندن، بۆ باوزێ گوێزرایەوەو بۆ ماوەی هەفتەیەك بەهۆی گواستنەوەکەوە پەخش راوەستا. لەبەر تۆپ باران کردنی ناوچەکە، بارەگای رادیۆ بۆ سەرشیو گوێزرایەوە کە زۆر لەباوزێوە دوور نەبوو. بەڵام ئەم شوێنەش دوور نەبوو لەمەترسی. هێزەکانی عیراق بارەگاکەیان تۆپ باران کردو هێرشێکی فراوانیشیان کردە سەر گردە بێناو لەئەنجامی گرتنی گردەکەدا، بارەگای راگەیاندن کەوتە ژێر هەڕەشەی هێزەکانی عیراقەوە. لەکۆتایی ئایاردا هەموو بارەگای راگەیاندن ناوچەکەی چۆڵ کردو کەلوپەلەکان بەدۆڵی سەفرەو زەرووندا گەیەنرانە گوندی ولاخلوو لەدۆڵی جافەتی. لەوێ بارەگای رادیۆ لەبەرگەڵوو دامەزرا.

لەباوزێ چەند کادیرێك بۆ رادیۆ گوێزرانەوە لەوانە فەرید ئەسەسەرد لەبارەگای ناوەندی کۆمەڵەوە، فەرهاد رەسوڵ لەدادگای شۆڕشەوە. لەبەرگەڵوش سەربەست حسێن پەیوەندیی بەرادیۆوە کرد.

تا ئەو کاتە پەخشی رادیۆ هیچ تەشویشی لەسەر نەبوو، بەڵام پاش پچڕانی وتووێژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراق لە ١٥ی کانونی دووەمی ١٩٨٥، لەسەرەتای مانگی شوباتدا حکومەتی عیراق تەشویشی خستە سەر پەخشی رادیۆ. هەر لەو ماوەیەدا ناوی ئێزگە گۆڕاو بووە دەنگی گەلی کوردستان.

لەنیوەی دووەمی هەشتاکاندا بەهۆی پەرەسەندنی شەڕی عیراق- ئێران و هانا بردنی رژێمی عیراق بۆ بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لەدژی ناوچە رزگارکراوەکانی کوردستان، هەلومەرجێکی دژوار بۆ هەڵسوڕانی ئاسایی رادیۆ هاتە ئاراوە. بۆیە لەساڵی ١٩٨٦وە بارەگایەکی یەدەك بۆ رادیۆو چاپخانە لەدۆڵەکۆگە دانرا.

لەئەیلولی ساڵی ١٩٨٧. دکتۆر فوئاد مەعسوم بووە سەرپەرشتیاری دەزگای راگەیاندن و ئەرسەلان بایز بوو بەجێگری. دەزگای راگەیاندنیش لە سێ کەس پێکهات کە بریتی بوون لە فەرید ئەسەسەرد، یوسف زۆزانی و سامی شۆڕش. لەم گۆڕانکارییانەدا فەرید ئەسەسەرد بوو بەلێپرسراوی رادیۆو لێپرسراوەتییەکانی ناو بارەگای رادیۆ بەم جۆرە دابەش کران: ئازاد چالاك لێپرسراوی بەشی عەرەبی، سەربەست حسێن لێپرسراوی بەشی کوردی کرمانجیی خواروو، بەشار ئیسماعیل (زێرەڤان) لێپرسراوی بەشی کوردی کرمانجیی سەروو، فەرهاد سەنگاوی لێپرسراوی بێژەرەکان، عەبدولحەمید عەبدولمەجید (رەنجە) لێپرسراوی ئەندازیاران.

ساڵی ١٩٨٨ کاتێك هێزەکانی عیراق بەچەکی کیمیایی لەدۆڵی جافەتییان داو گەرم و گوڕیی شەڕ گەیشتە ئاستێکی ترسناك، بڕیار درا بەشێکی کادیرەکانی رادیۆو چاپخانە بچن بۆ بارەگا یەدەگەکەی دۆڵەکۆگە. پاش ماوەیەك پەخشی رادیۆی بارەگاکەی بەرگەڵوو لەبەر سەختیی شەڕەکان راگیراو پەخشی رادیۆکەی بارەگای دۆڵەکۆگە لەسەر هەمان شەپۆل دەستی پێکرد.

مانگی تەموز بارەگای رادیۆ گوێزرایەوە بۆ چیای

بەفری میری کە دەڕوانێتە سەر شاری هەڵەبجەو بۆ ماوەی کەمتر لەهەفتەیەك لەوێ پەخشی کرد، بەڵام پاش ئەوەی ئێرانییەکان دەستیان کرد بەکێشانەوەی هێزەکانیان لەناوچەکەو عیراقیش کەوتە خۆ ئامادەکردن بۆ ناردنی هێز، بارەگای رادیۆ پێچرایەوەو برایە دەرەتفێ و لەوێوە برایە شارۆچکەی پاوە. لەوێوە کەلوپەلەکان رادەستی فەرید ئەسەسەرد و پشکۆ عەبدولخالق کران تاکو بیگوێزنەوە بۆ قاسمەرەش.

لەهەلومەرجی دژواری پاش ئەنفالەکان و برانەوەی جەنگی عیراق- ئێران، یەکێتی بۆ ماوەی سێ مانگ بێ رادیۆ مایەوە. پاشان لەکۆتایی ئابدا، پاش بەدەستهێنانی رەزامەندیی ئێران، رادیۆ لەسەقز دانراو لە ١٨ی تشرینی یەکەمدا کەوتەوە پەخش کردن.

لەسەقز دەستەی بەڕێوەبردن و ستۆدیۆ لەگەڕەکی بلوار دانراو دەزگای پەخش کردنیش لەگەڕەکی حەماڵ ئاوا. توانای دەزگای پەخش کردن پێنج کیلۆ وات بوو، لەسەر شەپۆلی ٧٥ مەتری کاری دەکرد. ئازاد چالاك کرا بە لێپرسراوی رادیۆ.

پاش گرتنی کوێت لەلایەن عیراقەوە لەئابی ١٩٩٠و پەرەسەندنی نارەزایی کۆمەڵی نێودەوڵەتان لەم هەنگاوەی عیراق، ئاسۆی گۆڕانکارییەك لەدورەوە بۆ کورد دەرکەوت. لەم هەلومەرجەدا بەرنامەکانی رادیۆ گوڕو تین و خرۆشانێکی زۆرتریان بەخۆوە بینی و وردە وردە رادیۆکە پێگەی جارانی خۆی بەدەست هێنایەوە.

لەتشرینی یەکەمەوە رادیۆ، بەپێی رێنماییەکانی سەرکردایەتی، هەموو ئامادەکارییەکی پێویستی بۆ قۆناغی راگەیاندنی راپەڕین ساز کردو بۆ ئەم مەبەستە دەزگایەکی پەخشی ٤١ مەتری لە زەڵێ دانرا. لە ٢٦ی شوباتی ١٩٩١ لەگەڵ دەستپێکردنی هێرشی زەمینی بۆ سەر هێزەکانی عیراق لەکوێت، ئەو کادیرانەی بۆ کارکردن لەرادیۆکەی زەڵێ دەستنیشان کرابوون، هەموویان لەسەقزەوە بەڕێ کەوتن بۆ زەڵێ. بەمجۆرە، لەو کاتەدا هەردوو رادیۆ کەوتنە پەخش کردن.

لەو کاتەدا کادیرەکانی رادیۆی سەقز بریتی بوون لە یوسف شەریف، مەحمود رەزا، ئازاد چالاك، فەرەج عەبدولڕەحمان، شوان کەریم کابان، غالب رەوەز، فریاد رەواندزی، بەشار ئیسماعیل، جەمال یوسف، عەبدولمەجید زەنگنەو بەرزان عوسمان. کادیرەکانی رادیۆی زەڵێ بریتی بوون لە موحسین عەلی ئەکبەر، عەباس بەدری، عەبدولڕەحمان ئیسماعیل، ئازاد جندیانی، باست حەمە غەریب، رێدار عەبدوڵلا، بەختیار عومەر، کرمانج حەمە موورادو یاسین رەئوف. هەردوو رادیۆ بەدرێژایی ئەو ماوەیە رۆژانە ١٦ سەعات پەخشیان هەبوو، لەسەعات ٧ی بەیانییەوە تا ١٢ی شەوو بەم شێوەیە توانییان رۆڵێکی دیار لە راپەڕینی ١٩٩١ دا بگێڕن.

لەبەر دووریی جێی هەردوو رادیۆ لەشوێنی رووداوەکان، بڕیار درا هەردوو رادیۆ بۆ ناو شارەکان بگوازرێنەوە. بەم پێیە، لە ١٥ی ئازار رادیۆی زەڵێ بەڕێ کرا بۆ رانیە، رادیۆکەی سەقزیش هەمان رۆژ بەڕێ کرا بۆ سلێمانی.

رادیۆکەی زەڵێ بۆ رۆژی دواتر گەیشتە رانیەو هەر ئەو رۆژە پاش دامەزراندنی خرایە گەڕ. رادیۆکەی سەقز شەو لەگوندی کانی خان مایەوەو بۆ رۆژی ١٧ی ئازار گەیشتە سلێمانی و لەگردی عەلی ناجی کەوتە گەڕ. پاشان رادیۆکەی زەڵیش گەیشتە سلێمانی و لەگەڵ رادیۆکەی تردا یەکی گرتەوە.

لە ١ی نیسان، پاش خۆ ئامادەکردنی هێزەکانی عیراق بۆ هێرش کردنە سەر سلێمانی، هەردوو رادیۆ بۆ چیای ئەزمەڕ گوێزرانەوەو لەوێ رادیۆ ٧٥ مەترییەکە خرایە گەڕ. شەو رادیۆ ٤١ مەترییەکە خرایە ئیڤایەك و بۆ کانی خان گوێزرایەوە. بۆ بەیانییەکەی رادیۆ ٧٥ مەترییەکە پێچرایەوەو لەرێگەی سیتەك- دوکانیان- عەربەتەوەو لەوێوەوە بەرەو تەوێڵە بەڕێ کرا.

رادیۆ ٧٥ مەترییەکە کە لەکار کەوتبوو برایەوە بۆ سەقزو ٤١ مەترییەکە خرایە گەڕو پاشان لەماوەت دامەزرا. رادیۆ ٧٥ مەترییەکە پاش ئەوەی کە لەسەقز چاك کرایەوە، هێنرایەوە و لەقەسرێ دانراو لە ٢٤ی ئایار دەستی بە پەخش کردن کرد. دواتر هەردوو رادیۆ لەگەڵاڵە دامەزران و تا تشرینی دووەمی ١٩٩٢ لەوێ مانەوە. ساڵی ١٩٩٣ بارەگای رادیۆ لەسلێمانی دانراو یەك بەڕێوەبەرایەتی بۆ رادیۆو تەلەفزیۆن پێك هات. ساڵی ١٩٩٦ لێك جیا کرانەوەو بارەگای رادیۆ لەچوارتا دانرا.

رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان لەماوەی نێوان ١٩٧٩- ١٩٩١ کاریگەرترین ئامرازی راگەیاندنی یەکێتی بوو. رۆڵێکی گەورەو کارای لەجوڵانەوەی سیاسی و بانگەشەکردن بۆ سیاسەت و هەڵوێست و تێڕوانینەکانی یەکێتی گێڕایەوە، هەروەك رۆڵێکی ئەکتیڤیشی لەروماڵ کردنی هەواڵەکان و بڵاوکردنەوەی گیانی بەرخودان و خۆڕاگریدا هەبوو.

دێر فونکە DER FUNKE (ڕۆژنامە)

DER FUNKE
Organ der Patriotischen Union Kurdistans
-PUK-

Nummer 2 November 1979

نۆرگانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو بەزمانی ئەڵمانی. لەباری چاپدا سادەیەو بابەتەکانی بەتایپی دەستی تایپ کراون و بەئامێری فۆتۆکۆپی ژمارەی لەبەر گیراوەتەوە.

دکتۆر لاوچاك فەهمی و هاوسەرەکەی دەریانکردووە. زۆربەی بابەتەکانی لەرۆژنامەی شەرارە وەرگیراون و پاشان وەرگێردراونەتە سەر زمانی ئەڵمانی. یەکەمین ژمارەی لەساڵی ١٩٧٨ دەرچووەو دوا ژمارەش لەساڵی ١٩٨٣.

دی ڤۆنک De vonk uit kordistan (بڵاوکراوە)

de VONK UIT KOERDISTAN

NIEUWSBULLETIN
Van de Patriottische Unie van Koerdistan (Irak)
Nederlandse komitee
No. 2 - december 1981

Periodieke Uitgave van PUK, Postbus 114, prijs f 1,00

WAAROM EEN NATIONAAL DEMOCRATISCH FRONT IN IRAK ?

بڵاوکراوەیەکە بەزمانی هۆڵەندی، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهۆڵەندە دەری کردووە. بابەتەکان لەرۆژنامەکانی شەرارەو ڕێبازی نوێ وەرگیراون و بۆ سەر زمانی هۆڵەندی وەرگێردراون. لەباری چاپ و دیزایندا باشە. قەبارەکەی فولسکاب و نیو فولسکابە.

ساڵانە ژمارەی دەرچونی تازە کردۆتەوە، واتا لە زنجیرەی ژمارە یەکەوە دەستی پێ کردۆتەوە، لە سەرەتادا زاهیر حەمەد دەری کردووە و دکتۆر جەمیل شەرەف هاوکاری کردووە، ساڵی ١٩٨١ یەکەمین ژمارەی لێ دەچووە و تا ساڵی ١٩٨٦ بەردەوام بووە.

دێلێژە (چالاکی)

دوو چالاکیی مەفرەزەیەکی کەرتی بازیانی هەرێمی ٥ی قەرەداغە لەگوندی دێلێژە لەناوچەی بازیان لەماوەی چوار ڕۆژدا. لە ٧ی ئەیلولی ١٩٧٩دا پێشمەرگەکان بەنارنجۆك ئەندازو کلاشنکۆف لەرەبیەکانی گوندی دێلێژەیان داو پاشان لە ١٠ی مانگدا دیسان بەهەمان چەك لەرەبیەکانیان دایەوەو لەجاری دووەمدا لێدانەکە کوژرانی یەك سەربازی لێ کەوتەوە.

دیمەشق (ڕێککەوتن)

ڕێککەوتنێکی سێقۆڵییە لەشاری دیمەشق لەسوریا لەنێوان جەلال تاڵەبانی لەبری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و مەسعود بارزانی لەبری پارتی دیموکراتی کوردستان و باقر یاسین لەبری سەرکردایەتیی عیراقی حزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەبی سەر بەسوریا لە ١ی ئازاری ١٩٧٧.

چەند دانیشتنێك لەنێوان نوێنەرایەتیی هەردوولا، لەیەکێتی تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، دکتۆر فوئاد مەعسوم، عادل مورادو عەبدولڕەزاق فەیلی و لەسەرکردایەتیی کاتیی پارتی مەسعود بارزانی، وریا سەعاتچی، کەریم سنجاری و عارف تەیفور بۆ یەکخستنی هەڵوێستەکان و چارەسەرکردنی کێشەکان ئەنجام دران. لەم نێوانەدا سەرکردایەتیی عیراقی حزبی بەعس، بەپشتیوانیی سورییەکان، هەوڵێکی زۆری بۆ لێك نزیك کردنەوەی یەکێتی و پارتی دا.

لەم سەروبەندەدا هەر سێ لایەن ڕێککەوتنێکی سێقۆڵییان لە شەش خاڵدا ئیمزا کرد کە ناوەڕۆکەکەی بەمجۆرە بوو:

-یەکخستنی هەوڵەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ڕژێمی عیراق.
-پێکهێنانی چەند لیژنەیەکی هەماهەنگی لەنوێنەرانی هەر سێ لایەن بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان.
-دابین کردنی ڕێوبانی گەیشتنی چەك و تەقەمەنی و پێشمەرگە لەسوریاوە بۆ کوردستان.
-ڕاگرتنی شەڕی ڕاگەیاندن لەدژی یەکتری.

ڕێککەوتنەکە بەکردەوە هیچی لێ جێبەجێ نەکرا. ئەمەش بووە هۆی گرژبوونی پەیوەندییەکان بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ.

راپەرین (کۆمیتە)

کۆمیتەیەکی ڕێکخستنە پاش شاڵاوی مانگی ئایاری ساڵی ١٩٧٧ بۆ سەر ڕێکخستنەکانی کۆمیتەی هەرێمی هەولێر، لەپارێزگای هەولێر پێك هات. بەهۆی ئەم شاڵاوەوە، بەشێکی فراوانی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەپارێزگای هەولێر لەبەر یەك هەڵوەشانەوەو ژمارەیەکی زۆری ئەندامانی کۆمیتەی هەرێمی هەولێرو کادیرەکانی ڕێکخستن دەستگیر کران لەوانە مەولود هەمزە (ئاراس)، محەمەد جەمیل قەشقەیی، کۆسرەت ڕەسول عەلی، تەڵعەت خدر، بەهرام خدر، حەسەن خدر (حسۆ)، نادر ئیسماعیل قەشقە، عوسمان گۆمەشینی، خدر عەزیز، محەمەد تاهیر، سەربەست برایم، تاریق کوێخا سەعدی، سەرباری ئاشکرابوونی ڕێکخستنەکانی کارگەی جگەرە. هەروەها بەشێکی زۆری ئەندامانی کۆمەڵە لەدەرەوەی هەولێر، لەکۆیەو شەقڵاوەو پیرمام، دەستگیر کران. ئەوانەی بەر شاڵاوەکە نەکەوتن، بەشێکیان توانییان خۆیان بشارنەوەو بەشێکیشیان پەیوەندییان بەهێزی پێشمەرگەوە کرد لەوانە لێپرسراوی ڕێکخستنی ناو شاری هەولێر شاخەوان عەباس، ڕەفعەت عەبدوڵڵا پیرداود (ڕێباز)، عەبدوڵڵا سابیر، برایم قادر (ئازاد)، خەلیل قادر (شێرزاد)، زرار مەجید (هێمن)، تەڵعەت ڕەش، محەمەد عەجەم، جەوهەر گردەسۆری (سەرکەوت)، نامیق کەریم تاڵەبانی، محەمەد زەینەددین و فەیسەڵ ئیسماعیل.

دوا بەدوای شاڵاوەکە، سەعدی خەلیل سەرپەرشتیی بەشێکی ڕێکخستنەکانی ناو هەولێری کردو کۆمیتەیەکیش بەلێپرسراوەتیی حەسەن کوێستانی بەناوی کۆمیتەی ڕاپەڕین پێك هێنرا. ئەم کۆمیتەیە گرو تینێکی زۆری بەڕێکخستنەکان بەخشی، هەم لەناو هەولێر هەم لەدەرەوەی، بەڵام پاشان زۆرتر بۆ کاری ڕێکخراوەیی لەناوچەکانی ڕەواندزو چۆمان تەرخان کرا. پاش پەیوەندی کردنی حەسەن کوێستانی بەهێزی پێشمەرگەوە لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٧٩، کۆمیتەکە بەردەوام بوو لەسەر ئەرکەکانی خۆی. هەر ئەو مانگە، کوێستانی کۆمیتەیەکی تری بەناوی کۆمیتەی ئازادی پێکهێنا کە خۆی لێپرسراوەتیی دەکردو سەرپەرشتیی چەند کۆمیتەو ڕێکخستنێکی دێهاتەکان و ناو شاری دەکرد، لەوانە کۆمیتەی ڕاپەڕین.

لەناو شارەکان، ناسر شەیداو خدر عیساو موحسین جەرجیس ئەرکەکانی کۆمیتەکەیان هەڵدەسوڕاند. پاش دەستگیرکردنی هەرسێکیان لەساڵی ١٩٨٢و لەسێدارەدانیان لەساڵی ١٩٨٤ چالاکییەکانی کۆمیتەکە وردە وردە دای لەکزی.

راپەرین (گۆڤار)

ڕاپەڕین
ڕاپەڕین بۆچی؟

ئۆرگانی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان لەئەورووپا، لەلایەن لقی ئەورووپاوە بەزمانی کوردی دەرچووە. دکتۆر حەمە سابیر بەهاوکاریی دکتۆر نازم لەسوید دەریکردووە. لەباری دیزاین و چاپدا گرنگیی پێدراوە. بەگوێرەی چەند زانیارییەك تەنیا دوو ژمارەی لێدەرچووەو هەردوو ژمارەکە لەقەبارەی نیو فولسکاب دان. وەك دەردەکەوێت دوای تایپ و دیزاین کردنی بابەتەکان بەئامێری فۆتۆکۆپی ڕاکێشراوە. ئەمە یەکەمین بڵاوکراوە دوا بڵاوکراوەی کۆمەڵەیە کە لەئەورووپا دەرچووبێت. ژمارە

١، کە ساڵی ١٩٧٨دەرچـوە، ٨ لاپـەڕەیـە. ئـەم ژمارەیە لەسەری نوسراوە: گۆڤاری کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان لەلایەن لقی ئەوروپاوە دەردەچێت، ژمـارە ٢، هەمان ساڵ دەرچووەو ٨ لاپەڕەیە، لەم ژمارەیەدا زاراوەی گۆڤار کراوەتە ئۆرگان.

ڕاپەڕین (گۆڤار)

گۆڤارێکەکۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هـەولـێری یـەکـێتیی نیشتمانیی کوردستان دەریـکـردووە، بابەتەکان بەتایبی ئاسایی دەستی و تایپی برازەر خراونەتە سەر ستێنسڵ و پاشان بەرۆنیۆی پێشکەوتوو دانەی لەبەر گیراوەتەوە. قەبارەکەی بریتییە لەنیو فولسکاپ. دیزاینەکەی گرنگیی پێدراوە، بەڵام پێشکەوتوو نییە، وێنەی بڵاوکردۆتەوە.

حاجی مەمۆ سەرپەرشتیی دەرکردنی کـردووە، ئەم گۆڤارە لەوەرتێ لەچاپخانەی جەعفەر عەبدولواحید چاپ کراوە. لەماوەی دوو خولدا ٧ ژمارەی لێ دەرچووە. لەخولی یەکەمدا ٤ ژمارەی لێ دەرچووەو لەخولی دووەمدا ٣ ژمارە. گۆڤارەکە لەهەردوو خولدا وەك گۆڤارێکی گشتی خۆی ناساندووە، بەڵام لەخولی یەکەمدا بەشێوەی گۆڤاری گشتیی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر دەرچووەو لەخولی دووەمدا وەك گۆڤاری گشتیی مەڵبەندی ٣. ژمـارە ١ی خولی ١ لەمانگی تەموزی ١٩٨٢ دەرچـووەو ژمارە ٤یش کە دوا ژمارەی خولەکەیە لەتشرینی یەکەمی ١٩٨٢. ژمارەکانی خولی دووەم هەمووی لەساڵی ١٩٨٣ دەرچوون. دوا ژمارە کە ژمارە ٣ی خولی دووەمە لەمانگی حوزەیرانی ١٩٨٣ دەرچووە.

لەخولی یەکەمدا ئازاد جندیانی، یوسف شەریف، عەبدوڵڵا عەلی رەشید و لەخولی دووەمدا شەماڵ عەبدوڵڵا، مەریوان وریا قانیع، حاجی مەمۆو شاسوار هەرشەمی کاریان تێدا کردووە.

ئـەم گـۆڤـارە پاشکۆیەکی پێشمەرگانەی هـەبـوو بـەنـاوی «پێشمەرگە» کە ٥ ژمارەی لێ دەرچووە.

ڕزگار جەلال قەساب*

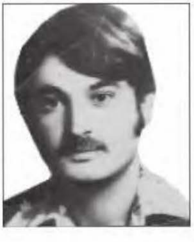

پـێـشـمـەرگـە. نـاسـراو بەهێمن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی چـەمـچـەمـاڵ. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەچەمچەماڵ تـەواو کردووە. بۆ تەواو کردنی خوێندن، ساڵی ١٩٧٤ چۆتە شاری سلێمانی و لەوێ ئامادەیی پیشەسازیی تەواو کردووە.

دوای دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار بەماوەیەکی کەم، پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەو ماوەیەدا چالاکانە ئەرکەکانی سەر شانی جێبەجێ کرد.

ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٢ی کەرکوك ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا کادیرێکی سیاسیی هۆشیار بوو، رۆڵی خۆی وەك کادیر بەڕێکوپێکی ئەنجام دا.

لە ٥ی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی قازان لەنزیك تاسڵوجە لەسلێمانی، لەگەڵ ١٠ پێشمەرگەی تردا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ٢ی کەرکوك، لەشەڕێکی نابەرامبەر لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی سوپای عێراق و جاشەکان شەهید کرا.

ڕزگاری (ئەنخشە)

اسم المنظمة _ رزگاري
الهدف: اشعال الثورة مجدداً في كردستان تمهيداً لثورة عراقية (عربية كردية) تستهدف الديمقراطية للعراق والحكم الذاتي الحقيقي لكردستان العراق
الوسائل: ١) الثورة تعتمد على الجماهير ... تنظيم وتوعية وقيادة الجماهير الشعبية ... الحرب الشعبية ...
٢) الالتحام الكفاحي مع القوى الثورية ... الشعب الكردي ... والتجمع الوطني العراقي ...
٣) الالتحام الكفاحي مع القوى التقدمية الكردستانية في ايران وتركيا ...

پرۆژەیەکە سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جەلال تاڵەبانی، لەکۆبوونەوەی ڕۆژی ٢٣ی ئایاری ١٩٧٦ی دەستەی دامەزرێنەر لەدیمەشق بۆ ڕێکخستنی پرۆسەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستان پێشکەشی کردوە. پرۆژەکە لە سێ بنەمای بنچینەیی و چەند ڕێسایەکی کار پێکدێ و ناوەڕۆکەکەی بریتییە لەپێکهێنانی چەند دەستەیەکی چەکدار لەسوریاو ناردنەوەیان بۆ ناوچەی بادینان و پێکهێنانی دەستەی چەکدار، لەناوخۆدا، لەهەولێرو سلێمانی و پەیداکردنی فەرماندەیەکی یەکگرتووی ناوەندی بۆ بەڕێوەبردنی چالاکیی پێشمەرگانە لەهەموو ناوچەکاندا.

ئەم پرۆژەیە بەهەماهەنگی لەگەڵ سەرکردەکانی ناو وڵات ئامادە کرابوو، لەوانە شاسوار جەلال (ئارام) لەکۆمەڵەی مارکسی-لینینیی کوردستان، عومەر مستەفا (دەبابە)و عەلی عەسکەری لەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان. پرۆژەکە پاش زیادکردنی هەندێ بابەت پەسند کراو لەو کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا یەکەم دەستەی چەکدار ڕەوانەی کوردستان بکرێتەوەو نامەش بۆ سەرکردەکانی ناو وڵات بنێردرێ تاکو دەست بەناردنی دەستە چەکدارەکان بۆ شاخ بکەن.

ڕزگاری (ڕۆژنامە)

شەهید کردنی چەندمنالێکی کورد بەدەستی ڕژێم

ئۆرگانی یەکێتیی شۆڕشگێرانی کوردستان، ٢٥ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ی لەئابی ١٩٨٥ دەرچووەو ژمارە ٢٥ی لەکانونی دووەمی ١٩٨٨. لەئایاری ١٩٨٥دا مەکتەبی ڕاگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێران لەگەڵ بارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتیی شۆڕشگێراندا، لەناوچەی مەرگەوە گوێزرایەوە بۆ دۆڵی جافایەتی و لەکانی زێوکەی هەڵەدن جێگیر بوو. لەوێ، مەکتەبی ڕاگەیاندن کە دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی لێپرسراوی بوو، یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی ڕزگاریی دەرکرد. ژمارە ٢ی ڕۆژنامەکەش هەر لەوێ دەرچوو. لەژمارە ٣ بەدواوە، چەند ژمارەیەکی لەگوندی مالومە لێ دەرچوو.

هاوینی ١٩٨٦ بارەگای مەکتەبی ڕاگەیاندن بۆ سەرگەڵوو گواسترایەوەو ڕۆژنامەکە تا سەرەتای ساڵی ١٩٨٨ لەوێ دەرچوو. ڕۆژنامەکە وەك زۆربەی ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی سەردەمی شاخ، سەرنووسەرو دەستەی نوسەرانی جێگیری نەبوو، سەرپەرشتیارەکانی کە ئەرکی سەرنوسەرییان دیوە زوو زوو گۆڕاون لەوانە دکتۆر فوئاد مەعسوم، دکتۆر خدر مەعسوم، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، پێشرەوی سەید برایم، فازڵ قەساب.

ژمارەیەکی زۆری نوسەران، هەندێکیان بەناوی خۆیان و هەندێکی تریان بەناوی خوازراو، نوسینیان تێدا بڵاوکردۆتەوە لەوانە سیار بامەڕنی، حسێن سنجاری، جەوهەر کرمانج، سامی شۆڕش، ڕەهبەر سەید برایم، دکتۆر فوئاد مەعسوم، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، دکتۆر خدر مەعسوم، پێشڕەو سەید برایم، سەربەست بامەڕنی، فازڵ قەساب، شێرکۆ بێکەس، سەعدوڵڵا پەرۆش و محەمەد حەمە باقی. بەشێکی ئەو نوسەرانە ئەندامی یەکێتیی شۆڕشگێران نەبوون.

ساڵی ٢٠١١ سەرجەم ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیە بەکۆششی ڕەهبەر سەید ئیبراهیم لەدوتوێی کتێبێکدا بەچەندین بەڵگەنامەوە، لەسلێمانی لەلایەن ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران و بنکەی ژینەوە لەچوارچێوەی پرۆژە هاوبەشەکانی هەردوو دەزگادا بڵاوکرایەوە.

ڕوانگەی جیهان (گۆڤار)

گۆڤارێکە مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەری کردووە. خاوەن ئیمتیازەکەی دکتۆر بەرهەم ساڵحە، سەرنوسەرەکەی دارۆ شێخ نوریيەو جێگری سەرنوسەری فەرید ئەسەسەردە. تەنها چوار ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەتشرینی دووەمی ١٩٩٣ دەرچووە، ژمارە ٢ لەنیسانی ١٩٩٤، ژمارە ٣ لەئەیلولی ١٩٩٤و ژمارە ٤ لەئایاری ١٩٩٥.

گۆڤارەکە لەسەر بەرگ بەشێوەی «هەڵبژاردە لەڕاپۆرتەکانی سیاسەتی جیهانی» خۆی ناساندووەو لەسەروتاری یەکەم ژمارەدا بەمجۆرە باسی ئەرکی گۆڤارەکە کراوە «ئەم گۆڤارە بەئەرکی خۆی دەزانێ کە هەوڵ بدات باری سەرنجی کۆمەڵی دەولی بەدروستکەرانی بڕیاری سیاسیی کوردو کادیرە پێشکەوتووەکان و لێپرسراوە گەورەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بناسێنێ... ئەم گۆڤارە گۆڤاری دروستکەرانی بڕیاری سیاسییەو هەوڵ دەدا هەموو ئەو کەرەستە سیاسی و ئابووری و سەربازی و ئەمنی و رۆژنامەگەرییانەیان بخاتە بەر دەست کە بەرچاو روون دەکەن و راستەوخۆ لەهەڵوێستی سیاسی و سەرنجی کۆمەڵی دەولییان ئاگادار دەکەنەوە».

چەردەیەك توێژینەوەو راپۆرتی شیکار سەبارەت بەپەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەشێوەیەکی سەرەکی لەزمانی ئینگلیزییەوە وەرگێڕدراونەتە سەر زمانی عەرەبی و کوردی و لەدوتوێی گۆڤارەکەدا بڵاوکراونەتەوە. لێپرسراوی بەشی وەرگێڕانی گۆڤارەکە غالب رەوەزە، لێپرسراوی بەشی هونەری و سەرپەرشتیاری چاپیش رەفعەت محەمەد یاسین. هەموو ژمارەکانیش لەچاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین لەهەولێر چاپ کراون.

ئەو وەرگێڕانەی کە بابەتی وەرگێڕدراویان تێدا بڵاو کردۆتەوە ئەمانەن: غالب رەوەز، ئەسعەد گۆزێ، حەسەن مستەفا، شێرزاد حەسەن، بایەزید حەسەن عەبدوڵلا، مامکاك، فازڵ سەعید، دکتۆر عەبدولقادر فەرهادی، دڵشاد هەورامی و کەمال رەشید شەریف.

رۆشنبیری (بڵاوکراوە)

بڵاوکراوەیەکە لەشێوەی گۆڤار، مەکتەبی رۆشنبیریی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان دەری کردووە. ژمارە ١و ٢و ٣و ٤ی ئەم بڵاوکراوەیە بەناوی «بەرنامەی رۆشنبیری» دەرچووە، پاشان لەژمارە پێنجەوە ناوەکەی بۆ «رۆشنبیری» گۆڕدراوە. قەبارەی نیو فولسکابەو بابەتەکانی بەتایپی دەستی تایپ کراون و خراونەتە سەر ستێنسل و پاشان بەرۆنیۆ راکێشراون و ژمارەی لاپەڕەکان لەنێوان ٤-١٠ لاپەڕە بووە.

ئەم بڵاوکراوەیە تایبەت بووە بەئەندامان و ژمارەیەکی کەمی لێ چاپ کراوەو تەنها بۆ پلەیەکی دیاریکراوی رێکخستن بووە. زۆرتر هەواڵ و راپۆرتە هەواڵی تێدا بڵاوکراوەتەوە هەندێ هەڵوێستی سیاسیی تێدا روون کراوەتەوە کە بەگونجاو نەزانراوە بۆ هەموو ئاستەکانی رێکخستن دابەزێنرێت.

بڵاوکراوەکە بە دوو خول دەرچووە. ژمارە ١ لەساڵی ١٩٨٤ دەرچووەو لەسورداش چاپ کراوە. ئەم بڵاوکراوەیە لەبەر کەمیی تیراژی و پەخش نەکردنی لەسەر ئاستێکی فراوان، رای جیاواز لەبارەیەوە هەیە. هەندێ وای بۆ دەچن کە ١٢ ژمارەی لێ دەرچووەو هەندێکی تر پێیان وایە ١٥ ژمارەی لێ دەرچووەو هەروەها هەندێ لەسەرچاوەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە ئەم بڵاوکراوەیە تا ساڵی ١٩٨٦ بەردەوام بووە، بەڵام زۆربەی سەرچاوەکان پێیان وایە لەماوەی نێوان ١٩٨٤- ١٩٨٥ دەرچووە.

رەسول عومەر لەتیف

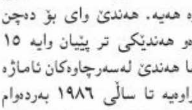

ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بەوەستا رەسوڵ. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٧ی کەرکوك، دەرچووی کۆلێجی ئێوارانی زانستە سیاسییەکانی زانکۆی سلێمانی. ساڵی ١٩٧٩ لەکەرکوك پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە. ساڵی ١٩٨٨ بووە بەپێشمەرگە لەسوپای رزگاریی کوردستان (سرك)

و لێپرسراوی هێڵی بابەگورگور. ساڵی ١٩٩١ لەکاتی ڕاپەڕیندا یەکێك بوو لەفەرماندەکانی هێزی بروسك و ڕۆڵی بەرچاوی لەرزگارکردنی شارەکانی هەولێرو کەرکوکدا هەبوو. هەمان ساڵ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ئاوارەکانی کەرکوك لەرانیە.

ساڵی ١٩٩٣ بووە فەرماندەی فەوجی تایبەتی ئاوارەکانی کەرکوک لەرانیەو لەساڵی ١٩٩٥ بووە کارگێڕی مەڵبەندی پێشمەرگەو لەساڵی ١٩٩٩ بەهەڵبژاردن بووە جێگری لێپرسراوی ئەو مەڵبەندە.

ساڵی ٢٠٠٣ بووە لێپرسراوی بەشی خانەنشینی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و ساڵی ٢٠٠٥ گەڕایەوە بۆ خزمەت کردن لەمەڵبەندی پێشمەرگە.

لەپێشمەرگایەتیدا شەش جار بریندار بووە، لەیەکێکیاندا لەساڵی ٢٠٠١دا بەسەختی بریندار بوو، ئەمەش بووە هۆی لەدەستدانی قاچێکی و لەم سەروبەندەدا ٢٢ جار لەدەرەوەو ناوەوەی وڵات نەشتەرگەریی بۆ کراو ٢٧ بوتڵ خوێن کراوەتە جەستەیەوە. بە پێی پێوانە بەکارهێندراوەکان ڕێژەی کەمئەندامییەکەی گەیشتۆتە ٨٥٪.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو لەهەمان ساڵ بوو بەلێپرسراوی مەڵبەندی چەمچەماڵ.

ڕەسوڵ مامەند

ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری بزوتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان، لەدایکبوی ساڵی ١٩٤٤ی ناوچەی مەرگەیە و هەر سێ قۆناغی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی یەک لەدوای یەك لە بنگرد و قەلادزێ و سلێمانی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٦١ لە کۆلێژی ماف لە زانکۆی بەغدا وەرگیراوە بەڵام لە ساڵی ١٩٦٤دا، کاتێ خوێندکاری قۆناغی سێ بوو، بەهۆی هەلومەرجی سیاسییەوە وازی لە خوێندن هێنا.

مێژووی سیاسیی دەری خستوە کە لەسەردەمی خوێندکاریدا ئەندامی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان بووەو لەم ڕێگەیەوە پەیوەندیی بە پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردوە. پاش وازهێنانی لە خوێندن، زۆرتر بەکاری حیزبایەتیەوە خەریك بوو.

ساڵی ١٩٦٨ کرایە لێپرسراوی لیژنەی ناوچەی قەلادزێی سنوری لقی چواری پارتی. لەکاتی شالاوی گرتن و ڕاوەدونانی ئەندام و کادرە پەنابەرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لەسنوری ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی شۆڕش، دژی ئەو فەرمانە وەستایەوە و فەرمانی گرتن و ڕاوەدونانی ئەندامان و کادرانی ئەو حیزبەی لە سنوری ناوچەی پشدەر جێبەجێ نەکرد، هەرچەند بەو هۆیەوە لێپرسینەوەی لەگەڵدا کران بەڵام ئەو هەڵوێستەی بەئاماژەیەکی ڕوون بۆ زیندویی هەستی نەتەوایەتیی دادەنرێ.

پاش ڕێکەوتنی ئاشتی ساڵی ١٩٧٠ی نێوان شۆڕشی کورد و حکومەتی عیراق، لێپرسراوەتیی کاروباری ڕێکخستنی لە سلێمانی پێ سپێردرا و بۆ ساڵی دواتر بۆ هەڵەبجە و پاشان بۆ دوکان گوێزرایەوە و ساڵی ١٩٧٢ کرایە کارگێڕی لقی سێی پارتی لە کەرکوك.

لەسەروبەندی هەرەس هێنانی شوڕشدا لە ساڵی ١٩٧٥، هەوڵێکی ناکامی بۆ درێژەدان بە شۆڕش لە پێنجوێن و بناوەسوتە لەگەڵ چەند کادرێکدا دەست پێکرد. پاش ئەم هەوڵە ناکامە لەشاری ورمێی ئێران گیرسایەوەو لەوێ بەشدار بوو لەگفتوگۆکانی تایبەت بەهەوڵدان بۆ دۆزینەوەی ڕێوشوێنێك بۆ فریاکەوتنی کورد لەقۆناغی پاش هەرەس هێنانی شۆڕش. لەو کۆبوونەوەیەی کە لەورمێ بەستراو چەند کەسایەتییەکی دیاری بزووتنەوەی کورد بەشدار بوون تێیدا وەك عەلی عەسکەری و برایم ئەحمەد، پشتگیریی لەگەڕانەوەیان بۆ عیراق و دەستپێکردنەوەی جموجۆڵی سیاسی کرد.

پاش گەڕانەوەی بۆ عیراق، یەکێ بوو لەئەندامانی دەستەی دامەزرێنەری بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان کە لە ٧ی نیسانی ١٩٧٦ ڕاگەیەنراو یەکێ لەوانە بوو کە پشتگیریی پرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری کرد. لەمەسەلەی بوونی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان بەباڵێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، خۆی و ساڵح یوسفی ڕایان وابوو کە پێویست ناکا بزووتنەوە

پەیوەندی بەیەکێتییەوە بکا، بەڵام لەژێر فشاری باڵی عەلی عەسکەری و عومەر مستەفا ملی ناو رەزامەندیی نیشاندا.

پاش ماوەیەکی کەم لەدەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، گەیشتە شاخ و رۆڵی بەرچاوی لەرێکخستنی یەکە چەکدارەکاندا بینی. لەکۆبوونەوەکانی ناوچەی برادۆست لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب- ١٢ی ئەیلولی ١٩٧٧، کاتێك یەکەم کۆمیتەی سەرکردایەتی بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پێك هێنرا، کرایە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی و پاشان، دوای پێکهێنانی مەکتەبی سیاسی، خۆی و عەلی عەسکەری بوونە نوێنەری بزووتنەوە.

لەو ماوەیەدا لەسەر دوو مەسەلە لەگەڵ سەرکردایەتیی یەکێتیدا ناکۆك بوو: یەکەم، لەسەر مەسەلەی روخاندنی رژێمی بەعس کە پێی وابوو ئەم دروشمە زیانی بۆ جوڵانەوەی کورد هەیەو دووەم، لەسەر مەسەلەی پێویستیی بوونی هێڵی سێیەم لەناو بزووتنەوەی کورددا تاکو هاوسەنگیی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان رابگرێ، جگە لەوەی کە لەگەڵ سەرکردەکانی تری بزووتنەوەش ناکۆکیی هەبوو.

لەئازاری ١٩٧٨، لەکۆبوونەوەی سەرکردایەتیی بزووتنەوەدا لەئەندامێتیی کۆمیتەی سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسیی یەکێتی کشایەوە. بزووتنەوە لەباتی ئەو، تایەری عەلی والیی بۆ ئەندامەتیی مەکتەبی سیاسی و حاجی حاجی برایمی بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی سەرکردایەتی دانا.

پاش لەناوچوونی زۆربەی هەرە زۆری هێزەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیست لەکارەساتی هەکاری و گیرانی ژمارەیەکی دیاری سەرکردەو کادیرەکانی بزووتنەوە لەوانە عەلی عەسکەری و خالید سەعیدو سەید کاکەو تایەر عەلی والی و دواتریش پاش شەهیدکردنی هەر یەك لە عەلی عەسکەری و خالید سەعید، باڵی رەسوڵ مامەند لەناو بزووتنەوە هەڵکشاو هێزی پەیدا کرد. لەنەورۆزی ١٩٧٩ بزووتنەوەی سۆشیالیست بارەگاکانی زەڵێی پێچایەوەو گوێزایەوە بۆ گۆڕەشێرو جیابوونەوەی خۆی لەیەکێتی راگەیاند. جیابوونەوەکە کاریگەریی خراپی لەسەر رەوتی پەیوەندییە سیاسییەکانی کوردستان بەجێ هێشت و ئاستی گرژیی بەرەو هەڵکشان برد.

هەر دوای جیابوونەوە، لەگەڵ لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان بەسەرکردایەتیی دکتۆر مەحمود یەکی گرتەوەو پێکەوە حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستانیان دامەزراندو ئەنجومەنێکی سەرۆکایەتییان لە ٣ کەس هەڵبژارد کە یەکێکیان رەسوڵ مامەند بوو. لەمانگی ئابدا لەکۆنفرەنسی حزبی سۆسیالیست بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا. لەمانگی ئەیلولدا کەوتە وتووێژ لەگەڵ رژێمی عیراقدا بەمەبەستی گەیشتن بەرێککەوتنێك بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد، بەڵام وتووێژەکە سەری نەگرت و هیچ بەدەست نەهات.

ساڵی ١٩٨٠ لەگەڵ هەر یەك لەپارتی دیموکراتی کوردستان و حزبی کۆمۆنیستی عیراق هاوپەیمانییەکی لەچوارچێوەی بەرەی جود پێکهێنا. لەیەکەم کۆنگرەی حزبی سۆسیالیست لەئایاری ١٩٨١ کە لە دۆڵەتوو بەسترا، رابەرایەتیی ئەو هێڵەی کرد کە جەختی دەکردەوە لەسەر بەرەی جود وەك بژاردەیەکی سیاسی و رێبازی سۆسیالیزمی زانستی وەك بژاردەیەکی ئایدیۆلۆژی. هەر لەو کۆنگرەیەدا بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراو دواتر ساڵح یوسفی لەلایەن مەکتەبی سیاسییەوە بە شێوەیەکی نهێنی بەسکرتێری حزب هەڵبژێردرا. پاش شەهیدبوونی یوسفی لە بەغدا لە ٢٥ی حوزەیران بەسکرتێری حزب هەڵبژێردرا. لەم ماوەیەدا سیاسەتی بەرامبەر بەیەکێتی بووە مایەی بەرزکردنەوەی ئاستی گرژییەکان.

ساڵی ١٩٨٥ بەپیر بانگەوازی ئاشتبوونەوەی گشتیی یەکێتییەوە چوو، پشتگیریی لەو پرۆسەیە کرد کە ساڵی ١٩٨٦ بەئیمزاکردنی رێککەوتننامەی ئاشتیی نێوان حزبی سۆسیالیست و یەکێتیی نیشتمانی گەیشت. لە ٦ی حوزەیرانی ١٩٨٨ لەخواکورك لەگەڵ نوێنەرانی هەر یەك لەیەکێتیی نیشتمانی، پارتی دیموکرات، لقی هەرێمی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی عیراق، پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان و پارتی سۆسیالیستی کورد، پەیماننامەی بەرەی کوردستانیی ئیمزا کرد.

ساڵی ١٩٨٩ چوو بۆ ئەوروپاو ناوەندێکی سەرکردایەتیی حزبی سۆسیالیستی لەوێ دامەزراندو لە ١٢ی تشرینی دووەمی ١٩٩٠ گەڕایەوە کوردستان. لەکاتی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشدار بوو لەسەرپەرشتی کردنی قۆڵی رانیە و یەکێ لەو سەرکردانە بوو کە زوو گەیشتە ناو شاری رانیە و رۆڵێکی دیاری لە رزگارکردنی شارەکەدا گێرا.

پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١و دەستپێکردنی وتووێژی نێوان بەرەی کوردستانی و حکومەتی عیراق، لەگەڵ شاندی

بەرەی کوردستانی بەشداریی لەوتوویژدا کردو پێی لەسەر ئەوە داگرت کە نابێ کورد دەستبەرداری ناوچەکانی کەرکوك و خانەقین و شنگال بێ.

لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی ساڵی ١٩٩٢دا حزبەکەی رێژەی پێویستی بۆ چوونە ناو پەرلەمان بەدەست نەهێنا. لەو ماوەیەدا حزبی سۆسیالیست دیاردەی ناتەبایی و نەبوونی هاورایی تێکەوت و لەم سەروبەندەدا پرۆژەی یەکگرتنی هەر یەك لەپارتی گەل و پاسۆك و حزبی سۆسیالیست و پێکهێنانی پارتی یەکگرتن هاتە ئاراوە. بەڵام لەکۆنگرەی یەکگرتنی ئەم سێ حزبەدا، حزبی سۆسیالیست لەتبوونی تێکەوت، بەشێکی لەکۆنگرە مایەوەو بەشدار بوو لەدامەزراندنی پارتی یەکگرتن و بەشێکی بەرابەریی رەسوڵ مامەند لەکۆنگرە کشایەوە. پاش ماوەیەك حزبی سۆسیالیست دووەمین کۆنگرەی بەست و رەسوڵ مامەندی بەسکرتێر هەڵبژاردەوە. لەشوباتی ١٩٩٣دا حزبی سۆسیالیست تێکەڵ بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆوەو رەسوڵ مامەند بووە کارگێڕی مەکتەبی سیاسی. لە ١٨ی شوباتی ١٩٩٣ بووە ئەندامی دەستەی سەرۆکایەتیی هەرێم کە لە ٨ ئەندام پێکهاتبوو لەوانە تاڵەبانی و مەسعود بارزانی.

لە ١٢ی نیسانی ١٩٩٤ لە لەندەن کۆچی دوایی کرد. لە ٢٤نیساندا تەرمەکەی گەیشتە دەروازەی برایم خەلیل لە زاخۆ، پێشوازیەکی فەرمیی لێکرا و لە کاروانێکی پڕ شکۆدا بەرەو زێدگای خۆی بەرێکرا. لە ٢٥نیساندا لە گوندی بەردەشان بەخاك سپێردرا.

رەشاد موراد مەلا*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی شاری هەولێر. ساڵی ١٩٦٧ چوتە بەر خوێندن. خوێندکارێکی زیرەك بوو. لەقۆناغەکانی خوێندندا لەتاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵ، لەزۆربەی وانەکان دەبەخشرا.

ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو دواتر گەیشتە پلەی ئەندام لەکۆمیتەی راپەڕین کە حەسەن کوێستانی سەرپەرشتیی دەکرد. ساڵی ١٩٨١ پاش ئەنجامدانی کارێکی شۆڕشگێڕانە لەناو شاری هەولێر لەلایەن رێکخستنەوەو بەهۆی دەستگیرکردنی ئەندامێکی رێکخستن و دانانی بەهەندێ نهێنیدا، مەفرەزەیەکی دەزگای ئەمنی هەولێر هەڵیکوتایە سەر خوێندنگەکەی کە لێی دەخوێندو دەستگیری کرد.

پاش ئەوەی ماوەیەك لەزیندانی ئەمنی هەولێر هێڵدرایەوە، برایە کەرکوك و خرایە ژێر ئەشکەنجەوە بۆ درکاندنی نهێنییەکانی رێکخستن، بەڵام نەچووە ژێر بارەوەو هیچ نهێنییەکی ئاشکرا نەکرد. دواتر لەدادگا بەپانزە ساڵ زیندانی حوکم درا.

ساڵی ١٩٨٢ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کراو دوای ئازادکردنی بەماوەیەکی کەم، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٨٥ی بەرانەتی بوو بەپێشمەرگە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆر چالاکیی کرد لەوانە چالاکییەکانی ماوەی ساڵانی نێوان ١٩٨٥- ١٩٨٧ی ناو شاری هەولێر. لەسەروبەندی ئەنجامدانی ئەو چالاکییانە، زۆر جار لەناو شار دەمایەوە. لە ٢٥ی نیسانی ١٩٨٧ لەناو هەولێر دەستگیر کراو خرایە ژێر لێکۆڵینەوەیەکی وردەوە بۆ ئاشکراکردنی شێوەی ئەنجامدانی چالاکییەکانی ناو شارو ناوی هاوکارەکانی، بەڵام ئەو هیچ نهێنییەکی نەدرکاند، ماوەیەکی زۆر بەرگەی ئەشکەنجەکانی گرت و لەدواییدا، پاش بێ ئومێدبوونی ئەشکەنجەدەرەکانی لەئاشکراکردنی هیچ نهێنییەك، لەناو بینای ئەمنی هەولێر لە مانگی ئابی هەمان ساڵ گوللەباران کرا.

برایەك و مامێك و دوو ئامۆزای شەهیدیشی هەیە.

رەفعەت عەبدوڵڵا پیرداوود*

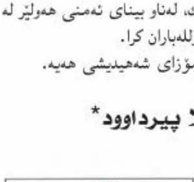

فەرماندە. ناسراو بە رێباز. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی گوندی دەربەندی گۆم لەناوچەی کەندیناوەی سەر بەپارێزگای هەولێر. دەرچووی ئامادەیی کشتوکاڵی هەولێرە.

ساڵی ١٩٦٥ پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردوەو تا ساڵی ١٩٧٢ وەك ئەندامێکی کارا

ماوەتەوە. ساڵی ١٩٧٢ لەناوپردان خولی کادیرانی تەواو کردو بووە کادیری پارتی. ساڵی ١٩٧٥ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ هەولێر.

هەر لەو ساڵەدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٧ فەرمانی دەستگیرکردنی دەرچوو. لە ١١ی ئایاردا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. سەرەتا وەك کادیر کاری کردو دواتر بووە فەرماندەی کەرتی ٣ی بەڕانەتی و دواتر بووە جێگری فەرماندەی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر.

دوای شاڵاوی ئەنفالەکان، لە ٢٥ی ئابی ١٩٨٨ەوە تا مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٩ سەرکردایەتیی پارتیزانەکانی ناوچەی هەولێری کرد.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا ڕۆڵێکی کارای لەڕزگارکردنی ناوچەکانی هەولێردا گێڕا، هەروەها بەشداریی لەڕزگارکردنی کەرکوکیش کردو ڕۆڵێکی دیاری لەپاککردنەوەی هێڵی ستراتیجیی گردی دومەڵانی نزیك کەرکوك هەبوو. پاش پێکهێنانی سوپای یەکگرتووی کوردستان لەساڵی ١٩٩٣، کرایە جێگری فەرماندەی فەرماندەیی ناوچەی دهۆك. لە ٧ی ئایاری ١٩٩٤ لەکاتی شەڕی ناوخۆدا لەناوچەی ئاکرێ شەهید کرا. هەندێ نوسینی لەپاش خۆی بەجێ هێشتووە کە بەهایەکی دیکۆمێنتاریان هەیەو وردەکارییان دەربارەی ژیانی پێشمەرگایەتی تێدایە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «شەڕی پارتیزانی» (١٩٩٠)، «قەندیل بەغدای هەژاند» (١٩٩٣).

ڕەفعەت محەمەد یاسین

پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە دارا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٩ی شاری کەرکوك. هەر سێ قۆناغی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەکەرکوك تەواو کردووە. ساڵی ١٩٨١ بڕوانامەی دبلۆمی لەپەیمانگای تەکنەلۆژیی میسان بەدەست هێنا. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەکەرتی ڕێکخستنی چەمچەماڵ ڕێك خرا.

ساڵی ١٩٨٣ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەبارەگای مەکتەبی عەسکەری لەگوندی کانی تووی ناوچەی مەرگە لەسەر دەزگای بێ سیم کاری کرد. لەمانگی ئابی ١٩٨٦ بۆ ماوەی ٤٥ ڕۆژ لەشاری کرماشان لەئێران خولێکی عەسکەریی لەسەر موشەکی سام ٧و کاتیۆشاو هاوەن بینی. لەمانگی تشرینی یەکەمدا، وەك پێشمەرگەی دەزگای بێ سیم، لەگەڵ ئەو هێزە گەورەیەی پێشمەرگە بوو کە لە سێ قۆڵەوە موشەك بارانی دام و دەزگا ئەوتییەکانی باباگوڕگوڕو جەوەڵبۆرو چەمەبۆری کرد. هەروەها لەمانگی تشرینی دووەمدا وەك پێشمەرگەی دەزگای بێ سیم، لەگەڵ تیپەکانی مەڵبەندی ٢ی کەرکوکدا بەشدار بوو لەگرتنی شارۆچکەی ئاغجەلەر.

پاش دامەزراندنی مەڵبەندی بادینان لەساڵی ١٩٨٧، دوا بەدوای ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی ئاشتیی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان، لەکۆتایی بەهاردا لەگەڵ ئەو هێزەی کە ئازاد هەورامی ڕابەرایەتیی دەکرد، لەدۆڵی جافەیەتییەوە بەرەو بادینان بەڕێ کەوت. لەمانگی ئابی ساڵی دواتردا، لەگەڵ هێزەکەی بادینان گەڕایەوە و ئەرکی پاراستنی ڕێگای نێوان دۆڵی باڵەکایەتی و شوێنی گردبونەوەی هێزەکانی مەڵبەندی ٣ی هەولێریان پێ سپێردرا.

لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٨٩دا وەك پێشمەرگەی دەزگای بێ سیم گوێزرایەوە بۆ تیپی ٣٧ی شارباژێڕ. لەمانگی حوزەیراندا گوێزرایەوە بۆ چاپخانەی برایم عەزۆ لەشاری سەقزو لەوێ وەك مۆنتێر کاری کرد.

ساڵی ١٩٩١ لەگەڵ دەزگای ڕاگەیاندن گەڕایەوە بۆ هەرێم و بەشدار بوو لەدانانی بارەگای دەزگای ڕاگەیاندن لەگەلاڵە لەساڵی ١٩٩١. هەر ئەو ساڵە وەك دیزاینەرو سەرپەرشتیاری چاپ کاری لەخولی حەوتەمی ڕۆژنامەی «ڕێبازی نوێ»دا کرد. لەمانگی نیسانی ساڵی ١٩٩٢دا وەك دیزاینەرو لێپرسراوی بەشی هونەری لەگۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی کاری کرد.

سەرباری کارکردنی لەگۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی، لەمانگی حوزەیراندا گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی ڕێکخستن و تا ساڵی ٢٠٠٧ وەك بەڕێوەبەری ئیدارەی پەیمانگای کادیران لەهەولێرو سلێمانی کاری کرد.

لەنیسانی ساڵی ١٩٩٧ لەگەڵ چەند هاورێیەکیدا بەشدار بوو لەدەرکردنی گۆڤاری «تایم» کە خۆی بووە سەرنوسەری و خاوەنی ئیمتیازەکەشی پارێزەر نزار خەسرەو بوو. ساڵی ١٩٩٨ پاش ئەوەی ٨ ژمارەی لێ دەرچوو، گۆڤارەکە لەبەر گرفتی دارایی راگیرا. ساڵی ٢٠٠٦ پرۆژەی «تایم» زیندوو کرایەوەو ئەمجارە بەشێوەی رۆژنامە دەرچوو، خۆی سەرنوسەری بوو، سۆران داوودی جێگری سەرنوسەرو پارێزەر نزار خەسرەو خاوەنی ئیمتیازی بوو. تا ژمارە ٢٣ کە لە ١٩ی حوزەیرانی ساڵی ٢٠٠٢ دەرچووە، سەرنوسەری رۆژنامەکە بوو، پاشان دەستی لەکار کێشایەوەو سۆران داوودی جێی گرتەوە.

ساڵی ٢٠١٠ بووە بەڕێوەبەری کارگێڕیی سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی کوردستان. ساڵی ٢٠١٢ خانەنشین کرا.

رەفیق رەشید ئاغجەلەری*

پێشمەرگە. ناسراو بە مامۆستا رەفیق ئاغجەلەری. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی ناحیەی ئاغجەلەر لەقەزای چەمچەماڵ. ساڵی ١٩٥٩ خرایە بەر خوێندن و قۆناغەکانی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەئاغجەلەر تەواو کرد، خانەی مامۆستایانیشی لەسلێمانی تەواو کرد.

ساڵی ١٩٧٣ بەمامۆستا لەگوندی کوردیان لەناوچەی زرارەتی دامەزرا. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٩ لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە دەستگیر کراو برایە ئەمنی سلێمانی، ئەشکەنجەیەکی زۆر درا، بەڵام دوای چوار مانگ بەهۆی نەدرکاندنی نهێنییەکانەوە ئازاد کرا.

ساڵی ١٩٨٠ بۆ جاری دووەم لەگەڵ محەمەد حامیدی خالی کە ئەویش ئەندامی رێکخستن بوو، دەستگیر کرایەوە. دوای دەستگیرکردنیان، هەردووکیان رەوانەی کەرکوک کران و لەوێ زۆر ئازار دران. هەردووکیان خۆڕاگر بوون و دوای دوو مانگ ئازاد کران.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٢ی کەرکوک کرایە فەرماندەی مەفرەزەو پاشان فەرماندەی کەرت. دوای دروستبوونی تیپەکان لەساڵی ١٩٨٢، لەتیپی ٢١ی کەرکوک پێشمەرگایەتیی کرد، هاوکات وەك مامۆستای شۆڕش لەگوندی گۆزەبۆرەی ناوچەی ئاغجەلەر وانەی بەخوێندکارە منداڵەکان دەوتەوە.

لە ٢ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی چەرمەگا لەگەڵ دوو پێشمەرگەی تر بەناوی سەرتیپ ئاوبارەیی و شەماڵ سلێمانی، شەهید کران.

رەمەزان مستەفا کانی مستەفایی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی گوندی کانی مستەفا لەناوچەی چەمچەماڵ. ساڵی ١٩٧٦ چووە ریزی رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوەو لە ٢٥ی ئەیلولی ١٩٧٩دا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠دا لەشەڕێکی نابەرامبەرو دەستەویەخەدا لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند دژ بەهێزێکی بەربڵاوی جاش و سەرباز بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەری جەنگی، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی هاورێی، لەوانە فەرماندەی کەرتەکەی خالید محەمەد ئەمین ناسراو بە بێستون بارۆیی، پاش بەرگرییەکی سەخت شەهید کران.

رەنج (کۆمیتە)

کۆمیتەی رێکخستن. سەرەتا وەك شانەیەکی شەش کەسی لە ٢٣ی ئەیلولی ١٩٧٧ لەسلێمانی لەسەر دەستی محەمەد سەعید خورشید پێك هات. پاشان کە پەرەی سەندو

لق و پۆپی لێ بۆوە، لەساڵی ١٩٧٩دا کرا بەکۆمیتە.

ئەم کۆمیتەیە سەر بەهێڵی گشتی بوو. دوای یەکگرتنی هێڵی گشتی و بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان (باڵی ناو یەکێتی) لە ١١ی ئەیلولی ١٩٨٢و پێکهێنانی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان، کۆمیتەکە پەیوەندیی بەیەکێتیی شۆڕشگێڕانەوە کرد. سنوری سەرەکیی چالاکیی کۆمیتەکە ناو شاری سلێمانی بوو، بەڵام هەندێ لق و پۆپی لەچەمچەماڵ و کەرکوك و لەنێو خوێندکارانی زانکۆی موسڵ هەبوو.

ساڵی ١٩٨٣ شاهۆ نوری (بێستون) لێپرسراوەتیی کۆمیتەکەی گرتە ئەستۆ، رێکخستنی ئەم کۆمیتەیە پەرەسەندنێکی زۆری بەخۆوە بینی بەرادەیەك کە ژمارەی ئەندامانی لەساڵی ١٩٨٥دا گەیشتە ٤١٢ ئەندام. کۆمیتەکە جگە لەکاروباری رێکخستن، رۆڵێکی کارای هەبوو لەکۆکردنەوەی پیتاك و کۆمەك بۆ ماڵە شەهیدو گیراوەکان، بەتایبەتی لەسلێمانی و گەیاندنی دۆستانی یەکێتی لەخوارووی عیراق بۆ ناوچەی سەرکردایەتی و ناردنی زانیاریی پێویست دەربارەی جموجۆڵی دەزگا ئەمنییەکان و نۆکەرانیان بۆ هێزی پێشمەرگە.

ساڵی ١٩٨٥ دەزگا ئەمنییەکان شاڵاوی گرتنیان دژی ئەندامانی کۆمیتەکە دەست پێکردو ژمارەیەکی زۆریان لێ گرتن کە دواتر هەندێکیان لەسێدارە دران و هەندێکی تریش زیندانی کران. لێپرسراوی کۆمیتەکە توانی خۆی لەشاڵاوی گرتنەکە دەرباز بکاو خۆی بگەیەنێتە هێزی پێشمەرگە، بەڵام جێگرەکەی، مەحمود پشدەری، لەژێر ئەشکەنجەدا گیانی لەدەستدا.

دوا بەدوای ئەم شاڵاوی گرتنە، چالاکیی کۆمیتەکە دای لەکزی و نەیتوانی رۆڵی جاران بگێڕێ و زۆری پێ نەچوو لەبەر یەك هەڵوەشایەوە.

رەنجدەر (رۆژنامە)

ئۆرگانی رێکخراوی رەنجدەرانی کوردستان کە گروپێکی بچوکی چەپی توندڕەو بوو، ساڵی ١٩٧٦ لەکۆمەڵەی مارکسی- لینینی کوردستان جیا ببۆوە.

زۆرتر بیر بۆ ئەوە دەچێ کە ئەم رۆژنامەیە تەنها ٣ ژمارەی لێ دەرچوو بێ. ژمارە ١ی لەناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٦ دەرچووە، ژمارە ٢ لەمانگی تشرینی دووەم و ژمارە ٣ لەمانگی کانونی یەکەم. بابەتەکانی هەر سێ ژمارە تایپ نەکراون، بەڵکو بەدەست لەسەر ستێنسل نوسراون و پاشان بەرۆنیۆ راکێشراون و دانەیان لەبەر گیراوەتەوە. زۆربەی هەرە زۆری بابەتەکانی، وتاری سیاسی و لێکدانەوەی رووداوەکانی ئەوێ رۆژێن کە رۆژنامەکەی تێدا دەرچووە. ئەم رۆژنامەیە لەناواخنی بابەتەکانیدا بەنێگەتیڤ باسی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی نەکردووە.

تەمەنی رۆژنامەکە بەقەد تەمەنی رێکخراوەکەیە. کاتێك رێکخراوەکە لەلایەن دەزگای ئەمنەوە لەبەر یەك هەڵوەشێنرایەوەو ئەندامەکانی دەستگیر کران و هەندێکیشیان لێ کوژرا، رۆژنامەکەش لەکار کەوت و ژمارەی دیکەی لێ دەرنەچوو.

رەنجدەران (رێکخراو)

گروپێکی چەپە لەکۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان جیا بۆتەوە. مێژووی پەیدابوونی بۆ سەرەتای ساڵی ١٩٧٦ دەگەڕێتەوە. لەبنەماو پاساوە ئایدیۆلۆژییەکاندا زۆرتر بەلای بیری عیراقچێتیدا دایدەشکاندو بانگەشەی بۆ پێویستیی بوونی حزبێکی شۆڕشگێڕی کرێکاری بۆ سەرانسەری عیراق دەکرد.

ئەم گروپە بەڕابەریی برایم خەلیل و برایم حەسەن دامەزرا. لەسەرەتای دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستاندا، گروپەکە لەحوزەیرانی ١٩٧٦دا دەستەیەکی چەکداری لەناوچەی هەڵەبجە بەسەرکردایەتیی برایم خەلیل پێك هێنا کە ژمارەی ئەندامەکانی دەوروبەری ١٢ کەس دەبوو. لەم سەروبەندەشدا کاروباری رێکخستنی ناو شاری سلێمانیی رێکخراوەکە بۆ برایم حەسەن هێڵدرایەوە.

لەو ماوەیەدا دایەلۆگ لەنێوان گروپەکە بەڕابەرایەتیی برایم خەلیل و سەرکردەکانی کۆمەڵە دەستی پێکردو بەو سەرەنجامە گەیشت کە گروپەکە واز لەهەڵوێستەکانی پێشووی بێنێ و بەرێبازە ئایدیۆلۆژییەکەیدا بچێتەوە

بگەڕێتەوە بۆ ناو کۆمەڵە. لەم سەروبەندەدا برایم خەلیل وا لەگەڵ سەرکردایەتیی کۆمەڵەدا ڕێککەوت کە پەیوەندی بەرێکخستنەکانی ناو شارەوە بکاو بڕیاری گەڕانەوەی ڕێکخراوەکە بۆ ناو کۆمەڵە بەرێکخستنەکان بگەیەنێ.

بەڵام لەم سەروبەندەدا دەزگا ئەمنییەکان برایم حەسەنیان دەستگیر کردو بەگرتنی ئەو، تەواوی پەیکەری ڕێکخستنی ڕێکخراوەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوە، چونکە ناوبراو دەم و دەست هەمموو ڕێکخستنەکانی ئاشکرا کردو تەواوی ئەندامەکانی بەگرت دا. دەستە چەکدارەکەی برایم خەلیلیش، دوای ئەوەی کە یەکێ لەچەکدارەکانی، خۆی ڕادەستی دەزگا ئەمنییەکان کرد، هەر ئەوەندەی بەخۆی زانی هەلیکۆپتەر چۆتە سەری و کەوتۆتە ویژەی. لەئاکامدا یەك بەیەکی ئەندامانی دەستەکە شەهید بوون.

بەمجۆرە بەهۆی ڕوخانی برایم حەسەنەوەو دوا بەدوای شەهیدبوونی برایم خەلیل، لەچوارچێوەی کۆتاییەکی تراژیدا، ڕێکخراوەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوەو ئاسەواری نەما. ئەوانەی کە هاوکاریی دەزگا ئەمنییەکانیان کردو کەوتنە ئاشکراکردنی ڕێکخستنی ڕێکخراوەکە، بەر لێبوردنی ڕژێمی بەعس کەوتن. ئەوانەش کە دەستگیر کران، هەندێکیان داستانی قارەمانانەیان لەخۆڕاگریدا تۆمار کرد، هەندێکیان لەژێر ئەشکەنجەدا گیانیان لەدەستداو زۆربەشیان سزای زیندانیی چەند ساڵێکیان بەسەردا سەپێنرا.

ڕەنج عەبدولحەمید محەمەد

کادیر. ناسراو بە ڕەنجەی موهەندیس. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەریزەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە. ساڵی ١٩٧٩ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەبەشی کارەبای کۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی سلێمانی بەدەست هێنا. ئایاری ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. هەر ئەو ساڵە، بۆ سوود وەرگرتن لەشارەزایی و زانستی، گوێزرایەوە بۆ تووژاڵە بۆ بەشی تەکنیکیی ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان و لەم ڕووەوە ڕۆڵی کارای هەبوو لەکارکردن لەگەڵ دەستەی ئەندازیاراندا بۆ بەگەڕخستنەوەی ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان. لەماوەی نێوان ١٩٨٠- ١٩٨٩ لێپرسراوی بەشی تەکنیکیی ڕادیۆ بوو.

لەپێشمەرگایەتیدا بەشداریی هەردوو کۆنفرەنسی یەکەم و دووەمی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا کردووە لەساڵانی ١٩٨١و ١٩٨٢.

ساڵی ١٩٨٩ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا. پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ پەیوەندیی بەریزەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو بووە کادیری ڕێکخستن لەسنوری شاری کەرکوك، هەر ئەو ساڵە بووە لێپرسراوی کۆمیتەی یەکی ئاوارەکانی کەرکوك لەهەولێرو دواتر بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٢ی ڕێکخستنی کەرکوك.

ساڵی ١٩٩٢ بووە ئەندامی کۆمیتەی باڵای یەکێتیی ئەندازیارانی کوردستان و دواتر لێپرسراوەتیی یەکێتییەکەی گرتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٩٣ لەکابینەی یەکەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بەڕێوەبەری گشتیی تەکنیکی لەوەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن لەهەولێر دامەزرا. ساڵی ١٩٩٤ ڕۆڵێکی دیاری لەدامەزراندنی ڕێکخراوی گەشەپێدانی ئابووریی کوردستاندا نواند. ساڵی ١٩٩٩ بووە بریکاری وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٦ خانەنشین کرا.

ساڵی ٢٠٠٩ بەئەندامی خولی یەکەمی ئەنجومەنی ناوەندی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دانرا.

ڕەنگاڵە (گۆڤار)

گۆڤارێکی هونەرییە کۆمیتەی شاخی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستان دەری کردووە. سەرنوسەرەکەی فازڵ قەسابە. تەنیا دوو ژمارەی لێ دەرچووە، ئەویش بەم شێوەیە: ژمارە ١ لەزستانی ١٩٩٠ بەقەبارەی ٢٩,٥ بە

٢١سم و ژماره ٢ لەهاوینی هەمان ساڵ بەهەمان ئەندازەو بە ١٠٢ لاپەڕە دەرچووە. هەردوو ژمارە لەسەقز دەرچوون.

لەبارەی دیزاین و بەرگ و تایپ و چاپدا بە بەراورد بەچاپکراوەکانی تری رۆژگاری شۆڕش پێشکەوتووەو هونەرکاریی تێدا کراوە. گۆڤارێکە دەوڵەمەندە بە وێنەو هێڵکاری و کاری شێوەکاری. وەرگێڕان پانتاییەکی زۆری بۆ خۆی بردووەو ئەو نوسەرانەی بەنووسین و وەرگێڕان بەرهەمیان تێدا بڵاوکردۆتەوە بریتین لە: موحسین عەلی، یوسف شەریف، حەمە ساڵح سوزەنی، جەوهەر کرمانج، رێبین ئەحمەد هەردی، ئەرسەلان بایز، مۆفەق دەرگەڵەیی، ب. ژێوار، ف. عەبدوڵڵا، فەرهاد رەسوڵ، کامەران قازی، تارا شێخ عوسمان، سامان، باوکی ستران، وریا، عەباس عەبدولڕەزاق.

لەسەروتاری ژمارە ١دا سەبارەت بەپەیامی گۆڤارەکە هاتووە: «بەهۆی نەبوونی گۆڤارێکی تایبەت بەهونەر، هونەرمەندان ناچار بوون پەنا بەرنە بەر ئەو چەند رۆژنامەو گۆڤارە ئەدەبی و رۆشنبیرییانەی فرسەتێکی کەمیان دراوەتێ تا بەرهەمەکانیانی تێدا بڵاو بکەنەوە. ئاشکراشە کە سەرپاکی ئەو رۆژنامەو گۆڤارانە لەلایەن رژێمەوە بەرێوە دەبرێن و هەموو وتارێك سانسۆر دەکرێت. لەبەر ئەو هۆیانە، بوونی گۆڤارێکی هونەری بەپێویست دەزانین تا بتوانێ هاوڕاهی کاروانەکە بێت».

رەهبەر سەید برایم بەرزنجی

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گەڕەکی بایزاغای شاری کۆیە. ساڵی ١٩٧٩ بووەتە پێشمەرگەو هەر ئەو ساڵەش بووەتە ئەندامی ناوچە. ساڵی ١٩٨١ کرا بەلێپرسراوی ناوچەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە لقی ٢ی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان کە لەو کاتەدا بارەگای لە زەڵێ بوو. لەگەڵ دامەزراندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٢، بووە لێپرساوی ناوچەی کۆیەی یەکێتیی شۆڕشگێڕان.

ساڵی ١٩٨٣ لەتیپی ٩٣ی کۆیە بووە جێگری سەرتیپ و ساڵی ١٩٨٤ بووە سەرتیپ. ساڵی ١٩٨٧ بەسەرتیپی گوێزرایەوە بۆ تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان. ساڵی ١٩٨٩ بووە ئەندامی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان. لە ژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداری ژمارەیەکی زۆری چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی کردووە و چوار جاریش بریندار بووە.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١ لێپرساوی قۆڵی کۆیە بوو. دواتر بووە فەرماندەی بەتالیۆن لەکۆیە، ئینجا فەرماندەی هێزی ٧ی کۆیە.

پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کرایە قایمقامی شەقڵاوە. دوای دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی کوردستان، کرایە فەرماندەی ناوچەی هەولێرو دواتر بووە فەرماندەی ناوچەی کۆیە. پاشان گوێزرایەوە بۆ فەرماندەیی ١٥ی قەرەچوغ لەهەولێر.

ساڵی ١٩٩٦ بۆ نەشتەرگەری چوو بۆ سویدو ساڵی ١٩٩٨ گەڕایەوە بۆ کوردستان. ساڵی ١٩٩٩ بووە جێگری لێپرساوی مەڵبەندی رێکخستنی پێشمەرگە، دواتر بووە کارگێڕ لەفەرماندەیی گشتی و سەرپەرشتیاری فەوجەکانی سکرتاریەتی سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٥ بووە سەرۆکی دەزگای کاروباری پێشمەرگە دێرینەکان.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسلێمانی، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠١١ کرایە لێپرساوی مەڵبەندی رێکخستنی کۆیە.

بڕوانامەی دپلۆمی لەبەشی رۆژنامەنووسیی پەیمانگای تەکنیکیی سلێمانی و بەکالۆریۆسی لەبەشی راگەیاندنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکانی زانکۆی سلێمانی هەیە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «رزگاری: دەنگی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان» (٢٠١١).

ڕێبازی نوێ (ڕۆژنامە)

ئۆرگانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی کوردی. بەهۆی هەلومەرجی سیاسییەوە هەر جارەی لەشوێنێك دەرچووە. ناوی هیچ سەرنوسەرێکی لەسەر نییە بەڵام بەکردەوە، بەپێی قۆناغەکان، چەند کەسێك ئەرکی سەرنوسەرییان گرتۆتە ئەستۆ کە بریتین لە جەلال تاڵەبانی، ئەرسەلان بایز، فەرید ئەسەسەردو یوسف شەریف.

ماوەی دەرچوونی ئەم ڕۆژنامەیە کەوتۆتە نێوان ساڵانی ١٩٧٦- ١٩٩١و حەوت خولی بەخۆوە دیوە. سەرەتا لەسوریا دەرچووە. ئەمەش بەخولی یەکەمی دادەنرێ و تەنها دوو ژمارەی لێ دەرچووە. لەباری چاپدا ئەم دوو ژمارەیە، لەتەواوی ژمارەکانی تر ڕێکوپێکترن. ژمارە ١ لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ دەرچووەو ژمارە ٢ لەتشرینی دووەمی هەمان ساڵ. عارف کەریم سەرپەرشتیی چاپکردنی ژمارە ١ی کردووە لەبەیروت. ژمارە ٢ی لە دیمەشق چاپکراوە و هەر ژمارەیەك ٢٠٠٠ دانەی لێ چاپ کراوە.

ژمارە ١ و ٢ لەقەبارەی تابلۆید دایە. ژمارەکانی تر زۆربەیان قەبارەیان فولسکابە، تەنیا ژمارەکانی ٢ و ٣ی شوبات و مارتی ١٩٨٢ نەبێ کە لەقەبارەی نیو فولسکابدان، هەروەها ٦ ژمارەی کاتی ڕاپەرینیش قەبارەیان تابلۆیدە.

پاش ڕوخانی ڕژێمی شا لەئێران، لەساڵی ١٩٧٩دا یەك ژمارەی لەسەقز دەرچووە کە هشیار عابد سەرپەرشتیاری چاپکردنی بووە. ئەم ژمارەیە بەخولی دووەم دەژمێردرێ و لەم خولەدا هەر ئەو ژمارەیەی لێ دەرچووە. لەهەردوو خولی یەکەم و دووەمدا تاڵەبانی ئەرکی سەرنوسەریی گرتۆتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٨٢ خولی سێیەمی دەست پێدەکاو تێیدا ڕۆژنامەکە لەتوژڵە دەستی بەدەرچوون کردۆتەوەو ٥ ژمارەی لێ دەرچووە. بەڵام لەم خولەدا بەشێوەی گۆڤارێکی نیو فولسکابی دەرچووە. سەرنوسەرەکەی ئەرسەلان بایز بووە.

ساڵی ١٩٨٣ شوێنی دەرچوون و چاپ کردنی بۆ دۆڵی جافەتی گوێزرایەوەو ٣ ژمارەی بەقەبارەی فولسکاب بەشێوەی ڕۆژنامە لێ دەرچووە. هەر ٣ ژمارە لەگوندی هەڵەدن دەرچوون. ئەم ٣ ژمارەیە خولی چوارەمی ڕۆژنامەکە پێکدێنن و لەم خولەدا فەرید ئەسەسەرد سەرنوسەر بوو.

ساڵی ١٩٨٥ خولی پێنجەمی ڕۆژنامەکە دەست پێدەکا. لەم خولەدا ڕۆژنامەکە بەڕێکوپێکی دەرچووە. ساڵی ١٩٨٥ مانگانەو بەڕێکوپێکی ١٢ ژمارەی لێ دەرچووە. ساڵی دواتر ١١ ژمارەی لێ دەرچووە، بەڵام ژمارە ١٠ و ١١ پێکەوەن. هەروەها لەساڵی ١٩٨٧دا توانرا ١٢ ژمارەی لێ دەربکرێ. ساڵی ١٩٨٨ دوای گواستنەوەی بارەگای دەزگای ڕاگەیاندن بۆ دۆڵە کۆگە، چەند ژمارەیەك لەدۆڵە کۆگە دەرچوون. لەم خولەدا ئەرسەلان بایز سەرنوسەری ڕۆژنامەکە بووە.

ساڵی ١٩٨٨ خولی شەشەمی ڕۆژنامەکە دەست پێدەکا کە تێیدا لەسەقز دەرچووە. لەم خولەدا ڕۆژنامەکە سێ سەرنوسەری بەخۆوە دیوە. لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٨ەوە تا مانگی ئەیلول ئەرسەلان بایز سەرنوسەری بووەو لەئەیلولەوە تا کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٩ فەرید ئەسەسەرد سەرنوسەری بووەو لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٩ەوە تا کانونی دووەمی ١٩٩١ یوسف شەریف سەرنوسەری بووە. لەم خولەدا ڕۆژنامەکە بەڕێکوپێکی دەرچووەو هەم لەساڵی ١٩٨٩دا دوانزە ژمارەی لێ دەرچووە هەم لەساڵی ١٩٩٠دا. لەم خولە ڕۆژنامەکە نزیکەی ٣٠ ژمارەی لێ دەرچووە.

ساڵی ١٩٩١ خولی حەوتەمی ڕۆژنامەکە دەست پێدەکا کە تێیدا ٦ ژمارەی لێ دەرچووەو سەرنوسەری ئەم خولە فەرید ئەسەسەردە. لەم خولەدا ڕۆژنامەکە سەرەتا لەگەڵاڵە تایپ و دیزاین دەکراو لەهەولێر چاپ دەکرا، پاشان بارەگایەکی لەهەولێر بۆ کرایەوەو هەر لەوێ تایپ و دیزاین و چاپ دەکرا.

ئەم ڕۆژنامەیە نزیکەی ٩٠ ژمارەی لێ دەرچووە. ڕەنگی ڕەش و سپی بۆ زۆربەی ژمارەکان بەکار هاتووە، تەنیا چەند ژمارەیەك نەبێت کە لە شێوەی گۆڤار دەرچوون و هەروەها ئەو ژمارانەی کە جارێکی تر لەسوید چاپکراونەتەوە.

ئەم ڕۆژنامەیە ڕۆڵێکی گەورەی لەبڵاوکردنەوەی هەواڵەکانی شۆڕش و ڕوونکردنەوەی سیاسەتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا هەبووەو لەبەشێکی ژمارەکانی ساڵانی هەشتاکاندا پاشکۆیەکی تایبەت بەچالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی هەبووە.

ڕێبوار خالید

پێشمەرگەو نیگارکێش. ناوی تەواوی ڕێبوار خالید تاهیر ناسراو بە ئەردەڵان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گەڕەکی گۆیژەی شاری سلێمانی. مێژووی دەرکەوتنی وەك هونەرمەندێکی نیگارکێش بۆ ساڵی ١٩٧٦ دەگەڕێتەوە. ساڵی ١٩٧٧ دەستی بەخوێندن کرد لەکۆلێجی کشتوکاڵی زانکۆی سلێمانی.

ساڵی ١٩٨١ پاش ئەوەی بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەستهێنا، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەدەزگای ڕاگەیاندن لەتوژاڵە کاری کردو زۆرتر ئەرکی دیزاینی بەرگی کتێب و نامیلکەو گۆڤارەکانی گرتە ئەستۆ. زۆر بەتەنگ ئەوەوە بوو هونەر بۆ شاخ و بۆ ناو پێشمەرگە بگوازێتەوەو لەم سەروبەندەدا لەساڵی ١٩٨٢دا بەچەند تابلۆیەك بەشدار بوو لەپێشانگایەکی هاوبەش لەگەڵ چەند هونەرمەندێکی تردا لەناوزەنگ. ساڵی ١٩٨٣ لەگەڵ عەباس عەبدولڕەزاقدا بەشدار بوو لەپێشانگای وێنەی فۆتۆگراف لەگوندی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی.

لەکاتی وتووێژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عێراقدا، لەساڵی ١٩٨٤دا بەشدار بوو لەدوو پێشانگای هاوبەش لەسورداش، یەکێکیان لەگەڵ چەند هونەرمەندێکداو ئەوی تر لەگەڵ هونەرمەند ڕەمزی قوتبەددین.

ساڵی ١٩٨٩، دوای جێگیربوونی لەئێران، لەگەڵ هونەرمەندان ڕێبوار سەعیدو عوسمان قادر ڕەمزی قوتبەددیندا بەشدار بوو لەپێشانگایەکی هاوبەش لەتاران. هەر ئەو ساڵە یەکەمین پێشانگای تایبەتی لەسەقز کردەوە.

ساڵی ١٩٩١ ئێرانی بەجێ هێشت و لەسوریا گیرسایەوە. لەمانگی تەموزی ساڵی ١٩٩١ چوو بۆ سویدو لەوێ ژیا. ساڵی ٢٠٠١ گەڕایەوە بۆ کوردستان. لەماوەی نێوان ساڵانی ٢٠٠١- ٢٠٠٦دا وەك بەڕێوەبەری گشتی لەوەزارەتی ڕۆشنبیری خزمەتی کرد. لەو ماوەیەدا بەشدار بوو لەپێشانگاکانی گەلەریی زاموا لەگەڵ هونەرمەند ئاکۆ غەریبدا بەشدار بوو لەدامەزراندنی «خانەی سمۆرە بۆ ڕۆشنبیریی منداڵان».

ساڵی ٢٠٠٦ وازی لەپۆستی بەڕێوەبەری گشتی هێناو خۆی خانەنشین کرد. لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ٢٠١١دا چوارەمین پێشانگای تایبەتی خۆی لەهۆڵی مۆزەخانەی سلێمانی کردەوە.

جگە لەنیگارکێشان، بایەخی بەهونەری پەیکەرسازیی سەر داریش داوە.

ڕێبین محەمەد سۆفی

پێشمەرگەی دێرین و کادیری ڕێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی شاری هەولێر. هەر سێ قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەهەولێر بڕیوە. ساڵی ١٩٧٩ بڕوانامەی دبلۆمی تەکنیکیی لەبەشی کارەبای پەیمانگای تەکنیکیی بەغدا بەدەست هێناو هەر هەمان ساڵیش پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.

لەماوەی نێوان ١٩٧٩ و ١٩٨١دا یاریدەدەری تێبینەری تەکنیکی بوو لەبەڕێوەبەرایەتیی ڕێوبانی هەولێر. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٨٣ی هەورێ بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٨٣ لەسنوری کەرتی ڕێکخستنی ڕەواندزی کۆمەڵەی ڕەنجدەران کادیری ڕێکخستن بوو. ساڵی ١٩٨٥ بووە ڕێکخەری ڕێکخستن لەتیپی ١٩ی کۆڕەك لەسنوری مەڵبەندی ٣ی هەولێر. ساڵی ١٩٨٧ بووە ڕابەری سیاسیی تیپی ٧٨ی کاروخ. لەنیسانی ساڵی ١٩٨٨بووە جێگری فەرماندەی تیپی ١٢ی سۆران و لەکۆتایی مانگی تەموزدا بووە لێپرسراوی ڕێکخستنی کۆمەڵە لەسنوری تیپی ١٩ی کۆڕەك.

لەسەردەمی پارتیزانیدا، لەمانگی ئابی ١٩٨٨دا

بووە لێپرسراوی مەفرەزەیەکی پارتیزانەکان لەسنوری شارۆچکەکانی سۆران و ڕەواندزو خەلیفان و شەقڵاوەو تا ساڵی ١٩٨٩ بەردەوام بوو لەسەر ئەم لێپرسراوەتییە.

لەساڵانی ١٩٨٩- ١٩٩٠ بووە لێپرسراوی ڕێکخستنی کۆمەڵە لەهەر سێ تیپی ٦٤ی گەڵاڵەو ٧٣ی قەندیل و ٧٩ی سادر. ساڵی ١٩٩٠ لێپرسراوی کەرتی ڕێکخستنی پێشمەرگە بوو لەبارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتی لەقاسمەڕەش و چەند مانگێك پێش ڕاپەڕینی ١٩٩١ بووە ڕابەری سیاسیی بەتالیۆنی ٤ی باڵەك.

لەکاتی ڕاپەڕیندا لەگەڵ ڕزگارکردنی شەقڵاوەدا بووە جێگری فەرماندەی بەتالیۆنی ڕەواندزو دواتریش بووە فەرماندەی بەتالیۆنی ٢٩ی دەشتی هەریر.

لەتەموزی ١٩٩١ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ڕێکخستنی چۆمان و لەحوزەیرانی ساڵی پاشتردا بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٦ی سۆران. لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٩٣دا بووە لێپرسراوی کۆمیتەی باڵای ڕێکخستنی پێشمەرگایەتی و هاوکات جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی هەولێر بوو بۆ کاروباری پێشمەرگایەتی.

ساڵی ١٩٩٤ بووە ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکێتی و لەمانگی نیسانی ساڵی ١٩٩٦دا بووە جێگری لێپرسراوی ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتی لەتاران.

لەمانگی ئابی ١٩٩٦ بووە بەڕێوەبەری لقی هەولێری کۆمپانیای خۆراك و بۆ ساڵی دواتر بووە جێگری پارێزگاری هەولێر لەکۆیەو بۆ ماوەی حەوت ساڵ و نیو لەم کارە مایەوە.

ساڵی ٢٠٠٢ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی یاسای لەزانکۆی سلێمانی بەدەستهێنا. ساڵی ٢٠٠٤ پۆستی لێپرسراوی مەڵبەندی ٦ی سۆرانی پێ سپێردرا. ساڵی ٢٠٠٧ بڕوانامەی ماستەری لەبواری یاسای گشتی لەکۆلێجی یاسای زانکۆی کۆیە وەرگرت و ساڵی ٢٠٠٩ لێپرسراوەتیی مەڵبەندی ١٤ی ڕێکخستنی کۆیەی گرتە ئەستۆ. ساڵی ٢٠١٢ بوو بەمامۆستا لەکۆلێژی یاسا لەزانکۆی جیهان لەهەولێر.

دیاترین بەرهەمەکانی: «مافەکانی گەلی کورد لەدەستووری ٢٠٠٥ی عیراقدا» (٢٠٠٧).

ڕێزان (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عێراق لەگوندی ڕێزان لەناوچەی چۆمان لە ٤ی حوزەیرانی ١٩٧٧دا کە بووە مایەی کوژرانی ٨٠ سەربازو بریندابوونی ژمارەیەکی تر.

ڕێکخراو

١-نزمترین ئاستی ڕێکخراوەیی لقە. بەپێی سیستمی لقەکان کە ساڵی ١٩٧٧ لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کاری پێ کراوە، چەند ڕێکخراوێك لیژنەیەکی ناوچەیان لێ پێك دەهات و چەند لیژنەیەکی ناوچەش لقیان پێك دەهێنا. ڕێکخراو زۆرتر بۆ ڕێکخستنی قەڵەمڕەوی ناحیەکان تەرخان کرابوو. ساڵی ١٩٨٣ لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی لقەکاندا، ڕێکخراوەکانیش هەڵوەشانەوە.

٢-یەکەیەکی ڕێکخستنە هەم لەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان کاری پێ کراوە هەم لەڕێکخستنەکانی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەسەندکراوی سێیەم کۆنفرەنسی کۆمەڵەی ڕەنجدەران لەساڵی ١٩٨٤، ڕێکخراو باڵاترین یەکەی ڕێکخستنە لەشارێك یان لەناوچەیەکی دیاریکراوو لەسەرجەم ڕێکخستن و کەرت و پۆلەکانی شارێك یان ناوەندێك پێکهاتووە.

لەڕێکخستنی یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا لەبری ڕێکخراو، کۆمیتەی ڕێکخراو هەیە، بەڵام کۆمیتەی ڕێکخراو بەو جۆرەی کە پەیڕەوی ناوخۆی یەکێتیی شۆڕشگێڕان دیاریی کردووە، دەسەڵاتی کەمترە لەدەسەڵاتی یەکەی ڕێکخراوی کۆمەڵەو زۆرتر لەئاستی کەرتی ڕێکخستندایە. کۆمیتەی ڕێکخراوی یەکێتیی شۆڕشگێڕان لەچەند شانەیەك یان لەڕشتەیەکی بەرهەمهێنان پێکدێ کە کۆمیتەی ناوچە دیاریی دەکات و کارگێڕییەکەی لە ٣-٥ ئەندام پێکدێ.

بەپێی پەیکەری ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەران، ڕێکخراو یەکەیەکە لەخوارووی کۆمیتەی سەرکردایەتییەوە، بۆیە دەسەڵاتێکی زۆری پێ دراوەو دەستە بەڕێوەبەرەکەی کە پێی دەوترێ کۆمیتەی

رێکخراو لەلێپرسراوێك و ٢ ئەندامی کارگێڕ پێکدێ. ئەنجومەنەکەشی لەئەندامانی کۆمیتەی رێکخراوو لێپرساوی کەرتەکان پێکدێ.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی کۆمەڵەی رەنجدەران رێکخراو «بەرپرسە لەبەڕێوەبردن و هاندان و ئاراستەکردنی رێکخستنی کۆمەڵەو کەرتەکانی و لەسەرکردایەتی کردنی جەماوەری ئەو شارو ناوچەیەی». بەپێی ئەو دەسەڵاتانەش کە پەیڕەوی ناوخۆ بەرێکخراوی بەخشیوە، رێکخراو دەسەڵاتی وەرگرتن و دەرکردنی ئەندام و هەموو جۆرە سزایەکی رێکخراوەیی هەیە، هەروەها دەسەڵاتی دەرکردنی بەیاننامەی دەربارەی رووداوە خۆماڵییەکانی سنوری چالاکیی خۆی هەیە.

پەیڕەوی ناوخۆ هیچ مەرجێکی بۆ لێپرسراوانی رێکخراوەکان دانەنابوو، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی لێپرسراوی رێکخراو دەبوایە ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی کۆمەڵەی رەنجدەران بێ، یاخود لانی کەم کادیرێکی پێشکەوتوو بێ.

رێکخستنی ناوخۆ (دەزگا)

دەزگایەکە ساڵی ١٩٧٧ بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان بۆ سەرپەرشتی کردنی رێکخستنی نهێنیی ناو شارەکان پێکی هێنا. ئەم دەزگایە لەلێپرسراوێك و پێنج بەرپرسەکەی لقەکانی دهۆك و هەولێرو سلێمانی و بەغداو کەرکوك پێك دەهات. عەلی هەژار لێپرساوی دەزگاکە بوو، بەرپرسی لقەکانیش ئەمانە بوون: بەرپرسی لقی دهۆك مەلا عەلی مزوری، بەرپرسی لقی سلێمانی جەمال حەکیم ئاغا، بەرپرسی لقی بەغدا حەسەن عوسمان، بەرپرسی لقی کەرکوك محەمەد فاتیح، لقی هەولێر بەرپرسێکی دیاریکراوی نەبوو، بەڵام چەند کادیرێك سەرپەرشتییان دەکرد لەوانە عەلی رەسوڵ، سەعد عەبدوڵلا، عەبدولڕەحمان مامە، عەبدوڵلا ئیسماعیل.

ئەم دەزگایە تا نەورۆزی ١٩٧٩ لەچوارچێوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا کاری دەکرد. پاش جیابوونەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیست لەیەکێتی، دەزگاکە بەشێکی لقی سلێمانیی لێ دەرچێ، هەمووی لەگەڵ بزووتنەوە لەیەکێتی جیا بۆوە.

رێکەوت عوسمان مەجید

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گەڕەکی سابونکەران لەشاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەسەرچنارو ئامادەیی بازرگانیی لەسلێمانی تەواو کردووە. دەرچووی ساڵی ١٩٨٠ی کۆلێجی کارگێری و ئابووریی زانکۆی موسڵە.

ساڵی ١٩٧٣ لەڕیزی یەکێتیی قوتابیانی کوردستاندا کاری رێکخراوەیی کرد. ساڵی ١٩٧٤ لەپێنجوێن پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەساڵانی ١٩٧٦و ١٩٧٧ لەبواری رێکخستنی خوێندکارانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا چالاکیی نواند. دواتر لێپرساوەتیی رێکخستنەکانی خوێندکارانی یەکێتی و کۆمەڵەی لەموسڵ لەئەستۆ گرت. ساڵی ١٩٧٩ لەیەکەم کۆنفرەنسی خوێندکاراندا لەگەڵ هەر یەك لەقادر حاجی عەلی، ئازاد حسێن، حەمە ئازاد، مژدە عەبدولکەریم و دلاوەر ئەحمەد مەجید بە ئەندامی سکرتاریەتی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستان هەڵبژێردرا.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەناوزەنگ بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٨١ ئەندامی مەکتەبی ئیدارەی یەکێتی بوو، لەهەمان کاتدا کاری رێکخستنی لەناوچەی سەرکردایەتی ئەنجام دەدا. هەر ئەو ساڵە کرایە بەڕێوەبەری رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان. ساڵی ١٩٨٢ لەگەڵ هەر یەك لەئەرسەلان بایز، فەرید ئەسەسەرد، فایز یونس، ئازاد چالاك و یوسف زۆزانی، وەك ئەندامی دەستەی نوسەران، بەشدار بوو لەدەرکردنی خولی سێیەمی رۆژنامەی رێبازی نوێ بەزمانی کوردی و خولی سێیەمی رۆژنامەی شەرارە بەزمانی عەرەبی. لەم سەروبەندەشدا ئەندامی دەزگای لێکۆڵینەوەی زانستی بوو کەو دەزگایەکی لێکۆڵینەوەی سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بوو.

لەماوەی نێوان ١٩٨٢- ١٩٨٤ بووە لێپرسراوی ڕێکخراوی ٥ی کۆمەڵە لەناوچەی خۆشناوەتی. ساڵی ١٩٨٤ لەگەڵ هەر یەك لەئازاد هەورامی و قادر حاجی عەلی لەچوارچێوەی دەستەی سەرپەرشتی کردنی کۆنفرەنسە ناوچەییەکاندا بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی کۆنفرەنس کاری کرد. لەساڵانی ١٩٨٤- ١٩٨٦ بووە ئەندامی دەزگای ڕۆشنبیریی کۆمەڵەو چەند لێکۆڵینەوەیەکیشی لەگۆڤاری «کۆمەڵە» بڵاوکردەوە.

ساڵی ١٩٨٦ چوو بۆ دەرەوەی وڵات و لەسوید گیرسایەوە. ساڵی ١٩٨٨ بەئەندامی دەستەی سەرپەرشتیاری کۆمیتەی ئەورووپای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و هەروەها لەگەڵ هەر یەك لە سەلاح ڕەشیدو سەعدی ئەحمەد پیرەدا بەئەندامی دەستەی سەرپەرشتیاری ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە لەدەرەوەی وڵات هەڵبژێردرا.

ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ شێرکۆ بێکەس و مەحمود مەلا عیززەت لەسوید سەرپەرشتیی دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی بەناوی «ئەرکی نوێ» کرد. ساڵی ١٩٩١ بەشدار بوو لەیەکەم کۆنگرەی ئۆپۆزیسیۆنی عیراق لەشاری ڤیەننا.

ساڵی ١٩٩٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان و کرایە بەڕێوەبەری ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان لەسلێمانی و لەماوەی ساڵانی ١٩٩٤- ١٩٩٥ بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان بوو.

لەساڵانی ١٩٩٧- ٢٠٠١ سەرۆکی دیوانی ئەنجومەنی وەزیران بوو لەسلێمانی بەپلەی وەزیر. ساڵی ٢٠٠١ خانەنشین کرا.

زارگەلی (چالاکی)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە لەگوندی زارگەلی لەناوچەی ڕەواندز لە ٢ی ئازاری ١٩٨٠. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکانی هەرێمی ٧ی باڵەك بۆسەیان بۆ هێزێکی سوپا نایەوە. هێزێکی گەورە کەوتە بۆسەکەوەو درایە بەر گوللە.

لەئاکامی ئەم بۆسەیەدا ئەفسەرێك و ٦ سەرباز کوژران و ٤ سەربازی دیکەش بریندار بوون، ئۆتۆمبێلێکیش تێك شکا. دەستکەوتی پێشمەرگە: یەك کلاشینکۆف.

زاهیر سدیق

پەیکەرساز. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٥ی شاری سلێمانی. هەر سێ قۆناغی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووەو لەبەشی پەیکەرسازیی پەیمانگای هونەرە جوانەکان وەرگیراوە. ساڵی ١٩٨٥ لەدوا ساڵی خوێندن لەپەیمانگا، بەو بیانووەی کە برای پێشمەرگەیە، بەر شاڵاوی گرتن کەوت و ماوەیەك دەستگیر کرا. پاش ئەوەی کە ئازاد کرا، سلێمانیی بەجێ هێشت و لەدۆڵی جافەتی گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٨٦ یەکەم پەیکەری بەناوی «سەرەتا» لەگوندی چۆخماخ دروست کرد. ئەم پەیکەرە یەکەم هەوڵی گواستنەوەی هونەری پەیکەرسازی بوو لەشارەوە بۆ شاخ و ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی حکومەتی عیراق. ساڵی ١٩٨٨ پەیکەرەکە بەر شاڵاوی ئەنفالی دۆڵی جافەتی کەوت و تێك شکێنرا. لەو ماوەیەدا کە لەدۆڵی جافەتی بوو، لەهەندێ بواری هونەریدا هاوکاریی چاپخانەی برایم عەزۆی کرد لەبەرگەڵوو.

ساڵی ١٩٨٨ دۆڵی جافەتیی بەجێ هێشت و لەگەڵ کادیرو پێشمەرگەکانی دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەدۆڵە کۆگە گیرسایەوەو پاشان ماوەیەك لەسەقز مایەوە.

ساڵی ١٩٩٠ گەڕایەوە بۆ سلێمانی. ساڵی ١٩٩١ دەستی بەخوێندن کردەوەو بۆ ساڵی دواتر خوێندنی ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی تەواو کرد. لەماوەی چوار ساڵدا دوو پرۆژەی هونەریی دامەزراند، یەکێکیان پرۆژەی پەیکەرسازیی کوردستانە کە ساڵی ١٩٩١ دایمەزراندو ئەوی دیکە پرۆژەی سیرامیکی کوردستانە کە ساڵی ١٩٩٤ هاتە ئاراوە. ساڵی ١٩٩٥ بەهاوکاریی ژمارەیەك هونەرمەندی سلێمانی و کەرکوك و هەولێر، گەلەریی زاموای دامەزراند. ساڵی ١٩٩٦ لەگەڵ هاوڕێکانی: محەمەد عارف، فەرهاد پیرباڵ، سلێمان شاکر، جەمال موشیرو کەمال غەمبار گەلەریی ئەربیلای لەهەولێر دامەزراند کە یەکەم گەلەرییە لەشاری هەولێر. ساڵی ١٩٩٧ لەدەستەی دامەزرێنەری تەلەفزیۆنی خاك بوو. لەو ماوەیەی کە لەبنکەی خاك کاری کردوە، ئەرکی سەرپەرشتی کردنی بەرنامەکان و چاپەمەنییەکان بووە. لەماوەی ساڵانی ١٩٩٧- ٢٠٠٠ بەڕێوەبەری نوسین بوو لەگۆڤاری «خاك». لەساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە بەمامۆستای وانەبێژ لەکۆلێجی هونەری زانکۆی سلێمانی دامەزرا. ساڵی ٢٠٠٥ بووە بەڕێوەبەری بەشی شێوەکاری لەبەڕێوەبەرایەتیی ڕۆشنبیریی سلێمانی، بەڵام پاش شەش مانگ وازی لەم پۆستە هێنا.

چەندین پەیکەری لەشارەکانی کوردستان دروست کردووە، دیارترینیان: پەیکەری برۆنزیی عومەر خاوەرو پەیکەری عادیلە خانم لەهەڵەبجە، پەیکەری دایك لەسلێمانی،

دیواربەندی مۆنۆمێنتی بەردە قارەمان لەبازیان، پەیکەری ئیبنولموستەوفی لەبەردەم دەروازەی قەڵای هەولێر، پەیکەری مام رەحمانی باخەوان و دە پۆرترێتی شاعیران لەناو باخی گشتیی سلێمانی، پەیکەری هونەرمەند قادر کابان لەناو بینای بەڕێوەبەرایەتیی رۆشنبیریی سلێمانی. ساڵی ٢٠٠٧ وەك پێشمەرگە خانەنشین کرا.

زاهیر محەمەد کەریم*

پێشمەرگە. ناسراو بە زاهیرە خرە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گەڕەکی مەڵکەندیی شاری سلێمانی. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی لەسلێمانی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە. جموجۆڵی لەناو رێکخستن، سەرنجی دەزگا ئەمنییەکانی راکێشاو بووە مایەی چاودێری کردنی لەلایەن سیخوڕانەوە، بۆیە ساڵی ١٩٨٢ بەبڕیاری سەرکردایەتیی رێکخستنی ناوشار رووی کردە شاخ، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٣١ی سلێمانی ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. پاشان بۆ تیپی ٦٣ی جوتیاران گوێزرایەوەو دواتریش، لەساڵی ١٩٨٥دا، لەتیپی ٤٧ی پیرەمەگرون گیرسایەوە.

لەماوەی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەژمارەیەکی زۆری چالاکی و نەبەردی پێشمەرگانەدا لەوانە داستانی قەیوان- ماوەت، دابان- هەلاج و گرتنی شارۆچکەی قەرەداغ. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا سێ جار بەسەختی بریندار بووە، دواترینیان لەساڵی ١٩٨٨ بوو، کاتێك لەگوندی شاناخسێی ناوچەی شارباژێر بەچەکی کیمیایی بریندار کراو بەپەلەپروزێ برایە تاران بۆ چارەسەرو لەوێ دوو مانگ زیاتر مایەوە.

ساڵی ١٩٩١ بەشدار بوو لەراپەڕینداو لەشەڕەکانی ناو شاری سلێمانیدا رۆڵێکی دیاری لەپاکتاوکردنی مۆڵگەکانی رژێمی بەعسدا گێڕا. لەئۆپەراسیۆنی کەرکوکیش لەگەڵ ئەو هێزەدا کە لەقۆڵی چەمچەماڵ- قەرەهەنجیرەوە رووی کردە کەرکوك، بەشدار بوو لەرزگارکردنی شارەکەدا.

لەکاتی کۆڕەوەکەدا، لەگەڵ مەفرەزەیەکی هێزی پێشمەرگەدا بەرپەرچی هێزەکانی سوپای عیراقی دایەوەو لە ٣ی نیسانی ساڵی ١٩٩١ لەناو شاری سلێمانی شەهید کرا.

زنجیرەی بەرنامەی کەرتی رێکخستنی دوکان (بڵاوکراوە)

بڵاوکراوەیەکی نیو فولسکابییە، تایبەت بووە بەئەندامان و وەك بڵاوکراوەیەکی ناوخۆ هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کراوە، کەرتی رێکخستنی دوکانی سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان دەری کردووە. بابەتەکان کادیرەکانی کەرتەکە ئامادەیان دەکرد، بەتایپی دەستی تایپیان دەکردو لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەبەرگەڵوو بەرۆنیۆ بۆیان رادەکێشرا.

زۆربەی بابەتەکان بابەتی تیۆریکی و فەلسەفی و پشت ئەستوور بوون بەمیتۆدی شیکردنەوەی مارکسیزم- لینینیزم. هەر ژمارەیەك ٣٠-٤٠ لاپەڕە بووە.

ئەم بڵاوکراوەیە ١٨ ژمارەی لێ دەرچووە، زۆربەی لەساڵی ١٩٨٣ دەرچووەو کەمێکی لەساڵی ١٩٨٤.

زەڵێ (کۆبوونەوە)

کۆبوونەوەی کادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەگوندی زەڵێ لەسەرەتای مانگی کانونی دووەمی ١٩٨١. ئەم کۆبوونەوەیە کە چەند رۆژێکی خایاند، بەشێوەی زنجیرەیەك سیمیناری سیاسی- فیکری بەڕێوە چوو و چەردەیەك مەسەلەی گرنگی تێدا وروژێنرا لەوانە رۆڵی کۆمەڵە لەناو یەکێتیداو کارکردن بۆ کاراکردنی ئەو رۆڵەو دابین کردنی سەربەخۆییەکی زۆرتر بۆ جموجۆڵی کۆمەڵە لەناو یەکێتیدا.

لەم کۆبوونەوانەدا ٥٧ کادیر بەشداریی کرد، بەڵام هەندێ لەسەرکردە دەستڕۆیشتووەکانی کۆمەڵە بەشدارییان تێدا نەکرد لەوانە نەوشیروان مستەفا کە لەکاتی بەسترانی کۆبوونەوەکەدا لەلای دەستەیەکی پێشمەرگەکانی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بەسەرکردایەتیی تایەر عەلی والی وەك بارمتە گل درابۆوە، هەروەها سالار عەزیزو مەلا

بەختیاریش لەکۆبوونەوەکاندا بەشدار نەبوون.

کۆبوونەوەکان بەباسکردنی کێشەی نێوان یەکێتیی نیشتمانی و حزبی سۆسیالیست و بەبارمتە گرتنی سکرتێری کۆمەڵە نەوشیروان مستەفا دەستیان پێکردو پاش تاوتوێ کردنی ئەم مەسەلەیە، گفتوگۆی تێرو تەسەل دەربارەی ڕێوشوێنی پەرەپێدانی ڕوڵی کۆمەڵە لەناو یەکێتیدا کرا.

بەستنی کۆبوونەوەکان لەکاتێکدا کە سکرتێری کۆمەڵە وەك بارمتە لەلای حزبێکی تر گل درابۆوە، لێکدانەوەی خراپی بۆ کراو دواتر کاریگەریی خراپی لەسەر پەیوەندییەکانی ناو کۆمەڵە بەجێ هێشت. ئەم کۆبوونەوەیە گرتنی کۆنفرەنسی چاوەڕوانکراوی کۆمەڵەی پێشخست و لەم ڕووەوە پاش ئەم کۆبوونەوەیە دەست بەئامادەکاری و خۆسازدان بۆ گرتنی کۆنفرەنس کرا، لەئەنجامدا کۆنفرەنسەکە لەمانگی ئایاری ١٩٨١دا بەسترا.

زەمەقی (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە لە ٢١ی حوزەیرانی ١٩٨١ دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی لیژنەی هەڵەبجەو هەرێمی یەك ئەنجامیان داوە توانییان دەست بەسەر بارەگای حزبی بەعسی ئۆردوگای زۆرەملێی زەمەقیدا بگرن. لەئاکامدا لێپرساوی بارەگاکەو چوار بەعسی کوژران و یەکێکیش بەدیل گیرا، هەروەها دەست بەسەر چەردەیەك چەکدا گیرا. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەیەك بریندار بوو.

زەنان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق لە ٣٠ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٥ لەگوندی زەنان لەنێوان چەمچەماڵ و سەنگاو. زانیارییەکانی هێزی پێشمەرگە ئاماژەیان بۆ ئەوە دەکرد کە سوپای عیراق پلانێکی بۆ ڕوخاندنی گوندی زەنان هەیە. لەم سۆنگەیەوە پێشمەرگەکانی کەرتی ٣ی هەمەوەندی سەر بەتیپی ٥٧ی سەگرمە لە ٢٩ی تشرینی دووەم بۆسەیان لەنزیك گوندی کونەکۆترو قەڵاچۆغە دانا. کاتێك کاروانێکی سەربازو جاش کەوتە بۆسەکەوە، پێشمەرگەکان کاروانەکەیان دایە بەر ئاگری چەکەکانیان و پاش شەڕێکی دوو سەعاتی، ژمارەیەك سەربازو جاش کوژران و دوو ئۆتۆمبێلیش وەك دەسکەوت کەوتنە دەست هێزی پێشمەرگەوە. هێزی پێشمەرگە یەك شەهیدی هەبوو.

لە ٣٠ی تشرینی دووەمدا هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق بەپاڵپشتی جاش و بەپشتیوانیی ٦ هەلیکۆپتەری جەنگی و ٢ فڕۆکەی هەنتەر هێرشیان کردە سەر گوندی زەنان و شەڕێکی سەخت لەنێوان هێزی پێشمەرگەو سوپای عیراق دامەزرا.

لەم سەروبەندەدا مەفرەزەیەکی کەرتەکە کە ئەوکاتە لەگوندی دێرەشە بوو، لەنزیك گوندی چراغە رووتە بۆسەیەکی بۆ جاشەکان نایەوەو دەستێکی کاریگەری لێوەشاندن. لەهەمان کاتدا پێشمەرگەکانی کەرتی ٥ی باسەرە بەفەرماندەیی قادر مەملی و هێزی پشتگیری و ئەو پێشمەرگانەی تازە لەدەشتی هەولێر گەڕابوونەوە، فریای پێشمەرگەکان کەوتن و گوشاری هێرشی سوپای عیراقیان لەسەر کەم کردنەوە.

سەر لەنێوارە، هێزەکانی سوپا بەزیانێکی زۆرەوە بەرەو چەمچەماڵ پاشەکشەیان کرد. پاش کشانەوەی هێزەکە، سوپا بەهاوەن کەوتە بۆردومان کردنی گوندەکە. لەئاکامی ئەم شەڕەدا، گوندەکە خاپور بوو و زۆربەی هەرە زۆری خانووەکانی گڕیان تێ بەر بوو.

دوژمن دەیان سەربازو جاشی لێ کوژراو ٧ کامیۆنی لێ تێکشا. ئۆتۆمبێلێکی لاندکروزەرو ٢ کلاشینکۆف و یەك دەمانچەو کۆمەڵێك تەقەمەنی، دەستکەوتی پێشمەرگە بوون. لەهێزی پێشمەرگە یەك شەهید هەبوو کە محەمەد حاجی عومەر چەشمە بەردینییە، لەگەڵ ٣ بریندار.

زێ (ڕێککەوتن)

ڕێککەوتنێکی ناوچەییە لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان لەساڵی ١٩٨٢ بۆ ڕێکخستنی پەیوەندییەکانی نێوان هەردوولا لەسنوری پارێزگای سلێمانی، لەگوندی زێ لەناوچەی شارباژێڕ ئیمزا کرا.

ڕێککەوتنەکە لەنێوان لقی یەکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بە لێپرساوەتیی ئاسۆ شێخ نوری و نێوان هەردوو لقی سێ و چواری پارتی دیموکراتی کوردستان ئیمزا کرا. بەپێی ڕێککەوتنەکە ناوچەکانی پارێزگای سلێمانی بەناوچەی کراوە بۆ هەردوولا بۆ ئەنجامدانی چالاکیی

رێکخراوەیی و پێشمەرگایەتی و سیاسی دانرا، بەڵام تەمەنی رێککەوتنەکە کورت بوو، هەمووی چەند مانگێکی خایاندو هەڵوەشایەوە.

زێنانە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی زێنانە لە ٣٠ی نیسانی ساڵی ١٩٨٥. لەمانگی نیساندا هەموو ئاماژەکان بەرەو ئەوە دەچوون کە هێزەکانی عیراق بەنیازی هێرشێکن بۆ سەر ناوچە رزگارکراوەکانی گەرمیان. رای زاڵ لەناو پێشمەرگە، زۆرتر ئەوە بوو کە دەشێ هێرشەکە لەقۆڵی سەرقەڵا- ئۆمەربلەوە ئەنجام بدرێ، بۆیە هێزێکی تیپی ٥١ی گەرمیان لەگوندی بەلەگە دانراو هێزێکیش کە لەتیپی ٥١ی گەرمیان و ٥٧ی سەگرمە پێکهاتبوو، بۆ چاودێری کردنی قۆڵی ئەوجول- دوزخورماتوو لەگوندی زێنانە دانرا.

لە ٣٠ی نیساندا هێزێکی سوپای عیراق بەفەرماندەیی جەنرال بارق عەبدوڵڵا کە پێکهاتبوو لەهێزێکی بەربڵاوی پیادەو ١٠ فەوجی جاشەکانی هەرکی و سورچی و چەمچەماڵ و قادر کەرەم و دوزخورماتوو، بەپشتیوانیی ٤ هەلیکۆپتەری جەنگی و ٢ فرۆکەی پیلاتۆزو ١٠ تانك و یەکەی تۆپخانەو تۆپی ١٠٦ ملم و هاوەنی جۆراوجۆر، لەقۆڵی ئەوجول ـ دوزخورماتووەوە هێرشی کردە سەر ناوچەی داوودەو گەیشتە گوندی زێنانە. لەوێ دوو کەرتی تیپی ٥٧ی سەگرمەو دوو کەرتی تیپی ٥١ی گەرمیان رووبەرووی هێرشەکە بوونەوەو نەیانهێشت لەوە زیاتر پێشڕەوی بکات.

گوندەکە هەم درایە بەر تۆپ هەم هەلیکۆپتەرەکان لەئاسمانەوە موشەکبارانیان دەکردو بەدۆشکا تەقەیان لێ دەکرد. لەناو گوندو دەوروبەری شەڕێکی دەستەویەخە روویدا.

پاش ئەوەی هێزەکانی پێشمەرگە لەگوندی بەلەگە دڵنیا بوون کە هێرش لەقۆڵی سەرقەڵا- ئۆمەربلەوە ناکرێ، هێزێك لەپێشمەرگەکانی تیپی ٥١ی گەرمیان و تیپی ٥٣ی شێروانەو هێزی پشتگیری قۆڵەکەی بەجێ هێشت و رووی کردە زێنانە. ئەم فریاکەوتنە بەو سەرەنجامە گەیشت کە هێزەکانی دوژمن لەو قۆڵەوە لەهەندێ شوێن پاشەکشەیان پێ کرا.

شەڕ تا سەعات ٢٢ درێژەی کێشاو گوندەکە هەر بەدەست پێشمەرگەوە بوو، بەڵام مانەوە لەناو گوند هیچ سودێکی نەمابوو، بۆیە هێزی پێشمەرگەو بەشێکی زۆری دانیشتوانی گوندەکە، وردە وردە پاشەکشەیان کرد، لەگوندەکە دەرچوون و لەگوندی زێنانەی ژووروو جێگیر بوون، بەڵام هێزێك بۆ قۆڵی عەزیز قادر- تۆکن نێردرا بۆ ئەوەی ئەگەر دوژمن پێشڕەویی کرد لێی بدرێ.

بەیانییەکەی، هێزەکانی عیراق چوونە ناو زێنانەو هەموو ئەو دانیشتوانەیان دەستگیر کرد کە نەچووبوونە دەرێ و پاش چەند مانگێك ئینجا ئازادیان کردن.

زیانی هێزەکانی عیراق لەم شەڕە بە ٤٠٠ کوژراوو ژمارەیەکی زۆری بریندار مەزندە دەکرێ. لەم شەڕەدا ٤ پێشمەرگەو یەك پێشمەرگەی هێزی پشتگیری و یەك هاوڵاتی شەهید بوون و گوندەکە زیانێکی گەورەی بەر کەوت.

زینۆی شەرگان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٦ی پشدەر و هێزێکی عیراق لەزینۆی شەرگان لەسەنگەسەر لە ٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٨. هێزەکەی سوپای عیراق خەریکی سەنگەر دروستکردن بوو. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران و بریندار کران.

زێوکە (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە رۆژی ٢ی نیسانی ١٩٧٨ هێرشی هێنایە سەر گوندی زێوکە لەناوچەی قەڵادزێ بەمەبەستی راگواستنی خەڵکەکەو وێران کردنی گوندەکە. پاش شەڕێکی سێ سەعاتی، هێزەکەی سوپا کشایەوە.

لەم شەڕەدا ١٠ سەرباز کوژران کە لاشەی یەکێکیان لەمەیدانی شەڕ بەجێماو بۆ رۆژی دواتر بۆ سەربازگەی گۆجاڕ نێردرایەوە. هەروەها حەوت سەربازیش بریندار بوون.

ژیلوان (ڕۆژنامە)

ڕۆژنامەیەکی هەمەڕەنگە. ئەنجومەنی گوندی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی دەری کردووە. لەقەبارەی فولسکابدایە. ئەگەرچی بەناوی ئەنجومەنی گوندەکەوە دەرچووە، بەڵام ئەوەی کە دەری کردووە سێ کادیری پێشمەرگە بوون کە بریتی بوون لەئازاد خانەقینی، ئەبوبەکر حسێن ئەحمەد ناسراو بە بەکری خەتات و مەدحی مەندەلاوی بە هاوکاری هەندێ لەگەنجە خوێندەوارەکانی گوندەکە. پێداویستییە مادییەکانی ڕۆژنامەکە لەلایەن ئەو گروپانەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران و عیراقەوە دابین دەکرا کە لەدۆڵی جافەتی بارەگایان هەبوو.

ناوی ڕۆژنامەکە بەناوی چیای ژیلوانەوە ناو نراوە کە دەڕوانێتە سەر گوندی هەڵەدن. ئەم ڕۆژنامەیە ٨ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٣ دەرچووە. بابەتەکان بەتایپی دەستی و پاشان بەڕۆنیۆ ڕاکێشراون. هەموو ژمارەکان هەشت لاپەڕەن و لەسەر کاغەزی فولسکاب چاپ کراون.

دوا ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە بابەتێکی لەسەر شێخەکانی سەرگەڵوو تێدا بوو کە شێخەکان بەدڵیان نەبوو، بۆیە لەلای کاربەدەستانی مەڵبەندی دوو شکاتیان کردو ڕۆژنامەکەیان بەداخستن دا.

ژاڵەی دەربەند (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی جاش و سەرباز لەبناری چیای سەگرمە لە ١٩ی نیسانی ١٩٨٢. ڕۆژێك پێش شەڕەکە چەند گروپێکی هەرێمی ٥ی قەرەداغ لەگوندی گۆمە زەرد یەکیان گرتەوەو پاشان لەوێوە بەرەو بناری چیای هەمەوەند کەوتنە ڕێ و دواتر لەگوندی ژاڵەی دەربەند لایاندا کە گوندێکە دەوروبەری ٢٠ کیلۆمەتر لەباشووری ڕۆژهەڵاتی چەمچەماڵەوە دوورەو کەوتۆتە بناری چیای سەگرمە.

پێش خۆرهەڵاتن و بەر لەوەی پێشمەرگەکان پشو بدەن، سوپای عیراق بەهەلیکۆپتەر هێزێکی زۆری جاش و سەربازی لەسەر چیای سەگرمە دابەزاند. بەیانییەکەش، هێزێکی گەورەی سوپا لەنزیك گوندی قولەی سەر ڕێگای گشتیی چەمچەماڵ- سەنگاوەوە بەرەو دەربەندی باسەرەو گوندی ژاڵەی دەربەند بەڕێ کەوت. شەڕ لەسەعات ١٠ی بەیانییەوە تا ٧ی ئێوارە درێژەی کێشاو دوژمن تێیدا تۆپ و هەلیکۆپتەری جەنگیی بەکار هێنا. بەشێکی شەڕەکە کەوتە ناو گوندەکەو خەڵکی گوندەکە ڕۆڵێکی دیاریان لەتێکشکاندنی هێرشەکاندا بینی، ژمارەی ئەو پێشمەرگانەی ئەم شەڕەیان کردووە ٢٤ پێشمەرگە بوون بە فەرماندەیی حەسەن حەمید ناسراو بە مام ڕۆستەم.

هێزەکانی سوپا لەکاتی پاشەکشەیان بەرەو چەمچەماڵ، لەسەر ڕێگای چەمچەماڵ- سەنگاو لەنزیك گوندی قەڵاچۆغە کەوتنە بۆسەی مەفرەزەیەکی تری پێشمەرگە کە مامە ڕیشە سەرپەرشتیی دەکردو خۆی بۆ کاتی کشانەوەی هێزەکانی سوپا لەبۆسە نابوو.

هێزەکانی دوژمن لەهەردوو شوێن زیانیان لێ کەوت کە بریتی بوو لەکوژرانی ١ ئەفسەرو ٢٠ سەربازو ١٢ جاش، برینداربوونی ١٥ جاش و ژمارەیەك سەرباز، پێکرانی ٢ هەلیکۆپتەر، تێکشکانی ٢ کامیون. هێزی پێشمەرگە بێ زیان بوو.

دوای شەڕەکە، سوپا دەستی بەتۆپ باران کردنی گوندەکە کردو لەئەنجامدا هاووڵاتییەك شەهید بوو، چەند خانوویەکیش وێران بوون.

ناوی هەندێ لە بەشدار بووانی شەڕەکە: جەعفەر بەرزنجی، حەمە ڕەشید کەرکوکی، فەخرەدین ئاوە بۆرکەیی.

ساتی (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق و جاشەکان لە ٣٠ی تابی ساڵی ١٩٨٦ لەگوندی ساتی لەناوچەی شوان. هێزێکی گەورە کە پێکهاتبوو لەفەوجێك کۆماندۆو چەند هەزار جاشێك، بەپاڵپشتی ٤ تانك و زرێپۆش و دوو کاتیۆشاو ٤ تۆپی ١٠٦ملم بەفەرماندەیی فەرماندەی لیوای چەمچەماڵ، لەقەرەهەنجیرەوە هێرشی کردە سەر گوندی گورگەیی و لەوێوە رووی کردە گوندی ساتی.

پێشمەرگەکانی کەرتی ٣ی تیپی ٢١ی کەرکوك بەفەرماندەیی شاهۆ کەرکوکی لەو کاتەدا لەناو گوندی ساتی بوون. بەر لەوەی هێزەکەی دوژمن بگاتە گوندەکە، بەشێکی کەرتەکە لەنزیك پردی سەر ڕێگای ساتی بۆسەی دانا. دە ئۆتۆمبێلی پڕ جاش کەوتنە بۆسەکەوە. پێشمەرگەکان لێیانداو شەڕ بەگەرمی دەستی پێکرد. جاشەکان کوژراوو بریندارێکی زۆریان لێ کەوت و زۆری نەبرد کشانەوە بەرەو گورگەیی، یەك ئۆتۆمبێلیان بەسوتاوی و ٦ی تریش لەمەیدانی شەڕ لێ بەجێما.

پاش کشانەوەی جاشەکان، ٣ هەلیکۆپتەری جەنگی دەستیان بەبۆردومان کردنی پێشمەرگە کردو لەهەمان کاتدا هێزەکانی سوپا بەکاتیۆشاو هاوەن کەوتنە تۆپباران کردنی شوێنی پێشمەرگەکان. دوا بەدوای تۆپباران، هێزەکانی کۆماندۆو جاش دەستیان بەهێرش کردن بۆ سەر گوندەکە کرد.

لەو کاتەدا مەفرەزەیەکی کەرتی ٢ی شوانی سەر بەهەمان تیپ بەسەرپەرشتی عەلی شوانی بۆ هاوکاری کردنی پێشمەرگەکانی کەرتی ٣، لەگوندی گۆڕانەوە خۆی گەیاندە گوندی ساتی. ژمارەی پێشمەرگە لەناو گوندەکە گەیشتە نزیکەی ٦٠ پێشمەرگە. یەکەم هێرشی کۆماندۆ بۆ سەر گوندەکە، زۆر توند بەرپەرچ درایەوەو دوژمن ژمارەیەکی زۆر کوژراوی لێ کەوت. لەهەمان کاتدا هێزێکی تری دوژمن لەنێوان گوندی ساتی و گۆڕان دزەی کرد بەو مەبەستەی کە پشت لەپێشمەرگەکان بگرێ، بەڵام پێشمەرگەکانی کەرتی ٢ی شوان بەرپەرچیان دانەوەو زۆریان لێ کوشتن. لەسەعات ١٢وە تا ١٤ هەموو هێرشەکانی دوژمن تێك شکێنران. دوای سەعات ١٤ هێزەکانی سوپای عیراق دەستیان بەپاشەکشە کرد، بەڵام لەهەمان کاتدا بەهەلیکۆپتەرو کاتیۆشاو هاوەن دەست بە بۆردومان کردنی گوندەکە کرا.

دوژمن زیانێکی زۆری لێ کەوت کە بە ٧٠ کوژراوو ژمارەیەکی زۆری بریندار مەزەندە دەکرێ، سەرباری تێکشکانی ١٠ ئۆتۆمبێل. هێزی پێشمەرگە ٦ شەهیدی هەبوو کە بریتین لە جەمال ئەنوەر عەبدولعەزیز جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ی شوان، عەلی شوانی فەرماندەی مەفرەزە لە کەرتی ٢ی شوان، پشکۆو تاریق گۆگچەیی لەکەرتی ٢ی شوان، سمایل مەجیدو بەختیار چیمەنی لەکەرتی ٣ی شەهیدانی چیمەن.

ساتی: گوندێکی ناوچەی شوانە، کەوتۆتە سەر چەمی خاسەو سەر بەناحیەی قەرەهەنجیرە لەپارێزگای کەرکوك، نزیکەی ٦ کیلۆمەتر لەباکووری قەرەهەنجیرەوەو نزیکەی ٢٠ کیلۆمەتر لەباکوری رۆژهەڵاتی شاری کەرکوکەوە دوورە. ڕێگایەکی قیرتاوکراو بەقەرەهەنجیری دەبەستێتەوە. گوندی گورگەیی لەرۆژهەڵاتییەوەیە، گوندی هەیبە کەوتۆتە ڕۆژئاواوەیەوە، گوندی گۆڕان لەباکورییەوەو گوندی حلیفەی شێخ حەسەن لەباشوورییەوە.

سالاریە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێرشێکی بەربڵاوی سوپای عیراق کە چەند هەلیکۆپتەرێکی جەنگی پشتیوانیی لێ دەکرد لەگوندی سالاریە لەناوچەی سیدەکان لە ١١ی ئایاری ١٩٧٨. ئەو هێزەی پێشمەرگە کە تووشی شەڕەکە بوو، بەشی دووەمی ئەو هێزە بوو کە عەلی عەسکەری سەرکردایەتیی دەکردو ژمارەی پێشمەرگەکانی نزیکەی ٥٠٠ پێشمەرگە دەبوو، لەکۆتایی ئایاری ١٩٧٨ لەقەندیلەوە بەناو خاکی ئێراندا بەرەو ناوچەی برادۆست بەڕێ کەوتبوو بەمەبەستی یەکگرتنەوە لەگەڵ بەشی یەکەمی هێزەکە کە لە ١٩ی نیسان بۆ هەمان ناوچە بەڕێ کەوتبوو گەیشتبووە ئەوێ.

هەر کە هێزەکە لەسنور پەڕییەوەو چووە ناو خاکی عیراق، هێزەکانی عیراق بەسود وەرگرتن لەشەکەتی و ماندوبوونی هێزەکە، هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەری بەمەبەستی لەناوبردنی. لەم شەڕەدا سوپا ژمارەیەکی زۆر هەلیکۆپتەری جەنگیی بەکار هێنا.

لەئاکامی ئەم شەڕەدا هێزەکانی سوپا ٤٥ سەربازیان لێ کوژراو چەند پارچە چەکێکیش کەوتە دەست پێشمەرگەوە. لەهێزی پێشمەرگەش ژمارەیەك پێشمەرگە شەهید بوون.

##ساڵح ڕەسوڵ حەسەن

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٩ی گوندی منارەی ناحیەی شەمامك لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٦٢ پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو بۆ ساڵی پاشتر بووە پێشمەرگە لەهێزی دەشتی هەولێر. ساڵی ١٩٦٧ کرا بەسەرپەل و ساڵی ١٩٧١ کرا بە سەرلق و تا نسکۆی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، بەردەوام بوو لەسەر پێشمەرگایەتی.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو ساڵی دواتر بوو بەپێشمەرگە لەتیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر. ساڵی ١٩٨٣ کرا بەجێگری فەرماندەی کەرت لەتیپی مەڵبەندی ٣ی هەولێر. ساڵی ١٩٨٥ بوو بەفەرماندەی کەرت لەتیپی ٨٥ی بەرانەتی.

دوای ڕاپەڕین چەند ئەرکێکی پێ سپێردراوە لەوانە فەرماندەی تیپ و فەرماندەی فەوج. ساڵی ١٩٩٧ بەپلەی جێگری فەرماندەی فەرماندەیی هێزی پێشمەرگە خانەنشین کرا.

لە ١٠ی تشرینی دووەمی ٢٠٠٩ لەقەزای مەخمور لەهەلومەرجێکی نادیاردا تیرۆر کرا.

ساڵح عەزیز محەمەد ئەمین

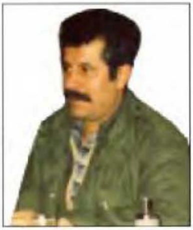

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی گوندی بانی بیی بناری چیای بەمۆ لەناوچەی دەربەندیخان. ساڵی ١٩٦٣ بەشدار بوو لەبزووتنەوەی جوتیارانی هۆرین شێخان لەدژی دەرەبەگەکان، پاشان بوو بەپێشمەرگە تا هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥.

ساڵی ١٩٧٧ بەگومانی دژایەتی کردنی سیاسەتەکانی ڕژێمی عیراق، لەلایەن هەواڵگریی سوپای عیراقەوە لەدەربەندیخان دەستگیر کرا، بەڵام توانی لەزیندان ڕابکاو لەکاتی ڕاکردندا تەقەی لێ کراو بەچەند گوللەیەك پێکرا. دوا بەدوای ڕاکردنی، بوو بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ.

جارێکی تریش لەگوندی دەرەدوین لەدەربەندیخان لەشەڕێکی دەستەویەخەدا بریندار کراو ساڵی ١٩٨١یش بۆ جاری سێیەم لەشەڕی ئالان و حاسڵ لەناوچەی شارەزوور بریندار کرا. چوارەم جاریش دوای ئەوەی مین لەژێر قاچیدا تەقییەوە، قاچێکی لەدەستدا.

ساڵی ١٩٩٦ بەهۆی زیادبوونی کاریگەریی برینەکانی جەستەیەوە کۆچی دوایی کرد.

سامان مەجید خورشید*

پێشمەرگە. ناسراو بە سامان کەرکوکی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی گەڕەکی شۆریجەی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو هەر ئەو ساڵە بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەچەندین شەڕو چالاکیدا.

لەکاتی شاڵاوی ئەنفالەکاندا لەگەڵ کۆمەڵێك لەهەڤاڵەکانی بەڵێنیان دا کە بەهیچ شێوەیەك ناوچەکە چۆڵ نەکەن و تا دوا تنۆکی خوێن شەڕ بکەن، بەڵێنەکەشیان بردە سەر. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨دا لەشەڕی گەڕاوی-تازەشار لەنزیك قادر کەرەم، زێدەتر لە ١٠ سەعات شەڕیان کرد. لەو شەڕەدا لەگەڵ ٢٦ پێشمەرگەی یەکێتی و ٨ پێشمەرگەی پارتی کۆمۆنیستی عیراقدا پاش بەرگرییەکی سەخت شەهید بوون.

سامان مەولود غەریب

کادیری دێرینی رێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شاری سلێمانی. ساڵی ١٩٧٧ کاتێك کە خوێندکاری کۆلێجی کشتوکاڵی زانکۆی سلێمانی بوو، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە لەشانەی سەرەکیی شەهید بروسك رێك خراوە. لەو ماوەیەدا هەر سێ ئەرکی، وەك خوێندکاری زانکۆو وەك هەڵسوڕاوی رێکخستن و وەك کرێکار بۆ دابینکردنی بژێو، بەرێکوپێکی بەجێ هێناوە.

ساڵی ١٩٨٥ لەگوندی سێروان لەناوچەی مەرگە، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد بەڵام سەرکردایەتیی کۆمەڵە وای بەباش زانی کە بگەڕێتەوە بۆ ناو شارو بۆ کارکردن لەکەرتی رێکخستنی شەهید کرێکارو خۆی بۆ هاوکاری کردنی رێکخستن بۆ دەرکردنی بڵاوکراوە نهێنییەکان تەرخان بکات. بۆیە تەنها یەك هەفتە لەسێروان مایەوەو پاشان گەڕایەوە بۆ سلێمانی و وەك سەربازێکی راکردوو لە جەنگی عیراق - ئێران ژیانی خۆی رێکخست. لەو ماوەیەدا، سەرباری جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی کە پێی سپێردرابوون، لێپرسراوەتیی رێکخستنی پۆستەی نێوان سەرکردایەتی و رێکخراوی سلێمانیی گرتە ئەستۆ کە ئەوسا بنکە نهێنییەکەی لەگوندەکانی قزلەرو کانی بەردینە بوو و دواتر بۆ گوندی کانی شۆکی سورداش گوێزرایەوە.

هەر ئەو ساڵە، بەهۆی ئەوەی کە برایەکی پێشمەرگە بوو لەمەڵبەندی ٢ی یەکێتی لەگوندی سەرگەڵوو، باوك و دایك و برای، لەگەڵ چەند ماڵێکی سلێمانی، کەوتنە بەر شاڵاوی گرتن و خانووەکەیان دەستی بەسەردا گیرا. دایکی، لەسورداش لەگەڵ ژنەکانی تردا ئازاد کراو باوکی برایە بەندیخانەی تکریت و براکەشی لەبەندیخانەی حەدیسە لەپارێزگای ئەنبار زیندانی کرا. هەردووکیان تا ساڵی ١٩٨٧ لەزیندان مانەوەو دواتر ئازاد کران.

تا ئەو کاتە لێپرسراوی پۆلی شەهید بەختیارو ئەندامی کەرتی رێکخستنی شەهید کرێکار بوو. ساڵی ١٩٨٨ کرایە ئەندامی رێکخراوی سلێمانی.

ساڵی ١٩٨٩ بەگومانی کارکردن بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، لەلایەن ئەمنی سلێمانییەوە دەستگیر کرا، بەڵام پاش دوو مانگ، دوای ئەوەی هیچی لەسەر ئاشکرا نەبوو، ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە، پاش دەرچوونی لێبوردن بۆ سەربازە راکردووەکان، چوو بۆ خزمەتی سەربازی.

ساڵی ١٩٩٠ بەشێك لەرێکخستنەکانی رێکخراوی سلێمانی ئاشکرا بوون و ژمارەیەك لەئەندامانی رێکخستن بە بەڵگەوە دەستگیر کران و بەهۆی ئەو بەڵگانەوە فەرمانی دەستگیرکردنی دەرچوو. لەو کاتەدا ئەو سەرباز بوو لەشنگال. بەگەیشتنی فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ شنگال، رادەستی دەزگای ئەمنی شنگال کراو لەوێوە

ڕەوانەی موسڵ کرا، پاشان ڕادەستی دەزگـای ئەمنی هەولێر کراو لەوێوە نێردرایەوە بۆ سلێمانی. دوای ئەوەی کە ٩ مانگ لەژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدا مایەوە، بۆ بەغدا نێردراو ڕادەستی دەزگـای ئەمنی کەرخ کراو دواتر برایە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ئەمن. لەدادگا بەپێی ماددەی ١٧٥/ب سزای زیندانی هەمیشەیی دراو خرایە زیندانی ئەبوغرێبەوە.

لەناو بەندیخانەی ئەبوغرێب، لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی لەزیندانییە سیاسییەکان، پێکەوە کۆمیتەی باوەڕیان پێکهێنا. ئامانجی ئەم کۆمیتەیە هێشتنەوەی گیانی خۆڕاگریی زیندانییە سیاسییەکان بوو بەکڵپە سەندویی.

لە ١ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٩٢ بەپێی ڕێککەوتنێك لەنێوان بەرەی کوردستانی و ڕژێمی عیراق، ئازاد کرا. هەر ئەو ساڵە بەشداریی لەیەکەمین کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کردو دوای کۆنگرە کرایە ئەندامی مەڵبەندی ١ی ڕێکخستنی سلێمانی و لێپرسراوی کۆمیتەی سرك. پاش هەڵوەشاندنەوەی کۆمیتەکە، کرایە ئەندامی بەشی ڕێکخستنی مەڵبەندو دواتریش بووە لێپرسراوی بەشی زانیاریی مەڵبەند. پاشان بووە کادیر لەدەزگای زانیاری و لەمانگی ئاياری ساڵی ٢٠٠٩ کرایە بەڕێوەبەری ئاسایشی فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتیی سلێمانی.

سپارک The spark (ڕۆژنامە)

THE SPARK

ئۆرگـانـی یـەکێتیی نیشتمانیی کـوردستـان بـەزمـانـی ئینگلیزی. نزیکەی ٣٠ ژمـارەی لێ دەرچووە. عومەر شێخموس ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یـەکێتیی نیشتمانیی کوردستان سەرنوسەری بووە. ئـەو لـەکـوێ ژیـاوە لـەوێ دەری کردووە.

هەوڵ سێ ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە لەزانکۆی ماریلاند لەشارۆچکەی کۆلیج پارك لە نزیك واشنتۆنی پایتەختی ئەمریکا دەرچووە، ژمارەکانی تر لەشاری ستۆکهۆلم لەسویدو شاری لەندەن لەبریتانیا دەرچـوون، هـەروەهـا ژمارەیەکیش لەکوردستان دەرچووە.

یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە لەشوباتی ساڵی ١٩٧٧ دەرچووەو دوا ژمارەشی لەنیسانی ١٩٨٥. ئەو ژمارەیەی لەکوردستان دەرچووە، لەناوەڕەنگ لەبەهاری ساڵی ١٩٧٩ دەرچووە. ئەو تایپە ئینگلیزییەی ئەو ژمارەیەی پێ تایپ کـراوە، لەئێران پەیدا کـراوە. ئـەم ژمـارەیـە پـاش ئـەوەی کە بابەتەکانی تایپ و دیزاین کران، ڕادەستی حسێن عارف (حەمە سەعید) کرا کەبردی بۆ شاری سەقزو لەچاپخانەیەکی ئۆفسێت چاپی کرد. هەر بەم تایپە، چەند بانگەوازێك بۆ ڕای گشتیی جیهانو چەند نامەو یاداشتێك بەزمانی ئینگلیزی بەناوی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە تایپ کراوە.

زۆربەی بابەتەکان هاوسەری عومەر شێخموس، ئەگنێتا شێخموس، تایپی کردووەو ئەرکی هەڵەبڕیشی گرتۆتە ئەستۆ، عومەر شێخموس خۆی دیزاینی کردووە.

لەو ژمارانەی لەم ڕۆژنامەیە دەرچوون، دوو ژمارەی نەبێ، هەمووی عومەر شێخموس دەری کردوە. دوو ژمارە ئاماژە پێکراوەکە هەڵۆ برایم ئەحمەد لە ساڵانی ١٩٨٠ — ١٩٨١لە بریتانیا دەری کردون، کاتێك عومەر شێخموس وەك ئەندامی مەکتەبی سیاسی لە کوردستان بووە.

سـەرچـاوەی بابەتە بـڵاوکـراوەکـان، بـەزۆری هـەردوو ڕۆژنامەی شەرارەو ڕێبازی نوێیە، سەرباری ڕۆژنامەو گۆڤارە جیهانییەکان. ڕۆژنامەکە زۆرتـر لەقەبارەی فولسکابو نیو فولسکابدایە. لەهەر ژمارەیەك ٥٠٠ دانە دەرچووە کە بەسەر ڕێکخستنەکانی دەرەوەی وڵاتو دامودەزگاکانی میدیای جیهاندا پەخش دەکران. ژمـارەی لاپەڕەکانی لەنێوان ٤و٦و٨ لاپەڕە دایە. هەمووی بەئۆفسێت چاپ کراوە بەڵام زۆر جار ڕێکخستنەکان بەئامێری فۆتۆکۆپی دانەیان لەبەر گرتۆتەوە.

ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیە لەلایەن ئەحمەد بامەڕنییەوە کـراون بـەفـەرەنسـیو بـەنـاوی ڕۆژنـامـەی «لوتینسیل Letincelle» لەفەرەنسا چاپ کراونو بڵاو کراونەتەوە. هەروەها چەند ژمارەیەکیش بەسەرپەرشتیی دکتۆر ئەرجومەند سدیق، لەلایەن دکتۆر لاوچاك فەهمیو هاوسەرەکەیەوە کراون بە ئەڵمانیو بەناوی ڕۆژنامەی «دێرفونکەوە» لە ئەڵمانیا چاپ کراون. هەروەها دکتۆر جەمیل شەرەف لەهۆڵەندا چەند ژمارەیەکی لێ کردۆتە هۆلەندیو بەناوی ڕۆژنامەی دی ڤۆنك بڵاوی کردۆتەوە.

کۆپیی هەموو ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیە لەکتێبخانەی زانکۆی ئیکستەر لەبریتانیا پارێزراون.

سرک (ڕێکخراو)

کورتکراوەی سوپای ڕزگاریی کوردستان. ڕێکخستنێکی چەکدارە بەشێوەی سوپایەکی نهێنی لەناو شارەکان دروست کراوە. مێژووی دروستکردنی بۆ ناوەڕاستی ساڵی ١٩٨٩ دەگەڕێتەوە، کاتێك سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان داوای لەڕێکخستنەکانی ناو شارەکان کرد شانەی چەکدار دروست بکەن. ئەو شانە چەکدارانەی لەو کاتەدا لەناو شارەکان دروست کران، ژمارەیان زۆر نەبوو، هەروەها هیچ چالاکییەکیشیان بەکردەوە ئەنجام نەداوە. بەڵام پاش سەرهەڵدانی قەیرانی کوێت لەساڵی ١٩٩٠و زیادبوونی ئەگەری لێدانی عیراق، دروست کردنی شانە چەکدارەکان گەشەکردنێکی زۆری لەماوەیەکی کورتدا بەخۆوە بینی. بەشێکی زۆری پێشمەرگە دێرینەکان پەیوەندییان بەڕێکخستنەکانەوە کردو لەشانە چەکدارەکان ڕێك خران و ژمارەیەکی زۆری شانەی چەکداریش لەناو میلیشیا چەکدارە کوردەکانی سەر بەڕژێمی عیراق دروست کران. لەو هەلومەرجەدا سرك هەموو جۆرە چەکێکی پێویستی بەهۆی سەربازە ڕاکردووەکانەوە پەیدا کرد. شانە چەکدارەکان لەناوچەکانی هەولێر، سلێمانی، کەرکوك، عەربەت، کفری، دەربەندیخان، باوەنور، کەلار، شارەزوور، سەید سادق، زەڕایەن، ڕانیە دروست کران.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا سرك ڕۆڵێکی سەرەکیی لەزۆربەی شوێنە ڕزگارکراوەکاندا گێڕا. لەدروستکردنی سرکدا مستەفا سەید قادر ڕۆڵێکی بەرچاوی هەیە. پاش گیرانی لە ٢٩ی ئەیلولی ساڵی ١٩٩٠، کادیرەکانی تری ڕێکخستن لەوانە مستەفا ئیبراهیم دەروێش (شاسوار)و قادر محەمەد عومەر ئەرکی تەواوکردنی پلانەکەیان گرتە ئەستۆو توانییان ژمارەیەکی زۆر شانەی چەکدار دروست بکەن.

سروشت (گۆڤار)

گۆڤارێکی زانستییە بۆ منداڵان. لەمەڵبەندی ٣ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەرچووە. عەباس ئیسماعیل سەرپەرشتیی کردووە. هەر ژمارەیەك تایبەت بووە بەبابەتێکی زانستی. ئەم گۆڤارە تاکە گۆڤاری زانستیی سەردەمی پێشمەرگایەتییە کە تایبەت بە منداڵانی کورد بوو بێ. بابەتەکانی بەفۆتۆ ستێنسل دەخرانە سەر ستێنسل و پاشان بەڕۆنیۆ ڕادەکێشران. لەقەوارەی نیو فولسکابدایە. ئەم گۆڤارە بەشێوەی ژمارە دەرنەچووە، بەڵکو بەشێوەی زنجیرە دەرچووە، بۆیە لەبری ژمارەی زنجیرە دانراوە.

گۆڤارەکە ٣ ژمارەی لێ دەرچووە، یەکەم ژمارەی لەمانگی کانونی دووەمی ١٩٨٣ لەدوتوێی ١٠ لاپەڕە دەرچووەو ژمارە ٢ لەمانگی ئازاری ١٩٨٣ لەدوتوێی ٨ لاپەڕە. ژمارە ٣ چنگ ناکەوێ و دیارە بەهۆی هەلومەرجی شەڕەوە فەوتاوە.

سکتان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەگوندی سکتان لەناوچەی کۆیە کە لەبەیانیی ڕۆژی ١٢ی کانونی دووەمی ١٩٧٧ەوە تا ئێوارە درێژەی کێشاوە. لەم شەڕەدا هێزەکانی دوژمن سێ جار هێرشیان کردو لەئاکامدا ٢٤ سەرباز کوژران و بریندار بوون. پێشمەرگە بێ زیان بوون.

سکرتێری گشتی

بەرزترین پۆستە لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا کە ئاماژە بۆ سەرۆکی حزب دەکات. داهێنانی ئەم پۆستە بۆ ساڵی ١٩٧٧ دەگەڕێتەوە، کاتێك سەرکردایەتیی یەکێتی بۆ یەکەم جار لەناوچەی برادۆست لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب و ١٢ی ئەیلول کۆبۆوە. لەو کۆبوونەوانەدا کاروباری یەکێتی ڕێکخرا، پۆستی سکرتێری گشتی داهێنراو سەرکردایەتییەکی ١٩ کەسی (بەسکرتێری گشتییەوە) پێك هێنرا.

لەو کۆبوونەوانەدا نوێنەرانی هەر سێ لایەنی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتی وا ڕێککەوتن کە جەلال تاڵەبانی سکرتێری گشتی بێ. لەکۆبوونەوەکانی ساڵی ١٩٧٨ی کۆمیتەی سەرکردایەتی لەنۆکان، دیسان تاڵەبانی بەسکرتێری گشتی دانرایەوە.

تا ساڵی ١٩٩٢ شێوەی هەڵبژاردن و ماوەی دەستبەکاربوونی سکرتێری گشتی دیاری نەکرابوو.

لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢ بڕیار درا سکرتێری گشتی لەکۆنگرە بۆ ماوەی چوار ساڵ هەڵبژێردرێ و دەسەڵاتەکانیشی دیاری کران.

لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی کە لەماوەی نێوان ٣٠ی کانونی دووەم و ٥ی شوباتی ٢٠٠١ لەسلێمانی بەسترا، بڕیار درا سکرتێری گشتی لەکۆنگرە هەڵبژێردرێ و کۆنگرەش هەر دوو ساڵ جارێك ببەسترێ.

لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی کە لەماوەی ١-١٤ی حوزەیرانی ٢٠١٠ لەسلێمانی بەسترا، بڕیار درا سکرتێری گشتی لەکۆنگرە هەڵببژێردرێ و کۆنگرەش هەر سێ ساڵ جارێك ببەسترێ. بەپێی ماددەی ٢٥ی پەیڕەوی ناوخۆ، مەرجەکانی خۆپاڵاوتن بۆ پۆستی سکرتێری گشتی بریتین لە:

١-تەمەنی لەچل ساڵ کەمتر نەبێت.

٢-نـاوو ناوبانگی سەنگین بێت و شـارەزا بێت لەجیهانی سیاسەتداو خزمەتی گـەل و نیشتمان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی کردبێت.

٣-لانـی کەم مـاوەی ١٠ ساڵ ئەندامی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بووبێت.

بەپێی مـاددەی ٢٦یـش هەڵـبژاردنی سکرتێری گشتی بەو جۆرەیە کە ئەگەر یەك کاندید بۆ پۆستەکە هەبوو، ئـەوا ڕاستەوخۆ دەبێ بەسکرتێری گشتی. ئەگەر دوو کاندید هەبوو یان پتر، بەزۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی کۆنگرە هەڵدەبژێردرێ. ئەگەر هیچ کاندیدێك زۆرینەی ڕەهای بەدەست نەهێنا، دوو کاندید لەوانەی زۆرترین دەنگیان بەدەست هێناوە، دەچنەوە هەڵبژاردن و کامیان زۆرترین دەنـگ بێنێ، بەبراوە دادەنرێ.

ماددەی ٢٧ی پەیڕەوی ناوخۆ دەسەڵاتێکی زۆری بەسکرتێری گشتی داوە لەوانە جێبەجێ کردنی بڕیارو سیاسەتەکانی یەکێتی، دانانی جێگر، پێشنیارکردنی کـانـدیـدەکـانـی دەسـتـەی کـارگـێڕ بـۆ کـۆمـیـتـەی سەرکردایەتی، کاندید کردنی ئەندامانی مەکتەبی سیاسی بـۆ کـۆمیتەی سـەرکـردایـەتـی، دەرکـردنـی فەرمانی دانانی ئەندامانی کۆمیتەی سەرکردایەتی و لێپرسراوانی دەزگاکان لەپۆستەکانیان، ڕێکخستنی کـاروبـاری دارایـی، سـەرپـەرشـتـی کـردنـی دەزگـای چاودێریی دارایی و دەزگا تایبەتەکان.

سلێمان عارەب ئیسماعیل*

فەرماندە، ناسراو بە مەلا سلێمان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی دەربەندی گۆمـی سـیـانـان لەبناری زورگەزراو. لەبنەماڵەیەکی هـەژارو زەحمەتکێش بوو. لەخوێندنگەی گوندەکەی خـۆی دەسـتـی بەخوێندن کردوە، بەڵام کاتێك لەساڵی ١٩٦٣دا بـەعـسـیـیـەکـان کودەتایان کـردو دەسـەڵاتـیـان گرتە دەست و میلیشیای حەرەس قەومییان پێك هێنا، گوندەکەیان کەوتە بەر شاڵاوی حەرەس قەومییەکان و ئاگری تێبەر دراو هەرچی سەرو ماڵی هاووڵاتیان بوو بەتاڵان برا. بەناچاری، خێزانەکەی ڕووی لەهەولێر کردو هەر لەوێ نیشتەجێ بوو. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی لەهەولێر تەواو کرد.

ساڵی ١٩٦٩، لەتەمەنی ١٤ ساڵیدا، تێکەڵ بەخەباتی کوردایەتی بوو، لەگەڵ یەکێتیی قوتابیانی کوردستاندا چالاکانە کەوتە کار. ساڵی ١٩٧٤ لەکاتێکدا کە لەپۆلی سێی ئامادەیی کشتوکاڵی ئەسکی کەلەك بوو، لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کـوردو ڕژێمی بەعسدا، یەکسەر وازی لەخوێندن هێناو پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەتۆپخانەی شۆڕش خزمەتی کرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ هەولێرو درێژەی بەخوێندن دا.

ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو هەڵسوڕانێکی گەرم و گوڕی لەخەباتی نهێنیدا دەست پێکرد. ساڵی ١٩٧٩ بووە ئەندامی لیژنەی ڕێکخستن لەهەولێر. دوای ئاشکرابوونی شانەیەکی کۆمەڵە، دەستگیر کراو خرایە ژێر ئەشکەنجەیەکی زۆرەوە، بەڵام هیچی نەدرکاندو خۆی ڕاگرت. لەمانگی تەموزدا بەر لێبوردنی گشتی کەوت و ئازاد کرا.

دوای ماوەیەك لەبەڕێوەبەرایەتیی سەرژمێری هەولێر دامـەزراو دواتـریـش دەستی بەکاری ڕێکخستن کـردەوە. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. دوای دامەزراندنی تیپی ٨٥ی بەڕانەتی، بووە فەرماندەی کەرتی

٣ی تیپەکە. لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٨٥ لەشەڕی دابان- هەلاج بەسەختی بریندار بوو و بۆ چارەسەر رەوانەی ئێران کرا. لەمانگی ئاب گەڕایەوە سنوری مەڵبەندی ٣ی یەکێتی و دەستی بەهەڵسوڕانی پێشمەرگایەتی کردەوە. ساڵی ١٩٨٧ لەتیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر کرایە جێگری سەرتیپ.

دوای ئەنفالەکان، ساڵی ١٩٨٨ لەگەڵ ئەو رەتلەی پارتیزانەکان کە رەفعەت عەبدوڵلا پیرداوود (رێباز) سەرکردایەتیی دەکرد، دابەزی بۆ ناوچەکانی هەولێرو لەمانگی ئەیلولی ساڵی دواتردا گەڕایەوە سەر سنور. لە ١٤ی تەموزی ١٩٩٠دا، بووە فەرماندەی بەتالیۆنی ٨ کە تازە دامەزرابوو.

وەك ئامادەکارییەك بۆ راپەڕین، لەمانگی شوباتی ١٩٩١دا خۆی گەیاندە ناوچەی بەرانەتی و لە ١١ی ئازاردا چووە ناو شاری هەولێرو بەهاوکاریی شانە چەکدارەکانی بروسك بەشداریی لەرزگارکردنی شاری هەولێردا کرد. لەداستانی رزگارکردنی کەرکوکیش، رۆڵێکی کارای گێڕا، بەتایبەتی لەشەڕەکانی ناو کەرکوك.

دوای راپەڕین، کرایە جێگری هێزی ١٠ی دەشتی هەولێرو بۆ ماوەیەکیش نوێنەری یەکێتی بوو لەبەرەی کوردستانی لەهەولێر. دواتر کرایە فەرماندەی هێزی ١١ی بەرانەتی و پاشان کرایە جێگری قۆڵی هەولێر.

دوای دامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستان بووە فەرماندەی فەوجی ٢ی تەواریی هەولێر. پاش دامەزراندنی مەڵبەندی ئاکرێ، کرایە جێگری لێپرسراوی مەڵبەند بۆ کاروباری عەسکەری. لەگەڵ سەرهەڵدانی شەڕی ناوخۆو سەرەڕای ئەوەی کە کرابووە ئەندامی لیژنەی ئاشتی لەشاری ئاکرێ، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لە ٥ی ئایاری ١٩٩٤ لەئاکرێ شەهید کرا.

سلێمانی (چالاکی)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە لەناو شاری سلێمانی لە ١٢ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٠. مەفرەزەیەکی کەرتی ٢ی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ بەشەو دزەی کردە ناو شارو لەنزیك ماڵی پارێزگاری سلێمانی بەچەکی ئار بی جی و کلاشنکۆف لەزیلێکی هێزەکانی مەنسوری دا. ئۆپەراسیۆنەکە بووە مایەی کوژرانی ١٩ سەرباز کە لەناو زیلەکەدا بوون.

هەر ئەو شەوە، پێشمەرگەکان لەکاتی کشانەوەیان تووشی هێزێکی کۆماندۆ بوون و دایانە بەر ئاگری گوللەکانیان و ٤ سەربازیان لێ بریندار کرد. مەفرەزەکە توانی بەسەلامەتی بگەڕێتەوە بۆ ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی سوپای عیراق.

سلێمانی (چالاکی)

چالاکییەکی هاوبەشە لەناو شاری سلێمانی کە مەفرەزەیەکی کەرتی ٣ی تیپی تایبەتی مەڵبەندی ٢و مەفرەزەیەکی تیپی ٣٣ی سلێمانی لەشەوی ٢٣ لەسەر٢٤ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٣ ئەنجامیان داوە. مەفرەزەکەی کەرتی ٣ کە لە ١٠ پێشمەرگە پێکهاتبوو، لەشەقامی مەولەوی بۆسەی نایەوە. دوو ئۆتۆمبێلی سەربازی کەوتنە ناو بۆسەکەوەو درانە بەر دەستڕێژی گوللە. پێشمەرگەکان لەکشانەوەدا لەشەقامی خانەقا کەوتنە ناو بۆسەیەکی سەربازی، بەڵام توانییان بۆسەکە بشکێنن.

پاشان لەگەڕەکی خەبات مەفرەزەکە لەگەڵ مەفرەزەیەکی تیپی ٣٣ی سلێمانی یەکی گرتەوەو بەهەردووکیان بەکلاشنکۆف و چەکی ئار بی جی بنکەیەکی جەیش شەعبییان دایە بەر دەستڕێژی گوللەو دواتر بەرەو گوندی وێڵەدەر کشانەوە.

دوژمن ١٨ کوژراوو ٢١ برینداری هەبوو. هێزی پێشمەرگە بێ زیان بوو.

سناوە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەگوندی سناوە لەچیای سەفین لە ١٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٧ کە تا ئێوارە درێژەی کێشا. لەو شەڕەدا هەلیکۆپتەرێك پێکراو کەوتە خوارەوە، ٣٠ سەربازیش کوژران و بریندار بوون. هێزی پێشمەرگە دوو شەهیدی هەبوو کە ئەمانەن: یاسین قادر کادیری یەکێتی لەناوچەکەو جەمال ئەحمەد ئەندامی کۆمیتەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان (باڵی دکتۆر مەحمود عوسمان).

سورداش (شەڕ)

شەڕێکی یانزە سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٢و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە پێکهاتبوو لە یەك فەوج سەربازو دوو هەلیکۆپتەرو ٢٠٠ جاش لەناوچەی سورداش لە ٨ی ئابی ١٩٧٩. شەڕەکە لەسەعات ٧ی بەیانی دەستی پێکردو تا سەعات ٦ی ئێوارە درێژەی کێشا. مەفرەزەکە توانی شکست بەهێرشەکە بهێنێ. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ٧ جاش کوژران و ٦ جاشی دیکەش بریندار کران. لەهێزی پێشمەرگەش ٣ پێشمەرگە بریندار بوون کە برینەکانیان سووك بوو.

سورقاوشان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو جاشەکانی قادر فەرەج کە رۆژی ٢٠ی کانونی دووەمی ١٩٧٨ لەگوندی سورقاوشان گەمارۆی چەند پێشمەرگەیەکیان دابوو. لەم پێکادانەدا ١٠ جاش بریندار کران لەپێشمەرگەش رەسوڵ سالح سەعید شەهید بوو.

سورێن (شەڕ)

شەڕێکی ١٣ سەعاتییە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ٦ی کانونی یەکەمی ١٩٧٦دا هێرشی هێنابووە سەر دێهاتەکانی بناری چیای سورێن لەهەڵەبجە. لەم شەڕەدا دوژمن ٣٥ سەربازی کوژراوو برینداری هەبوو.

سورێن (شەڕ)

شەڕێکی ٩ سەعاتییە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ١٢ی کانونی دووەمی ١٩٧٨ هێرشی هێنابووە سەر چیای سورێن لەشارەزوور بەمەبەستی راگواستنی گوندەکانی کۆلیتان، خرنووك، سیامێوەو کانی سیف. لەم شەڕەدا دوژمن زیانێکی گیانیی زۆری لێ کەوت، هەلیکۆپتەرێك پێکراو لەنزیك شارۆچکەی سەید سادق کەوتە خوارەوە.

لەهێزی پێشمەرگە، پێشمەرگە ئەحمەد زەنگی سەری (هەڵەبجە)و ٧ هاووڵاتیی سیڤیلی گوندی کانی سیف شەهید بوون و ٢ پێشمەرگەش بریندار بوون.

سەربەست حسێن محەمەد ئەمین

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی شاری رانیە. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەڕێکخستنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووە. لەساڵی ١٩٨١دا خوێندنی لەکۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی بەغدا تەواو کردووە و لەتەموزی ساڵی دواتردا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردووە و لەتیپی ٦٨ی مامەندە ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووە.

لەئازاری ساڵی ١٩٨٣دا گوێزرایەوە بۆ بارەگای رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان. لەوێ لەبەشی کرمانجیی خوارووودا کاری کردو لەساڵی ١٩٨٦دا بوو بەلێپرسراوی بەشەکە. لەو ماوەیەدا ئەرکی نوسینی چەندین وتاری لەرادیۆو رۆژنامەی «رێبازی نوێ» گرتە ئەستۆو بەرنامەیەکی هەفتانەشی لەرادیۆ بەناوی «خەباتی گەلان» ئامادە کرد کە هەر خۆیشی پێشکەشی دەکرد. دواتر، بەشێك لەبابەتەکانی بەرنامەی «خەباتی گەلان» لەنامیلکەیەکدا کۆکرانەوەو لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کران. ساڵی ١٩٨٤ زنجیرە وتارێکی دەربارەی ئێزدییەکان لەرادیۆ بڵاوکردەوەو زنجیرە لێکۆڵینەوەیەکیشی دەربارەی هەڵوێستی پارتی کۆمۆنیستی عیراق بەرامبەر بەمەسەلەی کورد لەگۆڤاری «کۆمەڵە» بڵاو کردەوە.

لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٩ لەبەریتانیا گیرسایەوەو لەماوەی نێوان ١٩٩٠- ١٩٩٤ بەلێپرسراوی کۆمیتەی رێکخستنی بریتانیا هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٩٢ بڕوانامەی ماجستێری لەئەندازیاریی بیناسازی لەزانکۆی وێستمنستەری لەندەن و هەمان ساڵ بڕوانامەی PGCEی خوێندنی باڵای لە وانە وتنەوە لەزانکۆی گرینیچی لەندەن بەدەستهێنا. لەماوەی نێوان ١٩٩٤- ٢٠٠٣دا کرا بەوتەبێژی یەکێتی لەبریتانیا.

ساڵی ١٩٩٥ کۆمپانیای بەڵێندەرایەتیی گشتیی میترای لەبریتانیا دامەزراندو ساڵی ٢٠٠٥ خزمەتگوزارییەکانی ئەم کۆمپانیایەی بۆ کوردستان گواستەوە. لەماوەی ٢٠٠٦- ٢٠١٠ راوێژکارو ئەندامی ستیرنگ کۆمتی شارەوانیی

سلێمانی بوو لەبواری سەرپەرشتی کردنی ماستەر پلانی شاری سلێمانیدا. لەساڵانی ٢٠٠٩- ٢٠١٠ سەرپەرشتیی ماستەر پلانەکانی پێنجوێن و هەڵەبجەو کەلاری کرد.
بەرهەمە چاپکراوەکانی: «خەباتی گەلان» (١٩٨٤)، «ئێزدییەکان لەمێژووی نەتەوەکەیاندا» (چاپی یەکەم ١٩٨٤، چاپی دووەم ٢٠٠٣، چاپی سێیەم ٢٠١٢).

سەرچنار (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی پێشمەرگەی هەرێمی ٤و هێزێکی سوپای عیراق لەسەرچنار لەسلێمانی. لە ٩ی حوزەیرانی ١٩٧٨دا مەفرەزەیەکی پێشمەرگە هێرشی کردە سەر هێزێکی سوپا لەناو سەرچنارو توانی سەربازێکی هێزەکە بکوژێ و ئەفسەرێك و سەربازێکیش بریندار بکا.

سەرزەل (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو جاشەکان لەگوندی سەرزەل لەقەرەداغ لە ٣٠ی ئازاری ١٩٧٨. فرۆکەی شەڕکەرو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق بەدەنگ جاشەکانەوە چوو. پاش شەڕێکی سەخت سوپاو جاشەکان تا سەربازگەی تیمار راو نران.
لەئەنجامی شەڕەکەدا ١٥ جاش و ٢٠ سەرباز کوژران و بریندار بوون و ١ هەلیکۆپتەر پێکرا. لەهێزی پێشمەرگەش، سێ پێشمەرگە بریندار بوون.

سەرقەڵا (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و پۆلیسەکانی بنکەی پۆلیسی سەرقەڵا لەشارۆچکەی سەرقەڵا لەگەرمیان لە ١٢ی کانونی یەکەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٦ پۆلیس کوژران.

سەرنەوس (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك پێشمەرگەی هەرێمی ٧ی باڵەک و هێزێکی سوپای عیراق لەسەر رێگای نێوان سەرنەوس و رەژێکەریان لە ١٩ی شوباتی ١٩٧٩دا. پێشمەرگەکان لەسەر رێگاکە بۆسەیان نابۆوەو زیلێکی سوپا کەوتبووە بۆسەکەوە. لەو شەڕەدا ١٧ سەرباز کوژران و ١٠ سەربازی دیکەش بریندار بوون. پێشمەرگە هیچ زیانی نەبوو. بۆ رۆژی دواتر هەمان دەستەی پێشمەرگە بە ئار بی جی و کلاشنکۆف لەڕەبایەکی سوپایان دا لەگوندی دێرێ و ٨ سەربازیان تێدا بریندار کرد.

سەعدون یەدوڵڵا شەفی رەشید

کادیری راگەیاندن و ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بە سەعدون فەیلی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی بەغدا. خوێندنی سەرەتایی لەبەغدا لەخوێندنگەی ئەهلیی فەیلییەکان و ناوەندیی لەدوا ناوەندیی قوتەیبە تەواو کردووە. پۆلی چوارو پێنجی ئامادەیی لەئامادەیی نیزامی تەواو کردووە.
ساڵی ١٩٧٢ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەشاڵاوی ساڵی ١٩٧٥ی دەزگا ئەمنییەکان لەدژی رێکخستنەکانی کۆمەڵە، لە ١٨ی ئەیلول لەبەغدا گیراو پاش ٩ مانگ لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدان، لە ١١ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٦دا لەگەڵ پۆلێك ئەندامی کۆمەڵەدا، درایە دادگاو بە شەش ساڵ زیندانی حوکم درا.
لەزیندانی ئەبوغرێب رێی پێ درا بەشدار بێ لەتاقیکردنەوەی بەکالۆریا، بەتایبەتی کە ئەو لەکاتی دەستگیرکردنیدا خوێندکاری پۆلی شەشی ئامادەیی بوو. لەو ٣٣ زیندانییەی بەشدار بوون لەتاقیکردنەوەی بەکالۆریا، ٣ کەسیان دەرچوون کە ئەو یەکێك بوو لەوان.
پاش ئازادبوونی، لەکۆتایی ساڵی ١٩٨١ لەدەشتی هەولێرەوە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. لەوێوە خۆی گەیاندە ناوچەی سەرکردایەتی و لەوێ لەبارەگای دەزگای راگەیاندن لە توژەڵە گیرسایەوە. بۆ ساڵی دواتر، بوو بەیاریدەدەری لێپرسراوی چاپخانەی برایم عەزۆ. ساڵی ١٩٨٣ لەکاتی گواستنەوەی کەلوپەل و ئامێرەکانی بارەگای راگەیاندن لەتوژەڵەوە بۆ باوزێ و پاشان بۆ سەرشیو

سەرپەرشتیی پرۆسەی گواستنەوەی کەلوپەلی چاپخانەی کردو پاشتر لەوێوە کەلوپەلی چاپخانەی گەیاندە دۆڵی جافەتی.

ساڵی ١٩٨٤، لەکاتی وتوویژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراقدا، بەسود وەرگرتن لەماوەی ئاشتی، کەلوپەلێکی زۆرو برێکی زۆر کاغەزی چاپی بۆ چاپخانە دابین کرد. ساڵی ١٩٨٥ بوو بەلێپرسراوی چاپخانە. لەسەردەمی لێپرسراوەتیی ئەودا، چاپخانە چەشنێکی پێشکەوتووی ئامێری ئۆفسێتی بەکار هێنا کە لەماوەی سەعاتێکدا ١٠ هەزار کاغەزی رادەکێشا. لەو قۆناغەدا چاپخانە ئەرکێکی زۆری لەئەستۆدا بوو، ساڵانە دەوروبەری ١٠ تۆن کاغەزی بەکار دەهێنا.

پاش ئەنفالەکان، لەماوەی ساڵانی ١٩٨٨- ١٩٩١ سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی یەکێتیی کرد لەئێران.

دوا بەدوای راپەڕینی ١٩٩١، گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. بۆ ساڵی دواتر، بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەندی ٢ی کەرکوك و پاشان کرا بەلێپرسراوی دەزگای دارایی. ساڵی ١٩٩٦ لێپرسراوەتیی مەکتەبی شەهیدان و کاروباری کەمئەندامانی پێ سپێردرا. هەر ئەو ساڵە کرا بەئەندامی سەرکردایەتی. ساڵی ٢٠٠٠ بوو بەلێپرسراوی مەکتەبی مافی مرۆڤ.

ساڵی ٢٠٠١ کرایە بریکاری وەزارەتی مافی مرۆڤ لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم و هەر ئەو ساڵە بەشداریی لەکۆنگرەی ئۆپۆزیسیۆنی عیراق کرد لە لەندەن.

ساڵی ٢٠٠٣ پاش هەفتەیەك لەڕوخانی رژێمی بەعس، لەسەر داوای سکرتێری گشتیی یەکێتی چوو بۆ بەغداو لەوێ رۆڵێکی بەرچاوی لەپاراستنی ئەرشیفی بارەگای دەزگا ئەمنییەکان بینی دواتر بەهۆی ئەو ئەرشیفەوە کە پڕ دیکۆمێنتی گرنگ بوو سەبارەت بەتاوانەکانی رژێمی بەعس دەرهەق بەکوردو شیعە، کەرەستەیەکی زۆر بۆ تاوانبارکردنی رژێم چنگ کەوت. هەر لەسەر دەستی ئەو، یەکەم گۆڕی بەکۆمەڵ لەعیراق، لەناوچەی شنافیەی نزیك شاری دیوانیە لە ٢٩ی نیسان دۆزرایەوە. دۆزینەوەی ئەم گۆڕە بەکۆمەڵە دەنگدانەوەیەکی زۆری لەمیدیاکانی جیهاندا هەبوو.

لەکۆتایی ساڵی دواتر، کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی بەغداو لەساڵی ٢٠٠٥دا بەئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق هەڵبژێردرا. لە کانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٣ کرایە لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییە نیشتمانییەکان لە بەغدا.

سەعدی ئەحمەد پیرە

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی گوندی گردی کۆمی لەناوچەی کەندیناوەی سەر بەقەزای مەخمور لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٥٩ لەخوێندنگەی گوندی کۆزەپانکە دەستی بەخوێندنی سەرەتایی کردوە ساڵی ١٩٦٨، لەتەمەنی حەڤدە ساڵیدا، کاتێك کە خوێندکار بووە لەناوەندیی ئیسکانی هەولێر، پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردووە. لەقۆناغی ئاشتیی دوای راگەیاندنی بەیاننامەی ١١ی ئازاردا، لەساڵی ١٩٧٢دا بووە کارگێڕی رێکخراوی رووناکیی پارتی دیموکراتی کوردستان لەهەولێرو هەر ئەو ساڵە شەوانە دەستی بەخوێندن کرد لەئامادەیی هەولێر، بەڵام لەبەر سەرقاڵبوونی بەهەڵسوڕانی سیاسی لەڕێکخراو، لەخوێندن دابڕا.

لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٧٤، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد. هەر ئەو ساڵە بەشدار بوو لەشەشەمین خولی کادیرانی پارتی لەڕێنوێنی شێخی. لە مانگی تشرینی دووەمدا کرایە کارگێڕ لەناوچەی هێزی قەندیل کە بارەگاکەی لەگوندی نێودەشت بوو.

پاش ئیمزاکردنی رێککەوتننامەی جەزایر لەنێوان عیراق و ئێران و هەرەس هێنانی شۆڕش، رووی لەئێران کردو بوو بەپەنابەر. لەمانگی نیسانی ١٩٧٦ بەپەنابەر لەئەمسا وەرگیرا. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو بەشدار بوو لەدروست کردنی تەونی رێکخستن بۆ یەکێتی لەئەمساو لەم رووەوە یەکەم کۆبوونەوە کە بەئەندامە بەراییەکانی یەکێتی لەئەمسا کرابێ، فوئادی مەلا مەحمود لەکافتریای مۆتیف لەنزیك

زانکۆی ڤیەننا ئەنجامی داوە. هەمان ساڵ بەشداریی لەکۆنگرەی فرانکفۆرتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورددا کردو ساڵی ١٩٧٩ بووە ئەندامی کۆمیتەی بەڕێوەبەریی گشتیی کۆمەڵەی خوێندکاران و لێپرسراوی پەیوەندییەکانی لەئەورووپای ڕۆژهەلات.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨١ بووە ئەندامی لقی ئەورووپای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لەناو لقیش ئەرکی پەیوەندییەکانی پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٨٧ بەئامادەبوونی سکرتێری کۆمەڵە نەوشیروان مستەفا، لەکۆنفرەنسی ڕێکخراوی نەمسا بەلێپرسراوی ڕێکخراوی کۆمەڵە لەنەمسا هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٩٠ دوو دیداری گرنگی بۆ سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جەلال تاڵەبانی ڕێکخست، یەکێکیان لەگەڵ ڤانسلاڤ هاڤل سەرۆکی کۆماری چیکسلۆڤاکیا بەهاوکاریی دێنس پیر وەزیری دەرەوەی چیکسلۆڤاکیاو براتینکای ئەندامی سەرکردایەتیی بزووتنەوەی هاڤل و کارل سوارچل بێرگ کە دواتر بووە وەزیری دەرەوەی کۆماری چیك، ئەویتر لەگەڵ برۆنۆ کرایسکیی سەرەك وەزیرانی نەمساو جێگری سەرۆکی ئینتەرناسیۆنالیست سۆسیالیست. بۆ ساڵی دواتر، راسپێردرا خەلاتی ئاشتیی کرایسکی، کە پێشکەش بەتاڵەبانی کرابوو، وەرگرێ. لەمانگی ئازاری ١٩٩١ نوێنەرایەتیی بەرەی کوردستانیی کرد لەکۆنگرەی نیشتمانیی عیراق (INC).

لە ١٥ی ئایاردا گەڕایەوە بۆ کوردستان و بووە ئەندامی لیژنەی هەماهەنگیی نێوان بەرەی کوردستانی و حکومەتی عیراق و لەحوزەیراندا بەشداریی لەشاندی یەکێتی کرد لەکۆنگرەی سۆسیال ئینتەرناسیۆنال لەئیستانبول. لەمانگی ئابدا بووە لێپرسراوی کاروباری شاری هەولێری بەرەی کوردستانی و دواتریش بووە کارگێری مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر.

ساڵی ١٩٩٢ لەسەر لیستی سەوز بووە ئەندامی پەرلەمانی کوردستان و جێگری لێپرسراوی فراکسیۆنی سەوز. لەنیسانی ساڵی ١٩٩٣ەوە تا ئابی ١٩٩٦ وەزیری کشتوکاڵ بوو لەحکومەتی هەرێمی کوردستان.

لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٩٦ بووە وەزیری تەندروستی و کاروباری کۆمەڵایەتی لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم و لەسەرەتای مانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩٧ بووە وەزیری هاوکاریی مرۆڤایەتی و لەهەمان کاتدا لێپرسراوەتیی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتیی پێ سپێردرا.

لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەسلێمانی لەساڵی ٢٠٠١، بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاش سەقامگیربوونی هەنگاوەکانی ئاشتبوونەوەی یەکێتی و پارتی، لەساڵی ٢٠٠٢ کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر. لەمانگی حوزەیرانی ساڵی ٢٠٠٣ وەك لێپرسراوی مەڵبەندی موسڵ گوێزرایەوە بۆ موسڵ و لەمانگی ئایاری ساڵی ٢٠٠٥ لێپرسراوەتیی مەڵبەندی هەولێری پێ سپێردرایەوە.

لەکۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ بووە لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییە گشتییەکانی یەکێتی لەبەغدا. لەناوەڕاستی ساڵی ٢٠٠٩ بووە لێپرسراوی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوە. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەسلێمانی لەساڵی ٢٠١٠، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو پاشان کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی دهۆك و سەرپەرشتیاری مەڵبەندی موسڵ، ساڵی ٢٠١٢ گواسترایەوە بۆ هەولێر و بۆ جاری دووەم لێپرسراوێتی مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێری گرتە ئەستۆ.

سەعدی عەزیز*

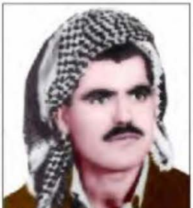

ئەندامی سەرکردایەتی.

ناوی تەواوی سەعدی عەزیز حەمەد ئەمین، ناسراو بە سەعدی گچکە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی گوندی سێبیران لەناوچەی قوشتەپەی پارێزگای هەولێر. بەڕیشە دەچێتەوە سەر خێزانێکی جوتیاری هەژار. ئەم ڕیشە کۆمەڵایەتییە ڕۆڵی هەبوو لەگەلاڵەکردنی بیروباوەڕە چینایەتییە شۆڕشگێڕەکانی. لەتافی منداڵیدا خرایە بەر خوێندنی ئاینی و لەم ڕووەوە گەیشتە قۆناغی فەقێتی. بەلام دوای ئەوەی لەگوندی دووگردکان خوێندنگە کرایەوە، وازی لەخوێندنی ئایینی هێناو ڕووی لەخوێندنی مەدەنی

کرد. بەڵام لەبەر سەختیی ژیانی خێزانەکەی، خوێندنی پێ تەواو نەکرا، وازی لەخوێندن هێناو دەستی بەکارکردن کرد.
لەتەمەنی حەڤدە ساڵیدا لەگەڵ برایەکی روویان لەشاری هەولێر کردو لەگەڕەکی سەیداوە نیشتەجێ بوون. لەوێ دەستی بەکرێکاری کردو وردە وردە تێکەڵ بەجیهانی سیاسەت بوو. ساڵی ١٩٦٢ چوو بۆ خزمەتی سەربازی و ساڵی دواتر پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەچەمی رێژان ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەپێشمەرگایەتیدا جەربەزەییەکی وای نواند کە لەماوەیەکی کورتدا بەپلەکاندا سەرکەوت و گەیشتە ئاستی فەرماندەی بەتالیۆن. لەشەڕەکانی ماکۆك و شیشار کە سێ مانگیان خایاند، شکستی بەسوپای عیراق گەیاندو خودی خۆیشی لەو شەڕانەدا بریندار بوو.
ساڵی ١٩٧٤، دوا بەدوای هەرەس هێنانی ئاگربڕی چوار ساڵەی نێوان شۆڕش و حکومەتی عیراق، وەك فەرماندەی بەتالیۆن لەهێزی قەندیل دانرا. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی لەگەڵ عەلی عەسکەریدا، کە لێپرسراوی هێزی قەندیل بوو، پتەوتر کرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، وەك پەنابەر هانای بۆ ئێران بردو لەشاری مەهاباد گیرسایەوە.
سەعدی عەزیز لەسەرەنجامی رەوشەکە ناڕازی بوو، بۆیە پەیوەندیی بەسەرکردە ناڕازییەکانی تردوە کردو لەدوو کۆبوونەوەدا، کە یەکێکیان لەورمێ بەستراو ئەویتر لەمەهاباد، بەشدارییەکی کاریگەری کردو پشتیوانیی لەوە کرد کە بگەڕێنەوە بۆ عیراق و لەوێ دەست بەخەباتی سیاسی بکەن. پاش گەڕانەوەی بۆ عیراق، لەساڵی ١٩٧٦دا لەگەڵ هەر یەك لەعەلی عەسکەری، ساڵح یوسفی، خالید سەعید، تاهیر عەلی والی، عومەر مستەفا، رەسوڵ مامەند، ناسیح ئیسماعیل ئەحمەد، عەلی هەژارو کاردۆ گەلاڵی بەشداریی لەدامەزراندنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستاندا کردو هەموویان پێکەوە کەوتنە کارکردن بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستاندا.
پاش ئەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیست بوو بەباڵێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، هەوڵەکان بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار چڕتر کران و لەمانگی ئابی ١٩٧٦دا پۆلێك لەسەرکردەکانی بزووتنەوەی سۆسیالیست، لەوانە سەعدی عەزیز، روویان کردە قەندیل و لەقەڵەمڕەوی هەڵسوڕانی چالاکییەکانیان، جاڕی هەڵگیرسانەوەی شۆڕشێکی نوێیان دا.
لەتشرینی یەکەمدا بەناوچەکانی دەشتی هەولێرو کۆیەو خۆشناوەتیدا گەڕاو جاڕی شۆڕشی داو لەپێکدادانێکدا لە ٤ی کانونی دووەمی ١٩٧٧دا لەسەر رێگای نێوان پیرمام و مەلا ئۆمەر بریندار بوو.
لەیەکەم کۆبوونەوەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە لەناو وڵات لەدۆڵی گۆستە لەبادینان لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب و ١٢ی ئەیلولی ١٩٧٧ بەڕێوە چوو، وەك یەکێ لە شەش نوێنەرەکەی بزووتنەوەی سۆشیالیست لەناو سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانی دیاری کراو لەپرۆسەی رێکخستنەوەی هێزی پێشمەرگەدا کرایە فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر. لەو ماوەیەدا چەند نەبەردێکی دژی هێزەکانی عیراق لەسەفین، هەورێ، حەسەن موتریب، شیوەشان و قازبەگیان بەڕێوە برد کە ناوبانگێکی زۆریان وەك فەرماندەیەکی بەتوانا بۆ دروست کرد.
رۆژی ٨ی ئازاری ١٩٧٨ لەکاتی بەرێکەوتنی هێزەکەی بەرەو نۆکان بۆ بەشداری کردن لەکۆبوونەوەی سەرکردایەتی، هێزەکە لەگوندی دەشتێو لە ناوچەی پشدەر تووشی شەڕ بوو، لەئاکامدا سەعدی عەزیز و ١٢ پێشمەرگە شەهید بوون و چواری تریش بەبریناری بەدیل گیران و دواتر لە ٢١ی حوزەیران لەزیندانی موسڵ لەسێدارە دران.

سەقز (فیستیڤاڵ)

فیستیڤاڵێکی هونەرییە بەناوی میهرەجانی نەورۆزو هەڵەبجە لە ٢١ی ئازاری ١٩٩٠ لەهۆڵی سینەمای ئیستیقلال لەشاری سەقز لەئێران ساز کرا. فیستیڤاڵەکە کۆمیتەی شاخی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستان لەژێر دروشمی «بۆ ئاشتی، بۆ مرۆڤ، بۆ کوردستان» سازی کرد.
لەم فیستیڤاڵەدا چەند بەرهەمێکی تیپی شەهید کارزان پێشکەش کران و هەندێ هۆنراوەی تێدا خوێنرایەوە. ئەرکی بەڕێوەبردنی فیستیڤاڵەکە لەئەستۆی فازڵ قەسابدا بوو، پێشکەشکاریش فەرهاد سەنگاوی بوو. گۆرانیبێژەکان بریتی بوون لە حەمە جەزا عەلی. سەلام ئەحمەد فارس، شوان کەریم کابان، سیار بامەڕنی، ئاکۆ مەحمود، بەناز حەمە جەزاو عەتا حاجی عەلی. کۆرس لەمانە پێکهاتبوو: ستار کەریم، ئەکرەم رەحیم، بەهادین مەجید، هاورێ

مەحمود، كرمانج حەمە مراد، ئەکرەم محەمەد ئەمین، دلاوەر ئەحمەد، ڕێباز بابان، بەختیار عومەر، بادینان جەلال، هونەر حەمە جەزا، تەها حەمە جەزا، بێگەرد حەمە جەزا، نیان جەلال، نیگار هیوا، بەهار زوهدی، ئاشتی رەئوف، چنار بەکر، نیگار بەکر. هۆنراوەی سرودو گۆرانییەکان هی پیرەمێرد، هێمن، عەبدوڵڵا پەشێو، جەوهەر کرمانج، گۆران، مەولەوی و رەفیق سابیر بوون.

مۆسیقاژەنەکان: ئاراس ئیبراهیم، سۆران جەلال، دلێر ئیبراهیم، دڵشاد مستەفا (دلۆڤان)، شوان کابان و عەتا حاجی عەلی. ئاوازەکانیش هی حەمە جەزاو ئاراس ئیبراهیم و دلێر ئیبراهیم بوون.

سەلاح رەنجدەر

پێشمەرگەو کادیرو ڕۆژنامەنووس. ناوی تەواوی سەلاحەددین ئیسماعیل محەمەد ئەمین، لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی گەڕەکی ئیمام قاسم لەشاری کەرکوك. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەکەرکوك تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٧ لەپەیمانگای گەشتوگوزاری بەغدا وەرگیراو هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستانەوە کردو لەو ڕێگەیەوە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی دواتر، بەهۆی ئاشکرابوونی بەشێکی ڕێکخستنەکانی هەولێرو سلێمانییەوە، ڕێکخستنەکەی بۆ ماوەی ساڵێك هەموو جموجوڵی خۆی هەڵپەسارد. ساڵی ١٩٧٩ دوا بەدوای تەواو کردنی خوێندن و دامەزرانی بەفەرمانبەر لەفەرمانگەی گەشتوگوزاری سلێمانی، پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردەوە. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی ڕێکخستنی لەسلێمانییەوە بۆ کەرتی ڕێکخستنی بازیان گوێزرایەوەو لەو کاتەدا ئاوات شێخ جەناب لێپرسراوی کەرتەکە بوو.

هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٥٧ی سەگرمە بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٨٥ بوو بەکادیری کۆمەڵەو ئەرکی سەرپەرشتی کردنی ڕێکخستنەکانی ناوچەی قەرە حەسەن و بەشێکی ڕێکخستنەکانی ناوچەی جەباریی پێ سپێردرا. لەو کاتەدا ڕێکخستنەکان بەهۆی جیابوونەوەی گرووپی ئاڵای شۆڕشەوە نەختێك شێواوییان تێکەوتبوو. ئەو توانی شانەو هێڵە پەرش و بڵاوو دابڕاوەکان ڕێك بخاتەوە.

ساڵی ١٩٨٦ لەڕێکخراوی ٤ی کۆمەڵە، پلەی ئەندام کەرتی ڕێکخستنی پێ درا. ساڵی ١٩٨٩ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا، بەڵام لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا پەیوەندیی بەیەکێتییەوە کردەوە، بەشداریی لەڕاپەڕیندا کردو دواتر بووە لێپرسراوی کەرتی ڕێکخستنی چەمچەماڵ. ساڵی ١٩٩٣ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ڕێکخستنی چەمچەماڵ و لەپاڵ ئەم لێپرسراوێتییەشدا بەسەرپەرشتیاری ناوچەی چەمچەماڵی مەکتەبی هۆشیاری دانرا. ساڵی ١٩٩٤ لەناو بارەگای کۆمیتەکە رادیۆی دەنگی کەرکوکی دامەزراندو بۆ ماوەی شەش مانگ خۆی بەڕێوەی برد. پاشان مەهدی کاکە حەمەو عارف قوربانی بۆنە بەڕێوەبەری رادیۆکە. ساڵی ١٩٩٥ بووە لێپرسراوی کۆمیتەی ڕێکخستنی ٦ی کەرکوك.

ساڵی ١٩٩٩ گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی پێشمەرگەو لەوێ وەك لێپرسراوی کۆمیتەو ئەندامی دەستەی نوسەرانی گۆڤاری «ڕێبەری پێشمەرگە» کاری کرد.

ساڵی ٢٠٠٤ لەکەرکوك ڕۆژنامەی «رای ئازاد»ی بەهەردوو زمانی عەرەبی و کوردی دەرکرد. ئەم ڕۆژنامەیە کە لەماوەی ١٠ مانگدا ٢٠ ژمارەی لێ دەرچووە، یەکەم ڕۆژنامەی سەربەخۆیە لەکەرکوك دوای ڕوخانی ڕژێمی بەعس.

ساڵی ٢٠٠٦ بوو بەکارگێڕی مەڵبەندو لێپرسراوی بەشی ڕووناکبیری و سەرنوسەری گۆڤاری «ڕێبەری پێشمەرگە». ساڵی ٢٠٠٨ لەبەشی زمانی عەرەبیی زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی دەستی بەخوێندن کرد. ساڵی ٢٠١٠ بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەندو

بەردەوامیش بوو لەسەر کارەکەی وەك سەرنوسەری گۆڤاری «ڕێبەری پێشمەرگە» تا وەستانی گۆڤارەکە لەمانگی ئەیلولی ساڵی ۲۰۱۱، دوای ئەوەی کە ۱۲۰ ژمارەی لێ دەرچوو. ڕاستەوخۆ پاش ئەمە، هەمان مانگ وەك سەرنوسەری گۆڤاری «سەنگەر» دەستبەکار بوو کە یەکەم ژمارەی لەو مانگە دەرچوو. لەپاڵ سەرنوسەریی ئەم گۆڤارە، لێپرسراوەتیی بەشی ڕووناکبیریی مەڵبەندی پێشمەرگەشی گرتە ئەستۆ.

دیاترین بەرهەمەکانی: «بازنەی ئاگر» (۲۰۰۰)، «فەرهەنگی مەشخەڵان بۆ مێژووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان» (۲۰۰٦).

سەلاح عەزیز محەمەد ئەمین*

پێشمەرگە. ناسراو بە سەلاحی کوێخا عەزیز. لەدایکبووی ساڵی ۱۹٦٦ی گوندی بانی بیی بناری چیای بەمۆ لەدەربەندیخان. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەدەربەندیخان تەواو کردووە.

بەهۆی ئەوەی کە براکانی پێشمەرگە بوون، لەساڵی ۱۹۸۳ خۆی و خوشك و چەند برایەکی بۆ ماوەی شەش مانگ دەستگیر کران. دوای ئازاد بوونی، بوو بەپێشمەرگە. لەراپەڕینی ساڵی ۱۹۹۱دا بەشدار بوو لەڕزگارکردنی دەربەندیخان و لە ۱۳ی ئازاردا لەکاتی هەوڵداندا بۆ ڕزگارکردنی خانەقین، لەگەڵ فەلاحی برای و ۱٦ پێشمەرگەی دیکەدا شەهید کران.

سەلاحەددین (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ۸ی دەشتی هەولێر و سەنگەرێکی سوپای عیراق لەهاوینە هەواری سەلاحەددین لە ٥ی تشرینی یەکەمی ۱۹۷۸. لەئاکامدا ژمارەیەك لەسەربازەکانی ناو سەنگەرەکە کوژران و بریندار کران.

سەلیم حەمە ئاغا

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ۱۹٥۲ی گوندی چۆمی کانیانی سەر بەقەزای پشدەر. ساڵی ۱۹۷٦ بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ئاسۆسی هەرێمی چوار، ساڵی ۱۹۷۸ کرا بەفەرماندەی کەرت و هەمان ساڵیش کرا بەجێگری فەرماندەی هەرێمی ۱۱. ساڵی ۱۹۸٦ کرایە جێگری فەرماندەی تیپی ٦۸ی مامەندە، هەمان ساڵیش بووە سەرتیپی ۳۷ی شارباژێر. بەشداری چەندین شەڕو ڕووبەڕوو بوونەوەی کردووە، لەوانە کارەساتی هەکاری، داستانی قەیوان- ماوەت و چەندین چالاکیی دیکە. ساڵی ۱۹۸۹ بووە فەرماندەی بەتالیۆنی ۹ی پشدەر کە پێکهاتبوو لەتیپەکانی ۹۱ی سەفین و ۷۹ی سادرو ۹۳ی کۆیە.

ساڵی ۱۹۹۱ بووە جێگری فەرماندەی هێزی ۹ی پشدەر. لەراپەڕیندا بەشداریی ڕزگارکردنی رانیەو کەرکوکی کرد. ساڵی ۱۹۹۲ کرایە فەرماندەی هێزی ۹ی پشدەر، ساڵی ۱۹۹۳ لەسوپای یەکگرتووی کوردستان کرایە ئەفسەر بەپلەی مقەدەم.

ساڵی ۱۹۹٥ بووە فەرماندەی لیوای پشدەر، ساڵانی دواتریش چەندین پلەو بەرپرسیارێتیی دیکەی پێدرا لەوانە: بەرپرسی قۆڵی کێوەڕەش، فەرماندەی فەرماندەییەکانی ۱۲ی پشدەرو بیتوێن و لەم سەروبەندەدا بەشداری شەڕی دژ بەتیرۆریستانی ئەنسارولئیسلامی کردووە. دوا لێپرسراوەتیی، کارگێڕی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگە بوو بەپلەی لیوا.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا سێ جار بریندار بووە. بەهۆی بوونی ساچمە لەسەری و کاریگەریی چەکی کیمیایی لەسەر تەندروستیی، دووچاری نەخۆشیی سەخت ببوو. لە ٥ی تشرینی دووەمی ۲۰۰۷ لەقەلادزێ کۆچی دوایی کرد.

سەنگاو (چالاکی)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی کۆماندۆدا لەناو شارۆچکەی سەنگاو لە ١٦ی کانونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٥ کۆماندۆ کوژران.

سەنگاو (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە لەناو شاری سەنگاو لە ٦ی ئایاری ١٩٧٩. لەو چالاکییەدا پێشمەرگەیەکی کەرتی گەرمیانی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ، نارنجۆکێکی دەستیی خستە ناو بارەگای حزبی بەعس لەسەنگاو، لەئەنجامدا لێپرسراوی ڕێکخراوی حزبی بەعس و ٣ کارمەندی بارەگاکە کوژران.

سەنگاو (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی شارۆچکەی سەنگاو لەساڵی ١٩٨٦. لە ٩ی مانگی ئازار مەڵبەندی یەك دەستی بە جێبەجێکردنی پلانی گرتنی شارۆچکەی سەنگاو کرد کە پێشتر ئامادەکاریی پێویستی بۆ کرابوو. هێزی پێشمەرگەو هێزی پشتگیری لە سێ قۆڵەوە هێرشیان کردە سەر شوێنە دیاریکراوەکان و لەماوەیەکی پێوانەییدا دەستیان بەسەر ڕەبیەکان و بارەگای ڕێکخراوی حزبی بەعس و بارەگای دەزگای ئەمن و بینای بەڕێوەبەرێتیی ناحیەو مۆڵگەی جاشەکاندا گرت و شارۆچکەکەیان لەهێزەکانی سەر بەحکومەتی عیراق پاك کردەوە.

لەئاکامی ئەم ئۆپەراسیۆنەدا هێزەکانی حکومەت ٣٥ کوژراویان لێ کەوت و ٢٥ کەسیشیان لێ بەدیل گیرا، لەوانە بەڕێوەبەری ناحیەکە فەرید عەزیز بەگ و لەئاکامی شەڕی ناو شارۆچکەکەدا ٤ ئۆتۆمبێلی حکومی سوتێنران و ٣ جبەخانەی گەورەی چەکیش تەقینەوە.

دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە بەمجۆرە بوو: ٤٣ کلاشنکۆف، ٢ برنەو، ٤ دەمانچە، یەك ئار بی کەی، یەك ئار بی جی و یەك ئۆتۆمبێلی سوپەر.

لەم ئۆپەراسیۆنەدا هێزی پێشمەرگە ٦ پێشمەرگەی لەدەستدا کە بریتی بوون لە مشیر ئەحمەد، مەحمود محەمەد ئەمین، باقی عەزیز فەرەج، فایەق ئەمین، یەحیا حەسەن و ڕەحیم کەریم.

هێشتا هێزی پێشمەرگە لەناو سەنگاودا بوو کاتێك هێزەکانی عیراق کەوتنە تۆپباران کردنی سەنگاوو گوندەکانی دەوروبەری. ئەو تیپانەی لەم ئۆپەراسیۆنەدا بەشدار بوون بریتین لەتیپەکانی ٥١ی گەرمیان و ٥٣ی شێروانەو ٥٧ی سەگرمەو ١٥ی شارەزوور ١٧ی زمناکۆو تیپی مەڵبەندی یەك.

سەنگاو: شارۆچکەیەکە ٨٢ کیلۆمەتر لەباشووری ڕۆژهەڵاتی کەرکوکەوە دوورە، لەباکووردا بەڕێگایەك بەچەمچەماڵەوە بەستراوەتەوە، لەباشووردا بەباوەنوورو کەلارو کفرییەوە، لەڕۆژهەڵاتدا بەقەرەداغەوەو لەڕۆژئاوادا بەقادر کەرەمەوە. ئەم شارۆچکەیە لەڕێی چەمچەماڵەوە بەسلێمانی و کەرکوکەوە بەستراوەتەوە هەروەها لەقەرەداغیشەوە پەیوەندی بەسلێمانییەوە دەکات.

سەنگاو (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی شارۆچکەی سەنگاو بۆ جاری دووەم لەیەك ساڵدا. پاش نزیکەی ٩ مانگ لەگرتنی شارۆچکەی سەنگاو بۆ جاری یەکەم، لە ٢٠ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٦ بۆ دووەم جار لەلایەن تیپەکانی مەڵبەندی یەکەوە لەماوەیەکی پێوانەییدا دیسان دەستی بەسەردا گیرایەوە.

بەپێی پلانەکە، سەرەتا دەست بەسەر هەموو ڕەبیەکانی دەوروبەریدا گیراو پێش نیوەڕۆ هێرشی پێشمەرگە بۆ ناو شارۆچکە دەستی پێکرد. ئەو ماوەیەی کە تێیدا پێشمەرگە بەگرتنی ڕەبیەکاندا خەریك بوو، دەرفەتی بەژمارەیەکی زۆری جاشەکانی ناو شارۆچکەکەو لێپرسراوە بەعسی و حکومییەکان دا لەشار بچنە دەرێ و هانا بۆ سەربازگەی دەرەوەی شارۆچکەکە ببەن.

سەرەڕای هەوڵی هێزی پێشمەرگە، نەتوانرا دەست بەسەر سەربازگەکەدا بگیرێ. پاش ئەوەی هێزی پێشمەرگە هەموو ئامانجەکانی لەناو شارۆچکەکە بەدەستهێنا، شارەکەی بەجێ هێشت و گەڕایەوە بۆ شوێنەکانی خۆی.

ئەم ئۆپەراسیۆنە بەڕابەرایەتیی شەوکەت حاجی موشیرو بەهاوکاریی مەحمود سەنگاوی و عادل شوکرو حەمە ڕەش، جێبەجێ کرا. هێزی پێشمەرگە لەم ئۆپەراسیۆنەدا دوو شەهیدی هەبوو کە بریتین لە هەمزە ڕەش فەرماندەی مەفرەزەو بەکر باجەلان لەهێزی پشتگیری.

سەنگەر (گۆڤار)

گۆڤارێکە مەڵبەندی ٢ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسەرگەڵوو دەری کردووە. لاپەڕەکانی بەفۆتۆستێنسل خراونەتە سەر ستێنسل و پاشان بەڕۆنیۆ راکێشراون. زیاتر گۆڤارێکی عەسکەری بووە. بابەتی تێدایە دەربارەی لەشکری رزگاریی گەل و چەکی کلاشنکۆف و رۆڵی مەڵبەند لەپێشخستنی شۆڕشدا، بەڵام هەندێ بابەتی سیاسیشی تێدا بووە بەمەبەستی بڵاوکردنەوەی رۆشنبیریی شۆڕشگێڕانەو پەرەپێدانی گیانی خۆڕاگری وەك بابەتەکانی تایبەت بەچەمکی فاشیزم، حزبی کرێکاران و رەنجدەران، گوندی عەسکەر. هەروەها هەندێ بابەتی وێژەییشی تێدا بڵاو کراوەتەوە.

قەبارەی نیو فولسکایە. وێنەی بڵاوکردۆتەوە. ئەحمەد عارف سەرپەرشتیی کردووەو زۆربەی بابەتەکانی نوسیوە یان ئامادە کردووەو چەند کادیرێکی راگەیاندنی مەڵبەندیش یارمەتییان داوە. تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچووە کە ژمارەی لاپەڕەکانی ٤٠ لاپەڕەیە، ئەویش لەمانگی تەموزی ١٩٨٣. لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەبەرگەڵوو چاپ کراوە.

سەنگەر (گۆڤار)

گۆڤارێکی رۆشنبیریی گشتییە، مەڵبەندی رێکخستنی پێشمەرگە مانگانە دەری کردووە. زانیاریی گشتیی دەربارەی مەسەلە سیاسییەکان و مێژووی کوردایەتی و خەباتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بواری پێشمەرگانە بڵاوکردۆتەوە.

سەرپەرشتیاری گشتیی گۆڤارەکە مستەفا چاوڕەش و سەرنوسەرەکەی سەلاح رەنجدەرە. ژمارەی ١ی لەئۆکتۆبەری ساڵی ٢٠١١ دەرچووەو لەسلێمانی چاپ کراوە.

بەشداربووانی ژمارە ١: ئەموزاد ساڵح، ئەحمەد حەمە ساڵح، شێرزاد رەنجەڕۆ، سەلاح رەنجدەر، محەمەد فاتح و محەمەد مەجید عەسکەری.

سەنگەسەر (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی پارێزگاریی مەکتەبی سیاسی و پۆلیسەکانی بنکەی پۆلیسی سەنگەسەر لەناو شارۆچکەی سەنگەسەر لە ٢٧ی کانوونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران و ٦ سەربازی دیکەش بریندار بوون. ١ ناقیلەش تێکشکێنرا.

سەوت ئەلئیسبوع [صوت الاسبوع] (بڵاوکراوە)

صوت الاسبوع

هەواڵنامەیەکی هەفتانەیە دەزگای راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی عەرەبی دەری کردووە. زیاتر گرنگیی بەبڵاوکردنەوەی هەواڵ و وتاری سیاسی داوە. فائز یونس ناسراو بە ئەبو شەهاب کە عەرەبێکی خەڵکی شاری موسڵە، سەرپەرشتیی دەرچوونی کردووە.

دیزاینەکەی سادەیە. بابەتەکان بەتایپی دەستی لەسەر کاغەزی ستێنسل تایپ کراون و پاشان بڵاوکراوەکە بەئامێری رۆنیۆ دانەی لەبەر گیراوەتەوە. ژمارەی لاپەڕەکانی لەژمارەیەکەوە بۆ ژمارەیەکی تر جیاوازە، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی، کەوتۆتە نێوان ٤-٨ لاپەڕە. سەرچاوەی هەواڵەکانی، رادیۆ عەرەبییەکانە، بەتایبەتی بی بی سیی لەندەن، مۆنت کارلۆ، ئیسرائیل، دەنگی ئەمریکاو هەندێ جار رادیۆی بەغدا. هەواڵەکان بەشەو لەکاتی پەخشی هەواڵەکاندا تۆمار دەکران و پاشان بژار دەکران و هەواڵە گرنگ و پێویستەکان

تایپ دەکران. لەهەر ژمارەیەك دەوروبەری ١٠٠ دانە چاپ دەکرا و بەسەر بارەگاکانی ناوچەی سەرکردایەتی دابەش دەکران، ژمارە بەراییەکان سەروتاریان لەگەڵ بڵاو دەکرایەوە، دواتر بەبێ سەروتار بڵاو کرایەوە، لە توژەڵە لە چاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراوە. قەبارەی فولسکاب بوو. ژمارە ١ی ئەم بڵاوکراوەیە لە ١٥ی کانونی دووەمی ١٩٨٢ دەرچووە. پاش گواستنەوەی بارەگای دەزگای راگەیاندن لەتوژەڵەوە بۆ باوزێ لەئازاری ١٩٨٣، هیچ ژمارەی تری لێ دەرنەچوو.

سەید سادق (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە لەناو شاری سەید سادق لە ٢٩ی ئابی ١٩٧٩. پێشمەرگەکانی کەرتی ٧ی هەرێمی ١ی هەورامان چوونە ناو سەید سادق و بە ئار بی جی و نارنجۆك ئەنداز لەو رەبیانەیان دا کە دەڕواننە سەر شار، لەئاکامدا ٢ سەرباز کوژران و ٣ سەربازی دیکە بریندار کران.

سەید کەریم هەودیانی*

فەرماندەو ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی گوندی هاودیان لەناوچەی رەواندز. بەناوی باوکییەوە ناو نراوە، چونکە کە باوکی مردبوو، ئەو لە سکی دایکیدا بوو. ساڵی ١٩٧٢ خوێندنی لەکۆلێجی سەربازیی عیراق تەواو کردو بوو بەئەفسەر.

ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەهێزی سەفین بوو بەفەرماندەی بەتالیۆن. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، لەئێران بوو بەپەنابەر. بەڵام پاش ئەوەی کە هەواڵی دامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی بیست، لەئێرانەوە رووی کردە سوریاو پەیوەندیی بەیەکێتییەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٧ لەسوریاوە بەناو تورکیادا لەگەڵ دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی مەفرەزە سەرەتاییەکان گەیشتە ناوچەی برادۆست و ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردەوە. ساڵی ١٩٧٧ بووە یەکەم فەرماندەی هەرێمی ٧ی باڵەك. لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ لەکۆبوونەوەی فراوانی گوندی شێنێ کە دووەم سەرکردایەتیی هەڵبژێردراوی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانی لێ کەوتەوە، بوو بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە. ساڵی ١٩٨٤ پاش دامەزراندنی مەڵبەندەکان، کرایە لێپرسراوی عەسکەریی مەڵبەندی ٤.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداری و فەرماندەیی چەندین شەڕی کردووە لەوانە شەڕەکانی ئیسکۆری، زیارەت، شێنێ، قەڵاسنج، قەندیل، هەورێ، هیران، باڵەکایەتی، دەشتی هەولێرو رزگارکردنی بێتواتە.

لەکاتی گفتوگۆی نێوان یەکێتی و حکومەتی عیراق، لە ١٥ی ئەیلولی ١٩٨٤ لەکاتی گەڕانەوەی لەسلێمانییەوە بۆ سورداش، خۆی و دوو پێشمەرگە. بەناوی ئەهرۆ عەبدوڵلاو سەباح مەجید لەبازگەی تاسڵوجەی نزیك سلێمانی کەوتنە بۆسەی جاشەکانەوەو شەهید کران.

سەیفەددین عەلی ئەحمەد عەلی

کادیرو پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە مامۆستا سەیفەددین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی گوندی کەندالە قەڵی سەر بەناحیەی دیبەگەی قەزای مەخمور لەپارێزگای هەولێر. لەبەر ئەبوونی خوێندنگە لەگوندەکەیان، ناچار بوە بچێتە گوندی عالا. خوێندنی ناوەندیی لەشارۆچکەی دیبەگە تەواو کردوە. ساڵی ١٩٧٠ خوێندنی خانەی مامۆستایانی لەهەولێر بەئەنجام گەیاندوە و ساڵی ١٩٧٢ بووە بە مامۆستای وانەبێژ لەگوندی سەرگەڕان.

ساڵی ١٩٧٣ فەرمانی دامەزراندنی بۆ دەرچوو، بووە مامۆستا لەگوندی گەرەوانی سەروو لەناوچەی رەواندز. دوای هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو رژێمی عیراق لەساڵی ١٩٧٤، لەو گوندە وەك مامۆستا مایەوە. بەڵام

دوای ئەوەی شەڕ ناوچەکەی تەنییەوە، بەشێکی زۆری دانیشتوان ناوچەکەیان بەجێ هێشت و لەئێران ئاوارە بوون، ئەویش لەگەڵ خەڵکەکەدا ئاوارە بوو، لەئۆردوگای زێوە لەنزیك شاری ورمێ گیرسایەوەو ئەرکی مامۆستایەتیی خۆی لەخوێندنگەیەکی ئۆردوگاکە بەجێ هێنا.

دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ عیراق و دووبارە لەهەمان گوندی پێشوو بەمامۆستا دامەزرایەوە. سەرەتای ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨١ بووە پێشمەرگە.

دوای ئەوەی چەند مانگێك لەبناری قەندیل مایەوە، نێردرایە کەرتی ڕێکخستنی دەشتی هەولێرو کرایە لێپرساوی پۆلی ڕێکخستن. ساڵی ١٩٨٣ بووە لێپرساوی کەرتی ڕێکخستنی ڕەواندزو لەگەڵ دەستپێکردنی پرۆسەی وتووێژ لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و ڕژێمی عیراق لەکۆتایی ئەو ساڵە، کرایە ئەندامی لیژنەی هەماهەنگیی هەولێر.

ساڵی ١٩٨٤ بووە لێپرساوی ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەران لەتیپی ١٩ی کۆڕەك و بۆ ساڵی دواتر هەمان ئەرکی لەتیپی مەڵبەندی ٣ی هەولێر گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨٨ بووە ئەندامی ڕێکخراوی ٢ی کۆمەڵەو لەتیپەکانی ١٢ی سۆران، ١٩ی کۆڕەك، ٧٢ی باڵەك، ٧٨ی کاروخ، ٨٣ی هەورێ، ٨٦ی دەشتی هەولێر، ٩٣ی کۆیەو تیپی مەڵبەندی ٣ی هەولێر کاری ڕێکخستنی ئەنجام دا.

ساڵی ١٩٩١ لەکاتی وتووێژی نێوان بەرەی کوردستانی و ڕژێمی عیراقدا کرایە بەرپرسی لیژنەی هەماهەنگیی هەولێر. ساڵی ١٩٩٢ بووە بەرپرسی کۆمیتەی ڕێکخستنی ئاکرێ. ساڵی ١٩٩٤ پاش دامەزراندنی مەڵبەندی ئاکرێ، بووە کارگێڕی مەڵبەند. هەر ئەو ساڵە بووە ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییە کوردستانییەکان و پاشان بووە جێگری مەڵبەندی ڕێکخستنی پێشمەرگە.

ساڵی ١٩٩٧ بووە لێپرساوی سیاسیی فەرماندەیی ٢ی هەولێر لەکۆیەو لەمانگی تشرینی دووەمی ئەو ساڵەدا کرایە جێگری بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پاشان لەساڵی ٢٠٠٧دا بووە بەرپرسی بەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی گشتی. ساڵی ٢٠٠٩ خانەنشین کرا.

سیامەند مامیر شاسواری

پێشمەرگەو کادیری ڕاگەیاندن. ناوی تەواوی سیامەند ئیسماعیل سادق.

لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شاری سەقز لەکوردستانی ئێران. لەبنەماڵەیەکی ڕۆشنبیرو خاوەن شەهیدە. ساڵی ١٩٦٣ لەخوێندنگەی سەرەتایی بوعەلی سینا لەسەقز دەستی بەخوێندن کرد. ساڵی ١٩٦٩ لەدواناوەندیی سەعدی درێژەی بەخوێندن داو ساڵی ١٩٧٢ هەر لەو خوێندنگەیە دەستی بەخوێندنی ماتماتیك کردو لەو ماوەیەدا لەهەموو ساڵەکانی خوێندندا بەیەکەمی پۆلەکان دەردەچوو.

ژیانی سیاسیی لەساڵی ١٩٧٢ دەست پێدەکا، کاتێك لەگەڵ هەر یەك لەسدیق فەروخیان و جەعفەر ئەمین زادەو ڕەوفی پەرستار بەشدار بوو لەدامەزراندنی ڕێکخراوی کوردستانی ئازاد کە ڕێکخراوێکی چەپی کوردستانی بوو. ساڵی ١٩٧٣ لەزانکۆی ئەفسەرانی فڕۆکەوانی لەتاران وەرگیرا، بەڵام پاش سێ مانگ لەسەر داوای ڕێکخراوەکە وازی لەخوێندن هێناو گەڕایەوە بۆ سەقز.

ساڵی ١٩٧٥ لەشالاوێکی دەزگای ساواکی ئێران لەشارەکانی سەقزو بۆکان و مەریوان و سنەو تاران دژ بەڕێکخستنە نهێنییەکانی ڕێکخراوی کوردستانی ئازاد، لەگەڵ ٥٨ ئەندامی ڕێکخراوەکەدا گیراو لەو ١٣ کەسە بوو کە بەدرێژایی شەش مانگ خرانە بەر دڕندترین شێوەی ئەشکەنجەدان و پاشان سزای زیندانی کردنیان بەسەردا سەپێنرا.

سێ ساڵ لەبەندیخانەی سنە مایەوەو لەو ماوەیەدا بەشداریی لەهەموو مانگرتنەکاندا کرد کە گەورەترینیان مانگرتنی ساڵی ١٩٧٧ بوو کە گەورەترین مانگرتنی زیندانیان بوو لەمێژووی ئێرانداو ٢٤ شەوو ڕۆژی خایاند. ئەم مانگرتنە دەرەوەی زیندانیشی هەژاندو بەهۆیەوە خۆپیشاندانی گەورە بۆ پشتیوانی کردن لەمانگرتنی زیندانییەکان ڕێك خراو لەم سەروبەندەدا چل کەس لەخۆپیشاندەران دەستگیر کران. مانگرتنەکە سەری گرت و لەجیهاندا دەنگی دایەوە. نوێنەری خاچی سوری نێودەوڵەتی

لەسویسراوە چوو بۆ ئێران و سەردانی مانگرتووەکانی کردو فشاری لەسەر رژێمی شا دروست کرد تا داواکارییەکانیان دەستەبەر بکات.

لەزینداندا درێژەی بەخوێندن داو دیپلۆمی دواناوەندیی لەرشتەی ماتماتیك بەدەستە هێنا. ساڵی ١٩٧٩ لەسەروبەندی روخانی رژێمی شادا زیندانییەکان بەندیخانەی سنەیان شکاندو ئازاد بوون. ئەم راکردنەش دەرفەتێکی لەبار بوو بۆ بەشداری کردن لەخەباتی خەڵکی راپەڕیو و لەدژی رژێمی شا.

پاش روخانی رژێمی شا، بەشدار بوو لەدامەزراندنی بنکەی بوژاندنەوەی کەلتوری کوردی و لەگەڵ هەر یەك لەجەعفەر ئەمین زادەو عەبەی فەلاحی و رەوفی پەرستارو تەوار شاسواری لەتاران پێشکەوتوترین چاپخانەی ئۆفسێتیان کڕی و لەشاری سەقز دایانمەزراند. ئۆبەرەی کارەکەش چاپکردنی ئەو کتێبەی فێربوونی زمانی کوردی بوو کە سیامەند لەبەندیخانە نوسیبوی. کتێبەکە بەتیراژی دەیان هەزار دانەی لێ چاپ کرا بۆ ئەو سەردەمە کە بزوتنەوەی کوردایەتی لە ئێران لە بوژانەوەدا بوو، ئەم کتێبە بایەخێکی تایبەتی هەبوو.

هەر ئەو ساڵە لەگەڵ چەند سیاسەتمەدارێکی دێرینی وەك سەید رەشید، کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستان و یەکێتیی جوتیارانی کوردستانی دامەزراندو هەر لەو ماوەیەشدا کۆمەڵەی یەکسانی پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا پێك هێنا. دوابەدوای درووست بوونی قەیران لەناو کۆمەڵەی یەکسانیدا، لەگەڵ چەند کادیرێکدا لەکۆمەڵەی یەکسانی جیا بۆوە. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو لە بارەگای ناوەندی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان وەك لێپرساوی چاپخانەو بەشی تەکنیکیی دەزگای راگەیاندنی کۆمەڵە دەستی بەکارکردن کرد. هەر ئەو ساڵە بەئەندامی کۆمەڵەی رەنجدەران وەرگیراو ئەرکی رێکخستنی پێ سپێردرا.

لەو ساڵەدا بووە ئەندامی هەڵبژێردراوی دەستەی کارگێڕی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان و بەشێکی زۆری ئەرکی تایپ و دیزاین کردنی گۆڤاری «نوسەری کوردستان»ی گرتە ئەستۆو بەنوسینیش بەشداریی تێدا کرد.

ساڵی ١٩٨١ بەشدار بوو لەیەکەم کۆنفرەنسی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و لەم کۆنفرەنسەدا ئەندامی دارشتنی پرۆژەی بەرنامەو پەیڕەوی ناوخۆی کۆمەڵە بوو. پاش کۆنفرەنس، ئەرکی تایپ و دیزاین کردنی خولی دووەمی گۆڤاری «کۆمەڵە»ی گرتە ئەستۆو چەند نوسینێکیشی تێدا بڵاوکردەوە. هەر لەو ماوەیەشدا کتێبەکەی «هەژدەی برومێری لویس بۆناپارت»ی کارل مارکسی لەفارسییەوە وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی. دواتر ئەم کتێبە وەك بەشێك لەبەرنامەی وەرگێڕانی نوسینەکانی مارکس و ئەنگلس و لینین چاپ کرا.

ساڵی ١٩٨٢ بووە ئەندامی کەرتی رێکخستنی شەهید ئازاد لەناوچەی سەرکردایەتی و دواتریش لێپرساوەتیی کەرتەکەی پێ سپێردراو لەمانگی ئابدا بەشدار بوو لەکۆنفرەنسی دووەمی کۆمەڵە.

ساڵی ١٩٨٣ لەکاتی گواستنەوەی بارەگاکانی سەرکردایەتی لەزەڵی و ناوزەنگ، ئەرکی گواستنەوەی کتێبخانەو ئەرشیفی کۆمەڵەو ئەرشیفی تایبەتی سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی بۆ دۆڵی جافەتی پێ سپێردرا.

هەر ئەو ساڵە کرایە بەرپرسی دارایی یەکێتی لەدۆڵی جافەتی. پاش بەگەڕکەوتنەوەی دەزگای رۆشنبیریی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٨٤، چاپخانەکەی لەدۆڵی جافەتییەوە بۆ سورداش گواستەوەو هەر ئەو ساڵە بەشدار بوو لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە لەمێرگەپان لەبناری چیای پیرەمەگرون. پێش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان حکومەتی عیراق و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، چاپخانەکەی بۆ ناوچەی مەرگە گواستەوە. دوا بەدوای دامەزراندنی دەزگای ناوەندی رۆشنبیریی کۆمەڵە، بەردەوام بوو لەسەر کارکردن و ئەرکی تەکنیکیی دەرکردنی خولی سێیەمی گۆڤاری «کۆمەڵە»ی گرتە ئەستۆ. لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٦ بەشدار بوو لەگواستنەوەی کەلوپەل و ئەرشیف و چاپخانەی دەزگای ناوەندی رۆشنبیریی کۆمەڵە بۆ دۆڵەکۆگە.

پاش گەڕانەوەی لەدۆڵەکۆگە، لەگەڵ ئەو هێزەی مەڵبەندی ٤ کە ئازاد هەورامی سەرپەرشتیی دەکرد، چوو بۆ ناوچەی بادینان و بۆ ساڵی دواتر بەشدار بوو لەدامەزراندنی یەکەم چاپخانەی یەکێتی لەزێوە لەبادینان.

ساڵی ١٩٨٨، پاش دەستپێکردنەوەی شاڵاوی ئەنفالەکان و پەرەسەندنی شەڕی کیمیایی لەدژی کوردو کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنوورو ناو ئێران، کوردستانی

بەجێ هێشت و لەنەرویژ گیرسایەوە.
ساڵی ١٩٩١ یەکێ لەدامەزرێنەرانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان بوو لەنەرویژو خۆی پەیرەوی ناوخۆو پرۆگرامی فیدراسیۆنەکەی نوسیوە. ساڵی ١٩٩٣ لەدامەزرێنەرانی پارتی سەربەخۆیی کوردستان بوو، تا ساڵی ٢٠٠٠ کاری لەناو ئەم حزبەدا کردووەو خۆیشی گەلاڵەی بنەما تیۆرییەکان و پەیرەوی ناوخۆو پرۆگرامی ئەم حزبەی نوسیوە.
ساڵی ١٩٩٤ سەرنوسەری گۆڤاری «شەبەنگ» بوو کە ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان بوو لەنەرویژ. ساڵی ٢٠٠٠ ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بوو لەبەلژیك. ساڵی ٢٠٠٧ دیپلۆمی مایکرۆسۆفتی لەبەکارهێنانی کۆمپیوتەر لەنەرویژ بەدەست هێناو بۆ ساڵی دواتر دیپلۆمی دیزاینی لەرێی بەکارهێنانی کۆمپیوتەرەوە وەرگرت و هەر ئەو ساڵە بۆ ماوەی ١٤ مانگ لەکارگەیەکی نەرویژ وەك دیزاینەرو بەرێوەبەری مەکینەی CNC کاری کرد.

سێدەر (شەڕ)

شەڕێکی حەوت سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٤و هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی سێدەر لەنزیك شارۆچکەی دوکان لە ٣٠ی ئەیلولی ١٩٧٨. لەئاکامدا ١٢ سەرباز کوژران و ١٤ی دیکەش بریندارکران.

سێکانی (شەڕ)

شەڕێکە هێزی پێشمەرگەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی کۆمۆنیستی عیراق و حزبی سۆسیالیستی کوردستان پێکەوە لەدژی هێزەکانی سوپای عیراق لەناوچەی بەستی شەرغە ئەنجامیان داوە. شەڕەکە بەهێرشێکی بەربڵاوی هێزەکانی سوپاو جاش بۆ سەر گوندی سێکانی دەستی پێکردو پاشان شەڕگەکە فراوان بوو و چەند گوندێکی تری گرتەوە.
لە ٢٧ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٢دا هێزێکی بەربڵاوی سوپاو جاش هێرشی کردە سەر هێزی پێشمەرگەی پارتی کۆمۆنیست لەگوندی سێکانی و پاش شەڕێکی سەخت، پێشمەرگەکان بەزیانێکی کەم دەرباز بوون و بۆ هەڵەتەکانی پشتی گوندەکە پاشەکشەیان کردو دواتر لەچیای ناساز لەپشت گوندی قەمبەر دامەزران.
دوا بەدوای ئەمە، دوو هێزی پێشمەرگەی یەکێتی کە یەکێکیان کەرتی دووی قوەتی هەولێر بوو بەرابەرایەتیی ئەحمەد قەمبەری و ئەوی تر قوەتی خۆشناوەتی بوو بەرابەرایەتیی مولازم خولە بۆ پشتیوانی لەپێشمەرگە شیوعییەکان گەیشتنە شوێنی شەڕەکە. هەروەها هێزێکی پێشمەرگەی حزبی سۆسیالیستیش گەیشتە شوێنی شەڕەکەو دوا بەدوای ئەمە هەر سێ لایەن بەیەکەوە نەخشەی هێرش کردنە سەر هێزی دوژمنیان دارشت. بەم پێیە، هێزی یەکێتی لەقۆڵی سێگردکانەوە هێرشی کردو هێزی شیوعی و سۆسیالیستیش لەشەیتان و سێکانییەوەو لەئاکامدا هێزەکانی دوژمن بەرەو خوار سێکانی هەڵبردران.
دوای ئەم هێرشە، نزیکەی ٢٠ هەلیکۆپتەر گەیشتنە مەیدانی شەڕو هەندێکیان سەربازێکی زۆریان لەناوچەکە داگرت. شەڕەکان یەك هەفتەیان خایاند، هێزەکانی دوژمن تێیدا دەوروبەری ١٥٠ سەربازو جاشیان لێ کوژرا، لەهێزی پێشمەرگەش لەحزبی شیوعی ١١ پێشمەرگەو لەیەکێتی پێشمەرگەیەك و لەسۆسیالیست دوو پێشمەرگە شەهید بوون.

سێوسێنان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و ژمارەیەکی زۆر لەجاشەکان لەنزیك گوندی سێوسێنان لەقەرەداغ لە ٢٧ی حوزەیرانی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٩ جاش کوژران و ٤ جاش بریندار کران. جاشەکان لەناوچەکە گیریان خواردو نەیانتوانی هەڵبێن. رۆژی دواتر هێزی ئاسمانیی سوپای عیراق بەفریایان گەیشت و کوژراوو بریندارو ساغەکانی بەهەلیکۆپتەر گواستەوە.

سێوسێنان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگە کە پێکهاتبوو لەمەفرەزەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و لقی ٢ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و نێوان هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی سێوسێنان لە ناوچەی قەرەداغ لە ٢٨ی ئابی ١٩٧٩.

هێزەکانی سوپا بۆ کێومالّ کردنی ناوچەکە، بەهەلیکۆپتەر ژمارەیەکی زۆر سەربازیان لەگوندەکانی مەسۆیی، عەلیاوا، سێوسێنان و بەلەکجاڕ دابەزاند. دوای تەواوکردنی کاری کێومالّ کردنی ناوچەکە و خۆئامادەکردنی هێزەکە بۆ کشانەوە، هەر کە هەلیکۆپتەرەکان لەگوندی سێوسێنان دەستیان بەگواستنەوەی سەربازەکان کرد، پێشمەرگەکان هەلیکۆپتەرەکانیان گوللەباران کردو لەئەنجامدا شەڕێکی یەك سەعاتی هاتە ئاراوە. لەئاکامی ئەم شەڕەدا یەك هەلیکۆپتەر پێکراو یەك سەربازیش کوژرا.

شاخەوان عەباس*

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی محەمەد عەباس عەولا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی شاری هەولێر. ساڵی ١٩٦٦ پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردوە و ساڵی ١٩٦٧ بووە بەئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان. ساڵی ١٩٧٢ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە.

ساڵی ١٩٧٣ ئامادەیی کشتوکاڵی لەهەولێر تەواو کردو بۆ ساڵی دواتر بوو بەسەربازو رەوانەی دیوانیە کرا. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ بڵاوبوونەوەی هەواڵی بەئەنجام نەگەیشتنی وتوویژی کوردو حکومەتی عیراق و زیادبوونی ئەگەری دەستپێکردنەوەی شەر، وازی لەسەربازی هێناو گەرایەوە بۆ هەولێر. لەوێ چووە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆرش و لەلقی کشتوکاڵی هیران بەفەرمانبەر دامەزرا.

ساڵی ١٩٧٥ پاش نسکۆی شۆرش، ئاوارەی ئێران بوو، ماوەیەك لەئۆردوگای بەهرام لەدیزفول گیرسایەوە. لەمانگی ئایاردا گەرایەوە بۆ کوردستان و پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەوە کردەوە. لەم سەروبەندەشدا بەفەرمانبەر لەدیبەگە دامەزرا.

لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ لەدیبەگە دەستگیر کراو برایە ئەمنی هەولێر. تۆمەتی ئەوەی خرایە پاڵ کە پەیوەندیی بەرێکخستنی کۆمەڵەوە هەیە. سەرەرای ئازاردان، هیچی نەدرکاند. دواتر، برایە بەغداو لەوێش خرایەوە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدان. پاش ئەوەی کە هیچی لەسەر ساغ نەبۆوە، لەکۆتایی مانگی شوبات ئازاد کراو گەرایەوە سەر کاری پێشووی لەدیبەگە. دواتر خۆی بۆ پیرمام گواستەوە. دوای ئەوەی کە پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەوە کردەوە، کرایە ئەندامی کۆمیتەی هەرێمی هەولێرو لێپرسراوەتیی رێکخستنەکانی ناو شاری هەولێری پێ سپێردرا.

لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٧٧، پاش ئاشکرابوونی هەندێ ئەندامی رێکخستنەکان، هەولێری بەجێ هێشت و پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەدەشتی هەولێر بوو بەکادیر.

لەئەیلولی ساڵی ١٩٧٧، لەسەروبەندی یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەبرادۆست، کرایە کارگێری لقی ٤ی هەولێر وەك نوێنەری کۆمەڵە. لەئازاری ١٩٧٨دا بەشدار بوو لەیەکەم کۆبوونەوەی فراوانی کادیرانی کۆمەڵە لەگوندی نۆکان. لەمانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٠ بەشدار بوو. لەخولێکی عەسکەری لەباشووری لوبنان کە رێکخراوی بەرەی دیموکراتی رزگاریی فەلەستین بە رابەرایەتیی نایف حەواتمە بەتایبەت بۆ کادیرەکانی یەکێتی سازی کردبوو.

ساڵی ١٩٨١ بووە فەرماندەی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێرو دواتر بووە لێپرسراوی تیپی ٨٥ی بەرانەتی.

دوای راپەرینی ساڵی ١٩٩١، کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر کە لەو کاتەدا بارەگاکەی لەشەقڵاوە بوو.

ساڵی ١٩٩٢ لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. هەمان ساڵ، دوا بەدوای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان، بەئەندامی پەرلەمان لەسەر لیستی سەوز هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠٠٠ بووە بەرپرسی مەکتەبی مافی مرۆڤ.

ساڵی ٢٠٠١ لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسلێمانی، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە.

لەیەکی شوباتی ساڵی ٢٠٠٤ لەتەقینەوە تیرۆریستییە خۆکوژییەکەی ناو مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر، لەگەڵ پۆلێك ئەندام و کادیردا شەهید بوو.
دیارترین بەرهەمەکانی: «سەفەری کوردایەتی: بیرەوەرییەکانی شارو شاخ ١٩٧٤- ١٩٨٠» (٢٠٠٢).

شارباژێر (شەڕ)

دوو پێکادانە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق کە لە ١١ی تشرینی دووەمی ١٩٧٧ هێرشیان بردۆتە سەر ناوچەی شارباژێر بۆ لەناوبردنی دەستە چەکدارەکانی پێشمەرگە. لە شوێنێکدا کە کەوتۆتە نێوان گوندی نۆدێ و باراو شەڕ دامەزرا، یەك سەعاتی خایاندو سەربازێکی تێدا کوژرا. لەبەرەی دۆڵەتووی چوارتاش شەڕ دامەزرا تێیدا پێشمەرگە عەلی مام کەریم شەهید بوو.

شەو هێزەکانی سوپا لەناوچەکە مانەوە بەو نیازەی کە بەیانییەکەی درێژە بەئۆپەراسیۆنەکانیان بدەن، بەڵام گۆڕانی کەش و هەڵکردنی زریان، بوو بەمایەی ڕەقبوونەوەی ٥٧ سەربازی کۆماندۆو پەرێشانبوونی ١١٥ سەربازی تر کە بەیانییەکەی بە پەلە پروزێ گەیەنرانە نەخۆشخانە. بەم هۆیەوە، فەرماندەی هێزەکانی مەنسور لەسلێمانی کەوتە بەر تانەو تەشەرو ئەنجومەنی لێکۆڵینەوەی بۆ پێکهێنرا.

شارەزوور (چالاکی)

پێکادانێکە لەنێوان هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق لەسەر جاددەی گشتیی سەید سادق - سلێمانی لە ٩ی ئازاری ١٩٨١. هێزەکەی پێشمەرگە کە پێکهاتبوو لەکەرتی ١و کەرتی ٣و کەرتی ٤ی هەرێمی ١ی هەورامان و مەفرەزەیەکی هەرێمی ٩و مەفرەزەیەکی هەرێمی پارێزگاریی مەکتەبی سیاسی لەسەر ڕێگاکە بۆسەی دانا. هێزێکی سوپا کەوتە بۆسەکەوەو درایە بەر گوللە. دوای شەڕێکی ٣ سەعاتی، هێزەکەی سوپا ئەفسەرێك و نزیکەی ٢٠ سەربازی لێ کوژرا، ٢ ئەفسەرو ١٩ سەربازی لێ بریندار بوو، ٣ ئۆتۆمبێلی سەربازیش تێك شکێنرا.

شازاد سایب

یاساناس و دیپلۆمات. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی سلێمانی. دەرچووی کۆلێجی مافی زانکۆی بەغدا. لەقۆناغی خوێندنی ناوەندیدا تێکەڵ بەجیهانی سیاسەت بوو و لەم سەروبەندەدا بوو بەئەندام لەیەکێتیی قوتابیانی کوردستان.

یەکێك بوو لەسەرکردەکانی مانگرتن و خۆپیشاندانەکانی خوێندکارانی زانکۆی بەغدا لەساڵی ١٩٦٧. دوای تەواو کردنی خوێندن، بوو بەپارێزەرو لەهەمان کاتیش لەبواری ڕۆژنامەنووسیدا کاری کرد. ساڵانی ١٩٦٩- ١٩٧٠ سەرنووسەری گۆڤاری «رزگاری» بوو کە زەمینە خۆشکەری بیرۆکەی دامەزراندنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بوو. ئەم گۆڤارە ١٥ ژمارەی لێ دەرچووەو بەیەکێ لەگۆڤارە سیاسییە کاریگەرەکانی ژیانی سیاسیی کورد دەژمێردرێ. ساڵی ١٩٧٠ بەشداریی لەپرۆژەی دامەزراندنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا کرد.

دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥و ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەمان ساڵ، پەیامی سەرکردایەتیی کۆمەڵەی گەیاندە دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی لەسوریا. ساڵی ١٩٧٩ لەسەر داوای سەرکردایەتی، وازی لەپیشەی پارێزەری هێنا، عیراقی بەجێ هێشت و لەبریتانیا گیرسایەوە. دواتر ئەرکی نوێنەرایەتی کردنی یەکێتیی لەسوریا پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٨٠ گەڕایەوە بۆ کوردستان، لەناوزەنگ گیرسایەوەو بەشدار بوو لەپرۆژەی پێکهێنانی دادگای باڵای شۆڕش. ساڵی ١٩٨١ بەهۆی نەخۆشییەوە کوردستانی بەجێ هێشت و چووە هۆڵاند. ساڵی ١٩٨٨ بوو بەنوێنەری یەکێتی لەئەوروپا.

لەیەکەمین کۆنگرەی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢، سەرۆکی دەستەی بەڕێوەبەری کۆنگرە بوو. لەماوەی ساڵانی ١٩٩٤- ٢٠٠١ لێپرسراوی ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتی بوو لەئەنکەرەی پایتەختی تورکیا. لە ٢٤ی کانوونی دووەمی

٢٠٠١ پۆستی وەزیری کشتوکاڵی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستانی پێ سپێردرا.

لەکاتێکدا کە بۆ بەشداری کردن لەکۆبوونەوەیەکی فراوانی حکومەتی هەرێم لەگەڵ ڕێکخراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان چوو بوو بۆ ڕانیە، لە ٢١ی ئاباری ٢٠٠١ لەگەڕانەوەدا لەسەر ڕێی نێوان پیرەمەگرون- تاسڵوجە بەڕووداوی ئۆتۆمبێل گیانی لەدەستدا.

شاناخسێ (شەڕ)

پێکدادانێکە لە نێوان هێزی پێشمەرگە و سوپای عیراق لەسەر ڕێی نێوان شاناخسێ و مەروێ لە ناوچەی ماوەت. ڕۆژی ١٦ی تەموزی ١٩٧٨ پێشمەرگەکانی هەرێمی ٣ هێرشیان کردە سەر کاروانێکی سوپای عیراق لەنێوان شاناخسێ- مەروێ و دەستیان بەسەر یەك کلاشینکۆفدا گرت. لەتۆڵەی ئەمەدا سوپای عیراق گوندی شاناخسێی تۆپباران کرد، لەئاکامدا گوللە تۆپ بەر چەند ماڵێك کەوت و چەند خانوویەك داڕوخان. تۆپبارانەکە سێ شەهیدی لێ کەوتەوە کە بریتی بوون لە حاجی سەعید، خاتون حاجی ئیسماعیل و منداڵێکی ساوای یەك ساڵە بەناوی ئالان محەمەد حاجی سەعید.

شانە

بچوکترین یەکەی ڕێکخستن. بۆ یەکەم جار لەڕێکخستنە بەراییەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان داهات. لەناو کۆمەڵەی ڕەنجدەراندا لەساڵی ١٩٧٤ بەدواوە وردە وردە واز لەشانە هێنراو شێوەی ڕێکخستنی هێشویی پیادە کرا کە تێیدا هەر ئەندامێك تەنها ئەندامێکی سەرووی خۆی و ئەندامێکی خوارووی خۆی دەناسێ. ئەم شێوە ڕێکخستنە هێشوویە کەمترین دەرفەت بۆ یەکتر ناسینی ئەندامە ڕێکخراوەکان پێکدێنێ.

دواتر، شێوەی هێشوویی هەم لەناو ڕێکخستنەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان و دوای ئەویش یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان پەیرەو کرا، هەم لەناو ڕێکخستنەکانی تایبەت بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەشارەکان.

پەیرەوی ناوخۆی هەر یەك لەکۆمەڵەی ڕەنجدەران و یەکێتیی شۆڕشگێڕان کە لەشاخ نوسراون، هەردووکیان باسی شانەیان وەك بچوکترین یەکەی ڕێکخستن کردووە. بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەسەندکراوی سێیەم کۆنفرەنسی کۆمەڵەی ڕەنجدەران لەساڵی ١٩٨٤، شانە «یەکەیەکی بنچینەییە، بنکەی جەماوەری و ڕەگی کۆمەڵەیە لەناو کۆمەڵانی خەڵکیدا». بەپێی پەیرەوی ناوخۆی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان شانە «بنچینەی ڕێکخستنەو بنکەیەکی یەکێتییە لەناو جەماوەردا، سەرچاوەی دروست و دەسەڵاتی دەزگاکانی سەرووی خۆیەتی».

لەهەردوو ڕێکخراودا شانە لە ٣- ٥ ئەندام پێکدێ. بەڵام ئەو بەشەی پەیرەوی ناوخۆ کە تایبەت بوو بەشانەو شانەی سەرەکی، ڕێکخستنی نهێنیی شارەکان پێوەی پابەند نەبوون، بۆیە ئەم یەکەیەی ڕێکخستن تەنها لەناوچە ڕزگارکراوەکان کاری پێکراوە.

پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، شانە لەپەیکەری ڕێکخستنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان وەك یەکەیەکی بنچینەیی کاری پێ کرا، بەڵام ژمارەی ئەندامەکانی لەژمارەی ئەندامەکانی شانەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و یەکێتیی شۆڕشگێڕان زۆرتر بوو. بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەسندکراوی کۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١، شانە «یەکەم بازنەی ڕێکخستن و ئۆرگانی ڕاستەوخۆی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە لەناو کۆمەڵانی خەڵکدا، لە ٣- ١١ ئەندام پێکدێت». بەپێی ئەم پەیڕەوە ئەرکەکانی شانە بریتین لە: «ئـ- بڵاوکردنەوەو بەرگریکردن لەبیروڕاو سیاسەتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناو کۆمەڵانی خەڵکدا، ب- لەسنوری چالاکیی خۆیدا هەوڵی ڕێبەرایەتی کردنی خەڵك دەدات، بەپێی سیاسەتی گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناو کۆمەڵانی خەڵکدا، ج- پەیداکردنی دۆست و لایەنگر بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و ڕێکخستنی پاڵێوراوان، د- هەوڵی بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری و پەروەردەکردنی ئەندامانی دەدات، هـ - ئابوونەو یارمەتیی ئەندامان و لایەنگران و دۆستانی کۆدەکاتەوەو دەینێرێت بۆ سەرووی خۆی، و- لانی کەم مانگی جارێك کۆدەبێتەوەو

بەپێی بەرنامەیەکی دیاریکراو لەسیاسەتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بڕیارەکانی سەرکردایەتی و دەنگوباسی وڵات دەکۆڵێتەوەو لەڕاپۆرتی مانگانەیدا باسی چالاکییەکانی خۆی و دەنگوباسی ناو کۆمەڵانی خەڵك دەکات، بیروڕاو پێشنیارو رەخنەکانی خۆیان و خەڵك بۆ سەرووی خۆی بەرزدەکاتەوە، ی- دوای شەش مانگ لەپێکهێنانی، رێکخەری خۆی هەڵدەبژێرێت».

لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ۲۰۱۰، بڕیار درا شانە وەك یەکەیەکی پێکهێنەر لەپەیکەری رێکخستن دەربهێنرێ و چیتر کاری پێ نەکرێ.

شانەدەری (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان دەستەیەك پێشمەرگەو کاروانێکی ئۆتۆمبێلی پڕ لەسەربازی کۆماندۆی سوپای عیراق لەنزیك شانەدەری لەسەر رێگای سەیدسادق- پێنجوێن لە ۷ی کانونی دووەمی ۱۹۷۸ کە بووە مایەی کوژرانی زیاتر لە ۵۰ سەرباز و بریندار بوونی ژمارەیەکی تر.

شانەدەری (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ۱ی هەورامان لەناو ئۆردوگای شانەدەری لە ۱۷ی ئابی ۱۹۷۹ ئەنجامیان داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان چوونە ناو ئۆردوگای شانەدەری و لەوێ رووبەڕووی هێزێکی سوپای عیراق بوونەوە و شەڕێکی دوو سەعاتییان لەگەڵدا کرد. لەهێزەکەی دوژمن ۳ سەرباز کوژران و پێشمەرگە بێ زیان بوون.

شانەی سەرەکی

یەکەیەکی رێکخستنە، لەشانە گەورەترەو لەلێپرسراوانی شانە پێکدێ. یەکەم جار لەناو کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان پێك هێنراو پاشان لەناو یەکێتیی شۆڕشگێڕانیش هاتە ئاراوە. بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەسندکراوی کۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵەی رەنجدەران «شانەی سەرەکی ئەرکی پێکەوە بەستنی چەند شانەیەك و ئاراستەکردنیانی لەئەستۆدایە». لەپەیڕەوی ناوخۆی یەکێتیی شۆڕشگێڕانیش شانەی سەرەکی «پێك دێت لەچەند نوێنەری شانەیەك کەئەرکی سەرپەرشتی کردنی شانەکان دەگرنە ئەستۆ». لەهەردوو رێکخراودا شانەی سەرەکی لە ۳- ۵ لێپرسراوی شانەکان پێکدێ، بەڵام لەپەیڕەوی ناوخۆی یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا باسی ئەوەش کراوە کە کۆمیتەی ناوچە شانە سەرەکییەکان پێکدێنێ.

لەڕێکخستنی نهێنیی شارەکان شانەی سەرەکی نەبوو، چونکە رێکخستن بەشێوەی هێشوویی رێکخرا بوو.

شۆڕاوە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان پۆلێك پێشمەرگەی کەرتی ٤ی جەباری بەفەرماندەیی بێستون بارۆیی و هێزێکی زۆری جاش و سەرباز بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەری جەنگی، لە ۱۷ی تشرینی دووەمی ۱۹۸۰ لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند . شەڕەکە لەبەرەبەیانەوە تا ئێوارە درێژەی کێشاو تێیدا هەلیکۆپتەرەکان چەند جارێك تەقەمەنییان تەواو دەبوو، خێرا دەگەڕانەوە بۆ چەمچەماڵ و بەتەقەمەنییەوە دەهاتنەوە بۆ مەیدانی شەڕ.

لەسەرەتادا پێشمەرگەکان جاشەکانیان گەمارۆ دابوو و خەریك بوو هەموویان لەناو بەرن، بەڵام هێزێکی زۆری سوپا بەپشتیوانیی هەلیکۆپتەر فریایان کەوت. لە ٤٤ پێشمەرگەکە، ۱۵ پێشمەرگە شەهید بوون، پێشمەرگەیەکیش بەبریندار بەدیل گیراو دواتر لەسێدارە درا. شەهیدەکان ئەمانەن: نەجمەددین عوسمان قادر کەرکوکی، نەوزاد محەمەد ئەمین حسێن، فاتیح حەمە سەعید سەنگاوی، بێستون بارۆیی، حسێن عەبدوڵڵا محەمەد دلگەیی، عەدنان عەلی محەمەد، شەریف سابیر کونە کۆتری، نورەددین رەشید (نوریساڵەیی)، رەمەزان مستەفا کانی مستەفایی، جەبار فایەق مەجید پونگەڵەیی، قادر حسێن ئەحمەد شاحەسەنی، نوری محەمەد عەلی (مەلا نوری)، جەوهەر حسێن ئەحمەد هەشەزینی، عەلادین عەبدولکەریم محەمەد، عومەر باینجانی، ئەرکان ئەمین قادر چراغە روتەیی.

شۆڕش ئیسماعیل

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی گەڕەکی مەڵکەندیی شاری سلێمانی. ساڵی ١٩٦٣ لەخوێندنگەی پیرەمەگرون چۆتە بەر خوێندن و ساڵی ١٩٧٠ لەدواناوەندیی شۆڕش وەرگیراوە. دواتر ئامادەیی پیشەسازیی سلێمانیی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەخولێکی خۆپاراستن لەچەکی کیمیایی لەناوچەی ئازادی لەحاجی ئۆمەران و دوای تەواو کردنی خولەکە لەگەڵ تیمی هۆشیاریی چەکی کیمیایی ڕەوانەی هێزی خەبات کرا. هەر لەو ساڵەدا ئاشنایەتیی لەگەڵ کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا پەیدا کرد.

دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەوێ پەیوەندیی بە ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی دواتر، لەگوندی کانی توو پەیوەندیی بەمەفرەزە سەرەتاییەکانەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. ساڵی ١٩٧٧ بووە کادیر لەکەرتی حەمە مۆریاسی. ساڵی ١٩٧٨ بووە کادیری جەماوەری لەناوچەی شارباژێڕ. ساڵی دواتر ڕەوانەی ناوچەی ئاکۆیان و پشدەر کراو لەوێ سەرپەرشتیی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی کرد.

ساڵی ١٩٨٠ لەگەڵ ژمارەیەك لەفەرماندەکانی هێزی پێشمەرگە، ڕەوانەی باشووری لوبنان کراو لەوێ لەیەکێ لەبنکەکانی بەرەی دیموکراتی ڕزگاریی فەلەستینی سەر بەنایف حەواتمە، خولێکی عەسکەریی بینی. پاش گەڕانەوەی بۆ کوردستان، کرایە فەرماندەی کەرت لەشارباژێڕو ساڵی ١٩٨٢ کرایە جێگری فەرماندەی تیپی ٣٣ی سلێمانی.

ساڵی ١٩٨٣ بووە فەرماندەی تیپی مەڵبەندی یەك. ساڵی ١٩٨٥ بووە فەرماندەی تیپی ٤٧ی پیرەمەگرون. لەم تیپەدا بەشداریی دەیان چالاکیی ناو شارو ئۆپەراسیۆنەکانی ڕزگارکردنی چەندین ناوچەی کرد وەك ڕزگارکردنی قەرەداغ و هەروەها سەرپەرشتیی ئۆپەراسیۆنی گرتنی ناحیەی کارێزەی کردو لەم ئۆپەراسیۆنەدا تیپەکە زیاتر لەسەد پارچە چەکی جۆراوجۆری دەست کەوت. لەچالاکییەکی بوێرانەدا دەمەو ئێوارەیەك بۆسەی لەسەر شەقامی توی مەلیکی ناو سلێمانی داناو چەند سیخوڕێکی دەستگیر کرد. لەتۆڵەی ئەم چالاکییەدا، ڕژێمی بەعس محەمەدی برای بە بەرچاوی خەڵکەوە گوللەباران کرد.

دوای شاڵاوی ئەنفالەکان، لەسەر سنور هێزەکانی لەگوندی بلەکێ ڕێك خستەوە. ساڵی ١٩٨٨ لەگەڵ ٤٥٠ پێشمەرگەدا لەمازندەران لە ئێران بەشداریی لەخولێکی سەربازیدا کرد. دوا بەدوای ئەمە، لەپێشمەرگەکانی بەشداربووی خولەکە یەکەم یەکەی نیزامی پێك هێنراو لەبلەکێ جێگیر کراو لێپرسراوەتیی ئەم یەکەیەی پێ سپێردرا.

لەسەرەتای ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەهاوڕێیەتی نەوشیروان مستەفاو مەسعود بارزانی لەقاسمەڕەشەوە گەیشتە ڕانیەو ڕۆژی دواتر ڕووی کردە سلێمانی. لەوێ لەگەڵ چەند هاوڕێیەکیدا ئەرکی سەرپەرشتی کردنی بنکەکانی ڕێکخستنی هێزی پێشمەرگەی پێ سپێردرا.

دوای کۆڕەوە ملیۆنییەکە، یەکەمین بنکەی پێشمەرگایەتیی لەقەڵاچوالان دانا. لەمانگی تشرینی یەکەمدا بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی یەکی ڕێکخستنی سلێمانی.

لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی یەدەکی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دواتر بووە بەرپرسی مەڵبەندی سلێمانی و دواتریش بەرپرسی مەکتەبی عەسکەری. ساڵی ١٩٩٤ بووە بەرپرسی مەڵبەندی شارەزوور. ساڵی ٢٠٠٠ بووە بەرپرسی دەزگای شەهیدان.

لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١ بەئەندامی یەدەکی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە. دوای یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەی هەرێم، کرایە کارگێڕی مەکتەبی ڕێکخستن و سەرپەرشتیاری مەڵبەندەکانی هەر سێ پارێزگاکەی سلێمانی و کەرکوك و بەغدا. ساڵی ٢٠٠٧، پاش دامەزراندنی دەزگای هەڵبژاردن، کرایە بەرپرسی ئەو دەزگایە. هەر ئەو ساڵە بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەزانستە سیاسییەکان لەزانکۆی سلێمانی بەدەستهێنا.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەسلێمانی، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دواتر

بووە ئەندامی یەدەکی مەکتەبی سیاسی. هەمان ساڵ بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

شەدەڵە (شەڕ)

شەڕێکە لە ٨ی ئایاری ١٩٧٨دا لەنێوان پێشمەرگەکانی هەرێمی ٤و هێزەکانی سوپای عیراق کە هاتبوونە سەر گوندی شەدەڵە لەبناری چیای پیرەمەگرون. لەئاکامی ئەو بەرەنگارییەی کە پێشمەرگەکانی هەرێمی ٤ نواندیان، هێزەکانی دوژمن بەشکاوی گەڕانەوەو مەرامەکانیان بەدی نەهێنا.

شەدەڵە (چالاکی)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە. ڕۆژی ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٧٨ مەفرەزەیەکی هەرێمی چوار بەهاوەنی ٦٠ملم هێرشیان کردە سەر سەربازگەی شەدەڵە لەسورداش و لەئاکامدا دوو سەرباز کوژران و دوو سەربازی دیکەش بریندار بوون. هێزەکانی سوپای عیراق لەوەڵامدا ناوچەکەیان تۆپباران کردو لەئاکامدا ژمارەیەك ئاژەڵی خەڵکی ناوچەکە تیا چوون.

شەرارە [الشرارة] (ڕۆژنامە)

ئۆرگانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی عەرەبی. ناوبەناوو ماوەیەکش مانگانە دەرچووە. یەکەمین ژمارەی لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٥ لەدیمەشق دەرچووە، دوا ژمارەش کە ژمارە شەشە لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩١ لەهەولێر.

ناوی سەنوسەری لەسەر نییە، بەڵام ئەوانەی لەماوەی دەرچوونی، ئەرکی سەرنوسەرییان دیوە بریتین لە جەلال تاڵەبانی، دکتۆر فوئاد مەعسوم، فایز یونس، یوسف زۆزانی، فەرید ئەسەسەردو عەباس بەدری.

لەباری چاپدا، سەرەتا لەدیمەشق دەرچووە، بەلاینۆتایپ چاپ کراوەو قەبارەکەی تابلۆیدە. ژمارەکانی سوریا لەدیمەشق چاپ کراون. لەسوریا حەوت ژمارەی لێ دەرچووە کە کاتی دەرچوونیان لەژمارە یەکەوە تا حەوت بەمجۆرەیە: تشرینی دووەمی ١٩٧٥، کانونی دووەمی ١٩٧٦، ئازاری ١٩٧٦، حوزەیرانی ١٩٧٦، کانونی یەکەمی ١٩٧٦و دوو ژمارەکەی تریش لەساڵی ١٩٧٧ دەرچوون. زۆربەی بابەتەکانی ئەم حەوت ژمارەیە تاڵەبانی، دکتۆر فوئاد مەعسوم و نەوشیروان مستەفا نوسیویانە. هەر یەکێ لەو حەوت ژمارەیە دوو هەزار دانەی لێ چاپ کراوە.

ژمارەکانی ناو وڵات بەتایبەتی دەستی و کارەبایی تایپ کراون و بەڕۆنیۆ راکێشراون و دوای ساڵی ١٩٨٥ ئۆفسێت و دەزگای فۆتۆکۆپی بۆ راکێشانیان بەکار هاتووە. قەبارەکانیان جیاوازن. هەندێکی فولسکابەو هەندێك ژمارە بچوکترن و لەژمارەکانی هەولێردا کراوەتەوە بەتابلۆید. دەوروبەری ٨٠ ژمارەی لێ دەرچووە کە تەنها رەنگی رەش و سپیی تێدا بەکار هاتووە، بەڵام ئەو ژمارانەی کە جارێکی تر لەسوید چاپ کراونەتەوە، رەنگاوڕەنگن.

ئەم رۆژنامەیە حەوت خولی بەخۆیەوە دیوە. خولی یەکەمی لەدیمەشق دەرچووەو حەوت ژمارە دەگرێتەوە کە لەساڵانی ١٩٧٥- ١٩٧٧ دەرچوون. پاش روخانی شا لەئێران ساڵی ١٩٧٩، ژمارەیەکی لە شاری سەقز چاپ کراوە کە هشیار عابد سەرپەرشتیی چاپ کردنی کردووەو لەمانگی تەموزدا دەرچووە. پاش دەرکردنی ئەم ژمارەیە، دەرفەت نەبوو ژمارەی تر لە سەقز چاپ بکرێ و لەو ساڵەدا هیچ ژمارەی تری لێ دەرنەچووە. بۆیە ئەم ژمارەیە بەخولی دووەم دادەنرێ. سەرنوسەری ئەم ژمارەیە تاڵەبانی بوو، بابەتەکانیش کە بەشێکی خۆی نوسیویەتی، دکتۆر فوئاد مەعسوم، فەرید ئەسەسەردو فازل کەریم ئەحمەد نوسیویانە.

ژمارەیەکی زۆری لەخری ناوزەنگ و بەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی دەرچووە. ساڵی ١٩٨٢ تاڵەبانی لیژنەیەکی بۆ دەرکردنەوەی هەردوو رۆژنامەی «شەرارە»و «رێبازی نوێ» لەئەرسەلان بایز، فەرید ئەسەسەرد، ئازاد چالاك، یوسف زۆزانی، رێکەوت عوسمان مەجیدو فایز یونس وەك

ئەندامانی دەستەی نوسەران پێکهێنا. دواتر ئەندامانی ئەم لیژنەیە بەسەر هەردوو رۆژنامەدا دابەش بوون و هەندێکیان ئەندامی دەستەی نوسەرانی هەردوو رۆژنامە بوون. تاڵەبانی ئەرکی سەرنوسەریی «شەرارە»ی گرتە ئەستۆو لەم خولەدا کە خولی سێیەمە ۳ ژمارە دەرچووە.

خولی چوارەم لەساڵی ۱۹۸۳ دەست پێدەکاو سەرنوسەرەکەی فایز یونسە. یەکەم ژمارەی ئەم خولە لەبەهاردا دەرچووە، کاتێك بارەگای دەزگای راگەیاندن لەسەرشیو بوو. ئەم خولە ۷ ژمارەی لێ دەرچووە.

خولی پێنجەم ماوەی نێوان سەرەتای ساڵی ۱۹۸۵و ناوەڕاستی ساڵی ۱۹۸۸ دەگرێتەوەو زۆربەی ژمارەکانی لەبەرگەڵوو دەرچوون. سەرنوسەری سەرەکیی ئەم خولە یوسف زۆزانییە، بەڵام لەهەندێ قۆناغی دیاریکراودا ئەرکی سەرنوسەری کەوتۆتە ئەستۆی دکتۆر فوئاد مەعسوم و فەرید ئەسەسەرد. ژمارەکانی بەرگەڵوو پاشکۆیەکی تایبەت بەچالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەیان لەگەڵدا بوو. لەماوەی نێوان ۱۹۸۸- ۱۹۹۰ خولی شەشەمی رۆژنامەکە دەست پێدەکا، ئەویش ئەو خولەیە کە رۆژنامەکە تێیدا لەسەقز دەرچووە. لەو ماوەیەدا ۲۳ ژمارە دەرچووە. رۆژنامەکە لەم خولەدا دوو سەرنوسەری هەیە، یەکەمیان یوسف زۆزانییەو ئەوی تر عەباس بەدرییە. ماوەی نێوان ئەیلول و کانونی دووەمی ۱۹۹۱، خولی حەوتەم و کۆتایی پێکدێنێ و تێیدا ٦ ژمارە لەهەولێر دەرچووەو سەرنوسەری ئەم خولە عەباس بەدرییە.

ئەم رۆژنامەیە رۆڵێکی گەورەی لەبڵاوکردنەوەی هەواڵەکانی شۆڕش و ناساندنی سیاسەتی فەرمیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا هەبوو.

شەریف سابیر کونەکۆتری*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ۱۹٤۸ی گوندی کونەکۆتر. ساڵی ۱۹۷٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووە ساڵی ۱۹۷۸ بووە پێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ.

لە ۱۷ی تشرینی دووەمی ساڵی ۱۹۸۰ لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز، لەچیای شۆراوەی ناوچەی هەمەوەند شەهید کرا.

شەوکەت حاجی موشیر*

ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی شەوکەت موشیر محەمەد مەحمودە، بە رەچەڵەك دەچێتەوە سەر بنەماڵەی یاروەیس کە یەکێکە لەبنەماڵە دیارەکانی سەر بەخێڵی جاف. لەدایکبووی ساڵی ۱۹٤۷ی گوندی تەپی سەفای ناوچەی شارەزوور. ساڵی ۱۹٥٦ پاش ئەوەی کە خوێندنی ئایینی لەمزگەوت تەواو کرد، نێردرایە خوێندنگەی حکومی. قۆناغی سەرەتایی لەسیروان تەواو کرد. قۆناغی ناوەندی و پۆلی چواری ئامادەیی لەهەڵەبجە تەواو کرد. ساڵێکیش لەخانەقین خوێندی و دواتریش لەسلێمانی گیرسایەوە. ساڵی ۱۹٦۸ وازی لەخوێندن هێناو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد.

لەناوەڕاستی ساڵی ۱۹٦۹دا کرا بەجێگری لێپرسراوی بەتالیۆنی پێباز کە بارەگاکەی لەگوندی بانی خێڵانی لای دەربەندیخان بوو. پاش تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی، لەسنوری هێزی خەبات و چەند مانگێك لەبارەگای بەتالیۆنی ۷ی بیارە مایەوە. دواتر وازی هێناو گەڕایەوە بۆ گوندەکەی خۆی و ژیانی هاوسەرگیریی پێکهێناو خەریکی کاسبی بوو. لەو ماوەیەدا لەبیروباوەڕدا زۆرتر بەلای ناسیۆنالیزمی توندڕەودا دایشکاندو بەهۆی ئەمەوە پەیوەندیی بە رێکخراوی کاژیکەوە کرد.

ساڵی ۱۹۷٤ کاتێك شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق دەستی پێکردەوە، هەلومەرجی شەڕ ژمارەیەکی زۆری دانیشتوانی ناوچەکەی ناچار کرد لەنێران ژیانی

ئاوارەیی بەسەر بەرن، بۆیە ئەویش بەخزم و کەسوکارەوە لەگوندی هانە گەرمەڵەی ئێران گیرسایەوەو هەر ئەو ساڵە وازی لەکاژێك هێناو پەیوەندیی بەرێکخستنە نهێنییەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا گەڕایەوە بۆ عیراق.

ساڵی ١٩٧٦ دەزگا ئەمنییەکان بەگومانی پەیوەندیی لەگەڵ کۆمەڵەدا دوو جار دەستگیریان کرد. پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆرو دوای ئەوەی کە هیچی لەسەر ساغ نەبۆوە، ئازاد کرا. لە ٢٧ی حوزەیراندا خۆی و شەش هاوڕێی بەبڕیاری کۆمەڵە، یەکەم مەفرەزەی سەرەتایی چەکداریان لەناوچەکە دروست کردو دەستیان بەخەباتی چەکدار کردەوە. یەکەم شەڕی ئەم مەفرەزەیە لەگەڵ سوپای عیراقدا، لەگوندی قایینجەی شارەزوور بوو لە ٦ی تشرینی یەکەمدا کە تێیدا پێشمەرگە فاتیح شێخ حەیدەر شەهید بوو. لەساڵی ١٩٧٧دا بەشداریی لەزۆر چالاکیی پارتیزانییدا لەدژی هێزەکانی عیراق لەناوچەکانی شارەزوور، هەورامان، شارباژێڕ، قەرەداغ، گەرمیان، پێنجوێن و شلێردا کرد.

ساڵی ١٩٧٧ ئەو ئەرکەی پێ سپێردرا کە لەهەورامانەوە بچێتە سەر سنووری عیراق- تورکیا بۆ وەرگرتنی وەجبەیەك چەك کە بەنهێنییەوە لەسوریاوە بەناو خاکی تورکیادا بۆ ویلایەتی هەکاری نێردرا بوو. سەفەر لەهەورامانەوە بۆ هەکاری و وەرگرتنی چەکەکان و گەڕانەوە، نزیکەی سێ مانگی خایاند.

بەهاری ساڵی ١٩٧٩ بەهۆی هەندێ کێشەوە وازی لەیەکێتی هێناو پەیوەندیی بەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کرد کە تازە لەیەکێتی جیا ببۆوە. لەمانگی ئابدا لەکۆبوونەوەی فراوانی کادیرەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیست بەسەرکردایەتیی ڕەسوڵ مامەندو لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان بەسەرکردایەتیی دکتۆر مەحمود عوسمان، کە ڕاگەیاندنی حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستانی لێ کەوتەوە، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. بەڵام پاش مانگێك لەهەڵبژاردنی بەئەندامی سەرکردایەتی، وازی لەو حزبە هێناو گەڕایەوە بۆ ناو یەکێتی.

ساڵی ١٩٨٠ کرا بەفەرماندەی هەرێمی ٩ی بەمۆ کە سنوری خانەقینی دەگرتەوەو لەم سەروبەندەدا بەرنامەیەکی چڕی بۆ بەرپەرچدانەوەی پرۆسەی بەعەرەب کردنی ناوچەکە پیادە کرد. لەکۆتایی هەمان ساڵ گوێزرایەوە بۆ شارەزوورو لەسنوری هەرێمی ١ی هەوراماندا خزمەتی کرد. بۆ ساڵی دواتر، کە هەرێمەکان کران بەتیپ، کرا بەفەرماندەی تیپی ١١ی هەورامان و ماوەی ساڵ و نیوێك لەوێ سەرتیپی کرد.

ساڵی ١٩٨٣ بۆ سنوری هەولێر گوێزرایەوەو کرایە لێپرسراوی عەسکەریی مەڵبەندی چوار و نزیکەی ساڵ و نیوێك لەوێ مایەوە. هەر ئەو ساڵە، لەکۆنفرەنسی یەکەمی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان کە لەگوندی خەتێ لەخۆشناوەتی بەسترا، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. بەڵام لەکۆنفرەنسی دووی ساڵی داهاتوودا هەڵنەبژێردرایەوە.

ساڵی ١٩٨٤ کرا بەلێپرسراوی عەسکەریی مەڵبەندی ٢ی کەرکوك کە بارەگاکەی لەگوندی سەرگەڵوو بوو. ساڵی ١٩٨٥ لەپلینۆمی یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا لەگوندی هەڵەدن کە بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی سەرکردایەتی بەسترا، دیسان بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە. لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٦دا کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ١ی سلێمانی کە بارەگاکەی لەناوچەی قەرەداغ بوو.

ساڵی ١٩٨٧ کرایە لێپرسراوی پەیوەندیی سوپایی نێوان ئێران و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بۆ ساڵی دواتر رابەرایەتیی ئەو ئۆپەراسیۆنەی کرد کە بووە مایەی گرتنی شاری هەڵەبجە.

ساڵی ١٩٨٩ لەکۆبوونەوەی فراوانی کادیرەکانی یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا لەگوندی نۆکان، بۆ سێیەم جار بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە. بەڵام پاش سێ مانگ کوردستانی بەجێ هێشت و بەخۆی و خێزانەوە لەبریتانیا گیرسایەوە. پاش ساڵێك دوای ئەوەی کە لەسەقامگیربوونی خێزانەکەی دڵنیا بوو، گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەو ماوەیەدا سەرقاڵی ڕێکخستنەوەی هێزی پێشمەرگە بوو لەقاسمەڕەش و زەڵێ و چیوەڕۆ.

پاش سەرهەڵدانی قەیرانی کوێت و دانانی بەرنامەی ڕاپەڕینی شارەکان، لەلیژنەی سەرکردایەتی کردنی ئۆپەراسیۆنی گرتنی شاری کەرکوك دانرا. لەڕاپەڕینی ١٩٩١دا، بەشداریی لەگرتنی بەشێکی شاری سلێمانیدا

کردو دواتر سەرپەرشتیی شەڕەکانی بانی مەقان و قەرەهەنجیری کرد. لەئۆپەراسیۆنی گرتنی شاری کەرکوکدا، رابەرایەتیی قۆڵی سەرخاسەو یاروەلیی کردو لەناو شاریش سەرپەرشتیی بەشێکی شەڕەکانی کرد.

لەکاتی وتووێژی نێوان بەرەی کوردستان و حکومەتی عیراقدا، کرا بەلێپرسراوی مەڵبەندی ٤ی بادینان و لەو ماوەیەدا هاوکاریی دانیشتوانی سلیڤانیی کرد بۆ نەهێشتنی ئاسەواری بەعەرەبکردن لەناوچەکەیان. لەکۆتایی ساڵی ١٩٩١، گوێزرایەوە بۆ هەولێرو کرایە فەرماندەی لەشکری هەولێر.

ساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان هەڵبژێردراو لەناو ئەنجومەندا کرایە لێپرسراوی لیژنەی ناوخۆو لەساڵی دواتردا بوو بەلێپرسراوی ئۆفیسی سلێمانیی پەرلەمان. لەسەردەمی شەڕی ناوخۆدا بەشداریی شەڕەکانی کۆیەو خۆشناوەتی و هەڵەبجەو هەورامانی کرد. ساڵی ١٩٩٦ کرایە ئەندامی فەرماندەیی گشتیی هێزەکانی یەکێتی و سەرپەرشتیاری هێزەکانی سنوری سلێمانی و کەرکوک.

پاش رووداوەکانی ٣١ی ئابی ١٩٩٦و چوونی هێزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان و سوپای عیراق بۆ ناو هەولێرو کشانەوەی هێزەکانی یەکێتی بۆ سەر سنور، سەرپەرشتیی قۆڵی پێنجوێن- سەیرانبەندی کرد. لەو ماوەیەدا سەرپەرشتیی شەڕەکانی ناوچەی شلێری کردو سەرکەوتنی گەورەی تێدا بەدەست هێنا. لەکاتی هەڵکشانی هێزەکانی یەکێتی بۆ سەر ناوچەکانی سلێمانی و کەرکوک، سەرپەرشتیی قۆڵەکانی پێنجوێن و ناڵپارێزو سەیدسادق و هەڵەبجەی کرد. ساڵی ١٩٩٧ کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ٩ی شارەزوور.

ساڵی ٢٠٠١ لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا، دواتر کرایە ئەندامی سەرکردایەتی و ئەرکی بەڕێوەبردنی مەکتەبی کۆمەڵایەتیی پێ سپێردرا.

ساڵی ٢٠٠٣ هەوڵێکی زۆری دا چەکدارەکانی گرووپی جوندولئیسلام بباتە سەر ئەو باوەڕەی کە واز لەتوندوتیژی بهێنن و تێکەڵ بەپرۆسەی سیاسی بن و لەم هەوڵەیدا لە ٧ی شوبات کۆبوونەوەیەکی لەگوندی گامێش تەپەی شارەزوور لەگەڵیاندا ساز کرد، بەڵام ئەو چەکدارانە لەکاتی گفتوگۆدا خۆی و دوو یاوەرەکەیان دایە بەر دەستڕێژی گوللەو هەر سێکیان شەهید کرد. لەو ماڵەش کە ئەم تاوانەی تێدا ئەنجام درا، ٤ هاووڵاتی شەهیدو ٤ی تریش بریندار بوون.

بەرهەمە چاپکراوەکانی: «کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە لەبەهاری ١٩٨٨» (١٩٩٨)، «چیوەرۆ: دەروازەیەك بەرەو کەرکوك» (٢٠٠٣).

شەهاب ئەحمەد داوود رەشید*

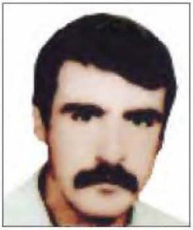

پێشمەرگەو کادیری راگەیاندن. ناسراو بە خەسرەو. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی بەغدا. قۆناغی سەرەتایی لەخوێندنگەی راهیباتی کلدان، ناوەندیی لەناوەندیی قادسیەو ئامادەیی لەدوا ناوەندیی ریسالە لەبەغدا تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٤ کاتێك شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق دەستی پێکردەوە، لەگەڵ پۆلێك خوێندکاردا پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ بەغدا. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو وەك لەناو کۆمەڵەدا باو بوو، خرایە ئەڵقە رۆشنبیرییەکانەوە. ساڵی ١٩٧٨ دەزگای ئاسایشی بەغدا بەو گومانەی کە پەیوەندیی بەڕێکخراوێکی نهێنییەوە هەیە، دەستگیری کردو پاش ئەوەی کە هیچی نەدرکاند، دوای پێنج مانگ ئازاد کرا. ساڵی ١٩٧٩ بووە ئەندامی کۆمەڵە.

ساڵی ١٩٨١ پەیمانگای باڵای تەندروستیی لەشاری حیللە تەواو کردو پاش ئەمە بەساڵێك پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەبارەگای راگەیاندنی ناوەندی لەتوژەڵە گیرسایەوە. لەوێ وەك کادیرێکی راگەیاندن لەبواری تەکنیکی چاپەمەنی کاری کرد.

لە ٢٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٥دا لەنزیك شاری

سلێمانی کەوتە بۆسەیەکی دەزگا ئەمنییەکانەوەو شەهید کرا.

شەهاب شێخ نوری شێخ ساڵح*

ئەندامی دەستەی دامەزرێنەرو سکرتێری کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەماوەی نێوان ١٩٧٢- ١٩٧٦. لەناو هاورێکانیدا بەخاڵە شەهاب ناسراوە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٢ی سلێمانی. باوکی، شێخ نوری شێخ ساڵح، یەکێ لەشاعیرە کلاسیکییەکانی کوردە. سەرەتای تێکەڵبوونی بە کاری سیاسی بۆ ساڵی ١٩٤٨ دەگەڕێتەوە، کاتێك خوێندکار بوو لەبەغدا لەکۆلێجی مەلیك فەیسەڵ.

ساڵی ١٩٦٣ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بووە لێپرساوی ئیدارەی هێزی رزگاری. لەکاتی لەتبوونی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتیوانیی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد. لەکۆتایی ساڵانی شەستەکاندا لەبیروباوەڕی مارکسیزم نزیك بۆوەو دواتریش زۆرتر بەلای ئەندێشەکانی ماو تسی تۆنگ و ئەزمونی چیندا دایشکاندو لەم رووەوە رەوتێکی فیکریی لەسەر بنەمای ماویزم دامەزراند.

ساڵی ١٩٧٠ پشتگیریی پرۆژەی دامەزراندنی رێکخراوێکی چەپی شۆڕشگێڕی نهێنیی کردو بەشدار بوو لەدامەزراندنی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان کە دواتر بوو بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان. ساڵی ١٩٧٢ پاش ئەوەی کە تاڵەبانی کوردستانی بەجێهێشت و چووە دەرەوەی وڵات، لێپرساوێتیی بەڕێوەبردنی کۆمەڵەی گرتە ئەستۆ. لەو ماوەیەدا توانی تەونێکی رێکخراوەیی بەهێز دروست بکاو ژمارەیەکی زۆر کادیری سیاسیی بەتوانای بەبیروباوەڕی شۆڕشگێڕانە پەروەردە کرد.

ساڵی ١٩٧٤، پاش تێکچوونی پەیوەندییەکانی نێوان کوردو رژێمی بەعس، فەرمانی بۆ ئەندام و کادیرەکانی دەرکرد کە بەشداری لەشۆڕشدا بکەن و وای بۆ چوو کە قۆناغی رزگاریی نیشتمانی پێویستی بەپتەوکردنی خەباتی چەکدارو یەکریزی نیشتمانە. لەم رووەوە خۆیشی بەشداریی لەشۆڕشدا کردو بۆ رایی کردنی کاروباری رێکخستنی ناو شارەکان، کۆمیتەیەکی بەناوی ئەستێرەی سور دامەزراندو لێپرساوەتییەکەی بەئەندامی سەرکردایەتی جەعفەر عەبدولواحید سپارد. ساڵی ١٩٧٥، لەسەروبەندی ئیمزاکردنی رێککەوتننامەی جەزائیر لەنێوان عیراق و ئێراندا، لەو بڕوایەدا بوو کە کورد بەبێ پشتگیریی شای ئێران دەتوانێت بەردەوام بێت لەسەر شۆڕش و لەم بوارەدا هەوڵیدا درێژە بە خەباتی چەکداری بدرێ، بەڵام هەوڵەکەی هیچی لێ سەوز نەبوو.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و بەردەوام بوو لەسەر بەهێزکردنی رێکخستنی رێکخراوەکەی. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی لەگەڵ تاڵەبانیدا دامەزراند کە لەو کاتەدا لەسوریا یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی دامەزراند بوو و نەخشەی بۆ هەڵگیرسانەوەی خەباتی چەکدار هەبوو. لەم سەروبەندەدا رەزامەندیی لەسەر ئەوە نیشاندا کە کۆمەڵە ببێ بەباڵێکی ناو یەکێتی.

لەنیوەی دووەمی ساڵی ١٩٧٥دا بەهۆی ئاشکرابوونی بەشێکی شانە نهێنییەکانی کۆمەڵەوە، دەزگا ئەمنییەکانی بەعس شاڵاوێکی فراوانی گرتن و راوەدونانی ئەندامانی کۆمەڵەیان دەست پێکرد. ئەندامانی سەرکردایەتیی کۆمەڵە پاش ماوەیەك خۆشاردنەوە، بڕیاریاندا رێوشوێنێك بۆ گەیشتن بەدەستەی دامەزرێنەری یەکێتی لەسوریا بدۆزنەوەو لەم رووەوە لەسەر ئەوە گیرسانەوە کە روو بکەنە ئێران و لەوێوە پەیوەندی بەباڵیۆزخانەی سوریاوە بکەن لەتاران بۆ مشور خواردنی مەسەلەی چونیان بۆ سوریا. بەم پێیە، هەر پێنج ئەندامی سەرکردایەتی لەسنور پەڕینەوەو چوونە ئێران. لەوێ گیران و بەو تۆمەتەی کە بەشێوەیەکی نایاسایی چوونەتە ناو خاکی ئێران، بۆ ماوەی سێ مانگ پاش دادگایی کردن، لەسەقز زیندانی کران. پاش تەواو بوونی ئەم ماوەیە، بەپێی رێککەوتننامەی جەزائیر، رادەستی رژێمی عیراق کرانەوە. دواتر برانە بەغداو خرانە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەی قورس.

لەزینداندا پاش ئەوەی لەگەڵ گیراوەکانی تردا یەکی گرتەوە، کۆبوونەوەی پێ کردن و داوای لێ کردن قسەکانیان یەك بخەن تا بەکەمترین زیان لەقەیرانەکە دەرچن و لەم رووەوە رێنمایی پێویستی پێ دان.

هاوینی ساڵی ١٩٧٦ دادگای سەورە فەرمانی لەسێدارەدانی ئەوو جەعفەر عەبدولواحیدو ئەنوەر زۆرابی داو فەرمانی زینندانی کردنی بۆ ئەندامەکانی تر دەرکرد. لە ٢١ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ فەرمانەکە لەزیندانی ئەبوغرێب جێبەجێ کرا. بە لەسێدارەدانی، ئەوو دوو هاوڕێکەی تری بونە سمبولی شۆڕشی نوێ.

شەهریار ساڵح موفتی*

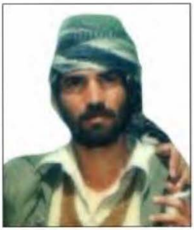

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شاری کۆیە. لەهەرزەکاریدا یاریزانێکی هەڵکەوتووی بالەو تۆپی پێ و جۆدۆو کاراتێ و مەلەوانی بوو. دەنگخۆشیش بوو، گۆرانیی گۆرانیبێژەکانی رەسەکانی دەوتەوە.

ساڵی ١٩٧٢ پەیوەندی بە هێزی پێشمەرگەوە کرد و کرایە فەرماندەی مەفرەزەی پارێزەری تۆپخانەی شۆڕش. دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ گەڕایەوە بۆ کۆیەو هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. دواتر وازی لەکۆمەڵە هێناو پەیوەندیی بەبزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستانەوە کردو کرایە لێپرساوی شانەی چالاکییە شۆڕشگێڕییەکانی ناو شاری کۆیە.

ساڵی ١٩٧٧ بوو بەپێشمەرگەو پاش دوو ساڵ کرایە فەرماندەی کەرت. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆر شەڕی کردووە لەوانە داستانەکانی قەیوان- ماوەت، دابان- هەلاج، قوڕبەرازەو شەڕەکانی گەروی مەنجەڵ، چیای ساتر، سماقولی، کەڵکەسماق، قەندیل و ئۆپەراسیۆنەکانی گرتنی دێگەڵەو لێدانی دام و دەزگا نەوتییەکانی کەرکوك و جەوەڵبۆرو چەمەبۆرو رەبایەکانی کۆیەو خەلەکان و کانی وەتمان و هی تر. حەوت جار بریندار بووە.

لە ٢٠ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٧ لەگەڵ شەش پێشمەرگەدا لەئاستی گوندی کانی وەتمان کۆنترۆڵی رێگەی گشتیی سلێمانی- رانیەیان کردو لەکاروانێکی گەورەی سەربازیان دا. لەو شەڕە دەستەویەخەیەدا فیشەك بەر سەری کەوت و لەهۆش چوو. هاوڕێکانی وایانزانی شەهید بووە، لەژێر پۆلە قامیش و بێشەی ئەو ناوە شاردییانەوە. بەڵام جاشەکانی رەبایەکەی سەر گوندی باقلان بەدووربین شاردنەوەی لاشەکەیان بینی و هێزەکانی سوپای عیراقیان لێ ئاگادار کردەوە. لەو شوێنەی بەجێ هێڵدرابوو، بەبێهۆشی دۆزرایەوەو برایە نەخۆشخانەی سەربازیی رانیە. پاشان لەوێوە برایە کەرکوك و لە ٢٣ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٧ گوللەباران کرا. تەرمەکە خرایە ناو هەلیکۆپتەرو لەئاسمانی چوارقوڕنەوە فڕێ درایە خوارێ.

پێش شەهیدبوونی بڕیار درابوو بکرێ بەسەرتیپ. یاریدەدەری پزیشکیی نەخۆشخانەی رانیە، بەختیار حاجی رەفیق، کە شەهریاری دەناسی، دەگێڕێتەوە: «کە بینیم، هەردوو دەستی لەدواوە کەلەپچە کرابوو، لەسەر قەرەوێڵەیەك دانرابوو، فیشەك چاوێکی کوێر کردبوو. تیمارم کردو هەندێ قسەم بۆ کرد، وەڵامی نەدامەوە. دواتر پێی وتم داوایەکم هەیە. وتم: ناتوانم رزگارت بکەم. وتی منیش ئەمەت لێ داوا ناکەم، دوو کاغەز لەگیرفانم دان، دەریان بهێنەو بیانفەوتێنە. منیش کاغەزەکانم دەرهێنا. یەکێکیان ناوی ٢٣ ئەندامی رێکخستنی ناو شاری تێدا بوو، ئەوی تر نامەیەك بوو زانیاریی لەسەر هەندێ خۆفرۆش تێدا بوو. هەردوو کاغەزەکەم قوتدا».

شێخ جیریی سەروو (شەڕ)

شەڕێکی دەستەویەخەیە لەناو گوندی شێخ جیریی سەروو لەناوچەی قەرەهەنجیر لە ١٦ی ئایاری ساڵی ١٩٨٧ لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق بەفەرماندەیی جەنراڵ بارق عەبدوڵڵا حنتە.

گوندەکە لەسنوری پشتێنی ئەمنی بوو. رژێمی بەعس وای دانابوو هەر گوندێکی دەروبەری کەرکوك لەسنوری پشتێنەی ئەمنی بێ، دەبێ بڕوخێنرێ. بەم پێیە، هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق کە پێکهاتبوو لەزرێپۆش و هێزی کۆماندۆ بەپاڵپشتی پێنج هەلیکۆپتەری جەنگی بەرەو گوندەکە بەڕێ کەوت. گوندەکە لەبنەڕەتدا چۆڵ کرابوو. هێزەکانی سوپا دەیانویست بیڕوخێنن تاکو پێشمەرگە وەك بنکەو بۆ حەوانەوە سودی لێ وەرنەگرێ. بۆیە،

کاتێك هێزەکانی سوپا شۆفڵەکانیان پێش خست و روویان لەگوندەکە کرد، وایاندەزانی کەسی لێ نییە. لەو کاتەدا ٢٢ پێشمەرگەی کەرتی ٤ی جەباری بەفەرماندەیی سەمەد گلی لەناو گوندەکەدا بوون و خۆیان بۆ بەرەنگاریی هێرشەکە ئامادە کردبوو. لەگەڵ نزیکبوونەوەی شۆفڵەکان و سەربازەکان، پێشمەرگەکان دایانە بەر دەستڕێژی گوللەو شەڕ دامەزرا.

لەکاتی شەڕەکەدا پێشمەرگەکان دەستیان بەسەر هۆکی تۆکییەکدا گرت کە پەیوەندیی راستەوخۆی لەگەڵ جەنرال بارق عەبدوڵلا حنتەدا هەبوو، بەهۆی ئەم دەزگایەوە ئاگاداری هەموو ئەو فەرمانانە بوون کە فەرماندەی هێرشەکە بۆ سەربازەکانی دەردەکرد.

بەرلەوەی گوندەکە تۆپ باران بکرێ، پێشمەرگەکان بەهۆی دەزگاکەوە ئاگاداری تۆپبارانەکە بوون، بۆیە خێرا لەگوندەکە چوونە دەرێ و پاش وەستانی تۆپبارانەکەو دەستپێکردنی هێرشی دوژمن، گەڕانەوە بۆ ناو گوند. شەڕ زۆری خایاند، بەڵام بەرلەوەی هێزەکانی سوپا بکشێنەوە، هێزێکی زۆری پێشمەرگەی کەرتەکانی ترو مەفرەزەیەکی پارتی کۆمۆنیستی عیراق و هێزی پشتگیری بۆ پشتیوانیی پێشمەرگەکانی کەرتی ٤ی جەباری، بەهانایانەوە چوون.

لەم شەڕەدا هێزەکانی عیراق ژمارەیەکی زۆر سەربازیان لێ کوژرا کە هەموویان لەهێزی کۆماندۆ بوون. لەهێزی پێشمەرگە دوو شەهید هەبوو کە بریتی بوون لەمەجید کۆمەڵەو شۆڕش رەشید. دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە ٥ قەناس و ١١ ئار بی جی بوو. هێزەکانی عیراق شۆفڵێکیان لەگوندەکە بەجێ هێشت.

شێرزاد حەبیب*

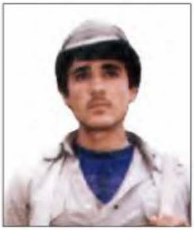

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٠ی گوندی کۆرمۆر لەگەرمیان. ساڵی ١٩٨٤ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتییەوە کردو ساڵی ١٩٨٦ بوو بەپێشمەرگە لەتیپی پارێزگاریی مەڵبەندی یەك.

ساڵی ١٩٨٧ لەشەڕی ئەوجول بەسەختی بریندار بوو. لەئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفالدا شوێن بزر کرا.

شێرزاد حەسەن عەلی عەبدوڵلا*

پێشمەرگە، ناسراو بە شێرزاد بەچە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٠ی گوندی تومەپەڵك لەگەرمیان. ساڵی ١٩٨٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو هەمان ساڵ بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین شەڕو چالاکیی کردووە.

لەگەرمەی شاڵاوەکانی ئەنفالدا، لەگەڵ هەڤاڵەکانی بەرپەرچی هێرشەکانی سوپای عیراقیان دایەوە. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەسەروبەندی هێرشی هێزەکانی عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشاری دەڤەری قادر کەرەم، پاش شەڕێکی سەخت، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

شێرزاد رەنجەڕۆ

پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواو شێرزاد محەمەد ئەمین سەعید. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گەڕەکی تەیراوەی شاری هەولێر. لەقوتابخانەی مەلەوی قۆناغی سەرەتایی تەواو کردووەو ساڵی ١٩٧٠ لەخوێندنگەی شەوانەی هەولێر خوێندویەتی.

ساڵی ١٩٧٦ لەرێگەی جەمیل رەنجبەرەوە پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨٠

بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ٥ی هەرێمی ٧ی باڵەك. ساڵی ١٩٨٢ بووە لێپرسراوی پۆل لەکەرتی ڕێکخستنی چۆمان. ساڵی ١٩٨٥ بوو بەلێپرسراوی ڕێکخستنی تیپی ٧٤ی باڵەك. ساڵی ١٩٩٠، بووە کادیر لە بەتالیۆنی ٤.

ساڵی ١٩٩٣ بووە ئەندامی کۆمیتەی باڵای ڕێکخستنی پێشمەرگە لەهەولێر. ساڵی ١٩٩٥ بووە رابەری سیاسیی لەشکری ١٨ی بەرانەتی. ساڵی ١٩٩٨ بووە ئەندام لەمەڵبەندی پێشمەرگەو بۆ ساڵی پاشتر بووە کارگێڕی مەڵبەند. ساڵی ٢٠٠٢ بەشدار بوو لەشەشەم خولی تایبەتی فەرماندەیی لەقەڵاچوالان. ساڵی ٢٠٠٩ بووە جێگری لێپرسراوی مەڵبەندی پێشمەرگە. دوا پلەی سەربازیی، لیوایە.

شێنێ (کۆبوونەوە)

کۆبوونەوەی کادیرە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵەی مارکسی-لینینی کوردستان لەگوندی شێنێ لەناوچەی قەڵادزێ لە ٥ی تشرینی دووەمــی ساڵی ١٩٧٨. کۆبوونەوەکە بەشێوەی سیمینار ڕێك خراو گفتوگۆی تێرو تەسەلی تێدا کرا دەربارەی چەردەیەك مەسەلەی گرنگ. بڕیارەکانی کۆبوونەوەکە کاریگەریی قوڵیان لەسەر ستراکتۆری کۆمەڵە بەجێ هێشت.

لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا کۆمەڵە پابەند بێ بەبیروباوەڕی مارکسیزم- لینینیزم و واز لەبیروباوەڕی ماویزم بێنێ و لەم ڕووەوە ئەزموونی چین وەك ئەزموونێکی لۆکاڵ دانرا. پەیوەند بەم مەسەلەیە، بڕیاری گۆڕینی ناوی کۆمەڵە دراو پاش تاوتوێ کردنی چەندین ناو، کۆبوونەوە لەسەر ناوی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان ساغ بۆوە.

لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیاری هەڵبژاردنی سەرکردایەتییەکی کاتی تا بەستنی کۆنفرەنس درا. بەم پێیە، ١٥ ئەندام بۆ سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەڵبژێردران کە بریتی بوون لەنەوشیروان مستەفا، عومەر عەبدوڵڵا، مەلا بەختیار، ئیحسان نەجم محێدین (ئەبو شەهاب)، ئازاد هەورامی، سالار عەزیز، سەید کەریم، بەکر حاجی سەفەر، مەحمود عەبدولڕەحمان (شێخ عەلی)، مستەفا چاوڕەش، دلێر سەید مەجید، برایم جەلال، فازڵ کەریم ئەحمەد (جەعفەر)، ئاوات قارەمانی و زێڕۆ ئەحمەد، لەوانە نەوشیروان مستەفا بە سەرپەرشتیاری گشتی هەڵبژێردرا. سەبارەت بەو ئەندامانەی سەرکردایەتیی کۆمەڵە کە لەزینداندا بوون، بڕیار درا تا ئازاد دەکرێن، وەك ئەندامی سەرکردایەتی بمێننەوە. هەروەها چەند بڕیارێکی تریش درا وەك خۆئامادەکردن بۆ بەستنی کۆنفرەنس، پەرەپێدانی ڕێکخستنی ناو شارەکان و هی تر.

تاڵەبانی وەك سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و دکتۆر مەحمود عوسمان سکرتێری لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان دوو محازەرەیان وتەوەو بەشداریشیان لەبەشێکی گفتوگۆکانی کۆبوونەوەکەدا کرد.

شێنێ (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە ڕۆژی ٢٢ی شوباتی ١٩٧٨ بەیارمەتیی جاش و بەپشتیوانیی هەلیکۆپتەر هێرشی کردە سەر گوندی شێنێ لە ناوچەی قەڵادزە. پاش شەڕێکی شەش سەعاتی، هێزەکە بەبێ بەدیهێنانی ئامانجەکەی، گەڕایەوە بۆ سەربازگەی گۆجار.

شێنێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی لەشکری یەکی سوپای عیراق لەگوندی شێنێ لەناوچەی قەڵادزێ کە ٩ ڕۆژی خایاند. سەرلەشکر وەلید مەحمود سیرت لەڕانیەوە سەرپەرشتیی شەڕەکەی دەکرد.

شەڕەکە لە ٨ی تشرینی دووەمی ١٩٧٨ شەو سەعات ١:١٥ دەستی پێکرد، کاتێك هێزێکی سوپا هێرشی کردە سەر چیای مامەندەو پاش شەڕێکی سەخت گرتی. لەولاشەوە هێزێکی تری سوپا لەگوندی بێگەڵاسەوە هێرشی کردە سەر گوندی شێنێ. لەقۆڵی شێنێ پێشمەرگە بەرەنگاری هێزەکە بوون و دوای شەڕێکی دوو سەعات و نیوی، هێزەکانی سوپا پاش ئەوەی زیانی کوژران و برینداربوونی زیاتر لە ٢٠ سەربازیان لێ کەوت، کشانەوە.

بۆ ڕۆژی دواتر، سەعات ٥,٤٥ هێزەکانی سوپا هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر شێنێ. پێشمەرگە بەرەنگاری بوونەوە و شەڕ هەتا ئێوارەی خایاند. دوژمن بەشکاوی بەرەو سەربازگەی گۆجار کشایەوە. لەم شەڕەدا ٦ سەرباز کوژران و زێدەتر لە ٥٠ سەرباز بریندار بوون.

لە ١٠ی تشرینی دووەمدا سوپا هێرشێکی تری کردە

سەر شێنێ و پاش ئەوەی کە ژمارەیەکی زۆر سەربازی لێ کوژراو بریندار بوو، بەبێ ئەوەی هیچ بەدەست بێنێ، بەشکاوی کشایەوە بۆ سەربازگەی گۆجار. ڕۆژی دواتر، شێنێ و زەڵێ و ناوزەنگ درانە بەر تۆپ.

لە ١٢ی تشرینی دووەمدا سوپا هێرشێکی تری بەربڵاوی کردە سەر شێنێ و دوای شەڕێکی سەخت ژمارەیەکی زۆر کوژراوو برینداری لێ کەوت و بەشکاوی کشایەوە بەرەو سەربازگەی گۆجار. هێزی پێشمەرگە هەندێ چەك و کەلوپەلی دەستکەوت.

لە ١٤ی تشرینی دووەمدا سوپا کەوتە بەکارهێنانی هەلیکۆپتەری شەڕکەر بۆ بۆردومان کردنی گوندی شێنێ و سەنگەرەکانی پێشمەرگە.

لە ١٥ی تشرینی دووەمدا سوپا هێرشێکی بەربڵاوی دیکەی کردە سەر شێنێ، بەڵام هیچ ئامانجێکی بەدەست نەهێناو زیانێکی زۆری لێ کەوت. بەشێکی هێزەکە بەهەلیکۆپتەر لەناو خاکی ئێران لەقۆپیی جاسوسان دابەزێنراو پێش ئەوەی دنیا تاریك دابێ، بەهۆی بەفر بارینەوە بەهەلیکۆپتەر برایەوە بۆ سەربازگە.

لە ١٦ی تشرینی دووەمدا سوپا پێشڕەویی کرد، هەندێ سەرکەوتنی بەدەست هێناو توانی بگاتە ناو شێنێ. لەوێ بارەگای پۆلیس و چەند ماڵێکی تەقاندەوە. پاش ئەم پێشڕەوییە، پەرە درا بە بەکارهێنانی هەلیکۆپتەر بۆ بۆردومان کردنی ناو گوندەکەو سەنگەرەکانی پێشمەرگە. ئەو ڕۆژە سێ هەلیکۆپتەر پێکران و لەدەرەوەی قەڵەمڕەوی شەڕەکە کەوتنە خوارەوە. دوژمن کوژراوو برینداری زۆری لێ کەوت. پێشمەرگە دەستی بەسەر چەند پارچە چەکێکدا گرت.

لەم شەڕەدا هەماهەنگییەکی دیار لەنێوان عێراق و ئێراندا هەبوو. ئێرانییەکان ڕازی بوون هێزەکانی عێراق لەکاتی ئۆپەراسیۆندا لەسنور بپەڕنەوەو هێز لەهەندێ قوتە لەناو خاکی ئێران دابەزێنن، خۆیشیان هێزێکیان لەپشت شەڕگەکە دانابوو بۆ گرتنی ڕێی کشانەوە لەهێزی پێشمەرگە.

لەدیکۆمێنتە فەرمییە سوپاییەکانی عێراقدا ئەم ئۆپەراسیۆنە ناو نراوە «ئۆپەراسیۆنی شۆڕەسوارە ئازاکان». بەهەماهەنگی لەنێوان ڕژێمی عێراق و ڕژێمی شای ئێران بەڕێوە چووە. بەدرێژایی ماوەی شەڕەکە، هێزەکانی ئێران لەبانەو مەریوان لەئامادەباشیدا بوون و سنوریان داخستبوو، واش خۆیان ڕێکخستبوو کە دوای ئەوەی هێزەکانی عێراق فشار دەخەنە سەر هێزی پێشمەرگەوەو لەئەنجامدا هێزی پێشمەرگە ناچار دەبێ بچێتە ناو خاکی ئێران، ئەوان لەهەموو لایەکەوە گەمارۆی بدەن و هێرشی بکەنە سەر. سوپای عێراق بۆ ڕێکخستنی پەیوەندیی نێوان لەشکری یەکی عێراق و هێزەکانی ئێران، جەنراڵ وەفیق سامەرائیی بەلێپرسراوی هەماهەنگی دانابوو. ئەو بەهەلیکۆپتەر دەچوو بۆ دیوی ئێران و دەگەڕایەوە.

ئەگەری کشانەوەی هێزی پێشمەرگەو پێشڕەویی هێزەکانی عێراق و لەدەستدانی شێنێ و زەڵێ و ناوزەنگ ئەگەرێکی لەبەرچاو بوو، بۆیە سەرکردایەتیی یەکێتی لەکۆبوونەوەی ڕۆژی ١٦ی تشرینی یەکەمدا نەخشەی بۆ دەربازکردنی دەزگای ڕادیۆو دیکۆمێنتەکان داناو بڕیاری بڵاوە پێ کردنی ئەندامانی سەرکردایەتی و هێزەکان و بەجێ هێشتنی بارەگاکانی دا لەکاتی لێقەوماندا.

لەسەرەتای دەستپێکردنی شەڕەکەدا کەش خۆش بوو. دواتر کەوتە پروشە بەفرو کەشەکە تا دەهات سەختتر دەبوو. بەفرێکی زۆر باری و بووە هۆی تێکدانی ئەو پلانی شەڕەی کە دوژمن چنی بووی. سەربازەکانی سەر مامەندە لەبەر بەفر بارین نەیانتوانی بمێننەوە. بەشێکی زۆریان ڕەق بوونەوەو لاشەی هەندێکیان تا بەهار لەژێر بەفر مایەوە. لەکۆتاییدا هەموو پلانەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوەو هەلیکۆپتەر ئەوەندەی کە فریاکەوت، سەربازەکانی سەر چیای گواستنەوەو هێزی پیادەش کشایەوە بۆ قەڵادزێ و ڕانیە.

لەسەرجەمی ٩ ڕۆژی شەڕەکە، دوژمن ٢٥٠ کوژراوو ٢٠٠ برینداری لێ کەوت، ٣ فڕۆکەی لێ کەوتە خوارێ و چەندین پارچە چەك و بڕێکی زۆر فیشەك و تەقەمەنیی لێ گیرا.

ئەو هێزانەی پێشمەرگە کە لەم شەڕەدا بەشدار بوون بریتی بوون لەهێزەکانی هەرێمی ٦ی پشدەر بەفەرماندەیی حاجی حاجی برایم کە ژمارەی پێشمەرگەکانی ١٥٠ پێشمەرگە دەبوو، هەرێمی ٧ی باڵەك کە لەو کاتەدا ٣٧ پێشمەرگەی لەوێ بوو، لەگەڵ هەرێمی پارێزگاریی مەکتەبی سیاسی.

لەم شەڕەدا دەستەواژەی «جەنراڵ بەفر» وەك ئاماژەیەك بۆ کاریگەریی خراپیی کەش و هەوا لەسەر ئەنجامی شەڕ، لەشۆڕشدا داهات.

لە ١٧ی تشرینی دووەمدا هێزەکانی سوپای عێراق هەموو شوێنەکانیان بەجێ هێشت. سەرەڕای سەختیی

شەڕەکان، هێزی پێشمەرگە هیچ شەهیدێکی نەبوو، زیانی تەنها بریندار بوونی یەك پێشمەرگە بوو.

شێنێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان و نێوان ژمارەیەکی زۆری جاشەکان لەبەرزاییەکانی سەر شێنێ و قوتەی چیای مامەندە لە ۱۹ی تشرینی یەکەمی ۱۹۸۰.

لەم شەڕەدا هێزێکی بەربڵاوی جاشەکان هێرشی کردە سەر بەرزاییەکانی دەوروبەری شێنێ و چیای مامەندە، بەڵام پێشمەرگەکانی یەکێتی و حزبی سۆسیالیست بەرەنگاری هێرشەکە بوونەوەو تێکیان شکاند. دوای ئەوەی جاشەکان ژمارەیەکی زۆریان لێ کوژراو بریندار بوو، سەنگەرەکانیان چۆڵ کردو بەرەو قەڵادزێ رایانکرد. هەندێ لەلاشەی کوژراوەکانیان لەمەیدانی شەڕ لێ بەجێ ما. لەهێزی پێشمەرگە، چوار شەهید هەبوو، یەکێکیان شەهیدی یەکێتییە، ئەوانی تر شەهیدی حزبی سۆسیالیستن.

شێنێ- بێدەلان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ٦ی کانونی دووەمی ۱۹۷۸ هێرشی هێنابووە سەر هەردوو گوندی شێنێ و بێدەلان لەناوچەی قەڵادزێ. پاش دوو سەعات شەڕ، دوژمن بەشکاوی گەڕایەوە. لەهێزەکەی دوژمن ۳ سەرباز کوژران و ٥یش بریندار بوون.

شیواشان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ۳۱ی کانونی دووەمی ۱۹۷۸ هێرشی هێنابووە سەر گوندی شیواشان لەدەشتی کۆیە. پێشمەرگەکان لەهێزەکە هاتنە دەست و شەڕ دامەزرا. لەئاکامدا ۳٦ سەرباز کوژران و بریندار کران، لەهێزی پێشمەرگەش دوو پێشمەرگە بریندار بوون.

شیوەکەل (چالاکی)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی پێشمەرگەکانی کەرتی ۲ی هەرێمی ۳ی شارباژێڕ کۆمەڵێك سەربازی سوپای عیراق لەبنکەی پۆلیسی شیوەکەل لەچوارتا لە ۷ی نیسانی ۱۹۷۹. پێشمەرگەکان هێرشیان کردە سەر ئەو بنکەیەی پۆلیس کە شەوانە سەربازەکان دەیانکردە سەنگەرو گوللەبارانیان کرد. لەئاکامی هێرشەکەدا ٥ سەرباز کوژران و ٤ سەربازی دیکەش بریندار بون.

شیوەلوک (چالاکی)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەنێوان شیوەلوك و گورون لە ناوچەی چۆمان لە ۷ی ئابی ۱۹۷۷دا کە تێیدا یانزە سەرباز کوژران. لەهێزی پێشمەرگەش، فەرماندەی کەرت مەحمود سەیدە (خەڵکی شیوەلوك) شەهید بوو.

ع

عادل موراد

ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لێپرسراوی ئەنجومەنی ناوەند. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی شاری بەغدا. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر کوردە فەیلییەکان. خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی کوردانی فەیلی و هەردوو قۆناغی ناوەندی و ئامادەیی لەبەغدا تەواو کردووە.

سەرەڕای دووریی لەکوردستان، ژیانی سیاسیی لەپێناوی کوردایەتیدا زوو دەستی پێکردووە، کاتێك لەساڵی ١٩٦٥ لەبەغدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦٦ لەبەشی کیمیای کۆلێجی پەروەردەی زانکۆی بەغدا وەرگیراو لەو ماوەیەدا سەرپەرشتیی بەشێکی ڕێکخستنەکانی بەغدای کرد. ساڵی ١٩٦٩ بەشێکی ڕێکخستنەکان ئاشکرا بوون، بۆیە ناچار بوو واز لەخوێندن بێنێ و ڕوو بکاتە شاخ و ببێ بەپێشمەرگە.

لەپێشمەرگایەتیدا بووە ئەندامی ناوچەی پارتی لەناوچەی باڵەك و لەهەمان کاتدا لەبەر کەمیی مامۆستای گوندەکان، لەخوێندنگەی یەکێ لەگوندەکان مامۆستایەتیی کرد.

پاش ڕاگەیاندنی بەیاننامەی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠، لەکۆنگرەی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان بەسکرتێر هەڵبژێردرا. بەپێی خاڵەکانی بەیاننامەکەش کە دەبوو جێگری لێپرسراوی ڕێکخراوە پیشەییەکانی عیراق کورد بێ، بووە جێگری سکرتێری یەکێتیی نیشتمانیی خوێندکارانی عیراق. هەر لەو ماوەیەشدا گەڕایەوە بۆ بەغداو خوێندنی زانکۆی تەواو کرد. لەبەغدا جگە لەوەی کە خەریکی ئیشوکاری یەکێتیی قوتابیانی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی خوێندکارانی عیراق و سەرقاڵی خوێندن بوو لەزانکۆ، ئەندامی لقی ٥ی بەغدای پارتیش بوو.بەهۆی فشاری ڕژێمی بەعسەوە، بەر لەوەی شەڕ لەنێوان کوردو ئەو ڕژێمە لەساڵی ١٩٧٤ دەست پێ بکاتەوە، بەغدای بەجێ هێشت و لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش گیرسایەوە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، ئاوارەی ئێران بوو. هەر ئەو ساڵە ئێرانی بەجێ هێشت و لەسوریا گیرسایەوە. لەوێ پەیوەندی لەگەڵ تاڵەبانیدا دامەزراند و بەشدار بوو لەدامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا.

دوا بەدوای ئەوە، لێپرسراوەتیی ڕێکخستنی ناو وڵاتی پێ سپێردراو دواتریش بۆ دروست کردنی ڕێکخستن لەئەورووپا، سەفەری ئەورووپای کردو بەبولگاریاو ڕۆمانیاو هەردوو ئەڵمانیاو هۆڵاند دەستی پێکرد و توانی بناغەیەك بۆ ڕێکخستنی یەکێتی لەو وڵاتانە دابنێ. پاش گەڕانەوەی بۆ سوریا، لەگەڵ ئەندامانی تری دەستەی دامەزرێنەردا سەرقاڵی دابین کردنی پێداویستییەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار بوو لەکوردستان و لەم ڕووەوە لێپرسراوەتیی ئەرکە لۆجستیکییەکان و ناردنی مەفرەزە سەرەتاییەکانی بۆ ناو وڵات گرتە ئەستۆ.

لەمانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٩ گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەناوزەنگ گیرسایەوە. بەڵام لەمانگی شوباتدا لەبەر هەندێ هۆی سیاسی وازی لەیەکێتی هێناو گەڕایەوە بۆ سوریاو پاشان لەلوبنان لەڕۆژنامەی «سەفیر» وەك ڕۆژنامەنووس کاری کرد.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەحزبی سۆسیالیستی کوردستانەوە کردو لەکۆنگرەی یەکەمی ئەم حزبەدا

که لەمانگی ئایار بەسترا، بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

ساڵی ١٩٩٤ پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردەوەو پلەی ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی پێ درا، لەهەولێر لێپرساوەتیی مەکتەبی ناوەندیی راگەیاندنی یەکێتیی پێ سپێردراو تا ساڵی ٢٠٠٠ لەسەر ئەم کارە بەردەوام بوو. لەو ساڵەدا وەك لێپرساوی پەیوەندییەکان لەسوریا گیرسایەوە. لەکانونی دووەمی ساڵی ٢٠٠٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان و بەشدار بوو لەو هەوڵانەی کە لەو ماوەیەدا بۆ روخاندنی رژێمی بەعس دەدران. لەگەڵ روخانی رژێمی بەعسدا، چوو بۆ بەغداو ئەرکی پەیوەندی و دبلۆماتکارانەی گرتە ئەستۆو ماوەیەکیش لەئەنجومەنی حوکم نوێنەری تاڵەبانی بوو.

ساڵی ٢٠٠٤ بووە باڵیۆزی عیراق لەرۆمانیا. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان خۆی بۆ کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵنەبژارد. ساڵی ٢٠١٢ بەلێپرساوی ئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردرا.

عادل مەجید عەبدولکەریم*

پێشمەرگە. ناسراو بە مام عادل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٨ی گوندی تازە شار لەناوچەی قادر کەرەم. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووەو ساڵی ١٩٨٦ بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان.

لەکاتی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا بەشدار بوو لە بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق و بەرپاکردنی بەرگرییەکی سەخت لەناوچەکەدا. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨دا لەداستانی گەڕاوی- تازە شار لەنزیك قادر کەرەم، کە زیاتر لە ١٠ سەعاتی خایاند، پاش ئەوەی خۆی و هەڤاڵەکانی زیانێکی زۆریان لەهێزەکانی عیراق دا، شەهید کرا.

عارف روشدی عارف

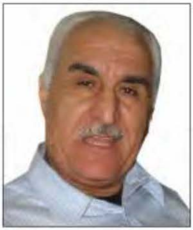

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی زاخۆ. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی لەزاخۆو خوێندنی ئەکادیمیی لەپەیمانگای باڵای پیشە تەندروستییەکان لەبەغدا تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٦٩ چووە ریزی پارتی دیموکراتی کوردستانەوەو لەو ماوەیەی کە خوێندکار بوو لەپەیمانگای باڵای پیشە تەندروستییەکان بەرپرسیارێتیی لیژنەی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانی پەیمانگاکەی گرتە ئەستۆ. بەشداریی لەچالاکییەکانی یەکێتیی قوتابیاندا کرد لەوانە هەڵمەتی هۆشیاریی نەتەوەیی ساڵی ١٩٧١ لەدەڤەری شنگال، هەروەك ئەندامی کۆنگرەی حەوتەمی یەکێتیی قوتابیانیش بوو کە ساڵی ١٩٧١ لەسلێمانی بەسترا.

ساڵی ١٩٧٤ لەناوچەی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش گیرسایەوەو پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ ئاوارەی ئێران بوو. دواتر لە ١٢ی تشرینی یەکەمدا لەخاڵی سەر سنوری مونزریە لەخانەقین لەگەڵ سەدان کەسدا گەڕایەوە بۆ عیراق و هەر لەو خاڵی سەر سنورەوە گوێزرایەوە بۆ دیوانیە لەباشووری عیراق و لەوێ ژیانی دورخراوەیی دەست پێکرد.

لەدیوانیە لەرێگەی حەسەن ئەنوەر مەخمورییەوە، ناسراو بە کاوە، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو دوا بەدوای ئەمە، یەکەم شانەی کۆمەڵەی لەدیوانیە دروست کرد کە پێکهاتبوو لە حاجی ئەحمەد تاهیر سرێشمەیی، سامی سابیر، ئازاد عوسمان، فەهمی عەبدوڵڵا، سەعید ئەحمەدو رەفیق کۆیی. لەماوەی ژیانی دورخراوەیی لەدیوانیە، یارمەتیی پێویستی پێشکەش بە دەیان خێزانی تری دورخراوەی بادینان کرد کە ساڵی ١٩٧٨ بۆ دیوانیە دوور خرابوونەوە.

ساڵی ١٩٨٢ ژیانی دورخراوەیی کۆتایی هات و گوێزرایەوە بۆ هەولێرو لەنەخۆشخانەی قوشتەپە دامەزرا. هەر لەو ساڵەدا پەیوەندیی بەرێکخستنی هەولێری کۆمەڵەوە

كردو بەشداریشی لەكۆكردنەوەی جلوبەرگی زستانە بۆ پێشمەرگەكانی مەڵبەندی ٣ی هەولێر كرد. بۆ ساڵی دواتر، بەهەماهەنگی لەگەڵ ڕێكخستنی هەولێردا، بەشداریی لەهاوكاری كردنی بارزانییە ئاوارەكانی ئۆردوگای زۆرەملێی قوشتەپە كرد، پاش ئەو ڕەشبگیرییەی كە حكومەتی عیراق لەدژی بارزانییەكان دەستی پێكرد بوو.

ساڵی ١٩٨٤ گوێزرایەوە بۆ نەخۆشخانەی ڕەواندزو پاشان بۆ دهۆك. هەر لەو ساڵەدا بەشداریی لەكۆنفرەنسی سێیەمی كۆمەڵەدا كرد لەمێرگەپان و پاش كۆنفرەنسەكە لێپرسراوەتیی ڕێكخراوی بادینانی پێ سپێردرا.

پاش ڕاگەیاندنی ئاشتبوونەوەی گشتی لەساڵی ١٩٨٧و كردنەوەی بارەگای مەڵبەندی ٤ی بادینان بەلێپرسراوەتیی ئازاد هەورامی لەبادینان، پەیوەندییەكی پتەوی لەنێوان ڕێكخراوی بادینان و مەڵبەندەكەدا دروست كرد.

لەكاتی ئەنفالی بادیناندا ساڵی ١٩٨٨توانی كۆمەك و هاوكاری بگەیەنێتە خێزانە دورخراوەكانی دەڤەری بادینان لەئۆردوگاكانی بەحركەو گردەچاڵ. لەقۆناغی پاش ئەنفالەكاندا بەشداریی لەو كۆبوونەوەیەدا كرد كە لەكانونی دووەمی ١٩٨٩دا بەسەرپەرشتیی مستەفا سەید قادرو ئەمین قادر مینە بۆ تاوتوێ كردنی كاروباری ڕێكخستن لەقەڵادزێ بەسترا. ساڵی ١٩٩٠ لێپرسراوەتیی شانە چەكدارەكانی بروسكی لەبادینان گرتە ئەستۆو ڕۆڵێكی دیاری لەڕاپەڕینی ١٩٩١دا نواند.

لەكۆنگرەی یەكەمی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لەساڵی ١٩٩٢، بەئەندامی سەركردایەتی هەڵبژێردراو هەر ئەو ساڵە كرا بەلێپرسراوی مەڵبەندی ٤ی بادینان و لەماوەی ١٩٩٣- ١٩٩٤ لێپرسراوی مەڵبەندی ٧ی ئاكرێ بوو. ساڵی ١٩٩٥ بۆ ماوەیەك ئەركی بەڕێوەبردنی پەیمانگای پێگەیاندنی كادیرانی لەهەولێر پێ سپێردراو بۆ ساڵی دواتر كرایە بەرپرسی ئۆفیسی ڕێكخراوە دیموكراتییەكانی هەولێرو بادینان.

پاش ئەوەی كە بەهۆی شەڕی ناوخۆوە بارەگای مەڵبەندی بادینان گوێزرایەوە بۆ سلێمانی، لەساڵانی ١٩٩٦- ١٩٩٧ كرایە لێپرسراوی ئەو مەڵبەندە. لەماوەی ١٩٩٩- ٢٠٠١ كرایە جێگری لێپرسراوی مەكتەبی ڕاگەیاندن و بەرپرسی ڕادیۆو تەلەفزیۆنی گەلی كوردستان.

پاش هەڵبژاردنی بۆ جاری دووەم بەئەندامی سەركردایەتی لەكۆنگرەی دووەمی یەكێتی لەساڵی ٢٠٠١، لەماوەی ٢٠٠٢- ٢٠٠٤ كرایە ئەندامی مەكتەبی ڕێكخستن. لەماوەی ٢٠٠٤- ٢٠٠٦ بەرپرسی مەڵبەندی ٨ی ڕاپەڕین بوو لەڕانیە. ساڵی ٢٠٠٦ بڕوانامەی بەكالۆریۆسی مێژووی لەكۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەكانی زانكۆی سلێمانی بەدەستهێنا. پاشان وەك ئەندامی مەكتەب گەڕایەوە بۆ مەكتەبی ڕێكخستن. دوای ئەوەی كە لەساڵی ٢٠١٠ لەكۆنگرەی سێیەمی یەكێتی بەئەندامی یەدەكی سەركردایەتی هەڵبژێردراو كرایە بەرپرسی بۆردی ناوەندی پێگەیاندنی كادیران لەئەكادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی كادیران. ساڵی ٢٠١١ بڕوانامەی ماجستێری لەمێژووی هاوچەرخی كورد لەزانكۆی سلێمانی بەدەستهێناو بابەتی ماستەرنامەكەی تایبەت بوو بەكۆمەڵەی خوێندكارانی كورد لەئەورووپا.

عارف كەریم

تێكۆشەری دێرین. لەدایكبووی ساڵی ١٩٤٤ی گەڕەكی چوارباخی شاری سلێمانی. خوێندنی تا قۆناغی ئامادەیی لەسلێمانی تەواو كردووە. ساڵی ١٩٥٨ پەیوەندیی بەیەكێتیی قوتابیانی كوردستان و پارتی دیموكراتی كوردستانەوە كردووە. ساڵی ١٩٦٤، كاتێك خوێندكاری زانكۆی موسڵ بوو، لەقەیرانی كەرتبوونی پارتیدا، پشتگیریی باڵی مەكتەبی سیاسی كرد. هەر ئەو ساڵە كە بەرپرسی ڕێكخستنەكانی یەكێتیی قوتابیانی كوردستان بوو لەزانكۆی موسڵ، بەچەردەیەك بەڵگەوە لەكەركوك گیراو لەبارەگای ئاسایش ئازارو ئەشكەنجەیەكی زۆر دراو دواتر برایە گرتوخانەی موسڵ و لەوێ بەكەفالەت ئازاد كرا. بەڵام كەیسەكەی ڕادەستی دادگای ئاسایشی دەوڵەت لەكەركوك كرا.

لەماوەی ١٩٦٤- ١٩٦٧ لەبەر نەچوونی بۆ بەردەمی دادگا، هەم خوێندنی زانكۆی لەدەست چوو بوو هەم فەرمانی گرتنیشی هەبوو. ساڵی ١٩٦٧ حیلمی عەلی

شەریف ئەندامی سەرکردایەتیی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی، توانی لێبوردنێکی تایبەتی لەسەرۆکی کۆماری عیراق بۆ وەرگرێ و بەهۆی ئەمەوە ژیانی ئاسایی بۆوە. هەر ئەو ساڵە لەپەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایان لەسلێمانی دەستی بە خوێندن کردووە. لەماوەی ١٩٦٩-١٩٧٥ کارمەند بوو لەزانکۆی سلێمانی.

ساڵی ١٩٧٠ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٥ فەرمانی گرتنی بۆ دەرچوو، یەکسەر چوو بۆ بەغداو لەوێوە بۆ روتبە. لەبەر ئەوەی هێشتا ناوی نەخرابووە لیستی کەسانی سەفەر لێقەدەغەکراوەوە، دەربازی بوو و بەشێوەیەکی یاسایی لەسنور بەرەو ئوردون پەڕییەوەو لەوێوە چوو بۆ سوریاو پەیوەندیی بەدەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٦ لێپرسراوەتیی چاپکردنی رۆژنامەی رێبازی نوێی پێ سپێردراو بۆ ئەم مەبەستە چوو بۆ بەیروت و بابەتەکانی لەگەڵ خۆیدا برد. لەوێ لەچاپخانەیەکدا لەرۆژهەڵاتی بەیروت سەرپەرشتیی چاپکردنی ژمارە ١ی رێبازی نوێی کرد و پاشان لە دیمەشق رادەستی دەستەی دامەزرێنەری کرد.

سەرەتای ساڵی ١٩٧٧ سوریای بەجێ هێشت و بۆ کاسبی و کارکردن، لەئیمارات گیرسایەوە. پاش چوار ساڵ ئیماراتی بەجێ هێشت و چوو بۆ سوید، لەوێ مافی پەنابەریی وەرگرت. ساڵی ٢٠٠٥ گەڕایەوە بۆ کوردستان.

دیارترین بەرهەمەکانی «کۆمەڵەو یەکێتی: کورتە باسێکی مێژوویی» (٢٠٠٨).

عوسمان ئەحمەد عەبدوڵڵا*

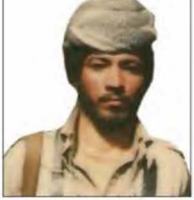

پێشمەرگە. ناسراو بە حەمە رەش. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی ناحیەی گەڵاڵە لەپارێزگای هەولێر. دەرچووی پۆلی سێیەمی ناوەندییە.

ساڵی ١٩٧٥ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. سەرەتای ساڵی ١٩٧٩ لەهەرێمی ٧ی باڵەك بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٨٠ بووە کادیری رێکخستن لەناو پێشمەرگەو بەشداریی لەچەندین شەڕو چالاکیی پێشمەرگانەدا کرد.

عوسمان برای شەهیدان حەسەن کوێستانی و حاجی ئەحمەد عەبدوڵڵاو خولەیە. باوك و دایك و خوشکی، دوو جار بۆ باشووری عیراق دوور خرانەوە. جارێك لەساڵی ١٩٧٧ بۆ ماوەی ٩ مانگ و جارێکی تر لەساڵی ١٩٨١دا بۆ ماوەی ٩ مانگ و نیو.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨١ لەچیای کارۆخ شەهید کرا.

عوسمان رەحمان محەمەد

پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە کوردۆ. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی شاری کەرکوك. خوێندنی سەرەتایی لەگوندی مەرزیخەی ژوورووی لەشێخ بزێنی تەواو کردووە و خوێندنی ناوەندی لەشوان و ئامادەیی لەکەرکوك.

ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٨٢ لەپەیمانگای تەکنیکیی کەرکوك وەرگیراو ساڵی ١٩٨٤ خوێندنی تەواو کرد. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەسوسێ و چەمچەماڵ و تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان چالاکیی نواند. لەقۆناغی دوای ئەنفالەکاندا، لەکۆتایی ١٩٨٨و نیوەی یەکەمی ساڵی ١٩٨٩ لەناوچەی شێخ بزێنیی خواروو لەدەستە پارتیزانەکانی پێشمەرگە چالاکیی نواند. هەر ئەو ساڵە، پاش گەڕانەوەی لە ئەرکی پارتیزانی، کرایە بەرپرسی رێکخستنی تیپی ٢١ی کەرکوك لەئێران. دواتر گوێزرایەوە بۆ زەڵێ و وەك مامۆستای خولەکانی فەرماندەیی گشتی و پارتیزانی کاری کرد. لەم نێوانەدا وەك مامۆستا بەشداریی لەدەرچواندنی حەوت خولی پێشمەرگایەتی کردووە.

لەڕاپەڕینی ١٩٩١دا وەك رابەری سیاسیی بەتالیۆنی مامەندە بەشداریی کردو لەهەولێر کرایە لێپرسراوی هێزی

پارێزگاریی بارەگای مەکتەبی سیاسی. لەمەکتەبی ڕێکخستندا وەك کارگێڕی کاروباری پەیمانگای کادیران کاری کردو سەرپەرشتیی دەرچواندنی ١٦ خولی کادیرانی مەڵبەندەکانی کرد.

لەماوەی نێوان ١٩٩٨- ٢٠٠٣دا لێپرسراوەتیی کۆمیتەی مەکتەبەکانی پێ سپێردراو هەر لەو ماوەیەدا بڕوانامەی بەکالۆریۆسی یاسای گشتیی لەزانکۆی سلێمانی بەدەست هێنا. ساڵی ٢٠٠٢ دەستی بەپیشەی پارێزەری کردو ساڵی ٢٠٠٧ پلەی ماستەری لەبواری یاسای گشتی لەزانکۆی سلێمانی بەدەست هێنا. چەردەیەك وتارو لێکۆڵینەوەی هەیە.

عوسمان محەمەد فەرەج کەریم*

پێشمەرگە. ناسراو بە عوسمان قەڵادزەیی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی شارۆچکەی قەڵادزێ. هەر لەقەڵادزێ خوێندنی سەرەتایی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٤ دوا بەدوای هەڵگیرسانی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق و بۆردومان کردنی قەڵادزێ لەلایەن فڕۆکە جەنگییەکانی عیراقەوە، لەگەڵ بنەماڵەکەی ئاوارەی ئێران بووەو دوای نسکۆی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ بۆ قەڵادزێ گەڕاوەتەوە.

ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٦ی پشدەر بوو بەپێشمەرگە. لەبەر لێهاتوویی و ئازایەتیی، پلە لەدوای پلە لێپرسراوەتیی بەرز کراوەتەوە. لەهەرێمی ١٠ی جوتیاران کرایە فەرماندەی کەرت . ساڵی ١٩٨٢ پاش ئەوەی هەرێمی ١٠ی جوتیاران کرایە تیپی ٦٣ی جوتیاران، بەکەرتەکەوە بۆ تیپی ٤٣ی ئاسۆس گوێزرایەوەو پاشان بووە فەرماندەی کەرت لەتیپی مەڵبەندی دوو.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا ٣ جار بریندار بووە. بەشداریی دەیان شەڕو ئەبەردی گەورەی کردووە لەوانە چالاکییەکانی دەوروبەری شارۆچکەی قەڵادزێ، شەڕی مامەندە، گردە بێناس. هەروەها لەچالاکییەکانی هێزی پشتیواندا بەشدار بوو، سەرباری شەڕەکانی دەوروبەری مەرگەو بنگردو چیای ئاسۆس و داستانی قەیوان- ماوەت کە لەهەموویاندا رۆڵێکی دیارو بەرچاوی هەبووە.

ساڵی ١٩٨٦ بۆ دەزگای پێشمەرگایەتی گواسترایەوە. لە ١٤ی نیسانی ساڵی ١٩٨٧ لەداستانی رزگاری، لەکاتی گرتنی رەبایەکانی کونە قاژوو لەگوندی وڵاخلوو شەهید بوو.

عوسمان ئانەوا

کادیری دێرینی ڕێکخستن. ناوی تەواوی عوسمان ئەحمەد نەسروڵڵا فەتاح. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٥ی گەڕەکی مەڵکەندیی شاری سلێمانی. تا پۆلی سێی ناوەندی لەسلێمانی خوێندوویەتی. ساڵی ١٩٦١ پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو لەلێپرسراوەتیدا گەیشتە پلەی ئەندامی ناوچە. دوای لەتبونی پارتی، کەوتە بەرەی باڵی مەکتەبی سیاسییەوە.

ساڵی ١٩٧١ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٧٥ لێپرسراوەتیی ڕێکخستنی ناو شاری سلێمانیی پێ سپێردرا. لەگەرمەی شاڵاوی ڕژێمی عیراق لەدژی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە لەساڵی ١٩٧٥، لە ٥ی تشرینی دووەم بەر شاڵاوەکە کەوت و دەستگیر کرا. لەتەموزی ساڵی دواتر، لەگەڵ کۆمەڵێك ئەندامی تر لەدادگا بڕیای زیندانی کردنی بۆ دەرچوو. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کرا.

ساڵی ١٩٨٠ دووبارە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەوە کردەوە. لەماوەی ساڵانی ١٩٨١- ١٩٨٤ ئەندامی ڕێکخراوی سلێمانی و لێپرسراوی کەرتی شەهید مامۆستا عەزیز مەحموود بوو.

خاوەنی مەدالیای رێزلێنانە وەك یەکێك لەیەکەم دەستەی زیندانییە سیاسییەکانی شۆڕشی نوێ.

عومەر باینجانی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٥ی گوندی پێباز لەناوچەی گەرمیان. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی دواتر بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی بەشێکی زۆری شەڕو نەبەردەکانی سنوری کەرتەکەی کردووە.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند لەگەڵ پێشمەرگەکانی کەرتەکە، تووشی شەڕ بوون لەگەڵ هێزێکی جاشەکانداو توانییان گەمارۆی جاشەکان بدەن، بەڵام هێزێکی بەربڵاوی کۆماندۆ کە لەچەمچەماڵەوە فریای جاشەکان کەوت، تەرازووی شەڕەکەی گۆڕی، سەرباری ئەوەش کە دوژمن ژمارەیەکی زۆر هەلیکۆپتەری لەدژی پێشمەرگە بەکار هێنا. بەهۆی زیادبوونی فشار لەسەر هێزی پێشمەرگەو روتەنیی چیاکە کە هەلیکۆپتەرەکان بەئاسانی ئامانجەکانیان تێدا دەپێکا، ژمارەیەکی زۆری پێشمەرگە لەشەڕەکەدا شەهید بوون، لەوانە باینجانی کە بەبۆردومانی هەلیکۆپتەرەکان شەهید بوو.

لەم شەڕەدا ١٥ پێشمەرگە شەهید بوون و پێشمەرگەیەکیش بەناوی جەوهەر حسێن ئەحمەد بەبرینداری دیل کراو پاشان لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

عومەر شێخموس

ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٢ی شارۆچکەی عامودا لەسوریا. بنەماڵەکەی وەك یەکێ لەبنەماڵە دەوڵەمەندەکانی عامودا ناسراوەو وا باوە کە ئەم بنەماڵەیە یەکێ لەو ٩ بنەماڵە گەورانەیە کە لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا شارۆچکەکەیان دروست کردووە.

ساڵی ١٩٥٤ بنەماڵەکەی عامودای بەجێ هێشت و لەحەلەب نیشتەجێ بوو. لەوێ خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی تەواو کردو پاشان لەکۆلێجی ئەمریکی وەرگیرا. لەو ماوەیەدا تێکەڵ بەجوڵانەوەی نیشتمانیی کوردایەتی بوو، پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردی سوریاوە کردو لێپرسراوەتیی بەڕێوەبردنی رێکخراوی خوێندکارانی حەلەبی گرتە ئەستۆ. لەسەردەمی یەکگرتنی سوریاو میسر لەچوارچێوەی کۆماری یەکگرتووی عەرەبدا «١٩٥٨ - ١٩٦١»، گیراو ئەشکەنجە دراو ئەو تۆمەتەی خرایە پاڵ کە پەیوەندیی لەگەڵ رێکخراوێکی سیاسیی نایاساییدا هەیە، بەڵام هیچی لەسەر ساغ نەبۆوە.

ساڵی ١٩٦٢ سوریای بەجێ هێشت و لەبریتانیا نیشتەجێ بوو، پاشان دەستی بەخوێندن کرد لەزانکۆی لەندەن. لەو ماوەیەدا بووە لێپرسراوی لقی بریتانیای کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا. ساڵی ١٩٦٥ لەبەر دەرکەوتنی وەك هەڵسوراوێکی چالاکی بزووتنەوەی نیشتمانیی کوردایەتی لەبریتانیا، سوریا رەگەزنامەی لێ سەندەوە، ئەویش دوا بەدوای ئەمە داوای مافی پەنابەریی لەبریتانیا کرد، بەڵام لەبەر دەرکەوتنی وەك هەڵسوراوێکی چەپ داواکەی رەت کرایەوە.

لەکاتی سەرهەڵدانی قەیرانی ناوخۆی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد، بەڵام لەساڵی ١٩٦٦دا هەموو پەیوەندییەکی لەگەڵ ئەو باڵەدا پچڕاند. پاش تەواو کردنی خوێندنی لەزانکۆی لەندەن، لەساڵی ١٩٦٧ لەسوید گیرسایەوەو مافی پەنابەریی سیاسیی وەرگرت. لەو ماوەیەدا دوو جار لێپرسراوەتیی لقی سویدی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردی گرتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٧٣ بڕوانامەی دکتۆرای بەدەست هێناو پاشان بوو بەمامۆستای زانستی سیاسەت لەزانکۆی ستۆکهۆڵم.

لەساڵی ١٩٧٥ لەگەڵ جەلال تاڵەبانی و چەند هاوڕێیەکی دیکەی، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیان دامەزراند. ساڵی ١٩٧٦ لەئەمریکا نیشتەجێ بوو. لەوێ وەك بەرپرسی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان هەڵسوڕانی نواند، بەشێکی زۆری دیکۆمێنتەکانی ئەو سەردەمەی یەکێتیی وەرگێڕایە سەر

زمانی ئینگلیزی و رۆژنامەی «سپارك»ی بۆ ناساندنی سیاسەت و بیروباوەڕی یەکێتی بەزمانی ئینگلیزی دەرکرد.

ساڵی ١٩٧٧ گەڕایەوە بۆ سویدو لەکانونی یەکەمی ساڵی دواتر وەك ئەندامی مەکتەبی سیاسی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەخۆی ناوزەنگ گیرسایەوەو تا کۆتایی ساڵی ١٩٨١ لەوێ مایەوە. ساڵی ١٩٨٢ خۆی و دکتۆر کەمال فوئادو سەلاح رەشید ئۆفیسی پەیوەندییەکانی یەکێتییان لەبەرلینی رۆژئاوا دامەزراند. لەو ماوەیەدا پشتیوانیی لەپرۆژەی یەکگرتنەوەی هێڵی گشتی و باڵی بزووتنەوەی سۆسیالیستی ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کردو بەشدار بوو لەیەکخستنی هەردوو گروپ و دامەزراندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان. لەپرۆسەی پێکهێنانی یەکەم دەستەی سەرکردایەتیی ئەم ڕێکخراوەدا لەساڵی ١٩٨٢ بوو بەئەندامی سەرکردایەتی. پاشان دوو جار بۆ دەستەی سەرکردایەتیی ڕێکخراوەکە هەڵبژێردرایەوە، جارێك لەکۆنفرەنسی ساڵی ١٩٨٣و جارێکی تر لەکۆنفرەنسی ساڵی ١٩٨٤. پاش ڕاگەیاندنی بەرەی نیشتمانی و نەتەوەیی دیموکراتی عیراق (جەوقەد) کە یەکێتی ئەندام بوو تێیدا، کرا بەلێپرسراوی ئۆفیسی بەرە لەئەڵمانیای رۆژئاواو تا ساڵی ١٩٨٥ بەردەوام بوو لەسەر ئەم کارە. لەو ساڵەدا گەڕایەوە بۆ سوید، وازی لەهەموو لێپرسراوەتییەکانی لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان هێناو زۆرتر سەرقاڵی وانە وتنەوە بوو لەزانکۆی ستۆکهۆڵم.

ساڵی ٢٠٠١ لەرادیۆی دەنگی ئەمریکا کاری کردو تا ساڵی ٢٠٠٥ وەك نوسەر لەبەشی کوردیی ئەو رادیۆیە چالاکیی نواند. پاش وازهێنانی هۆمەر دزەیی کرایە بەڕێوەبەری بەشەکەو تا ساڵی ٢٠٠٧ ئەم ئەرکەی گرتە ئەستۆ.

عومەر عەزۆ محەممەد عەلی

کادیری دێرینی ڕێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی گوندی گرگر لەناحیەی زومار لەپارێزگای نەینەوا. قۆناغی یەکەمی خوێندنی لەگوندەکەی خۆی تەواو کردو بۆ خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی رووی لەشاری موسڵ کرد. ساڵی ١٩٧٠ لەبەشی ئینگلیزیی کۆلێجی ئادابی زانکۆی موسڵ وەرگیرا.

ساڵی ١٩٧٢ لەو کاتەی کە خوێندکاری زانکۆی موسڵ بوو، پەیوەندیی لەگەڵ کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستاندا دروست کرد. ساڵی ١٩٧٤ پاش تەواو کردنی خوێندن لەزانکۆ، چوو بۆ خزمەتی سەربازی و بۆ ماوەی ساڵێك و شەش مانگ سەربازیی کرد. لەماوەی سەربازیدا، لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٥، پاش ڕاکردنی براکەی، برایم عەزۆ، بۆ سوریا، لەبەغدا دەستگیر کراو بۆ ماوەی شەش مانگ خرایە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدانەوە. دواتر بەکەفالەت ئازاد کرا. ئەم ئازادکردنە تەنگ پێهەڵچنینی دەزگا ئەمنییەکانی بەعسی لێ دوور نەخستەوە، بەڵکو بە بەردەوامی وەك گومانلێکراو تەماشا دەکرا.

ساڵی ١٩٧٨ بەمامۆستا لەقەزای حەویجە لەپارێزگای کەرکوك دامەزرا. ساڵی ١٩٨٠ لەگەڵ چەند مامۆستایەکی تردا بۆ تەلەعفەر گوێزرایەوە. ساڵی ١٩٨٣ بۆ گوندەکەی خۆی گوێزرایەوە. بەدرێژایی ئەو ماوەیە لەژێر چاودێریی دەزگا ئەمنییەکاندا بوو. هەر ئەو ساڵە خۆی و دایکی دەستگیر کران و برانە موسڵ پاشان ئازاد کران. ساڵی ١٩٨٦یش دیسان بۆ ماوەی دوو هەفتە لەموسڵ دەستگیر کرا.

ساڵی ١٩٩٢ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو تا ساڵی ٢٠٠١ بەردەوام بوو لەسەر ناردنی زانیاری و هەواڵ دەربارەی جموجۆڵی ڕژێمی بەعس لەموسڵ بۆ ڕێکخستنەکانی یەکێتی. پاش زیادبوونی گوشار لەسەری، لەمانگی ئازاردا موسڵی بەجێ هێشت و لەسلێمانی گیرسایەوە. لەمانگی نیساندا کرایە ئەندامی مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوەو لەم ماوەیەدا بەردەوام بوو لەسەر سەرپەرشتی کردنی ئەو شانانەی کە لەموسڵ دروستی کردبوون.

لەمانگی شوباتی ساڵی ٢٠٠٢ کرایە بەڕێوەبەری گشتی لەوەزارەتی پەیوەندی و هاوکاری. پاش ڕوخانی ڕژێمی بەعس گەڕایەوە بۆ موسڵ و وەك کارگێڕی مەڵبەندی موسڵ دەستبەکار بوو. هەر لەو ساڵەدا یەکەم کۆمیتەی ئاشکرای بەناوی کۆمیتەی برایم عەزۆوە لەدەڤەری زومار دروست کرد. ساڵی ٢٠٠٤ بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی خانەنشین کرا، بەڵام تا ساڵی ٢٠١١ بەردەوام بوو لەسەر کارکردن وەك کارگێڕ لەمەڵبەندی موسڵ.

عومەر عەزیز محەمەد ئەمین*

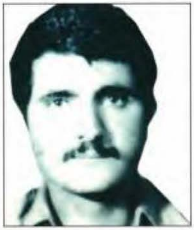

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی بانی بیی بناری چیای بەمۆی ناوچەی دەربەندیخان. نەخراوەتە خوێندنگەو تەنها لەحوجرە خوێندوویەتی و پلەی مەلایەتیی وەرگرتووەو بەهۆی ئەمەوە بە مەلا عومەر ناوی دەرکردووە.

ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨٠ لەهەرێمی پێنج لە قەرەداغ بوو بەپێشمەرگە.

لەئایاری ساڵی ١٩٨١ لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگە لەشەڕی ئالان و حاسڵ لەناوچەی شارەزوور شەهید کرا.

عومەر عەلی فەرەج

کادیری دێرینی رێکخستن. ناسراو بەوریا ئاغجەلەری. لەدایکبوی ساڵی ١٩٥٧ی ئاغجەلەر. دەرچوی ساڵی ١٩٧٨ ـ ١٩٧٩ی ئامادەیی کشتوکاڵی بەکرەجۆ. مێژوی پەیوەندی کردنی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە بۆ ساڵی ١٩٧٨ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەپۆلی سێی ئامادەیی کشتوکاڵی بەکرەجۆ بوو.

نزیکەی ساڵێك پاش پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانەوە، لەئەیلولی ١٩٧٩ دا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی دو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەشوباتی ١٩٨٢ دا لەگەڵ پێکهێنانی کەرتی رێکخستنی چەمچەماڵدا کەیەکەم لێپرسراوی ئەحمەد کرێکار بوو، بوو بەئەندام تێیدا. لەئایاری ساڵی ١٩٨٣ وازی لەئیشوکاری رێکخستن هێنا، روی لەکاری عەسکەری کردو کرایە فەرماندەی کەرت لەتیپی ٢١ی کەرکوك کە لەو کاتەدا حەسەن حەمید، ناسراو بەمام رۆستەم، سەرتیپی بوو. لەکانونی یەکەمی هەمان ساڵدا وازی لەکاری عەسکەری هێناو بەشداریی لەهەڵبژاردنی ئەندامانی کەرتی رێکخستنی چەمچەماڵدا کردو بۆوە بەئەندام تێیدا. ساڵی ١٩٨٥ ماوەیەك لێپرسراوەتیی کەرتەکەی گرتە ئەستۆ.

لەماوەی ساڵانی ١٩٨٧ ـ ١٩٨٨ دا لەبەشی کاروباری کۆمەڵایەتیی تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان کاری کرد. لەقۆناغی ئەنفالەکاندا لەگەڵ مەفرەزەیەکی تیپەکەدا تا کۆتایی ساڵی ١٩٨٨ وەك پارتیزانی لەسنوری هەردوو تیپی ٢١ی کەرکوكو ٢٥ی خاڵخاڵان مایەوەو دواتر لەگەڵ مەفرەزەی تیپی ٢١ی کەرکوکدا لەبارەگاکانی سەر سنور لەبلەکێو چیوەروو، ماوەیەکیش لەشاری سەقز، گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەڕاپەریندا کردو لەو ماوەیەدا هەندێ ئیشوکاری لۆجیستیکیی لەقەڵاچوالان پێ سپێردرا. دواتر، کرایە لێپرسراوی کۆمیتەی بەرەی کوردستانی لەقەڵەمرەوی چەمچەماڵ.

پاش راپەڕینو لەچوارچێوەی بەرنامەی پەرەپێدانی توانای کادێراندا، لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٢ دا بەشدار بوو لەیەکەم خولی پەیمانگای کادیران لەهەولێرو پاش تەواو کردنی خولەکە کرایە ئەندامی مەڵبەندی دوی رێکخستنی کەرکوك کەلێپرسراوەکەی کوردۆ قاسمو بارەگاکەی لەگوندی گۆپاڵە بوو.

ساڵی دواتر وازی لەکاروباری رێکخستن هێناو لەبەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی کەرکوك لەدەربەندیخان خزمەتی کرد. لەئایاری ساڵی ١٩٩٥ دا لەدەزگای زانیاری لەقەڵاچوالان کاری کرد بەڵام پاش ساڵێك گەڕایەوە بۆ سەر کاروباری رێکخستنو لەو هەڵبژاردنەی کە لەدەربەندی بازیان ئەنجام درا، بوو بەکارگێڕی مەڵبەندی دوی رێکخستنی کەرکوك کە لەو کاتەدا بارەگاکەی لەتەکیە بوو. ساڵی ٢٠٠٧ بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەند.

ساڵی ٢٠٠٥ دوا بەدوای پێکهێنانی مەڵبەندی ١٥ی چەمچەماڵ، بەهەمان پلەی خۆی راژەی لەمەڵبەندی کەرکوکەوە بۆ مەڵبەندی چەمچەماڵ گواستەوە. لەئەیلولی هەمان ساڵ خانەنشین کرا.

عومەر فەتاح حسێن

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی ماوەت. قۆناغی سەرەتایی خوێندنی لەساڵی ١٩٦٠ لەهەڵەبجەو دوا ناوەندیی لەساڵی ١٩٦٥ لەسلێمانی تەواو کردووە و دەرچووی کۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی موسڵە.

ژیانی سیاسیی لەساڵی ١٩٦١ دەست پێدەکا، کاتێك دەبێتە ئەندام لەپارتی دیموکراتی کوردستان. ساڵی ١٩٦٨ بووە ئەندامی لیژنەی ناوچەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی و ئەندامی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان و لێپرسراوی لقی بادینانی یەکێتیی قوتابیان. ساڵی دواتر بووە لێپرسراوی لیژنەی ناوچەی پارتی لەموسڵ و ئەندامی لقی بادینانی پارتی.

ساڵی ١٩٧٠ دوا بەدوای دامەزراندنی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، پەیوەندیی پێوە کردو بووە ئەندام تێیدا. هەر ئەو ساڵە بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەکۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی موسڵ بەدەست هێناو بەئەندازیار لەفەرمانگەی ئەوقاف دامەزراو پاشان گوێزرایەوە بۆ بەڕێوەبردنی خۆماڵی.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو دوا بەدوای هەرەس هێنانی شۆڕش گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەڕیزی رێکخستنی نهێنیی کۆمەڵەدا درێژەی بەهەڵسوڕانی سیاسیی خۆی دا.

ساڵی ١٩٨٤ لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە لەمێرگەپان بەئەندامی یەدەگی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو دوای ئەمە بەساڵێك بووە ئەندامی سەرکردایەتی و ئەندامی مەکتەبی رێکخستنی کۆمەڵە. ساڵی ١٩٨٦ ئەرکی لێپرسراوی دادگای باڵای شۆڕشی لەمەڵبەندی ٢ کەوتە ئەستۆ. هەر ئەو ساڵە بووە لێپرسراوی رێکخراوی ٤ی کۆمەڵە لەسنوری مەڵبەندی ٢و ساڵی دواتر جگە لەهەڵسوڕانی وەك لێپرسراوی رێکخراو، لێپرسراوێتیی کاروباری دارایی مەڵبەندی ٢ی گرتە ئەستۆ.

پاش راپەڕینی ١٩٩١، بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسی و لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو هەر ئەو ساڵە لێپرسراوێتیی مەکتەبی رێکخستنی پێ سپێردرا. لەسەردەمی ئەودا مەکتەبی رێکخستن یەکەم پەیمانگای کادیرانی لەهەولێر دامەزراندو گۆڤارێکی فیکریشی بەناوی «رێبازی نوێ» دەرکرد.

ساڵی ١٩٩٣ بووە ئەندامی دەستەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان کە بڕیار بوو لە هەشت ئەندام پێك بێ، چواری لەیەکێتی و چواری لەپارتی. بەم پێیە، یەکێتی چوار کاندیدی بۆ دەستەکە دیاری کرد کەبریتی بون لە تاڵەبانی، کۆسرەت رەسوڵ، عومەر فەتاح و رەسوڵ مامەند. بەڵام پرۆژەکە زوو لەبار براو هیچی لێ بەدی نەهات.

هەر ئەو ساڵە لێپرسراوێتیی مەکتەبی دارایی وەرگرت و بۆ ساڵی پاشتر بووە ئەندامی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسی. ساڵی ١٩٩٦ لێپرسراویەتی دەزگای زانیاریی گرتە ئەستۆ.

ساڵی ٢٠٠٠ بووە لێپرسراوی مەڵبەندی پێشمەرگەو جێگری فەرماندەی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان. لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی هەڵبژێردرایەوەو لەساڵی ٢٠٠٤دا بووە سەرەك وەزیرانی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پاش یەکخستنی هەردوو ئیدارەو پێکهێنانی حکومەتێکی هاوبەش دوا بەدوای هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥، بوە جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بە ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو دواتر بووە ئەندامی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسی.

عومەر مستەفا

ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بە عومەر دەبابەو کاکی کاکان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٢٣ی گەڕەکی قەڵات لەکۆیە. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر بنەماڵەیەکی

مەهابادی. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی لەکۆیەو ئامادەیی لەکەرکوك تەواو کردووە. ساڵی ١٩٤٦ لەکۆلێجی ماف وەرگیرا. لەتەمەنی خوێندکاریدا تێکەڵاوی ژیانی سیاسەت بوو. رۆڵی سەرەکیی لەپەیوەندی کردنی جەلال تاڵەبانی بە پارتی دیموکراتی کوردەوە هەیە. بەشدارییەکی کارای لەو خۆپیشاندانانەدا کردووە کە لەبەغدا لەدژی سیاسەتەکانی رژێمی پاشایەتیی عیراق ساز دەکران. ساڵی ١٩٥١ خوێندنی لەکۆلێجی ماف تەواو کردو بۆ ساڵی پاشتر دەستی بەپیشەی پارێزەری کرد.

لەکۆنگرەی دووەمی پارتی دیموکراتی کوردستان کە لەئازاری ١٩٥١ لەبەغدا بەسترا، بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراو لەکۆنگرەی سێیەمی پارتیش لەکەرکوك لەکانونی یەکەمی ١٩٥٣ بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرایەوە. پاش گەڕانەوەی باڵی هەمزە عەبدوڵڵا بۆ ناو پارتی لەساڵی ١٩٥٥دا، لیژنەیەکی ناوەندیی تازە پێك هات کە یەکێ لەئەندامەکانی عومەر مستەفا بوو.

پاش روخانی رژێمی پاشایەتی و دامەزراندنی کۆمار لەعیراق لەتەموزی ١٩٥٨، لەکۆنگرەی چوارەمی پارتی لەبەغدا لەساڵی ١٩٥٩ بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرایەوەو لەساڵی ١٩٦٠دا یەکێ لەو کەسانە بوو کە داوای مۆڵەتی فەرمییان لەوەزارەتی ناوخۆی عیراق بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان کرد. پاش وەرگرتنی مۆڵەت و بەستنی کۆنگرەی پێنجەمی پارتی لەبەغدا، دیسان بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرایەوە.

ساڵی ١٩٦٤ لەسەروبەندی سەرهەڵدانی قەیران لەناو سەرکردایەتیی پارتیدا، پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد کە خۆیشی ئەندام بوو تێیدا. پاش پێکادانی چەکداری نێوان هەردوو باڵ، لەگەڵ ئەندامەکانی تری مەکتەبی سیاسیدا پەنای بۆ ئێران بردو لەهەمەدان گیرسایەوە. ساڵی ١٩٦٦ لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسیدا، بەرەزامەندیی مەلا مستەفا بارزانی، گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەدۆڵەڕەقە وەك دەستبەسەر مایەوە. پاش زیادبوونی مەترسییەکانی تیرۆر کردن، لەگەڵ زۆربەی ئەندامانی مەکتەبی سیاسیی پێشوودا گەڕایەوە بۆ شارەکان و لەچوارچێوەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان و بەرەزامەندیی حکومەتی عیراق، دەستی بەهەڵسوڕانی سیاسی کردەوە.

دوا بەدوای رێککەوتنی ساڵی ١٩٧٠ی نێوان مەلا مستەفا بارزانی و حکومەتی عیراق، پشتیوانیی لەتێکهەڵکێش کردنەوەی هەردوو باڵی پارتی کردو لەم سەروبەندەدا هیچ پۆستێکی باڵای وەرنەگرت. ساڵی ١٩٧٤ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا بەئەرکی نیشتمانیی خۆی زانی کە پەیوەندیی بەشۆڕشەوە بکا.

پاش ئیمزاکردنی رێککەوتننامەی جەزائیر لەنێوان عیراق و ئێران لەئازاری ١٩٧٥داو لەکاتێکدا کە هێشتا بڕیاری کۆتایی هێنان بەشۆڕش نەدرابوو، لەکۆبوونەوەی بەرپرس و کادیرەکانی پارتی دیموکراتی کوردستاندا پێشنیاری کرد مەکتەبێکی عەسکەریی نوێ هەڵبژێردرێ و هێزی پێشمەرگە رێك بخرێتەوەو بەرنامەیەکی گونجاو بۆ درێژەدان بەشۆڕش دابنرێ، بەڵام ئەم پێشنیارەو چەند پێشنیارێکی تریش رەت کرانەوەو کۆتایی بەشۆڕش هێنرا، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، وەك پەنابەرێك هانای بۆ ئێران برد و لە شاری ورمێ گیرسایەوە.

لەنیسانی ئەو ساڵەدا لەورمێ لەکۆبوونەوەیەکی تایبەتدا بۆ تاوتوێکردنی کاروباری کورد پاش هەرس هێنانی شۆڕش بەشدار بوو. بەشداربووانی کۆبوونەوەکە پێکهاتبوون لە عەلی عەسکەری، خالید سەعید، عەلی هەژار، برایم ئەحمەد، کاردۆ گەلالی، جەمال حەکیم ئاغا، رەسوڵ مامەند، ناسیح ئیسماعیل ئەحمەد، عەبدولڕەحمان گۆمەشینی، سەلیم ئاغۆك، تاهیر عەلی والی و کەمال محێدین. لەو کۆبوونەوەیەدا بڕیار دەدەن بگەڕێنەوە بۆ عیراق حزبێك پێك بێنن و دەست بە جموجۆڵی سیاسی بکەن. بەڵام پاش ئەوەی کە ئەندامانی گروپەکە دەگەڕێنەوە، رژێمی عیراق بەسەر شارەکانی باشوورو ناوەڕاستدا بڵاوەیان پێ دەکا.

لەئایاری ١٩٧٥دا لەگەڵ ساڵح یوسفی و عەلی عەسکەری و رەسوڵ مامەندو چەند کادیرێکی تردا بەشدار بوو لەدامەزراندنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانداو پاش دامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان خۆی و عەلی عەسکەری رۆڵێکی کاریگەریان

لەبردنی بزووتنەوە بۆ ناو یەکێتی گێڕا. پەیوەندی و نامەو نامەکاریی نێوان بزووتنەوەو تاڵەبانی، زۆرتر لەڕێی عومەر مستەفاو خالید سەعیدەوە بەڕێوە دەچوو.

ئەو دەستە چەکدارەی کە لەناوچەی حاجی ئۆمەران بەفەرماندەیی مەلا شێخ حەمەدی حاجی ئۆمەرانی و حاجی شێخە بنزیری لەگوڵانی ۱۹۷٦دا رووی کردە شاخ و لەیەکەم شەوی دەرچوونیدا بەسەر بۆسەیەکی سەربازانی عیراقدا کەوت و پێشمەرگەیەکیشی لێ شەهید بوو، لەئابی ۱۹۷٥وە پەیوەندیی بە عومەر مستەفاوە هەبوو.

لە ٦ی تشرینی دووەمی ۱۹۷٦دا عیراقی بەجێ هێشت و وەك نوێنەری بزووتنەوەی سۆشیالیست لەناو یەکێتی، لەدیمەشق گیرسایەوە.

لەکۆبوونەوەکانی ۳۱ی ئاب--۱۲ی ئەیلولی ۱۹۷۷ی ناوچەی برادۆست کرایە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی لەدەرەوەی وڵات. لەشوباتی ۱۹۷۹ گەڕایەوە بۆ کوردستان، لەناوزەنگ گیرسایەوەو بۆ یەکەم جار بەشداریی لەکۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیدا کرد.

لەمانگی ئازاردا لەسەروبەندی جیابوونەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیست لەیەکێتی، دژی جیابوونەوەکە وەستایەوەو کەوتە گەڕ بۆ زیندووکردنەوەی بزووتنەوە. لەو سەروبەندەدا بەهەوڵ و تەقەللای ئەوو تاڵەبانی، کۆمەڵێك لەکادیرەکانی رێکخستنی شارەکان بانگهێشت کران و لەوانە سەرکردایەتییەکی تازە بۆ بزووتنەوەی سۆشیالیست دروست کرا.

لەپایزی ۱۹۸۲ پشتگیری پرۆژەی پێکهێنانی رێکخراوێکی تازەی لە تێکەڵ کردنی بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتی کردو بەم پێیە لە ۱۱ی ئەیلولدا یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان پێك هات کە عومەر مستەفا یەکێ لەئەندامانی سەرکردایەتیی بوو. بەڵام ساڵی ۱۹۸۳ کاتێك کۆنفرەنسی یەکەمی یەکێتیی شۆڕشگێڕان لەگوندی خەتێ لەناوچەی خۆشناوەتی بەسترا، بە هۆی نالەباریی باری تەندروستیەوە، خۆی بۆ کۆمیتەی سەرکردایەتی کاندید نەکردو لێرە بەدواوە وردە وردە لەهەڵسوڕانی سیاسی دەرکەوتەوە.

لە ۲۹ی کانونی دووەمی ۱۹۹۲ لەکاتی بەسترانی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی، لەناو هۆڵی کۆنگرە لەسلێمانی بەهۆی وەستانی دڵەوە کۆچی دوایی کرد.

عەبدولخالق ساڵح ئەحمەد*

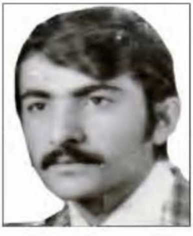

پێشمەرگە. ناسراو بە ئاسۆ. لەدایکبووی ساڵی ۱۹٦۲ی شاری کەرکوك. ساڵی ۱۹۷۷ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو رۆڵێکی بەرچاوی لەکۆمیتەی ئاگردا نواند. لەڕووی ئاستی خوێندنەوە، دەرچووی پەیمانگای مامۆستایانی هەولێرە.

ساڵی ۱۹۸۱ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی دووی کەرکوك بووە پێشمەرگە. سەرەڕای کەمی ماوەی پێشمەرگایەتیی، بەشداریی بەشێکی زۆری نەبەردو چالاکییەکانی سنورەکەی کردووە لەم رووەوە کارامەییەکی زۆری نواندووە، بەجۆرێك کە زۆری نەبرد کرایە فەرماندەی کەرت.

لە ٥ی نازاری ساڵی ۱۹۸۲دا لەگوندی قازان لەنزیك تاسلوجە، لەگەڵ ۱۰ پێشمەرگەو کادیردا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ۲ی کەرکوك، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لەگەڵ سەربازو جاشدا شەهید کرا.

عەبدولخالق مەعروف

نووسەرو تەکنیکار. لەدایکبووی ساڵی ۱۹۳٥ی کەندیناوە لەپارێزگای هەولێر. رەچەڵەکی کۆمەڵایەتی دەچێتەوە سەر بنەماڵەیەکی ئاینی. خوێندنی ئایینی سەرەتایی لەکەندیناوەو دەوروبەری تەواو کردووە. ساڵی ۱۹٥٤ چوو بۆ میسر بەمەبەستی خوێندن لەزانکۆی ئەزهەر، بەڵام هەوڵەکەی سەری نەگرت. پاش گەڕانەوەی بۆ عیراق،

لەساڵی ١٩٥٦دا بووە پێشنویژ لەسوپای عیراق، هەمان ساڵ پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو ژیانی سیاسیی دەست پێکرد.

عەبدولخالق مەعروف لەتەمەنی لاوێتییەوە خولیای زانست و تەکنیك بوو. لەم بوارەدا هونەرێکی زۆری نواند. ساڵی ١٩٦٠ لەبەغدا ئێزگەیەکی رادیۆی دروست کرد. ساڵی ١٩٦٣ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەو ماوەیەدا توانی ئێزگەیەکی رادیۆ لەژاژەڵە دابنێ.

ساڵی ١٩٦٧ لەماوەی ئاشتیی نێوان بەغداو شۆڕشدا، کرایە بەڕێوەبەری گومرگی دوکان، بەڵام هەر کە ئاشتییەکە هەرەسی هێنا، دەستگیر کراو رەوانەی بەندیخانەی بەغدا کراو لەوێوە بۆ موسڵ گوێزرایەوە. هەر کە ئازاد کرا، گەڕایەوە بۆ ناو شۆڕش.

ساڵی ١٩٧١ چوو بۆ چیکسلۆڤاکیا بۆ خوێندن لەبواری ئەلکترۆنیك و پاش ساڵێك بەبڕوانامەی دبلۆمەوە گەڕایەوە. ساڵی ١٩٧٤ کاتێك شەڕ لەنێوان کوردو بەغدا دەستی پێکردەوە، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو پاش هەرەس هێنانی شۆڕش گەڕایەوە بۆ هەولێر، دواتر چوو بۆ ئەڵمانیاو لەوێ بەشدار بوو لەپێکهێنانی رێکخراوی ئەورووپای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بووە کارگێڕ تێیدا. ساڵی ١٩٧٧ پاش گەڕانەوەی بۆ عیراق زۆرتر خەریکی بازرگانی و نوسین بوو، لەسیاسەت دوورکەوتەوە، بەڵام وەك دۆست و لایەنگری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان مایەوە. دە ساڵی کۆتایی ژیانی، بەدەوڵەمەندترین ماوەی ژیانی رۆشنبیری و زانستیی دەژمێردرێن کە تێیدا دیارترین بەرهەمەکانی بڵاو کردەوە، لەوانە کتێبێکی دەربارەی ئیسلام کە گروپە توندڕەوە ئاینییەکان بەلادان لە ئیسلامیان دایە قەڵەم. رای زاڵ ئەوەیە کە پەیوەندییەك لەنێوان ئەو کتێبەو تیرۆرکردنی لە ١٠ی نیسانی ١٩٨٥دا هەیە.

عەبدولخالق مەعروف رێزێکی تایبەتی لەشۆڕشدا هەبوو. ئەوەی ئەمە ساغ دەکاتەوە ئەوەیە کە لقی کەرکوکی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان، کاتێك لەساڵی ١٩٨٥دا چاپخانەی دانا، ناوی نا چاپخانەی عەبدولخالق مەعروف. هەروەها کاتێك لەساڵی ١٩٨٧دا کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان رێکخراوی هەولێری دامەزراند، یەکێ لەکەرتەکانی رێکخستنی ئەو رێکخراوەی ناو نا کەرتی رێکخستنی عەبدولخالق مەعروف.

عەبدولخالق مەعروف (چاپخانە)

چاپخانەی لقی کەرکوکی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان، ساڵی ١٩٨٥ لەسەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی دامەزراوە. ئامێرەکانی بریتی بوون لە دوو تایپی برازەر، رۆنیۆی مارکەی کاتل، کەتەرو مەکینەیەکی گەورەی دەرزی. ساڵی ١٩٨٦ بۆ گوندی یاخسەمەر گواسترایەوە. ساڵی ١٩٨٧ لق تایپ و فۆتۆ ستێنسل و چەند پێداویستییەکی چاپخانەی لەئێران کڕی و گەیاندییە ناو وڵات، بەڵام بەر لەوەی سودیان لێ وەربگیرێ، لەهێرشەکانی ئەنفالی یەك لەساڵی ١٩٨٨ لە دۆڵی جافایەتی بەجێ هێڵدران.

چاپخانەکە بە دوو کادیر بەڕێوە دەبرا کە بریتی بوون لە حەمە کەریم عارف و ئەحمەد عارف. لەو چاپخانەیەدا ژمارەکانی نێوان ٧-١٤ی گۆڤاری «گزنگ»و ژمارەیەکی گۆڤاری «نوسەری کوردستان»و چەند رۆمان و کۆمەڵە چیرۆك و دیوانە شیعرێك چاپ کراون.

عەبدولڕەحمان محەمەد فەرەج هەڵەبجەیی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی شاری هەڵەبجە. هەر لەمنداڵییەوە تێکەڵ بەبزووتنەوەی کوردایەتی بووە. باوکی لەسەرەتای دەستپێکی شۆڕشی ئەیلولدا بووە بەپێشمەرگە. مامی، ئەحمەد، لەساڵی ١٩٦٤ لەهەڵەبجە بەدەستی جاشەکان شەهید کراوە. ئەم ژینگە خرۆشاوە، کاریگەریی زۆری لەسەر بەجێ هێشت و ساڵی ١٩٦٨ وای لێ کرد واز لەخوێندن بێنێ و ببێ بەپێشمەرگە.

پاش راگەیاندنی بەیانی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠، رووی کردە شاری هەولێرو لەوێ بەفەرمانبەر دامەزرا، بەشەویش درێژەی بەخوێندن داو تا پۆلی سێی ناوەندیی خوێند. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی

شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، گەڕایەوە بۆ پێشمەرگایەتی و ئازایەتییەکی زۆری لە بەرەکانی شەڕدا نواند، بەتایبەتی لەشەڕەکانی قەرەداغ، شارەزوور، جادەی سلێمانی- عەربەت، گەروی بێشێ و گەلاڵە. لەشەڕە گەورەکەی سەرتیز خۆی و باوکی پێکەوە بریندار بوون.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ گەڕایەوە بۆ سلێمانی و هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٨ کرایە ئەندامی کەرتی شەهید کاروان. لەو ماوەیەی کە لەڕیزی رێکخستندا بوو، گورج و گۆڵییەکی زۆری لەبواری رێکخستنی ئەندام و پەیداکردنی دۆستدا نواند. ساڵی ١٩٧٩ لەسەر داوای خۆی گوێزرایەوە بۆ ئەو بەشەی رێکخستن کە چالاکیی پێشمەرگانەی ناو شاری سلێمانیی لەئەستۆدا بوو. لەچەندین چالاکیی ناوشاردا بەشداریی کردو لەمانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨١ بۆ کەمکردنەوەی ئەگەری ئاشکرابوونی بەهۆی چالاکییە شۆڕشگێڕییەکانەوە، گوێزرایەوە بۆ بەشی رێکخستن.

لەمانگی نیسانی ساڵی ١٩٨٢ دەزگا ئەمنییەکانی بەعس ئاشکرایان کرد، بەڵام خۆی بەدەستەوە نەداو تا مانگی ئاب بەنهێنی لەناو شار مایەوە، پاشان پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو دوای ماوەیەك کرایە جێگری فەرماندەی کەرت لەسنوری مەڵبەندی یەك.

لەتشرینی دووەمدا لەچالاکییەکی شۆڕشگێڕانەدا لەناو شاری سلێمانی، خۆی و هاوڕێیەکی رووبەڕووی سەربازەکانی عیراق بوونەوەو لەم چالاکییەدا بریندار بوو، بەڵام خۆی پێ دەرباز کراو گەڕایەوە بۆ ناوچە رزگارکراوەکان. دوای ماوەیەکی کەم لەم چالاکییە، کرایە فەرماندەی کەرتی شەهید مەلا بایز. ساڵی ١٩٨٥ کرا بەجێگری سەرتیپی ٤٧ی پیرەمەگرون.

شەوی ٢٦لەسەر٢٧ی مانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٦دا لەچالاکییەکدا لەناو شاری سلێمانی، شەهید کرا. شاعیر محەمەد حەمە باقی لەچلەی شەهیدبوونیدا، هۆنراوەیەکی بۆ نوسیوە کە تێیدا هەموو ژیاننامەی بەشیعر دەگێڕێتەوە.

عەبدولڕەحیم عەبدوڵلا عەبدولڕەحیم*

کادیرو فەرماندە.

لەدایکبوی ساڵی ١٩٤٩ی گوندی میرزا رۆستەمی بناری چیای کۆسرەت، دەرچوی ساڵی ١٩٦٢ی ئامادەیی کشتوکاڵی بەکرەجۆ. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو لەڕێکخراوی سەنگەر وەك ئەندام رێك خرا. لەکۆتایی ساڵانی شەستو سەرەتای ساڵانی حەفتادا زۆرتر بەلای بیری چەپدا دایشکاندو لەساڵی ١٩٧٢دا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو دواتر بەرپرسیارێتیی رێکخراوی ئاگری گرتە ئەستۆ کەسنوری چالاکیی، ناوچەی پشدەرو بەشێکی بیتوێنو کۆیەی دەگرتەوەو لەم بوارەدا رۆڵێکی کارای لەبڵاوکردنەوەی بیرو باوەڕی پێشکەوتنخوازانەدا بینی.

ساڵی ١٩٧٨ دەزگا ئەمنیەکان بەشێکی رێکخستنە نهێنییەکانی سەنگەسەریان ئاشکرا کردو لەم سۆنگەیەوە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی پارێزگاریی مەکتەبی سیاسیی سەرکردایەتی ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. سەرەتا کرایە فەرماندەی مەفرەزە لەکەرتێکی سەر بەهەرێمی پارێزگاریی مەکتەبی سیاسیو پاشان بووە فەرماندەی کەرت. بۆ ساڵی دواتر پارێزگاریی سنوری بێدەلانی پێ سپێردراو بارەگای کەرتیشی هەر لەوێ دانا. ساڵی ١٩٨٠ کرایە بەرپرسی قوەتی گەلاڵە.

ساڵی ١٩٨٢ بەشدار بوو لەشەڕەکانی هێزی پشتیوان بۆ هاوکاری کردنی هێزەکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران کەپێویستیان بەیارمەتی بوو بۆ راگرتنی هێرشی پاسدارانی ئێران. لەو شەڕانەدا رۆڵێکی بەرچاوی بینیو لەیەکێ لەشەڕەکان بریندار بوو بەڵام ئامادە نەبوو بەرەی شەڕ بەجێ بێڵێ. لەم سۆنگەیەوە تاڵەبانی، سکرتێری گشتیی یەکێتیی

نیشتمانیی کوردستان، لەناوزەنگەوە بروسکەی بۆ ناردو تێیدا دەستخۆشیی لەئازایەتیو خۆڕاگریی کرد.

ساڵی ١٩٨٢ کرایە فەرماندەی تیپی ٤٣ی ئاسۆس. لەژیانی پێشمەرگایەتییدا کە٩ ساڵی خایاندوە، بەشداریی لەچەندین شەڕی گەورەدا کردووە، لەوانە شەڕی شێنێ لەساڵی ١٩٧٨و شەڕەکانی قەندیل لەساڵی ١٩٨٢و ئۆپەراسیونی دابان . هەلاجو رزگارکردنی چیای چەرماوەند لەساڵی ١٩٨٥و شەڕەکانی داستانی رزگاری لەساڵی ١٩٨٦و شەڕەکانی سنوری مەڵبەندی سێ لەساڵی ١٩٨٧. جگە لەبریندار بونی لەساڵی ١٩٨٢، جارێکی تریش لەساڵی ١٩٨٦دا لەگوندی ئاوەژێی بناری چیای ئاسۆس لەبۆردومانی تۆپدا بریندار بوو. هەر ئەو ساڵە کرایە بەرپرسی دەزگای پێشمەرگایەتیی مەڵبەندی دوو لەسەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی. ئەم پلەیەشی دوا پلەی لەژیانی پێشمەرگایەتیدا.

لەئۆپەراسیونی گرتنی شاری تەقتەق لەشەوی ٢٧ لەسەر ٢٨ی ئایاری ساڵی ١٩٨٧، نەخشەکە وابوو کەهێزی پێشمەرگە لەدوو قۆڵەوە هێرش بکا، لەقۆڵێکەوە بۆ گرتنی تەقتەق بەسەرپەرشتیی لێپرسراوی مەڵبەندی سێ کۆسرەت رەسول عەلیو لەقۆڵێکی ترەوە بۆ گرتنی بنکەی جەیش شەعبیی تەقتەق بەسەرپەرشتیی عەبدولرەحیم. ئەگەرچی هێزی پێشمەرگە لەهەردوو قۆڵەوە سەرکەوتنی بەدەست هێنا، بەڵام لەم شەڕەدا عەبدولرەحیم گوللەیەك بەر بۆریی هەناسەی کەوتو شەهید بوو. تەرمەکەی گەیەنرایە گوندی ئاوەژێ و لەوێ بەخاك سپێردرا.

مەکتەبی سیاسیی یەکێتی بەیاننامەیەکی بەبۆنەی شەهیدبونییەوە دەرکرد کە لەئێزگەی دەنگی گەلی کوردستان خوێندرایەوە، تێیدا هاتبوو: «کاك عەبدولرەحیم تێکۆشەرێکی بەزاتو پشوودرێژ بوو، سەرەڕای ئەوەی کەکادیرێکی ژیرو بەگوڕو ورە بەرزو لێزان بوو، هەموو تەمەنی خۆی کردە خزمەتی گەلەکەی و توانی بەبیری تیژو چالاکانەی لەفەرماندەی مەفرەزەوە، وەکو کادیرێکی شارەزای بواری پێشمەرگایەتی، پلەکان ببڕێو بەتوانای خۆی بوە لێپرسراوی دەزگای پێشمەرگایەتی».

عەبدولکەریم رەحیم تۆفیق*

پێشمەرگە، ناسراو بە عەبدولکەریم تاڵەبانی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی قەیسەریی سەر بەناحیەی لەیلان لەپارێزگای کەرکوك. هەردوو قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی لە لەیلان تەواو کردو قۆناغی ئامادەیی لەکەرکوك. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٩١ پێش هەڵایسانی راپەڕین، لەشانە چەکدارەکانی بروسك رێك خراو لەکاتی راپەڕیندا بەشداریی لەرزگارکردنی چەمچەماڵ و قەرەهەنجیرو کەرکوکدا کرد.

دوای کۆڕەوە ملیۆنییەکە، لەگەڵ خێزانەکەی ماوەیەك لەئێران مایەوەو پاشان گەڕایەوەو لەڕانیە نیشتەجێ بوو، دواتر چووە شاری چەمچەماڵ. ماوەیەك لەهێزی تایبەتی پارێزگاریی سکرتێری گشتیی یەکێتی بووە پێشمەرگەو پاشان چووە چوارقوڕنەو لەوێ بووە ئەندامی کەرت لەکۆمیتەی ئاوارەکانی کەرکوك. پاشان بەشداریی خولێکی کادیرانی کردو بووە ئەندامی کۆمیتە.

دوای پێکهێنانی سوپای یەکگرتووی کوردستان، بووە پێشمەرگەو دوا پلەی لەوێ رابەری سیاسی بوو لە لەشکری بابەگوڕ گوڕ.

لە ٩ی ئایاری ساڵی ١٩٩٦ لەشەڕی ناوخۆدا لەگوندی پونگینەی سنوری بنەسڵاوەی نزیك شاری هەولێر، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی هاوڕێی شەهید کرا.

عەبدوڵڵا ساڵح*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی لازیان لەناوچەی بازیان. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو هەر ئەو ساڵە بەمەبەستی بوون بەپێشمەرگە، پەیوەندیی

بەهێزی پێشمەرگەوە کرد، بەڵام لەبەر کەمیی تەمەنی کە لەو کاتەدا تەنها پانزە ساڵ بوو، بەپێشمەرگە وەرنەگیرا.

ساڵی ١٩٨٢ لەسەرەتای پێکهێنانی تیپی ٢١ی کەرکوك، پەیوەندیی بەتیپەکەوە کردو بووە پێشمەرگە. ساڵی دواتر گواسترایەوە بۆ تیپی ٢٣ی سورداش و پاشان بۆ تیپی ٣٧ی شارباژێر.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین داستان و چالاکیی کردووە لەوانە دوو داستانەکەی دابان- هەلاج و قەیوان- ماوەت و شەڕەکانی تیمارو سەر جاددەی سلێمانی-دوکان. دوو جاریش بەسەختی بریندار بووە.

شەوی ٢٢لەسەر٢٤ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٧ دوای ئەوەی مەفرەزەکەی لەسەر جاددەی سورداش-هۆمەرقەوم بۆسەیەکی بۆ سەربازەکانی سوپای عیراق نایەوە، لەکاتی گەڕانەوەدا مەفرەزەکە کەوتە بۆسەیەکی دوژمنەوەو شەهید کرا.

دووەم شەهیدی بنەماڵەکەیەتی. ڕەحمانی برای کە پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلول بوو، ساڵی ١٩٦٨ شەهید کراوە.

عەبدوڵڵا عیززەددین شاسوار

پێشمەرگەی دێرین‌و کادیری ڕێکخستن. ناسراو بەعەبدوڵلا سیاسی. لەدایکبوی ساڵی ١٩٥٦ی گوندی حەساری ناوچەی شوان لەکەرکوك. ساڵی ١٩٧٤، کاتێك خوێندکاری ئامادەیی بوو لەشاری کەرکوك، لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو ڕژێمی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٧٥ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ کەرکوك‌و چۆوە سەر خوێندن. ساڵی دواتر خوێندنی ئامادەیی تەواو کردو هەر ئەو ساڵە لەکۆلیجی کشتوکاڵی زانکۆی سلێمانی وەرگیرا.

ساڵی ١٩٨٠ خوێندنی زانکۆی تەواو کردو ساڵی دواتر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی چوار ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. هەر ئەو ساڵە گوێزرایەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی‌و لەکەرتی ٢ی هەرێمی پاڕێزگاریی مەکتەبی سیاسی لەگوندی شێنێ درێژەی بەژیانی پێشمەرگایەتیی دا.

لەئابی ١٩٨٢دا، گوێزرایەوە بۆ تیپی ٢١ی کەرکوك‌و هەر ئەو ساڵە لەگەڵ تیپەکەدا بۆ بەشداری کردنی لەهێزی پشتیوان، بۆ جاری دووەم گەڕایەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی‌و بەشدار بوو لەچالاکییەکانی تیپەکە لەگوندەکانی مەزراوێ‌و ئالوەتان‌و کونە مشك لەناوچەی سەردەشت. لەکۆتایی ئەو ساڵەدا، گوێزرایەوە بۆ کەرتی ٢ی شوانی هەمان تیپ.

ساڵی ١٩٨٣ کرایە ئەندامی پۆل لەکەرتی ڕێکخستنی چەمچەماڵ‌و رابەری سیاسیی کەرتی ٦ی شەهیدانی چیمەن. ساڵی ١٩٨٥ کرایە کادیری جەماوەری لەسنوری ناوچەی شوان‌و پاشان بوو بەرێکخەری سنورەکە.

لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٧ کرایە جێگری فەرماندەی کەرت لەتیپی تایبەتی مەڵبەندی دوو لەسەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی. پاش مانگێك لەگەڵ ٧١ پێشمەرگەدا کەدەرچوی ئامادەیی‌و زانکۆ بون، رەوانەی ئێران کرا بۆ بەشداری کردن لەخولێکی فەرماندەییدا کەسوپای پاسداران لەتاران بۆ پێشمەرگەی یەکێتیی ساز کردبوو. لەو خولەدا زانستە عەسکەرییەکانی خوێندو مەشقی لەسەر بەکارهێنانی چەند جۆرێکی چەکی سوك‌و قورس کرد.

لەحوزەیرانی ١٩٨٨دا گوێزرایەوە بۆ تیپی ٢١ی کەرکوك کە لەو کاتەدا بەهۆی شاڵاوی ئەنفالەکانەوە لەسنوری خۆشناوەتی جێگیر ببوو. هەر ئەو ساڵە، لەگەڵ کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەگوندی بلەکێ گیرسایەوەو ماڵیشی بردە شاری سەقز.

لەکۆتایی ساڵی ١٩٩٠دا، لەکاتی خۆئامادەکردنی هێزی پێشمەرگە بۆ جێبەجێ کردنی نەخشەی ڕاپەڕین، کرایە جێگری تیپی ٦٢ی بەتالیۆنی ٦ی کەرکوك. لەکاتی ڕاپەڕیندا بەشدارییەکی کاریگەرانەی کرد، بەتایبەتی لەشەڕەکانی سنوری کەرکوکدا.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا سێ جار بریندار بووە: جارێك لەساڵی ١٩٨٦دا، لەکاتی هێرش کردندا بۆ سەر ڕەبیەکانی پشتێنی ئەمنیی کەرکوك، جاری دووەم لەساڵی ١٩٨٧دا، لەکاتی هێرشی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی کەندەشین لەناوچەی سورداش‌و جاری سێیەم لەساڵی ١٩٩١دا، لەکاتی هێرش کردنی هێزی

پێشمەرگە بۆ سەر سەربازگەی خالید لەدوبز.

پاش راپەڕین، کرایە لێپرسراوی کەرتی رێکخستنی قەرەهەنجیر. ساڵی ١٩٩٢ کرایە کارگێڕی کۆمیتەی کەرکوکو پاشان کرایە لێپرسراوی کۆمیتەی رێکخستنی چەمچەماڵ. ساڵی ١٩٩٣ کرایە کارگێڕی مەڵبەندی دوی رێکخستنی کەرکوك.

لەشوباتی ساڵی ١٩٩٨دا کرایە قایمقامی قەزای چەمچەماڵ. لەماوەی دەستبەکاربونی، قەزاکە چەند پرۆژەیەکی گرنگی فێرکاریو خزمەتگوزاریی بەخۆوە بینی وەك پرۆژەی ئاوی بازیان- چەمچەماڵ، دامەزراندنی هەردوو پەیمانگەی مامۆستایانو تەکنیکی لەچەمچەماڵو دورست کردنی نزیکەی ١٥٠٠ خانوو بۆ ئاوارەکانی کەرکوك لەچەمچەماڵو تەکیەو قەرەناو.

ساڵی ٢٠٠٣ بووە بەڕێوەبەری گشتی لەوەزارەتی کشتوکاڵ. ساڵی ٢٠٠٩ کرایە ئەندامی یەکەم خولی ئەنجومەنی ناوەند. ساڵی ٢٠١٠ بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی خانەنشین بوو.

عەبدولمەسیح پۆلس سلێوە یەلدا*

پێشمەرگە. ناسراو بە سۆران لە بنەماڵەیەکی مەسیحیی کلدانە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی عەنکاوە لەهەولێر. ساڵی ١٩٨٠ لەدهۆك بەمامۆستا دامەزراو پاش چەند مانگێك بۆ هەولێر گوێزرایەوە. ساڵی ١٩٨١ پاش بانگ کردنی لەدایکبوانی ساڵی ١٩٥٤ بۆ خزمەتی سەربازی، پەیوەندیی بەسوپاوە کرد، بەڵام هەمووی چەند مانگێکی نەبرد، وازی لەسوپای عیراق هێناو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد.

لەپێشمەرگایەتیدا وەك کادیرێکی سیاسی لەناوچەی بەرانەتی رۆڵێکی گەورەی گێڕا، لەناو شاری هەولێریش وەك هەڵسوڕاوێکی چالاکییە شۆڕشگێڕییەکان دەستێکی باڵای هەبوو. لە ١٤ی ئابی ١٩٨٨دا لەپیرزین بەدەستی خۆفرۆشێك شەهید کراو لەگۆڕستانەکەی نزیك کارگەی قیری هەولێر لەسەر رێگای هەولێر- مەخمور نێژرا. دە رۆژ پاش شەهید کردنی، دەزگا ئەمنییەکانی هەولێر باوك و دایکی و چوار خوشکی و ژنەکەی و کچەکەیان گرت و بێ سەروشوێنیان کردن. پاش چەند هەفتەیەك شوانێك لەخوار هەولێر چوار تەرمی دۆزییەوەو پۆلیسی مەخموری لێ ئاگادار کرد. پۆلیس تەرمەکانی بۆ نەخۆشخانەی هەولێر گواستەوەو لەوێ دەرکەوت تەرمەکان هی باوك و دایکی و هەردوو خوشکەکەی حەمامەو سەبیحەن. دوا بەدوای ئەمە، دەزگا ئەمنییەکان هەڵیانکوتایە سەر نەخۆشخانەکەو هەر چوار تەرمەکەیان بردو لەگۆڕستانەکەی سەر رێی مەخمور ناشتیانن.

پاش راپەڕینی ١٩٩١، تەرمی شەهید سۆران و باوك و دایك و دوو خوشکەکەی لە ١٧ی ئەیلول لەگۆڕستانەکەی سەر رێی هەولێر- مەخمور دەرهێنران و بەرێپێوانێکی جەماوەری، گوێزرانەوە بۆ گۆڕستانی عەنکاوە. بەڵام تائێستا تەرمی خوشکەکانی، نادیەو شەزاو هەروەها سێبەری ژنی و ژاڵەی کچی، نەدۆزراونەتەوە.

عەبدولواحید عەبدوڵڵا محەمەد*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی گەڕەکی ئەحمەد ئاغای شاری کەرکوك. هەر سێ قۆناغی خوێندنی لەکەرکوك و ساڵی ١٩٨٤ خوێندنی زانکۆی لەهەولێر تەواو کردووە. مێژووی پەیوەندی کردنی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە بۆ ساڵی ١٩٨٣ دەگەڕێتەوە. ساڵی ١٩٨٥ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەگوندی قەیتولی سەر بەناحیەی قادر کەرەم بووە بەمامۆستای شۆڕش.

لەکاتی شاڵاوەکانی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا بەشدار بوو لەبەربەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆ سەر ناوچە رزگارکراوەکان و لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨دا لەشەڕی گەڕاوی- تازەشار کە زیاتر لە ١٠ سەعاتی خایاند، لەگەڵ پۆلێك لەپێشمەرگەکانی یەکێتی و پارتی

کۆمۆنیستی عیراقدا شەهید بوو.
ساڵی ٢٠١٢ لەبیست و چوارەمین ساڵیادی شەڕەکەدا مەڵبەندی ٢٣ی ڕێکخستنی چەمچەماڵ بەمەراسیمێکی شایستە لەهۆڵی بۆنەکان لەناحیەی قادر کەرەم یادی ٢٧ شەهیدەکەی ئەم شەڕەی کردەوە.

عەدنان ڕاحە جەلال*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٠ی گەڕەکی شۆڕیجەی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٧٦ خراوەتە بەر خوێندن و تا قۆناغی ناوەندیی خوێندووە.
ساڵی ١٩٨٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٩١ لەکاتی ڕزگارکردنی کەرکوکدا، چەکی هەڵگرت و هاوشانی پێشمەرگە ئەرکی خۆی جێبەجێ کرد. لەکۆڕەوە ملیۆنییەکەدا پەنای بردە بەر ئێران و ماوەیەك لەوێ مایەوە. دواتر گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەبیتوێن و دواتر لەڕانیە نیشتەجێ بوو. لەو ماوەیەدا لەکۆمیتەی ئاوارەکانی کەرکوك لەڕانیە ڕێك خرایەوە.
لەشەڕی ناوخۆدا بوو بەپێشمەرگە. لە ٩ی ئایاری ساڵی ١٩٩٦ لەگوندی پونگینەی سنوری بنەسلاوەی نزیك شاری هەولێر، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی هاوڕێی شەهید کرا.

عەدنان عەلی محەمەد*

پێشمەرگە. ناسراو بە عەدنان کەرکوکی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٥ی گەڕەکی شۆڕیجەی شاری کەرکوك. تا پۆلی سێی ناوەندیی خوێندووە. ساڵی ١٩٧٩ لەکەرکوك پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠دا بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەبارییی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ.
پاش ١٦ ڕۆژ لەبوونی بەپێشمەرگە، لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠دا لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند کەرتەکەی تووشی شەڕێکی دەستەویەخە بوو لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی سەربازو جاش کە هەلیکۆپتەریش پشتگیریی دەکرد. لەو شەڕەدا پاش بەرگرییەکی درێژخایەن، دەیان پارچەی تەقەمەنیی بەر کەوت و دەستێکیشی لەشەڕەکەدا قرتا. پێشمەرگەکان لەکاتی کشانەوەیاندا بەجێیان نەهێشت و توانییان لەگەڵ خۆیاندا بیبەن بۆ گوندی هەنجیرەو لەوێوە گەیاندیانە گوندی باڵاجۆو لەوێشەوە بەتراکتۆر بردیانە گوندی هاڵەی سەروچاوەو لەوێوە بۆ دێلێژە بۆئەوەی فریای چارەسەرکردنی بخەن. بەڵام ڕۆژێك پاش شەڕەکە، لە ١٨ی تشرینی دووەمدا شەهید بوو و لەگوندی دێلێژە نێژرا.

عەدنان محەمەد قادر

فەرماندەو ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بە عەدنانی حەمەی مینا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی پێنجوێن. خاوەنی بڕوانامەی بەکالۆریۆسە لەبواری زانستی سیاسەت.
لەساڵانی شەستەکان تێکەڵ بەکاری ڕێکخراوەیی خوێندکاران بوو. لەساڵانی ١٩٧٢- ١٩٧٤ ئەندامی لیژنەی ناوچەی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان و ناوچەی لاوان بوو. ساڵی ١٩٧٤، لەکاتێکدا کە خوێندکاری پۆلی چواری ئامادەیی بوو، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کرد. ساڵی ١٩٧٥ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش گەڕایەوەو دەستی بەخوێندن کردەوە. هەر ئەو ساڵە لەئۆردوگای لەیلا قاسم لەپێنجوێن پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.
ساڵی ١٩٧٨ بوو بەئەندامی ڕێکخراوی

زمناکۆ کە سنوری چالاکیی، دەربەندیخان و کەلارو کفری و دەوروبەری گرتۆتەوە. دواتر بووە لێپرسراوی ڕێکخراوەکە. دوای ئەوەش کە ڕێکخراوەکە بووە بەشێك لەکۆمیتەی ڕێکخستنی ٤ی سەر بەسەرکردایەتیی ڕێکخستنی ناوخۆ، بوو بەئەندامی کۆمیتەکە.

سالّی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی ٣ی هەرێمی ٥ی قەرەداغ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردو بووە رابەری سیاسی. هاوینی ئەو ساڵە بووە ئەندامی لیژنەی ناوچەی گەرمیانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسنوری داودەو بناری گل. ساڵی ١٩٨٢ ئەندامی کەرتی ڕێکخستنی کفری و دوزخورماتوو بوو.

ساڵی ١٩٨٤ بووە فەرماندەی کەرت لەتیپی ٥١ی گەرمیان و دواتر گوێزرایەوە بۆ تیپی ٥٣ی شێروانە. ساڵی ١٩٨٧ بووە فەرماندەی تیپی تایبەتی مەڵبەندی یەك لەقەرەداغ. ساڵی ١٩٨٨ لەپەلامارەکانی ئەنفالدا بۆ ماوەیەکی کەم گوێزرایەوە بۆ تیپی ٥٧ی سەگرمە. کاتێك هێزی پێشمەرگە کشایەوە سەر سنور، یەکێ لەو فەرماندانە بوو کە لەگەرمیان مانەوەو درێژەیان بەهەڵسوڕانی پێشمەرگانە دا.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا ڕۆڵێکی کارای لەناوچەی کەلاردا بینی. دوای راپەڕین، بووە فەرماندەی هێزی ٢ی پێنجوێن و ١٦ی گەرمیان و دواتر بووە فەرماندەی لەشکری گەرمیان.

پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەساڵی ١٩٩٣ کرایە قایمقامی دەربەندیخان. لەسەرەتای ساڵی ١٩٩٦ بووە لێپرسراوی مەڵبەندی ١١ی ڕێکخستنی گەرمیان. مانگی تشرینی دووەمی ئەو ساڵە کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی ٩ی شارەزوورو فەرماندەی هێزی پێشمەرگەی شارەزوور. ساڵی ١٩٩٩ بووە کارگێڕ لەفەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان. لەمانگی شوباتی ساڵی ٢٠٠٣ بووە لێپرسراوی مەکتەبی کۆمەڵایەتی.

لەکابینەی پێنجەمی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بووە وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتی. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ٢٠١٠، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

عەدنان موفتی

ئەندامی سەرکردایەتی.

لەبنەماڵەیەکی ئاینی و کوردپەروەری شاری هەولێرە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی شاری هەولێر. بڕوانامەی بەکالۆریۆسی ژمێریاریی لەزانکۆی موستەنسریە هەیە.

ساڵی ١٩٦٣ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧١ بەوردبین لەسەرۆکایەتیی زانکۆی بەغدا دامەزراو تا ساڵی ١٩٧٤ لێپرساوەتیی ڕێکخستنی خوێندکارانی پارتیی زانکۆی موستەنسریەی گرتە ئەستۆو بەهۆی ئەم هەڵسوڕانەوە ماوەیەك لەساڵی ١٩٧١ لەلایەن دەزگای ئەمنی بەغداوە دەستگیر کرا.

ساڵی ١٩٧٤ بەهۆی تێکچوونی پەیوەندییەکانی نێوان کوردو حکومەتی عیراقەوە، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو هەر ئەو ساڵە بەشداریی لەدامەزراندنی دەزگای دارایی شۆڕشدا کرد. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ هەولێرو دواتر پەیوەندیی لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسوریا دامەزراند. هەمان ساڵ عیراقی بەجێ هێشت و لەسوریا گیرسایەوە. لەوێ، لەکۆتایی ئەو ساڵەدا لەگەڵ هەر یەك لە دکتۆر مەحمود عوسمان و شەمسەددین موفتی و قادر جەباری بەشدار بوو لەدامەزراندنی کۆمیتەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستاندا. دوا بەدوای گەڕانەوەی دکتۆر مەحمود عوسمان و قادر جەباری بۆ کوردستان لەساڵی ١٩٧٧، ئەویش لەساڵی ١٩٧٨دا گەڕایەوە بۆ کوردستان و ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

پاش جیابوونەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان لەیەکێتی و یەکگرتنەوەی لەگەڵ کۆمیتەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، لەکۆنفرەنسی ئابی ١٩٧٩دا کە حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستانی لێ کەوتەوە، بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا. لە کۆنگرەی یەکەمی حیزبی سۆسیالست کە ساڵی ١٩٨١

له دۆڵەتوو بەسترا، بە ئەندامی یەدەکی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. لەساڵانی هەشتاکاندا لەگەڵ چەند ئەندامێکی تری سەرکردایەتیدا سەرپەرشتیی کاروباری پەیوەندییەکانی دەرەوەی حزبی سۆسیالیستی کرد لەئەوروپاو جیهانی عەرەب. لەسەروبەندی بەگەڕ کەوتنی هەوڵەکان بۆ ئاشتبوونەوەی یەکێتی و حزبی سۆسیالیست رۆڵێکی بەرچاوی هەبوو، کە ئەمەش لەساڵی ١٩٨٦ بەئیمزاکردنی رێککەوتننامەی ئاشتیی نێوان یەکێتی و حزبی سۆسیالیست بە ئاکام گەیشت و ئەم رێککەوتننامەیەش دواتر بوو بەهەوێنی ئاشتبوونەوەی گشتی و دامەزراندنی بەرەی کوردستانی.

لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ١٩٨٧ لەناوچەی مەرگە لەلایەن نۆکەرێکی رژێمی بەعسەوە لەگەڵ ژمارەیەك لەهەڤاڵەکانی بەژەهری سالیۆم ژەهر خواردوو کراو بەمەبەستی چارەسەرکردن بەپەلەپروزێ بۆ لەندەن گوێزرایەوە.

پاش راپەرینی ساڵی ١٩٩١، لەمانگی تەموزدا لەگەڵ دکتۆر مەحمود عوسماندا نوێنەرایەتیی حزبی سۆسیالیستی کرد لەو شاندەی کە بەسەرۆکایەتیی مەسعود بارزانی چوو بۆ بەغدا بۆ وتووێژ لەگەڵ حکومەتی عیراقدا.

ساڵی ١٩٩٥ پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کرد، بووە ئەندامی سەرکردایەتی و لێپرسراوی مەڵبەندی ٣ی هەولێر. لەو ماوەیدا بۆ دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆ شەڕی ناوخۆ، لەزۆربەی کۆبوونەوەکاندا بەشداریی کردو لەم رووەوە هۆکارێکی گرنگی ئاشتی و تەبایی بوو، بەتایبەتی لەکۆبوونەوەکانی تاران و لەندەن و دیمەشق هەروەها لەئیمزاکردنی رێککەوتننامەی ئەنقەرە لەساڵی ١٩٩٦ رۆڵێکی بەرچاوی هەبوو.

سێ ساڵ نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو لەقاهیرەی پایتەختی میسرو یەکێ بوو لەرێکخەرانی سیمیناری دایەلۆگی کورد- عەرەب کە ساڵی ١٩٩٨ لەقاهیرە بەسترا.

ساڵی ١٩٩٩ پۆستی وەزیری شارەوانیی لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەرگرت و دواتریش بووە وەزیری دارایی و ئابووری و پاشان بووە جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاشان بەئەندامی مەکتەبی سیاسی هەڵبژێردرا. لەشوباتی ٢٠٠٤ لەکردەوەیەکی تیرۆریستیدا لەناو بارەگای مەڵبەندی ٣ی هەولێر بەسەختی بریندار بوو و بۆ ماوەی چوار مانگ لەژێر چاودێریی پزیشکی مایەوە.

لە ٤ی حوزەیرانی ٢٠٠٥ بەسەرۆکی پەرلەمانی کوردستان هەڵبژێردراو تا ساڵی ٢٠٠٩ لەو پۆستە مایەوە، ساڵی ٢٠١٠ لە کۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لە سلێمانی، بە ئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە و دواتر لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی سەرکردایەتیدا، بووە بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

عەدنان نەسرەددین عیزەددین*

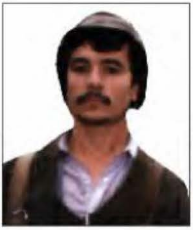

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی کۆرمۆر لەگەرمیان. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەیەکێتییەوە کردو ساڵی ١٩٨٤ بووە پێشمەرگە لەتیپی پارێزگاری مەڵبەندی یەك. ساڵی ١٩٨٧ بۆ تیپی ٥١ی گەرمیان گواسترایەوە. لەئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفالەوە لەساڵی ١٩٨٨ بێسەروشوێنە.

عەزیز شەمزینی

ئەفسەرو سیاسەتمەدار. ناوی تەواوی عەزیز عەبدوڵلا عەبدولقادر. لەدایکبووی ساڵی ١٩١٤ی شاری موسڵ. بەرەچەڵەك لەبنەماڵەی شێخ عوبەیدوڵلای نەهرییەو لقی بنەماڵەکەی بەگەیلانی زادە ناسراوە. بنەماڵەکەی لەبەر ناکۆکیی لەگەڵ تورك، لەسەردەمی ئینگلیز لەرەواندز نیشتەجێ بوو. باوکی، سەید عەبدوڵلا شەمزینی، کرا بە بەڕێوەبەری ناحیەی باتاس.

لەو خوێندنگەیەی کە باوکی لەباتاس دایمەزراند، دەستی بەخوێندن کردو پاش گواستنەوەی باوکی بۆ شەقڵاوە، ئەویش لەگەڵ خانەوادەکەی چوو بۆ شەقڵاوە، هەر لەوێش خوێندنی سەرەتایی تەواو کرد. لەهەولێر دەستی بە خوێندنی ناوەندی کردو لەموسڵ تەواوی کرد. ساڵی ١٩٣٤ لە کۆلێجی سوپایی وەرگیرا و ساڵی ١٩٣٧ بەئەفسەر دەرچوو.

لەو قۆناغەدا پەیوەندیی بەحزبی هیواوە کرد کە رەفیق حیلمی سەرۆکی بوو. پاش هەڵایسانی بزووتنەوە چەکدارییەکەی بارزان لەساڵی ١٩٤٣دا، سەرەك وەزیرانی عیراق نوری سەعید دەسەڵاتی تەواوی دایە وەزیری دەوڵەت ماجد مستەفا بۆ دروستکردنی کۆنتاکت لەگەڵ بزووتنەوەکەداو چارەسەرکردنی هۆکانی هەڵایسانی. لەم رووەوە هەشت ئەفسەر بۆ یارمەتیدانی ماجد مستەفا بۆ دابین کردنی ئاسایش بۆ ناوچە پشێوەکان راسپێردران لەگەڵ ماجید مستەفادا کار بکەن. یەکێ لەو ئەفسەرانە، عەزیز شەمزینی بوو کە لەمێرگەسور دامەزراو لەو کاتەدا پلەی کاپتنی هەبوو.

ساڵی ١٩٤٥ تۆمەتی ئەوەی خرایە پاڵ کە خەڵکی لەدژی دەوڵەت هانداوە، بۆیە بەر لەوەی بگیرێ، ماوەیەك لەگوندی زینۆی سور لەحاجی ئۆمەران خۆی شاردەوە و پاشان رووی کردە ئێران و لەوێ بەشداریی لەرێ و رەسمی راگەیاندنی کۆماری مەهابادا کرد. ساڵی ١٩٤٦ یەکێ لەو گەنجانە بوو کە کۆماری مەهاباد ناردنی بۆ باکۆ بۆ خوێندن، ئیتر هەر لەوێ مایەوەو دواتر بڕوانامەی دکتۆرای لەئەکادیمیای لینینگراد بەدەست هێناو بابەتی دکتۆراکەی لەسەر بزووتنەوەی رزگاریی نیشتمانیی کوردستان بوو.

بۆ یەکەم جار لەساڵی ١٩٥٧ لەمۆسکۆ لەچوارچێوەی فیستیڤاڵی لاوان و خوێندکارانی جیهان چاوی بە جەلال تاڵەبانی کەوت کە ئەوسا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، هەر ئەویش بوو کە یەکەم چاوپێکەوتنی نێوان مەلا مستەفا بارزانی و جەلال تاڵەبانیی لەمۆسکۆ رێکخست.

تا ساڵی ١٩٥٨ لەیەکێتیی سۆڤێت مایەوەو پاش روخانی رژێمی پاشایەتیی عیراق گەرایەوەو لەساڵی ١٩٥٩دا رێی پێ درا بگەڕێتەوە بۆ سوپای عیراق و پلەی کۆلۆنێلی پێ درا. لەو ساڵەدا کتێبەکەی بەش بەش لەڕووسییەوە کرد بەعەرەبی و لەرۆژنامەی «خەبات» بەشێکی لێ بڵاوکردەوە. هەر لەو ساڵەشدا بەشداریی لەکۆنگرەی چواری پارتی دیموکراتی کوردستان کردو بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاشان بوو بەئەندامی مەکتەبی سیاسی. لەکۆنگرەی پێنجی ساڵی ١٩٦٠یش بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە.

پاش دەستپێکردنی شەڕ لەکوردستان لەساڵی ١٩٦١، پەیوەندیی لەگەڵ پارتی پچڕاو دەزگا ئەمنییەکان خستییانە ژێر چاودێرییەوە. ساڵی ١٩٦٢ گیراو تەنها پاش روخانی رژێمی جەنراڵ عەبدولکەریم قاسم ئازاد کرا.

دوا بەدوای ئەمە، یەکسەر پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لە گوندی مالوومەی دۆڵی جافەتی لەبارەگای مەکتەبی سیاسی گیرسایەوە. لەکاتی سەرهەڵدانی قەیران لەناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسی کرد. لەم سۆنگەیەوە لەلایەن باڵی مەلا مستەفا بارزانییەوە گیراو دواتر لەرێی پێنجوێنەوە برایە سەر سنوری عیراق-ئێران و ئازاد کرا. لەم سۆنگەیەوە لەورمێ گیرسایەوەو هەوڵی ئەوەی دا کە رێی پێ بدرێ بچێ بۆ ئەورووپا، بەڵام رژێمی شا مۆڵەتی نەدا. ساڵی ١٩٧٩ پاش روخانی رژێمی شا، گەرایەوە بۆ عیراق و لەبەغدا نیشتەجێ بوو.

شەمزینی ئەندامی یەکێتی نەبوو، بەڵام هیچ کات پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیدا نەپچڕاوەو هەمیشە یەکێ لەدۆستە نزیکەکانی بووەو ئەوەندەی کە لەتوانایدا بووە لەکاتی پێویستدا لەڕووی ماددییەوە یارمەتیی داوە. هەر بۆ نموونە، ساڵی ١٩٨٠ کاتێك بیستی یەکێتی سەرقاڵی بەگەڕخستنەوەی ئێزگەیە، دینەمۆیەکی کارەبای بەدیاری بۆ رادیۆ نارد. لەسەفەرێکی بۆ بریتانیا، شەمزینی دەقی عەرەبیی کتێبەکەی و بەشە بڵاوکراوەکان و دەستنوسە بڵاونەکراوەکانی پێشکەش بە شازاد سایب کرد تا لەلوبنان یان لەهەر شوێنێکی تر چاپیان بکات. هەر ئەو ساڵە لەرێی شازاد سایبەوە، کۆپیی کتێبەکە گەیشتە دەستی نەوشیروان مستەفا کە سەردانی لوبنانی کردبوو. ئەویش پاش گەڕانەوەی بۆ کوردستان، دەقەکانی رادەستی فەرید ئەسەسەرد کرد بۆ وەرگێڕانی بۆ سەر زمانی کوردی.

کتێبەکە لەمیتۆدە زانستییەکەیدا پشت ئەستورە بەماتریالیزمی مێژوویی، لە سێ بەش پێکدێ. ساڵی ١٩٨٢ بەشی یەکەم و دووەمی لەناوزەنگ بڵاو کرانەوە. بەڵام کتێبەکە هەمووی بەسەر یەکەوە لەساڵی ١٩٨٥دا لە بەرگەڵوو لەدۆڵی جافەتی چاپ کرا. چاپی سێیەم و چوارەمی لەساڵانی ١٩٩٨ و ٢٠٠٦

لەسلێمانی ئەنجام دران.
ساڵی ١٩٨٤ لەکاتی وتووێژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراقدا، سەردانی بارەگای سەرکردایەتیی یەکێتیی کرد لەسورداش و چەند رۆژێك لەوێ مایەوە.
ساڵی ١٩٩٠ لەسەروبەندی قەیرانی کوێتدا، دەزگا ئەمنییەکان گێچەڵیان بەبنەماڵەکەی کرد. ئەویش پاش راپەرینی ١٩٩١، عیراقی بەجێ هێشت، گەڕایەوە بۆ ئێران و لەورمێ گیرسایەوە. لە ١٤ی ئازاری ١٩٩٩دا لەڕووداوێکی تەموومژاویدا لەتەمەنی ٨٥ ساڵیدا لەورمێ بەکوژراوی دۆزرایەوە.

عەزیز مەحمود عەلی*

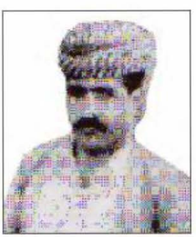

ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی شاری سلێمانی. قۆناغەکانی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووە. لەسەرەتای شەستەکاندا پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردووە و لەناو یەکێتیی قوتابیانیش کاری کردووە. لەساڵانی ١٩٦٢- ١٩٦٤ لەسەر داوای خۆی کرا بەپێشمەرگەی ناوشار. ساڵی ١٩٦٤ لەکاتی لەتبوونی پارتی دیموکراتی کوردستاندا پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد. ساڵی ١٩٦٨ لەبەشی کوردیی کۆلێجی زمان لەزانکۆی بەغدا وەرگیراو لەگەڵ دامەزراندنی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستاندا پەیوەندیی پێوە کردو لەبواری رێکخستن و سازکردنی ئەڵقە رۆشنبیرییەکاندا رۆڵێکی بەرچاوی گێڕا.
ساڵی ١٩٧٢ خوێندنی زانکۆی تەواو کردو لەساڵی دواتردا لەقەزای عەزیزیەی پارێزگای کوت بەمامۆستا دامەزرا. ساڵی ١٩٧٤ پاش هەڵایسانی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەپێنجوێن بەمامۆستا دامەزرا. ساڵی ١٩٧٥ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و پاشان وەك مامۆستا نێردرایەوە بۆ قەزای عەزیزیە.
لەتشرینی یەکەمی ١٩٧٦ گوێزرایەوە بۆ سلێمانی و هەر لەو ساڵەدا سەرکردایەتیی کۆمەڵە ناردی بۆ سوریا بۆ دروست کردنی کۆنتاکت لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانداو گفتوگۆکردن دەربارەی بابەتەکانی ئەو سەردەمە. دەرکەوتنی وەك هەڵسوڕاوێکی سیاسیی چالاك و چوونی بۆ سوریا، سەرنجی دەزگا ئەمنییەکانی راکێشا، لەم سۆنگەیەوە خرایە ژێر چاودێرییەوەو بڕیاری قەدەغەکردنی سەفەری بۆ دەرەوەی عیراق بۆ دەرچوو بەبێ ئەوەی پێی بزانێ. ساڵی ١٩٧٧ لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە گوشارێکی زۆری خرایە سەر. بۆ خۆدەربازکردن لەو گوشارە، ویستی لەدەروازەی زاخۆوە بچێتە تورکیاو لەوێوە بچێتە سوریا، بەڵام لەوێ دەرکەوت کە ناوی لەلیستی ئەو کەسانە دایە کە سەفەرکردنیان بۆ دەرەوەی عیراق لێ قەدەغە کراوە، بۆیە بەناچاری گەڕایەوە بۆ سلێمانی.
هەر ئەو ساڵە لەگەڵ کۆمەڵێك لەهاوڕێکانی پەیوەندیی بەبنکەی سەرکردایەتییەوە کرد لەبرادۆست و لەوێ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەیەکەم کۆبوونەوەی یەکێتیی نیشتمانی لەناو وڵات لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب و ١٢ی ئەیلولی ١٩٧٧دا، لەسەر لیستی کۆمەڵە بەئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی و بەرپرسی لقی دووی کەرکوکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان هەڵبژێردرا.
لە ١٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٨ لەکاتێکدا بەنیشوکار دزەی کردبووە ناو سلێمانی، لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە گیرا. لەئازاری ١٩٧٩دا کاربەدەستانی رژێمی عیراق کەوتنە هەوڵدان بۆ گۆڕینەوەی بەئەفسەرێکی سوپای عیراق بەناوی جاسم محەمەد مەحمود کە هێزی پێشمەرگە بەدیل گرتبووی و خوشکەزای سەرۆکی کۆمار ئەحمەد حەسەن بەکر بوو. تاڵەبانی لەم رووەوە رەزامەندیی نیشانداو لەوەڵامی نامەیەکدا کە لەم بارەیەوە ئاراستەی کرابوو، لە ١٨ی ئازاردا پێشنیاری کرد هەردوو دیل لەڕێی ئاغایەکی پشدەرەوە لەناوزەنگ بگۆڕدرێنەوە، یاخود حکومەتی عیراق دیلەکەی لای خۆی لەلوبنان یان لەسوریا رادەستی رێکخراوی ئازادیخوازیی فەلەستین بکات و پاشان یەکێتیش ئەفسەرەکە ئازاد دەکات. بەڵام سەوداکە سەری نەگرت و عەزیز مەحمود عەلی لە ٢٥ی ئازاری ١٩٧٩دا لەزیندانی

موسڵ لەسێدارە دراو رێ بەکەسوکاری نەدرا پرسەی پیاوانی بۆ دابنێن.
تەرمەکەی نەدرایەوە بەکەسوکاری، بەڵکو لەگۆڕستانێکی تەلەعفەر نێژرا. پاش روخانی رژێمی بەعس، تەرمەکە لەمەراسیمێکی شکۆداردا لە ١٨ی حوزەیرانی ٢٠٠٣دا هێنرایەوە بۆ کوردستان و لەسلێمانی بە خاك سپێردرا.

عەلی بچکۆڵ

ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی عەلی محەمەد قادر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی گوندی عەسکەر لەناوچەی ئاغجەلەر. لەبنەماڵەیەکی هەژارە. تافی منداڵی و مێردمنداڵیی بەسەپانی و شوانی و گاوانی بردۆتە سەر. هەر ئەمەش هیچ دەرفەتێکی بۆ خوێندن لەخوێندنگە بۆ نەرەخساندوە، بەڵام دواتر خۆی فێری خوێندەواری کردووە.
سەرەتای هەڵسوڕانی پێشمەرگانەی بۆ ئەیلولی ١٩٦١ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەگەڵ خێڵە یاخیبووەکاندا بەشداریی لەگرتنی دەربەندی بازیاندا کرد لەچوارچێوەی جموجۆڵێکدا کە پاشتر شۆڕشی ئەیلولی لێ کەوتەوە. پاش ئەوەی کە یاخیبوونەکە بەرگی شۆڕشی کردە بەرو پارتی دیموکراتی کوردستان رابەرایەتیی کرد، لە چەمی رەزان بەردەوام بوو لەسەر پێشمەرگایەتی.
ساڵی ١٩٦٣ بوو بەئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان و هەمان ساڵ کرا بە فەرماندەی دەستەو ئەرکی کۆکردنەوەی دەغڵودان و خەرمان لۆغەی لەگوندی شێخ بزێنیی سەروو بۆ هێزی رزگاری لەچەمی رەزان پێ سپێردرا. دواتر بووە جێگری فەرماندەیی بەتالیۆنی دوی شوان. ساڵی ١٩٦٤ لەکاتی سەرهەڵدانی کێشەی ناوخۆ لەناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسی کردو لەگەڵ سەدان پێشمەرگەدا ئاوارەی ئێران بوو و لەشاری هەمەدان گیرسایەوە. پاش لەتبوونی پارتی، لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی مایەوە. لەساڵی ١٩٦٧دا کرا بەلێپرسراوی کۆمیتەی هەڵمەت لەچەمچەماڵ و هەمان ساڵ کرا بەلێپرسراوی ئیداریی هێزی رزگاری. پاش تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی بەئەندامی لیژنەی ناوچە دانرا.
لەو ماوەیەدا لەکەرکوك لەفەرمانگەی ئاو وەك کرێکار دامەزرا. ساڵی ١٩٧١ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی مارکسی-لینینیی کوردستانەوە کردو لەکۆمیتەی رێکخستنی کەرکوك چالاکیی نواند. بەهۆی هەڵسوڕانییەوە، دەزگا ئەمنییەکان چاودێرییەکی توندیان کردو گوشارێکی زۆریان خستە سەر، بۆیە خۆی بۆ شارەوانیی چەمچەماڵ گواستەوە. لەوێ لێپرسراوێتیی رێکخستنی چەمچەماڵ و سەنگاوو بازیان و قەڵاسێوکەی گرتە ئەستۆ. هەر لەو ماوەیەدا چالاکییەکی زۆری لەناو یەکێتیی لاوانی دیموکراتی کوردستاندا نواندو بەهۆی ئەمەوە بەئەندامی کۆنگرەی دووی یەکێتیی لاوانی دیموکرات هەڵبژێردرا.
ساڵی ١٩٧٤ پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، لەگوندی عەسکەر بنکەیەکی نهێنیی بۆ رایی کردنی کاروباری پێشمەرگایەتی و رێکخستن دانا. دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا، کەوتە کاسبی و لەهەمان کاتدا رۆڵێکی کارای لەناو رێکخستنەکانی کۆمەڵەدا گێڕا.
ساڵی ١٩٧٥ کۆمەڵە کۆمیتەی ئەستێرەی سوری پێکهێنا و ئەرکی بەڕێوەبردنی بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی جەعفەر عەبدولواحید سپارد. ئەرکی کۆمیتەکە سەرپەرشتی کردنی رێکخراوەکانی کۆمەڵە بوو لەهەولێر، کەرکوك، سلێمانی، بەغداو شوێنەکانی ترو ئەندامەکانی لەکاتی پێکهێنانیدا بریتی بوون لەئەنوەر زۆراب، ئاسۆ شێخ نوری و ئیحسان نەجم محێدین (ئەبو شەهاب). دواتر عەلی بچکۆڵ و عومەر سەید عەلیی بۆ زیاد کراو هەموو ئەمانە بەئەندامی سەرکردایەتی دانران.
هەر ئەو ساڵە دەزگا ئەمنییەکانی بەعس بەهۆی ئاشکرابوونی هەندێ لەشانە نهێنییەکانی بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب لەبەغدا، پەیوەندیی نێوان ئەم بزووتنەوەیەو کۆمەڵەیان بۆ ئاشکرا بوو. لە ئاکامدا هەندێ لەشانە نهێنییەکانی کۆمەڵە ئاشکرا بوون. دوا بەدوای ئەمە، شاڵاوێکی گرتن و راوەدونان لەدژی کۆمەڵە دەستی پێکردو دەیان ئەندامی کۆمەڵەی گرتەوە.
لەمانگی ئەیلولدا عەلی بچکۆڵ و ئەندامانی تری

سەرکردایەتیی کۆمەڵە روویان کردە ئێران بەو مەبەستەی کە لەوێوە خۆیان بگەیەننە باڵوێزخانەی سوریا لە تاران، بەڵام لەوێ هەموویان دەستگیر کران و پاشان لەسەری ساڵی تازەدا رادەستی عیراق کرانەوە. بەمجۆرە، لەبەغدا لەمانگی تەموزی ١٩٧٦دا لەگەڵ ژمارەیەکی تری ئەندامانی کۆمەڵەدا دادگایی کراو خۆی و چەند ئەندامێکی تر بە شەش ساڵ زیندانی حوکم دران.

ساڵی ١٩٧٩ بەر لێبوردنی گشتیی حکومەتی عیراق کەوت و ئازاد کرا. بۆ ساڵی دواتر پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەخڕی ناوزەنگ گیرسایەوە. بەپێی بڕیارەکانی کۆبوونەوەی ساڵی ١٩٧٨ی شێنێ، پلەی ئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵەی تا بەستنی کۆنفرەنس وەرگرتەوەو هەروەها کرا بەئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ساڵی ١٩٨١ وەك ئەندامی دەزگای رێکخستنی کۆمەڵە کاری کرد. ساڵی ١٩٨٢ کرا بەفەرماندەی هەرێمی دوو پاش ئەوەی کە هەرێمەکان کران بە تیپ، ماوەیەك فەرماندەی تیپی ٢١ی کەرکوك بوو. هەمان ساڵ کرا بەلێپرسراوی مەڵبەندی دووی یەکێتی. ئەویش بارەگای لەگوندی سەرگەڵووی دۆڵی جافەتی داناو تا ساڵی ١٩٨٤ ئەم ئەرکەی بەڕێوە برد.

ساڵی ١٩٨٧ کرا بەئەندامی دەزگای پێشمەرگایەتی کە بارەگاکەی لەیاخسەمەر بوو. لەکاتی شاڵاوی ئەنفالی ٤دا لەساڵی ١٩٨٨، بنکەی بەرگریی لەچەمی رەزان و پیرەمەگرون داناو دواتر کشایەوە سەر سنور.

ساڵی ١٩٩٠ لەسەروبەندی پەرەسەندنی هەندێ کێشەی ناوخۆ لەناو ریزەکانی کۆمەڵەدا، وتارێکی رەخنە ئامێزی لەرۆژنامەی «بەرەی کوردستانی» بڵاو کردەوەو دوا بەدوای ئەمە وازی لەیەکێتی هێناو لەرێی ئێرانەوە چوو بۆ پاکستان. لەوێ تا ساڵی ١٩٩٩ مایەوەو ژیانێکی ناخۆش و نالەباری بردە سەر. دواتر بەسپۆنسەریی نەتەوە یەکگرتووەکان وەك پەنابەر لەنیووزلاند وەرگیرا.

ساڵی ٢٠٠٠ گەڕایەوە بۆ ناو یەکێتی و بۆ ساڵی دواتر بەشداریی لەکۆنگرەی دوودا کرد. لەخولی یەکەمی ئەنجومەنی ناوەندا بەئەندام دانراو لەکۆنگرەی ٣ی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠دا بە ئەندام لەئەنجومەنی ناوەند هەڵبژێردرا.

دوو کتێبی بیرەوەریی هەیە بەناونیشانی «کوانوی بەرگری: بیرەوەرییەکانم لەگەڵ خاڵە شیهاب و هاورێکانیدا» (٢٠٠٨)و «هەورازە رێ» (٢٠١٠).

عەلی ساڵح سەعید*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٢٩ی گوندی سۆڵەی شێخ قادر لەناوچەی قەرەداغ. دانیشتووی گوندی قەڵاقایمەز. ناسراو بە مام عەلی قەڵاقایمەزی. ساڵی ١٩٦١ بووە بەپێشمەرگە. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش، لەساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردوە و بۆ ساڵی دواتر بەشداریی لەدەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار کردوەو بۆتەوە بەپێشمەرگە.

لە ١٠ی تشرینی دووەمی ١٩٨١ لە گوندێکدا لەلایەن سوپای عیراقەوە دەستگیر کراو لە ٢٠ی شوباتی ١٩٨٢ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە، وازی لە پێشمەرگایەتی هێناو لەگوندەکەی خۆی گیرسایەوە، پاشان لەساڵی ١٩٨٥ لەتیپی ٥٥ی قەرەداغ درێژەی بەژیانی پێشمەرگایەتی دایەوە.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی لەزۆربەی نەبەردەکانی قەرەداغ و شارەزووردا کردووە. لە ٨ی تەموزی ١٩٨٧دا لەئەنجامی کیمیابارانی گوندی سێوسێنان لەناوچەی قەرەداغ بریندار کراو لە ٧ی تشرینی دووەم بەهۆی سەختیی برینەکەیەوە شەهید بوو.

عەلی عەسکەری*

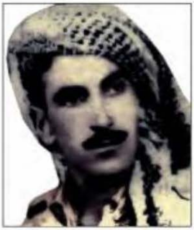

فەرماندە و ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٧ی گوندی عەسکەر لەناوچەی ئاغجەلەر. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر گروپی ئاینیی هەقە. مامی، شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە، شێخی تەریقەتی هەقە

بوو. لەبنەماڵەیەکی کوردپەروەرە، باوکی، شێخ عەبدوڵڵا عەسکەری، یەکێ لەلایەنگرانی شێخ مەحمود بوو لەکاتی تێکۆشانیدا بۆ وەدەست هێنانی مافی نەتەوەیی کورد.

لەسەرەتای پەنجاکاندا کە خوێندکار بوو لەکەرکوك، پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو دواتر بەهۆی هەڵسوڕان و چالاکییەکانییەوە، بوو بەئەندامی کۆمیتەی باڵای هەردوو رێکخراوی قوتابیان و لاوان.

دوای روخانی رژێمی پاشایەتی و دامەزراندنی رژێمی کۆمار لەعیراق لەساڵی ١٩٥٨، بووە ئەندامی لیژنەی ناوچەی کەرکوکی پارتی. ساڵی ١٩٥٩ لەکۆنگرەی چوارەمی پارتی دیموکراتی کوردستان لەبەغدا، بەئەندامی لیژنەی باڵای چاودێری و پشکنین هەڵبژێردراو لەکۆنگرەی پێنجەمدا کە ساڵی دواتر لەبەغدا بەسترا، بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا.

لەم سەروبەندەدا، کاتێك بارزان کەوتە بەر هێرشی خێڵە نەیارەکانی دەوروپشتی، مەکتەبی سیاسی بۆ بادینانی نارد بۆ پێکهێنانی هێزێکی چەکدار بۆ پاراستنی بارزان لەهێرشی خێڵە نەیارەکان و لەم رووەوە هەماهەنگیی لەگەڵ هەر یەك لەشێخ ئەحمەد بارزانی و مەلا مستەفا بارزانی کرد. لەگەڵ دەستپێکردنی شۆڕشی ئەیلولی ١٩٦١دا، لەگەڵ مەلا مستەفا بارزانی مایەوەو رۆڵێکی کارای لەرێکخستنی هێزەکاندا گێڕا.

ساڵی ١٩٦٢ گەڕایەوە ناوچەی سلێمانی و بووە فەرماندەی هێزی خەبات کە هەڵسوڕانی پێشمەرگانەی زۆربەی سنوری پارێزگای سلێمانیی دەگرتەوە. لەقەیرانی ساڵی ١٩٦٤ی سەرکردایەتیی پارتیدا، لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی مایەوە. پاش هەڵگیرسانی شەڕ لەنێوان هەردوو باڵی ناو پارتی و کۆتایی هاتنی شەڕەکانی ماوەت بەقازانجی باڵی بارزانی، لەگەڵ ئەندامەکانی تری مەکتەبی سیاسیدا کشایەوە بۆ ئێران و تا ساڵی ١٩٦٦ لەوێ مایەوە.

پاش گەڕانەوەی لەئێران، هیچ لێپرسراوێتییەکی پێ نەسپێردرا و وەك دەستبەسەر لەدۆڵە رەقە دانرا. دوای ئەوەی کە هەستی کرد هەڕەشەی لەناوبردنی لەسەرە، خۆی و چەند ئەندامێکی تری مەکتەبی سیاسی گەڕانەوە بۆ شارەکان و پێکەوە کەوتنە رێکخستنەوەی پارتی و بەرەزامەندیی حکومەتی عیراق هێزی چەکداریان پێکهێنا.

ساڵی ١٩٧٠ رۆڵێکی کارای لەئاشتبوونەوەی هەردوو باڵدا گێڕاو لەدوایین کۆنگرەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتیشدا لە بەغدا، رۆڵێکی کاریگەری لەتێکەڵ کردنەوەی هەردوو باڵدا گێڕا. دوا بەدوای ئەمە، بەبێ وەرگرتنی هیچ لێپرسراوەتییەك لەچۆمان دانیشت. ساڵی ١٩٧٤ پاش زیادبوونی فشاری سوپای عیراق لەسەر ناوچەکانی نزیك بارەگای سەرکردایەتیی پارتی لەحاجی ئۆمەران، لێپرسراوەتیی پاراستنی ناوچەکەی پێ سپێردراو هێزێکی گەورەی خرایە بەر دەست.

لە هەلومەرجی راگەیاندنی پەیمانی جەزائیر لەنێوان عیراق و ئێران لە ٦ی ئازاری ١٩٧٥، لەکۆبوونەوەی کادیرو فەرماندەکانی پێشمەرگەدا داوای خۆ بەدەستەوە نەدان و بەرگریی کرد، بەڵام گوێی لێ نەگیراو کۆتایی بەشۆڕش هێنرا.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، بەشدار بوو لە کۆبوونەوەی کادیرە سیاسی و عەسکەرییەکانی شۆڕش لە شاری ورمێ کە ئامانجەکەی تاوتوێ کردنی بارودۆخی پاش هەرەسهێنانی شۆڕش بوو. کۆبوونەوەکە ژیانی ئاوارەیی رەتکردەوە و جەختی کردە سەر گەڕانەوە بۆ عیراق و کارکردن بۆ دروستکردنی حزب و دەستپێکردنەوەی چالاکیی سیاسی.

بەڵام هەر کە بۆ عیراق گەڕانەوە، حکومەتی عیراق بڵاوەی پێ کردن و بەسەر شارەکانی ناوەڕاست و باشووری عیراقدا دابەشی کردن.

هەر ئەو ساڵە لەگەڵ هەر یەك لەساڵح یوسفی، خالید سەعید، رەسوڵ مامەند، تاهیر عەلی والی، سەعدی عەزیز، عومەر مستەفا، عەلی هەژار، کاردۆ گەلاڵی و ناسیح محەمەد رەحیم، بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانیان پێکهێنا و کەوتنە خۆ ئامادەکردن بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار. لەئەیلولدا لەرێی فەریدون عەبدولقادرەوە پەیوەندیی لەگەڵ تاڵەبانی دامەزراند کە ئەوسا لەسوریا کاروباری قۆناغی پاش هەرەس هێنانی شۆڕشی رێکدەخستەوە. لەم بوارەدا رۆڵێکی کارای هەبوو لەکردنی بزووتنەوە بەباڵێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

ساڵی ١٩٧٦ بەشداریی لەپێکهێنانی دەستە چەکدارەکاندا کرد و خۆیشی چوو بۆ شاخ، لێپرسراوەتیی فەرماندەی گشتیی هێزی پێشمەرگەی گرتە ئەستۆو خۆی یەکەم بەلاغی عەسکەریی شۆڕشی نوسی.

ساڵی ١٩٧٧، لەکۆبوونەوەکانی ٣١ی ئاب -- ١٢ی

ئەیلول کە لەناوچەی برادۆست بەستران، بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی. لەمانگی تشرینی دووەمداو پاش ئەوەی کە حکومەتی عیراق پێشنیاری وتووێژی کرد، کۆمیتەی سەرکردایەتی بڕیاری ناردنی دا بۆ بەغدا بۆ وتووێژ لەگەڵ حکومەتدا. لەلۆلانەوە بەهەلیکۆپتەرێکی سوپای عیراق گوێزرایەوە بۆ کەرکوك و لەوێشەوە چوو بۆ بەغدا. لەوێ سێ رۆژ مایەوەو لەوتووێژیدا لەگەڵ سەددام حسێنی جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش، داوای راگرتنی پرۆژەی راگواستنی گوندەکان و زیندووکردنەوەی بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠ی کرد، بەڵام سەددام داواکانی رەت کردەوەو لەئاکامدا وتووێژەکە سەری نەگرت.

بەهاری ١٩٧٨ بەهێزێکی گەورەوە لەناوچەی قەڵادزێوە بەرەو برادۆست رۆیی، بۆ دانانی بارەگای مەکتەبی سیاسی لەبرادۆست و وەرگرتنی وەجبەیەکی گەورەی چەك کەنیاز وابوو لەسوریاوە، بەناو خاکی تورکیادا، بگاتە دەست هێزی پێشمەرگە. ئەو هێزە لەناوچەی هەکاری لەتورکیا تووشی کێشەیەکی زۆر بوو، لەحوزەیراندا چەکدارە خێڵەکییەکانی ناوچەکە هێزەکەیان لەتوپەت کردو ژمارەیەکی زۆریان لێ بەدیل گرتن، لەوانە عەلی عەسکەری. دیلەکان رادەستی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان کران. هەر ئەو ساڵە خۆی و حسێن بابە شێخ و خالید سەعید لەیەك رۆژدا لەناو بران.

غ

غالیب عەبدوڵڵا ئەمین*

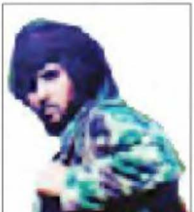

پێشمەرگە. ناسراو بە هێمن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی خورماتوو. ساڵی ١٩٨٣ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووە. ساڵی ١٩٨٦ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردووەو لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووە، بەهۆی ئازایەتی و لێهاتووییەوە بووە بەفەرماندەی مەفرەزە.

لەگەرمەی شاڵاوەکانی ئەنفالدا، ناوچەکەی بەجێ نەهێشت و لەگەڵ پێشمەرگەکانی ناوچەکەدا بڕیاری بەرگرییان دا. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەداستانی گەڕاوی- تازەشار لەناوچەی قادر کەرەم، بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق و پاش رووبەڕووبوونەوەیەك کە زێدەتر لە ١٠ سەعاتی خایاند لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

غایب رەحمان عەباس*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی گوندی لەك لەناحیەی نەوجولی سەر بەقەزای دوزخورماتوو. خێزانەکەی هەژارو کەم دەرامەت بوو. خوێندنی سەرەتایی لەگوندەکەی خۆی تەواو کرد، بەڵام لەبەر نەبوونی و دەسکورتی نەیتوانی بەردەوام بێ لەسەر خوێندن. ساڵی ١٩٧٥ خێزانەکەی بۆ دابین کردنی بژێوی، رووی کردە دوزخورماتوو و لەوێ نیشتەجێ بوو. ئەویش لەوێ دەستی بەکرێکاری کرد.

ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨٠ بوو بەپێشمەرگەو ژیانی پێشمەرگایەتیی لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ دەست پێکرد. لە ١٩ی ئەیلولی ١٩٨١، پاش نزیکەی ساڵێك و حەوت مانگ پێشمەرگایەتی، لەشەڕێکدا لەگەڵ جاشەکان لەدێی نالان و حاسڵ لەشارەزوور شەهید بوو.

غەریب عەسکەری

فەرماندە. ناوی تەواوی حەمە غەریب سەعید تۆفیق. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی گوندی عەسکەر لەناوچەی قەڵاسێوکە. دەرفەتی تەواو کردنی خوێندنی نەبووە، هەر ئەوەندەی پێ کراوە کە تا پۆلی سێی ناوەندی بخوێنێ.

ساڵی ١٩٥٦ ژیانی سیاسیی دەست پێدەکا، کاتێك لەو ساڵەدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٦١ لەکاتی دروستبوونی ناڕەزایی بەرامبەر بەیاسای چاکسازیی کشتوکاڵ لەسەردەمی جەنراڵ عەبدولکەریم قاسم و یاخیبوونی خێڵەکان، پەیوەندیی بەیاخیبوونەکەوە کردو لەگەڵ خێڵە راپەڕیوەکاندا چەکی هەڵگرت. پاش دامرکاندنەوەی یاخیبوونەکە، چەکی دانەناو لەساڵی ١٩٦٢دا پەیوەندیی بەو بزووتنەوە چەکدارییەوە کرد

که پارتی دیموکراتی کوردستان هەڵگیرساندبوو. لێرە بەدواوە ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێدەکا.

ساڵی ١٩٦٤ لەکاتی دروستبوونی دوبەرەکی لەنێوان باڵی مەکتەبی سیاسی و باڵی سەرۆکی پارتی، پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسیی کرد پاش کشانەوەی هێزەکانی باڵی مەکتەبی سیاسی بۆ ناو ئێران، تا ساڵی ١٩٦٦له هەمەدان مایەوە. لەژیانی پێشمەرگایەتیی ساڵانی شەستەکاندا دوو جار بریندار بووە: جارێك لەساڵی ١٩٦٤ لەگوندی تەگەران لەناوچەی شارباژێڕو جارێکی تر لەساڵی ١٩٦٧ لەناو شاری کەرکوك.

پاش یەکگرتنەوەی هەردوو باڵی پارتی لەساڵی ١٩٧١، هیچ پلەو پۆستێکی حزبیی وەرنەگرت و گەڕایەوە بۆ سەر ژیانی ئاسایی خۆی. ساڵی ١٩٧٧ دوا بەدوای دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستاندا، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو دواتریش مەفرەزەیەکی لەچەمی رەزان پێك هێناو لەوێ رۆڵێکی دیارو بەرچاوی لەکۆکردنەوەو رێکخستنی هێزی پێشمەرگەدا لەچوارچێوەی هەرێمی دووی کەرکوك نواند.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا چەند لێپرسراوەتییەکی دیاری وەرگرتووەو لەماوەی جیاوازدا سەرتیپی سێ تیپ بووە. ساڵی ١٩٨٢ لێپرسراوەتیی تیپی ٩٩ی بیتوێنی پێ سپێردرا کەسنوری ناوچەی رانیەو خدرانی دەگرتەوە. بۆ ساڵی دواتر، لەجێی ئازاد محەمەد غەریب کرایە فەرماندەی تیپی ٢٣ی سورداش. ساڵی ١٩٨٦ بۆ مەڵبەندی دوو گوێزرایەوەو لەوێ بۆ ماوەی یەك ساڵ لێپرسراوەتیی تیپی مەڵبەندی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨٧ کرایەوە بەفەرماندەی تیپی ٢٣ی سورداش.

لەماوەی نێوان ١٩٨٣ ـ ١٩٨٨ دووجار بریندار بووە. جاری یەکەم لەساڵی ١٩٨٣ لەگوندی رەزگەی ناوچەی پشدەرو جارێکی دیکە لەساڵی ١٩٨٨ لەکاتی کیمیابارانکردنی هەردوو گوندی گۆپتەپەو عەسکەردا. لەکاتی ئەنفالەکاندا خێزانیو دوو کوڕیو چەند خزمو کەسوکارێکی لەدەستدا.

دوای هێرشی ئەنفالەمانو کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور لەساڵی ١٩٨٨، لەقاسمەڕەشو سەردەشت گیرسایەوە. لەو ماوەیەدا ئەرکی هەماهەنگیی نێوان سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو قەرارگای رەمەزانی سوپای پاسدارانی ئێرانی گرتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٩١ بەشداریی لەراپەڕیندا کردو لەکاتی رزگارکردنی چەمچەماڵدا بریندار بوو، بەڵام برینداربوونی رێی لەوە نەگرت کە بەشدار بێ لەئۆپەراسیۆنی رزگارکردنی شاری کەرکوکدا. پاشان کرایە فەرماندەی بەتالیۆنی ١٥ی چەمی رەزان کە بارەگاکەی لەسەرگەڵو بوو، پاشان برایە سورداش و دواتریش لەقازان دانرا. هەر ئەو ساڵە کرایە فەرماندەی هێزی ٥ی سلێمانی و دواتریش کرایە جێگری فەرماندەی دوکان.

ساڵی ١٩٩٢ بەشداریی لەخولی ئەفسەرانی کوردستاندا کردو ساڵی دواتر، پاش پێکهێنانی سوپای یەکگرتوی کوردستان، وەك موقەدەم لەلیوای ٢٢ی دوکان خزمەتی کرد. ساڵی ١٩٩٤ کرایە جێگری هێزی ٥ی سلێمانیو لەماوەی نێوان ١٩٩٦ ـ ٢٠٠٣ لەدوکانو لەساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە لەفەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگە وەك کارگێڕی فەرماندەییو جێگری لێپرسراوی پشکنینو مەشق بەپلەی لیوا خزمەتی کرد.

لە ٤ی ئەیلولی ساڵی ٢٠٠٧ لەگوندی عەسکەر بەکارەساتێکی دڵتەزێن کۆچی دوایی کرد.

غەریب هەڵەدنی*

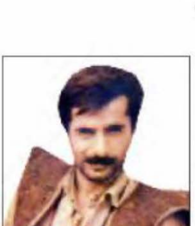

فەرماندە. ناوی تەواوی سابیر عەبدولقادر حاجی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی گوندی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی. خوێندنی سەرەتایی لەگوندەکەی تەواو کردووەو ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە.

لەتەموزی ١٩٧٦ لەمەفرەزە سەرەتاییەکانی شارباژێر بووە پێشمەرگە. هەر ئەو ساڵە، خۆی و باوکی کە ئەویش ئەندامی کۆمەڵە بوو، پەناگەیەکیان بۆ چاپخانەی کۆمەڵە لەتەنگەی مادێنای حەسەن بەگ لەچیای ژیلوان بەرامبەر بەگوندی هەڵەدن داناو بەئامێرەکانی ئەم چاپخانەیە یەکەم بەلاغی عەسکەریی شۆڕشی نوێ چاپ کرا.

سالی ١٩٧٨ لەگەڵ هێزەکانی یەکێتی بەرەو برادۆست بەرێ کەوت و لەناوچەی هەکاری دووچاری کێشمەکێش و نەهامەتییەکی زۆر بوو.

بەشدار بوو لەهەردوو کۆنفرەنسی ١و ٢ی کۆمەڵەو لەساڵی ١٩٨٢دا بووە ئەندامی کەرتی ڕێکخستنی دوکان. ساڵی ١٩٨٥ وەك کادیرێکی عەسکەری گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی یەك لەقەرەداغ. ساڵی ١٩٨٦ گەڕایەوە بۆ دۆڵی جافەتی و لەگەڵ چەند کادیرێکی تردا ئەرکی گواستنەوەی چەك و تەقەمەنی و کەلوپەلی لەناوچەی ئالانەوە بۆ بارەگاکانی یەکێتی لەدۆڵی جافەتی پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٨٧ بوو بەکادیر لەسکرتاریەتی سکرتێری گشتی و هەر ئەو ساڵە کرایە فەرماندەی تیپی پارێزگاری. ساڵی ١٩٨٨ لەگوندی هەڵەدن لەکاتی شاڵاوی ئەنفالی ١ی دۆڵی جافەتیدا بەگازی کیمیایی جۆری خەردەل بریندار بوو. لەحوزەیراندا بەشداریی لەشەڕەکانی سنوری مەڵبەندی ٣دا کردو لەئەیلولدا وەك فەرماندەی پارتیزانەکانی ڕەتڵی سورداش گەڕایەوە بۆ ناوچەکانی دۆڵی جافەتی و مەرگەو سورداش و لەو ماوەیەدا ئەرکی ڕێکخستنی پەیوەندیی نێوان سەرکردایەتی و ڕێکخستنی سلێمانیی گرتە ئەستۆ.

لەبەرنامەی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دایەکێ لەفەرماندەکانی قۆڵی سورداش بوو. لەگرتنی سەربازگەی مەرگە بریندار بوو.

ساڵی ١٩٩٢ بەشداریی لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیدا کردو پاش دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی کوردستان بووە فەرماندەی لیوای ٢٢ی سەر بەناوچەی فەرماندەیی سلێمانی. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆر داستان و چالاکیی کردووە لەوانە شەڕەکانی ئاسنگەران، ژیلوان، قەندیل، سماقوڵی، دەشتی کۆیە، قەیوان- ماوەت، داستانی رزگاری، هەڵەموند، گەرەوان، دابان، هەلاج.

سەلیقەیەکی کەلتوری و شوێنەواریی هەبوو. ساڵی ١٩٩٣ ئاسەوارێکی گرنگی مێژوویی پێشکەش بەفەرمانگەی شوێنەوارناسیی سلێمانی کرد کە مێژووی بۆ چوار هەزار ساڵ پێش ئێستا دەگەڕێتەوە زیاتر لە پێنج ساڵ بوو پاراستبووی. هەروەها شوێنی ئاسەوارێکی گرنگی دیکەی پیشانی هەمان فەرمانگە دا لەدەربەندی ڕەبەنە لەپشت گوندی قەرەچەتان لەبناری چیای پیرەمەگرون لەناوچەی سورداش.

لە ٢٢ی تەموزی ١٩٩٣ لە دوکان لە ڕوداوێکی جەرگبڕدا گیانی لەدەستدا.

بیرەوەرییەکانی کە تایبەتن بە ژیانی پارتیزانیی سالانی ١٩٨٨ - ١٩٨٩، ساڵی ١٩٩٤ لە سلێمانی لە دوتوێی نامیلکەیەکی بچوکی ٦٤ لاپەڕەییدا چاپ کراون. ئەم نامیلکەیە بە ناونیشانی «خۆم و دەوروبەرو هاوڕێکانم لە بڕیارێکی مێژوویدا» لە چاپخانەی سەرکەوتن چاپ کراوە و مەحمود ڕەزا پێشەکیی بۆ نوسیوە و پەراوێزی بۆ کردووە.

غەفور دەروێش ئەحمەد مەحمود

فەرماندەو پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە مام غەفوور. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٢ی گوندی سمایلاوای ناوچەی کەندیناوە لەباشووری هەولێر. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر خێزانێکی جوتیار. بەهۆی ئەوەی کە باوکی مەلا بووە، کەمێك لەفەقێیاتیی خوێندووە.

ساڵی ١٩٥٧ لەسۆنگەی سەرهەڵدانی کێشەی جوتیارو ئاغا لەناوچەکەیان، تۆمەتی هاندانی جوتیارانی لەدژی ئاغاکان خرایە مل و زیندانی کرا. ساڵی دواتر، پاش کودەتای ١٤ی تەموز، ئازاد کرا. ساڵی ١٩٦٢ بەهۆی کێشەیەکی کۆن لەگەڵ ئاغای گوندەکەیاندا دەستگیر کراو درایە دادگاو لەوێ سزای زیندانی کردنی بۆ دەرچوو و بەهۆی ئەمەوە لەبەندیخانەی شاری ڕومادی زیندانی کرا. بەڵام لەوێ، بەیارمەتیی سەربازێکی گوندەکەی خۆی، ڕایکردو گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەگوندی گردەسۆر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

ساڵی ١٩٧٥ پێش هەرەس هێنانی شۆڕش بەماوەیەکی کەم، کرایە سەرلق. دوای هەرەس لەئێران گیرسایەوەو ماوەیەك بووە بەرپرسی ئۆردوگای ئاوارەکان لەکرماشان. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بە عەلی عەسکەری و خالید سەعیدو عەلی هەژارەوە کرد کە دواتر بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانیان دامەزراند.

لەمانگی تەموزدا گەڕایەوە بۆ عیراق و دواتر پەیوەندیی بەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٦ لەچوارچێوەی بەرنامەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، ئەرکی پەیداکردنی چەکی لەناوچەی دیدەوان پێ سپێردرا.

جموجوڵ و هەڵسوڕانی، سەرنجی دەزگای ئەمنی گوێزی ڕاکێشا، بۆیە چەند جارێك گیراو لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کرا، بەڵام هیچی لەسەر ئاشکرا نەبوو.

لەشوباتی ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهەرێمی ٨ی دەشتی هەولێرەوە کردو بوو بەپێشمەرگە. لەنەوڕۆزی ئەو ساڵەدا، کاتێك بزووتنەوەی سۆشیالیست لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جیا بۆوە، ئەویش لەگەڵ بزووتنەوە جیا بۆوەو بووە ئەندام لەحزبی سۆسیالیستی کوردستان کە دوای جیابوونەوەکە دامــەزرا. کاتێك هەرێمی ٧ی حزبی سۆسیالیست دامەزرا، کرایە فەرماندەی هەرێمەکە. لەمانگی ئابی ساڵی ١٩٨٤ وازی لەحزبی سۆسیالیست هێناو گەڕایەوە ناو یەکێتی و کرایە فەرماندەی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر. لەو ماوەیەی لەدەشتی هەولێر فەرماندە بوو، ئاستی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی زۆر پەرە پێدا.

ساڵی ١٩٨٨ لەکاتی شاڵاوی ئەنفالەکاندا، دۆڵی سماقوڵیی کردە بنکەی هەڵسوڕانی و بەرپەرچی هێرشەکانی سوپای عیراقی دایەوە. دوای ئەنفالەکان، کشایەوە ناوچەکانی سەر سنورو لەگوندی نۆکان بارەگای دانا.

لەکاتی جێبەجێ کردنی نەخشەی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا، بەهێزێکەوە لەڕانیە دابەزی و لەوێوە ڕووی کردە شاری کۆیە. دوای ڕاپەڕین، کرایە فەرماندەی بەتالیۆنی شەمامك و لەساڵی ١٩٩٣دا کرایە فەرماندەی قۆڵی کانی قرژاڵە. لەکاتی شەڕی ناوخۆدا کرایە فەرماندەی لەشکری ١٦ لەسێبەردان. ساڵی ١٩٩٧ بووە فەرماندەی هێزەکانی یەکێتی لەدۆڵی سماقوڵی. ساڵی ١٩٩٨ بووە لێپرسراوی فەرماندەیی لەکۆیە.

ساڵی ٢٠٠٩ بە ئەندامی ئەنجومەنی ناوەند دانرا. ساڵی ٢٠١٠ کرایە فەرماندەی لیوای ٨ی هەولێر کە بارەگاکەی لەشاری کۆیە بوو.

ف

فاتیح حەسیب حسێن*

پێشمەرگە. ناسراو بە ئاسۆ. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٢ی شاری کەرکوك. تا پۆلی دووی ناوەندیی خوێندووە. لە ١٥ی نیسانی ساڵی ١٩٨٦ لەکەرکوك پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردووەو لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٧دا بووە بەپێشمەرگە لەتیپی ٥٩ی حەمرین. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بووە لەبەشێکی زۆری شەڕو نەبەردەکانی تیپەکەی و جارێکیش بریندار بووە.

لەکاتی دەستپێکردنی شاڵاوی ئەنفالەکاندا، وەك پێشمەرگەیەکی تیپەکەی بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆسەر ناوچەی گەرمیان لەچوارچێوەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەڕووبەڕووبوونەوەیەکی سەختدا لەگەڵ ئەو هێزانەی سوپای عیراق کە ئەرکی ئەنجامدانی جینۆسایدیان لەناوچەکە پێ سپێردرابوو، لەشەڕی بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار لەنزیك قادر کەرەم، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی یەکێتی و پارتی کۆمۆنیستی عیراقدا شەهید بوو.

فاتیح حەمە سەعید سەنگاوی*

پێشمەرگە. ناسراو بە فاتیح سەنگاوی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی هەشەزینی لەناوچەی سەنگاو. خوێندنی سەرەتایی لەو گوندە تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو بۆ ساڵی دواتر بووە پێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. ساڵی ١٩٧٩ کرایە فەرماندەی مەفرەزە.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند، لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز، شەهید کرا.

فەخرەددین عەلی ڕەزا*

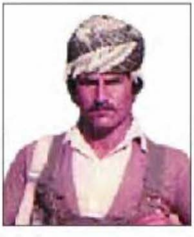

پێشمەرگە. ناسراو بەهەردی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی گوندی دووشیوان لەناحیەی شوان. ساڵی ١٩٧٥ خێزانەکەی گواستییەوە بۆ کەرکوك و لەگەڕەکی قۆریەو دواتر لەگەڕەکی حەمام عەلی بەگ نیشتەجێ بوو. لەوێ

لەرێی کرێکارییەوە بەشدار بوو لەیارمەتیدانی خێزانەکەی بۆ دابینکردنی بژێوی ژیان.
سەرەڕای دواکەوتنی لەخوێندن، مەراقی خوێندن بوو، تینی دایە خۆی و بەم هۆیەوە لەخوێندنگەی ئێوارانی ئیمام قاسم قۆناغی سەرەتایی تەواو کرد. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٨١ ئەم پەیوەندییەی لەلای دەزگا ئەمنییەکان ئاشکرا بوو، بەهۆی ئەمەوە دەستگیر کرا، بەڵام پاش مانگێك ئازاردان، لەبەر خۆڕاگری و نەدرکاندنی هیچ نهێنییەك و نەبوونی بەڵگە لەسەری، ئازاد کرا. پاش ئازادبوونی، لەمانگی حوزەیراندا پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی یەکی ساڵەیی لەهەرێمی ٢ی کەرکوك بوو بەپێشمەرگە.
کاتێك هەرێمەکان هەڵوەشێنرانەوەو پەیڕەوی لەسیستمی تیپەکان کراو تیپی ٢١ی کەرکوك پێك هات، چووە کەرتی ٣ی چەمچەماڵ و دواتریش کرایە جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ی شوان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا ئەرکەکانی پێشمەرگایەتیی بەرێکوپێکی جێبەجێ کردووە.
لەچالاکییەکی تیپی ٢١ی کەرکوکدا بۆ تۆڵەی شەهیدکردنی مامە ریشە، لە ٣١ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٥ لەگوندی تەعریبکراوی گورزەینی ساڵەیی بەسەختی بریندار بوو، بۆ بەیانییەکەی پاش ململانێیەکی سەخت لەگەڵ مەرگدا شەهید بوو و تەرمەکەی لەگوندی دوشیوان بەخاك سپێردرا.

فەرهاد ئەنوەر شێخانی*

پێشمەرگە. ناسراو بە فەرهاد بچکۆل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٨ی گەڕەکی شۆریجەی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٨٤ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو پاش دوو ساڵ بۆتە پێشمەرگە لەتیپی ٥٩ی حەمرین. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا ئەرکەکانی سەر شانی بەرێکوپێکی جێبەجێ کردووە، بەشداریی لەچەندین شەڕو نەبەردا کردووەو جارێکیش بریندار بووە.
ساڵی ١٩٨٨ بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیان و لە ٩ی نیسانی ئەو ساڵەدا لەرووبەڕووبوونەوەیەکی سەختدا لەگەڵ هێزەکانی سوپای عیراق کە هێرشیان کردبووە سەر سەنگەرەکانی هێزی پێشمەرگە لەهەردوو گوندی گەڕاوی و تازە شاری نزیك قادر کەرەم، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەی یەکێتی و پارتی کۆمۆنیستی عیراقدا شەهید بوو.

فەرهاد عەلی محەممەد*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گەڕەکی کانی ئاسکانی شاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لەسلێمانی تەواو کرد. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەناو رێکخستندا ناوی نهێنیی زوڵاڵ بوو.
لەمانگی ئازاری ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لە تیپی ٥٥ی قەرەداغ بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٨٦ گوێزرایەوە بۆ دەزگای پێشمەرگایەتیی مەڵبەندی دوو لەسەرگەڵوو. ساڵی ١٩٨٧ چوو بۆ تیپی ٣٥ی کورە کاژاوو لەوێ کرا بەجێگری فەرماندەی کەرت. دواتر بوو بەفەرماندەی کەرتی ٢ی هەمان تیپ.
لەچەندین داستان و نەبەردی گەورە بەشداریی کردووە لەوانە ئۆپەراسیۆنی گرتنی بێتواتە، داستانی دابان- هەلاج، داستانی زنجیرە شاخی بەرانان،

داستانی قەیوان- ماوەت، دوو جار رزگارکردنی سەنگاو، شەڕی سەربازگەی بێستان سور، رزگارکردنی زنجیرە شاخی گڵە زەردە، داستانی رزگاری، داستانی دۆڵی ئاکۆیان و هی تر.
هەروەها لەلێدان و گرتنی چەندین سەربازگەو سەنگەری سوپای عیراق بەشدار بووە لەناوچەکانی بانی مەقان، قادر کەرەم، ئاغجەلەر، تەقتەق، زەڕایەن و هەروەها بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی شاڵاوی ئەنفال لەدۆڵی جافەتی.
شەوی ٣ لەسەر٤ی ئابی ساڵی ١٩٨٨ لەسێیەم شاڵاوی ئەنفال، لەگەرووی مەنجەڵی چیای بێترخێن بەتۆپباران، شەهید کرا.

فەرەج کەریم حەمە شەریف*

پێشمەرگە. ناسراو بە فەرەج هۆندەرێنی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ گوندی هۆندەرێنەی ناوچەی پێنجوێن. نەچۆتە خوێندنگە، بەڵام خۆی فێری خوێندن و نوسین کردووە. ساڵی ١٩٦٣ بۆتە پێشمەرگەو بەشداریی لەچەندین شەڕو نەبەرددا کردووە.
ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەسەرەتای دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا هاوکاریی مەفرەزە سەرەتاییەکانی کرد لەناوچەی پێنجوێن. لەئەنجامی دەرکەوتنی وەك هاوکارو یارمەتیدەری هێزی پێشمەرگە، دەزگای ئەمن بڕیاری گرتنی بۆ دەرکرد، بەڵام خۆی بەدەستەوە نەداو لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٩دا بووە پێشمەرگە لەهەرێمی ٣ی شارباژێڕ. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداری و سەرپەرشتیی چەندین شەڕو چالاکیی کردووە لەوانە شەڕەکانی پێنجوێن، شلێر، ناوپارێز، بەرزنجە، دەشتی شارەزوور، چوارتاو بێتواتە. لە ١٩ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٢ لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگوندی حاجی مامەندی ناوچەی شارباژێڕ، شەهید کرا.

فەرید ئەسەسەرد

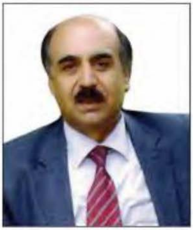

لێکۆڵیارو ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی فەرید سابیر قادر حەسەن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی هەولێر. خوێندنی سەرەتایی لەبەغدا تەواو کردووە خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی لەهەولێر. ساڵی ١٩٧٦ لەبەشی زمانی عەرەبیی کۆلێجی پەروەردەی زانکۆی موسڵ وەرگیرا، بەڵام ساڵی دواتر رەزامەندیی وەزارەتی خوێندنی باڵای بۆ گواستنەوە بۆ زانکۆی بەغداو خوێندن لەبەشی سایکۆلۆژیای کۆلێجی ئاداب وەرگرت.
ساڵی ١٩٧٧ لەبەغدا لەدەزگای رۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی دامەزراو لەگۆڤاری «رۆشنبیری نوێ» کاری کرد. دامەزرانی لەو فەرمانگەیە ئەو دەرفەتەی بۆ رەخساند کە تێکەڵ بەناوەندە رۆشنبیرییەکانی کوردی بەغدا بێ. هەمان ساڵ پەیوەندیی لەگەڵ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان دروست کرد.
پاش بەگەرکەوتنی رێکخراوی هەڵۆی سور لەبەغداو ئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەدژی کوردە هاوکارەکانی رژێمی عیراق، گوشاری دەزگا ئەمنییەکان لەسەر کوردەکانی دانیشتوانی بەغداو رێکخستنە نهێنییەکان زیادی کرد. لەو سۆنگەیەشەوە کە یەکێ لەچالاکییەکانی ئەو رێکخراوە لە ١٦ی حوزەیراندا لەدژی بەڕێوەبەری دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کوردی ئەنجام درابوو، بەشێك لەکارمەندانی ئەو دەزگایە گیران و ئەوانی تریش خرانە ژێر چاودێریی وردەوە. لەم سەروبەندەدا لە کانونی یەکەمدا بەغدای بەجێ هێشت و لە ٢٤ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٨دا لە هەولێر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد.

پاش دوو مانگ هەڵسوڕانی پێشمەرگانە لە ناوچەکانی دەشتی کۆیە و قەرەداغ و دۆڵی جافایەتی، گوێزرایەوە بۆ بەشی راگەیاندن کە لەو کاتەدا نەوشیروان مستەفا سەرپەرشتیی دەکردو بارەگاکەی لەگوندی نۆکان بوو. لەسەرەتای ئایاردا لەگەڵ بەشی دووەم و سێیەمی ئەو هێزەی بە نیاز بوو بچێ بۆ برادۆست، بەرەو قەندیل بەرێ کەوت و پاش جیابوونەوەی بەشی دووەمی هێزەکە، لەگەڵ بەشی سێیەم لەقەندیل مایەوە. لەبەر سەر نەگرتنی نەخشەکە، بەشی سێیەمی هێزەکە تا سەرەتای پایز لەقەندیل مایەوەو پاشان گەڕایەوە بۆ خڕی ناوزەنگ.

ساڵی ١٩٧٩ لەگەڵ دەستپێکردنی پەخشی رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان، لەیەکەم ستافی ئێزگە وەك نوسەر لە بەشی عەرەبی کاری کرد. ساڵی ١٩٨٠ وەك کادیر گوێزرایەوە بۆ کەرتی یەکی هەرێمی پارێزگاری و دواتر لەکەرتی رێکخستنی شەهید ئازاد کاری کرد کە ئەرکی رێکخستنی شانەکانی کۆمەڵەی لەناوچەی سەرکردایەتی لەئەستۆدا بوو.

لەکانونی دووەمی ١٩٨٢دا بووە لێپرسراوی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە کە دامەزراوەیەکی سەر بەدەزگای راگەیاندنی یەکێتی بوو. لەو ماوەیەدا کتێبەکەی دکتۆر عەزیز شەمزینیی سەبارەت بە جوڵانەوەی رزگاریی نیشتمانیی کوردستان وەرگێڕایەوە سەر زمانی کوردی و بەشی یەکەم و دووەمی لێ بڵاوکردەوە. لەمانگی ئازاردا گوێزرایەوە بۆ بارەگای ناوەندی کۆمەڵەو لەبەشی راگەیاندن کاری کرد. لەو ماوەیەدا کتێبی «دوو تاکتیکی سۆسیال دیموکراسی»ی لینینی وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی.

لەئازاری ١٩٨٣دا لەسەروبەندی بڵاوە پێکردنی بارەگاکانی ناوچەی سەرکردایەتی و چۆڵ کردنی ناوزەنگ و زەڵێ، گوێزرایەوە بۆ دەزگای راگەیاندنی یەکێتی لەباوزێ. لەوێ ئەرکی دەرکردنی رۆژنامەی رێبازی نوێی پێ سپێردرا کە لەو ساڵەدا ٣ ژمارەی لێ دەرچووە. ئەم ٣ ژمارەیە بەخولی چوارەمی ئەم رۆژنامەیە دەژمێردرێن. هەر لەو ماوەیەشدا کاری لەبەشی عەرەبیی ئێزگەدا کرد. لەپایزی ئەو ساڵەدا بووە لێپرسراوی بەشی عەرەبیی ئێزگە.

ساڵی ١٩٨٦ کتێبەکەی دەربارەی گەشەکردنی سەرمایەداری لەکوردستاندا لەلایەن دەزگای ناوەندیی رۆشنبیریی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە بڵاو کرایەوە.

لەئەیلولی ساڵی ١٩٨٧ بووە ئەندامی مەکتەبی راگەیاندن و لەدابەش کردنی لێپرسراوەتییەکاندا تا تەموزی ١٩٨٨ لێپرسراوەتیی ئێزگەی پێ سپێردرا. هەر لەو ساڵەدا کتێبەکەی دەربارەی شێوەی بەرهەم هێنانی ئاسیایی لەکوردستاندا بڵاو کرایەوە. لەماوەی نێوان ١٩٨٥- ١٩٨٨دا جگە لەوەی کە لەدەستەی نوسەرانی هەردوو رۆژنامەی شەرارەو رێبازی نوێ کاری کردووەو وتاری بۆ هەردووکیان نوسیوە، ناوبەناوو بەشێوەیەکی پچڕپچڕو لەکاتی پێویستدا ئەرکی سەرنوسەریی هەردوو رۆژنامەی گرتۆتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٨٨ پاش شاڵاوی ئەنفالەکان و کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەگەڵ دەزگای راگەیاندن، لەسەقز گیرسایەوە. لەمانگی حوزەیراندا بووە نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەدەزگای راگەیاندنی بەرەی کوردستانی لەگوندی راژان لەناوچەی مەرگەوەڕو بەشدار بوو لەدەرکردنی یەکەم ژمارەی رۆژنامەی «بەرەی کوردستانی» لەمانگی ئەیلول. هەر ئەو مانگە گوێزرایەوە بۆ سەقزو ئەرکی سەرنوسەریی رۆژنامەی رێبازی نوێی پێ سپێردرا.

لەکۆتایی ساڵ، مەکتەبی سیاسی بەرنامەیەکی تازەی بۆ قۆناغی پاش ئەنفالەکان داناو لەم سەروبەندەدا بڕیار درا چەند کادیرێك بنێردرێنەوە ناو شارەکان. لەم رووەوە بڕیار درا ئەوو مستەفا سەید قادر بۆ هەولێر بنێردرێنەوە.

لە یەکی کانونی دووەمی ١٩٨٩دا بەرەو قەڵادزێ بەرێ کەوت و لەوێوە بەرەو هەولێر. لەدابەشکردنی لێپرسراوەتییەکاندا مستەفا سەید قادر ئەرکی رێکخستنی هەولێرو دهۆك و رانیەو پشدەری گرتە ئەستۆو فەرید ئەسەسەرد ئەرکی هەواڵگریی پێ سپێردراو بەدرێژایی دوو ساڵ، تا راپەڕین، لە هەولێر لەسەر ئەم ئەرکە بەردەوام بوو.

پاش راپەڕینی ١٩٩١، گەڕایەوە بۆ دەزگای راگەیاندن کە لەو کاتەدا بارەگاکەی لەگەڵاڵە بوو. لەوێ ئەرکی دەرکردنی رۆژنامەی رێبازی نوێی گرتەوە ئەستۆو لەم خولەدا کە هەشتەم خولی رۆژنامەکەیە، شەش ژمارەی

لەهەولێر دەرکرد. پاش وەستانی ئەم رۆژنامەیە، وەك بەڕێوەبەری نوسین لەرۆژنامەی ئیتتیحاد کاری کرد.

ساڵی ١٩٩٢ لەگەڵ هەر یەك لەمەحمود رەزاو مستەفا ئیبراهیم دەرویش سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستانی دامەزراندو لەنیسانی ١٩٩٢دا یەکەم ژمارەی گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی دەرکرد. لەتشرینی دووەمی ١٩٩٣دا، لەپاڵ کارکردنی وەك سەرنوسەری گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی، وەك جێگری سەرنوسەر لەگۆڤاری «روانگەی جیهان» کاری کرد. ئەم گۆڤارە کە ٤ ژمارەی لێ دەرچووە، مەکتەبی پەیوەندییەکانی دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەولێر دەری کردووە.

ساڵی ١٩٩٧ بووە بەڕێوەبەری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان. لە ماوەی نێوان ئایاری ١٩٩٨ تا ئەیلولی ٢٠٠٠ ئەرکی سەرنوسەریی رۆژنامەی «هاوپەیمانی»ی گرتە ئەستۆ کە ئۆرگانی هاوپەیمانیی دیموکراتی کوردستان بوو. لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١، بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. هەر ئەو ساڵە لەکۆنگرەی دامەزراندنی یەکێتیی رۆژنامەنوسانی کوردستان بەنەقیب هەڵبژێردرا. لەحوزەیراندا، پاش پێکهێنانی مەکتەبی بیرو هۆشیاری، بووە جێگری لێپرسراوو لەسەرەتای تەموزی ٢٠٠٢ بووە لێپرسراوی مەکتەب.

ساڵی ٢٠٠٣ وتووێژێکی لێبڕاوانەی لەگەڵ سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستاندا بۆ یەکخستنەوەی یەکێتیی رۆژنامەنوسان و سەندیکای رۆژنامەنوسان دەست پێکردو لەم رووەوە رۆڵێکی کارای لەیەکخستنەوەی ئەم دوو رێکخراوەدا بینی. لەکانونی دووەمی ٢٠٠٤ وازی لەلێپرسراوەتیی مەکتەبی بیرو هۆشیاری هێناو درێژەی بەکارەکانی دا لەسەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٧ لەپاڵ کارکردنی وەك سەرنوسەری گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی، ئەرکی سەرنوسەریی گۆڤاری سیاسەتی نێودەوڵەتانیشی گرتە ئەستۆ.

لەساڵی ٢٠١٠ لەسێیەم کۆنگرەی یەکێتی لەسلێمانی، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو لەمانگی تەموزدا بووە لێپرسراوی ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران و لەتشرینی یەکەمدا یەکەم ژمارەی لەگۆڤاری «کەلتور»ی دەرکرد.

دیارترین بەرهەمەکانی: «گەشەکردنی سەرمایەداری لەکوردستاندا» (١٩٨٦)، «شێوەی بەرهەم هێنانی ئاسیایی لەکوردستاندا» (١٩٨٧)، «کوردستان و مەسەلەکانی ئاسایشی نەتەوەیی» (١٩٩٨)، «ئەتڵەسی سیاسیی هەرێمی کوردستان» (٢٠١٠)، «ریشەی بیروباوەڕی بارزانییەکان» (٢٠١١).

فەقێ جنە (چالاکی)

چالاکییەکە دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی شارەزووری سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ لە ١ی ئابی ١٩٧٩ ئەنجامیان داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بەکلاشینکۆف و ئار بی جی هێرشیان کردە سەر رەبیەکەی سەر گوندی فەقێ جنەی نزیك دەربەندیخان و لەئاکامی ئەم هێرشەدا ئەفسەرێك و ٤ سەرباز کوژران.

فەلاح عەزیز محەمەد ئەمین*

پێشمەرگە. ناسراو بە فەلاحی کوێخا عەزیز. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٠ی گوندی بانی بیی بناری بەمۆ، قۆناغی ناوەندیی لەدەربەندیخان تەواو کردووە. ساڵی ١٩٨٣ بەهۆی پێشمەرگە بوونی براکانییەوە ماوەی شەش مانگ زیندانی کراو دوای ئازادکردنی بووە پێشمەرگە.

ساڵی ١٩٨٨ پاش شاڵاوی ئەنفالەکان ئاوارەی ئێران بوو. ساڵی ١٩٨٩ لەگەڵ سەلام کوێخا عەزیزی برای بەپارتیزانی چوونە ناوچەی بەمۆو دەربەندیخان.

ساڵی ١٩٩١ بەشداری ئازادکردنی دەربەندیخانی کردو لە ١٣ی ئازاری ١٩٩١ لەکاتی رزگارکردنی خانەقین لەگەڵ یەك پێشمەرگەی دیکەدا، شەهید کرا.

فەیسەڵ رەشید تاڵەبانی*

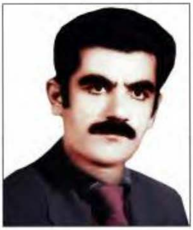

فەرماندە .ناسراو بەسیروان تاڵەبانی. لەدایكبوی ساڵی ١٩٤٦ی گوندی مامشە لەناوچەی قەرە حەسەنی پارێزگای كەركوك. پلەكانی خوێندنی سەرەتایی‌و ناوەندیی لەكەركوك تەواو كردوەو لەساڵی ١٩٦٠ دا پەیوەندیی بەیەكێتیی قوتابیانی كوردستانەوە كردووە.

لەسۆنگەی هەژاری‌و دەستكورتییەوە، ساڵی ١٩٦١ لەتەمەنی ١٥ ساڵیدا پاش ئەوەی خوێندنی ناوەندیی تەواو كرد، وازی لەخوێندن هێناو ئەركی بەخێو كردنی خێزانەكەی گرتە ئەستۆو دەستی بەكرێكاری كرد.

ساڵی ١٩٦٢ بەكارمەند لەبەڕێوەبەرایەتیی خانەنشینی كەركوك دامەزراو هەر لەو ماوەیەشدا بووە ئەندامی پارتی دیموكراتی كوردستان‌و لێپرسراوێتیی لقی كەركوكی یەكێتیی قوتابیانی كوردستانی گرتە ئەستۆ. پاش ئاشكرابونی لەلای دەزگا ئەمنییەكان، روی لە شاخ كردو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێكرد.

دوای بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠، كرایە بەڕێوەبەری شارەوانیی خانەقین. لەو قۆناغەدا وردە وردە لەبیروباوەڕی چەپ نزیك بۆوەو لەساڵی ١٩٧٢ دا پەیوەندیی بەكۆمەڵەوە رەنجدەرانی كوردستانەوە كردو لەناو كەركوك رۆڵێكی بەرچاوی لەڕێكخستندا گێڕا. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێكردنەوەی شەڕ لەنێوان كوردو رژێمی عیراقدا، بۆ جاری دووەم پەیوەندیی بەشۆڕشەوە كردو دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ كەركوك‌و لەناو رێكخستنەكانی كۆمەڵەدا درێژەی بەهەڵسوڕانی سیاسیی دا. دوای دەستپێكردنی شاڵاوی گرتن‌و راوەدونانی ئەندامانی كۆمەڵە، لەكەركوكەوە گوێزرایەوە بۆ سلێمانی.

لەوێ بەشێوەیەكی كارا بەشدار بوو لەهەوڵەكانی كۆمیتەی هەرێمەكان بۆ پێكهێنانی دەستە چەكدارە سەرەتاییەكان‌و خۆیشی لە٣ی ئەیلولی ١٩٧٦دا بۆ جاری سێیەم دەستی بەپێشمەرگایەتی كردەوەو لەناوچەكانی شارباژێڕو پێنجوێن‌و قەراغ رۆڵێكی دیاری بینی. هەر ئەو ساڵە بووە فەرماندەی مەفرەزەو لەساڵی ١٩٧٧دا بووە فەرماندەی كەرتی یەكی هەرێمی ٥ی قەرەداغ‌و دواتریش بووە فەرماندەی هەرێمەكەو لەهەمان كاتدا لێپرسراوەتیی لێژنەی ناوچەی گەرمیانیشی گرتە ئەستۆ.

لە ٣٠ی نیسانی ١٩٧٩، لەكاتێكدا كە لەناوچەی سەركردایەتییەوە دەگەڕایەوە بۆ سنوری هەرێمەكەی خۆی، كەوتە بۆسەی جاشەكانەوەو خۆی و ٤ پێشمەرگەی تر كە دووانیان سەردەستەی پێشمەرگە بوون بەناوی سدیق ئیبراهیم (حاجی چاوشین)و حەسەن ئەحمەد محەمەد خاوێ و ئەوانی تر پێشمەرگە بوون بەناوی نەجات رەحیم كەریم و عەلی چەلەبی، لەنزیك گوندی زێڕین جۆی شارەزوور شەهید بوون.

ڤیەننا (کۆبوونەوە)

کۆبوونەوەی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەڤیەننا لەنیسانی ١٩٧٦. بەشداربووانی کۆبوونەوەکە بریتین لە تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، دکتۆر کەمال فوئاد، عومەر شێخموس، عادل موورادو دکتۆر فوئاد مەعسوم.

ئەجیندای کۆبوونەوەکە تایبەت بوو بەشیکردنەوەو هەڵسەنگاندنی رەوشی سیاسیی کوردستان و تاوتوێکردنی بەرنامەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. گرنگترین دوو بریار کە کۆبوونەوەکە پێی گەیشت بریتی بوون لەکارکردن بۆ پەرەپێدانی جموجۆڵی سیاسی و دبلۆماسی لەئەورووپاو پەلەکردن لەجێبەجێکردنی پرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستاندا. بریاری دواییان لەژێر کاریگەریی چەند فاکتەرێکدا بوو لەوانە دەستپێکردنی حکومەتی عیراق بەجێبەجێ کردنی بەرنامەی راگواستنی گوندەکانی سەر سنووری عیراق- ئێران و عیراق- تورکیا لەخانەقینەوە تا زاخۆ، بەرپابوونی جوڵانەوەیەکی خۆبەخۆو پەراگەندەوە لێك داپچڕاو لەناو خێڵەکاندا دژی راگواستنیان و پێکهێنانی گرووپی چەکداری گەورە گەورە بۆ رووبەڕووبوونەوەی سوپای عیراق. جگە لەوە، دوو هۆی تر هاندەر بوون بۆ پەلەکردن لەپێکهێنانی یەکەی چەکدارو دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار. یەکێکیان بەڵێنەکانی هەر یەك لەسووریاو لیبیاو یەکێتیی سۆڤێت بوو بۆ پشتگیری کردنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەوڵەکانیدا بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار. ئەویتر، کەوتنە گەڕی باڵی سەر بەسووریای حزبی بەعسی عیراق بوو بەسەرۆکایەتیی عەبدولجەبار کوبەیسی (حازم) بۆ ئەنجامدانی کودەتا لەبەغدا لەهاویناو گرتنی دەسەڵاتی سیاسی.

کۆبوونەوەکە بەرنامەی پێویستی بۆ هەموو ئەگەرەکان داناو میکانیزم و کاتی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری دیاری کرد. بەپێی بریارەکانی ئەم کۆبوونەوەیە، دەبوایە لەنیسانەوە تا حوزەیران کار بۆ جێبەجێ کردنی بریارەکان بکرێ.

ق

قادر حسێن مستەفا*

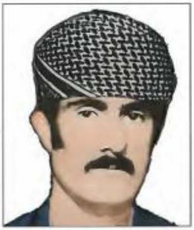

پێشمەرگە. ناسراو بە قادر شاحەسەنی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی شاحەسەن. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردوە. چەند جارێك لەلایەن دەزگای ئەمنەوە بەگومانی پەیوەندیی بەیەکێتییەوە گیراوە، بەڵام هیچ جارێك هیچی نەدرکاندوەو توانیویەتی خۆی دەرباز بکا.

ساڵی ١٩٧٩ پاش هەڵکشانی هەڕەشە بۆ سەر ژیانی، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ بۆتە پێشمەرگە. لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی گەورەی سەرباز و جاش، لەچیای شۆراوەی ناوچەی هەمەوەند لەگەڵ ١٤ پێشمەرگەی تردا شەهید بوو.

قادر حەمە جان

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی قادر حەمە جان عەزیز ناسراو بە حاکم قادر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گەڕەکی سابونکەرانی شاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردوە. ساڵی ١٩٧٦ لەکۆلێجی یاساو سیاسەتی زانکۆی بەغدا وەرگیراوەو ساڵی ١٩٨١ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەیاسا بەدەست هێناوە.

سەرەتای ژیانی سیاسیی بۆ ساڵی ١٩٧٦ دەگەڕێتەوە، کاتێك پەیوەندیی بەیەکێتیی خوێندکارانی کوردستانەوە کردو هەمان ساڵ لەئەڵقە رۆشنبیرییەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان رێك خرا. ساڵی ١٩٧٨ وەك ئەندام لەڕیزی کۆمەڵە وەرگیرا.

ساڵی ١٩٨١ لەناوچەی شارباژێڕ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەوێوە چوو بۆ ناوچەی سەرکردایەتی لەناوزەنگ. ساڵی ١٩٨٢ لەگەڵ دروستبوونی مەڵبەندەکاندا کرا بەدادوەر لەدادگای شۆڕش لەگوندی حاجی مامەند لەسنوری مەڵبەندی یەك لەشارباژێڕ.

سەرەڕای ئەوەی کە ئەرکی سەرەکیی یەکلاکردنەوەی کێشە یاساییەکان بوو لەدادگای شۆڕش، لەبەشێکی زۆری چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەشدا بەشداریی کرد، بەتایبەتی لەسنوری قەرەداغ و گەرمیان، لەتیپەکانی ٥٥ی قەرەداغ و ٥٧ی سەگرمەو ٥١ی گەرمیان.

ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ کۆمەڵێك یاساناس و پارێزەری سەر بەهەموو لایەنە سیاسییەکان، بەشداریی کرد لەدامەزراندنی یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستاندا بەمەبەستی پەرەدان بەجوڵانەوەی سەندیکایی و چەسپاندنی بنەماکانی یاساو داد لەژیانی پێشمەرگایەتیدا.

ساڵی ١٩٩٣ بەشدار بوو لەدامەزراندنی بەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی گشتیی هەرێم و تا ساڵی دواتر جێگری بەڕێوەبەری گشتیی ئاسایشی هەرێمی کوردستان بوو. پاش هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ لەساڵی ١٩٩٤، تا ساڵی ١٩٩٦ ئەرکی بەڕێوەبردنی بەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی گشتیی گرتە ئەستۆو لەماوەی ١٩٩٤- ١٩٩٧دا کرایە بەڕێوەبەری گشتیی ئاسایشی هەرێمی کوردستان

لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێم.
لەماوەی ١٩٩٨- ٢٠٠١ پارێزگاری سلێمانی بوو. لەهەڵبژاردنی ٢ی شوباتی ساڵی ٢٠٠٠ی شارەوانییەکاندا، وەك کاندیدی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەسەرۆکی ئەنجومەنی شارەوانیی سلێمانی هەڵبژێردراو تا سەرەتای ساڵی ٢٠٠٧ لەو پۆستە مایەوە. لەو ماوەیەی کە لەشارەوانیدا خزمەتی کردووە، پشتگیریی دەرکردنی گۆڤاری «سلێمانی»ی کردو بووە خاوەنی ئیمتیازی. هەر لەو ماوەیەشدا توانی پرۆتۆکۆلی دەستەخوشکیی نێوان شاری سلێمانی و شاری تووسان لەئەمریکا بەدەست بێنێ.
لەکۆنگرەی ٢ی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠٠٩ گەڕایەوە بۆ بەڕێوەبردنی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان و تا ساڵی ٢٠١١ لەو پۆستە مایەوە.
لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لەساڵی ٢٠١٠دا بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو پاشتر لەکۆبوونەوەی ئەنجومەنی سەرکردایەتیدا بەئەندامی مەکتەبی سیاسی هەڵبژێردراو پاشان کرایە ئەندامی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسی کە لە سێ ئەندام پێکدێ.

قادر کەرەم (ئۆپەراسیون)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی شارۆچکەی قادر کەرەم لەساڵی ١٩٨٦ لەلایەن تیپەکانی مەڵبەندی یەکەوە. لە١٩ی ئەیلولدا، لەکاتێکدا کە بەشێکی زۆری هێزی تیپەکانی گەرمیان سەرقاڵی ئۆپەراسیۆنی قەیوان- ماوەت بون، ئەو هێزانەی لەناوچەکە مابونەوە، کەوتنە جێبەجێ کردنی نەخشەی گرتنی قادر کەرەم. تیپە بەشدارەکان بریتی بون لە ٥١ی گەرمیان، ٥٣ی شێروانە، ٥٥ی قەرەداغ، ٥٧ی سەگرمەو تیپی مەڵبەندی یەك.
بەپێی نەخشەکە، هێزی راسپێردراو لەگەڵ خۆرئاوابونیدا لەگوندی قەیتولەوە بەرەو پردی قەڵای مکایل بەرێ کەوتو لەنزیك پردەکە دەستەی سەرپەرشتیاری ئۆپەراسیۆنەکە کەبریتی بون لەبەرپرسانی کاروباری پێشمەرگایەتی، هەر یەك لەشەوکەت حاجی موشیر، حەسەن حەمید (رۆستەم)، ئاوات قارەمانیو فەرماندەی تیپەکانی ٥٧ی سەگرمە مەحمود سەنگاویو ٥١ی گەرمیان محەمەد حاجی شێخ کەریم (حەمە رەش)، دوایین کۆبونەوەی پێش دەستپێکردنی ئۆپەراسیونەکەیان کردو دوا بڕیاریان سەبارەت بەهەندێ وردەکاری دا. بەپێی نەخشەکە، هێزەکان کران بەچوار بەشەوە. بەشی یەکەم لەچەند قۆڵێکەوە چووە ناو قادر کەرەم، بەشی دووەم بۆ هێرش کردنە سەر سەربازگەی باسکە درێژ دانرا، بەشی سێیەم بۆ گرتنی رەبایەکان تەرخان کراو بەشی چوارەمی هێزەکە راسپێردرا بۆسە لەسەر هەموو ئەو رێگا سەرەکییانە دابنێ، کەدەشێ هێزی سوپای بۆ ناو قادر کەرەم پێدا تێپەرێ.
لەماوەی سەعاتێکدا زۆربەی ناوشار کۆنترۆڵ کراو دەست بەسەر هەموو رەبایەکانو سەربازگەکەدا گیرا. ئۆپەراسیۆنەکە دوو شەهیدی لێ کەوتەوە کەبریتی بون لەجەمال مۆرتکەیی لەتیپی ٥٥ی قەرەداغو مەحمود سەرقەڵایی سەردەستەی مەفرەزەکەی مەحمود سەنگاوی. دەستکەوتێکی زۆری چەكو تەقەمەنی کەوتە دەست پێشمەرگەو ئۆپەراسیونەکە دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو.
هەر ئەو شەوە هێزی پێشمەرگە شارۆچکەکەی بەجێ هێشتو گەڕایەوە بنکەکانی خۆی. بەیانییەکەی، هێزێکی زۆری سوپای عیراق بۆ قادر کەرەم نێردرا. ئەو هێزە کەوتە گرتنی ژمارەیەك هاووڵاتی، لەوانە بەشێکیان گوللەباران کران.

قادر مامەند بابەکر ئاغا

فەرماندەو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبوی ساڵی ١٩٤٢ی گوندی نورەددینی سەر بەقەزای پشدەر. قۆناغی سەرەتاییو ناوەندیی خوێندنی لەقەڵادزێ تەواو کردووەو لەقۆناغی دواناوەندیش تا پۆلی پێنجەمی خوێندووە.
ساڵی ١٩٦١ لەگەڵ دەستپێکردنی جولانەوەی یاخیبونی خێڵەکان لەدژی حکومەتی عەبدولکەریم قاسم، لەتەمەنی ١٩ ساڵیدا بەشداریی لەجولانەوەکەدا کردو لەو کاتەدا شێخ

حسێن بۆسکینی لێپرسراوی بوو. دوای ئەوەی کە بزوتنەوە چەکدارییەکە بەرگی یاخیبونی خێڵەکیی لەخۆی داماڵیو بووە بزوتنەوەیەکی نەتەوەیی، بوو بەپێشمەرگە تێیدا.

ساڵی ١٩٦٤ لەکاتی سەرهەڵدانی قەیران لەناو سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کوردستاندا، پشتگیریی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد. پاش شەڕی ماوەت لەنێوان هێزەکانی باڵی سەرۆکی پارتی مەلا مستەفا بارزانیو هێزەکانی باڵی مەکتەبی سیاسیو کشانەوەی هێزەکانی باڵی مەکتەبی سیاسی بۆ ناو ئێران، ئەو بەقاچاخی بۆ ماوەی دوو ساڵ لەناوچەی پشدەر مایەوە. ساڵی ١٩٦٦، دوای ئەوەی باڵی مەکتەبی سیاسی وەك حزبێکی جیاواز لەشارەکان کەوتە چالاکی، لەبەکرەجۆ گیرسایەوەو تا ساڵی ١٩٧١ لەوێ مایەوە.

ساڵی ١٩٧١، دوا بەدوای تێکەڵ کردنەوەی هەردوو باڵی پارتی، لەبەغدا نیشتەجێ بوو، تا ساڵی ١٩٧٥ لەوێ مایەوە. دواتر، گەڕایەوە کوردستانو لەناوچەی پشدەر گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٧٦ بەشدار بوو لەپرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستانو پەیوەندیی لەگەڵ تاڵەبانیدا دامەزراند. هەر ئەو ساڵە، لەرێگەی تالیب رۆستەمو عەلی سۆفی ئەحمەدەوە پەیوەندیی بەشۆڕشی نوێوە کرد.

ساڵی١٩٧٧ پاش دروستبونی هەرێمەکان، بووە فەرماندەی هەرێمی ١١ کە سنوری چالاکیی ناوچەی پشدەرو بەری مەرگەو چیای ئاسۆس بوو، بارەگاکەشی لەگوندی تۆژەڵە بوو. ساڵی ١٩٧٨، لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا بەرەو ناوچەی برادۆست بەڕێ کەوت بۆ دانانی بنکەی سەرکردایەتی لەناوچەی خواکورکو هێنانی چەك لەسوریاوە بەناو خاکی تورکیادا بۆ هەرێم. بەڵام هێزەکە کە بەفەرماندەیی عەلی عەسکەری بوو، لەقوڵایی ناوچەی هەکاری لەکوردستانی باکور، دوچاری ئەهامەتییەکی زۆر هاتو لەلایەن خێڵەکانی ناوچەکەوە تەنگی پێ هەڵچنراو هێرشی کرایە سەر. لەم سەروبەندەدا لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لەپێشمەرگەو کادیرە سەرەکردەییەکانی هێزەکەدا، لە٣ی حوزەیراندا بەدیل گیراو رادەستی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان کرا کە لەو کاتەدا لەسنوری عیراق ـ تورکیا بنکەی دانابوو. لەمانگی ئابدا خۆیو سەید کاکەی فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر، هەلێکیان بۆ هەڵکەوتو لەزیندان رایانکرد، بەدوقۆڵی خۆیان کرد بەبادینانداو سنوراو سنور رۆیشتن، بەچەند رۆژێك گەیشتنەوە گوندی تۆژەڵە و لەوێوە چون بۆ گوندی شێنێ.

ساڵی ١٩٨٢ دوای هەڵوەشاندنەوەی هەرێمەکانو داهێنانی سیستمی تیپەکان، کرایە فەرماندەی تیپی ٦٨ی مامەندەو تا شاڵاوی ئەنفالەکان لەساڵی ١٩٨٨ بەم پلەیە مایەوە.

ساڵی ١٩٩٢ لەسەر لیستی سەوز کاندید کرا بۆ ئەندامەتیی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانو بوو بەپەرلەمانتار. ساڵی ٢٠٠٥ وەك پەرلەمانتار خانەنشین کرا.

قادر محەمەد عومەر

کادیری دێرینی رێکخستن. ناسراو بە مەلا قادر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٠ی گوندی سێکانی لەناوچەی تەقتەق. خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی سێگردکان دەست پێکردوە. ساڵی ١٩٧٤ دوای دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، خوێندنگەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی دەوڵەت داخران، بۆیە لەپۆلی شەشی سەرەتاییدا رووی کردە هەولێرو لەوێ خوێندنی ئەو قۆناغەی تەواو کرد. خوێندنی ناوەندیی لەرێدار لەناوچەی شوان دەست پێکرد.

ساڵی ١٩٧٦ لەتەمەنی ١٦ ساڵیدا پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٧ ماڵیان بۆ گوندی ئۆمەراوەی سەر بەناحیەی قوشتەپە گواستییەوە. لەم سەروبەندەدا بۆ تەواوکردنی خوێندن چووە دوا ناوەندیی ئاڵتون کۆپری و بۆ ساڵی دواتر بۆ خوێندنی ئامادەیی رووی لەهەولێر کردو لەوێ دەستی بەخوێندنی ئامادەیی کرد.

ساڵی ١٩٧٩ بەپلەی ئەندامی کۆمیتە لەکۆمیتەی هێرش کاری کرد. سنوری چالاکیی ئەم کۆمیتەیە هەولێرو کەرکوکی دەگرتەوەو یەکێ لەکۆمیتە چالاك و هەڵسوڕاوەکان بوو. لەخۆپیشاندانە فراوانەکانی ساڵی ١٩٨٢ی خوێندکاران، لەهەولێر بەشداریی کارای کرد. هەر

ئەو ساڵە لەبەشی میکانیکی کۆلێجی ئەندازیاریی زانکۆی بەسرە وەرگیرا.

ساڵی ١٩٨٤ بەئەندامی کۆنفرنسی سێیەمی کۆمەڵە هەڵبژێردراو لەگەڵ چەند هاورێیەکی تری ڕێکخستندا بەدەمامکەوە بەشداریی تێدا کرد. دوای ئەو کۆنفرەنسە، لەسەر داوای ڕێکخستن خۆی بۆ زانکۆی موسڵ گواستەوەو لەم سەروبەندەدا بەشداریی لەڕێکخستنەوەی شانەکانی ناو زانکۆی موسڵ و زانکۆی سەڵاحەددینی هەولێر کرد.

لەشوباتی ساڵی ١٩٨٦ دوای ئاشکرابوونی بەشێکی هێڵە نهێنییەکانی ڕێکخراوی هەولێر، ماوەیەك لەگوندی ئۆمەراوە خۆی حەشار دا، بەڵام پاش ئەوەی دەرکەوت گیراوەکان هیچیان نەدرکاندووە، گەڕایەوە بۆ هەولێرو بەردەوام بوو لەسەر ئەرکەکانی ڕێکخستن.

ساڵی ١٩٨٩، پاش ئەوەی کە سەرکردایەتی یەکێتی مستەفا سەید قادری بۆ سەرپەرشتی کردنی ڕێکخستنەکان ناردەوە بۆ ناو شار، جێ و شوێن و پێداویستییەکانی کارکردنی بۆ دابین کردو لەئەرکەکاندا هاوکاریی تەواوی کرد. دوای گیرانی مستەفا سەید قادر لە ٢٩ی ئەیلولی ١٩٩١، خۆی و هەر یەك لە مستەفا برایم دەروێش و ئەحمەد حسێن ناسراو بە ئەحمەد بچکۆڵ و خالید محەمەد ڕەسوڵ لیژنەیەکیان بەناوی لیژنەی کاری ڕاپەڕین بۆ تەواو کردنی ئەو کارانە پێکهێنا کە مستەفا سەید قادر دەستی پێ کردبوو. ئەم لیژنەیە لەمانگی تشرینی یەکەمدا، وەك بەشێك لەبەرنامەی خۆئامادەکردن بۆ ڕاپەڕین، وردە وردە کەوتە دروست کردنی شانە چەکدارەکانی بروسك.

پێش ڕزگارکردنی هەولێر بەچەند ڕۆژێك سەردانی شەقڵاوەی کردو لەگەڵ سەرکردە مەیدانییەکاندا هەماهەنگیی بۆ ڕێکخستنی ڕاپەڕین لەهەولێر کرد. لەدوای ڕزگارکردنی هەولێر تا کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی لەساڵی ١٩٩٢، لێپرسراوەتیی کۆمیتەی ٥ی گرتە ئەستۆ.

دوای کۆنگرەی یەکەم بووە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان کە کۆسرەت ڕەسوڵ عەلی لێپرسراوی بوو. ساڵی ١٩٩٦ بەپلەی ئەندامی مەکتەب گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی ڕێکخستن و ساڵی ٢٠٠١ بەهەمان پلە لەمەکتەبی پەیوەندییە کوردستانییەکان خزمەتی کرد. پاش دامەزراندنی ئەنجومەنی ناوەند، تا کۆنگرەی سێیەمی یەکێتی ئەندامی ئەو ئەنجومەنە بوو.

قاسم محەمەد حەسەن*

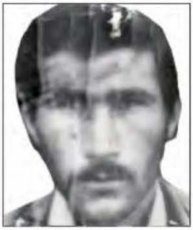

پێشمەرگە. ناسراو بە قاسم کرێکار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی گوندی نێرەگینی سەر بەناحیەی دێگەڵەی پارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو هەر ئەو ساڵە ئەم پەیوەندییەی ئاشکرا بوو، لەئەمنی هەولێر دەستگیر کراو دوای ئەشکەنجەیەکی زۆر ڕادەستی دادگا کرا. لەوێ بە شەش ساڵ زیندانی لەبەندیخانەی ئەبوغرێب حوکم درا. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کرا.

هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆر شەڕو چالاکیی کردو جارێکیش بریندار کرا.

لە ١٣ی ئایاری ساڵی ١٩٨٥ هێزەکانی سوپای عیراق پەلاماری گوندی سماقەیان دا لەناوچەی کۆیە. هێزی پێشمەرگە بەرگرییەکی سەختی کردو شەڕێکی ١٢ سەعاتی هاتە ئاراوە. لەم شەڕەدا شەهید بوو، بەمەش بوو بەپێنجەمین شەهیدی بنەماڵەکەی.

قاسم محەمەد مستەفا

پێشمەرگەو ئەندامی دێرینی ڕێکخستن. ناسراو بەحاکم قاسم. لەدایکبووی ١٩٥٤ی شاری کۆیە. ساڵی ١٩٦١ لەخوێندنگەی قادریەی شاری کۆیە خراوەتە بەر خوێندن. ساڵی ١٩٦٣، کاتێك لەپۆلی سێی سەرەتایی بووە، خێزانەکەی لەژێر گوشاری میلیشیاکانی گاردی نەتەوەیی

حزبی بەعسدا، شاری کۆیەی بەجێ هێشتوو لەهەولێر گیرساوەتەوە. لەوێ درێژەی بەخوێندن داوەو ساڵی ١٩٧٤ قۆناغی ئامادەیی تەواو کردووە هەر ئەو ساڵە لەکۆلیجی ئێوارانی یاساو سیاسەتی زانکۆی موستەنسریەی شاری بەغدا وەرگیراوەو دواتر لەو کۆلیجەدا چۆتە بەشی سیاسەت.

سەرەرای ئەوەی کەخێزانەکەی خێزانێکی خۆشگوزەران بوو، بەڵام دەیویست لەژیاندا پشت بەخۆی ببەستێ. هەر لەم سۆنگەیەشەوە کۆلیجی ئێوارانی هەڵبژارد بۆ ئەوەی بتوانێ لەکۆمپانیای گشتیی بەڵێندرایەتیی بیناسازیدا کار بکاو بژێوی خۆی بەرەنجی شانی خۆی پەیدا بکا.

ساڵی ١٩٧٥ دوا بەدوای هەرەس هێنانی شۆرش لەکوردستان، زورتر بەلای بیروباوەری پێشکەوتنخوازیدا دایشکاندو هەر ئەو ساڵە لەبەغدا پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. بەهۆی ئەوەوە کەهەم خوێندنی لەبەغدا بوو هەم شوێنی کارکردنی، لەو ماوەیەدا لەبەغدا گیرسایەوەو هەڵسوڕاێکی چری لەناو رێکخستنەکاندا نیشاندا.

لەتەموزی ساڵی ١٩٧٨ دەزگا ئەمنییەکان چەند سەرە داوێکی رێکخستنیان ئاشکرا کردو لە١٦ی هەمان مانگدا دەستگیریان کرد.

لەکاتی گیرانیدا بەرگەی ئەشکەنجەدانی گرتو هیچ نهێنییەکی رێکخستنی نەدرکاند. لە٢ی کانونی یەکەمدا دادگایی کراو بڕیاری زیندانی کردنی ١٥ ساڵی بۆ دەرچوو. تا تەموزی ١٩٧٩ لەبەندیخانەی ئەبوغرێب زیندانی کرا. دواتر بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا.

دوای چەند مانگێك لەئازادکردنی، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوزەنگ ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠دا، دوای دامەزراندنی دادگای باڵای شۆرش، کرایە ئەندامی یەکەم ستافی ئەو دادگایەو لەیەکەم کۆبونەوەی ئەنجومەنی دادگاکەدا ئەرکی لێکۆڵینەوەی پێ سپێردراو بەم پێیە وەك دادوەری لێکۆڵینەوە لەدادگای باڵای شۆڕش خزمەتی کرد.

لەکانونی یەکەمی ١٩٨١دا وازی لەدادگا هێنا، ئەرکی رێکخستنی گرتە ئەستۆو لەبارەگای ناوەندی کۆمەڵە گیرسایەوە. ساڵی ١٩٨٢ لەکاتی بەرێوەچونی ئۆپەراسیۆنی هێزی پشتیوان، لەبەرەی ناڵوەتان ئەرکی لۆجستیکیی پێ سپێردراو هەر لەو بەرەیەدا لەکاتی بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای پاسدارانی ئێراندا بریندار بوو.

دوای کۆتایی هاتنی ئۆپەراسیۆنەکە، گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی سێ و لەوێ بەشداریی لەچەند چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەدا کرد. هاوینی ساڵی ١٩٨٣ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا بەڵام لەساڵی ١٩٨٩دا لەهەولێر پەیوەندیی بەرێکخستنەوە کردەوەو هەڵسوڕاێکی دیاری لەم بوارەدا نواند.

پاش رزگارکردنی هەولێر لە١١ی ئازاری ١٩٩١دا، پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردەوە. دوای گەڕانەوەی سوپای عیراق بۆ هەولێر، ئەرکی لۆجستیکیی لەپیرمام گرتە ئەستۆو ماوەیەکیش لەوێ وەك دادوەر کاری کرد. لەگەڵ دەستپێکردنی هێرشی هێزەکانی رژێمی عیراق بۆ سەر پیرمام، ئەرکی گواستنەوەی دیکۆمێنتو نەخشە عەسکەرییەکانی بۆ رەواندز پێ سپێردرا.

پاش شەڕی کۆڕێ و راگرتنی پێشڕەویی هێزەکانی عیراق، لەرانیە گیرسایەوەو وەك دادوەری شۆڕش لەوێ دامەزرا. لەهاویندا گوێزرایەوە بۆ شەقڵاوەو لەوێ وەك دادوەری شۆڕش دەستبەکار بوو. هاوینی ساڵی ١٩٩٢ لەمەڵبەندی هەولێری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستاندا دامەزراو لەبەشی تەکنیکی گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیدا کاری کرد. لەکۆتایی ساڵ وازی لەم کارە هێناو لە مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر ئەرکی رێکخستنی لەکۆمیتەکاندا پێ سپێردرا.

لەو ماوەیەدا نیشانەی نەخۆشی لێ دەرکەوتو کاریگەریی لەسەر تەندروستیی بەجێ هێشت. لێرە بەدواوە لەگەڵ نەخۆشیدا ژیانی بردە سەر، تا لەدواییدا لە٢٧ی ئەیلولی ساڵی ٢٠٠٩دا لەشاری سلێمانی گیانی لەدەستدا.

لەپاش خۆی ژمارەیەکی زۆر وتاری بەجێ هێشتووە کە لەگۆڤارەکانی کاروان، رامان، تەرازوو، تەندروستی، گوڵان، یاساپارێز، روناهی، چارەنوس و پەیامی ئاشتی بڵاوکراونەتەوە. بەرنامەیەکی رۆژانەشی بەناوی «مێژوو» لەرادیۆی دەنگی گەلی کوردستان هەبوو.

دیارترین بەرهەمەکانی: «بەرەو پێناسەیەکی ورد بۆ چەمکی ئیسلامی سیاسی» (٢٠٠٤).

قازانقایە (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو جاشەکانی قالە فەرەج و تەحسین شاوەیس لە ٣ی ئەیلولی ١٩٧٧ لەگوندی

قازانقایە لەقەرەداغ. لەو شەڕەدا پێشمەرگەکان گەمارۆ درابوون و دەرفەتی دەربازبوونیان نەبوو، بۆیە تا دوا فیشەک شەڕیان کرد تا هەموویان شەهید بوون.

شەهیدەکان: شوان عەلی سەعید (سلێمانی)، ئەحمەد حەمە ئەمین مەسوێبی (سلێمانی)، ئازاد محەممەد ئەمین (سلێمانی)، سمکۆ عەلی مستەفا (سلێمانی)، عەبدوڵڵا وایەرمان (سلێمانی)، غەریب عەلی عەزیز (سلێمانی)و عەلی محەممەد سلێمان (دەربەندیخان).

قالی جۆ (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی یەکی هەورامان و هێزێکی سوپای عێراقدا لەنزیک گوندی قاڵی جۆ لەهەڵەبجە لە ١٢ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران و بریندار کران.

قۆپی (شەڕ)

شەڕێکی دوو سەعات و نیویە لەنێوان مەفرەزەیەک لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی سوپای عێراق لەگوندی قۆپی لەقەرەداغ لە ١٥ی کانوونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامی ئەو شەڕەدا حەوت سەرباز کوژران.

قومت

یەکەیەکی هێزی پێشمەرگەیە. لەمەفرەزە گەورەتر بووە و زۆربەی جار بەقەد کەرتێک دەبوو. لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٨١، لەکاتی بەسترانی کۆنفرانسی یەکەمی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، بڕیاری دروستکردنی دراو لەمانگی حوزەیراندا دەست بەجێبەجێ کردنی بڕیارەکە کرا.

زۆربەی ئەو هێزانەی بەقومت ناسران. لەهەندێ شوێنی پارێزگای هەولێرو ناوچەی پشدەر دروست کران. ئەگەرچی لەسنووری هەرێمەکان دروست کران. بەڵام لەدەرەوەی دەسەڵاتی فەرماندەی هەرێمەکان بوون. دروست کردنی قومتەکان زۆرتر چارەسەرێکی کاتی بوو بۆ هەندێ کێشە کە لەناو هێزی پێشمەرگەدا هەبوو. ساڵی ١٩٨٢ هەموو هەرێم و قومتەکان هەڵوەشێنرایەوەو بەپێی ناوچەکان تیپیان لێ پێکهێنرا.

قەدەفەری (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەک لەپێشمەرگەکانی هەرێمی یەکی هەورامان و هێزێکی سوپای عێراق لەگوندی قەدەفەری لەنزیک هەڵەبجە لە ٢٢ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٢٥ سەرباز کوژران و بریندار کران.

قەرەداغ (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزەیەکی کەرتی بازیانی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ لە ١٤ی ئابی ١٩٧٩ ئەنجامی داوە.

لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان بە ئار بی جی لەبازگەی سلێمانی- قەرەداغیان داو لە ئەنجامدا دوو ئەمن و دوو سەرباز کوژران.

قەرەنگوێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەک لە پێشمەرگەکانی هەرێمی ٤و هێزێکی سوپای عێراق لەگوندی قەرەنگوێ لەناوچەی دوکان لە ٤ی شوباتی ١٩٧٩. هێزەکەی سوپای عێراق بە هەلیکۆپتەر هێرشی کردە سەر گوندی قەرەنگوێ، هێزی پێشمەرگەش بەرەنگاری بۆوەو لەئاکامدا یەک هەلیکۆپتەری جەنگی کەوتە خوارەوە، ١٠ سەرباز کوژران و ٧ سەربازی دیکەش بریندار بوون.

قەرەوەیس (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە لەنێوان گوندی قەرەوەیس و گوندی گوڵەبان لەسەر جادەی قادر کەرەم- چەمچەماڵ لە ٣ی تەمموزی ١٩٨٠. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکانی کەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ بۆسەیان بۆ جاشەکانی چەمچەماڵ نایەوە.

لەسەر رێگای قادر کەرەم- چەمچەماڵ کۆمەڵێک جاش کەوتنە بۆسەکەوەو پێشمەرگەکان ئاگر بارانیان کردن. لەئاکامدا ٥ جاش کوژران و ١٠ جاشی دیکەش بریندار بوون. هەندێ لەو جاشانەی لەم چالاکییەدا کوژران دەستیان لەشەهیدکردنی شاسوار جەلالدا هەبوو.

قەلاتوكان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لە پێشمەرگەکانی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر و هەرێمی پارێزگاری لەلایەك و هێزێکی گەورەی سوپای عێراقدا لەلایەکی ترەوە لە ١٦ی تابی ١٩٧٨ لەقەڵاتوکان و ئەبوبەکرە لە بناری چیای قەندیل. هێزەکانی سوپا بەنامانجی راگواستنی دێهاتەکانی سنوری مەنگوڕایەتی هێرشیان هێنابوو، بەڵام پێشمەرگە لەپشتی قەڵاتوکان و ئەبوبەکرە بەرەنگاریان بوونەوە لەناکامدا زیاتر لە ٨٠ سەربازو ئەفسەر کوژران و بریندار کران. لە هێزی پێشمەرگەش ٢ پێشمەرگە بریندار بوون. هێزی پێشمەرگە لەو شەڕەدا دەستی بەسەر دوو کلاشینکۆف و ١٠ بار تەقەمەنی و ٣ دەزگای جینەریتەری تەقاندنەوەدا گرت.

قەلادزێ (راپەڕین)

راپەڕینی قەڵادزێ لە ٢٤ی نیسانی ساڵی ١٩٨٢ کە دینەمۆکەی رێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو لەناوچەی پشدەر. لەو رۆژەدا خەڵکی قەڵادزێ یادی ٨ ساڵەی بۆردومانی ساڵی ١٩٧٤ی قەڵادزێیان کردەوەو لەسەر گۆڕی شەهیدەکان خۆپیشاندانیان ساز کرد، بەرپێوان چوونە ناو شارو رووبەرووی هێزەکانی بەعس بوونەوە کە تەقەیان لێ کردن و چەند کەسێکیان لێ کوشتن.

رۆژی دواتر لەقەڵادزێ و ئۆردوگاکانی پیشاڵك، ژاراوە، بەستەستێن، تووسوران و شارۆچکەی سەنگەسەر بووە مانگرتنی گشتی. رۆژانی دواتر، خۆپیشاندان و راپەڕین ناوچەکانی سلێمانی، بەکرەجۆ، ماوەت، بنگرد، خەلەکان، رانیە، چوار قورنە، کەرکوك، هەولێر، پیرزین، مەلا ئۆمەر، سەلاحەددین، شەقلاوە، باتوفە، شانەدەر، سەید سادق و هەڵەبجەی گرتەوە.

خۆپیشاندانەکان تا ١٠ی ئایار درێژەیان کێشاو خوێندکاران رۆڵێکی سەرەکییان تێدا گێڕا. دیارترین داواکانی خۆپیشاندەران بەردانی گیراوە سیاسییەکان و هەڵوەشاندنەوەی سیاسەتی راگواستنی گوندەکان بوو. راپەڕینەکە ٢٤ کوژراوو ١٣٨ برینداروو ٧٥١ گیراوی لێ کەوتەوە.

لە ٧ی ئایاردا کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی بەیاننامەیەکی دەربارەی راپەڕینەکە دەرکردو لێبوردنێکی گشتیشی بۆ چەك هەڵگرەکانی رژێمی بەعس دەرکرد بەو مەرجەی کە دەست لەخۆفرۆشی و خراپەکاری هەڵگرن و بگەڕێنەوە بۆ ریزی گەل. هەروەها هەر یەك لەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانیش بەم بۆنەیەوە بەیاننامەیان دەرکرد. رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان لەرومالْ کردنی رووداوەکانی خۆپیشاندانەکان و بلاوکردنەوەی هەواڵەکانی و هاندانی جەماوەردا رۆڵێکی گەورەی گێڕا.

پاشکۆی ژمارە ١

بەیاننامەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەربارەی راپەڕینی خەڵکی کوردستان

هاونیشتمانانی بەڕێز: لەرۆژی ١٩٨٢/٤/٢٤ لەکاتێکدا کە خەڵکی قارەمانی شاری قەڵادزە لەساڵرۆژی شەهیدانی هێرشە دڕندانەکەی ساڵی ١٩٧٤دا یادی ئەو کارەساتە خوێناوییەیان دەکردەوە، شاگردە گەوجەکانی هیتلەری بەغدا، دەزگا دامرکێنەرەوەکانی سەددامی جەللاد، بۆ چاو شکاندنی رۆڵە دلێرەکانی گەلەکەمان و بۆ ترساندنیان سەرلەنوێ شەقامەکانی شاری قەڵادزێیان بەخوێنی نافرەتە سەربەرزەکانی گەلەکەمان سور کردەوە.

ئەم کارەساتە دڕندانەیە نەك هەر خەڵکی نەتۆقاندو چاوی نەترساندن. بەڵکو بوو بەهۆی تەقینەوەی بورکانی ئەو رق و قینە پیرۆزەی کە چەند ساڵە لەدەروونی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندا، دژی سەددامی جەللادو دارو دەستە فاشستییە داگیرکەرەکەی پەنگ دەخواتەوە. بۆ هاودەنگی و هاودەمی لەگەڵ خەڵکی قارەمانی قەڵادزەو بۆ پشتیوانی لەداوا رەواکانیان دانیشتوانی بەزۆر کۆکراوەی ئۆردوگا زۆرەملێیەکانی ژاراوەو پیشاڵك وتووە سووران و بەستەستێن ئینجا شارەکانی هەڵەبجەو رانیەو چوارقورنەو سلێمانی و هەولێرو چەندین شارو ئۆردوگای تر کەوتنە خۆپیشاندان و مانگرتن و راپەڕین و بەگژاچوونەوەی رژێم و دەزگا دامرکێنەرەوەکانی.

ئەگەرچی دارو دەستەی فاشستی سەددام لەسەر پیشەی هەمیشەیی بەناگرو ئاسن وەڵامی خەڵکی دایەوەو دەیان هاونیشتمانیانی لەخوێندا گەوزاند، بەڵام نەیتوانی بەری لێشاوی توڕەبوونی جەماوەر بگرێ و لەرۆژی ٤/٢٤ەوە تا ئێستا جوڵانەوەی بەربەرەکانێ بەشێوەی جۆراوجۆری مانگرتن و خۆپیشاندان و راپەڕین یەك لەدوای یەك بەجۆرێکی ئەپساوە لەچەندین شاری گەورەو بچوك

و لەچەندین ئۆردوگاو شوێنی جیاجیا. لەناو جەماوەری خەڵکدا، لەناو چین و توێژە جیاجیاکانی خەڵکدا بەبێ گوێدانە دڕی و دڕندایەتیی دوژمن هەر بەردەوامە.

هاونیشتمانانی بەڕێز: خەباتی گەلەکەمان دژی دەسەڵاتی دەزگا داگیرکەرە فاشستییەکانی سەددام لەکوردستاندا پێی ناوەتە قۆناغێکی نوێوە، کە دۆخێکی شۆڕشگێڕانەی نوێی خوڵقاندووە.

لەپاش چەند ساڵ خەباتی سیاسی- چەکدار لەشاخەکانی کوردستان و لەپاش چەند ساڵ خەباتی سیاسی- ژێرزەمینی لەشارەکانی کوردستاندا لەهەل و مەرجێکی سەخت و نالەباری نابەرامبەریی تەرازووی هێزەکانی گەلەکەمان و دوژمنی داگیرکەردا، وا جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان لەشارو ئۆردوگاو دێهاتەکاندا لەهەلومەرجێکی نوێی لەبارو گونجاودا پێ دەنێتە قۆناغێکی نوێی تێکۆشانەوە کە سەرەتای وەرچەرخانێکی گرنگە لەخەباتی گەلەکەماندا...

سەرەتای گۆڕانی تەرازووی هێزەکانە بەقازانجی گەلەکەمان و بەزیانی دوژمنەکانی... سەرەتای هەڵسانەوەی بەتەوژمی جەماوەری گەل و تەقینەوەی وزەی شۆڕشگێڕانەی لەبن نەهاتوویەتی... سەرەتای پێکەوە جۆشدانی خەباتی شاخ و خەباتی شارە... سەرەتای پێکەوە جۆشدانی خەباتی سیاسی و خەباتی چەکدارە لەشار و لەلادێ... سەرەتای پێکەوە گرێدانی خەباتی نهێنی و خەباتی ئاشکرایە... سەرەتای پێکەوە گرێدانی خەباتی رێکخراوەیی سنووردارو خەباتی جەماوەریی بەربڵاوە...

لەپاش چەند ساڵ تیرۆر و گرتن و راونان و دەربەدەرکردن و کوشتن و بڕین، لەپاش ئەوەی کە گەلی عیراق بەگشتی و گەلی کورد بەتایبەتی هەزاران رۆڵەی خۆی لەپێناوی عیراقێکی دیموکرات و کوردستانێکی ئۆتۆنۆم، لەخەباتی شۆڕشگێڕانەدا. لەزیندانەکانی سەددام دا بەئازارو ئەشکەنجەو لەپای قەنارەدا، لەمەیدانەکانی نەبەردی چەکدارانەدا بەخت کرد. لەکاتێکدا کە رژێمی سەددام لەهەرەتی هێزو توانای دا بوو، وا ئێستا لەکاتێکدا کە پێی ناوەتە قۆناغی ئۆچدان و گەندەڵ بوون و هەڵتەکین و لاوازی، دەیان هەزار کەس لەخەڵکی شارو ئۆردوگاکان بەدەستی رووت رووبەڕووی رادەوەستن و بزووتنەوەیەکی بەربەرەکانێی شۆڕشگێڕانەو جەماوەریی فراوان... دژی تیرۆر و سەرکوتکردن و کوشتن و گرتن و ئیهانەکردن، دژی رەفتاری فاشستی و جوڵانەوەی رەگەزپەرستانە، لەپێناوی دیموکراتی و ئازادی و سەرفرازیدا... دەست پێدەکەن... کە خۆی لەخۆیدا... تەجروبەیەکی نوێیە لەژیانی نەتەوەکەماندا...

ئەی جەماوەری خەڵکی کوردستان، ئەی کرێکاران و جوتیاران، ئەی مامۆستایان و فەرمانبەران، ئەی مەلا رۆشنبیرەکان، ئەی کاسبکارو دوکاندارو بازرگانەکان، ئەی قوتابیان و خوێندکاران، ئەی عەشیرەتە نیشتمانپەروەرەکان، ئەی دایك و خوشکی سك سوتاو، ئەی ئافرەتانی سەربەرز، ئەی باوك و براو کوڕی جەرگ سوتاو، ئەی کەسوکاری گیراوو دورخراوەو دەربەدەرەکان، ئەی خێزان و کەسوکاری شەهیدان، ئەی جوتیارانی لەخاکی باوباپیران دەرکراو، ئەی قوربانییەکانی تەهجیرو تەرحیل و بەزۆر گۆڕاندنی روخساری کوردستان، کێ هەیە لەم زیندانە پان و بەرینەو لەم ئەشکەنجەگا گەورەیەدا کە ناوی عیراقە لەدەست ئازارو ئیهانەو جەورو ستەمی دارو دەستەی سەددامی خوێنڕێژ دەرباز بوبێ؟

زوڵم و زۆری بێ ئەندازەی ئەم تاقمە فاشستییە رەگەزپەرستە کێی بواردووە؟ کام تاقم و کام شار و کام گەڕەك و کام کۆڵان و کام خێزان و کام هاوولاتی لەژێر سایەی حوکمی خوێناویی ئەمانەدا توانیویەتی بەئاسودەیی بژی؟

ئیتر کاتی ئەوە هاتووە کە سنورێك دابنرێ بۆ زوڵم و زۆری سەددام و دارو دەستە خوێنڕێژەکەی، سنورێك دابنرێ بۆ دیکتاتۆریەت و تیرۆری فاشستی، بۆ کوشتن و ئەشکەنجە، بۆ راونان و نان بڕین و دەربەدەر کردن... ئیتر کاتی ئەوە هاتووە سنورێك دابنرێ بۆ یاری کردن بەچارەنوسی گەل و نیشتمانەکەمان، بۆ رێگە گرتن لە بەفیڕۆدانی خوێنی رۆڵەکانی گەلەکەمان و سامانی نیشتمانەکەمان... ئیتر کاتی ئەوە هاتووە هەموومان پێکەوە، یەك دڵ و یەك دەست، خەبات و تێکۆشانی خۆمان یەك بخەین، هەموو کوچەو کۆڵان و شەقامێك بکەین بە مەتەرێزی بەرگری و بەرەنگاری و هەموو پەنا بەردو تاوێرێك بکەین بەسەنگەری شەڕو بەگژاچوونی دەزگا دامرکێنەرەوەکانی رژێم و ئیتر کاتی ئەوە هاتووە هەموو بستێکی ئەم نیشتمانە لەژێر پێی داگیرکەران بکەین بەئاگر...

ئیتر کاتی ئەوە هاتووە هەوڵ و تەقەللای شۆڕشگێڕانە لەشاخ و لەشار، لەبازاڕو گوزەر، لەگوندو ئۆردوگا، لەکێڵگەو کارگە، لەدائیرەو دوکان، لەقوتابخانەو زانکۆ... یەکخەین و

دەرگای زیندانەکان بکەینەوەو ئازادی بۆ خۆمان و بۆ ئەو هەزاران ئازادیخوازە بەدەست بهێنین کە لەزیندانەکانی ئەبوغرێب و قەسابخانەکانی موسڵ و هەیئەی کەرکوك و مەڵبەندی دەزگا جاسوسی و دامرکێنەرەوەکانی تری ناو شارو شارۆچکەکاندا دیلن...

ئیتر کاتی ئەوە هاتووە ئۆردوگا زۆرەملێکان، رەمزی دیلایەتیی گەلەکەمان و وێرانیی نیشتمانەکەمان تێك بدەین و جوتیارەکان بگەڕێنەوە سەر ئەرزو رەزو کانییەکانی خۆیان و دێهاتی خۆیان سەرلەنوێ ئاوەدان بکەنەوە، ئیتر کاتی ئەوە هاتووە زوڵم قبوڵ نەکەین، ئیهانەو دەستدرێژی بەرپەرچ بدەینەوە، شوێنەواری دیلی و داگیرکراوی لەنیشتمانەکەمان بسڕینەوە، هێزی داگیرکەر دەربکەین لەنیشتمانی خۆمان، بەئازادی و ئاسوودەیی و سەربەرزی بژین، ئیتر کاتی ئەوە هاتووە، ئەو شەڕە ناڕەوایە ببڕێنینەوە کە سەددامی خوێنڕێژ دژی جمهوریی ئیسلامی ئێران و بۆ دەستکەوت و قازانجی ئیمپریالیزم هەڵیگیرساندو تێیدا دەیان هەزار رۆڵەی عیراقی بەکوشتن و بریندار کردن و ئەسیرکردن داوەو هێشتاش هەر لەشکری عیراق سوتەمەنیی ئەو شەڕە ناڕەوایەی سەددامی جەللادە.

ئەی دانیشتوانی شارو گوندو ئۆردوگا زۆرەملێیەکانی کوردستان درێژە بدەن بەخەباتی تێکۆشەرانەتان بەپێی هەلومەرجی گونجاوی شوێنەکانی خۆتان، درێژە بدەن بە راپەڕین و بەرەنگاری کردنی رژێم، مەهێڵن هێزی داگیرکەران پشوو بدەن و بحەسێنەوە...

ئەی هەڤاڵانی یەکێتی، بەکۆمەڵەو بزووتنەوەو هێڵی گشتی، بەهەمرو تواناوە درێژە بدەن بە رێکخستنەکانی بەشداریی کاریگەرمان لەراپەڕاندن و سازدان و درێژە پێدان و رێکخستن و رێبەریی راپەڕینی خەڵکی شارو ئۆردوگاو گوندەکاندا...

ئەی تیپ و کەرت و مەفرەزەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان چالاکیی چەکدارانەی خۆتان زیاترو زۆرتر بکەن بۆ لێدانی کوشندەتری دوژمن و چەواشەکردن و سەر لێشێواندنی. ئامادە بن بۆ جێبەجێ کردنی هەر داوایەك کە کۆمیتەی شارەکان دەیکەن.

ئەی هێزە چەکدارو سیاسییەکانی کوردستان و عیراق لەئاستی پێویستییەکانی دۆخی شۆڕشگێڕانەی ئێستای کوردستاندا بن، خۆتان لەشەڕی لابەلاو تەقاندنەوەی ناکۆکیی لاوەکی دور بگرن... با بەهەمووومان سەر بکەینە سەر دوژمنی گەلەکەمان با بەهەمووومان بەشداری راپەڕینی گەلەکەمان بین و تەرکیز بکەینە سەر رژێمی فاشستی بەغداو دامودەزگاکانی...

ئەی ئەوانەی بەهۆشیاری یا لەڕووی بێ ئاگاییەوە بوونەتە نۆکەری چەك هەڵگری رژێم، بگەڕێنەوە ناو ریزی گەلەکەتان، وەرنە پاڵ هێزی پێشمەرگە. چەکەکانی جاشایەتی و جەیشی ئاشەعبی بکەنە چەکی پێشمەرگایەتی، هێزی پێشمەرگەش ئامێزی برایەتیی بۆتان گرتۆتەوە.

سەرکەوتن بێگومان هەر بۆ گەلە

کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

٧ی ئایاری ١٩٨٢.

پاشکۆی ژمارە ٢

لێبوردنی گشتی لەچەك هەڵگرەکانی رژێمی عیراق

ئەی لەشکری عیراق: لەشکری مایس و تەمموز چەکی خۆتان ئاراستەی براکان و خوشکەکانی خۆتان مەکەن، بەڵکو رۆژی ئەوە هاتووە ئاراستەی سنگی دارو دەستە نیشتمان فرۆشەکەی سەددامی خوێنڕێژی بکەن و خۆتان بگەیەننە ریزی شۆڕشی عیراق کە بەرابەرایەتیی بەرەی نیشتمانیی نەتەوەیی دیموکراتی عیراق بەرپا کراوە.

هاونیشتمانانی بەڕێز: لەدڵۆپە دەریا دروست دەبێ و لەپریشکێکی بچوکەوە ئاگری زۆر گەورە دەکەوێتەوە، راپەڕینی خەڵکی کوردستانیش، لەم قۆناغەدا، ئەهمیەتێکی مێژوویی گەورەی هەیە بۆ خۆشکردنی زەمینەی راپەڕینی گەورەترو بەرینتر لەسەرانسەری عیراقدا بۆ کۆتایی هێنان بەحوکمی سێدارەو زیندان و شەڕ، حوکمی خیانەتی نیشتمانی و نەتەوایەتی.

بۆ پێشەوە بەرەو راپەڕینی تێکڕایی خەڵکی زۆرلێکراوی کوردستان لەپێناوی ئازادیی گیراوە سیاسییەکان و گەڕانەوەی خەڵکی ناوچە راگوێزراوەکان بۆ سەر زەوی و زارەکانی خۆیان...

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەبۆنەی راپەڕینی شۆڕشگێڕانەی خەڵکی کوردستانەوە بەم بەیاننامەیە بڕیاری لێبوردنی گشتی واتە عەفوی عام لەبەرواری ١٥ی ئایاری ١٩٨٢وە بەهەمرو چەکدارەکانی رژێم رادەگەیەنێ لەو تاوان و خیانەتانەی بەرامبەر گەل و نیشتمان بەرامبەر یەکێتیی نیشتمانی و هێزی پێشمەرگە تائێستا کردوویانە، بەو شەرتەی ئیتر دەست لەخیانەت و خراپە هەڵبگرن و

پێنەوە ریزی گەل و ناو پێشمەرگە:

١- لێبووردنی گشتی ئەم تاقمانە دەگرێتەوە:

ئە- جاشەکان، جگە لەشەخسی ئەم چەند خائینە (قالە فەرەج، تەحسین شاوەیس، رەشوی سالح، سالەی خەیات، عاسی رەوە، جەمال رینگو، عەریف بابەکر، حەمەخان، عەباس بایزی بالواغا).

ب-جاشە شەعبییەکان.

ج-ئەمن و ئیستیخبارات و موخابەراتی مەنزومە.

د-چەکدارەکانی سەر بەحزبی فاشیستی دەسەڵاتدارو حزبە کارتۆنییەکان و نەقابەو ئیتیحادەکانی رژێم.

٢-چەکدارەکانی رژێم چ بەتاك و چ بەکۆمەڵ دەتوانن بگەڕێنەوە بۆ لای تیپ و لقەکانی یەکێتی، یاخود بۆ لای بارەگاکانی سەرکردایەتی، پێشوازییان لێدەکرێ.

٣-لەسەر هەموو تیپ و کەرتەکانی هێزی پێشمەرگەو لەسەر هەموو لق و ناوچەکانی یەکێتی پێویستە کە بەحورمەتەوە پێشوازیی هەموو ئەوانە بکرێ کە پەیوەندی دەکەن و دەگەڕێنەوە باوەشی گەل و نیشتمان.

لەهەمان کاتدا وریای ئەوەبن کە دوژمن نەتوانێ کەڵك لەم فرسەتە وەربگرێ بۆ ناردنی جاسوسەکانی خۆی بەنیازی پیلان گێڕان و دەست وەشاندن.

کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

١٩٨٢/٥/١٤

پاشکۆی ژمارە (٣)

بەیاننامەی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بەبۆنەی راپەڕینی خەڵکی کوردستانەوە

لە ٢٤ی نیسانی ١٩٧٤دا، فاشیستەکانی بەغدا، لەهێرشی پەلاماردان و وێران کردن و بێدەنگ کردنی دەنگی رەوای گەلی کورد، شاری قەڵادزێیان کردە گۆمی خوێن و دەیان رۆڵەی گەلەکەمان لەو کارەساتە ناخۆشەدا شەهید بوون.

لەهەشتەمین ساڵڕۆژی ئەو شەهیدە نەمرانەدا، کۆمەڵانی خەڵك لەشاری قەڵادزە و سلێمانیدا بێ گوێدانە زەبروزەنگی دوژمن، رژانە سەر شەقامەکان و بیرەوەریی شەهیدانی ئەو دەستدرێژییە نامرۆڤانەیەیان کردەوە. پیاوەکانی دەزگا داپڵۆسێنەرەکانی رژێمی بەغداش بەهەمان گیانی فاشییانەو رق و کینەی زیاتر لەجاران، بۆ ترساندن و تۆقاندنی خۆپیشاندەران و بۆ کپ کردنی راپەڕینی خەڵکی کوردستان کەوتنە گیانی خەڵکی و لەشاری قەڵادزەی قارەمان بەتوندی بەرەنگاری خۆپیشاندەران بوونەوەو لەم میانەدا دایکە ئامینەو خوشکە ئەوبەری سەربەرز بەگوللەی دوژمنانی گەلی عیراق شەهید کران... خوێنی پاکیان رژایە سەر شەقامەکان، پێیەوەی رەفتاری دڕندانەو داپڵۆسین و کوشتن و بڕین بتوانن ترس و لەرز بخەنە دڵی کۆمەڵانی خەڵك و چاوی پڕ هیوامان بشکێنن و بێ ئەوەی بتوانن بەر بەخۆپیشاندان و راپەڕینەکانیان بگرن. ئەوە بوو راپەڕینی جەماوەر زۆربەی شارەکانی کوردستانی گرتەوە، کرێکاران و خوێندکاران و جوتیاران و کاسبکاران و باقی کۆمەڵانی خەڵك لەرانیەو چوارقوڕنەو ئۆردوگای بەستەستێن و پێماڵك و شانەدەری و سیروان و سورەقەڵات و تەوسوران و سەیدسادق و بەکرەجۆو شاری کۆیە و هەولێر و هەڵەبجە و باقی شارو شارۆچکەو ئۆردوگا زۆرەملێییەکانی گرتەوەو رۆژ بەڕۆژ گوڕو تەوژمی راپەڕینەکانی جەماوەر توندتر دەبن و زیاتر پەرە دەسێنن و کوردستان لەژێر پێی داگیرکەران دا دەهێننە لەرزین... دوژمن لەسەر ئەنجامی ئەم هەڵچوونەی جەماوەردا ترس و سام دایگرتووە، ئەو راپەڕینانەش لەشارەکاندا، بەپێی هەلومەرجی تایبەتی، شێوەی جۆراوجۆری بەخۆیەوە گرتووە.

هاونیشتمانانی تێکۆشەر:

راپەڕینەکانی ئێوە لەشارەکانی کوردستاندا، مایەی وەرچەرخانێکی گرنگ و کاریگەرە، کە بزووتنەوەی رزگاریی نیشتمانیی کوردستان دەخاتە سەردەمێکی نوێترو گەشەکردوتری خەباتی شۆڕشگێڕانە... خەباتی چەکدارانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دژی داگیرکردنی کوردستان و تواندنەوەی نەتەوەی کورد، دژی دیکتاتۆری و زەوت کردنی مافە دیموکراتییەکانی خەڵکی عیراق، لەپێناوی رزگاریی نیشتمانی و سەربەستیی نەتەوایەتیدا، لەپێناوی دیموکراتی بۆ عیراق و گەشەکردنی کۆمەڵایەتیدا پێ دەنێتە پلەیەکی نوێ، کە بزووتنەوەی جەماوەر تیا هەڵدەستێتەوە بەگوڕو تەوژمێکی بەهێز بەرەو تەقینەوە دەچێ، خەبات و درێژە پێدانی دەبێتە کاری جەماوەر، خەباتی چەکدارانەو رێکخراوەییش توندوتۆڵ بەخەباتی بەربڵاوی جەماوەرەوە دەبەسترێتەوەو راپەڕین هەموو شوێنێکی کوردستان دەگرێتەوەو دەبێتە پێشڕەو و هاندەرو بەرزکەرەوەی بزووتنەوەی جەماوەر لەسەرانسەری عیراقدا، واتە بەرپاکردنی راپەڕینی کۆمەڵانی خەڵکی عیراق و هێرش بۆ سەر قەڵاکانی رژێمی خوێناویی حوکمی دیکتاتۆری بەغداو روخاندنی تەواوی.

هاونیشتمانانی تێکۆشەر:

درێژەدان بە راپەڕینی شارەکانی کوردستان لەم هەلومەرجە لەبارەدا، لەلایەک زۆر بۆ رژێم دەبات و بنچینەکانی لەکوردستاندا لەق دەکا و چیتر دەزگا سەرکوتکەرەکانی رژێم شۆڕشی گەلی کوردستانیان پێ دانامرکێنرێتەوە، لەلایەکی تریشەوە دەبێتە هاندەی شارەکانی تری عیراق و خەباتی شۆڕشگێڕانەی کوردستان بەهی باقی کۆمەڵانی خەڵکی عیراقەوە دەبەستێتەوە، ئەوساش رژێم ناتوانێ بەتەنها بەگژ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندا بچێ و جامی قین و داخی شۆڤێنییانەی بەگەلی کورد بڕێژێت.

وا سەرەتای وەڵامدانەوەی کوردستان، لەلایەن جەماوەری راپەڕیوی موسڵ و گەڕەکی مەعقەلی بەسرەو برا تورکمانەکانەوە لەڕۆژانی ٨-١٩٨٢/٥/٩ دەستی پێکردووە... بۆیە دەبێ ئێمەش گیانی برایەتی و هاوخەباتیی دژی رژێم قووڵ بکەینەوە، زیاتر لەجاران هاوخەباتیی گەلی کورد لەگەڵ عەرەب و تورکمان و باقی کەمە نەتەوایەتییەکان بسەلمێنین.

راپەڕینی گەلی کوردستان، لەشارو لەشاخ، گەشەکردن و پەرەسەندنی شێوەکانی خەباتی چەکداری، خەباتی نهێنی و ئاشکرای رزگاریی نیشتمانی، لەکاتێکدا گڕو بڵێسەی بەرەو هەموو شارەکانی عیراق دەچێ کە تەرازووی هێزەکان لەقازانجی گەل و دژی رژێم دەگۆڕدرێ.

وا رژێمی بەغدا، لەئەنجامی ٢٠ مانگ شەڕی ناڕەوا لەگەڵ ئێراندا، شەکەت و ماندوو بووە. لەگەڵ ئەوەشدا کە هەموو توانای ماددی و بەشەریی عیراقی خستۆتە دەم بەرداشی ئەو شەڕە سەختەوە... هەزاران رۆڵەی خەڵکی عیراقی تیا بەکوشت داوەو هەزارانی تریش بەدیل گیراون و سەدانیش سەقەت و پەککەوتە بوون... ئێستەوەی لەنارەزووی کەللەی گەرمیی رژێم بەولاوە قازانجێکی گەل و نیشتمانی سەرانسەری عیراقی تێدابێ. لەبەر ئەوە تا دێ چارەی رژێم لای کۆمەڵانی خەڵك رەشترو دزێوتر دەبێ و بێزاری و ناڕەزاییش زیاتر پەرە دەسێنێ.

دەربازکردنی عیراق لەو شەڕە گرانە، دەربازکردنێکی تا سەرو هێنانەدیی دیموکراتی لەعیراقداو ئۆتۆنۆمیی راستەقینەش لەکوردستاندا، بەرادەیەکی گەورە بەندە بەدرێژەکێشان و سەرکەوتنی ئەو راپەڕینە فراوانەی جەماوەرەوە، کە دەتوانێ هەموو چین و تاقمە نیشتمانپەروەرو دیموکراتە شۆڕشگێڕەکان هەر یەکەمیان بەهۆی کۆمەڵێك گیروگرفتەوە رابکێشێتە کۆڕی خەبات کە دەتوانێ هەموو کێشە کەڵەکە بووەکانی جەماوەر چارەسەر بکاو کۆمەڵ بخاتە سەر شاڕێی گەشەکردنی ئاسایی.

با راپەڕین، مانگرتن و خۆپیشاندان و هەموو شێوەیەکی تری بەرەنگاریی بەردەوام پەرە بسێنێ، چونکە باشترین رێگەی دەربازبوون لەزوڵم و زۆرو گیروگرفتەکانی ئەمڕۆ لەراپەڕینی جەماوەردا خۆی دەنوێنێ، درێژەکێشانی راپەڕین، رژێم بەتەنها دەخاتە لایەك و هەموو جەماوەریش لەلایەکی ترەوە کۆ دەکاتەوەو رۆژ لەدوای رۆژ، لەگەڵ رەوتی راپەڕینەکەدا زیاتر رووی دزێوی رژێم دەردەکەوێ و بێ تواناییی دەزگاکانی بەرامبەر جەماوەر زیاتر دەسەلمێ و لەکۆڕی راپەڕین و سەرکەوتنی راپەڕینەکەدا هەموو دەزگا سەرکوت کەرەکانی رژێم تێك دەشکێن و تا سەر لەدەزگا بیرۆکراتی و دەزگاکانی داپڵۆسین رزگار دەبین.

هاوڕێیان و دۆستانی تێکۆشەری کۆمەڵە:

بۆ ئەوەی ئەو راپەڕینە زیاتر گەشە بکاو بەردەوام بێ. رێگەی هاوکاری و برایەتی لەگەڵ تێکۆشەرانی باقی حزب و لایەنە نیشتمانییەکانی کوردستان و عیراقدا بگرنە بەر، گیانی برایەتی و یەکێتیی خەباتی هاوبەش لەگەڵ باڵەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان توندو تۆڵتر بکەن و ژیرانە و بە پەرۆشەوە بچن بەدەنگ بانگەوازو بەیاننامەکەیەوەو تواناتان بۆ بەهێزکردن و پەرەسەندنی راپەڕینی جەماوەر زیاتر یەکخەن... دەبێ ئەمڕۆ ئەو راستییە بسەلمێنن کە نموونەی تێکۆشەری چالاك و تەباو گونجاون لەگەڵ باقی تێکۆشەرەکانی تری حزب و لایەنە نیشتمانییەکانی تردا و بەهۆی جەماوەرەوە کاری جەماوەر ئەنجام دەدەن و داینەمۆی جوڵانەوەی جەماوەرو داهێنەری شێوەی نوێی خەبات و راپەڕینن بەبێ ئەوەی رێگە بدەن ئەو راپەڕینە سروشتی جەماهیریی خۆی لەدەست بداو گیانی حزبایەتیی تەسك خۆی بەسەردا بسەپێنێ.

ئەی تێکۆشەرانی هێزە نیشتمانییەکان:

ئەندامان و لایەنگرانی خۆتان هاندەن، تا زیاترو چالاکانەتر، بەشداریی راپەڕینی جەماوەر بکەن و ئاکۆکیی لاوەکی بەلاوە بنێن و بەهەموو تواناوە، لەخۆشکردنی ئاگری راپەڕینی هەموو شارو شارۆچکەیەکی کوردستاندا. لەراپەڕینی سەرانسەری عیراقدا، خەبات ئاڕاستەی روخاندنی رژێم و سەرکەوتنی راپەڕینی جەماوەر بکەن.

هاونیشتمانانی تێکۆشەر:

وا خەریکە لەپریشکە بچکۆلەکەی قەڵادزەی قارەمان ئاگرێکی زۆر گەورە بکەوێتەوە، زۆربەی شارو شارۆچکەکانی کوردستانی گرتۆتەوە، پەڕیوەتەوە بۆ موسڵ و بەسرە، بەتێکۆشانی نەسرەوتی ئێوەو خۆڕاگرتن و پشووی درێژی ئێوە وەرچەرخانێکی گرنگ بەخۆیەوە دەگرێ و سەرانسەری عیراق دەگرێتەوەو ڕژێمی ئاگرو خوێن دەڕوخێنێ و کۆتایی بەشەوی عیراق دێ.

بۆ پێشەوە

بەرەو ڕاپەڕینی تێکڕای کۆمەڵانی خەڵکی لەپێناوی ئازادیی گیراوە سیاسییەکان، گەڕانەوەی خەڵکی ناوچە ڕاگوێزراوەکانی کوردستان...

بەرەو ڕوخاندنی ڕژێم و هێنانەدیی دیموکراتی بۆ عیراق و ئۆتۆنۆمیی ڕاستەقینە بۆ کوردستان...

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان
ـناوەندـ
١٩٨٢/٥/١٠

پاشکۆی ژمارە (٤)

بەیاننامەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان سەبارەت بەپشتگیری کردنی ڕاپەڕینی قەڵادزێ

ئەی جەماوەری بەشەرەفی شاری قەڵادزێی ڕاپەڕیوو قۆڵ و باسك لێ هەڵماڵیوو چاونەترس و بێ پەرواو بێباك لەبەردەم یەکێك لەدڕندەترین شێوازی فاشیزم لەجیهاندا بەپیر بانگەوازی یەکێتیی نیشتمانی و لیژنەی ناوچە تێکۆشەرەکەتان هاتوون لەسەر شەقام و کۆڵانەکانی شارە جگەر سوتاوەکەتان کە چەند ساڵ لەمەوبەر ڕژێمی ڕەگەزپەرست بەخوێنی گەشی ئێوەی خانەخوێ و میوانە ئازیزەکانتان سوری کرد. دەنگی ئازادیی دەردەبڕن و بیرەوەریی ئەم یادە خوێناوییە دەکەنەوە.

ئەم ڕاپەڕینە دلێرانەیەتان کە مەترسییەکی گەورەی خستۆتە دڵی ڕژێمەوە مزگێنییەکی دڵخۆشکەرە کە یەکێتییە تێکۆشەرەکەمان بەهەموو باڵەکانییەوە توانیویەتی بەخەباتی نەپساوەی چەندەها ساڵەی جێگەی خۆی لەناو دڵی جەماوەردا بکاتەوەو وانەیەکی بەنرخی لەئەزموونی خەباتی گەلە کۆڵنەدەرەکەمان سەلماندۆتەوە کە خەباتی پشت بەستوو بەجەماوەر تاکە ڕێگەی زامن کردنی سەرکەوتن و ڕزگاریی نیشتمانییە، هیچ هێزێکیش نییە کە بتوانێ ڕەوتی مێژوو و ویستی جەماوەر بوەستێنێ یا کڵپەی داگیرساویان بکوژێنێتەوە.

بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانیش کە لەناسکترین دەمدا پشت بەستو بەتوانای جەماوەر هەڵساوەتەوەو ئاڵای خەباتی هەڵگرتووەو ئەوپەڕی پشتگیریی خۆی بەناوی هەموو ئەندامان و کادران و لایەنگرانی خۆی لەم ڕاپەڕینە قارەمانانەی ئێوەدا دەردەبڕێ بەو ئاواتەی ئەم پریشکە ئاگرە بتەنێتەوەو هەموو کوردستانی داگیرکراومان بگرێتەوەو داگیرکەرانی لول بداو تاکو ئەبەد بیان پێچێتەوە.

پرسەو وەفاداریشمان بۆ شەهیدانی کۆن و تازەی قەڵادزێ دووبارە دەکەینەوە.

نەمری و سەربەرزی بۆ شەهیدانی ڕێگەی ڕزگاری خوشکە سنەوبەرو دایکە ئامینەو هاوڕێکانی.

مردن و سەرشۆڕی بۆ ڕەگەز پەرستە ڕەفتار فاشییەکانی بەغدا.

ناوەندی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان
گوڵانی ١٩٨٢

قەلاسنج (شەڕ)

شەڕێکی پێنج سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر و هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی قەڵاسنج لەناوچەی شەقڵاوە لە ٢٧ی کانونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا یەك ئەفسەرو یەك باشچاوەش و ٢١ سەرباز کوژران.

قەڵبەزە (شەڕ)

پێکدادانێکە لە ٩ی ئازاری ١٩٧٧ لەگوندی قەڵبەزە لە ناوچەی دەربەندیخان لەنێوان پێشمەرگەو سوپای عیراقدا. کە سێ سەعاتی خایاند، لەئاکامدا ٣ سەرباز کوژران و ئەفسەرێك بریندار بوو. پێشمەرگە زیانی نەبوو.

قەندیل (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ١٨ی تەموزی ١٩٧٧دا هێرشی هێنا بووە سەر چیای قەندیل. شەڕەکە دوانزە سەعات درێژەی کێشاو تێیدا هەلیکۆپتەرێك پێکراو لەگۆمی کرمەسوران کەوتە خوارەوە.

ک

کارزان (تیپی مۆسیقا)

تیپێکی مۆسیقایە بەهەوڵ و کۆششی ئاراس ئیبراهیم لەساڵی ١٩٨١ لەگوندی تۆژەڵە دامەزرا. سەرەتا سەر بەمەکتەبی راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو. لەماوەی نێوان ١٩٨١- ١٩٨٣ چەند ئاهەنگێکی لەناوزەنگ و زەڵێ گێرا، بەڵام دوای گواستنەوەی بارەگاکانی یەکێتی لەتۆژەڵەو ناوزەنگ و زەڵێ، چالاکیی نەماو هەڵوەشایەوە.

ساڵی ١٩٨٣ لەگەڵ دروستبوونی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستاندا، تیپەکە بەهەوڵ و کۆششی کۆمیتەی شاخی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستان دامەزرایەوەو لەساڵی ١٩٨٤ ئاهەنگی نەورۆزی لەسورداش ئەنجامدا. لەماوەی نێوان ١٩٨٣- ١٩٨٦ سێ کاسێتی تۆمار کرد، بەڵام دواتر چالاکیی خۆی هەڵپەسارد تا لەهەلومەرجێکی باشتر بکەوێتە کار.

ساڵی ١٩٩٠ تیپەکە بۆ دواجار کەوتەوە کارو لەشاری سەقز بەشداریی لەفیستیڤاڵی نەورۆزو هەڵەبجەدا کرد. لەم فیستیڤاڵەدا تیپەکە بەرهەمی جیاوازی لەچاو ئەوانەی پێشوو پێشکەش کرد، بەتایبەتی کۆراڵی داستانی هەڵەبجە.

ساڵی ٢٠٠٦ بەهەوڵ و رەنجی کاروان رەئوف بەشێك لەبەرهەمەکانی تیپەکە خرایە سەر سیدی، بەڵام کۆکردنەوەی هەموو بەرهەمەکان و گواستنەوەیان بۆسەر سیدی بۆ ساڵی ٢٠٠٨ دواکەوت، کاتێك مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان بودجەی پرۆژەکەی دابین کرد. پاش ئەوەی کە ئەوزاد حەمید لەرادیۆی خاك لەسلێمانی کەوتە پاککردنەوەو فلتەر لێدانی بەرهەمەکان، هەر ٤٣ بەرهەمی تیپەکە لەئەلبومێکی قەشەنگی چوار کاسێتی کۆکرانەوە. نامیلکەیەکی بچوکیش لەگەڵ ئەلبومەکەدا هاوپێچ کرا کە نارام عەلی دیزاینی کردووە، ئاراس ئیبراهیم و هێدی محەممەد تایپیان کردووەو ئاراس ئیبراهیم و شوان کابان پێیدا چوونەتەوە.

لیستی ئەندامە کاراکانی تیپەکە لەساڵانی ١٩٨١- ١٩٩٠:

مۆسیقاژەنەکان:
ئاراس ئیبراهیم (١٩٨١- ١٩٩٠)
هۆشیار ئەحمەد (١٩٨١- ١٩٨٦)
شوان کابان (١٩٨١- ١٩٩٠)
رزگار ئیسماعیل (١٩٨١- ١٩٨٦)
سالار ئەحمەد (١٩٨١- ١٩٨٤)
دلێر ئیبراهیم (١٩٨٢- ١٩٩٠)
توانا سلێمان (١٩٨٣- ١٩٨٧)
ئاسۆ کاکەیی (١٩٨٣- ١٩٨٦)
بەرزان کەریم کابان (١٩٨٣- ١٩٨٦)
دڵشاد مستەفا (١٩٨٣- ١٩٩٠)
سۆران جەلال (١٩٨٦- ١٩٩٠)
ئەو ئەندامانەی بۆ ماوەیەك لەتیپەکە بوون:
هیوا زەندی (١٩٨١- ١٩٨٢)
مەجید خۆشناو (١٩٨١- ١٩٨٣)
بەختیار ئەحمەد (١٩٨١- ١٩٨٢)
خالید رەزا ساڵح (١٩٨١- ١٩٨٢)
ئەحمەد کەرکوکی (١٩٨١- ١٩٨٢)
مستەفا کەمال (١٩٨١- ١٩٨٢)
کامەران مەجید (١٩٨١- ١٩٨٢)
کۆرسی هەمیشەیی:
فەرهاد مەلا رەسوڵ (١٩٨٣- ١٩٨٦)
قوباد مەلا رەسوڵ (١٩٨٣- ١٩٨٦)
ئازاد چالاك (١٩٨٣- ١٩٨٦)
بەختیار عومەر (١٩٨٣- ١٩٩٠)
کاوە محەممەد (١٩٨٣- ١٩٨٦)
گۆرانیبێژەکان:
ئازاد خانەقینی (١٩٨١- ١٩٨٦)
حەمە جەزا عەلی (١٩٨١- ١٩٩٠)
سەلام ئەحمەد فارس (١٩٨١- ١٩٩٠)
عەبدولقادر حەسەن (١٩٨١- ١٩٨٤)

سیار بامەڕنی (١٩٨٦- ١٩٩٠)
جەلال عەزیز رەسوڵ (١٩٨٦- ١٩٩٠)
عەتا حاجی عەلی (١٩٨٥- ١٩٩٠)
بەرهەمەکانی تیپەکە بەپێی ساڵەکان بەمجۆرەن:
ساڵی ١٩٨٣: ٨ بەرهەم.
ساڵی ١٩٨٥: ١٨ بەرهەم.
ساڵی ١٩٨٦: ١١ بەرهەم.
ساڵی ١٩٩٠: ٦ بەرهەم

کارەساتی هەکاری

دەستەواژەیەکە لەئەدەبیاتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا بۆ ئاماژەکردن بۆ لەبەر یەکهەڵوەشانەوەی هێزێکی گەورەی یەکێتی لەساڵی ١٩٧٨ لەناوچەی هەکاریی تورکیا بەکار دەهێنرێ. لەمانگی نیساندا لەکۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتی لەنۆکان، بڕیار لەسەر سێ مەسەلەی گرنگ درا. یەکێکیان دانانی بارەگای سەرکردایەتی بوو لەناوچەی سێ سنوری عیراق- تورکیا- ئێران و ئەویتر ناردنی هێزێکی گەورەی پێشمەرگە بوو بۆ سەر سنور بۆ وەرگرتنی وەجبەیەکی گەورەی چەك کە نیاز وابوو لەقامیشلۆوە لەسوریا بەناو تورکیادا بگاتە ناوچەی برادۆست. سێیەمیان، بەهێزکردنی هەرێمی بادینان کە حسێن بابە شێخ فەرمانەدی بوو.

بەم پێیە، بڕیار درا هێزەکە بە سێ بەش بچێ. بەشی یەکەم ٣٠٠ پێشمەرگە زیاتر بوو، نزیکەی نیوەی چەکدار بوو، وا دانرا کە لە ١٩ی نیسانی ١٩٧٨ بەڕێ بکەوێ و لەسەرەتای ئایار لەناوچەی برادۆست بێ. سەرکردەکانی ئەم بەشە بریتی بوون لە خالید سەعید (ئەندامی مەکتەبی عەسکەری و ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان)، حسێن بابە شێخ (فەرماندەی هەرێمی بادینان)، مەحمود عەبدولڕەحمان (فەرماندەی هەرێمی شارباژێڕ)، رەئوف مستەفا (فەرماندەی هەرێمی پێنجوێن)، حامید حاجی غالی (یاریدەدەری فەرماندەی هەرێمی یەکی هەورامان و شارەزوور).

بەشی دووەمی هێزەکە نزیکەی ٥٠٠ پێشمەرگە دەبوو، نزیکەی ٣٥٠ی چەکدار بوو، وا دانرابوو لە ٢١ی نیسان، پاش دوو رۆژ لەبەڕێ کەوتنی بەشی یەکەم بەرەو برادۆست بەڕێ بکەوێ. سەرکردەکانی ئەم بەشە بریتی بوون لە عەلی عەسکەری (فەرماندەی هێزی پێشمەرگە)، تایەر عەلی والی (ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی و ئەندامی مەکتەبی عەسکەری)، سەید کاکە (ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی و فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر)، تالیب رۆستەم (فەرماندەی هەرێمی ٦ی پشدەر)، جەواد پێندەری (یاریدەدەری فەرماندەی هەرێمی چەمی رەزان).

بەشی سێیەمی هێزەکە نزیکەی ١٥٠ پێشمەرگە دەبوو کە زۆربەیان چەکدار بوون و سکرتێری گشتیی یەکێتی و سکرتێری کۆمەڵەو نوێنەرانی کۆمیتەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان و پاسۆکی لەگەڵدا بوو. وا دانرا بوو ئەم بەشە پاش جێگیربوونی دوو بەشەکەی تر بەرەو ناوچەی برادۆست بەڕێ بکەوێ.

بەشی یەکەمی هێزەکە بەناو ئێراندا سنوراو سنور کەوتە رێ و لەنزیك حاجی ئۆمەران ناودیوی عیراق بوو، بەبێ کێشە گەیشتە ناوچەی برادۆست و لەوێ جێگیر بوو. پاش تێپەڕینی ئەم هێزە بەناو ئێراندا، حکومەتی ئێران کەوتە خۆ ئامادەکردن بۆ کۆنترۆڵ کردنی سنور. لەتورکیاش سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان هاوپەیمانی لەدژی یەکێتی لەگەڵ بەشێکی خێڵەکانی ناوچەی هەکاری دروست کرد.

بەشی دووەم و سێیەمی هێزەکە لەقەندیل درایە بەر تۆپی ئێران و لەو ماوەیەدا سوپای ئێران بەناوی پەیمانی سەنتۆوە مانۆڕێکی فراوانی لەسەر سنور ئەنجام دا. بەشی دووەمی هێزەکە لەسەرەتای مانگی ئایاردا بەناو ئێراندا سنوراو سنور هەڵکشاو لەڕێگادا هێزەکانی ئێران لەچەند شوێنێك تۆپ بارانیان کرد. لەدیوی عیراقیش، لەگەڵ پەڕینەوەی هێزەکەدا لەخرێنە هێزەکانی عیراق بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەر پەلاماریان دا.

جوڵاندنی هێزێکی وا گەورە کارێکی ئاسان نەبوو، بەتایبەتی کە بەپێی پێویست پێداویستییە لۆجستیکییەکان بۆ هێزەکە دابین نەکرابوون و هیچ خۆئامادەکردنێکیش بۆ ئەگەری دەستتێوەردانی راستەوخۆو ناڕاستەوخۆی دەرەکی نەکرابوو.

بەپێچەوانەی ئەو بەرنامەیەی کە دانرابوو، بەشی یەکەم و دووەمی هێزەکە پاش یەکگرتنەوەیان لەبرادۆست، هیچ بارەگایەکیان دانەناو بۆ خۆپاراستن لەهێرشەکانی عیراق، چوونە ناو سنوری تورکیا. لەوێشەوە سەرکردەکانی هێزەکە پەیوەندییان بەبنکەی قامیشلۆوە کرد لەسوریاو هەماهەنگییان

لەگەڵدا کرد بۆ ناردنی چەکەکان. لەبەر گەورەیی وەجبەی چەکەکەو بۆ کۆنترۆڵ کردنی شێوەی دابەشکردنی چەکەکان، سەرکردەکانی هێزەکە بڕیاریان دا بچنە ناو قوڵایی ناوچەی هەکاری و وردە وردە بەرەو رۆژئاوا بڕۆن تاکو لەشوێنی وەرگرتنی چەکەکان نزیك ببنەوە.

لەهەکاری پڕوپاگەندەیەکی زۆر دژی هێزەکانی یەکێتی کرابوو، ئەم پڕوپاگەندانە کەشێکی یارمەتیدەریان بۆ دژایەتی کردنی هێزەکانی یەکێتی لەناو خێڵەکان پێکهێنا. چوونی هێزەکە بۆ قوڵایی ناوچەکە بە نەشارەزایی و ئامادە نەبوونی خێڵەکان بۆ پێشکەش کردنی هیچ کۆمەکێکی لۆجستیکی، کاریگەریی خراپی لەسەر ئامانجەکانی پرۆسەکە بەجێ هێشت. لەوەش خراپتر، هێرشی کتوپڕی خێڵەکان بۆ سەر هێزەکە هەموو پرۆسەکەی شێواند. لەناوەڕاستی ئایارەوە تا ١٩ی حوزەیران پێکدادانی سەخت لەهەکاری لەنێوان هێزی پێشمەرگەو خێڵەکان روویداو لەکۆتاییدا بە لەتوپەت بوونی هێزەکە کۆتایی هات.

لەم کارەساتەدا یەکێتی نزیکەی ٨٥./ی هێزی پێشمەرگەی خۆی لەدەستداو ژمارەیەکی زۆر لەسەرکردەو کادیرەکانی بەدیل گیران، هەندێکیان بەدیلی لەناو بران و بەشێکیان پاش ماوەیەك ئازاد کران و هەندێکیشیان توانییان رابکەن. جگە لەکوژران، ژمارەیەکی زۆری پێشمەرگەکان ناچار بوون خۆیان رادەستی هێزەکانی عیراق بکەنەوەو بەشێکی زۆریشیان پاش دیل کردنیان ناچار کران خۆیان رادەستی هێزەکانی عیراق بکەنەوە، لەوانە ژمارەیەکی زۆریان دواتر پەیوەندییان بەهێزی پێشمەرگەوە کردەوە.

ناکامەکانی ئەم کارەساتە لەسەر ئاستی دەرەوە، بوونە مایەی پەرەپێدانی دوبەرەکی و تاوسەندنی ململانێی نێوان دوو باڵە سەرەکییەکەی بزووتنەوەی کوردو لەسەر ئاستی ناوەوە بوونە هۆی بەهێزبوونی باڵی چەپی ناو یەکێتی کە خۆی لەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستاندا دەبینییەوە.

کارێزە (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە کە پێشمەرگەکانی هەرێمی ٤ لەکارێزە لەچوارتا ئەنجامیان داوە. لەو چالاکییەدا پێشمەرگەکان لە ٨ی تەموزی ١٩٧٨دا بە ئار بی جی لەسەربازگەی کاریزەیان دا. هێرشەکە هیچ زیانی گیانیی لەهێزەکانی ناو سەربازگە نەدا، بەڵام تێکشکانی دوو ئۆتۆمبێلی سوپای لێ کەوتەوە.

کامەران عومەر حسێن*

پێشمەرگە. ناسراو بە کامەرانی مام عومەر نەجار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦١ی شاری کەرکوك. لەشار پەیوەندیی بەرێکخستنە نهێنییەکانەوە نەبوو. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٢ی کەرکوك ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

سەرەڕای کورتیی ژیانی پێشمەرگایەتیی، بەڵام لەو ماوەیەی کە تێیدا پێشمەرگە بووە، بەشداریی لەزۆربەی نەبەردو چالاکییەکانی سنوری هەرێمەکەی کردووە.

لە ٥ی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی قازان لەنزیك تاسڵوجە، لەگەڵ دە پێشمەرگەو کادیردا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ٢ی کەرکوك، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی سەربازو کۆماندۆو جاشدا شەهید کرا.

کانی بێریز (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگەکانی هەرێمی ٧ی باڵەکە لە ١٩ی ئایاری ١٩٧٩ لەنزیك گوندی کانی بێریز لەناوچەی باڵەکایەتی. لەم چالاکییەدا پێشمەرگەکان لەنێوان ئەو چەند رەبیەی کە سوپای عیراق لەدەوروبەری گوندەکەی دانابوو، بۆسەیان نایەوەو لەئەنجامدا ژمارەیەك سەرباز کەوتنە ناو بۆسەکەو گوللەباران کران.

لەئاکامی ئەم چالاکییەدا ٧ سەرباز کوژران و دەستکەوتی هێزی پێشمەرگەش یەك رەشاشی سیخۆی بوو.

کانی بیشوو (شەڕ)

شەڕێکە لەکانی بیشووی نزیك گوندی دڕی لەماوەت لەنێوان هێزێکی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لە ٢١ی حوزەیرانی ١٩٧٨. هێزەکەی سوپا لەدەمەو بەیانیدا

نابلۆقەی دەستەیەك پێشمەرگەی دا بەفەرماندەیی ئەحمەد فەتحوڵڵای یاریدەدەری فەرماندەی هەرێمی ٣ی شارباژێر.
پاش شەڕێکی دەستەویەخە ئەم پێشمەرگانە شەهید کران:
١-ئەحمەد فەتحوڵڵا (سلێمانی) کادیری پێشکەوتووی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان، ٢-خانەی موعینی (مەهاباد)، ٣-عوسمان مەجید شوان (ماوەت)، ٤-جەزا مستەفا (چوارتا)، محەمەد حاجی عەلی (چوارتا)، فەرەیدون حاجی برایم (سلێمانی).
سێ پێشمەرگەش بە بەرینداری بەدیل گیران کە بریتی بوون لە ١-ساڵح محەمەد ئەحمەد (مەروێ)، ٢-برایم وەیس فەتاح (موسەك)، ٣-مستەفا حاجی محەمەد (دەمرکان).
پێشمەرگەکانی تری دەستەکە توانییان لەهێرش و نابلۆقەکە دەرباز بن.

کانی خان (شەڕ)

پێکادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عێراق لەگوندی کانی خان لەپێنجوێن لە ٢٥ی کانونی یەکەمی ١٩٧٧. لەم شەڕەدا کە شەش سەعاتی خایاند، دوژمن ٣٩ سەربازی لێ کوژراو بریندار بوو. لەهێزی پێشمەرگەش، پێشمەرگە محەمەد حەسەن (خەڵکی دەربەندیخان) شەهید بوو.

کانی ژاژەڵە (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگەکانی هەرێمی ٣ لەگوندی کانی ژاژەڵەی نزیك شاری چوارتا. لەو چالاکییەدا پێشمەرگەکان لە ١٤ی تەموزی ١٩٧٨دا بۆسەیان بۆ کۆمەڵێك سەرباز لەگوندی ژاژەڵە نایەوەو دایاننە بەر دەستڕێژی گوللە. لەئاکامدا دوو سەرباز کوژران و یەکێکیش بریندار بوو.

کانی شیلان (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عێراق لەنزیك گوندی کانی شیلان لەچیای ئاسۆس لەدوکان لە ١٨ی نیسانی ١٩٧٧، لەئاکامدا ١٧ سەرباز کوژران و بریندار بوون.
دوا بەدوای ئەم شەڕە، هێزەکانی سوپا ٢٠ هاووڵاتیی گوندی سەرتەنگیان گرت و بەتۆمەتی هاوکاری کردنی پێشمەرگە دایانن بەدادگا. دادگاش بۆ ماوەی ٥-٢٠ ساڵ حوکمی بەندکردنی بۆ دەرکردن.

کاوە ئەنوەر نادر خدر

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی ئیلینجاغی گەورە لەناوچەی کۆیە. بنەماڵەکەی بەڕەچەڵەك دەچێتەوە سەر شێخانی داسنی و باپیرە گەورەیان عەلی بەگی داسنییە کە لەسەدەی نۆزدەهەمدا میری ئێزدییەکان بوو.
ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەچوارچێوەی کەرتی رێکخستنی دەشتی کۆیە هەڵسوڕانی رێکخراویی خۆی بەڕێوە برد. لەسەرەتای هەشتاکاندا لەناو خوێندکارانی کۆیەو تەقتەق و زانکۆی سەلاحەددین لەهەولێر رێکخستنێکی فراوانی دروست کرد کە دواتر پۆلێکی لێ پێك هێنرا بەناوی پۆلی کازیوەوە.
هەڵسوڕان و جموجوڵی خۆی و هاوڕێکانی لەم ماوەیە، وای کرد بخرێنە ژێر چاودێریی دەزگای ئەمنی کۆیەوە. دوای ئەوەی کە چەند هاوڕێیەکی رێکخستنی ئاشکرا بوون و گیران، کۆیەی بەجێ هێشت و پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. لەم سەروبەندەدا وەك کادیرێکی سەر بەکەرتی رێکخستنی دەشتی کۆیە بەردەوام بوو لەسەر سەرپەرشتی کردنی پۆلی کازیوە، سەرباری سەرپەرشتی کردنی رێکخستنەکانی گوندەکانی رۆژئاوای کۆیە.
ساڵی ١٩٨٤ سەرەڕای سەرپەرشتی کردنی پۆلی کازیوەو رێکخستنەکانی رۆژئاوای کۆیە، لێپرسراوەتیی سەرپەرشتیی کردنی بەشێکی شانەو پۆلەکانی کەرتی شەهید ئاودێریشی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٨٦ کرایە رابەری سیاسیی کەرتی ٦ی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر. لەقۆناغی دوای ئەنفالەکاندا، لەساڵی ١٩٨٨ بۆ ماوەی ١٤ مانگ بەبێ دابڕان لەڕەتلی پارتیزانەکانی دەشتی هەولێر درێژەی بەهەڵسوڕانی پێشمەرگایەتیی خۆی دا. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٩ کرایە لێپرسراوی رێکخستنی تیپەکانی هەورێ و مامەندەو قەندیل.
ساڵی ١٩٩١، یەك مانگ پێش هەڵایسانی راپەڕین و لەچوارچێوەی خۆ ئامادەکردن بۆ دەستەبەرکردنی پێداویستییەکانی

راپەڕینێکی سەرتاسەری، لەگەڵ هێزێکی پێشمەرگەدا دابەزییە خوارەوەو نامەو پەیامی سەرکردایەتیی گەیاندە شانە چەکدارەکانی بروسك لەهەولێر. دوای راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، کرایە لێپرسراوی کەرتی رێکخستنی تەقتەق و پاشان کرایە لێپرسراوی کۆمیتەی رێکخستنی تەقتەق. ساڵی ١٩٩٨ دانرا بەکارگێڕ لەفەرماندەییەکانی هێزی پێشمەرگەی سنوری سلێمانی.

ساڵی ٢٠٠٢ خولی فەرماندەیی سەربازیی کۆلیجی قەڵاچوالانی تەواو کردو بۆ ساڵی دواتریش خوێندنی لەکۆلێجی ئێوارانی یاسای زانکۆی سلێمانی تەواو کردو بڕوانامەی بەکالۆریۆسی یاسای وەرگرت.

ساڵی ٢٠٠٤ کرایە بەڕێوەبەری فەرمانگەی یاسایی لەوەزارەتی پێشمەرگەو لەپرۆسەی یەکخستنەوەی وەزارەتی پێشمەرگەدا کرایە بەڕێوەبەری گشتیی فەرمانگەی یاسایی وەزارەتی پێشمەرگە. ساڵی ٢٠٠٩ بڕوانامەی ماجستێری لەبواری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی تایبەت بەئاسایشی نەتەوەیی بەدەست هێنا.

دوو مەدالیای ڕێزلێنانی پێ بەخشراوە، یەکێکیان مەدالیای پارتیزانییە لەساڵی ١٩٩٢و ئەوی تر مەدالیای دانەبڕانە لەخەباتی پێشمەرگایەتی لەساڵی ٢٠٠٧.

کاوە محەمەد ئیبراهیم*

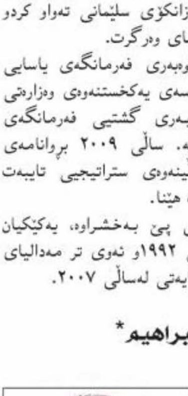

پێشمەرگە، ناسراو بە کاوەی حەمە فڵچە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گەڕەکی کانی ئاسکانی شاری سلێمانی. تەنیا قۆناغی خوێندنی سەرەتایی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٨٣ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٣٣ی سلێمانی بوو بەپێشمەرگەو دواتر گوێزرایەوە بۆ تیپی ٣١ی شارباژێڕ. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین شەڕو نەبەردی کردووە لەوانە داستانی دابان- هەلاج و شاخی کەتوو، لەچالاکییەکانی ناو شاری سلێمانیش رۆڵێکی دیاری هەبوو.

ساڵی ١٩٨٧ لەگوندی شەمە لەناوچەی قەرەداغ شەهید کرا.

کاوە میر عەزیز ئەفەندی*

پێشمەرگە، ناسراو بە کاوە کۆچەکی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی کۆچەك لەناوچەی کەرکوك. لەخوێندندا قۆناغی سەرەتایی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتییەوە کردو بۆ ساڵی دواتر بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ٢ی شوان لەتیپی ٢١ی کەرکوك.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا سێ جار برینداربووە، بەشداریی بەشێکی زۆری چالاکییەکانی سنوری تیپەکەی کردووە. لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشداریی لەڕزگارکردنی کەرکوکدا کردو هەر ئەو ساڵە لەکاتی هێرشی هێزەکانی سوپای عیراق بۆ سەر هەولێر شەهید بوو.

کرماشان (خول)

خولی چەکی دژە ئاسمانی لەشاری کرماشان لەئێران لەساڵی ١٩٨٦. ئەم خولە بەپێی رێککەوتنێك لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو قەرارگای رەمەزانی سوپای پاسداران رێك خراو ئامانجەکەی راهێنانی هێزی پێشمەرگە بوو لەسەر بەکارهێنانی چەکی دژە ئاسمانی.

بەپێی بەرنامەی دانراو، هەر یەکێ لەچوار مەڵبەندەکەی یەکێتی پێنج پێشمەرگەی نارد. لەبارەگاکانی سەرکردایەتیش لەدۆڵی جافەتی پێنج پێشمەرگە بۆ بەشداری کردن لەخولەکە دیاری کرانو بەم پێیە، ژمارەی بەشداربوان بەلێپرسراوی خولەکەوە کە ئەنوەر محەمەد بوو، ٢٦ کەس بوو.

لە٢٤ی ئابدا جێگری سکرتێری گشتی نەوشیروان مستەفاو ئەندامی مەکتەبی سیاسی دکتۆر فوئاد مەعسوم لەبارەگای مەکتەبی عەسکەری لەگوندی هەڵەدن کۆبونەوەیان بەپێشمەرگەکانی خولەکە کردو رێنوێنیی پێویستیان پێ دان. هەر ئەو رۆژە، دوای تەواوبونی

کۆبونەوەکە، تیمی ڕاسپێردراو لەرێگەی دۆڵی سەفرەو زەرونەوە بەرەو سنوری عیراق ـ ئێران کەوتە ڕێ‌و لەگوندی ئاشکان پەیوەندیی بەبنکەیەکی هەماهەنگیی سوپای پاسدارانەوە کردو لەوێوە تیمەکە بۆ کرماشان بەڕێ کرا.

ڕۆژی دواتر، خولەکە لەدۆڵێکی ڕۆژئاوای کرماشان کەپێی دەوترێ تەنگە دەستی پێ کرد. وانەکان تیۆریکی‌و پراکتیکی بونو زۆرتر بۆ ڕاهێنان بون لەسەر بەکارهێنانی سێ جۆر چەکی دژە ئاسمانی کەبریتین لە دۆشکای ١٢/٥ ملمو دیمترۆفی چوار لولە (١٤/٥ ملم)و موشەکی سام ٧ یان سترێلا.

خولەکە ٢٥ ڕۆژی خایاند. سەرپەرشتیاری خولەکە ئەفسەرێکی سوپای پاسداران بوو بەناوی ناسر بۆیاغچی. پاش گەڕانەوەی تیمەکە بۆ کوردستان، گۆڕانێکی بنەڕەتی بەسەر بواری چەکی دژە ئاسمانیی هێزی پێشمەرگەدا هات، بەتایبەتی لەدۆڵی جافەتی کە لەو ماوەیەدا زۆر جار فڕۆکە بۆردومانی بارەگاکانی دەکرد. لەسۆنگەی کاراییی تۆڕی دژە ئاسمانیی هێزی پێشمەرگەوە، فڕۆکەی دوژمن کاراییی جارانی نەما، بەتایبەتی پاش پێکرانی فڕۆکەیەکی سیخۆڕی‌و خستنە خوارەوەی لەکاتی بەرێوەچونی شەڕەکانی قەیوان ـ ماوەت.

ئەندامانی تیمەکە، دوای گەڕانەوەیان بۆ مەڵبەندەکانیان، چەند خولێکیان بۆ پێشمەرگەی تیپەکان کردەوە کەکاریگەریی باشیان لەسەر کاراکردنی چەکی دژە ئاسمانیی هێزی پێشمەرگە هەبوو. هەر لەم چوارچێوەیەدا، پێشمەرگەی تیپی ٥٧ی سەگرمە بەچەکی سترێلا هەلیکۆپتەرێکیان پێکا کە لەئاسماندا گڕی گرتو لەسنوری گوندی زرگوێز کەوتە خوارەوە.

ناوی بەشێك لەئەندامانی خولەکە: ڕێبین محەمەد سۆفی، حیکمەت نیعمەت ئەنوەر، دڵزار کۆیی، ئەحمەد سەید ئەنوەر، شوکرۆڵلا ئیلنجاغی، نورەددین گردەسۆری، کەمال شێخە، سوهاد خانەقینی، عەلی قادرو خالید ڕەزا.

کفری (چالاکی)

شەڕێکە لەناو شاری کفری کە پێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ ئەنجامیان داوە. لە ٢١ی کانونی دووەمی ١٩٧٨دا پێشمەرگەکان چوونە ناو شاری کفری و زیاتر لە سێ سەعات و نیو لەناو شار مانەوەو بەچەکی ئار بی جی و کڵاشنکۆف هێرشیان کردە سەر بنکەی سەربازگیریی کفری و لەئۆتۆمبیلێکی وازی سوپاشیان دا. لەئاکامی هەردوو چالاکیدا یەك ئەفسەرو ٢٣ سەرباز کوژران.

ڕۆژانی دواتر، دەزگا ئەمنییەکان و سوپا دەستیان بەشاڵاوێکی ڕەشبگیر کردو زیاتر لە سەد هاووڵاتیی خەڵکی شاریان گرت، هەروەها لەسۆنگەی کەمتەرخەمییەوە هەموو سەربازانی بازگەی کفری و ژمارەیەك کارمەندی ئاسایش و هەواڵگریی سوپاش دەستگیر کران.

ئەمە یەکەم جار بوو لەشۆڕشی نوێدا پێشمەرگە لەناو شاری کفری چالاکی ئەنجام بدەن.

کۆتەڵ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٤و ژمارەیەك لەسەربازە ماتۆڕسوارەکانی سوپای عیراق لەسەر ڕێگای کۆتەڵ لەدوکان لە ١٧ی تەموزی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران.

کوردایەتی (گۆڤار- ڕۆژنامە)

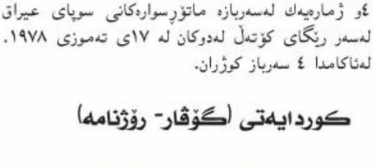

ئۆرگانی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان. بابەتەکانی بەتایبەتی برازەرو تایپی دەستی تایپ کراون و پاشان بەئامێری ڕۆنیۆ، یاخود بەئۆفسێتی بچووك دانەی لەبەر گیراوەتەوە. لەماوەی سێ خولدا ٥ ژمارەی لێدەرچووە. لەباری ناوەڕۆك و فۆرمدا هەوڵی تازەگەریی تێدا ئەنجام دراوە. پێشەوا تاڵەبانی سەرپەرشتیی دەرچوونی کردووە. ژمارەکانی ١و

٢ بەقەبارەی نیو فولسکاب لەشێوەی گۆڤاردا دەرچوون. ژمارەکانی ٣و ٤ قەبارەکەی کراوەتە فولسکاب و بۆتە ڕۆژنامە. دوا ژمارەش کە ژمارە ١ی خولی سێیەمە بەقەبارەی فولسکاب دەرچووە. گرنگیی بەبڵاوکردنەوەی وێنە داوە. ژمارە ١ی خولی یەکەم لەمانگی کانونی دووەمی ١٩٨٣ دەرچووە. دوا ژمارەش، کە ژمارە ١ی خولی سێیەمە لەساڵی ١٩٨٥ دەرچووە.

پێشەوا تاڵەبانی، دکتۆر فوئاد مەعسوم، دکتۆر خدر مەعسوم، مەسعود عەبدولخالق و فەرید زامدار بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە. هەندێ لەوانە ناوی خوازراویان بەکار هێناوە، لەوانە دکتۆر فوئاد مەعسوم کە بەناوی هیوا بابەتی تێدا بڵاو کردۆتەوەو دکتۆر خدر مەعسوم بەناوی دلاوەر.

ژمارە ١ لەتوژەڵە لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراوە، بەڵام چوار ژمارەکەی تر لەدەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕان چاپ کراون و هەر جارەی لەشوێنێك. ژمارە ٢ لەسەرشیو، ژمارە ٣و ٤ لەسورداش، ژمارە ٥ لەکانی زێوکەی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی.

کوردستان (تیپی شانۆ)

تیپێکی شانۆیە ساڵی ١٩٨٦ پێشمەرگە هونەرمەندەکان بەبڕیاری مەکتەبی ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەبەرگەڵوو دایانمەزراندوە. دەستەی دامەزرێنەری تیپەکە لەسۆران عوسمان، هیوا ڕەئوف، ئازاد سەوزە، قادر محەمەد ئەحمەد، زاهیر غەریبو ئەحمەد برایم سەعید پێك هاتووە.

دکتۆر فوئاد مەعسوم وەك ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو سەرپەرشتیاری مەکتەبی ڕاگەیاندنو ئەرسەلان بایز وەك لێپرسراوی مەکتەبی ڕاگەیاندن پشتیوانییەکی زۆری تیپەکەیان کردو هەموو پێداویستییەکانیان بۆ دابین کرد. ساڵی ١٩٨٦ تیپەکە یەکەم بەرهەمی خۆی پێشکەش کرد کەشانۆگەرییەك بوو بەناوی « لەزیندانی فاشیستەکاندا» کە نوسەرو دەرهێنەرەکەی سۆران عوسمان بوو. سەرەتا، شانۆگەرییەکە لەگوندەکانی دۆڵی جافەتی نمایش کراو پاشان بۆ دۆڵیو قەرەداغو گەرمیان گوێزرایەوەو لەهەموو ئەو شوێنانەی کەتێیدا نمایش کرا، پێشوازییەکی گەرمی لێ کرا. ئەمەش هاندەر بوو بۆ پێشکەش کردنی بەرهەمی دیکە.

ساڵی ١٩٨٧ تیپەکە دوو بەرهەمی تری پێشکەش کرد کەبریتی بون لەشانۆگەرییەکانی «تارمایی ڕاستییەکان» کەسۆران عوسمان نوسیویەتیو هیوا ڕەئوف دەری هێناوەو «دەوڵەتی پیاوە نەخۆشەکە« کە بەهاوکاریی تیپی شانۆی دەرەویان بەڕێوە چووە، سیناریستو دەرهێنەرەکەی قادر محەمەد ئەحمەدە، چیرۆکەکەشی بەدەستکارییەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردیو سیناریۆی بۆ دانراوە. ساڵی ١٩٨٨ تیپەکە دوو بەرهەمی تری پێشکەش کرد، یەکێکیان بەناونیشانی «ڕاگوێز» کەقادر محەمەد ئەحمەد نوسیویەتیو دەری هێناوەو بەهاوکاریی تیپی شانۆی دەرەویان بەڕێوە چووە، ئەوی تر بەناونیشانی «منداڵە چەوەندەر فرۆشەکە» بەپشت بەستن بەچیرۆکێکی چیرۆکنوسی بەرەگەز ئازەریی ئێران سەمەد بهرەنگیو دەرهێنانی زاهیر غەریب. شانۆگەریی یەکەم لەگوندی بلەکێو دواتر لەشاری سەقز پێشکەش کراو دووەم لەگوندەکانی گەرمیان. ساڵی ١٩٨٩ تیپەکە دوو بەرهەمی تری پێشکەش کرد کەهەردوکیان لەشاری سەقز نمایش کران، یەکێکیان بەناونیشانی «نێرگزو مەرگی هەڵەبجە»و ئەوی تر بەناونیشانی «مرۆڤ و دەنگی ویژدان». یەکەمیان قادر محەمەد ئەحمەد دەری هێناوەو ئەوی تر «هیوا ڕەئوف». ساڵی ١٩٩٠ تیپەکە دوو بەرهەمی دیکەی پێشکەش کرد، یەکێکیان بەناونیشانی «گەورە بەگەورە» کە لەهەردوو شاری سەقزو بانە نمایش کراو نوسەرەکەی عومەر عەلی ئەمینەو دەرهێنەرەکەی هیوا ڕەئوف، ئەوی تر بەناونیشانی «بۆیاخچی» کەئازاد سەوزە نوسیویەتیو هیوا ڕەئوف دەری هێناوەو ئەویش لەشاری سەقز پێشکەش کرا.

ئەم تیپە زۆرتر لەهێزی پێشمەرگەوە نزیك بوو، هەموو بەرهەمەکانیشی پەیامێکی سیاسیی نیشتمانپەروەرانەیان لەپشتەوە بوو، ئەندامەکانیشی هۆشیارییەکی سیاسیی بەرزو پاشخانێکی ڕۆشنبیریی باشیان هەبوو.

کۆڕێ (اشعر)

دوایین شەڕی نێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەساڵی ١٩٩١پێش دەستپێکردنی وتوویژ لەنێوان بەرەی کوردستانیو حکومەتی عیراقدا.

پاش ئەوەی هێزەکانی عیراق لە٤ی نیسانی ١٩٩١ شاری هەولێریان گرت، هێزەکانی بەرەی کوردستانی

بەرەو پیرمام کشانەوە. لە٩ی نیساندا هێزەکانی عیراق بەپاڵپشتی تانك هێرشیان کردە سەر بەرزاییەکانی پیرمام، توانیان دەست بەسەر پیرمامدا بگرنو لەوێوە بەخێرایی داکشانە سەر دەربەندی کۆڕێ بۆ گرتنی دەربەندەکە پێش ئەوەی هێزی پێشمەرگە خۆی رێك بخاتەوە.

لەدەربەندی کۆڕێ هێزەکانی عیراق کەوتنە بۆسەوەو ژمارەیەکی زۆر سەربازیان لێ کوژرا. یەك تانكو دوو زرێپۆش کەوتنە دەست هێزی پێشمەرگەوە بەڵام بەهۆی ئەوەی کە لەکاتی شەڕەکەدا لەکار کەوتبون، سوتێنران. چەردەیەك چەكو تەقەمەنیش دەستی بەسەردا گیرا. راگرتنی پێشڕەوییەکەی هێزەکانی عیراق، ناچاری کردن چەند کیلۆ مەترێك بکشێنەوە دواوە.

سەعات ٥:٣٠ ی رۆژی ١١ی نیسان هێرشی دووەمی هێزەکانی عیراق بۆ سەر دەربەندی کۆڕێ دەستی پێ کرد. لەسەرەتادا هێزەکانی عیراق دەستیان بەسەر بەرزاییەکانی رۆژئاوای چیای کۆڕێدا گرتو لەهەندێ قۆڵیشەوە پێشڕەوییان کرد. بەڵام زۆری نەبرد هێزی پێشمەرگە بەرزاییەکانی رۆژئاوای چیای کۆڕێی لەهێزەکانی عیراق سەندەوەو لەدەربەندەکەش هێرشەکەی هێزەکانی عیراق تێك شکاو ژمارەیەکی زۆر سەرباز کوژران، یەك تانكو ٢ زرێپۆشیش کەوتنە بەردەست هێزی پێشمەرگەوە، سەرباری ژمارەیەکی زۆر چەكو تەقەمەنی.

شەڕەکە بەفەرماندەیی کۆسرەت رەسول عەلی بەڕێوە چوو. زۆربەی هەرە زۆری هێزەکانی کە لەم شەڕەدا بەشدار بون، هێزی سەر یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بون. لەپاڵ هێزەکانی یەکێتی، پارتی دیموکراتی کوردستانو پارتی کۆمۆنیستی عیراقو حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان رۆڵی کارایان گێڕا. شەڕەکە ١١ شەهیدی لێ کەوتەوە، لەوانە ٩ی پێشمەرگەی سەر بە یەکێتی بون.

شەڕی کۆڕێ پێشڕەویی هێزەکانی عیراقی راگرت. لەدوای ئەم شەڕە، خولێکی دوورو درێژی وتوویژ لەنێوان بەرەی کوردستانیو حکومەتی عیراق دەستی پێکرد کە بەهیچ سەرەنجامێك نەگەیشت. پەیامی سەرەکیی شەڕی کۆڕێ ئەوە بوو کەهێزی پێشمەرگە، سەرەڕای شکستی راپەرینی ١٩٩١، هێشتا توانای شەڕکردنی هەیە.

کۆڕی نیشتمانیی عیراق (التجمع الوطنی العراقی)

بەرەیەکی سیاسییە لەسەرەتای حەفتاکاندا لەسوریا لەلایەنە ناسیونالیست و چەپەکانی عیراق پێك هات و ئامانجەکەی روخاندنی رژێمی بەکر- سەددام و هێنانە دیی دیموکراسی بوو. لایەنە پێکهێنەرەکانی ئەم بەرەیە بریتی بوون لەباڵی سەر بەسوریای حزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب بەسەرۆکایەتیی ئەحمەد عەززاوی، بزووتنەوەی سۆسیالیستی عەرەب بەسەرۆکایەتیی عەبدولئیلاە ئەسراوی، سەرکردایەتیی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیستی عیراق بەسەرۆکایەتیی ئیبراهیم عەللاوی، پارتی سۆسیالیست بەسەرۆکایەتیی رەشید موحسین و کۆنگرەی ناسیۆنالیستانی عەرەب بەسەرۆکایەتیی ئەیاد سەعید سابت.

دوای ئەوەی کە یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان لەسوریا دامەزراو سوریا بوو بەناوەندی دەستەی دامەزرێنەرو مەڵبەندی خۆسازدان بۆ ناردنەوەی یەکەی چەکدارو دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، مەسەلەی رونکردنەوەی هەڵوێستی یەکێتی لەکۆڕی نیشتمانیی عیراق هاتە پێش. کۆڕی نیشتمانی لەیاداشتێکی فەرمیدا بۆ یەکێتی، داوای دایەلۆگی کرد بۆ یەکخستنی هەڵوێستەکان.

تا پێش دەستپێکردنی دایەلۆگ لەنێوان یەکێتی و کۆڕی نیشتمانی، لەناو ئەندامانی دەستەی دامەزرێنەردا بۆچوونێکی یەکگرتوو سەبارەت بەبوونی یەکێتی بەئەندام لەکۆڕی نیشتمانیدا نەبوو. لەکۆبوونەوەی دەستەی دامەزرێنەردا لەدیمەشق، نەوشیروان مستەفاو عادل موراد رایان وابوو یەکێتی خۆی بەهیچ هاوپەیمانییەکەوە نەبەستێتەوەو ئازادیی بریاری سیاسیی خۆی بپارێزێ. دواتر دەستەی دامەزرێنەر بەزۆرینەی دەنگ بریاریدا دەست بەدایەلۆگ لەگەڵ کۆڕی نیشتمانیدا بکاو ئەگەر مەسەلەکە هاتە سەر ئەوەی کە یەکێتی ببێ بە ئەندام تێیدا، دەبێ گۆڕینی پرۆگرامی کۆڕی نیشتمانی و گەرەنتیی دابین کردنی کەرەستەی پێویست بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار، بکا بەمەرج.

لە ٥ی ئابی ١٩٧٥دا دەستەی دامەزرێنەر وەڵامی یاداشتەکەی کۆڕی نیشتمانیی دایەوەو رەزامەندیی لەسەر دەستپێکردنی دایەلۆگ نیشان دا. دایەلۆگ تا شوباتی

١٩٧٦ درێـژەی کێشاو لـەو دایـەلۆگـەدا یـەکێتی چەند مەسەلەیەکی گرنگی بەکۆڕی نیشتمانی سەلماند لەوانە هەمواركردنی پرۆگرامی کۆڕی نیشتمانی بەچەشنێك کە باشترو روونتر گوزارشت لە سەلماندنی مافەکانی کورد بکات، هەروەها کۆڕی نیشتمانی سەرباری پشتگیری کردنی هەوڵەکانی یەکێتی بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستان و دەستەبەرکردنی پێداویستییە لۆجستیکییەکانی پێکهێنانی یەکە چەکدارەکان و ناردنیان بۆ کوردستان، بەڵێنی ئەوەشی دا کە هاوکات لەگەڵ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەکوردستاندا، لایەنە پێکهێنەرەکانی تری هان دەدا بەرنامە بۆ ئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەناوەڕاست و باشووری عیراق دابنێن.

لەبەرامبەردا، یەکێتی بەوە پابەند بوو کە لە سیاسەتی راگەیەندراویدا شۆڕشی کوردستان وەك بەشێك لەشۆڕشی عیراق بناسێنێ، لەژێر ئاڵای کۆڕی نیشتمانیدا شۆڕش بکاو روخاندنی رژێمی عیراق بکا بەئامانجی سەرەکیی خۆی.

بوونی یەکێتی بەئەندام لەکۆڕی نیشتمانیی عیراق ئەو دەرفەتەی بۆ رەخساند کە بتوانێ هەموو پێداویستییە لۆجستیکییەکانی ناردنی یەکەی چەکدار لەسوریاوە بۆ کوردستان دابین بکات، بەتایبەتی کە کۆڕی نیشتمانی لەتوانا زۆرو زەوەندەکانی دەوڵەتی سوریا سودمەند بوو. لە ١١ی شوباتی ١٩٧٦دا هەر یەك لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و کۆڕی نیشتمانیی عیراق لەدوو بەیاننامەی جیادا هەواڵی ئەندامێتیی یەکێتییان لەکۆڕی نیشتمانی راگەیاند. لەساڵی ١٩٧٩ بەدواوە، هەندێ لەلایەنە پێکهێنەرەکانی کۆڕی نیشتمانی، بارەگایان لەخڕی ناوزەنگ دانا، هەندێ وتاریان لەبەشی عەرەبیی ئێزگەی دەنگی گەلی کوردستان (دەنگی شۆڕشی عیراقی ئەوسا) پەخش کردو هەندێ لەئەندامەکانیان لەگەڵ مەفرەزەکانی هێزی پێشمەرگەدا بۆ خوارەوە نارد. بەڵام بەشێوەیەکی گشتی، کۆڕی نیشتمانیی عیراق کاریگەرییەکی ئەوتۆی لەسەر رووداوەکانی ناو عیراق نەبوو. سەرەڕای ئەوەی کە ئامانجەکەی روخاندنی رژێم بوو، بەڵام هیچ کات نەیتوانی ببێ بەمایەی هەڕەشە بۆ سەر مانەوەی رژێمی عیراق.

کۆسار (رۆژنامە)

کۆسار
پشتگیری پارتی کرێکارانی بەریتانیا لە نەتەوەی کورد
کۆنگرەی پارتی کرێکارانی بەریتانیا لە ١٩٨٢

رۆژنامەیەکە بەشی راگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان دەری کردووە. دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی و دکتۆر خدر مەعسوم سەرپەرشتیی دەرکردنیان کردووە. لەباری قەبارەدا یەکەمین رۆژنامەی تابلۆیدی سەردەمی پێشمەرگایەتییەو لەباری تایپ و دیزاین و چاپدا تا ئاستێك پێشکەوتووەو وێنەی تێدا بڵاوکراوەتەوە. زۆربەی بابەتەکانی ژمارە ١ دکتۆر خدر مەعسوم نوسیویەتی و خۆیشی ناوی «کۆسار»ی بۆ رۆژنامەکە هەڵبژاردووە.

ئەم رۆژنامەیە یەکەم رۆژنامەی کوردییە کە وشەی یەکتربڕی بڵاوکردبێتەوەو هەروەها بایەخێکی تایبەتیشی بەکاریکاتێر داوە. ئەرکی دیزاین و خۆشنوسی و جوانکاریی ئەم رۆژنامەیە لەئەستۆی مەحمود خۆشناودا بووە.

«کۆسار» چوار ژمارەی لێ دەرچووە، بەڵام تائێستا ژمارە ١و ٢ی چنگ دەکەوێ و دوو ژمارەکەی تر ونن. ئەو دوو ژمارەیەی چنگ دەکەون هەردووکیان لەزڵێ لەساڵی ١٩٨٣ دەرچوون، یەکەمیان لە ١ی کانونی دووەم و دووەمیان لە ١٢ی شوبات.

کۆسرەت (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان پێشمەرگەکانی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێرو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەبناری چیای کۆسرەت لە ٣ی تەموزی ١٩٨٠. لەم شەڕەدا هێزەکانی سوپا پێکهاتبوون لەژمارەیەکی زۆری سەربازی پیادە بەپشتیوانیی ژمارەیەکی زۆری جاش و پێنج هەلیکۆپتەری

جەنگی. لەکاتی شەڕەکەشدا سوپا هەلیکۆپتەری بارهەڵگری بۆ دابەزاندنی ژمارەیەکی زۆری سەرباز لەسەر چیای کۆسرەت بەکار هێنا.

لەم شەڕەدا کە دوو سەعاتی خایاندو هێزەکانی سوپا تێیدا هێرشیان کردە سەر سەنگەرەکانی پێشمەرگەو لەئاکامدا پێکدادانێکی سەخت روویدا، فەرماندەی هێزە هێرشبەرەکە کە ئەفسەرێك بوو بەپلەی نەقیب کوژراو ٨ سەربازی دیکەش کوژران، هەلیکۆپتەرێکی جەنگی پێکراو هاوەنێکی ٦٠ملم کەوتە دەست پێشمەرگەوە.

لەهێزی پێشمەرگە ٣ شەهید هەبوو کە ئەمانەن: سەعدی خەلیل (سیروان) کادیری پێشکەوتووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و دوو فەرماندەی مەفرەزە بەناوی غەفور قادرو حەمە عەلی فەتاح، سەرباری بریندارببوونی ٨ پێشمەرگەی دیکە کە برینەکانیان سوك بوو.

کۆسرەت رەسوڵ عەلی

ئەندامی سەرکردایەتی و جێگری یەکەمی سکرتێری گشتی و جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی گوندی شیواشۆکی گەورەی سەر بەقەزای کۆیە. ساڵی ١٩٦٨ خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی ئیبن خەلەکان لەهەولێر تەواو کردو هەر لەو ساڵەشدا پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧١ ناوەندیی لەهەولێر تەواو کردو بۆ خوێندن لەپەیمانگای کشتوکاڵ، رەوانەی بولگاریا کرا.

پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٧٤، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەبواری رێکخستندا کاری کردو ساڵی دواتر بووە ئەندامی ناوچە. دوای هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ هەولێرو لەکۆتایی ئەو ساڵە بەهۆی عەبدولڕەزاق ئەحمەدەوە، پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٦ لەسایلۆی هەولێر بەفەرمانبەر دامەزراو لەوێ چەند پلەیەکی بڕی و گەیشتە پلەی یاریدەدەری لێپرسراوی گەنجینەو دواتر بووە لێپرسراوی گەنجینەو جێگری بەڕێوەبەر.

لە ٢٤ی نیسانی ئەو ساڵەدا لەگەڵ چوار ئەندامی تری کۆمەڵەدا کە بریتین لە رەشوف ئاکرەیی، شوان عەلی، محەمەد خورشیدو لەتیف عومەر بەشدار بوو لەو کۆبوونەوەیەی کە لەشاری کەرکوك بەستراو پێکهێنانی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستانی لێ کەوتەوە.

لەشالاوی مانگی ئایاری ساڵی ١٩٧٧ی دەزگا ئەمنییەکان دژ بەرێکخستنەکانی کۆمیتەی هەرێمی هەولێری کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، دەستگیر کراو رەوانەی کەرکوك کرا. پاش چوار مانگ لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدان، بەهۆی ئاستی بەرزی خۆڕاگرییەوەو بەهۆی ئەوەشەوە کە هیچ نهێنییەکی نەدرکاندو هیچیشی لەسەر نەسەلمێنرا، لەمانگی ئەیلولدا ئازاد کرا. پاش ئازاد بوونی، پەیوەندیی بەرێکخستنەکانەوە کردەوەو درێژەی بەهەڵسوڕانی نهێنیی دا.

ساڵی ١٩٨٠ لێپرسراوەتی رێکخراوی کۆمەڵەی لەهەولێر گرتە ئەستۆ. ئەندامانی رێکخراوەکە بریتی بوون لەهەمەر یەك لەعەبدوڵڵا تۆفیق، بەهرۆز قەشقە، عەبدولڕەزاق ئەحمەدو بێستون. ساڵی ١٩٨١ بووە ئەندامی سەرکردایەتیی ناوخۆی کۆمەڵە لەشارەکان.

لەکۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵە کە لەتەمموزی ساڵی ١٩٨٤ لەهەواری کانی سێوی مێرگەپان لەبناری چیای پیرەمەگرون بەسترا، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو لەم سۆنگەیەوە دەبوایە واز لەشار بێنێ و پەیوەندی بەشۆڕشەوە بکا. لە ١٤ی ئەیلولدا لەفەرمانگە دابڕاو لەسورداش گیرسایەوە کە لەو کاتەدا بارەگای مەکتەبی سیاسی و سکرتێری گشتیی یەکێتیی لێ بوو.

ساڵی ١٩٨٥ لەسەروبەندی ناکامیی وتووێژی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتی عیراق و دەستپێکردنەوەی شەڕ، بووە لێپرسراوی مەڵبەندی ٤و لەگوندی سماقولی گیرسایەوەو لەوێ بارەگای دانا. هەر ئەو ساڵە لەبۆردومانی هەلیکۆپتەردا بەسەختی بریندار بوو، بۆ ساڵی پاشتریش هەردوو کوڕەکەی، ئاراس و پێشڕەو، لەسماقولی بەبۆردومانی هەلیکۆپتەر شەهید بوون. پاش

ئەوەی مەڵبەندی ٣و٤ یەك خران و كرانە یەك مەڵبەند بەناوی مەڵبەندی ٣، كرایە لێپرسراوی مەڵبەندەكەو لەو ماوەیەدا گورو تینێكی زۆری بەچالاكییەكانی هێزی پێشمەرگە دا و چالاكییەكانی هێزی پێشمەرگەی گەیاندە ناو شاری هەولێرو سەر ڕێگای هەولێر- موسڵ.

لەراپەرینی ساڵی ١٩٩١دا، بەرەی كوردستانی لێپرسراوەتیی رزگاركردنی شاری هەولێری پێ سپارد. پاش رزگاركردنی هەولێر، رۆڵێكی بەرچاوی لەئۆپەراسیۆنی رزگاركردنی شاری كەركوكدا بینی. هەر ئەو ساڵە، پاش ئەوەی هێزەكانی رژێمی بەعس كەركوك و هەولێریان گرتەوە، رابەرایەتیی بزووتنەوەی بەرگریی كردو لەشەڕی كۆڕێ لەنێوان پیرمام و شەقڵاوە، پێشڕەویی هێزەكانی رژێمی راگرت و زیانێكی گەورەی پێ گەیاندن. دوا بەدوای دەستپێكردنی وتووێژ لەنێوان بەرەی كوردستانی و رژێمی عیراق، بووە لێپرسراوی بەرەی كوردستانی لەسنوری پارێزگای هەولێر.

لەساڵانی ١٩٩١-١٩٩٢ بەرپرسی هەردوو مەكتەبی پەیوەندییەكانی دەرەوەو رێكخراوە دیموكراتییەكان بوو. ساڵی ١٩٩٢ لەكۆنگرەی یەكەمی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان بەئەندامی سەركردایەتی هەڵبژێردراو دواتر بووە ئەندامی مەكتەبی سیاسی و پاشان بووە كارگێڕی مەكتەبی سیاسی.

لەیەكەم هەڵبژاردنی پەرلەماندا لەساڵی ١٩٩٢، بەئەندامی پەرلەمان لەسەر لیستی سەوز هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٩٣ پاش دەست لەكاركێشانەوەی دكتۆر فوئاد مەعسوم، یەكەم سەرەك وەزیرانی حكومەتی هەرێمی كوردستان، لێپرسراوەتیی سەرۆكایەتیی ئەنجومەنی وەزیرانی پێ سپێردراو هەر لەو ساڵەدا بڕیار درا ببێ بەئەندامی دەستەی سەرۆكایەتیی هەرێمی كوردستان كە بەپێی پرۆژەكە نیاز وابوو لە هەشت ئەندام پێك بێ. چوار ئەندامەكەی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لەو دەستەیە بریتی بوون لەتاڵەبانی، كۆسرەت رەسوڵ عەلی، عومەر فەتاح و رەسوڵ مامەند.

لەرووداوەكانی ٣١ی ئابی ساڵی ١٩٩٦، بەرگریی لەشاری هەولێر كردو لەئۆپەراسیۆنی گەردەلولی تۆڵەدا كە تێیدا هێزەكانی یەكێتی، هەولێری لێ دەرچێ، هەموو ناوچە لەدەستدراوەكانیان سەندەوە، رۆڵێكی كاراو كاریگەری بینی.

لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٩٦- ٢٠٠١ لێپرسراوەتیی ئیدارەی سلێمانیی حكومەتی هەرێمی كوردستانی گرتە ئەستۆ لەو ماوەیەدا، لەساڵی ١٩٩٧، لەقۆناغی دووەمی ئۆپەراسیۆنی گەردەلولی تۆڵەدا رۆڵێكی گرنگی گێڕاو لەشەڕەكانی دۆڵی میران و نازەنین بریندار بوو.

ساڵی ٢٠٠١ دەستی لەسەرۆكایەتیی ئەنجومەنی وەزیران كێشایەوەو بووە لێپرسراوی دەستەی كارگێڕی مەكتەبی سیاسیی یەكێتی. ساڵی ٢٠٠٦، پاش دەست لەكاركێشانەوەی نەوشیروان مستەفا، بووە جێگری یەكەمی سكرتێری گشتیی یەكێتی. لەپاڵ ئەوەی كە جێگری یەكەمی سكرتێری گشتیی یەكێتی بوو، لەماوەی نێوان ساڵانی ٢٠٠٦- ٢٠٠٩ بووە جێگری سەرۆك هەرێم و لەنیسانی ساڵی ٢٠١٢ هەمان پۆستی پێ سپێردرایەوە.

كۆمتان (شەڕ)

شەڕێكە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەكانی هەرێمی پارێزگاری و هێزێكی سوپای عیراق لەنزیك گوندی كومتان لەناوچەی قەڵادزێ لە ٢٥ی ئابی ١٩٧٨. لەئاكامدا ٧ سەرباز كوژران.

كۆمەڵە (گۆڤار)

گۆڤارێكە كۆمەڵەی رەنجدەرانی كوردستان دەری كردووە، لەكۆبوونەوەی فراوانی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ی شێنێ بڕیاری دەركردنی دراوە. سێ خولی هەیەو ٣١ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ دەرچووەو دوایین ژمارەی لەنیسانی ساڵی ١٩٨٧.

لەخولی یەكەمدا ٩ ژمارەی لێ دەرچووە، لەوە ٧ ژمارەی

بەرایی بەقەبارەی فولسکاب دەرچووە هەردوو ژمارەی ٨و ٩ بەقەبارەی نیو فولسکاب. ژمارە ١ لەتشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ دەرچووە ژمارە ٩ لەشوباتی ١٩٨١. ئەم خولە دەکرێ بە دوو بەشەوە: بەشی یەکەم ٤ ژمارەی بەرایی دەگرێتەوە. کە سەرنوسەرەکەی سکرتێری کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان نەوشیروان مستەفا دەری کردوون و بەشی دووەم ٥ ژمارەکەی تر دەگرێتەوە کە فازڵ کەریم ئەحمەد دەری کردوون. بەپێی شوێن ٤ ژمارەی بەرایی لەناوزەنگ. ژمارە ٥ لەگردی مامەولا، ژمارە ٦و ٧ لەزەڵێ و ژمارە ٨و ٩ لەتوژەڵە دەرچوون.

لەم خولەدا گۆڤارەکە وەك ئۆرگانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان خۆی ناساندووە. نوسەرە سەرەکیەکانی ئەم خولە بریتین لە جەلال تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، حیکمەت محەمەد کەریم (مەلا بەختیار)، فازڵ کەریم ئەحمەد (جەعفەر) و دکتۆرر جەعفەر شەفیعی.

لەخولی دووەمدا پلەی ئۆرگانی لێ داماڵدراوە وەك گۆڤاری کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان خۆی ناسیوە. ئەم خولە ٦ ژمارەی لێ دەرچووە، هەمووی لەساڵی ١٩٨٢ دەرچوون و قەبارەیان نیو فولسکابە. ژمارە یەکی ئەم خولە لەکانونی دووەمدا دەرچووە ژمارە ٦ لەحوزەیراندا. سەرنوسەری ئەم خولە نەوشیروان مستەفایە. ئەوانەش کە بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە بریتین لە نەوشیروان مستەفا، فەرەیدون عەبدولقادر، مەلا بەختیار، نەجمەددین فەقێ عەبدوڵلا، ڕێکەوت عوسمان مەجید، ئەمین قادر مینە، سیامەند مامیر شاسواری، حاجی مەموز، عەبدوڵلا عەلی رەشید، ئەبەز محەمەد سەعید، سەلام مەنمی.

خولی سێیەم ١٦ ژمارەی لێ دەرچووە، بەشێوەی گۆڤارو بەقەبارەی نیو فولسکاب. ژمارە ١ی ئەم خولە لەکانونی دووەمی ١٩٨٥ دەرچووە ژمارە ١٦ کە دوا ژمارەیە لەنیسانی ١٩٨٧. زۆربەی ژمارەکانی ئەم خولە پاشکۆیان لەگەڵدا بووە کە بریتی بووە لەبابەتی وەرگێردراو بۆ سەر زمانی کوردی و زۆربەی بابەتەکان هی تیۆریسینە مارکسیستەکان بوون. وەرگێرەکانی نامیلەکان بریتی بوون لە خەسرەو خاڵ، مەحسین عەلی ئەکبەر، جەمال عەبدوڵلا رۆستەم (هەڵکەوت)، پشکۆ نەجمەددین، ئازاد هەورامی و سیامەند مامیر شاسواری. ژمارەکانی ئەم خولە لەناوچەی مەرگەو دۆڵی جافەتی و دۆڵەکۆگە دەرچوون.

نوسەرە سەرەکییەکانی ئەم خولە بریتین لە جەلال تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، فەرەیدون عەبدولقادر، فەرید ئەسەسەرد، سەریەست حسێن، خەسرەو خاڵ، ڕێکەوت عوسمان مەجید، ئەرسەلان بایز، ئەمین قادر مینە، پشکۆ نەجمەددین، ئازاد هەورامی. سیامەند مامیر شاسواری، سەباح ئەحمەد محەمەد.

کۆمەڵە لەخولی دووەم و سێیەمدا زۆرتر گۆڤاری لێکۆڵینەوە بووە، چاپێکی جوان و دیزاینی بەرزی هەبوو، بەپێشکەوتووترین گۆڤاری سەردەمی خەباتی چەکداری ساڵانی ١٩٦١- ١٩٨٨ دادەنرێ.

کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستان

بڕوانە: کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان

کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان

ڕێکخراوێکی چەپی بەبیروباوەڕی مارکسیست- لینینیستە. ساڵی ١٩٧٠ لەسەروبەندی تێکشکانی باڵی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان، لەتێکەڵبوونی رەوتە بەبیروباوەڕ لێك نزیکەکان پێك هات.

لەڕووی ئایدیۆلۆژیاوە بیروباوەڕی زاڵ بەسەر ڕێکخراوەکەدا لەکاتی دامەزراندنیدا بیروباوەڕی ماوتسی تۆنگ بوو. ئەمەش بەئاشکرا بەناوەکەیەوە دیارە کە بریتی بوو لەکۆمەڵەی مارکسی- لینینی- بیروباوەڕی ماوتسی تۆنگ. لەڕووی شێوەی کارکردنەوە بڕیار درا ڕێکخراوەکە بەشێوەیەکی نهێنی کار بکاو خۆی رانەگەیەنێ، بۆیە نە کۆنگرە بەستراو نە بەیاننامەی دامەزراندن دەرکرا.

هەروەها بڕیار درا ئۆرگانێکی ناوەندی وەك کۆمیتەیەکی سەرکردایەتی دابمەزرێ کە لەئەدەبیاتەکاندا زۆرتر بەشێوەی «ناوەند» ئاماژەی بۆ دەکرێ. تاڵەبانی، بەڕابەری دیفاکتۆی ڕێکخراوەکە دیاری کرا. ئەگەرچی نوسینەکانی دواتر زۆرتر دەستەواژەی «سکرتێر» بۆ ڕابەری کۆمەڵە بەکار دێنن، بەڵام لەڕاستیدا ئەم دەستەواژەیە پاش هەشت ساڵ لەدامەزراندنی کۆمەڵە دەست بە بەکارهێنانی کرا.

لە ساڵی ١٩٧٢ بە دواوە پاش ئەوەی تاڵەبانی کوردستانی بە جێ هێشت و لە دەرەوەی وڵات گیرسایەوە، شەهاب شێخ نوری ئەرکی سکرتێری کۆمەڵەی گرتە ئەستۆ و توانی گەشەیەکی زۆر بە ڕێکخستنەکانی بدات.

ساڵی ١٩٧٥ دەزگا ئەمنییەکانی بەعس شاڵاوێکی گرتن و ڕاوەدونانی ئەندامانی کۆمەڵەیان لەسەرانسەری عیراق دەست

پێکردو هەر لەسەرەتای شاڵاوەکەدا لێپرساوی ڕێکخستنەکانی بەغداو ئەندامێکی سەرکردایەتی و چەند کادیرێکی سەرەکی گیران وردە وردە بەهۆی ئاشکرابوونی ژمارەی زۆرتری ئەندامانەوە، شێوازییەکی گەورە بەسەر تەونی ڕێکخراوەیدا زاڵ بوو، خودی سەرکردایەتیی کۆمەڵەش هەڕەشەی گیرانی لێ نزیك بۆوە.

لەهەوڵێکدا بۆ پاراستنی پەیکەری سەرکردایەتی، ئەندامانی سەرکردایەتی پلانیان بۆ خۆ دەربازکردن بۆ دەرەوەی وڵات داناو لەم ڕووەوە چوونە ئێران تاکو لەوێ پەیوەندی بەباڵیۆزخانەی سوریاوە بکەن لەتاران. بەڵام ئەخشەکە سەری نەگرت و هەموویان لەئێران گیران و پاشان لەخاڵی سنوری بناوە سوتەوە لە پێنجوێن سنورداش کران و ڕادەستی ڕژێمی عیراق کرانەوە.

لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٦ بۆ فریاکەوتنی ڕێکخستنەکان، چوار کادیری کۆمەڵە کە بریتین لە شاسوار جەلال (ئارام) و ئەجمەددین عەزیز (سالار)و حیکمەت محەممەد کەریم (بەختیار)و ئازاد هەورامی (عادل) کۆمیتەی هەرێمەکانیان وەك سەرکردایەتییەکی دیفاکتۆی کاتی دامەزراننو توانییان فریای ڕێکخستنەکان بکەون و درێژەش بەهەوڵەکانی دەست پێکردنەوەی خەباتی چەکدار بدەن. لەناوەراستی ئەو ساڵەدا کۆمەڵە ئەندامە چالاکەکانی خستە گەڕو مەفرەزەی چەکداری لێ پێك هێنان. زۆربەی هەرە زۆری مەفرەزە سەرەتاییەکانی ناوچەکانی سلێمانی و کەرکوك و بەشێکی زۆری هەولێر. کۆمەڵە پێکی هێنا.

لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٦ ڕژێمی عیراق سێ سەرکردەی کۆمەڵەی لەسێدارە دا کە بریتین لە شەهاب شێخ نوری و جەعفەر عەبدولواحید و ئەنوەر زۆراب. ئەندامەکانی تری سەرکردایەتی فەرمانی زیندانی کردنیان بۆ دەرچوو. لەئەیلولی ١٩٧٧ لەسەروبەندی یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناو وڵات لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب- ١٢ی ئەیلول، نەوشیروان مستەفا ئەرکی سکرتێری کۆمەڵەی گرتە ئەستۆ. لەکانونی دووەمی ١٩٧٨ شاسوار جەلال لەناوچەی قەرەداغ شەهید کرا. ئەمەش کێشەی سەرکردایەتیی بۆ کۆمەڵە قوڵتر کردەوە، چونکە لەو کاتەدا لەسەرکردەکانی کۆمیتەی هەرێمەکان تەنها دووانیان لەکوردستان بوون. لەمانگی نیسان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی سەرکردایەتی بەشێوەیەکی کاتی، کۆبوونەوەی کادیران لەگوندی نۆکان بەسترا. تێیدا سەرکردایەتییەکی کاتی بۆ کۆمەڵە هەڵبژێردرا ناوەندێکیش لە سێ کەس بۆ دارشتنی سیاسەتی گشتی و ڕایی کردنی کاروبارەکان دەستنیشان کرا. ئەم سەرکردایەتیە یەکەمین سەرکردایەتیی هەڵبژێردراوی کۆمەڵە بوو. لەکۆبونەوەی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ ی گوندی شێنێ. چەند بڕیارێکی گرنگ دەرکرا، لەوانە گۆڕینی ناوی کۆمەڵە لەکۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستانەوە بۆ کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان.

مێژووی کۆمەڵە سێ کۆنفرەنسی لەخۆ گرتووە. یەکەمین کۆنفرەنس ساڵی ١٩٨١ لەمالیۆس بەسترا. دووەمین کۆنفرەنس لەساڵی ١٩٨٢ لەناوزەنگ و سێیەمین کۆنفرەنس لەمێرگەپان لەساڵی ١٩٨٤و لەهەر سێ کۆنفرەنس نەوشیروان مستەفا بەسکرتێر هەڵبژێردراوە.

لەئازاری ١٩٧٩ بەدواوە، پاش دەرچوونی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. کۆمەڵە بووە بڕبڕەی پشتی یەکێتی و هێزە هەرە کاراو دەسترۆیشتووەکەی. لەم سەروبەندەدا هێزی پێشمەرگەو مەڵبەندەکان و دەزگای ڕاگەیاندن و ڕێکخستنەکان بەتەواوی لەژێر دەسەڵاتی کۆمەڵەدا بوون و لەماوەی نێوان ١٩٧٩- ١٩٨٩دا هیچ ڕێکخراوێك لەسەرتاسەری هەرێمدا بەقەد کۆمەڵە ڕێکخستنی لەشارەکاندا نەبوو.

ساڵی ١٩٨٩ وردە وردە ئەو بیرۆکەیە سەری هەڵدا کە بزووتنەوەی سیاسی کورد پێویستی بەڕێکخراوێکی تازەیە کە بتوانێ باشتر لەگەڵ گۆڕانکارییەکاندا بسازێ و کەمتر ڕەنگی چینایەتی و ئایدیۆلۆژی لەخۆی بسوێ. ئەم بیرۆکەیە زۆرتر لەژێر دوو فاکتەردا سەری هەڵدا: فاکتەری لۆکاڵ کە زۆرتر پەیوەندیی بەپێداویستییەکانی دوای قۆناغی ئەنفالەکان و نوشوست هێنانی ئەزموونی خەباتی چەکدارەوە هەبوو. فاکتەری دەرەکی کە زۆرتر پەیوەندیی بەشکست و هەڵەنگوتنی کۆمۆنیزم و پوکانەوەی ئەزموونی سۆسیالیزمی جیهانییەوە هەبوو.

لێرە بەدواوە بیر لەیەکخستنەوەی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و یەکێتیی شۆڕشگێڕان کرایەوەو واش دانرا کە یەکێتیی نیشتمانی لەسیستمی ئیمچە بەرەییەوە بۆ سیستمی حزبی بگوازرێتەوە. لەدوتوێی کۆبوونەوەی فراوانی یەکێتیی شۆڕشگێڕان کە لەماوەی نێوان ٣-٥ی حوزەیرانی ١٩٨٩ لەنۆکان بەسترا، پرۆژەی یەکخستنەوەی هەردوو گروپ لەچوارچێوەی یەکێتیی نیشتمانیدا بەئاشکرا ئاماژەی پێ دراو نوێنەری کۆمەڵەش کە لەکۆبوونەوەکەدا وتاری دا

رەزامەندیی لەسەر پرۆژەکە نیشاندا.

لەهاوینی ١٩٨٩ بەدواوە تا بەسترانی یەکەمین کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ١٩٩٢، کۆمەڵە هیچ هەڵسوڕانێکی سیاسیی سەربەخۆی نەنواندو وەك نەبوو وابوو. ساڵی ١٩٩٢ لەیەکەمین کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانی، کۆمەڵە بەشێوەیەکی فەرمی هەڵوەشایەوەو بەتەواوی تێکەڵ بەستراکتۆری یەکێتی بوو.

کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر

سەرکردایەتییەکی تایبەت بەناوچەی هەولێرە. وەك بەشێك لەنەخشەی دابەش کردنی دەسەڵاتو چالاك کردنی هێزی پێشمەرگە، لە کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨١ پێك هێنرا. بەپێی نەخشەکە، وا دانرا بوو دوو کۆمیتەی سەرکردایەتی، یەکێك لەناوچەی هەولێرو ئەوی تر لەناوچەی سلێمانی، پێك بهێنرێ بەڵام لەجێبەجێ کردندا تەنها کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر پێك هات.

سنوری دەسەڵاتی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر هەموو ناوچەکانی پارێزگای هەولێرو ناوچەکانی رانیەو بیتوێنو دوکانو بەری ناسۆسو قەلادزێی گرتۆتەوە. ئەگەرچی بەشێکی سنوری دەسەڵاتی کۆمیتەکە، کەوتۆتە سنوری پارێزگای سلێمانییەوە بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو ناوچانە لەرووی هاتوچۆوە پەیوەندیی پتەویان لەگەڵ ناوچەی هەولێردا هەبوو، خرانە سەر قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێرەوە.

کۆمیتەکە لەسێ ئەندامی سەرکردایەتی پێك هاتبوو. بەرپرسی کۆمیتەکە دکتۆر کەمال خۆشناو بوو، دوو ئەندامەکەی تر نازم عومەرو سەید مەجید حسێن مورسل زەمان بون. لێپرسراوەتییەکان بەپێی سێ باڵەکەی ناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دابەش کرابون. بەم پێیە، لێپرسراوی کۆمیتەکە سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بوو، لەدوو ئەندامەکەی تریش نازم عومەر سەر بە بزوتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بوو، سەید مەجیدیش سەر بەهێڵی گشتی بوو. لەناوخۆدا، لێپرسراوەتییەکان بەم جۆرە دابەش کرابون: بەرپرسیارێتیی بەشی کاروباری پێشمەرگایەتی بەسەید مەجید سپێردرابوو، یاریدەدەرەکەشی سەید کەریم بوو، لێپرسراوەتیی بەشی رێکخستنو بەڕێوەبردن خرابووە ئەستۆی نازم عومەرەوە کەهاوکات لێپرسراوی لقی ٤ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیش بوو کەسنوری کارکردنی. ناوچەکانی هەولێر، کۆیە، رەواندزو بیتوێنی دەگرتەوە.

بارەگای کۆمیتەکە لەگوندی وەرتێ دانرا کە لەپێشمەرگایەتیو خەباتدا مێژوەیەکی دێرینی هەیە. سنوری چالاکیی هێزی پێشمەرگەی سەر بەکۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر قەڵەمڕەوێکی بەربڵاو دەگرتەوە، لەسنوری عێراق ـ ئێرانەوە تا سەر روباری دیجلە لەبناری چیای ناسۆسەوە تا سەر زێی گەورە.

لەپاڵ بەشی کاروباری پێشمەرگایەتیو بەشی رێکخستنو بەڕێوەبردن، کۆمیتەکە بەشی کۆمەڵایەتیو راگەیاندنیشی هەبوو.

لەسەرەتادا بەشی راگەیاندن بەشێکی کاراو کاریگەر نەبوو بەڵام پاش هەڵوەشاندنەوەی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوە کەبارەگاکەی لەناوزەنگ بوو، بڕیار درا چاپخانەی دەزگاکە بەهەموو کەلوپەلو بەشێکی کادیرەکانییەوە هەموی بدرێ بەبەشی راگەیاندنی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر. لەکۆتایی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ چاپخانەکە لەوەرتێ رادەستی کۆمیتەکە کراو ناوی چاپخانەی جەعفەر عەبدولواحیدی لێ نرا. هەر لەو چاپخانەیەدا دەست بەدەرکردنی گۆڤاری «راپەرین» و پاشکۆی «پێشمەرگە» کراو چەندین نامیلکەو کتێب چاپ کران.

ئەزمونی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر زۆری نەخایاند، نزیکەی ساڵێك درێژەی کێشا. ئەو هەلومەرجەی تێیدا دامەزرا هەلومەرجێکی زۆر سەختو دژوار بوو. روداوەکانی شەڕی ناوخۆو پەلهاوێشتنی شەڕی عێراق ـ ئێران بۆ سنوری باکوری پارێزگای هەولێر، کاریگەریی زۆریان لەسەر شێوەی بەڕێوەچونی ئەرکەکانی کۆمیتەکە بەجێ هێشت، جگە لەوەی کەکۆمیتەکە لەدواییدا هەندێ ناکۆکیی تێکەوتو ناکۆکییەکان گەیشتنە رادەی دەستلەکارکێشانەوەی نازم عومەر.

بەڵام سەرەڕای کەموکورییەکان، ئەزمونەکە بەشێوەیەکی گشتی سەرکەوتوو بوو، بەتایبەتی کەکۆمیتەکە لەرووی پێشمەرگایەتییەوە هەلومەرجێکی باشتری بۆ رێکخستنو بەڕێوەبردنی هێزی پێشمەرگە دابین کردبوو، لەرووی کۆمەڵایەتییەوە پەیوەندییەکی تەندروستی لەنێوان دەزگاکانی شۆڕشو دانیشتوانی ناوچەکەدا هێنابووە ئاراوەو لەرووی راگەیاندنیشەوە گوڕو تینێکی بەبزاوتی رۆشنبیریی ناوچەکە دابوو.

کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر دەسەڵاتێکی

زۆری پێ درابوو بەئەندازەیەك كە لەسنوری دەسەڵاتی خۆیدا نوێنەرایەتیی كۆمیتەی سەركردایەتیی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستانی دەكردو لەكاروباری ناوخۆدا بڕێكی زۆر ئۆتۆنۆمیی هەبوو. ئەم ئەزمونە هەوڵێكی گرنگ بوو بۆ خۆڕاپسكاندن لەناوەندێتیو بەشداری پێ كردنی ناوچەكان لەبەڕێوەبردنی كاروباری لۆكاڵی خۆیاندا بەو چەشنەی كە بەگونجاوی دەزانن. ئەم ئەزمونە رێخۆشكەر بوو بۆ پەیدابونی مەڵبەندەكان، بەتایبەتی لەو گۆشە نیگایەوە كە مەڵبەندەكان بەكردەوە فۆرمێكی هەمواركراوو گەشەپێدراوی ئەزمونی كۆمیتەی سەركردایەتیی ناوچەی هەولێر بون.

كۆمیتەی شارەكان

كۆمیتەكە پاش لەبەر یەك هەڵوەشانەوەی كۆمیتەی ئەستێرەی سورو ئاشكرابوون و گیرانی ژمارەیەكی زۆری ئەندامانی كۆمەڵەی ماركسی- لینینی كوردستان و هانا بردنی ئەندامانی سەركردایەتیی كۆمەڵە بۆ ئێران، بۆ بەڕێوەبردنی كاروباری رێكخستن لەئەیلولی ١٩٧٥ پێك هات.

ئەم كۆمیتەیە لەبرایم جەلال لەسلێمانی، ئیحسان ئەجم محێدین (ئەبوشەهاب)و ئازاد هەورامی و ئەحمەد كرێكارو حەمید محەمەد كاكەممند لەكەركوك و عەبدولڕەزاق ئەحمەد لەهەولێر پێك هات و توانی لەبواری گرتنەوەی هەندێ لەهێڵە پچڕاوە پەرش و بڵاوەكانی رێكخستنی نهێنی سەركەوتوو بێ. لەمانگی تشرینی دووەم بەدواوە هەندێ لەكادیرەكانی تری رێكخستن كەوتنە پەیوەندی كردن بەیەكترییەوە بۆ پێكهێنانی سەركردایەتییەكی ئەلتەرناتیڤ بەناوی كۆمیتەی هەرێمەكانەوە. كۆمیتەی شارەكان دژی ئەم هەوڵە وەستایەوەو بەشداریی تێدا نەكرد، بەڵام هەندێ لەئەندامەكانی، لەوانە ئازاد هەورامی، پشتیوانییان لەدروست كردنی سەركردایەتییەكی ئەلتەرناتیڤ كردو بەشدارییان لەپێكهێنانی كۆمیتەی هەرێمەكاندا كرد.

پاش پێكهێنانی كۆمیتەی هەرێمەكان بەڕابەرایەتیی شاسوار جەلال (ئارام)، لەمانگی كانونی دووەمی ١٩٧٦ كۆنتاكت لەنێوان هەردوو كۆمیتەدا بۆ تێكەڵبوونەوە هاتە ئاراوەو لەمانگی ئایاردا كۆمیتەی شارەكان لەگەڵ كۆمیتەی هەرێمەكاندا یەكی گرتەوە. ئەم یەكگرتنەوەیە دەرفەتێكی گونجاوی بۆ خۆ تەرخانكردنی كۆمیتەی هەرێمەكان بۆ پێكهێنانی دەستە چەكدارەكان و دەستپێكردنەوەی خەباتی چەكدار پێك هێنا.

كۆمیتەی هەرێمەكان

كۆمیتەیەكی سەرپێیە لەكۆتایی ئەیلولی ساڵی ١٩٧٥، پاش شاڵاوی دەزگا ئەمنییەكانی رژێمی بەعس لەدژی رێكخستنەكانی كۆمەڵەی رەنجدەرانی كوردستان و هانابردنی سەركردایەتیی كۆمەڵە بۆ ئێران، لەسلێمانی پێك هات. دامەزرێنەرانی كۆمیتەكە بریتین لەئەرسەلان بایز، ئیحسان ئەجم محێدین (ئەبو شەهاب)، عوسمانی ئانەوار ئازاد هەورامی.

ئەم كۆمیتەیە تەنها یەك بەیاننامەی بۆ رێكخستنەكان دەركردو تێیدا رەوشی شێواوی رێكخستنەكانی، پاش گیرانی ژمارەیەكی زۆری ئەندامان و هانا بردنی سەركردایەتیی كۆمەڵە بۆ ئێران، روون كردەوە. ئامانجی بەیاننامەكە بەرزكردنەوەی ورەی ئەندامان بوو لەو هەلومەرجە سەختەدا. هەوڵ درابوو كاریگەریی جەزرەبەكە لەسەر هەڵسوڕانی رێكخستنەكان كەم بكرێتەوەو مەسەلەكە بەشتێكی ئاسایی وەربگیرێ. لەو روانگەیەوە كە هەموو رێكخستنێكی نهێنی دەشێ رووبەڕووی ئەهامەتی و مەینەتیی لەو جۆرە ببێتەوە، هەروەها لەبەیاننامەكەدا باس لەخۆڕاگری و ئازایەتیی ئەندامە دەستگیركراوەكان كرابوو.

بەیاننامەكە هیچ هێرشێكی بۆ سەر سەركردایەتیی كۆمەڵە تێدا نەبوو، زۆرتر بەگیانی تەبایی و پاراستنی یەكڕیزی نوسرابوو.

كۆمیتەكە لەدوا كۆبوونەوەیدا بڕیاری دا ئەرسەلان بایزو ئاوات عەبدولغەفور بنێرێ بۆ ئێران بۆ لای ئەندامانی سەركردایەتیی كۆمەڵە بۆئەوەی لەرەوشی خراپ و شێواوی رێكخستنەكانی كۆمەڵە ئاگاداریان بكاتەوە و هانیان بدات چارەسەرێك بۆ لەبەر یەك هەڵوەشانەوەی شیرازەی رێكخستن بدۆزنەوە. لەنێوان هەردووكیان دەستگیر كران و پاشان لەگەڵ پێنج ئەندامەكەی سەركردایەتیی كۆمەڵە رادەستی عیراق كرانەوە.

بەیاننامەی كۆمیتەكە كاریگەرییەكی ئەوتۆی لەسەر رەوشەكە نەبوو. كۆمیتەكەش كە هیچ یەكێ لەئەندامەكانی ئەندامی سەركردایەتی نەبوون، نەیتوانی رەوشەكە كۆنترۆڵ

بکا. لەگەڵ ڕۆیشتنی ئەرسەلان بایزو ئاوات عەبدولغەفور بۆ ئێران، کۆمیتەکەش لەبەر یەك هەڵوەشایەوەو هیچ ناسەوارێکی نەما.

کۆمیتەی هەرێمەکان

دامەزراوەیەکی سەرکردایەتییە لەمانگی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ لەشاسوار جەلال (ئارام)، حیکمەت محەمەد کەریم (مەلا بەختیار)، نەجمەددین عەزیز شانشکاو (سالار)و ئازاد هەورامی (عادل) بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی بۆشایی دەسەڵات لەناو کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و فریاکەوتنی ڕێکخستنەکان پێك هات.

لەپاییزی ١٩٧٥ بەشێکی زۆری ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان کەوتنە بەر شاڵاوی دەزگا ئەمنییەکانی بەعس و لەئەنجامدا ڕیزەکانی ڕێکخستن شێوارییەکی زۆریان تێکەوت. سەرکردایەتیی کۆمەڵەو ژمارەیەك لەکادیرە پێشکەوتووەکان بۆ خۆدەربازکردن لەو شاڵاوە، سلێمانییان بەجێ هێشت و ڕوویان کردە ئێران، بەو ئامانجەی کە لەوێوە دەرفەتێك بۆ گەیشتن بەسوریا بدۆزنەوە، بەڵام لەبەر لاوازیی نەخشەی خۆدەربازکردنەکە، هەموویان لەئێران گیران و پاشان لەسەری ساڵدا ڕادەستی عیراق کرانەوە. لەو شاڵاوەی دەزگا ئەمنییەکاندا ژمارەیەکی زۆر کادیرو ئەندام گیران و ئەوانەش کە خۆیان لەشاڵاوەکە دەرباز کرد، خۆیان شاردەوە. بەپێی ئەو هەلومەرجە، پاشماوەی ڕێکخستنەکان بەپشێوی و کۆمەڵەش بەبێ سەرکردایەتی مایەوە.

دەستپێشخەریی پێکهێنانی کۆمیتەی هەرێمەکان لەو هەلومەرجە دژوارەدا بۆ گرتنەوەی پاشماوەی ڕێکخستنەکان و سەرلەنوێ یەکخستنەوەی شانە پەراگەندەکان، فاکتەرێکی گرنگی بەردەوامبوونی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە بوو. جگە لەوەی کە ڕۆڵێکی کارای لەسەرخستنی پرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا هەبوو.

کۆمیتەی هەرێمەکان ئەرکی یەکخستنەوەی ڕێکخستنەکانی لەهەموو ناوچەیەك بەکادیرێك سپارد. ئەویش بەمجۆرە: سلێمانی بە نەجمەددین عەزیز، کەرکوك بە ئازاد هەورامی، هەولێر بە عەبدولڕەزاق ئەحمەد و خانەقین بە حیکمەت محەمەد کەریم.

کۆمیتەی هەرێمەکان تەنها بەوە دانەکەوت کە ڕێکخستنەکان بگرێتەوەو کۆمیتەو شانە پەرش و بڵاوەکان پێکەوە گرێ بداتەوە، بەڵکو بەئەندازەیەکی بەرچاویش پەرەی بەڕێکخستنەکان داو لەساڵی ١٩٧٦، بەهەماهەنگی لەگەڵ دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی نیشتمانیی لەسوریا، ئەرکی پێکهێنانی یەکەی چەکداری لەناوچەکانی سلێمانی و گەرمیان گرتە ئەستۆ.

ڕۆڵی کۆمیتەی هەرێمەکان تا کۆتایی ساڵی ١٩٧٧ بەهێز و کاریگەر بوو، بەڵام ئەم ڕۆڵە دوا بەدوای پێکهێنانی یەکەم کۆمیتەی سەرکردایەتی بۆ یەکێتیی نیشتمانی لەکۆبوونەوەکانی ئاب و ئەیلولی ١٩٧٧ی ناوچەی برادۆست و پاشان دوا بەدوای شەهیدبوونی شاسوار جەلال لە ٣١ی کانونی دووەمی ١٩٧٨، وردە وردە دای لەکزی.

لەکۆبوونەوەی کادیرە پێشکەوتووەکان لەگوندی نۆکان لەنیسانی ١٩٧٨، کۆمیتەی هەرێمەکان بەشێوەیەکی فەرمی هەڵوەشایەوەو سەرکردایەتییەکی هەڵبژێردراو جێی گرتەوە. بەم پێیە، تەمەنی کۆمیتەی هەرێمەکان هەمووی ٢٨ مانگ بوو، لەکانونی یەکەمی ١٩٧٦ەوە تا مانگی نیسانی ١٩٧٨.

کەرت

یەکەیەکی پێشمەرگایەتییە لە ٣٠ تا ٥٠ پێشمەرگە پێکدێ کە بەسەر چەند مەفرەزەیەکدا دابەش دەبن. هەر ٣-٥ کەرت هەرێمێك یان تیپێك پێکدێنن. مێژووی پەیدابوونی بۆ ساڵی ١٩٧٧ دەگەڕێتەوە، کاتێك یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناوچەی برادۆست لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب و ١٢ی ئەیلول بەسترا و تێیدا بڕیاری دروست کردنی هەرێمەکان درا.

تا ئەو کاتە هێزی پێشمەرگە تەنها لەیەکەی بچوکی مەفرەزە پێکهاتبوو، هیچ یەکەیەکی گەورەتر لەمەفرەزە نەبوو. لەو کۆبوونەوەیە بڕیار درا مەفرەزە ببێ بە بچوکترین یەکەی پێشمەرگایەتی و لەهەر چەند مەفرەزەیەك کەرت پێك بێ و لەهەر چەند کەرتێکیش هەرێم (دواتر تیپ).

هەر کەرتێك فەرماندەیەك و جێگرێکی هەبوو. زۆربەی جاریش جێگرەکە فەرماندەی یەکێ لەمەفرەزەکان بوو.

کەرتی ڕێکخستن

یەکەیەکی پەیکەری ڕێکخستنە لەناو ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان کاری پێ کراوە. لەپۆل

گەورەترەو بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەسندکراوی کۆنفرەنسی سێیەمی کۆمەڵەی ڕەنجدەران لەساڵی ١٩٨٤، ئەم یەکەیە «لەلێپرسراوەکانی پۆلەکانی ناوچەیەکی دیاریکراو پێکدێت». بەپێی پەیڕەو «ئەرکی بەڕێوەبردن و ڕابەرایەتیی ڕێکخستنی لەئەستۆدایە لەو سنوورەدا کە ڕێکخراو بۆی دیاری کردووە». کەرت دەسەڵاتی وەرگرتنی پاڵێوراوی ئەندامەتی و سڕکردنی ئەندامانی تا ماوەی سێ مانگ هەبوو.

بەپێی پەیڕەو سەرجەم پۆل و کەرتەکانی شارێك یان ناوچەیەکی دیاریکراو ڕێکخراویان لێ پێك دەهات.

کەرکوک (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی موشەکباران کردنی دامەزراوە نەوتییەکانی کەرکوك لەساڵی ١٩٨٦. ئەم ئۆپەراسیۆنە زادەی هاوکاریی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و ئەو باڵەی ناو حکومەتی ئێران و سوپای پاسدارانی ئێران بوو کە دژی ڕاگرتنی شەڕ بوو دژی عێراق و دەیویست تا ڕوخاندنی ڕژێمی سەددام درێژە بە شەڕ بدا. باڵەکە گوشارێکی زۆری بۆ ڕاگرتنی شەڕ لەسەر بوو، بۆیە بەدوای هاوپەیمانیی تازەدا دەگەڕاو دەیویست بۆ شەقام و ڕکابەرە سیاسییەکانی بسەلمێنێ کە لەتوانایدایە درێژە بە شەڕ بداو سەرکەوتوش بێ تێیدا.

ئێرانییەکان بیریان لەلێدانی دامەزراوە نەوتییەکانی کەرکوك دەکردەوە، بەڵام کێشەکەیان لەوەدا بوو کە لەخۆیان ڕانەدەبینی بتوانن بگەنە نزیك دامەزراوە نەوتییەکان. ساڵی ١٩٨٦ ئێرانییەکان ئامادەیی یارمەتیدانی هێزی پێشمەرگەیان بۆ لێدانی دامەزراوە نەوتییەکانی کەرکوك نیشاندا. کێشەی هێزی پێشمەرگە لەوەدا بوو کە دەیتوانی بگاتە دامەزراوە نەوتییەکان، بەڵام چەکی پێویستی بۆ وێران کردنی دامەزراوەکان نەبوو. بۆیە ئامادەیی ئێرانییەکان بۆ یارمەتیدانی هێزی پێشمەرگە ئەم کێشەیەی چارەسەر دەکرد.

بۆ ئەنجامدانی ئەم چالاکییە، هێزی پێشمەرگە نزیکەی پەنجا تۆن چەکی لەئێرانییەکان وەرگرت، لەوانە هاوەن و کاتیۆشاو موشەکی سام ٧ی دژی فڕۆکەو لە سێ قۆڵەوە ئەو چەکانەی گەیاندە نزیك ئامانجە دیاریکراوەکان.

نەوشیروان مستەفا، جێگری سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان سەرپەرشتیی ئۆپەراسیۆنەکەی کردو خۆیشی سەرکردایەتیی ئەو قۆڵەی کرد کە لەگوندی مۆردخواردەی سەرووەوە لەنزیك خاڵخاڵان، دامەزراوە نەوتییەکانی بابا گوڕگوڕی بۆردومان کرد. قۆڵی دووەم بە ئازاد حەمە غەریب سپێردرا کە لەگوندی کەواڵەوە دامەزراوە نەوتییەکانی جەوەڵبۆری موشەکباران کرد. قۆڵی سێیەم بە مەحمود سەنگاوی سپێردرا کە لەگوندی تۆپخانەوە دامەزراوە نەوتییەکانی چەمەبۆری موشەکباران کرد.

دەوروبەری ١٥٠ پاسداری ئێرانی بەشدار بوون لەئۆپەراسیۆنەکەدا کە زۆربەیان تەکنیکار بوون. هاوکات، لەگەڵ موشەکباران کردنی دامەزراوە نەوتییەکاندا، هێزی پێشمەرگە هێرشی کردە سەر چەند پێگەیەکی سەربازی و نەوتی.

ئۆپەراسیۆنەکە لەهەمەوو جیهان دەنگی دایەوە سەرەڕای ئەوەی کە بەکردەوە ئۆپەراسیۆنێکی سوپایی بوو، بەڵام پەیامێکی سیاسیی گەورەی پێ بوو. بەهۆی ئەم ئۆپەراسیۆنەوە باڵی خوازیاری درێژەپێدانی شەڕ لەئێران باڵادەستیی بەدەست هێناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیش ئەو پەیامەی بەگوێی ڕژێمی سەددام دا کە هێزی پێشمەرگە دەتوانێ بگاتە شوێنە ستراتیجییەکان و گورزی کاریگەریان لێ بوەشێنێ.

ئەم ئۆپەراسیۆنە ڕێی بۆ ئەوە خۆش کرد کە ئێران پشتگیریی پرۆسەی ئاشتبوونەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان بکا. لەم سەروبەندەشدا ڕێککەوتنێك لەنێوان ئێران و یەکێتی بۆ هاوکاری کردنی یەکتری ئیمزا کرا کە سەرەتای یەکخستنی هەوڵەکانیان بوو بۆ جێبەجێ کردنی تیۆریی کۆتایی هێنان بەجەنگ لەڕێی ڕوخاندنی ڕژێمی سەددامەوە.

کەریم حەمید ئاغای زەنگەنە*

پێشمەرگە. ناسراو بە مەلا کەریم. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٨ی گوندی تەپە عەلی لەناوچەی زەنگابادی سەر بەکفری. هەر لەوێش خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی تەواو کردووەو

دواتر چووە بۆ خانەی مامۆستایانی سلێمانی.

ساڵی ١٩٨٠ لەکفری پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەڕێکخراوی هەردە کاری کردو بەهۆی لێهاتوویی و کارامەییەوە بووە ئەندامی رێکخراوەکەو ماوەیەکیش سەرپەرشتیی کرد.

ساڵی دواتر پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەتیپی ٥١ی گەرمیان پێشمەرگایەتیی کرد. دواتر گوێزرایەوە بۆ تیپی ٥٩ی حەمرین و لەوێ هەم وەك کادیرێکی رێکخستن کاری کرد هەم وەك لێپرسراوی گومرگ. لەو ماوەیەدا توانی پەیوەندییەکی بەهێز لەگەڵ جەماوەری ناوچەکەدا دروست بکا، لەسەگرمەوە تا زەنگاباد.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی لەچەندین نەبەردو شەڕدا کردووە وەك گرتنی قادر کەرەم و سەنگاوو شەڕەکانی قەڵا مکایل و شاوك. لەهێرشەکانی ئەنفالدا لێبڕاوانە رووبەڕووی سوپای عیراق بۆوە. لە ٩ی نیسانی ١٩٨٨ کاتێك هێزەکانی سوپای عیراق لەگوندی گەڕاوی کە چەند کیلۆمەترێك لە قادر کەرەمەوە دوورە، نزیك بوونەوە، خۆی و هاورێکانی بڕیاری بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانیان داو هەوڵ جار لەسەر جاددەی گەڕاوی- قەیتول بەرەنگاری سوپای عیراق بوونەوەو دواتر لەناو گوندەکە. ئەو رۆژە بەرگرییەکی قارەمانانەیان کرد کە زیاد لە دە سەعاتی خایاند. پاش زیادبوونی گوشاری هێرشەکان لەسەریان و بەشداربوونی تانك و زرێپۆش لە شەڕەکەدا و پاش بەرگرییەکی دژوار، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

کەلتور (گۆڤار)

گۆڤارێکی رۆشنبیریی گشتییە. پێنج ژمارەی لێ دەرچووە. محەمەد موکری تا ژمارە ٤ سەرنوسەری بووە. ژمارە ٥ بەڕێوەبەری ئەرسەلان بایزو جەوهەر کرمانج دەرچووە. قەبارەی گۆڤارەکە فولسکابەو ژمارەی لاپەڕەکانی لە ٤٠٠ لاپەڕە کەمتر نییە.

ژمارە ١، لەمانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٨. ژمارە ٢-٣ لە ساڵی ١٩٨٨. ژمارە ٤ لە حوزەیرانی ١٩٨٩. ژمارە ٥ لە تشرینی دووەمی ١٩٩٠ دەرچووە. تا ژمارە ٣ لەگوندی یاخسەمەر دەرچووەو دوو ژمارەکەی تریش لەشاری سەقز لەکوردستانی رۆژهەڵات دەرچوون.

بابەتەکانی دووتوێی ئەم گۆڤارە بابەتی هەمەجۆری ئەدەبی، هونەری، رۆشنبیریی گشتین و بریتین لەنوسین و تێکستی درێژ. تەنیا چەند دەقێکی خۆماڵیی تێدایە ئەگەرنا نوسینەکانی تر بابەتی وەرگێڕدراون، یاخود ئامادەکراون لەزمانەکانی فارسی، عەرەبی، تورکی، هەروەها بابەتی بەزمانی کوردی و عەرەبی بڵاوکردۆتەوە. ئەوانەی بەنوسین و وەرگێران بەشدارییان لەم گۆڤارەدا کردووە بریتین لە: محەمەد موکری، حەمەکەریم عارف، ئەرسەلان بایز، سەلام زەندی، فائز یونس. دوو ناوی یەکەم بە چەندان ناوی خوازراو بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە.

هەموو بابەتەکان بەختیار محەمەد شەریف تایپی کردووەو دیزاینەری بەرگ و لاپەڕەکانی ناوەوەی چوار ژمارەی یەکەم رێبوار سەعیدە. سێ ژمارەی یەکەمی لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەبەرگەڵوو چاپ کراون، ژمارە ٤و ٥یش لەسەقز.

ئەم گۆڤارە هەم لەڕووی ژمارەی لاپەڕەوە هەم لەڕووی قەبارەو هەم لەڕووی بابەتەوە بۆ ئەو سەردەمە داهێنانێکی تازە بوو. بابەتە بڵاوکراوەکان بابەتی دوورو درێژن و لەدووتوێی گۆڤارەکەدا چەردەیەك رۆمانی وەرگێڕدراوی چەند رۆماننوسێکی بەناوبانگی وەك ئەلبێر کامۆو گۆگۆل و هی تر بڵاو کراونەتەوە.

لەسەروتاری ژمارە ١دا هاتووە «خوێنەری کورد لەهەموو خوێنەرێکی گەلانی ئەم ناوچەیە بێبەشترە لەبەرهەمی ئەدەبی و هونەریی بێگانە بەزمانی خۆمان... هەڵبەتە ئەو بەرهەمە ئەدەبی و هونەرییانەی وەرگێڕدراونەتە سەر زمانی عەرەبی و فارسی و تورکی تینویێتیی سەرلەبەری خوێنەری کورد ناشکێنن و ئەمە جگەلەوەی کەم و زۆر کتێبخانەی کوردیی پێ دەوڵەمەند نابێ، بۆیە ئێمە لەم گۆڤارەدا هەوڵ دەدەین بەشێك لەو کەلێنە گەورەیەی نێوان جەماوەرە بەرینەکەی خوێنەران و بەرهەمی ئەدەبی و هونەری و کەلتووریی بێگانە پڕ کەینەوە».

کەلتور (گۆڤار)

گۆڤارێکی سیاسی، فیکری و رۆشنبیرییە ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران وەرزانە دەری کردووە. یەکەم ژمارەی لەتشرینی یەکەمی ساڵی ۲۰۱۰ دەرچووە. بابەتەکانی بەسەر سەروتار، راپۆرتو بەدواداچون، لێکۆڵینەوە، چاوپێکەوتنو نمایش کردنی کتێبدا دابەش کراون، سەرباری گۆشەیەك بەناونیشانی «لەکەلتورەوە» کەجێگری سەرنوسەر نوسیویەتی.

سەرنوسەرەکەی فەرید ئەسەسەردە. لەژمارەکانی نێوان ١ ـ ٤ جێگری سەرنوسەر حەسەن یاسینەو لەژمارە ٥ بەدواوە جەمیلە شێخ مەحمود ئەرکی جێگری سەرنوسەری گرتۆتە ئەستۆ. بەڕێوەبەری نوسین لەژمارەکانی نێوان ١ ـ ٤ عوسمان حەمە رەشید گوورنەو لەژمارە ٥ بەدواوە گۆڤارەکە لێپرسراوێتیی بەڕێوەبەری نوسینی نەماوە. یەکەم بەڕێوەبەری هونەریی گۆڤارەکە هەوراز محەمەدەو لەژمارە ٣ بەدواوە هەرێم جەزا بۆتە بەڕێوەبەری هونەری.

ئەم گۆڤارە بەشێوەیەکی تایبەت لەمەسەلە فیکرییەکانی کۆڵیوەتەوەو بایەخی تایبەتی بەنمایش کردنی بیروباوەڕی سۆسیال دیموکراسی و دیکۆمێنت کردنی مێژووی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان داوە.

هەمو ژمارەکانی بەتیراژی ۳۰۰۰ دانە لەچاپخانەی دەزگای چاپو پەخشی حەمدی لەشاری سلێمانی چاپ کراون.

کەڵکەسیر (شەڕ)

چالاکییەکی هێزی پێشمەرگەیە لەسنوری هەرێمی ۳ی شارباژێڕ. لە ۲٤ی حوزەیرانی ساڵی ۱۹۷۸دا دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمەکە لەنزیك گوندی کەڵکەسیر لە ناوچەی چوارتا بۆسەیان بۆ کۆمەڵێك سەربازی سوپای عیراق نایەوەو دایانە بەر ڕێژنەی گوللە. لەئاکامدا دوو سەرباز کوژران و یەك سەربازیش بریندار بوو.

کیفاح ئەلئەنسار [کفاح الانصار] (رۆژنامە)

كفاح الانصار

رۆژنامەیەکە کۆمیتەی راگەیاندنی دەرەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی عەرەبی دەری کردووە. لەباری تایپ و دیزاین و چاپدا پێشکەوتووە، وێنەی بڵاوکردۆتەوە، زۆرترین رووبەری بۆ بڵاوکردنەوەی هەواڵ و چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان تەرخان کردووە. جەمیل شەرەف و زاهیر حەمەدو چەند ئەندامێکی تری رێکخستنەکانی یەکێتی لەئەوروپا دەریان کردووە. لەقەبارەی فولسکابدایەو تەنها ۳ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەمانگی ئابی ۱۹۸۳و ژمارە ۳ لەمانگی تشرینی یەکەمی هەمان ساڵ دەرچووە.

گادر (چالاکی)

شەڕێکی دوو سەعاتییە لەنێوان مەفرەزەیەک لەپێشمەرگەکانی کەرتی ٥ی هەرێمی ١٤و سەربازەکانی ڕەبیەکانی سەر گوندی گادر لەنزیک سەربازگەی فەوجی خانەقا لەناوچەی ڕەواندز لە ٢١ی ئابی ١٩٧٩. لەو شەڕەدا پێشمەرگە بەکلاشنکۆف و ئار بی جی هێرشی کردە سەر ڕەبیەکان و لەئاکامدا ٤ سەرباز کوژران و ٥ سەربازی دیکەش بریندار کران.

گرتک (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەک لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٩و سەربازەکانی سریەی گرتك لە ناوچەی چۆمان لە ٣ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ١٥ سەرباز کوژران و بریندار کران.

گرد مەیدانی زینۆ (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق لەگرد مەیدانی زینۆ لە ناوچەی چۆمان لە ١٤ی حوزەیرانی ١٩٧٧دا کە تێیدا ١٠ سەرباز کوژران.

گریانە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ١ی هەورامان و هێزێکی سوپای عیراقدا لەگوندی گریانە لەنزیك هەڵەبجە لە ١٥ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامی ئەو شەڕەدا ٤ سەرباز کوژران.

گزنگ (گۆڤار)

گـۆڤـاری لقی کەرکوکی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان. یەکەم ژمارەی ئەم گۆڤارە لەساڵی ١٩٧٢ لەکەرکوك دەرچووە. ساڵی ١٩٨٣ نوسەرە کەرکوکییەکانی ناو یەکێتیی نوسەرانی کوردستان پرۆژەیەکیان بۆ زیندووکردنەوەی ئەم گۆڤارە داناو بۆ ئەوەی وای نیشان بدەن کە گۆڤارەکەیان درێژەپێدانی ئەو گۆڤارەیە کە ١١ ساڵ لەمەوبەر لەکەرکوك دەرچووە، لەئازاردا ژمارە ٢ی گۆڤاری گزنگیان دەرکرد. ئەم ژمارەیە ١٠٤ لاپەڕەی نیو فولسکاپ بوو.

گۆڤارەکە گۆڤارێکی ئەدەبی بوو. هەردوو نوسەری برا حەمە کەریم عارف و ئەحمەد عارف دەریان کردووە. ژمارەکانی ٢ تا ٦ لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراون. ساڵی ١٩٨٣ ژمارەکانی ٢و ٣ی لێ دەرچووە، کە یەکێکیان لەتوژەڵە چاپ کراوەو ئەوی تر لەبەرگەڵوو. ساڵی ١٩٨٤ ژمارەکانی ٤و ٥و ٦ی لێ دەرچووەو هەرسێکی لەبەرگەڵوو چاپ کراوە.

گۆڤارەکە لەماوەی ٦ ساڵدا ١٤ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارەکانی ٧- ١٤ لەچاپخانەی عەبدولخالق مەعروف چاپ کراون. لەو ٨ ژمارەیە هەندێکی لەسەرگەڵوو چاپ کراوەو هەندێکی لەیاخسەمەر. زۆربەی بابەتەکان بەتایپی برازەرو هەندێکیان بەتایپی ئای بی ئێم تایپ کراون و بەرۆنیۆی دانزای دەبڵ و رۆنیۆی کاتڵ راکێشراون و

لەژمارەکانی دواییدا سود لەفۆتۆ ستێنسل وەرگیراوە. ئەحمەد عارف خۆی بابەتەکانی تایپ کردوە و خۆیشی دیزاینی کردوە و بەرۆنیۆ رایکێشاوە.

لەو ماوەیەدا گۆڤارەکە چەند پاشکۆیەکی دەرکرد، لەوانە پاشکۆیەکی تایبەت بەهونەرمەند یەڵماز گۆنەی و پاشکۆی گزنگی بچوکان. تەواوی ژمارەکان لەقەبارەی نیو فولسکابدایە. دوایین ژمارە کە ژمارە ١٥یە لەسەقز دەرچووە. بەم پێیە، تەمەنی گۆڤارەکە لەسەردەمی شاخ کەوتۆتە نێوان ١٩٨٣- ١٩٨٩. ژمارە ٢ لەمانگی ئازاری ١٩٨٣و ژمارە ١٥ لەمانگی نیسانی ١٩٨٩ دەرچووە.

لەکاتی راپەرینیش دوو ژمارەی تری لێ دەرچووە، دوای روخانی رژێمی بەعسیش لەساڵی ٢٠٠٣، وەك گۆڤاری لقی کەرکوکی یەکێتیی نوسەرانی کوردستان دەستی بەدەرچوون کردەوە.

گزنگی بچوکان (گۆڤار)

پاشکۆی گۆڤاری گزنگ، تایبەت بەمنداڵان. حەمە کەریم عارف و ئەحمەد عارف سەرپەرشتیی دەرکردنیان کردووە. بابەتەکان بابەتی وەرگێردراون لەزمانەکانی فارسی و عەرەبی. لەچاپخانەی برایم عەزۆ لەبەرگەڵوو چاپ کراوە. سێ ژمارەی لێ دەرچووە، ئەویش بەم شێوەیە: ژمارە یەك لەئازاری ١٩٨٥، ژمارە دوو لەئابی ١٩٨٥و ژمارە سێ لەئەیلولی ١٩٨٥. هەر سێ ژمارە لەقەبارەی نیو فولسکابدان.

گڵەزەردە (ئۆپەراسیون)

ئۆپەراسیونێکی گەورەیە، تیپەکانی سەر بەمەڵبەندی یەك بەهاوکاریی رێکخراوی ٤ی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانو مەفرەزەیەکی پارتی سۆسیالیستی کورد (پاسۆك)و هێزی پشتگیری لە ٢٥ی ئایاری ساڵی ١٩٨٧ لەزنجیرە چیاکانی گڵەزەردە ئەنجامیان داوە.

ئۆپەراسیونەکە لەدوو قۆڵەوە بەرێوە چووە. لەقۆڵی یەکەمدا، سەعات یەك تیپەکانی سەر بە مەڵبەندی یەك بەهاوکاریی رێکخراوی ٤ی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانو مەفرەزەیەکی پاسۆك بەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو لەسێ لاوە هێرشیان کردە سەر دامەزراوە سوپاییەکانی عیراق لەزنجیرە چیاکانی گڵەزەردەو لەماوەی سەعاتو نیوێکدا دەستیان بەسەر هەمویدا گرت.

ئەو شوێنانەی لەم قۆڵە دەستیان بەسەردا گیرا بریتی بون لەبارەگای فەوجی ١٠٣و دوو بارەگای سریەو ٧ رەبیەی سەر بەو فەوجە، دوو بارەگای سریەی هێزی کۆماندۆی ٣و٤ی فەوجی یەکی کۆماندۆی تیپی پێنج، ٣ بارەگای فەسیلی ١١و ١٢و ١٣ی یەکەی ٣٠٥١و یەك بارەگای سریەو ١٥ رەبیەی جاشەکان.

لەم قۆڵەدا زیاتر لەسەد سەربازو جاش کوژران، ١٥ سەربازیش بەدیل گیران. لەقۆڵی دووەمدا هێرش کرایە سەر بارەگەی فەوجی ٦٠ کەتازە دروست کرابۆوەو بارەگاکانی هەردوو فەوجی ٩٠و ٩٧و یەکەی ٨٧٥٠. دوژمن زیانی لەدەستدانی زێدەتر لە١٥٠ سەربازو جاشی لێ کەوتو ١٣ جاشیشی لێ بەدیل گیرا.

دەستکەوتی هێرشی پێشمەرگە لەهەردوو قۆڵ ٢٥١ پارچە چەكو ٨ ئوتومبیلو ٨ دەزگای بێسیمو کۆمەڵێك تەقەمەنیو خۆراكو کەلوپەل بوو.

لەم ئۆپەراسیونەدا هێزی پێشمەرگە هەشت شەهیدی هەبوو، لەوانە حەوتیان لەقۆڵی یەکەمدا شەهید بون. لەو حەوت شەهیدە، سییانیان لەتیپی ٥٥ی قەرەداغن، لەناویاندا فەرماندەی کەرت عەبدوڵڵا سەلیم رەباتی، هەروەها لەتیپی ٥٣ی شێروانە شەهیدێك بەناوی محەمەد ساڵح قازیو لەتیپی مەڵبەند، دوو شەهید بەناوی محەمەد حەمە ئەمینو حیکمەت مەحمود رەشید هەبوو، کەیەکەمیان خەڵکی پێنجوێنەو ئەوی تر خەڵکی گوندی قرگەیە لەنزیك شاری سلێمانی، سەرباری شەهیدبونی سەردەستەی مەفرەزەکەی پاسۆك مەلا یادگار. لەقۆڵی دووەم یەك شەهید بەناوی قادر حەمە ساڵح یارویس ناسراو بەدلێر جاف هەبوو کەئەندامی پێشکەوتوی یەکێتیی شۆرشگێرانی کوردستانو فەرماندەی تیپی مەڵبەندی یەك بوو.

گۆپتەپە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق و جاش بەپاڵپشتی ١٧ تانك و ٢ زرێپۆش و ٦ هەلیکۆپتەری جەنگی و ٢ فڕۆکەی پیلاتۆزو ٤ تۆپی دورهاوێژ لە ٧ی شوباتی ساڵی ١٩٨٥ لەگوندی گۆپتەپە لەسنوری ناوچەی ئاغجەلەر.

پێشمەرگەکانی تیپی ٢١ی کەرکوك و تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان و مەفرەزەیەکی سەر بەمەکتەبی عەسکەری و مەفرەزەیەکی سەر بەمەکتەبی کۆمەڵایەتی بەربەرچی هێرشەکەی دوژمنیان بۆ سەر گوندی گۆپتەپە دایەوە. پاش ١٤ سەعات شەڕکردن هێرشەکە شکاو هێزەکانی دوژمن بەرەو چەمچەماڵ پاشەکشەیان کرد.

لەم شەڕەدا دوژمن ٢٩ سەربازو ٤٢ جاشی لێ کوژراو ژمارەیەکی زۆر بریندارێشی هەبوو. لەهێزی پێشمەرگە کەمال مەحمود بەرپرسی دادگای سنورەکەو دوو پێشمەرگە بەناوی ئیسماعیل عەزیز ساڵح و زوهێر سەعدون شەهید بوون. لەئاکامی شەڕەکەدا زیانێکی ماددیی زۆر بەخەڵکی گوندەکە کەوت و خودی گوندەکەش کاول بوو.

هێرشەکەی هێزەکانی ڕژێمی عیراق لەتۆڵەی شاڵاوی ١ی شوباتی تیپەکانی ٨٥ی بەڕانەتی و ٨٦ی دەشتی هەولێرو ٨٧ی قەرەچوخ بوو دژ بەو خێڵە عەرەبانەی کە ڕژێمی عیراق لەچوارچێوەی پرۆسەی بەعەرەبکردندا لەناوچەکانی باشووری هەولێرو شارۆچکەی ڕێنداڕو گوندەکانی دەربەندی گۆم و گوزرێی نیشتەجێی کردبوون.

گۆپتەپە: سەرەڕای وێرانبوونی گوندەکە، دانیشتوانەکە گوندەکەیان ئاوەدان کردەوە. گوندەکە تا ئایاری ساڵی ١٩٨٨ بەئاوەدانی مایەوە، لە ٣ی ئایاری ١٩٨٨دا لەشاڵاوی ئەنفالی ٤دا. گوندەکانی گۆپتەپەو عەسکەرو مایلەو سەرچاو شێخان و کەڵەشێرەو چەمی ڕێزان و قۆچەبلاخ و زەرزێ درانە بەر چەکی کیمیایی و ئەم هێرشە کیمیاییە ژمارەیەکی یەکجار زۆری دانیشتوانی عەسکەرو گۆپتەپەی کوشت و بریندار کرد.

بۆ ڕۆژی دواتر هێزێکی بەربڵاوی سوپا بەپاڵپشتی فڕۆکەی جەنگی و هەلیکۆپتەرو پیلاتۆز لەچەند قۆڵێکەوە هێرشی کردە سەر ناوچەکە. لەوانە لەقۆڵی چەمچەماڵەوە بۆ سەر ئاغجەلەرو گۆپتەپەو گەڵنائاغاج و سەرچنار. لەئاکامی ئەم هێرشەدا ژمارەیەکی دیکەی خەڵکی گۆپتەپە کوژران و بەشێکیشیان ئەنفال کران.

گۆجار (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٦ی پشدەر و سەربازەکانی سەنگەرێکی سوپای عیراق لەگۆجار لەقەڵادزێ لە ١٨ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا چوار سەرباز کوژران و ٢ سەربازی دیکە بریندار بوون.

گۆڕی شەڕکان (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنێکە بەسەرپەرشتیی کۆسرەت ڕەسول عەلی لێپرسراوی مەڵبەندی ٣و بە فەرماندەیی عەبدوڵڵا بۆر فەرماندەی تیپی ١٩ی کۆڕەك لە ١١ی شوباتی ١٩٨٧ لەگۆڕی شەڕکان لەچیای کۆڕەك بەڕێوە چووە. نەخشەی ئۆپەراسیۆنەکە لەکۆبونەوەیەك بەسەرپەرشتیی کۆسرەت ڕەسول عەلی‌و بەشداریی هەر یەك لەعەبدوڵڵا بۆرو ڕێبین محەمەد سۆفیی کادیری ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان، لەگوندی توتمە دانرا و بڕیار درا دەست بەسەر بارەگای سریەی سەر گۆڕی شەڕکانو دوو ڕەبیەکەی دەوروبەریدا بگیرێت.

بەپێی ئەو بەرنامەیەی لەگوندی تاراوە بۆ جێبەجێ کردنی ئۆپەراسیۆنەکە دانرا، بڕیار درا سەعات ٢,٣٠ سەعاتی سفر بێ‌و هێرش لەسێ قۆڵەوە ئەنجام بدرێ. ئەویش بەمجۆرە: قۆڵی یەکەم بەفەرماندەیی عەبدوڵڵا بۆر لەگەڵ ٢٢ پێشمەرگە بۆ گرتنی بارەگای سریەکە کە ٣ تانکی لێ بوو، قۆڵی دووەم بەفەرماندەیی عوزێر ئەفیانی‌و قۆڵی سێیەم بەفەرماندەیی جەمال هەروتی کەهەردوکیان فەرماندەی کەرت بون لەتیپی ١٩ی کۆڕەکو هەر یەکێکیشیان ئەرکی گرتنی یەکێ لەدوو ڕەبیەکەی پێ سپێردرا بوو. هەروەها هێزێك بەفەرماندەیی مام قاسم بلەیی بۆ دانانی بۆسە لەنێوان گوندی شەڕکانو جۆڵەمێرگ‌و لۆفەکانی سەرگۆڕان تەرخان کرا بۆ لێدانی هەر هێزێکی دوژمن کەبیەوێ فریای سریەکە بکەوێ.

لەماوەیەکی کورتدا دەست بەسەر بارەگاکەدا گیراو هەر ٣ تانك تێك شکێنران. زۆربەی سەربازەکان ڕایان کرد. ٦ سەرباز کوژراو ١٣ بەدیل گیرا.

دەستکەوتی ئۆپەراسیونەکە ٢٠ پارچە چەك بوو. ئوتومبیلو ڕەبیەکان سوتێنران. ئۆپەراسیونەکە دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو، چونکە یەکەم جار بوو هێزی

پێشمەرگە لەناوچەکە ٣ تانك لەشەڕدا تێك بشکێنن.

ئەم ئۆپەراسیونە بەهاوبەشی لەنێوان تیپی ١٩ی کۆڕەك‌و تیپی ١٢ی سۆران‌و مەفرەزەیەکی ١٢ کەسی تیپی ٩٩ی بیتوێن‌و هەندێ پێشمەرگەی تالو تەرا ئەنجام دراو شەهیدێکی بەناوی عەبدوڵلا شارسینەیی‌و چوار بریندارى لێ کەوتەوە.

کۆڕەك: چیایەکە بەکلیلی دەڤەرەکە دادەنرێ، لەلایەك دەڕوانێتە سەر ڕەواندزو لەلایەکی ترەوە دەڕوانێتە سەر خۆشناوەتی. لەساڵی ١٩٧٤دا پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عێراق، سوپای عێراق لەچیای کۆڕەکەوە هێرشی کردە سەر هەردوو دیوی ڕەواندزو خۆشناوەتی. گرتنی بارەگای سریەکەی سەر گۆڕی شەڕکان ئاسان نەبوو، بەتایبەتی کەسوپا دیوی ڕەواندزی چیاکەی بەتەواوی مینڕێژ کردبوو. شەوێك پێش جێبەجێ کردنی ئۆپەراسیونەکە، بەفرێکی یەکجار زۆر باری بوو، بۆیە هێزەکانی بارەگای سریەکە پێشبینی ئەوەیان نەدەکرد پاش بەفربارینەکە دەمو دەست هێرشیان بکرێتە سەر. بۆ دابین کردنی ڕێی گەیشتن بەشوێنی بارەگای سریەو دوو ڕەبیەکەی، ڕێبین محەمەد سۆفی ١٦ شارەزای لەخەلیفان‌و گوندەکانی جۆڵەمێرگ‌و شەڕکان‌و کانی ڕەش‌و ڕەماوێژ پەیدا کرد بوو کەهەر یەکێکیان لەکاتی ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکەدا ڕێ پیشاندەری گروپێکی پێشمەرگە بوون.

گۆمەسپان (ڕووداو)

ڕووداوێکە لە ١٧ی شوباتی ١٩٧٩ لەنزیك گوندی گۆمەسپان هاتە ئاراوە. کاتێك مەفرەزەیەکی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر ئەفسەرێکی بەپلەی مولازم بەناوی جاسم محەمەد مەحمود لەسەر ڕێگای هەولێر- کۆیە دەستگیر کرد.

لەتۆڵەی گرتنی ئەم ئەفسەرەدا، هێزەکانی سوپای عێراق هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر ناوچەی خۆشناوەتی و لەگوندەکانی نازەنین و سماقولیی سەروچاوەو کونە فلوسەو کەوەرتیان زیاتر لە دوو سەد هاووڵاتییان گرت. لەناو هەولێریش دەزگا ئەمنییەکان کەوتنە گرتنی کەسوکاری پێشمەرگەو هەڕەشەیان کرد کە تا ئەفسەرەکە ئازاد نەکرێ، گیراوەکان ئازاد ناکەن.

پاش چەند ڕۆژێك هێزی پێشمەرگە ئەفسەرە دیلەکەی ئازاد کرد. سوپا و دەزگا ئەمنییەکانی حکومەتی عێراقیش گوندییەکان و کەسوکاری پێشمەرگەیان بەردا.

گوندەژوور (شەڕ)

شەڕێکی هەشت سەعاتییە لەنێوان چەند مەفرەزەیەکی هەرێمی ٧و ٩ی هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عێراق لەگوندەژوور لە ناوچەی چۆمان لە ١٦ی ئابی ١٩٧٨. هێزەکانی سوپا بەنیاز بوون ئابڵوقەی چەند پێشمەرگەیەك بدەن کە تازە هاتبوونە ڕیزی شۆڕشەوە. لەئاکامی ئەم شەڕەدا ٤٠ سەربازو ٢ جاش کوژران.

گوێزان (شەڕ)

پێکدادانێکە لە ٩ی حوزەیرانی ١٩٧٨ لەئاکامی هێرشی دەستەیەکی هەرێمی ٩ بۆ سەر سەنگەرێکی سوپای عێراق لەنێوان گوێزان و گوێزلینگ لە ناوچەی چۆمان. لەئاکامدا چوار سەربازو یەك ئەفسەر کوژران و پێنج سەرباز بریندار کران.

گەڕاوی- تازەشار (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عێراق لەگەرمەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیان کە گەورەترین شاڵاوی ئەنفالەکان بوو. شاڵاوەکە لە ٧ی نیسانی ١٩٨٨ دەستی پێکردو تا ٢٠ی نیسان درێژەی کێشاو تێیدا هێزەکانی سوپای عێراق لە ١٠ قۆڵەوە هێرشیان کرد.

لەسێیەم ڕۆژی شاڵاوەکە، لە ٩ی نیسانی ١٩٨٨ هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگە کە لەتیپەکانی ٥١ی گەرمیان و ٥٧ی سەگرمەو ٥٩ی حەمرین و هێزی پشتگیری و بەتالیۆنی ٤ی گەرمیانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق پێك هاتبوو، کاتێك هێزەکانی عێراق ڕوویان کردە هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار کە چەند کیلۆمەترێك لەشارۆچکەی قادر کەرەمەوە دوورن، هێزی پێشمەرگە لەسەر ڕێگای گەڕاوی- قەیتول بەرەنگاری هێزەکە بۆوە. پاش شەڕێکی سەخت، پێشمەرگە بۆ ناو گوندی گەڕاوی و تازەشار کشایەوە. هێزەکانی عێراق، بەپاڵپشتی تانك و زرێپۆش،

چەند هێرشێکی یەک لەدوای یەکیان کردە سەر هەردوو گوندو شەڕەکە زیاد لە ١٠ سەعاتی خایاند.

دوژمن زیانێکی زۆری لێ کەوت، هێزی پێشمەرگەش ٣٥ شەهیدی هەبوو، لەوانە ٢٧ پێشمەرگە سەر بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوون و ٨ پێشمەرگەی تر سەر بەپارتی کۆمۆنیستی عیراق بوون.

شەهیدەکانی یەکێتی ئەمانەن: ئیکرام محەمەد ئەمین سلێمان (ئیکرام چارشین)، ئەیوب ئەحمەد ساڵح، حسێن مەعروف محەمەد، ئەحمەد عەبدولرەحمان نامیق (ئەحمەد تازە)، ئیحسان مەحمود قادر ساڵح (ئیحسانە سور)، جەبار عەبدولکەریم عەلی (جەبار کانی قادری)، ئەحمەد ئەمین رۆستەم (هەڤاڵ)، سامان مەجید خورشید (سامان کەرکوکی)، حەمید محەمەد ساڵح عەزیز، جەبار کەریم عەلی، فاروق رەشید بەلەگە، غالیب عەبدوڵلا ئەمین (هونەر)، عەبدولواحید عەبدوڵلا محەمەد، نازم رەشید بەلەگە (نازم بچکۆل)، عادل مەجید عەبدولکەریم (مام عادل)، کەریم حەمید ئاغای زەنگەنە (مەلا کەریم)، نیزام ئەحمەد رەمەزان، نەجم محەمەد محەمەد ئەمین، شێرزاد حەسەن عەلی عەبدوڵلا (شێرزاد بەچە)، فاتیح حەسیب حسێن (ئاسۆ)، نەجم رۆستەم عەلی (نەجم قمیتەوەلی)، میران فەرەج عوێد، محەمەد کەریم ئەحمەد ئیسماعیل (حەمە باوایی)، فەرهاد ئەنوەر شێخانی (فەرهاد بچکۆل)، یاسین سەعدون سەعید، نەجات فەتحوڵلا مەحمود قادر، ئەحمەد قادر کەریم (ئاوارە).

شەهیدەکانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق ئەمانەن: عەبدولرەحیم عەلی محەمەد (ئاشتی)، نازم عەلی عەباس (سامی)، فەوزی هادی عەتوی (عامر)، تالیب ئیبراهیم کامیل (عەلی عارەب)، تاریق محەمەد ئەمین، بەهادین عەلی محەمەد (ماجید)، عەدنان رەشید غێدان (عەدنان کانی قادری)، عەبدوڵلا والی حەیدەر (عەبدوڵلا سوری).

گەرموان (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان پێشمەرگەو دانیشتوانی گوندی گەرموان لە لایەک و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لە لایەکی ترەوە لە ٢٥ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ لەگەڵی گەرموان. بەیانیی ئەو رۆژە هێزێکی گەورەی دوژمن دەوری گوندی گەرموانی خوارووی دا لەناوچەی رواندزو پاش سوکایەتی کردن بەدانیشتوانی گوندەکەو پشکنینی هەموو شوێنێکی گوندەکە، گوندەکەی بەجێ هێشت و رووی کردە گوندی گەرموانی سەروو. لەگەڵییە قوڵ و باریکەکەی گەرموان، هێزەکە کەوتە ناو بۆسەی چوار پێشمەرگەوەو درایە بەر ئاگری گوللە.

لەگەڵ دەست پێکردنی شەڕەکەدا، خەڵکی گوندەکەو هێزی تری پێشمەرگە بەهانای پێشمەرگەکانەوە چوون و شەڕ تا ئێوارەی خایاند. لەم شەڕەدا دوژمن ٤٥ سەربازی لێ کوژراو نزیکەی ٦٠ سەربازیشی لێ بریندار کرا، ١٢ سەربازی لێ بەدیل گیراو ١٢٧ پارچە چەک و هەزاران فیشەکی لێ گیرا.

کوژراوەکانی دوژمن بەئۆتۆمبیلێک رەوانەی رەواندز کران و دیلەکانیش ئازاد کران.

لەم شەڕەدا دوو هاووڵاتی بەناوی مستەفا عەزیز سەعیدو رەمەزان عەزیز سەعید شەهید بوون کە سوپا لەتۆڵەی شکان و زیانە زۆرەکەی گوللەبارانی کردن، پێشمەرگەیەک و هاووڵاتییەکیش بریندار بوون.

ئەو هێزەی لەگەڵی گەرموان لەهێزەکەی دوژمن راپەڕی، چوار پێشمەرگە بوون کە بریتین لە رسوڵ حەمەد حەمە (شەهیدبووی ساڵی ١٩٨٧)، مستەفا حەسەن مەلا (شەهیدبووی ساڵی ١٩٨٦)، عەبدولرەحمان حەسەن مەلا (ناسراو بە رەحمان کەزیان)و حەمە مەجید حەمە (ناسراو بە حەمە ئاغا).

لەم شەڕەدا ژنانی گەرموان بەشدار بوون و هەندێکیان چەند سەربازێکیشیان بەدیل گرت و چەکەکانیان لێ داماڵین.

تێبینی: ئەو کاتە هێزی پێشمەرگە هێشتا رێک نەخرا بوو، گەورەترین یەکە مەفرەزە بوو کە لەچەند پێشمەرگەیەک پێکدەهات و هێشتا یەکەی گەورەتری وەک کەرت و هەرێم دانەهاتبوو.

گەرموان (شەڕ)

پێکدادانێکە لە ٩ی ئازاری ١٩٧٧ لەگوندی گەرموانی ژێری لەناوچەی رواندز لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق. هێزەکەی سوپا پۆلێک هەلیکۆپتەر پشتیوانیی لێ دەکرد. ئەم شەڕە ١١ سەعاتی خایاندو لەرێزی دوژمندا ٦٠ کوژراوو بریندار هەبوو.

گەرەوان (شەڕ)

شەڕێکە لەگوندی گەرەوان لەناوچەی ڕەواندز لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ١٢و هێزێکی سوپای عیراق کە لە ٢٨ی کانونی یەکەمی ١٩٧٨ هێرشی هێنابووە سەر ناوچەکە. لەئاکامی شەڕەکەدا یەك باشچاوەش و ٧ سەرباز کوژران.

گەرەوان (شەڕ)

شەڕێکە لە ٢٠ی ئازاری ١٩٨٠ لە نێوان هێزی پێشمەرگە و هێزێکی سوپای عیراق کە هەوڵ دەدرا بەهەلیکۆپتەر لەمەیدانی شەڕ دابەزێنرێ.

لەم شەڕەدا هێزێکی سوپای عیراق بەهەلیکۆپتەر هێرشی کردە سەر گوندی گەرەوان لەناوچەی ڕەواندزو ویستی سەربازەکان دابەزێنێ، بەڵام پێشمەرگەکانی هەرێمی ٧ی باڵەك و هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر دایانە بەر گوللەو دەرفەتیان بەهەلیکۆپتەرەکان نەدا سەرباز دابەزێنن.

لەم شەڕەدا کە دوو سەعاتی خایاند، دوو هەلیکۆپتەر پێکران کە یەکێکیان لەسەربازگەی ئاکۆیان نیشتەوەو یەکێ لەفڕۆکەوانەکانی بریندار بوو. هێزی پێشمەرگە شەهیدێکی بەناوی مستەفا عەولاو ٧ برینداری هەبوو.

گەلاڵە (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عیراق لەناو شارۆچکەی گەلاڵە لە یەکی حوزەیرانی ١٩٧٧دا کە تێیدا ٤ سەرباز کوژران و دووانیش بریندار بوون.

ئەم شەڕە لەتۆڵەی شەهید بوونی چوار پێشمەرگە بوو کە لەکاتی پەڕینەوە لەپردی ناوەندە لەچۆمان کەوتبوونە بۆسەی دوژمنەوە. ئەو پێشمەرگانەش بریتی بوون لە حەمید باتاسی (خەڵکی کەرکوك)، عەلی مەجید (خەڵکی کەرکوك)، ئەحمەد حەمەد (خەڵکی زورکان لە ناوچەی قەڵادزێ)، کەمال خۆشکانی (خەڵکی گوندی خۆشکان لە ناوچەی چۆمان).

گەلاڵە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٧و سەنگەرێکی سوپای عیراق لەنزیك پردی گەلاڵە لە ناوچەی چۆمان لە ١٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا سەرجەم سەربازەکانی ناو سەنگەرەکە کوژران و بریندار کران. هەمان مەفرەزە هێرشی کردە سەر سەنگەری پیر کەریم. لەئاکامدا سەربازەکانی سەنگەرەکە سەریان لێشێواو تەقەیان لەیەکتر کرد. بەم هۆیەوە ٥ سەربازی دیکە کوژران.

گەلاڵە (چالاکی)

چالاکییەکی پێشمەرگانەیە مەفرەزەیەکی کەرتی گەلاڵەی سەر بەهەرێمی ١٤ لە ١٧ی ئابی ١٩٧٩ ئەنجامی داوە. لەم چالاکییەدا پێشمەرگە بەکلاشنکۆف و ئار بی جی هێرشی کردە سەر سەربازگەی گەلاڵە لەقەزای ڕەواندز، لەئاکامدا ٥ سەرباز کوژران و ٤ سەربازی دیکەش بریندار کران.

گەیلان سابیر ڕەشید*

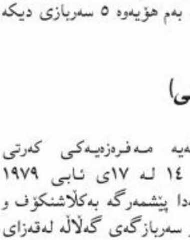

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٩ی گەڕەکی سێتاقانی شاری هەولێر. تا پۆلی شەشی سەرەتایی خوێندووە. لەتافی مێرد منداڵیدا ئارەزووی مۆزیکی هەبوو، ماوەیەکیش لەگەڵ تیپە مۆزیکییەکان کاری کردو زۆر بەسرودەکانی هونەرمەند حەمە جەزا عەلی سەرسام بوو. ئەم خولیایە هەندێ کێشەی لەگەڵ دەزگا ئەمنییەکاندا بۆ دروست کرد.

ساڵی ١٩٨٣ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد تا ببێ بە پێشمەرگە، لەو کاتەدا تەمەنی ١٤ ساڵ بوو، بۆیە لەبەر بچوکیی تەمەنی لەپێشمەرگایەتی وەرنەگیرا. ساڵی ١٩٨٦ لە تەمەنی حەڤدە ساڵیدا تێهەڵچووەو پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردەوەو پاش پێداگرتنی تەواوی لەسەر

دەستپێکردنی ژیانی پێشمەرگایەتی، لەتیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر کرایە پێشمەرگە.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەچەندین نەبەردو شەڕو لەهەموویاندا ئەرکەکانی خۆی وەك پێشمەرگە بەپوختی جێبەجێ کرد. دیارترین ئەو نەبەردانەی کە تێیدا بەشدار بوو بریتین لە داستانی رزگاری، گرتنی تەقتەق، گرتنی دێگەڵە، شەڕی ١٣ رۆژەی مەڵبەندی ٣ی هەولێرو گرتنی سەری رەش. لەکاتی شاڵاوەکانی ئەنفالدا بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی ئەو هێزانەی عیراق کە ئەرکی جینۆسایدو قڕکردنی کوردیان پێ سپێردرابوو.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشداریی لەو چالاکییانەدا کرد کە هێزی پێشمەرگە لە پارێزگای هەولێر ئەنجامی دان. دوای راپەڕین بەردەوام بوو لەسەر خزمەت کردن لەناو ریزی هێزی پێشمەرگەدا. هەر لەو ماوەیەشدا گەڕایەوە سەر خولیای موزیك و سرودی نەورۆزی بۆ تەلەفزیۆن تۆمار کرد.

لەرەوتی شەڕی ناوخۆدا شەوی ٢٦ لەسەر ٢٧ی نیسانی ساڵی ١٩٩٥ لەگوندی سێبەردانی هەولێر شەهید کرا.

لالۆ عەبدولڕەحمان پێنجوێنی

کادیرو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٣ی شاری پێنجوێن. ساڵی ١٩٤٢ لەحوجرە دەستی بەخوێندن کردووە، بەڵام پاش حەوت مانگ لەبەرقات و قڕی و گرانیی سەردەمی جەنگی دووەمی جیهان و خراپیی گوزەرانی خێزانەکەی، وازی لەخوێندن هێناوەو دەستی بەکاسبی کردووە. ساڵی ١٩٤٩ لەخوێندنگەیەکی ئێواران دەستی بەخوێندن کردەوە، بەڵام دیسان بەهۆی هەژارییەوە پاش دوو ساڵ وازی لەخوێندن هێناو گەڕایەوە سەر کاسبی. لەساڵی ١٩٥٢ بەدواوە بەهۆی کاسبییەوە وردە وردە گوزەرانی بەرەو باشتر ڕۆیی.

ساڵی ١٩٥٣ ژیانی سیاسیی دەست پێکرد، پەیوەندیی بەڕێکخستنە نهێنییەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو دواتر گەیشت بەپلەی ئەندامی لیژنەی ناوچەی پێنجوێن. ساڵی ١٩٦٢ بەتۆمەتی بەشداری کردن لەهێرش کردنە سەر بنکەی پۆلیسی پێنجوێن، لەسلێمانی دەستگیر کراو درایە دادگا. پاشان لەبەندیخانەی رومادی زیندانی کرا. پاش کودەتای ٨ی شوباتی ١٩٦٣و روخانی رژێمی عەبدولکەریم قاسم ئازاد کرا.

پاش پەیدابوونی دوبەرەکی لەناو پارتی، پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسیی کرد. ساڵی ١٩٧١ دوا بەدوای یەکگرتنەوەی هەردوو باڵی پارتی، کرایە ئەندامی لیژنەی ناوچەی پێنجوێن. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەڕێکخستنە نهێنییەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٤ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەگوندی ئالیاوا کە بارەگای لیژنەی ناوچەی پێنجوێنی لێ بوو، بەردەوام بوو لەسەر کارکردن لە بواری ڕێکخستندا، بەڵام ماڵ و منداڵەکەی بردە گوندی بایەوەی سەر بەشارۆچکەی مەریوانی کوردستانی ئێران.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ پێنجوێن و زۆری نەبرد بۆ شارۆچکەی روتبەی سەر سنوری عیراق- ئوردون دوور خرایەوە. لەو ماوەیەدا بەردەوام بوو لەسەر پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەوە.

پاش ١٨ مانگ لەژیانی دورخراوەیی، لەمانگی ئایاری ساڵی ١٩٧٧ ڕێی پێ درا بگەڕێتەوە بۆ کوردستان. لەماوەی نێوان ١٩٧٧- ١٩٧٩، بەتایبەتی پاش ئەوەی کە لەسلێمانی گیرسایەوە، ڕۆڵێکی کارای لەڕێکخستندا گێڕا. لەئایاری ١٩٧٩ لەبەر زیادبوونی فشاری دەزگا ئەمنییەکان و پەرەسەندنی مەترسیی دەستگیرکردنی، سلێمانیی بەجێ هێشت، لەڕێی شارباژێڕەوە چوو بۆ شاری بانەی کوردستانی ئێران و لەوێوە رووی کردە ناوچەی بارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتی لەناوزەنگ.

لەو ماوەیەدا کرایە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخستن کە سالار عەزیز لێپرسراوی بوو، پاشان کرایە کارگێڕی لقی ٣ کە بارەگاکەی لەزەڵێ بوو. ساڵی ١٩٨١ بەشدار بوو لەکۆنفرەنسی یەکەمی کۆمەڵە. ساڵی ١٩٨٤ کرایە لێپرسراوی ئیدارەی مەڵبەندی یەك کە لەو کاتەدا بارەگاکەی لەسیتەك بوو.

لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٦ خێزانەکەی و هەر سێ کوڕەکەی لەسلێمانی لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە دەستگیر کران و دەست بەسەر خانووەکەیدا گیرا. دواتر لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە پەیوەندیی پێوە کراو پێی ڕاگەیەنرا کە ئەگەر دەیەوێ خێزانەکەی و سێ کوڕەکەی ئازاد بکرێن، دەبێت خۆی بەدەستەوە بدات یان کار بۆ دەزگا ئەمنییەکان بکا یان کار بۆ ئازادکردنی بەڕێوەبەری ئاسایشی کارێزە

بکا کە لەو کاتەدا لەلای هێزی پێشمەرگە دیل بوو. بەڵام ئەو هەر سێ پێشنیاری ڕەت کردەوە. دوای چەند هەفتەیەک خێزانەکەی لەنزیک سورداش ئازاد کرا، بەڵام کوڕەکانی لەبەندیخانەی موسڵ زیندان کران و پاشان لە ٢٨ی نیسانی ساڵی ١٩٨٧دا، پاش دەوروبەری پێنج مانگ لەدەستگیرکردنیان، بەلێبوردنی گشتی ئازاد کران.

لەقۆناغی ئەنفالەکاندا ماوەیەک لەشاری بانە گیرسایەوە. لەو ماوەیەدا ئەرکی خزمەت کردنی ئاوارەکانی گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨٩ کرایە لێپرسراوی ئیدارەی بارەگای مەکتەبی سیاسی یەکێتی لەقاسمەڕەش.

لەکاتی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ ئەرکی لۆجستیکیی پێ سپێردرا، بەڵام پاش ڕاپەڕین هیچ لێپرسراوێتییەکی حزبی و حکومیی وەرنەگرت. ساڵی ١٩٩٥ لەکاتی شەڕی ناوخۆدا، بەدەستپێشخەریی خۆی، ئەرکی لۆجستیکیی وەرگرت و ئەم ئەرکەی بەسەرکەوتوویی بەڕێوە برد.

ساڵی ٢٠٠٣ بۆ چارەسەر سەردانی دانیمارکی کردو لەمانگی ئازاری ساڵی ٢٠٠٣، پاش تەواو کردنی پێداویستییەکانی چارەسەر، گەڕایەوە بۆ وڵات. ساڵی ٢٠٠٦ وەک پێشمەرگەی نموونەیی خەڵاتی زێڕینی بلەی لەلایەن ڕێکخراوی برایم ئەحمەدەوە پێ بەخشرا.

لە ٢٩ی حوزەیرانی ساڵی ٢٠١٢ کۆچی دوایی کرد.

دیارترین بەرهەمەکانی: «نیو سەدە بۆ نیشتمان» (٢٠١٢).

لق (یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان)

دەزگایەکی ڕێکخراوەیییە ساڵی ١٩٧٧ لەکۆبوونەوەکانی برادۆست لەماوەی نێوان ٣١ی ئاب و ١٢ی ئەیلول بڕیاری دامەزراندنی درا، ئەرکەکەی پێکهێنانی تەونێکی ڕێکخراوەیی بوو بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ئاستەکانی لق بریتی بوون لەڕێکخراو، لیژنەی ناوچە، لق. لەسەر بنەمای جوگرافیا، چوار لق بەپێی پارێزگاکان لەهەولێر، سلێمانی، کەرکوک و دهۆک پێک هات و بۆ هەر قەزایەک لیژنەی ناوچەو بۆ ناحیەکان ڕێکخراو دانرا.

بەکردەوە، پانتایی جموجوڵی لقەکان زۆرتر لەدەرەوەی شارەکان بوو، چونکە لە شارەکاندا هەر یەک لەکۆمەڵەی ڕەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیست ڕێکخستنی خۆی هەبوو. تایبەتمەندیی لقەکان لەوەدا بوو کە بەناوی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە ڕێکخستنیان پێکدەهێناو لێپرسراوی لقەکان ئەگەر سەر بەکۆمەڵەی ڕەنجدەران بوونایە یان سەر بەبزووتنەوەی سۆشیالیست، بۆیان نەبوو بۆ گرووپەکەی خۆیان ڕێکخستن دروست بکەن، بەڵام لەناو هێزی پێشمەرگەدا، ئەو ئەندامانەی کە لقەکان ڕێکیان خستبوون، دەیانتوانی پەیوەندیی بەڕێکخستنی یەکێ لە دوو گرووپەکەی کۆمەڵەو بزووتنەوە بکەن.

لقی بادینان زوو لەبەر یەک هەڵوەشایەوە، بەڵام سیستەمی لقەکان بەشێوەیەکی گشتی تا ساڵی ١٩٨٣ کاری پێ کراو پاشان هەموو لقەکان هەڵوەشانەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هەم لەناو هێزی پێشمەرگەو ناوچەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی ڕژێمی عێراقداو هەم لەناو شارەکاندا ڕێکخستن بەناوی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە مایەوەو هەندێ لەو ڕێکخستنانە، بەتایبەتی هی شارەکان، پەیوەندیی ڕاستەوخۆیان بەسکرتێری گشتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە هەبوو.

لق (بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان)

بەرزترین ئاستی ڕێکخستنی شارەکان لەناو بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان. ساڵی ١٩٧٧ پاش دامەزراندنی دەزگای ڕێکخستنی ناوخۆ کە لێپرسراوێتیی بەڕێوەبردنی بە عەلی هەژار سپێردرا، بزووتنەوەی سۆشیالیست پێنج لقی بۆ ڕێکخستنەکانی لە دهۆک، هەولێر، سلێمانی، بەغداو کەرکوک دامەزراندو بۆ هەر لقێک لێپرسراوێک و چەند ئەندام لقێکی دانا.

لقی دهۆک لێپرسراوەکەی مەلا عەلی مزووری بوو. لقی هەولێر لێپرسراوێکی دیاریکراوی بۆ دانەنرا، بەڵام بەکردەوە چەند کادیرێک لەوانە عەلی ڕەسوڵ، سەعد عەبدوڵڵا، عەبدولڕەحمان مامەو عەبدوڵڵا ئیسماعیل سەرپەرشتییان دەکرد. لقی سلێمانی لێپرسراوەکەی جەمال حەکیم ئاغا بوو. پاش جیابوونەوەی باڵی ڕەسوڵ مامەندی بزووتنەوە لە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەنەورۆزی ساڵی ١٩٧٩، لقی سلێمانی لەناو یەکێتی مایەوەو جیا نەبۆوە. ئەرکی بەڕێوەبردنی لقی بەغدا بە حەسەن عوسمان سپێردرابوو، ئەندامەکانی لقیش بریتی بوون لە خەلیل سەیفوڵڵاو حەسەن حەمە ناسرو جەدعان وەیس و نەجمەددین عەلی. لقی کەرکوکیش نورەددین عەبدولڕەحمان ئەندامی سەرکردایەتیی بزووتنەوە سەرپەرشتیی دەکردو لێپرسراوەکەشی محەممەد

فاتیح بوو، ئەندامانی لق بریتی بوون لە عەبدولکەریم حەسەن، محەمەد شێخ عیززەدین، حەمە ئەمین سەمین و محەمەد سەعید سابیر.

لوبنان (خول)

خولی عەسکەریی ساڵی ١٩٨٠ی لوبنان. دە کادیری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەشدارییان تێدا کردووەو رێکخەرەکەشی بەرەی دیموکراتی رزگاریخوازی فەڵەستینە.

دە کادیرەکەی بریتین لە ئاوات قارەمانی، ئەنوەر حەسەن، شاخەوان عەباس، دانا ئەحمەد مەجید، ئەسکەندەر حاجی ئاغا ئاکرەیی، سەلاح چاوشین، شۆڕش ئیسماعیل، حامید حاجی غالی، رەفیق سەبری (ئەنوەر)و ئازاد حەمە غەریب (ئازادی سەگرمە).

ئامانجی خولەکە بریتی بوو لەسوودوەرگرتن لەئەزموونی فەلەستینییەکان لەخەباتی چەکدارو مەشق کردن لەسەر چەند جۆرە چەکێك کە بەکەڵکی شەڕی پێشمەرگایەتی دەهاتن.

رێکخەری خولەکە شازاد سایبە کە لەو کاتەدا لێپرسراوی ئۆفیسی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو لەسوریا. لەکۆتایی مانگی حوزەیران ئەندامانی تیمەکە چوونە ئێران و لەوێ موحسین عەلی ئەکبەر، لێپرسراوی ئۆفیسی یەکێتی لەتاران، لیزەپاسی لەباڵیۆزخانەی سوریا بۆ دابین کردن و بەهۆی لیزەپاسەکەوە چوون بۆ سوریا.

لەناوەڕاستی ئەمووزدا گوێزرانەوە بۆ ئۆردوگایەکی فەڵەستینییەکان لەنزیك شارۆچکەی مەعلولەو لەوێوە برانە ئۆردوگای راشدیە لەباشووری لوبنان. لەوێ لەسەر هەموو جۆرە دژە ئاسمانییەکان مەشقیان کرد، بەتایبەتی دۆشکای ١٢,٥ملم و ١٤ملم و دوو لولەو چوار لولە.

لەمانگی ئابدا تیمەکە گوێزرایەوە بۆ ئۆردوگای نیعمە لەنزیك بەیروت و لەوێ ئەندامانی تیمەکە مەشقیان لەسەر جۆری تری چەك کرد وەك موشەکی گراد، تۆپی دورهاوێژی ١٢٢ملم و هاوەنەکانی ١٢٠ملم و ٦٠ملم و ٨٠ملم و دژە ئاسمانیی ٢٣ملم و شارەزاییی پێویستیان لەبواری تەقەمەنی و تاکتیکی سەربازی بەدەستهێنا.

خولەکە دوو مانگ و نیوی خایاند. لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەم کۆتایی بەخولەکە هات و تیمەکە گەڕایەوە بۆ سوریا. لەوێ شەش ئەندامی تیمەکە چوون بۆ ئێران و لەوێوە گەڕانەوە بۆ کوردستان. چوار ئەندامەکەی تر کە بریتی بوون لە شاخەوان عەباس، ئەنوەر حەسەن، دانا ئەحمەد مەجیدو ئەسکەندەر حاجی ئاغا ئاکرەیی، بەهەماهەنگی لەگەڵ بەرەی دیموکراتی رزگاریخوازی فەلەستین، بەنیاز بوون بەشداری لەخولێکی تردا بکەن لەڕوسیا، بەڵام دواتر رێك نەکەوت بەشداری لەو خولەدا بکەن. دوا بەدوای ئەمە، ئەوانیش لەرێی ئێرانەوە گەڕانەوە بۆ کوردستان.

پاش گەڕانەوەیان، ئەندامانی تیمەکە چەند خولێکیان بۆ هێزی پێشمەرگە کردەوە کە کاریگەریی باشیان لەسەر ئاستی هەڵسوڕانی شەڕی پێشمەرگانە هەبوو.

لەتیف جەمال رەشید

پسپۆڕی جیهانی لەبواری سەرچاوە ئاوییەکاندا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٤ی شاری سلێمانی. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووە. ساڵی ١٩٦٣ لەچوارچێوەی شاندێکی خوێندنی باڵادا عێراقی بەجێ هێشت و رووی لەبریتانیا کرد. لەحوزەیرانی ساڵی ١٩٦٨دا بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەبواری ئەندازیاری لەزانکۆی لیڤەرپول بەدەست هێنا. لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٦٩ بە مامۆستا لەزانکۆی سلێمانی دامەزراو دەستی بەوانەبێژی کرد. تا کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧١ بەردەوام بوو لەسەر ئەم کارە. دواتر بۆ تەواوکردنی خوێندن گەڕایەوە بۆ بریتانیاو لەساڵی ١٩٧٢دا ماجستێری لەبەشی هایدرۆلیك لەزانکۆی مانچستەرو پاشان لەساڵی ١٩٧٦دا دکتۆرای فەلسەفەی لەبواری هایدرۆلیك لەهەمان زانکۆ بەدەست هێنا.

لەو ماوەیەدا ئەندامی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو. پاش دروستبوونی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ١٩٧٥، پەیوەندیی پێوە کردو بووە نوێنەری لەبریتانیا. هەروەها لەبەشێکی زۆری کۆڕو کۆبوونەوەو چالاکییە سیاسییەکاندا لەئەوروپاو ئەمریکاو

بەشێکی وڵاتانی عەرەب و رۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەرکی نوێنەرایەتی کردنی یەکێتیی پێ سپێردراوە.

لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٨٠- ١٩٨٦ لەڕێکخراوی خۆراك و کشتوکاڵیی نێودەوڵەتی (فاو) کاری کردو ئەرکی بەدواداچوونی پرۆژەکانی پەرەپێدانی چەردەیەك وڵاتی پێ سپێردرا وەك عەرەبستانی سعودی و یەمەن و سۆماڵ و میسرو لەم بوارەدا ناوبانگێکی پیشەیی جیهانیی بەدەست هێنا.

لەکۆنگرەی ئۆپۆزیسیۆنی عیراق لە لەندەن لە ساڵی ٢٠٠٢ بەئەندامی سەرکردایەتیی کۆنگرەکە هەڵبژێردراو تا ساڵی دواتر ئەم لێپرسراوەتییەی گرتە ئەستۆ.

پاش روخانی رژێمی بەعس لەساڵی ٢٠٠٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەمانگی ئەیلولدا کرایە وەزیری سەرچاوە ئاوییەکان و لەسفرەوە ئەم وەزارەتەی دروست کردەوە. وەزارەتەکەی لەناو وەزارەتەکانی عیراقدا بەسەرکەوتووترین وەزارەت هەژمار کراوە. تا ساڵی ٢٠١٠ لەو پۆستە مایەوە. لەو ماوەیەدا نەخشەی گشتلایی بۆ سوود وەرگرتن لەئاوی سەر زەوی و ژێر زەویی عیراق دانا، تەکنیکی تازەی بۆ رێوشوێنەکانی بەڕێوەبردنی وەزارەتەکە بەکار هێناو بەرنامەیەکی سەرکەوتوی بۆ بوژاندنەوەی زۆنگاوەکانی خواروی عیراق دانا کە زێدەتر لەڕێژەی ٩٠٪ی لەسەردەمی رژێمی بەعس وشك کرابۆوە.

ساڵی ٢٠١١ خانەنشین کراو بووە راوێژکار لەسەرۆکایەتیی کۆماری عیراق. لەو ساڵەدا کاندیدی عیراق بوو بۆ وەرگرتنی لێپرسراوەتیی رێکخراوی فاو بەرامبەر بە پێنج کاندیدی تر کە نوێنەرایەتیی هەر یەك لە ئیندۆنیسیاو برازیل و ئیسپانیاو نەمساو ئێرانیان دەکرد.

لەتیف عومەر مستەفا

کادیری رێکخستن و ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بە لەتیفی شێخ عومەر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی شاری سلێمانی. دەرچووی کۆلێجی کارگێڕی و ئابووریی زانکۆی سلێمانی. لەساڵانی شەستەکاندا چۆتە ریزی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوەو پاشان بۆتە ئەندام لەپارتی دیموکراتی کوردستان.

ساڵی ١٩٧٢ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو خرایە ئەڵقە رۆشنبیرییەکانەوە. ساڵی ١٩٧٦ لەگەڵ هەر یەك لە شوان عەلی سەعید، رەئوف شاکرمیی، کۆسرەت رەسوڵ عەلی و محەمەد خورشید لەدەستەی دامەزرێنەری کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان بوو.

لە ٥ی ئاياری ساڵی ١٩٧٧ لەگەڵ پۆلێك لەئەندامانی رێکخستن، لەلایەن دەزگای ئەمنی سلێمانییەوە دەستگیر کراو بە پێنج ساڵ زیندانی حوکم درا. ساڵی ١٩٧٩ بەلێبووردنی گشتی ئازاد کراو دوا بەدوای ئەمە، بەردەوام بوو لەسەر کارکردن لەناو ریزی رێکخستن.

پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، بووە ئەندامی لیژنەی روناکبیریی مەڵبەندی ١ی رێکخستنی سلێمانی لەقەڵاچوالان و هەر لەو ساڵەدا بەشدار بوو لەدەرکردنی رۆژنامەی «پەیامی نوێ». دواتر لێپرسراوەتیی بەڕێوەبردنی کۆمیتەی ٢ی پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٩٢ بەسکرتێری کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان هەڵبژێردراو لەهەمان کاتدا بووە کارگێڕ لەمەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان. لەساڵی ١٩٩٦دا گواسترایەوە بۆ دەزگای زانیاری لەقەڵاچوالان. لەماوەی نێوان ١٩٩٧- ٢٠٠٤ لەئەمریکا ژیا. لەو ماوەیەدا کاروباری هەڵبژاردنی تاوتوێ کردو وەك شارەزا لەبواری هەڵبژاردن دەرکەوت.

ساڵی ٢٠٠٤ گەڕایەوە بۆ کوردستان و کرایە یاریدەدەری سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ کاروباری هەڵبژاردن و دواتریش بووە ئەندام لەدەزگای هەڵبژاردن.

ساڵی ٢٠١٠ بووە بەڕێوەبەری ئۆفیسی تایبەتی سەرەك وەزارەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەسلێمانی و لەکۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی یەدەگی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا.

لەشکری ئیسلامیی کورد

رێکخراوێکی سیاسییە لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٨١ بەپشتیوانیی ئێران دامەزراوە. دامەزرێنەرەکانی بریتین

له مهلا حسێنی ماریونس، شێخ قادری سۆتکەو عەباس شاهین. یەکەمیان خەڵکی تەلەعفەرە، لەساڵی ١٩٧٥ەوە، لەدوای هەرەس هێنانی شۆڕشەوە، لەئێران دانیشتبوو، هیچ پێشینەیەکی سیاسیی نەبوو، لەکوردستانیش کەس نەیدەناسی. دووەمیان خەڵکی ناوچەی قەڵاسێوکە بوو. لەساڵی ١٩٧٥ەوە لەئێران دانیشتبوو، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش نەگەڕابۆوە بۆ عیراق، هیچ ئەزموون و پێشینەیەکی سیاسیی نەبوو، بەرەچەڵەك لەبنەماڵەیەکی زەویدار بوو. سێیەمیان پێشینەی چەند ساڵێك کارکردنی لەناو گروپی ئیخوان موسلمیندا هەبوو. ساڵانی ١٩٧٤- ١٩٧٥ پێشمەرگە بوو، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ ئاوارەی ئێران ببوو، هەر ئەو ساڵە ئێرانی بەجێ هێشتبوو، چوو بوو بۆ سوریا، ماوەیەك پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیدا دامەزراندبوو، پاشان توانیبووی پەیوەندی لەگەڵ سورییەکان و لیبییەکان و سعودییەکان دروست بکاو پاش روخانی رژێمی شا توانیبووی پەیوەندی لەگەڵ ئێران دروست بکا.

ئەم رێکخراوە ئەوەندەی وەك رێکخراوێك بۆ خزمەت کردنی ئەجیندای بیانی کاری دەکرد، ئەوەندە بۆ خزمەت کردنی خەباتی کورد کاری نەدەکرد. لەگوتاری راگەیەنراوی سیاسیی رێکخراوەکەدا ئیسلام و کوردایەتی تێکەڵ بەیەکتری کرابوون. ئەگەرچی رێکخراوەکە لەماوەیەکی کەمدا هێزێکی چەند سەد کەسیی پێکهێنا، بەڵام ئەو هێزە چەکدارە لەبەر ئەشۆڵیی پێکهاتەکەی، هیچ کات هێزێکی شەڕکەری پێك نەهێناو تا ئەو کاتەی لەبەر یەك هەڵوەشایەوە، زۆرتر وەك رێکخراوێکی خۆدەرخەر خۆی دەنواندو هیچ چالاکییەکیشی لەدژی هێزەکانی رژێمی عیراق ئەنجام نەدەدا.

زۆربەی ئەوانەی پەیوەندییان پێوە کردبوو گوندنشین و بێکارو سەربازی راکردوو بوون کە مەبەستی سەرەکییان وەرگرتنی موچەو کلاشنکۆفی تازە بوو، بەتایبەتی کە رێکخراوەکە داوای ئەوەی لێ نەدەکردن شەڕی رژێمی عیراق بکەن.

تێکچونی پەیوەندییەکانی نێوان ئێران و یەکێتی، کاریگەریی خراپی لەسەر چارەنووسی ئەم رێکخراوە بەجێ هێشت. لەماوەیەکی زۆر کورتدا کە هەفتەیەکی تێنەپەڕاند، هێزەکانی یەکێتی هەموو میلیشیاکانی لەشکری ئیسلامییان چەك کردو لەگەڵ ئەم چەك کردنەدا تەواوی رێکخراوەکە لەبەر یەك هەڵوەشایەوەو بەیەکجارەکی پاکتاو کرا.

لەیلا قاسم (رێکخراو)

رێکخراوی ژنان. ساڵی ١٩٧٧ وەسفیە بەنی وەیسو شەونم محەمەد غەریب وەك رێکخراوێکی سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، لەسلێمانی دایانمەزراندوە. ژمارەی ئەندامانی رێکخراوەکە ٣٢ کەس بووە، لەوانە ژمارەیەکی بەرچاویان پزیشکو ئەندازیارو کارمەندو خوێندکاری زانکۆ بون.

یەکەم چالاکیی رێکخراوەکە، دەرکردنی راگەیەنراوێك بوو بەبۆنەی ٨ی مارسەوە. رێکخراوەکە لەماوەی دەستبەکاربونیدا چەند خولێکی هۆشیاریی سیاسی بۆ ئەندامەکانی کردۆتەوەو رۆڵێکی دیاریشی لەپەخش کردنی بڵاوکراوە چاپکراوەکانی شۆڕشدا بینیوە، سەرباری ئەوەی کەئەندامەکانی بەشدار بون لەخۆپیشاندانە جەماوەرییەکانی ئەو سەردەمەدا.

ساڵی ١٩٧٨ رێکخراوەکە پەرەی بەهەڵسوڕانو چالاکییەکانی داو دوو لقی کردەوە، یەکێکیان لەبەغدا کە لە٣ کەس پێکهاتبوو، ئەوی تر لەهەڵەبجە کەژمارەی ئەندامەکانی ٨ کەس بوو. ساڵی ١٩٨٢ رێکخراوەکە، بۆ نیشاندانی نارەزایی، هیچ نوێنەرێکی بۆ بەشداری کردن لەکۆنفرەنسی دووەمی کۆمەڵەی رەنجدەران بۆ خڕی ناوزەنگ نەنارد چونکە پێی وابوو سەرکردایەتیی کۆمەڵە هێشتا پێگەیەکی شیاوی بۆ رۆڵی ژنان لەبزوتنەوەی سیاسیدا دیاری نەکردووە.

ئەگەرچی رێکخراوەکە سەر بەکۆمەڵەی رەنجدەران بوو، بەڵام پەیوەندیی بەتەونی رێکخستنەوە نەبوو، ئەوەندە سەربەخۆیی پێ درابوو کەزۆرتر وەك رێکخراوێکی نیمچە سەربەخۆ کاری دەکرد. پاش ئەوەی هەر یەك لەوەسفیە بەنی وەیسو شەونم محەمەد غەریب لەساڵی ١٩٨٢دا خوێندنی زانکۆیان تەواو کرد، رێکخراوەکەیان رادەستی رێکخستنی شارەکان کرد. لێرە بەدواوە، وەزیرە جەلال سەرپەرشتیی رێکخراوەکەی کردو دواتر لە ساڵی ١٩٨٤دا تێکهەڵکێشی رێکخستنەکان کراو پلەی کەرتی رێکخستنی ژنانی پێ درا. لێرە بەدواوە رێکخراوەکە هیچ هەڵسوڕانێکی سەربەخۆ یان نیمچەی سەربەخۆی ئەنجام نەدا.

ئەگەرچی لەیلا قاسم ئەندامی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان نەبوو، بەڵام دامەزرێنەرانی رێکخراوەکە لەو روانگەیەوە کە لەیلا قاسم بۆتە سمبولێکی نیشتمانیو

لەوە تێپەڕیوە کە بەصولکی گروپێکی دیاریکراو بژمێردرێ. ڕێکخراوەکەیان بەناوی ئەوەوە ناو نا. لەیلا قاسم لەدایکبوی ساڵی ١٩٥٢ی خانەقینە. باوکی لەپاڵێوگای نەوتی خانەقین کرێکار بووە کەپاش خانەنشین کردنی، لەبەغدا نیشتەجێ بیوو. لەیلا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی بەغدای پارتی دیموکراتی کوردستانەوە هەبوو. خوێندکاری بەشی سۆسیۆلۆژیای کۆلیجی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدا بوو. لە٢٩ی نیسانی ساڵی ١٩٧٤ گیراو دواتر لەگەڵ چەند هاوڕێیەکیدا لەسێدارە درا.

لەسێدارەدانی، ڕیزدانی نیشتمانپەروەرانەی کوردی هەژاندو لەم سۆنگەیەوە وەك یەکەم ژنی تێکۆشەری لەسێدارەدراو، لەمێژوی سیاسیی کوردی عیراقدا ناوی بەزیندویی مایەوە.

لەیلا قاسم (کەرت)

کەرتی ڕێکخستنی لەیلا قاسم. ساڵی ١٩٨٤ دامەزراوەو سەر بەڕێکخراوی سلێمانی بووە. مەبەست لەدامەزراندنی، کۆکردنەوەی هەموو ڕێکخستنەکانی ژنان بوو لەیەك ڕێکخستنی تایبەت بەژنان. ناوی کەرتەکە لەناوی لەیلا قاسمەوە وەرگیراوە کەساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ چەند تێکۆشەرێکی تردا فەرمانی لەسێدارەدانی بەسەردا سەپێنراوە. هەڵبژاردنی ناوی لەیلا قاسم بۆ کەرتێکی ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان، بەڵگەی ئەوەیە کە لەیلا قاسم وەك سمبولێکی نەتەوەیی سەیر کراوەو گوێ نەدراوەتە ئەوەی کەئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە.

یەکەم لێپرسراوی کەرتەکە تەحسین قادرە کە ئەندامی ڕێکخراوی سلێمانی بووە. تەحسین قادر لەماوەی لێپرسراوێتیی لەنێوان ساڵانی ١٩٨٤-١٩٨٦، بناغەیەکی پتەوی بۆ کەرتەکە دانا. لەو ماوەیەدا کادیرەکانی کەرتەکە کەپلەی ئەندامی کەرتیان هەبوو، لەچوار ژن پێك هاتبون کەبریتی بون لەپەروین کاکە حەمە سەعید، گێلاس محێدین، نەسرین شێخ جەمالو شیرین مەحمود.

ساڵی ١٩٨٦ لێپرسراوێتیی کەرتەکە بەمحەممەد شێخ عەبدولکەریم سۆڵەیی (ئارنەر)سپێردرا. سۆڵەیی تا ساڵی ١٩٩٠ بەردەوام بوو لەسەر سەرپەرشتی کردنی کەرتەکە. لەماوەی نێوان ١٩٨٦-١٩٩١دا کەرتەکە گەشەیەکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیو توانی ئەوەنی ڕێکخراویی خۆی زۆر پەرە پێ بدا. لەو ماوەیەدا کادیرەکانی کەرتەکە کەپلەی ئەندامی کەرتیان هەبوو، چوار ژن بون بەناوی شەوقیە کاکە حەمە سەعید (ئاریشت)، جەمیلە شێخ مەحمود (کۆژین)، پەروین کاکە حەمە سەعید (کەژۆست)و گێلاس محەممەد (بەفرین). نیشوکاری کەرت بەمجۆرە بەسەر ئەندامەکانی کەرتدا دابەش کرابوو: شەوقیە کاکە حەمە سەعید لێپرسراوی پۆلی شەهید نامینە بوو، جەمیلە شێخ مەحمود لێپرسراوی پۆلی شەهید سنەوبەر بوو، پەروین کاکە حەمە سەعید کە لەو کاتەدا خوێندکاری زانکۆ بوو، لێپرسراوی شانەیەکی ژنان بوو. لەناو ئەندامانی کەرتەکە، گێلاس محێدین پاش ئەوەی کەمێردەکەی لەجەنگی عیراق- ئێراندا بەدیل گیرا، نەیتوانی وەکو جاران کاروباری ڕێکخستن لەئەستۆ بگرێو ناچار بوو واز لەپلەکەی وەك ئەندامی کەرت بێنێ بەڵام وەك ئەندام درێژەی بەپابەندبونی خۆی وەك ئەندامی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان دا.

لە٢٤ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٩٠ لێپرسراوی کەرتەکە محەممەد شێخ عەبدولکەریم سۆڵەیی لەسلێمانی لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێمی بەعسەوە گیراو لە ١٦ی تشرینی یەکەمدا فەرمانی زیندانی هەمیشەیی بەسەردا سەپێنرا.

پاش گیرانی سۆڵەیی، کەرتەکە تا ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ بەردەوام بوو لەسەر هەڵسوڕانی خۆی. سۆڵەیی لە ٢٣ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩١ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا.

پۆلی شەهید نامینە:

لێپرسراوەکەی شەوقیە کاکە حەمە سەعید بوو. بەناوی نامینە بەنگین حەمەنەوە ناو نراوە کەئەندامی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە بوو لەقەڵادزێو لەخۆپیشاندانەکانی ساڵی ١٩٨٢ی قەڵادزێدا شەهید بووە.

مەهاباد عومەر (ئاوارە)و سەمیرە مستەفا (کوکەژ) ئەندامانی پۆل بون. هیچ لیستێکی ناوی ئەندامانی پۆلەکە نیە بەڵام پۆلەکە چەند ئەندامێکی دیارو چالاکی هەبوو لەوانە تارا عومەر (سایە)، پرشنگ نەجمەددین فەتحوڵڵاو ڕێزانە بچکۆڵ.

پۆلی شەهید سنەوبەر:

لێپرسراوەکەی جەمیلە شێخ مەحمود بوو. بەناوی سنەوبەر مەحمودەوە ناو نراوە کەئەندامی کۆمەڵەی

رەنجدەرانی کوردستان بووە لەقەڵادزێ‌و لەخۆپیشاندانەکانی ساڵی ۱۹۸۲ی قەڵادزێدا شەهید بووە.

گەلاوێژ بەکر (پاکیزە)و وێنۆ شەریف (شەنگە) ئەندامانی پۆل بون. پۆلەکە لەدوو شانە پێکهاتبوو، یەکێکیان بەشانەی ژمارە ۳٦ ناسرا بوو، ئەوی تر بە شانەی ژمارە ۳۷. ناماڕێکی جێگیری ئەندامانی پۆلەکە نیەو ئەمە وای کردووە ئامادەکردنی لیستی ئەندامەکانی پۆلەکە کارێکی ئەستەم بێ، بەڵام پۆلەکە چەند ئەندامێکی چالاکی هەبوو لەوانە ئەشیل مەحمود (راوێژ)، شانۆ محەمەد (شەوبۆ)، چیمەن بەکر (چیمەن)، دیدار محەمەد (شێنێ)، شیرین جەلال (شۆخان)و بەهار حەمە (کازیوە).

لەیلان (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنی گرتنی پێنج کارمەندی ئەڵمان لەپارێزگای کەرکوك لەمانگی حوزەیرانی ۱۹۸۱. لەو پێنج کارمەندە، چواریان لەگوندی لەیلان گیران و ئەوی تر لەنێوان کەرکوك و چەمچەماڵ. ئەوەی کە ئەم ئۆپەراسیۆنەی ئەنجام داوە پێشمەرگەکانی کەرتی ٤ی جەباریی هەرێمی ٥ی قەرەداغ بوون.

بەیاننامەیەك کە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەم بارەیەوە دەری کردووە، روونی دەکاتەوە کە یەکێتی لەسیاسەتی ئەڵمانیای رۆژئاوا نیگەران بووە، هۆی نیگەرانییەکەش زۆرتر پەیوەندیی بە سێ فاکتەرەوە هەبووە:

یەکەم: پەیوەندیی ئابووریی توندوتیژیی نێوان عێراق و ئەڵمانیای رۆژئاوا کە مایەی هەڕەشە بوو بۆ سەر بەرژەوەندییەکانی گەلی کورد.

دووەم: ئازادکردنی دوو سیخوڕ عێراقیی سەر بەدەزگای هەواڵگریی رژێمی بەعس لەلایەن حکومەتی ئەڵمانیای رۆژئاواوە لەساڵی ۱۹۸۰، لەکاتێکدا کە بەڵگەی تەواو لەسەر هەوڵی هەردوو سیخوڕ بۆ تەقاندنەوەی ئەو بینایە هەبوو کە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد کۆنگرەی تێدا دەبەست.

سێیەم: فرۆشتنی چەك و تەقەمەنی ئەڵمانی بە عێراق.

کارمەندە گیراوەکان ئەمانە بوون: برنیت ریهلە (تویبورلوبە)، ئەدمۆند دیتریش (بودینگ)، کریستز کالم باج (کارلزروهی)، فریتسنگ بۆلتمر (شتوتگارت)و ئەنیت کارل (ئەنسین هرف).

یەکێتی بۆ ئازادکردنی کارمەندە ئەڵمانەکان ئەم داوایانەی لەبەردەم حکومەتی ئەڵمانیای رۆژئاوا دانا:

١-دەبێ حکومەتی ئەڵمانیای خۆرئاوا بەشێوەیەکی فەرمی داوای لێبوردن بکا، چونکە دوو سیخوڕی عێراقی ئازاد کردووەو بەپێی یاسا مامەڵەی لەگەڵ نەکردوون.

٢-دەبێ بەڵێن بدا کە چیتر چەك و تەقەمەنی بەعێراق نافرۆشێ.

٣-گوشار بخاتە سەر حکومەتی عێراق بۆ ئازادکردنی ٢٧ هاوولاتیی کورد کە فەرمانی لەسێدارەدانیان بۆ دەرچووەو لەگرتوخانەی موسڵن.

٤-گوشار بخاتە سەر حکومەتی عێراق بۆ بەردانی ٤ منداڵی کوردی خەڵکی شاری کەلار کە تەمەنیان لەخوار ١٣ ساڵەوەیەو لەمانگی شوباتی ١٩٨٢ەوە گیراون.

٥-گوشار بخاتە سەر حکومەتی عێراق بۆ بەردانی کەسوکاری گیراوی پێشمەرگەکان.

٦-پێشکەش کردنی پێنج ملیۆن مارك بەکەسوکاری شەهیدان و کەسوکاری گیراوی پێشمەرگە.

بەیاننامەکە ناوی منداڵە گیراوەکان و حوکمدراوەکانی گرتوخانەی موسڵی هاوپێچ کردبوو، ئەویش بەمجۆرە:

منداڵە گیراوەکان: ئەسرین ئەکرەم (١٢ ساڵ)، بورهان محەمەد قادر (١٢ ساڵ)، عوسمان عەزیز رۆستەم (١٢ ساڵ)، فوئاد محەمەد ئەمین (١٢ ساڵ).

هاوولاتییە حوکمدراوەکان: جەمال قادر، جەلال محەمەد، عەبدوڵلا رەسوڵ، عومەر میرزا، بەرزان عومەر، جەوهەر حسێن، سەید برایم ئەحمەد، ئیسکەندەر حەیدەر، عەلی تۆفیق، دارا حەمید، عەلی محەمەد، بێستون حسێن، عەلی حەمە ئەمین، مەحمود محەمەد، یوسف مەجید، بەکر کەریم، تەحسین رەحمان، جەمیل ئەحمەد، جەوهەر حەمە، شێرۆ رەشید، یونس بابەکر، حەسەن ئیسماعیل، واحد رەسوڵ، سلێمان عەبدوڵلا، تاهیر عەبدوڵلا، ئومێد ساڵح کەریم، مەجید عیسا.

کارمەندە ئەڵمانەکان ماوەیەك لەناوزەنگ لەبارەگای دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە مانەوەو پاشان ئازاد کران و لەرێی ئێرانەوە گەڕانەوە بۆ ئەڵمانیا. هیچ یەکێ لەداواکان جێبەجێ نەکران، بەڵام گرتنی کارمەندە ئەڵمانەکان لەمیدیاکانی ئەڵمانیا زۆر دەنگی دایەوەو سەرنجی بەلای مەسەلەی کوردی عێراقدا راکێشا.

لیتنسەل LETINCELLE (ڕۆژنامە)

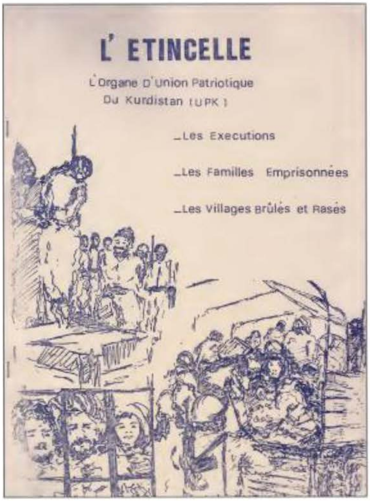

ئۆرگانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەزمانی فەرەنسی. ئەحمەد بامەڕنی سەرپەرشتیی کردووە. ژمارە ١، ساڵی ١٩٧٧ دەرچووە، بابەتەکان بەتایپی دەستی ئاسایی تایپ کراون و پاشان بەفۆتۆکۆپی ڕاکێشراون. بۆ ژمارە ١ بەرگی دەرەوەی بۆ کراوەو بەرگەکەی هێڵکاری لەسەر نەخشێنراوەو لەقەبارەی فولسکابدایەو ژمارەکانی تر زۆربەیان قەبارەیان نیو فولسکابە و بەرگدار نین. زیاتر لە ٢٠ ژمارەی لێدەرچووەو دوا ژمارە ساڵی ١٩٨٣ دەرچووە.

ئەم ڕۆژنامەیە زۆرتر کۆپیی فەرەنسیی ڕۆژنامەی سپارکە کە عومەر شێخموس بە زمانی ئینگلیزی دەری کردووە و بە هۆی ئەمەوە زۆربەی هەرە زۆری بابەتەکانی لە سپارك وەرگیراون و کراون بە فەرەنسی.

لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان

باڵێکی پارتی دیموکراتی کوردستانە، ساڵی ١٩٧٥ پاش هەرەس هێنانی شۆڕش و گیرسانەوەی سەرکردایەتیی پارتی لەئێران، لەسوریا دامەزراو وەك بەناوەکەیەوە دیارە، دامەزرێنەرەکانی هیوایان لەسەر ئەوە هەڵچنی بوو کە بتوانن ئامادەکاری بۆ زیندووکردنەوەی پارتی بکەن و جێی پارتییە کۆنەکە بگرنەوەو پارتی لەسەر بنچینەیەکی نوێ و هاوچەرخ و دوور لەخێڵگەرایی ڕێك بخەنەوە.

دامەزرێنەرەکانی دکتۆر مەحمود عوسمان، قادر جەباری، شەمسەددین موفتی و عەدنان موفتی بوون. حزبەکە پشتیوانیی لەپرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری کردو لەنوسینەکانیدا رەخنەی لەسیاسەتی سەرکردەکانی شۆڕشی ئەیلول گرت کە نەیانتوانی بوو بەربەرچی ڕێککەوتننامەی ساڵی ١٩٧٥ی جەزایر بدەنەوە. هاوینی ١٩٧٧ سێ کەس لەسەرکردەکانی ئەم حزبە، دکتۆر مەحمود عوسمان و قادر جەباری و شەمسەددین موفتی بۆ بەشداری کردن لەخەباتی چەکدار گەڕانەوە بۆ کوردستان. ساڵی ١٩٧٨ پاش بەڕێ کردنی بەشی یەکەم و دووەمی هێزەکانی یەکێتی بۆ ناوچەکانی سەر سنوری عێراق-تورکیا، دکتۆر مەحمود عوسمان و قادر جەباری لەگەڵ بەشی سێیەمی هێزەکە لەقەندیل مانەوەو لەکۆتایی ساڵ بارەگایەکیان لەناوزەنگ دانا.

لەبەر بەخۆکەوتنەوەی سەرکردایەتیی جارانی پارتی و پەیدابوونی سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان، لیژنەی ئامادەکردن چیتر نەیتوانی لافی نوێنەرایەتیی پارتییە کۆنەکە لێ بداو نەشیتوانی وەك هێزێکی سیاسی دەرکەوێ. پاش لەناوچوونی باڵی عەلی عەسکەری لە سەروبەندی کارەساتی هەکاریدا، نزیکبوونەوەیەك لەنێوان لیژنەی ئامادەکردن و نێوان باڵی ڕەسوڵ مامەندی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان هاتەوە ئاراوە، بەتایبەتی کە باڵی ڕەسوڵ مامەند هەندێ کێشەی لەگەڵ سەرکردایەتیی یەکێتیدا هەبوو. لەنەورۆزی ١٩٧٩دا لەگەڵ جیابوونەوەی باڵی ڕەسوڵ مامەند لەیەکێتی، لیژنەی ئامادەکردنیش بارەگاکەی زەڵێ پێچایەوەو لەگەڵ باڵی ڕەسوڵ مامەندا لەگوندی گۆزەشێر گیرسایەوەو پاشان پێکەوە حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستانیان پێکهێنا.

لیژنەی کاری ڕاپەڕین

لیژنەیەکە پاش ئەوەی کە مستەفا سەید قادر، لێپرسراوی ڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەولێرو

بادینان و رانیە لە ٢٩ی ئەیلولی ١٩٩٠ لە لایەن دەزگا ئەمنییەکانی عیراقەوە لە هەولێر دەستگیر کرا، بۆ راپی کردنی کاروباری خۆئامادەکردن بۆ راپەڕین و تەواو کردنی ئەو ئەرکانەی کە مستەفا سەید قادر دەستی پێ کردبوو، لەهەولێر پێك هات. لیژنەکە لە قادر محەممەد عومەر، ئەحمەد حسێن ناسراو بە ئەحمەد بچکۆل، مستەفا برایم دەروێش (شاسوار)و خالید محەممەد رەسوڵ پێك هاتبوو. ئەم لیژنەیە لەمانگی تشرینی یەکەمی ١٩٩٠ بەدواوە، بەپشت بەستن بەرێنمایییەکانی سەرکردایەتیی یەکێتی، دەستی بە دروست کردنی شانەی چەکدار کردو تا ١١ی ئازاری ١٩٩١ توانی ٧٣٠ شانەی چەکدار دروست بکا. لەو ماوەیەدا کە رژێمی عیراق سەرقاڵی بەرپەرچدانەوەی هێرشی هاوپەیمانان و رووبەڕووبوونەوەی راپەڕینی شیعەکان بوو لەباشووری عیراق، لەهەموو لایەکەوە پەیوەندی بەرێکخستنەکانەوە دەکرا. بەمجۆرە ژمارەیەکی زۆر شانەی چەکدار بۆ کاتی پێویست دروست کرا.

شانە چەکدارەکان بە شانە چەکدارەکانی بروسك ناسران و لە ١١ی ئازاردا، بەپشتیوانیی هێزی پێشمەرگەو جەماوەر، رۆڵێکی بەرچاوو دیاریان لەرزگارکردنی شاری هەولێرو دەوروبەریدا گێڕا. بەهاتنی هێزی پێشمەرگە بۆ ناو شاری هەولێر، کۆتایی بەکاری لیژنەکە هات.

لیژنەی ناوچە

ناسێنکی رێکخراوییە لەچەند رێکخراوێکی رێکخستن پێکدێ و هەر لقێك لەچەند لیژنەیەکی ناوچە پێکدێ. مێژووی پەیدابوونی بۆ ساڵی ١٩٧٧ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەکۆبوونەوەکانی ٣١ی ئاب- ١٢ی ئەیلول لەبرادۆست بڕیاری دروست کردنی لقەکان دراو وا دانرا کە هەر قەزایەك لیژنەیەکی ناوچەی هەبێ.

ساڵی ١٩٨٣ لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی لقەکاندا، لیژنەی ناوچەش لەبواری رێکخستندا نەما.

مالومه (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی پێشمەرگەو ژمارەیەك جاش لەگوندی مالومە لەدۆڵی جافەتی لە ٢٥ی ئابی ١٩٧٨. ئەو جاشانە لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانی عیراقەوە بەمەبەستی پیلانگێڕان نێردرابوونە ناو پێشمەرگە. ماوەیەك بوو کەوتبوونە راوو رووت و ئازاردانی خەڵك. لەکاتی چەککردنیان لەمالومە تەقەیان لەپێشمەرگەکان کردو لەئەنجامدا فەرماندەی مەفرەزە محەمەد دەروێش عەبدوڵلا و عەلادین کانی ساردی شەهید بون. لەجاشەکانیش ٤ جاش کوژران و یەك جاش بەدیل گیراو جاشەکانی تر رایانکرد بۆ سەربازگەی کارێزە. هەر ئەو جاشانە پێشمەرگە عوسمان ئەحمەدیان شەهید کرد کە بەمۆڵەت لەو ناوە بوو. دەستکەوتی هێزی پێشمەرگە ٤ کلاشینکۆف و یەك دەمانچەی چواردەخۆر بوو.

مام رەش (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی جاشەکان لە ٦ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٨٠ لەگوندی مام رەش. رۆژێك پێش شەڕەکە، پێشمەرگەکانی کەرتی ٣ی هەرێمی ٢ی کەرکوك بەفەرماندەیی حەمید کەریم کەرکوکی (پشتیوان) کۆبوونەوەیان بەدانیشتوانی گوندی چیمەنی گەورە کردبوو. هەر ئەو ئێوارەیە، دوای تەواوبوونی کۆبوونەوەکە، چوو بوون بۆ گوندی مام رەش و شەو لەوێ مابوونەوە.

جاشەکان زانیبویان مام رەش پێشمەرگەی لێیە، بۆیە بەیانییەکەی زوو بەهێزێکی زۆرەوە گەمارۆی گوندەکەیان داو هێرشیان کردە سەر هێزی پێشمەرگە. شەڕ تا ئێوارەی ئەو رۆژە درێژەی کێشا. لەو کاتەدا هەواڵی گەمارۆدانی پێشمەرگە گەیشتە کەرکوك، لەوێ رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان خێرا هەواڵەکەیان گەیاندە کەرتی ١ی هەرێمی ٢ی کەرکوك لەگوندی عەسکەرو دوا بەدوای ئەمە، پێشمەرگەکانی کەرتەکە چوون بەهانای پێشمەرگە گەمارۆدراوەکانەوەو ئابڵوقەکەیان شکاند. ئەم شەڕە یەکەم شەڕی ناو گوند بوو کە هێزی پێشمەرگە ئەنجامی داوە.

لەم شەڕەدا هێزی پێشمەرگە ٥ شەهیدی هەبوو کە بریتین لە حەمید کەریم کەرکوکی (پشتیوان) فەرماندەی کەرتی ٣ی هەرێمی ٢ی کەرکوك، تاهیر بابە قەمەری (کادیر)، مەلا ئەحمەد عەودل مام رەشی، مەناف تاڵیب چالاوی (شاخەوان)و بیلال جەلال چالاوی، لەوانە دووانیان بەبرینداری کەوتنە بەر دەستی جاشەکان، یەکێکیان هەر لەوێ شەهید کراو ئەوی تر برایە چەمچەماڵ و لەوێ شەهید کرا.

پێشمەرگەکانی تر کە بەشدار بوون لەم شەڕەدا بریتی بوون لە سالار بۆگدی، شێرکۆ عەسکەری، مەلا وەیسی عەودل، شێرزاد عەبدولحافز، ساڵح سەیدانی، عەبدوڵلا سور بۆگدی، فەرهادە سور، ئامیق شوکر (پێشڕەو)، شۆڕش قەرەهەنجیری، محەمەد عەلی ئەحمەد (ئامانج)، سیروان عەلی و عەلە رەش تەپەکوڕی.

مامەڕوتە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەکانی هەرێمی ٧ی باڵەك و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەچیای مامەڕوتە لەناوچەی چۆمان لە ٣ی نیسانی ١٩٧٩. رۆژێك پێش هێرشەکەی سوپا، مینێك لەسەر رێی هاتوچۆی

ئۆتۆمبێلەکانی سوپا لەپشت گوندی قەسرێ تەقی بۆوەو زیانی بەسەربازەکان گەیاندبوو. هێرشەکەی سوپا لەتۆڵەی زیانەکانی تەقینەوەی مینەکە بوو. پێشمەرگەکان بەرەنگاریی هێرشەکەیان کردو شەڕێکی گەرم و گوڕیان لەگەڵدا کرد.
لەم شەڕەدا دوژمن ٥٠ سەربازی کوژراوو برینداری هەبوو، لەهێزی پێشمەرگەش ٤ بریندار.

مامە ڕیشە*

پێشمەرگە. ناوی تەواوی ئەحمەددین مام شوکر تاڵەبانی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گوندی تاڵەبان لەسنوری چەمچەماڵ. لەبەر هەژاریی خێزانەکەی نەیتوانیوە بچێ بۆ خوێندنگە. لەمنداڵیدا شوانی و دواتریش کرێکاریی لەکارگەی کورە گەچەکانی چەمچەماڵ و جەوڵ بۆر کردووە.
ساڵی ١٩٧٣ پەیوەندیی بەفەلەستینییەکانەوە کردو لەهێزێکی بەرگریی فەلەستینییەکاندا بووە فیدایی و لەیەکێ لەشەڕەکان بریندار بوو.
ساڵی ١٩٧٨ بەتفەنگی خۆی و سەربەخۆ کەوتە گەڕان بەچیاو گوندەکانداو وردە وردە دەستەیەکی چەکداری بۆ خۆی پێکهێناو کەوتە بەرەنگاری کردنی هێزەکانی سوپای عیراق. لەم چوارچێوەیەشدا بانگەشەی بۆ کوردایەتی و خەبات کردو چەند چالاکییەکی پارتیزانانەی ئەنجام دا کە دەنگیان دایەوەو ناوبانگێکی زۆریان بۆ دروست کرد. لەکۆتاییدا پەیوەندیی بەهەرێمی ٥ی قەرەداغەوە کردو بووە پێشمەرگەی یەکێتی.
لەژیانی پێشمەرگایەتیدا پشودرێژو خاوەنی نەخشەی وردو سەرکەوتوو بوو. هەمیشە هەوڵی دەدا چالاکییەکانی نائاسایی بن. هەڵسوڕان و ئازایەتیی بەجۆرێك دەنگی دایەوە کە سەربازەکانی سوپای عیراق لەو ناوچەیەی ئەوی لێ بوو، وەك ئەفسانە باسیان دەکرد. بەشداریی لەچەندین شەڕی گەورەی ناوچەکەدا کردوە. لەساڵی ١٩٨٢ کرایە فەرماندەی کەرتی ٤ی جەباری. ڕژێمی بەعس زۆر لێی داخ لەدڵ بوو. لە ڕقی ئەو هەموو چالاکییەی کە لە ناوچەکە ئەنجامی دەدا، دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێمی بەعس باوکیان گرت و پاشان شەهیدیان کرد، خێزانەکەشی بۆ ئەوەی بە هەمان چارەنوس ئەگات دەربەدەر بوو.
لە ٢٤ی مانگی کانونی دووەمی ١٩٨٥ لەگوندی حەسەن ئاوای سنوری کەرکوك کەوتە بۆسەی جاشەکانەوەو لەگەڵ دوو پێشمەرگەدا شەهید کرا.

مامەشایەتی (شەڕ)

پێکدادانێکی هەشت سەعاتییە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ١٤ی کانونی یەکەمی ١٩٧٦دا بۆ ڕاگوێزانی دێهاتەکان هێرشی کردبووە سەر دێهاتەکانی مامەشایەتی لەناوچەی قەڵادزێ. پێشمەرگەکان لەگوندی دیلومیتکان بەرەنگاری هێزەکە بوونەوە. پاش ڕووبەڕووبوونەوەیەکی سەخت، هێزەکە ١٥ سەربازی لێ کوژرا کە لاشەی یەکێکیان لەمەیدانی شەڕ بەجێ ماو ١٤ سەربازیشی لێ بریندار بوو، دوو سەربازو ئەفسەرێکیش بەدیل گیران و دواتر ئازاد کران. هەندێ چەك و تەقەمەنیش دەستی بەسەردا گیرا.

مامەندە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان سوپای عیراق و جاشەکان لەلایەك و هێزی پێشمەرگە لەلایەکی ترەوە لە ١٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٨٠دا کە یەکەم ڕۆژی جەژنی قوربان بوو. شەڕەکە بەهێرشی سوپای عیراق و جاشەکان بۆ سەر چیای مامەندەو بەرزاییەکانی سەر گوندی شێنێ دەستی پێ کرد، بەمەبەستی گرتنی بنکەکانی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەشێنێ و زەڵێ و خرێ نێوزەنگ. پێشمەرگەکانی یەکێتی و حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان

بەرەنگاری هێزەکە بوونەوەو تێکیان شکاند. دوژمن ژمارەیەکی زۆر کوژراوو بریندراوی لێ کەوت و لەهێزی پێشمەرگەش ٥ پێشمەرگە شەهید بوون، یەکێکیان پێشمەرگەی حیزبی سۆسیالست بوو.

محەممەد ئەبوبەکر*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٢ی شاری کۆیە. دەرچووی پەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایانی هەولێر. ساڵی ١٩٧٦ لەخوێندنگەی گوندی شێنێ لەناوچەی چۆمان وەك مامۆستا دامەزرا. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی لەگەڵ خالید سەعیددا دامەزراند کە ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان بوو، پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی بزووتنەوەوە کردو ناوی نهێنیی هیوای بۆ دانرا.

کادیرێکی چالاکی رێکخستن بوو. لەماوەیەکی کورتدا رێکخستنێکی فراوانی لەکۆیەو مەخموورو هەولێرو تەقتەق و بەغدا دروست کرد.

بەهاری ساڵی ١٩٧٩، پاش شاڵاوێکی رەشبگیری دەزگا ئەمنییەکان لەکۆیە، خۆی و هاورێیەکی لەدەشتی کۆیە پەیوەندییان بەهێزی پێشمەرگەوە کردو دواتر لەناوچەی سەرکردایەتی لەناوزەنگ گیرسایەوە. لەوێ خۆی و پێشڕەوی سەید برایم و کەمال پیرەو عەبدوڵڵا حاجی شێخە، بەهۆی هەندێ کێشەی ناو بزووتنەوەی سۆشیالیستەوە، پێکەوە وازیان لەبزووتنەوەی سۆشیالیست هێنا.

لەمانگی تشرینی دووەمی ئەو ساڵە، پاش دامەزراندنی مەکتەبی سکرتاریەتی سکرتێری گشتیی یەکێتی لەناوزەنگ، کرایە بەرپرسی کاروباری هاوولاتییان و پێشمەرگە لەو دەزگایە. لەم کارەیدا زۆر سەرکەوتوو بوو.

لە ٩ی تەمموزی ساڵی ١٩٨٠ کاتێك فرۆکەکانی رژێمی بەعس تۆزڵەیان بۆردومان کرد، پێکراو هەر ئەو رۆژە شەهید بوو.

محەممەد ئیسماعیل*

مامۆستا. ناسراو بە محەممەد سەرسپی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٠ی گوندی داڵداغان لەپارێزگای هەولێر، دەرچووی خانەی مامۆستایان. ساڵی ١٩٦٢ ژیانی مامۆستایی دەست پێکردو ساڵی ١٩٧١ کرایە بەرێوەبەری خوێندنگەیەکی سەرەتایی لەناو شاری هەولێر.

ساڵی ١٩٧٤ پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو ساڵی ١٩٧٥ پاش نسکۆی شۆڕش، گەڕایەوە هەولێرو کرایەوە بە مامۆستا. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو پاش دامەزراندنی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان ئەرکە پیشەییەکەی وەك ئەندامی مەکتەبی سکرتاریەتی یەکێتییەکە جێبەجێ کرد.

ساڵی ١٩٨٨ پاش ئاشکرابوونی شانە نهێنییەکەیان، لەگەڵ چەند هەڤاڵێکیدا گیراو دواتر هەموویان پێکەوە، بەبێ دادگایی کردن، لە ٢٨ی حوزەیراندا لەناو بارەگای دەزگای ئەمن لەهەولێر گوللەباران کران و تەرمەکانیان شوێن بزر کرا. پاش راپەڕینی ساڵی ١٩٩١، تەرمەکان لەگۆڕێکی بەکۆمەڵدا لەنزیك کارگەی قیر، لەسەر رێی هەولێر- مەخموور، دۆزرانەوە.

محەممەد حەسەن پیرداود رەسوڵ

کادیری دێرینی رێکخستن. ناسراو بە مەلا محەممەد بەحرکەیی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٩ی گوندی بەحرکە لەهەولێر. لەبنەماڵەیەکی جوتیاری مامناوەنجییە. ساڵی ١٩٤٧ لەگوندەکەی خۆی چووە بۆ خوێندنگە،

بەڵام هەر ئەوەی پێ کراوە کە تا پۆلی چوار بخوێنێ. چونکە خوێندنگەکە لەساڵی ١٩٥٠ بۆ شوێنێکی تر گوێزرایەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی تامەزرۆی خوێندن بوو. لەحوجرەی فەقێیان لەگوندەکانی ناوچەی بەرانەتی و خۆشناوەتی و کەندیناوەو ناو شاری هەولێر درێژەی بە خوێندن دا. ساڵی ١٩٧١ بڕوانامەی دواناوەندیی لەخوێندنی فەقێیاتی وەرگرت و ئەم بڕوانامەیە بە بڕوانامەی شەشی ئامادەیی بەراورد کرا.

سەرەتای ژیانی سیاسیی بۆ ساڵی ١٩٥٨ دەگەڕێتەوە. کاتێك پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو بۆ ساڵی دواتر بوو بەئەندام و لەتەموزی ١٩٦٣دا بوو بەلێپرسراوی لیژنەی پیشەیی کاسبکاران و لەساڵی ١٩٦٤ بووە کارگێڕی لیژنەی جوتیارانی هەولێر لەگوندی هەرەجەی ناحیەی قوشتەپە. بۆ ساڵی دواتر گوێزرایەوە بۆ لیژنەی ناوچەی جوتیارانی کۆیە لەگوندی پیرەو لەبناری چیای باواجی.

ساڵی ١٩٦٦ لەگەڵ پۆلێك کادیری ناوچەی جوتیارانی کۆیە پەیوەندیی بەباڵی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد لەگوندی کرژە. لەو ماوەیەدا لەبارەگاکانی پارتی لەبادینان و بەغداو هەولێر خزمەتی کرد. ساڵی ١٩٦٩ بووە لێپرسراوی لیژنەی ناوچەی هەولێرو لەهەمان کاتدا سەرپەرشتیی لیژنەی جوتیارانیشی دەکرد.

پاش یەکگرتنەوەی هەردوو باڵی پارتی لەساڵی ١٩٧١دا، لەفەرمانگەی تەشغالی هەولێر وەك کرێکار دامەزرا. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، لەکۆیە پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو کرایە سەرپەل. لەتشرینی یەکەمدا بوو بەکارگێڕی لیژنەی ناوچەی عەسکەری لەگوندی نێندزە. لەو ماوەیەدا لەدەشتی هەولێرو دەشتی کۆیەو بالیسان و پشدەرو بناری قەندیل و قەرەداغ و بادیناندا پێشمەرگایەتیی کردو بەشداریی لەچەندین شەڕدا کرد.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، لەهەولێر گیرسایەوەو دەستی بەکاسبی کرد. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد، بەڵام لەساڵی ١٩٨٢دا وازی لەڕێکخستنی کۆمەڵە هێناو پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی هێڵی گشتییەوە کرد. لەساڵی ١٩٨٤دا بووە ئەندام لەکۆمیتەی ڕێکخستنی هەولێرو ساڵی پاشتر بووە کارگێڕ. ساڵی ١٩٨٩ دوا بەدوای گیرانی لێپرسراوی کۆمیتەی هەولێر، ئەرکی سەرپەرشتی کردنی ڕێکخستنەکانی هەولێری گرتە ئەستۆ.

دوای رزگارکردنی هەولێر لەڕاپەڕینی ساڵی١٩٩١دا، یەکەم بارەگای ئاشکرای کۆمیتەی ڕێکخستنی لەهەولێر کردەوە. لەمانگی نیساندا سەرپەرشتیی بازگەی حاجی ئۆمەران و بازگەکانی دیکەی ناوچەکەی کرد. ساڵی ١٩٩٢ بووە کارگێڕی مەڵبەندی ٣ی ڕێکخستنی هەولێر.

ساڵی ١٩٩٦ لەئاکامی شەڕی ناوخۆدا، لەسلێمانی نیشتەجێ بوو. ساڵی ١٩٩٩ بوو بەلێپرسراوی ئاوارەکانی هەولێر لەسلێمانی و بۆ ساڵی دواتر بووە ڕاوێژکاری مەڵبەندی ٣ی هەولێرو پاشان بوو بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەند. ساڵی ٢٠٠٦ بوو بەئەندامی مەکتەبی کۆمەڵایەتی و بەرپرسی ناوەندی کۆمەڵایەتیی هەولێر.

محەمەد حەسەن رەسوڵ ئەحمەد

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی سەرکانی لەدۆڵی باڵەییانی ناوچەی باڵەکایەتیی سەر بەناحیەی گەلاڵە لەپارێزگای هەولێر. لەبەر ئالەباریی بارودۆخی ناوچەکە بەهۆی شەڕەوەو لەبەر درك نەکردن بەبایەخی خوێندن لەو سەردەمەدا، لەمنداڵیدا نەخرایە بەر خوێندن. بەڵام لەهەرەتی لاوێتیدا رووی لەبنکەکانی نەهێشتنی نەخوێندەواری کردو فێری خوێندەواری بوو.

ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەڕێکخراوی قەندیلی سەر بەکۆمیتەی ڕاپەڕین ڕێك خرا. ساڵی ١٩٨٠ بووە پێشمەرگەو ماوەیەك لەکەرتی زیندانی سەر بەمەکتەبی عەسکەری لەناوزەنگ خزمەتی کرد. ساڵی ١٩٨٢ گوێزرایەوە بۆ هەرێمی ٧ی باڵەك و هەر لەو ساڵەدا هەرێمەکە بووە تیپی ٧٤ی باڵەك.

ساڵی ١٩٨٥ کرایە فەرماندەی مەفرەزەو پاش دوو

ساڵ گوێزرایەوە بۆ سنووری رێکخراوی ٢ی هەولێر. ساڵی ١٩٨٨ گوێزرایەوە بۆ بارەگای مەکتەبی سیاسیی یەکێتی لەقاسمەرەش و بۆ ساڵی دواتر بەپلەی فەرماندەی کەرت بۆ تیپی ٧٤ی باڵەک گوێزرایەوە. ساڵی ١٩٩٠ پاش پێکهێنانی بەتالیۆنی ٤، وەك فەرماندەی کەرت لەبەتالیۆنەکە خزمەتی کردو بۆ ساڵی دواتر بووە جێگری سەرتیپ لەبەتالیۆنەکە.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا ئەرکەکانی خۆی جێبەجێ کردو بەشدار بوو لەرزگارکردنی شارو شارۆچکەکان. ساڵی ١٩٩٢ دوای فراوانبوونی هێزەکان کرایە سەرتیپ لەبەتالیۆنی ساکۆت لەناوچەی قەسرێ. ساڵی ١٩٩٣ لەسوپای یەکگرتووی کوردستان بووە فەرماندەی سریە لەلیوای ٣٠. هەر ئەو ساڵە بووە یاریدەدەری فەرماندەی فەوج. ساڵی ١٩٩٦ لە لەشکری ١٤ی باڵەك بووە فەرماندەی تیپی باڵەییان. ساڵی ١٩٩٧ بووە فەرماندەی هێز لەفەرماندەیی باڵەك.

لە ١٣ی ئەیلولی ٢٠٠٢ لەقەڵاچوالان بەشداریی لەخولی شەشەمی سەربازیدا کردو ساڵی ٢٠٠٥ کرایە فەرماندەی فەوج لەلیوای ١٣٠ی شارباژێر.

محەمەد سەیدە

پێشمەرگەو کادیری دێرین. ناوی تەواوی محەمەد رەسوڵ ئەحمەد عومەر. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی گوندی وەلزێ لەناوچەی باڵەکایەتی سەر بەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٦٨ چۆتە بەر خوێندن لەگوندەکەی خۆی و لەساڵی ١٩٧٥ دەستی بەخوێندنی ناوەندی کردووە لەخوێندنگەی ناوەندیی گەڵاڵە.

ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی لەگەڵ رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستاندا دامەزراندو ساڵی ١٩٧٧ لەرێگەی حەسەن کوێستانییەوە لەیەکێ لەئەڵقە رۆشنبیرییەکان رێك خرا. هەر ئەو ساڵە پاش راگواستنی گوندەکەیان لەشارۆچکەی قەسرێ گیرسایەوە. لەو ماوەیەدا رۆڵێکی گرنگی لەرێکخستندا گێرا، چونکە رێکخەری پەیوەندیی نێوان رێکخستنی شارو شاخ بوو. جگە لەئەرکی رێکخراوەیی، رۆڵی هەبوو لەرەوانەکردنی چەندین پارچە چەکی وەك کلاشنکۆف و برنەو بۆ ناو شۆڕش. لەو قۆناغەدا ئەم ئەرکە بایەخێکی تایبەتی هەبوو. چونکە یەکێ لەگرفتەکانی شۆڕش چۆنێتیی پەیداکردنی چەکی پێویست بوو. ئەم جموجوڵەی لەقەسرێ، سەرنجی دەزگا ئەمنییەکانی راکێشا. بۆیە لەساڵی ١٩٧٨دا دوو جار لەلایەن هەواڵگریی سوپای عیراقەوە لەقەسرێ گیراو لێکۆڵینەوەی وردی لەگەڵدا کرا، بەڵام هیچی نەدرکاندو لەهەردوو جاردا خۆی دەرباز کرد.

لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو ژیانی پێشمەرگایەتیی لەکەرتی ٥ی گەلاڵەی سەر بەهەرێمی ٧ی باڵەك دەست پێکردو لەوێ کرایە بەرپرسی ئیداریی هەرێمەکە. ساڵی ١٩٨٢ بووە بەرپرسی رێکخستن لەکەرتی یەکی تیپی ٧٢ی باڵەك. دواتر، گوێزرایەوە بۆ کەرتی ٣ی هەمان تیپ. ساڵی ١٩٨٣ کرایە لێپرسراوی پۆل لەکەرتی رێکخستنی چۆمان.

لەمانگی تشرینی دووەمی ئەو ساڵەدا لەهەڵبژاردنە ناوچەییەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بەئەندامی کەرت هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٨٥ گواسترایەوە بۆ بارەگای مەڵبەندی ٣و لەگوندی توتمە گیرسایەوە. پاش شاڵاوی ئەنفالەکان، لەگەڵ هێزی پێشمەرگە کشایەوە بۆ ناوچەکانی سەر سنور.

لەپێشمەرگایەتیدا بەشداریی لەچەند نەبەردێکدا کردووە لەوانە بۆسەکەی ساڵی ١٩٨٠ی زارگەلی و شەڕەکانی مەڵبەندی سێ. هەروەها لەساڵی ١٩٨٢دا یەکێك بوو لەپێشمەرگەکانی هێزی پشتیوان. لەو ماوەیەدا بەشداریی لە دوو خولدا کردووە، یەکێکیان خولی برینپێچییە کە ساڵی ١٩٨٠ لەزەڵێ رێك خراو ئەوی تر خولێکی رۆشنبیرییە کە ساڵی ١٩٨٤ دەزگای ناوەندی رۆشنبیریی کۆمەڵە لەکانی تو لەناوچەی مەرگە بۆ کادیرەکانی رێکخستبوو.

ساڵی ١٩٨٩ گواسترایەوە بۆ دەزگای گومرگ لەسونێ و قەندیل. ساڵی ١٩٩٢ گواسترایەوە بۆ هەرێمی ١٢ی باڵەك و پاش دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی کوردستان کرایە جێگری فەرماندەی لیوای ٣٣. ساڵی ١٩٩٤ لەقوڵی باڵەك کاروباری ئیداریی پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٩٥ کرایە رابەری سیاسی لەقوڵی وەرتێ و

ساڵی ١٩٩٦ کرایە لێپرسراوی زانیاریی لەشکری باڵەک. ساڵی ١٩٩٨ بووە لێپرسراوی ئیدارەی فەرماندەیی لەقوڵی پشدەر- باڵەک و لەساڵی ١٩٩٩ هەمان ئەرکی لەسۆران پێ سپێردراو ساڵی ٢٠٠١ هەمان ئەرکی لەباڵەک وەرگرت.

ساڵی ٢٠٠٤ پلەی عەقیدی بەدەست هێناو کرایە لێپرسراوی بەڕێوەبەرایەتیی پۆلیسی بەرگری و فریاکەوتنی پشدەر. لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٩- ٢٠١١ سەرپەرشتیاری بەڕێوەبەرایەتییەکە بوو. ساڵی ٢٠١١ کرایە بەڕێوەبەر لەهەمان شوێن.

محەممەد شاکەلی

ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پاش یەکگرتنەوەی حزبی سۆسیالیستو یەکێتی نیشتمانی لەساڵی ١٩٩٣. لەدایکبوی ساڵی ١٩٤٤ی کەلار کەئەو کاتە گوندێکی گەورەی ناوچەکە بوو. ساڵی ١٩٥٠ لەکەلار خرایە بەر خوێندن. ساڵی ١٩٥٤ماڵیان گواستییەوە بۆ گوندی شاکەلی بەڵام لەبەر نەبونی خوێندنگە لەو گوندە. ناچار بوو رۆژانە بۆ خوێندن بچێ بۆ کەلار. ساڵی ١٩٥٦ بۆ خوێندنی ناوەندی، چوو بۆ شاری کفری. ساڵی ١٩٥٩رووی لەکەرکوک کرد تا لەوێ دەست بەخوێندنی ئامادەیی بکاو هەر ئەو ساڵە لەوێ پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو دواتریش بوو بەئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان.

ساڵی ١٩٦١ لەپەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایان لەکەرکوک وەرگیرا. لەم قۆناغەی ژیانیدا دەستی بەکاری رێکخراوەیی کردو لەم سەروبەندەدا لێپرسراوەتیی چەند شانەیەکی لەکفریو گوندی کارێز گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٦٣ خوێندنی تەواو کردو بەمامۆستا دامەزرا. هەر ئەو ساڵە، پاش هێرشی دڕندانەی رژێمی بەعس بۆ سەر کوردستانو زیادبونی گوشار لەسەر رێکخستنە نهێنییەکان، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو وەک پێشمەرگە بەشدار بوو لەبزاڤی بەرگری لەناوچەی کفری.

ساڵی ١٩٦٤ پاش راگەیاندنی ئاگربڕ لەنێوان شۆڕشو حکومەتی عەبدولسەلام عارف، بڕیار درا کارمەندانو مامۆستایانی شۆڕش بگەڕێنەوە سەر ئیشوکاری خۆیان لەشارەکان. ئەویش بەپێی ئەم بڕیارە گەڕایەوە سەر پیشەی مامۆستایەتی. ساڵی ١٩٦٧ چوە ریزی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستانەوەو دواتریش پەیوەندیی بەباڵی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو رژێمی بەعس، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا لێپرسراوێتیی رێکخستنی ناوچەی کفریی پێ سپێردرا. دوا بەدوای بڵاوبونەوەی هەواڵی رێککەوتنی عیراقو ئێران لەجەزایر لەئازاری ساڵی ١٩٧٥و تەشەنە سەندنی واتەواتی بڵاوە پێ کردنی پێشمەرگە، لەگەڵ چەندین کادیردا سەردانی بەرپرسی لقی ٥ی پارتیی کردو ئامادەیی تەواوی خۆیو کادیرەکانو ٧٠٠پێشمەرگەی بەتالیۆنی کفریو دوزی بۆ بەرگریو درێژەدان بەشۆڕش نیشاندا. بەڵام بەرپرسی لق پێشنیارەکەی بەهەند وەرنەگرتو بڵاوەی بەپێشمەرگەکان کرد. پاش بێئومێدبون لەبەردەوامبونی شۆڕش، وازی لەهەوڵە ناکامەکانی هێناو چوە سەر ژیانی ئاسایی خۆی، بەڵام زۆری نەبرد بۆ دیوانیە دور خرایەوەو هەر ئەو ساڵە، پاش دامەزراندنی بزوتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان، لەناو ئەم رێکخراوە دەستی بەخەباتی ژێرزەمینی کرد.

ساڵی ١٩٧٩ پاش دەستگیرکردنی عەلی هەژارو کاردۆ گەڵاڵی کەهەردوکیان دوو بەرپرسی چالاکی رێکخستنەکانی ناو شاری بزوتنەوەی سۆشیالیست بون. ژمارەیەک لەبەرپرسانی کۆمیتەی رێکخستنی شارەکان ناچار بون شارەکان بەجێ بێڵنو پەیوەندی بەشۆڕشەوە بکەن. بەهۆی ئەمەوە بەشێکی زۆری ئەرکی رێکخستنەکان کەوتە ئەستۆی شاکەلی. لەکۆنگرەی یەکەمی حزبی سۆسیالیست کە لەئایاری ساڵی ١٩٨١ لەدۆڵەتوو بەسترا، بەشێوەیەکی نهێنی بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا. دوای تیرۆرکردنی ساڵح یوسفی، سکرتێری حزبی سۆسیالیست، لەبەغدا لە٢٥ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨١، لێپرسراوەتیی هەموو رێکخستنەکانی کەوتە سەر شان. لەم قۆناغەدا ئەرکێکی زۆر قورسی گرتە ئەستۆ چونکە دەزگا ئەمنییەکانی رژێمی بەعس پاش تیرۆرکردنی یوسفی،

هەموو هەوڵەکانیان بۆ ئەوە تەرخان کردبوو کەرێکخستنە نهێنییەکانی حزبی سۆسیالیست ئاشکرا بکەن. ساڵی دواتر، سەرکردایەتیی حزب فشارێکی زۆری خستە سەر تا شار بەجێ بێڵێ‌و پەیوەندی بەشاخەوە بکا چونکە ترسێکی زۆر لەدووبارەبوونەوەی کارەساتی گیرانی عەلی هەژارو کاردۆ گەلاڵی‌و کارەساتی تیرۆرکردنی ساڵح یوسفی هەبوو. لەمانگی ئابدا شاری بەجێ هێشتو لەبارەگای سەرکردایەتیی حزب لەبناری چیای قەندیل گیرسایەوە.

لەحوزەیرانی ساڵی ١٩٨٣ پاش ئەوەی سەرکردایەتیی حزب بڕیاریدا کۆمیتەیەکی سەرکردایەتی بۆ سلێمانی‌و کەرکوک دابمەزرێنێ، لەگەڵ هەر یەك لەقادر جەباری‌و محەمەد حاجی مەحمود بووە ئەندامی ئەو کۆمیتەیەو بارەگای کۆمیتەکەی لەشارەزوور دانا.

لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٥ پشتیوانیی لەهەوڵ‌و تەقەلاکانی ئاشتبوونەوەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو حزبی سۆسیالیستی کوردستان کرد. لەکانونی یەکەمدا لەکۆبوونەوەی کاولان، سەرکردایەتیی حزب بڕیاریدا شاندێك بنێرێتە لای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ ڕێ خۆش کردن بۆ ئاشتبوونەوە. لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٨٦دا شاندی حزبی سۆسیالیست بەسەرۆکایەتیی ئەوو ئەندامەتیی هەر یەك لەعەبدولخالق هەورامی‌و ئامانج شاکەلی‌و محەمەد کەوچکتاشی‌و برایم گەرمیانی ڕوی کردە ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو لەگوندی یاخسەمەر کەبارەگای تاڵەبانیی لێ بوو، چاوی بەتاڵەبانی‌و ئەندامانی تری سەرکردایەتیی یەکێتی کەوت. ئەم سەردانە بناغەی ئاشتبوونەوەی نێوان هەردولای داناو هەلومەرجێکی لەباری بۆ ڕێکخستنەوەی پەیوەندییەکانی نێوانیان فەراهەم کرد. لەئایاری هەمان ساڵدا بەشدار بوو لەو شاندەی حزبی سۆسیالیست کە لەبەرگەڵوو کەوتە وتوویژ لەگەڵ شاندی یەکێتی‌و ڕێککەوتنی ئاشتیی لەگەڵدا ئیمزا کرد. ئەم ڕێککەوتنە ڕۆڵێکی دیاری لەهاندانی لایەنەکانی تری بەرەی جود هەبوو بۆ هەنگاونان بەرەو دەست پێکردنی پرۆسەی ئاشتبوونەوەی گشتی‌و لەسایەی هەلومەرجی ئەو ئاشتبوونەوەیەدا بەرەی کوردستانی پێك هات کەدواتر ڕابەرایەتیی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کرد.

لەپرۆسەی هەڵبژاردنەوەی مەکتەبی سیاسی لەکۆبوونەوەی ئابی ١٩٩١ی شەقلاوەدا، بەئەندامی مەکتەبی سیاسی هەڵبژێردرا. لەکانونی دووەمی ساڵی پاشتر وەك نوێنەری حزبی سۆسیالیست بەشدار بوو لەو شاندەی کەبەرەی کوردستانی بۆ سەردانی سوریا پێکی هێنابوو.

ساڵی ١٩٩٢ بەشدار بوو لەکۆنگرەی یەکگرتنی پارتی گەلو پارتی سۆسیالیست (پاسۆك)و حزبی سۆسیالیست کە لەهەولێر بەسترا، بەلام خۆی‌و ژمارەیەکی زۆری کادیرەکانی حزب ڕەوتی کۆنگرەکەیان پەسند نەکردو بەجێیان هێشت. دوا بەدوای ئەمە، بەشدار بوو لەکۆنگرەی دووەمی حزبی سۆسیالیست لەڕانیەو بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە.

سەرەتای ساڵی ١٩٩٣، پاش یەکگرتنەوەی حزبی سۆسیالیستو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، بووە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی‌و پاشان لێپرسراوێتیی مەکتەبی کۆمەلایەتیی لەهەولێر پێ سپێردرا.

ساڵی ١٩٩٤ بەشدار بوو لەدامەزراندنی کۆمەڵەی ڕوناکبیری‌و کۆمەلایەتیی پارێزگای کەرکوکو لەسێ کۆنگرەی یەك لەدوای یەکدا بەسەرۆکی ئەو کۆمەڵەیە هەڵبژێردرا. ئەم کۆمەڵەیە وەك یانەیەکی کۆمەلایەتی، لەهەلومەرجی دەربەدەریی کەرکوکییەکاندا، خزمەتێکی زۆری کەرکوکییەکانو کێشەی کەرکوکی کردوە.

لەماوەی ساڵانی ١٩٩٧-١٩٩٨ بووە وەزیری ئەوقافو کاروباری ئاینی لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستانو لەماوەی ساڵانی ١٩٩٨-٢٠٠٠ بووە وەزیری ڕۆشنبیری. پاش یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەی هەولێرو سلێمانی، لەماوەی ساڵانی نێوان ٢٠٠٦-٢٠١٠دا لێپرسراوێتیی وەزارەتی ئەوقافو کاروباری ئاینیی لەحکومەتی یەکگرتوودا گرتە ئەستۆ. لەساڵی ٢٠٠٦-٢٠١٠ بووە ڕاوێژکاری سەرۆکی هەرێم بۆ کاروباری ئاینی.

ساڵی ٢٠١١بیرەوەرییەکانی خۆی وەك ئەندامی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بلاوکردەوە. خاوەنی چەند کتێبێکە کەکتێبخانەی کوردییان پێ دەوڵەمەند بووە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «لەبزوتنەوەوە بۆ حزبی سۆسیالیستی کوردستان ١٩٧٦-١٩٩٣، لاپەڕە هەڵنەدراوەکان»(٢٠١١)

محەمەد شێخ عەبدولکەریم سۆڵەیی

کادیری دێرینی ڕێکخستن. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی گوندی سۆڵەی دەربەند لە ناوچەی قەرەداغ. لەحوجرەی مزگەوتەوە دەستی بەخوێندن کردووە. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی تەواو کردووە.

ژیانی سیاسیی لەساڵی ١٩٥٨ دەست پێکرد، کاتێك پەیوەندیی بەپارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە کرد. پاش یەکەم کودەتای حزبی بەعس لە ٨ی شوباتی ١٩٦٣، کەوتە بەر شاڵاوی ڕاوەدونان. بەڵام خۆی بەدەستەوە نەداو نەکەوتە دەست دەزگا ئەمنییەکانەوە. هەر ئەو ساڵە پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو لەکاتی ئەو قەیرانەی کە ساڵی ١٩٦٤ لەناو پارتیدا ڕوویدا، پشتیوانیی لەباڵی مەکتەبی سیاسی کرد.

ساڵی ١٩٦٨ لەبەشی کوردیی کۆلێجی زمان لەزانکۆی بەغدا وەرگیرا. ساڵی ١٩٧٢ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەزمان و وێژەی کوردی بەدەست هێنا. لەچوار ساڵی سەرەتای حەفتاکاندا وەك هەڵسوڕاوێکی دیاری پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی قوتابیانی کوردستان دەرکەوت.

ساڵی ١٩٧٤ بەمامۆستای زمان و وێژەی کوردی دامەزرا، بەڵام پێش ئەوەی دەستبەکار بێ، پەیوەندیی بە شۆڕشەوە کرد. لەکاتی دەستگیرکردنی لەیلا قاسم و جەواد هەمەوەندی و ئازاد خۆشناوو نەریمان فوئاد مەستی و حەسەن فەتتاح لەبەغدا، ئەمیش ناوی لە لێکۆڵینەوەکاندا هات و فەرمانی دەستگیرکردنی لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە بۆ دەرچوو. لەو ماوەیەی کە پێشمەرگە بوو، بووە کارگێڕی ناوچەی قەرەداغی لقی ٤ی پارتی. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و لەمانگی ئایاردا بەمامۆستا لەیەکێ لەخوێندنگە ئامادەییەکانی قەزای حەی لەپارێزگای واست دامەزرا.

لەدورخراوەییدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەپارێزگای واست کەوتە نواندنی چالاکیی ڕێکخراوەیی. ساڵی ١٩٨٠ گواسترایەوە بۆ سلێمانی و لەوێدا وەك مامۆستا لەناوەندیی خەباتی کوڕان مامۆستایەتیی کرد.

لەژیانی سیاسی و پیشەییدا، بەشێوەیەکی نهێنی بەشداریی لەکۆنفرەنسی ساڵی ١٩٨٣ی بالیسان و کۆنفرەنسی ساڵی ١٩٨٥ی ساتوڵیی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستاندا کردو لەناو سلێمانیش بووە لێپرسراوی ڕێکخستنی لیژنەی سلێمانیی لقی یەکێتیی مامۆستایان.

لە ٢٤ی کانونی دووەمی ١٩٩٠ لەلایەن دەزگای ئەمنی سلێمانییەوە گیراو بۆ ماوەی ٨ مانگ و ٢٠ ڕۆژ لەبەندیخانەی ئەمنی سلێمانی مایەوە، دواتر لەمانگی تشرینی یەکەمدا لەبەغدا حوکمی مونەبەد دراو بۆ بەندیخانەی ئەبوغرێب نێردرا. لە ٢١ی کانونی یەکەمی ١٩٩١ بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا.

ساڵی ١٩٩٢ بووە ئەندامی مەڵبەندی ٢ی ڕێکخستنی کەرکوك و لەسەرەتای ساڵی پاشتردا بۆ مەڵبەندی یەکی ڕێکخستنی سلێمانی گوێزرایەوەو کرایە بەرپرسی کۆمیتەی شارەزوور. کاتێ مەڵبەندی شارەزوور لەساڵی ١٩٩٣ دامەزرا، کرایە کارگێڕی ئەو مەڵبەندە بۆ کاری ڕێکخستن. پاش دامەزراندنی مەڵبەندی ڕێکخستنی پێشمەرگە، لەمەڵبەندی شارەزوورەوە وەك کارگێڕی مەڵبەند گوێزرایەوە بۆ مەڵبەندی ڕێکخستنی پێشمەرگە.

ساڵی ١٩٩٩ بووە بەڕێوەبەری گشتیی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی چاپ و بڵاوکردنەوە لەوەزارەتی ڕۆشنبیریی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٦ خانەنشین کرا.

وتارەکانی لەڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاو کراونەتەوەو چەند کتێبێکیشی دەربارەی قۆناغی خەباتی نهێنی هەیە.

دیارترین بەرهەمەکانی: «مامۆستا جەمال تاهیر قارەمانی شۆڕش و زیندان» (٢٠٠٤)، «مامۆستا عەزیز ژیانێکی پاك و شەهیدی دەستێکی ناپاك» (٢٠٠٤)، «ئارام و بزووتنەوەی شۆڕشگێڕیی کورد» (٢٠٠٧).

محەمەد شێخ کەریم*

فەرماندە. ناسراو بە حەمە رەش. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی هۆمەر ئامان لەناوچەی قەرەداغ. تا قۆناغی ناوەندیی خوێندووە. ساڵی ١٩٧٤ بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەساڵی ١٩٧٨دا بوو بەپێشمەرگە لەهەرێمی یەکی هەورامان.

ساڵی ١٩٨٠ کرا بەفەرماندەی مەفرەزەو لە ١٩٨١یش بوو بەجێگری فەرماندەی کەرتی بازیان. ساڵی ١٩٨٢ کرا بەجێگری فەرماندەی کەرتی ٣ی هەمەموەندو ساڵی دواتریش بوو بەفەرماندەی هەمان کەرت. فەرماندەی یەکەم مەفرەزەی پێشمەرگە بوو کە لەشۆڕشی نوێدا رەبایەی دوژمن لەپێدەشتی گەرمیان بگرێ. بەشداریی زۆربەی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەی کردووە لەگەرمیان و پێنج جاریش بریندار کراوە. دوای ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال ئەرکی فەرماندەیی کردنی رەتڵی پارتیزانەکانی گەرمیانی گرتە ئەستۆ. لەدارشتنی بەرنامەی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ وەك ئەندامی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەشدار بوو. هەر خۆیشی فەرماندەیی ئازادکردنی شاری خورماتووی کرد. لە ١١ی ئازاری ١٩٩١ لەکاتی هێرشی هێزەکانی سوپای عیراق بۆ گرتنەوەی شاری دوزخورماتوو شەهید بوو.

محەمەد شینە*

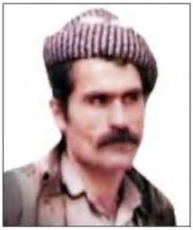

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی گوندی گردەسۆری هەولێر. ساڵی ١٩٦٢ چۆتە بەر خوێندن و لەهەولێر ئامادەیی تەواو کردووە.
ساڵی ١٩٧٤ بەشداری شۆڕشی ئەیلولی کردو بوو بەپێشمەرگەی تۆپخانەی شۆڕش. دوای نسکۆی ساڵی ١٩٧٥ بوو بە مووچەخۆری میری. ساڵی ١٩٨١ بوو بەپێشمەرگەو پلەی ئەندامی کەرتی رێکخستنی هەولێری پێدرا. ساڵی ١٩٨٣ کرا بەفەرماندەی کەرتی ٢ی شەهید کاوە لەتیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر. ساڵی ١٩٨٦ کرا بەجێگری فەرماندەی تیپی ٩٣ی کۆیە. ساڵی ١٩٨٨ کرا بەفەرماندەی تیپی مەڵبەندی چوار. لە ٢٦ی شوباتی ١٩٨٨ شەهید بوو.

محەمەد عەجەم*

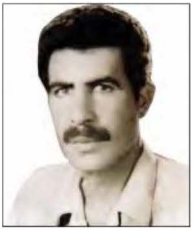

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی شاری رانیە. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر کوردستانی رۆژهەڵات. لەسەرەتای شەستەکانەوە پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بوو بەپێشمەرگە. ساڵی ١٩٧٥ چەند مانگێك پاش هەرەس هێنانی شۆڕش، پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد.

لە ١١ی ئایاری ساڵی ١٩٧٧ فەرمانی گرتنی بۆ دەرچوو، خۆی بەدەستەوە نەداو لە ١٣ی ئایاردا خۆی گەیاندە مەفرەزەکانی دەشتی هەولێرو بوو بەپێشمەرگە. لەماوەی پێشمەرگایەتیدا بەشێکی زۆری ئەرکەکانی رێکخستنی ناو شاری هەولێری رادەپەڕاندو زۆر جار بەنهێنی دەچووە ناو شارو چەند رۆژێك دەمایەوەو پاش تەواو کردنی ئەرکەکانی دەگەڕایەوە.

ئێوارەی ٩ی ئایاری ساڵی ١٩٧٨ لەکاتێکدا لەگەڵ هاورێیەکی بەناوی خالید سابیر دەمانویست لەهەولێرەوە بگەڕێنەوە، لەنزیك گۆڕستانی سەید مەعروف کەوتنە بۆسەوەو شەهید کران.

محەممەد غەریب عەبدوڵلا

فەرمانده. ناسراو بە ئازادی سەگرمە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥١ی سلێمانی. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەسلێمانی و پەیمانگای پزیشکی لە سلێمانی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٤ پاش دەست پێکردنەوەی شەڕ لە نێوان کورد و ڕژێمی بەعسدا، لەبەتالیۆنی ٤ی هێزی خەبات بوو بەپێشمەرگە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لە ١٩ی تەموزی ١٩٧٦ لەگەڵ جەمال عەلی باپیر، سالار عەزیزو تاهیر شێخ سدیق (فەتاح) بەشدارییان لەمەفرەزە سەرەتاییەکاندا کردو لەسەگرمە بووە فەرماندەی مەفرەزە. یەکەم چالاکیی مەفرەزەکەی، لێدانی سەنگەرێکی سەربازی بوو لەسنوری چالاکیی مەفرەزەکەیدا.

ساڵی ١٩٧٨ بووە فەرماندەی کەرتی ١ی هەرێمی پارێزگاری و بەشداریی لەشەڕی ٩ ڕۆژەی شێنێدا کرد.

ساڵی ١٩٨٠ لەگەڵ ١٠ کادیردا نێردران بۆ سوریاو لەوێوە چوون بۆ لوبنان بەمەبەستی مەشقی سەربازی لەلای بەرەی دیموکراتیی رزگاریی فەلەستین بەسەرکردایەتیی نایف حەواتمە. بەشداربوانی ئەم خولە، دوای ئەوەی کە گەڕانەوە بۆ کوردستان، چەندین خولیان بۆ هێزی پێشمەرگە کردەوەو ئەو خولانە بوونە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی ئۆپەراسیۆنی پێشمەرگایەتیی.

لەتشرینی یەکەمی ١٩٨٢دا بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشی هێزی پاسدارانی ئێران لەئاڵوەتان و کونەمشک. لەو کاتەدا پەیوەندییەکانی نێوان ئێران و یەکێتی زۆر خراپ بوون. هەمان ساڵ لەتیپی تازە پێکهێنراوی ٢٣ی سورداشدا بووە سەرتیپ. ساڵی ١٩٨٣ بووە سەرتیپی تیپی ٥٧ی سەگرمەو تا ساڵی ١٩٨٧ لەسەر ئەم کارە بەردەوام بوو. ساڵی ١٩٨٦ بەشدار بوو لەئۆپەراسیۆنی لێدانی دامەزراوە نەوتییەکانی کەرکوك و بەپێی نەخشەی دانراو، لەگوندی کەواڵەوە دامەزراوە نەوتییەکانی جەوەڵبۆری موشەکباران کرد.

لەدوای ئەنفالەکان، بووە لێپرسراوی پارتیزانەکانی سنوری گەرمیان و قەرەداغ و سەگرمە. لەمانگی تشرینی یەکەمی ١٩٨٨ لەناوچەی گەرمیان لەشەڕێکدا لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق کە پشت ئەستور بوو بە ٨ هەلیکۆپتەر، بەسەختی بریندار بوو، بەڵام پاش ئەوەی کە گەیەنرایە ناو سلێمانی و رادەستی رێکخستنەکانی سلێمانی کرا، لەچالاکییەکی بوێرانەی رێکخستندا گەیەنرایە بەغداو لەیەکێك لەنەخۆشخانە ئەهلییەکان نەشتەرگەریی بۆ کراو بۆ ماوەی سێ مانگ لەبەغداو شارۆچکەی کەنعان مایەوە. لە شوباتی ساڵی ١٩٨٩ هێنرایەوە بۆ سلێمانی و لەوێوە گەیەنرایە قەڵادزێ و لەوێوە چوو بۆ ناوچەی سەرکردایەتی و پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردەوە.

ساڵی ١٩٩٠ چوو بۆ بریتانیاو ساڵی ٢٠٠٦ گەڕایەوە بۆ کوردستان. خاوەنی چەند مەدالیایەکی رێزلێنانە وەك مەدالیای پێشمەرگە سەرەتاییەکان و مەدالیای پارتیزانەکان.

محەممەد غەفور ئاغجەلەری*

فەرماندە. ناوی تەواوی محەممەد غەفور ئەحمەد، ناسراو بە حەمە غەفور ئاغجەلەری. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٩ی شارۆچکەی ئاغجەلەری ناوچەی قەڵاسێوکەی پارێزگای کەرکوك و بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر هۆزی کەلهوڕ. هەر لەوێ چۆتە بەر خوێندن و تا پۆلی سێی ناوەندیی خوێندووە.

ساڵی ١٩٦٠ پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە

کردو بۆ ساڵی دواتر بەشدار بوو لەیاخیبوونی چەکدارانەی خێڵەکان لەمانگی ئەیلولی ١٩٦١دا. پاش ئەوەی یاخیبونە خێڵەکییەکە بووە شۆڕشێکی نەتەوەیی، بوو بەپێشمەرگە لەلقی ٢و پاش ماوەیەك بووە سەردەستە، پاشان سەرپەل و سەرلق. لەکاتی لەتبونی ساڵی ١٩٦٤ی پارتیدا، لایەنگری باڵی مەکتەبی سیاسی بوو.

پاش یەکگرتنەوەی هەردوو باڵ لەساڵی ١٩٧١، کرا بەفەرماندەی بەتالیۆن و لەساڵی ١٩٧٢دا گوێزرایەوە بۆ هێزی رزگاری. ساڵی ١٩٧٤، کاتێك شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عێراق دەستی پێ کردەوە، وەك فەرماندەیەکی دیاری پێشمەرگە دەرکەوت، بەتایبەتی دوای ئەوەی کە توانی رێگای نێوان کەرکوك و سلێمانی بۆ ماوەی سێ رۆژ ببڕێ و لەم سەروبەندەدا شەڕێکی قورسی لەدەربەندی بازیاندا کرد کە تێیدا فڕۆکەیەکی جەنگیی هێزی ئاسمانیی عێراق لەنزیك گوندی کەڵەشێرە کەوتە خوارەوە.

ساڵی ١٩٧٥ دوا بەدوای هەرەس هێنانی شۆڕش، چووە ئێران و ماوەیەك لەوێ مایەوە. پاشان گەڕایەوە بۆ عێراق. دواتر پەیوەندیی بەبزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کردو پشتگیریی پرۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری کرد. لەم سەروبەندەدا بەشداریی لەپێکهێنانی مەفرەزە سەرەتاییەکاندا کردو لەسنووری کەرکوك و چەمچەماڵ و بەری کۆیەو چەمی رێزان و قەڵاسێوکە جموجوڵی پێشمەرگانەی دەست پێکرد. لەسۆنگەی کاریگەری و رۆڵی دیاری لەپێشمەرگایەتیدا، حکومەتی عێراق ژن و منداڵ و دایك و باوکیان گرت و بۆ شاری ناسریە دووریان خستنەوە.

لە هەلومەرجێکی نادیاردا لە ٢٣ی تەموزی ساڵی ١٩٧٧ لەسەر دەستی مەفرەزەیەکی سەر بە سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان تیرۆرکرا. ئەو مەفرەزەیە لەئێرانەوە بە چەك و تفاقی تەواوەوە گەڕابۆوە بۆ کوردستان و ماوەی چەند مانگێك بەناوچەکانی دەشتی کۆیەو شوان و شێخ بزێنی و چەمی رێزاندا گەڕابوو بەبێ ئەوەی هیچ چالاکییەك لەدژی سوپای عێراق ئەنجام بدا. چەکدارەکانی ئەو مەفرەزەیە لەشێوی زیان لەگوندی کانیبیی ناوچەی بازیان، مەفرەزەکەی ئاغجەلەریان غافڵگیر کردو دایانە بەر دەستڕێژی گوللە. لەئاکامدا محەمەد غەفور ئاغجەلەری و هەشت پێشمەرگەی هاوڕێی شەهید کران. پێشمەرگە شەهیدەکان: ئەنوەر کەریم، عەبدوڵڵا تۆفیق، حامید مەلا ئەحمەد، رەزا عومەر، سەعید عومەر، کەریم مەلا ئەحمەد، حەمید عەزیز، رەمەزان سەعیدو ئەحمەد محەمەد کە خەڵکی چەمچەماڵ و گۆپتەپەو عەلیبەیان و چیا سەوز بوون. ئەو مەفرەزەیەی تاوانی تیرۆرکردنی ئاغجەلەری و هاوڕێکانی ئەنجامدا، خۆی رادەستی رژێمی عێراق کرد، تا ساڵی ١٩٩١ بەردەوام بوو لەسەر جاشایەتی .

پاش ئەنجامدانی کارەکە، هەر ئەو رۆژە هەلیکۆپتەرێك لەنزیك شوێنی تاوانەکە دابەزی و تەرمەکانی بۆ کەرکوك گواستەوە. پاشان هێنرانەوە بۆ ئاغجەلەر. مانگێ و نیوێك پاش تیرۆرکردنی ئاغجەلەری، خێزانەکەی و منداڵەکانی و دایك و باوکی ئازاد کران و رێیان پێ درا بگەڕێنەوە بۆ کوردستان.

محەممەد نوری تۆفیق

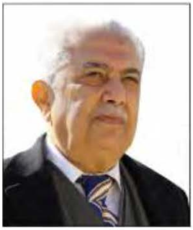

چیرۆکنوس و رۆژنامەنوس. لەدایکبوری ساڵی ١٩٣٤ی شاری چەمچەماڵ. لەتافی لاوێتیدا بەگۆڤاری «گەلاوێژ» سەرسام بوو. ئەم گۆڤارە فاکتەرێکی گرنگی هاندانی بوو بۆ چوونە ناو جیهانی رۆشنبیری و نوسین. ساڵی ١٩٥١ لەخانەی مامۆستایان وەرگیراو ساڵی ١٩٥٤ خوێندنی تەواو کردو لێرە بەدواوە ژیانی پیشەیی لەبواری پەروەردەدا وەك مامۆستاو بەڕێوەبەری خوێندنگە دەست پێکرد.

لەو ماوەیەدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٥٧ چەند بابەتێکی وەرگێڕدراوی لەگۆڤاری «هیوا» بڵاو کردەوەو لەهەمان کاتدا ئەندامی دەستەی نوسەرانی گۆڤاری «ئامانج» بوو کە یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان بەشێوەیەکی نهێنی لەسلێمانی دەری دەکرد.

لەساڵانی شەستەکاندا لەگۆڤارەکانی «هیوا»و «رۆژی نوێ»و «نەورۆز» دەستی بەبڵاوکردنەوەی چیرۆکەکانی کرد. ساڵی ١٩٦١، لەگەڵ گرژبونی هەلومەرجی سیاسی لەکوردستاندا، دەستگیر کراو بە سێ ساڵ زیندانی حوکم

دڕا. ساڵی ١٩٦٤ ئازاد کراو وەك مامۆستا بۆ سلێمانی گوێزرایەوە.

لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٦٨- ١٩٧٠ ئەندامی دەستەی نوسەرانی گۆڤاری «رزگاری» بوو کە گۆڤارێکی سیاسیی چەپ بوو، لەسلێمانی دەردەچوو. ساڵی ١٩٧٠، پاش دامەزراندنی یەکێتیی نوسەرانی کورد، بووە ئەندام لەو یەکێتییەو لەماوەی نێوان ١٩٧٢- ١٩٧٤ بووە سکرتێری نوسینی گۆڤاری «دەنگی مامۆستا» کە یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان دەری دەکرد.

ساڵی ١٩٧٤، پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەپێنجوێن بوو بەمامۆستا. پاش زیادبوونی ژمارەی ئاوارەکانی کوردی عیراق لەئێران، لەمەریوان گیرسایەوەو لەخوێندنگەی ئاوارەکان وانەی وتەوە.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و زۆری نەبرد بۆ دیوانیەو پاشان بۆ عیمارە دور خرایەوە. پاش پێنج ساڵ ئاوارەیی، ساڵی ١٩٨٠ حکومەتی عیراق رێی پێ دا بگەڕێتەوە بۆ سلێمانی. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا دامەزراندو کوڕێکیشی بوو بەپێشمەرگە. بەهۆی هەڵوێستی کورد پەروەرانەو بەهۆی ئەوەی کە کوڕێکی پێشمەرگە بوو، دەزگا ئەمنییەکان زۆر جار تەنگیان پێ هەڵدەچنی. ساڵی ١٩٨٥ دوا بەدوای زیادبوونی فشاری دەزگا ئەمنییەکان لەسەری، وازی لەپیشەی مامۆستایی هێناو خۆی خانەنشین کرد. بەڵام پاش خانەنشین بوونیشی، دەزگا ئەمنییەکان وازیان لێ نەهێنا. کاتێك خۆی و مستەفا ساڵح کەریمی هاوڕێی ویستیان دوکانی پەڕاوگەو فۆتۆکۆپی لەسلێمانی دابنێن. دەزگا ئەمنییەکان مۆڵەتیان پێ نەدان. هەر ئەو ساڵە، دوای ئەوەی کە هەستی کرد مەترسیی گرتنی لەسەرە، بۆ چەند هەفتەیەك لەماڵی ئاساوێکی لەشاری هەولێر خۆی لەبەر چاوان ون کرد.

ساڵی ١٩٨٦ یەکەم کۆمەڵە چیرۆکی بەناونیشانی «ناڵەی درەخت» لەبەغدا بەچاپ گەیاندو تێیدا ١٢ چیرۆکی بڵاوکردەوە کە لەماوەی نێوان ١٩٦٥- ١٩٨٣ نوسیبوی. ساڵی ١٩٩٠ لەگەڵ چەند نوسەرێکی دیکەدا بەشدار بوو لەپرۆژەی کۆکردنەوەی شیعرەکانی پیرەمێرد. هەر لەو ساڵەدا بەرگی یەکەمی دیوانەکەی پیرەمێرد لەبەغدا دەرچوو. بەڵام دەرچوونی دوو بەرگەکەی تر کەوتە ساڵانی ١٩٩٤و ١٩٩٦.

ساڵی ١٩٩٢ لەئۆفیسی رۆژنامەی «کوردستانی نوێ» کاری کردو ماوەیەك ئەندامی دەستەی نوسەرانی رۆژنامەکە بوو، ماوەیەکیش راوێژکار بوو لەمەکتەبی راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

ساڵی ٢٠٠١ ئەرکی سەرنوسەری گۆڤاری مانگانەی «سلێمانی»ی گرتە ئەستۆ کە گۆڤارێکە شارەوانیی سلێمانی دەری کردووەو توانی بیگەیەنێتە ئەو ئاستەی کە وەك ئەرشیفی شاری سلێمانی هەڵبسەنگێنرێ. ساڵی ٢٠٠٧ بووە سکرتێری لقی سلێمانیی سەندیکای رۆژنامەنوسانی کوردستان.

لە ٨ی حوزەیرانی ساڵی ٢٠١١ پاش ململانێیەکی سەخت لەگەڵ ئەخۆشیدا کۆچی دوایی کرد.

دیارترین بەرهەمەکانی: «ناڵەی درەخت» (١٩٨٥). «پیاونامە« (٢٠٠٤).

مستەفا برایم دەرویش

کادیری دێرینی رێکخستن. ناسراو بە شاسوار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی قەڵادزێ. خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی لەقەڵادزێ تەواو کردووە و پەیمانگەی تەندروستی لەسلێمانی. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە. پاش پێکهێنانی پۆلەکان لەساڵی ١٩٨١، کرایە لێپرساوی پۆلی رێکخستنی قەڵادزێ. لەساڵانی هەشتاکاندا رۆڵێکی گرنگی لەرێکخستنی پەیوەندیی نێوان رێکخستنی شارەکان و سەرکردایەتیدا گێڕا.

لەخۆپیشاندانەکانی ساڵی ١٩٨٢ی قەڵادزێدا کە دواتر شارەکانی تریان تەنییەوە، رۆڵێکی کاریگەری بینی. ساڵی ١٩٩٠ پاش ئاشکرابوونی بەشێکی رێکخستنە نهێنییەکانی رێکخراوی سلێمانی، ناوی لەلێکۆڵینەوەکاندا هات و لەو سۆنگەیەوە فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ دەرچوو. بەڵام ئەو بەردەوام بوو لەسەر هەڵسوڕانی لەهەولێرو نەکەوتە بەر دەستی

دەزگا ئەمنییەکانی بەعس.

هەر لەو ساڵەدا پاش گیرانی مستەفا سەید قادر، لێپرساوی ڕێکخستنەکانی یەکێتی لەڕانیەو هەولێرو بادینان، ئەرکی بەڕێوەبردنی ئەو ڕێکخستنانەو پێکهێنانی شانە چەکدارەکانی بروسکی گرتە ئەستۆ.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا لەهەولێر ڕۆڵێکی بەرچاوی گێڕا. دوای ڕاپەڕین کرایە کارگێڕی مەڵبەندی ٦ی سۆران لەشەقلاوە. ساڵی ١٩٩٢ لەگەڵ هەریەک لە فەرید ئەسەسەردو مەحمود ڕەزا سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجییان دامەزراند. تا ژمارە ١٩ی گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی کە لەنابی ١٩٩٧دا دەرچووە، خاوەنی ئیمتیازی گۆڤارەکە بوو. لێکۆڵینەوەکانی کە لەو گۆڤارەدا بڵاوکراونەتەوە، لەدوتوێی کتێبێکدا کۆکراونەتەوە و ساڵی ٢٠١١ ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران چاپی کردووە.

لەماوەی نێوان ١٩٩٢- ١٩٩٧ لەدەزگای زانیاریدا کاری کردو لەساڵی ١٩٩٧ لەئەمریکا نیشتەجێ بوو. لەوێ نەخۆش کەوت و نەشتەرگەریی بۆ کرا. ساڵی ٢٠٠٢ ئەمریکای بەجێ هێشت و لە ئەڵمانیا گیرسایەوە. ساڵی ٢٠٠٣ کرا بەنوێنەری یەکێتی لەئەڵمانیا. ساڵی ٢٠٠٥ بووە لێپرساوی نۆفیسی لقی ئەورووپای سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی کوردستان و هەر ئەو ساڵە سەرپەرشتیی گۆڤاری «تێگەیشتنی ڕاستی»ی کرد کە گۆڤاری لقی ئەورووپای سەنتەر بوو ئەو تێیدا سەرۆکی ئەنجومەنی بەڕێوەبردن بوو. لەساڵی ٢٠٠٦دا نەخۆشییەکەی سەری هەڵدایەوە. لە ١٣ی تشرینی دووەمی ٢٠٠٧دا لەئەڵمانیا کۆچی دوایی کرد. دواتر تەرمەکەی هێنرایەوە بۆ کوردستان و لەهەولێر نێژرا.

مستەفا چاوڕەش

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. ناوی تەواوی مستەفا قادر مەحمود. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٦ی سلێمانی. ساڵی ١٩٥٤ لەخوێندنگەی مەلیک غازی لەسلێمانی دەستی بەخوێندنی سەرەتایی کردوە و تا سێی ناوەندی بەردەوام بووە لەسەر خوێندن.

ژیانی سیاسی لەساڵی ١٩٦٢ دەست پێدەکا. کاتێک پەیوەندیی بە پارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە کرد. لەکاتی لەتبوونی ئەم حزبەدا لەساڵی ١٩٦٧، پشتیوانیی لەباڵی سەرکردایەتیی ناوەندی کرد بەڕابەرایەتیی عەزیز حاج. لەو ماوەیەدا بوو بەئەندامی لقی کوردستانی حزب.

ساڵی ١٩٧٣ وازی لە باڵی سەرکردایەتیی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیست هێناو پەیوەندیی بەپارتی دیموکراتی کوردستانەوە کرد. لەساڵی ١٩٧٤ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، چووە ریزی شۆڕشەوە و لەپێشمەرگایەتیدا پلەی سەرلقی وەرگرت. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥دا پەنای بۆ ئێران بردو بۆ ساڵی دواتر ئێرانی بەجێ هێشت و لەهۆڵاندا گیرسایەوە.

لەوێ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو پشتگیریی لەبەرنامەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار کرد. ساڵی ١٩٧٧ چوو بۆ سووریاو لەوێوە لەگەڵ مەفرەزە سەرەتاییەکاندا بەناو خاکی تورکیادا خۆی گەیاندە ناوچەی برادۆست. پاش گەڕانەوەی تاڵەبانی و ئەنجامدانی یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی لەناو وڵات لەکۆتایی ئاب و سەرەتای ئەیلول، لەکانونی یەکەمدا لەگەڵ کاروانەکەی نەوشیروان مستەفادا کە کرابوو بەفەرماندەی هەرێمی شارباژێر، بەناو خاکی ئێراندا بەرەو شارباژێر بەڕێ کەوت و ژیانی پێشمەرگایەتیی لە شۆڕشی نوێدا دەست پێکرد. بۆ ساڵی دواتر کرایە فەرماندەی هەرێمی ٣ی شارباژێرو پاش شەهیدبوونی فەیسەڵ ڕەشید تاڵەبانیی فەرماندەی هەرێمی ٥ی قەرەداغ لەساڵی ١٩٧٩، بوو بەفەرماندەی ئەو هەرێمەو تا ساڵی ١٩٨٢ لەوێ مایەوە.

لەماوەی نێوان ١٩٨٢- ١٩٨٥دا وەك ئەندامی مەکتەبی عەسکەری دەستبەکار بوو. لەماوەی نێوان ١٩٨٥- ١٩٨٧ کرایە ئەندامی مەکتەبی عەسکەریی مەڵبەندی دوو لەسەرگەڵوو، لەم سەروبەندەدا سەرپەرشتیی تیپەکانی سنووری قەڵادزێ و ڕانیەو بیتوێنی کرد و بارەگای لە گوندی مەرگە لە بناری چیای ئاسۆس دانا.

لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ١٩٨٧دا نۆکەرێکی ڕژێمی بەعس ژەهری خستە ناو خواردنەکەی لەگوندی مەرگەو لەناکامدا دایکی و دوو کەسی تری ناو ماڵەکە شەهید بوون و خۆی و چەند کەسێکی تر لەوانە دکتۆر مەحمود عوسمان

و عەدنان موفتی بەر کەوتن و بە پەلەپروزێ بۆ چارەسەر نێردرانە ئێران و لەوێوە بۆ بریتانیا.

پاش راپەڕینی ١٩٩١ گەڕایەوە بۆ کوردستان و بۆ ساڵی دواتر کرایە سەرلەشکری هەولێر. ساڵی ١٩٩٢ لەکۆنگرەی یەکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. هەر ئەو ساڵە لەسەر لیستی سەوز بوو بەئەندامی پەرلەمانی کوردستان و هەمان ساڵ، پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەسەرۆکایەتیی دکتۆر فوئاد مەعسوم، لەپەرلەمان دەستی لەکار کێشایەوەو کرایە یەکەم پارێزگاری کەرکوک لەدەربەندیخان.

ساڵی ١٩٩٤ وازی لەپارێزگاریی هێناو بوو بەلێپرساوی مەڵبەندی ٨ی راپەڕین لەڕانیەو لەکاتی سەرهەڵدانی کێشە لەقەڵادزێ لەنێوان یەکێتیی نیشتمانی و پارتی دیموکرات، هەموو هەوڵێکی خستە گەڕ بۆ رێگرتن لەتەشەنە سەندنی کێشەکە، بەڵام پەرەنەوەی ئاسەواری کێشەکە بۆ ناو رانیە، کوردستانی بەرەو تەنگژەی سەخت برد.

ساڵی ١٩٩٩ بۆ ماوەیەک کرایە لێپرساوی مەڵبەندی رێکخستنی پێشمەرگەو هەر ئەو ساڵە بەرپرسیارێتیی مەکتەبی پەیوەندییە کوردستانییەکانی پێ سپێردرا. لەکۆنگرەی دووی ساڵی ٢٠٠١ بەئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوەو ساڵی ٢٠٠٦ کرایەوە بەلێپرساوی مەڵبەندی رێکخستنی پێشمەرگە. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی بۆ جاری سێیەم بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرایەوە.

مستەفا ساڵح کەریم

نوسەرو رۆژنامەنووس. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٣ی شاری سلێمانی. لەتەمەنی ١٤ ساڵیدا، کە هێشتا خوێندکاری ناوەندی بووە، چۆتە ناو جیهانی سیاسەتەوە. کاتێک لەساڵی ١٩٤٧دا پەیوەندیی بەپارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە کرد. لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٤٨ کە لەپۆلی چوارەمی ئامادەیی بوو، لەسەر چالاکیی سیاسیی بۆ ماوەی ساڵێک مافی خوێندنی لێ زەوت کرا. پاش تەواوبوونی ماوەی سزاکە، کە ویستی بگەڕێتەوە بۆ خوێندن، خوێندنگەکە وەری نەگرتەوەو لەم سۆنگەیەوە یەکسەر چووە خانەی مامۆستایان لەگەڕەکی ئەعزەمیەی بەغداو لەوێ درێژەی بەخوێندن دا.

لەو ماوەیەی لەبەغدا بوو، بەردەوام لەژێر چاودێریی دەزگا ئەمنییەکان بوو. ساڵی ١٩٥١ دەستگیر کراو ئەم دەستگیرکردنە ئەو دەرفەتەی بۆ پێکهێنا کە لەگرتوخانە ئاشنایەتی لەگەڵ هەر یەک لە کەمال فوئادو کەریم ئەحمەدو عززەددین مستەفا رەسوڵ و زنوەر خەتاب و مەحمود خەزنەدار پەیدا بکا.

دوای تەواوکردنی خوێندن لەبەغدا، بۆ خوێندنی باڵا لەدەرەوەی عیراق کاندید کراو وا دانرا کە بۆ خوێندنی زمانی عەرەبی لەمیسر یان بیرکاری لەلوبنان یان کیمیا لەئەڵمانیا بنێردرێ، بەڵام دەزگا ئەمنییەکان رێیان پێ نەدا خوێندنی باڵا لەدەرەوەی وڵات تەواو بکا.

لە ٤ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٥٢ کرا بە مامۆستا لەقەڵادزێ. بەم دامەزراندنەی وەک مامۆستا، کاروانی پەروەردەیی خۆی دەست پێکرد. لەبواری پەروەردەدا، لەقەڵادزێ و سێوسێنان و دارۆخان و چوارتاو سلێمانی و فەللوجەو رومادی، بۆ ماوەی ٣٣ ساڵ مامۆستاو بەڕێوەبەرو سەرپەرشتیاری پەروەردەیی بوو. لەم قۆناغەی ژیانیدا رۆڵێکی باڵای لەوەرگێڕانی پرۆگرامەکانی خوێندن بۆ زمانی کوردی گێڕاوە.

لەماوەی ساڵانی ١٩٥٧- ١٩٥٨ وەک خۆبەخش لەرۆژنامەی «ژین» کاری کردو رۆڵی سکرتێری نوسینی تێدا بینی. لەو کاتەدا ئەحمەد زرنگ سەرنوسەری رۆژنامەکە بوو. هەر لەو ماوەیەشدا، لەکاتێکدا کە بەڕێوەبەری خوێندنگەی شێخ مەحمود بوو لەسلێمانی، گۆڤاری «رابەر»ی بەهەردوو زمانی کوردی عەرەبی دەرکردو خۆی سەرنوسەری بوو.

ساڵی ١٩٦٣ لەگەڵ کودەتای حزبی بەعس و روخانی رژێمی عەبدولکەریم قاسمدا دەستگیر کراو تا روخانی فەرمانڕەوایی حزبی بەعس لەمانگی تشرینی دووەم، ئەو ماوەیەی لەگرتوخانەکانی سلێمانی و بەغداو کەرکوک بەسەر برد.

ساڵی ١٩٦٩ لەسۆنگەی نارازیبوونی لەهەندێ لەسیاسەتەکانی پارتی کۆمۆنیستی عیراق، کۆتایی

بەپابەندبوونی حزبیی خۆی هێنا، بەڵام وەك دۆست و لایەنگری حزبەکە مایەوە.

لەماوەی ساڵانی ١٩٧٠- ١٩٧٢ بووە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبردنی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان و لێپرساوێتیی راگەیاندنی پێ سپێردراو لەو ماوەیەدا دامەزرێنەرو یەکەم سکرتێری نووسینی گۆڤاری «دەنگی مامۆستا» بوو کە لقی سلێمانیی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان دەری کردووە. هەر لەو ماوەیەشدا بەبێ ئەوەی هیچ پەیوەندییەکی حزبیی لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستاندا هەبێ، کاری لەرۆژنامەی «ئەلتەئاخی»دا کرد. لەماوەی ساڵانی ١٩٧٠- ١٩٧٤دا لەچوار کۆنفرەنسی ساڵانەی لقی سلێمانیی یەکێتیی نووسەرانی کورد بە سەرۆکی لق هەڵبژێردرا.

ساڵی ١٩٧٣، دوا بەدوای راگەیاندنی هاوپەیمانیی نێوان حزبی بەعس و پارتی کۆمۆنیستی عیراق، هەموو جۆرە پەیوەندییەکی لەگەڵ پارتی کۆمۆنیستدا پچڕاند.

ساڵی ١٩٧٤ پاش هەڵگیرسانی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، وەك ئەرکێکی نیشتمانی پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەوێ کرایە بەڕێوەبەری نێزگەی دەنگی کوردستانی عیراق، پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ سلێمانی و زۆری پێ نەچوو بۆ رومادی دوور خرایەوەو سێ ساڵ و نیو لەوێ مایەوە. دوای گەڕانەوەی لەڕومادی، بەسەرۆکی لقی سلێمانیی یەکێتیی نووسەرانی کورد هەڵبژێردرایەوە.

ساڵی ١٩٨٠ لەڕێی نامەنووسین بۆ نەوشیروان مستەفا، پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا دامەزراندو لەساڵی ١٩٨٣ بەدواوە بەنامە پەیوەندیی لەگەڵ تاڵەبانیدا دامەزراندو لەو ماوەیەدا لەکاتی پێویستدا وەك پردی پەیوەندی لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و دەستەبژێری رۆشنبیری کورد لەبەغداو سلێمانی کاری دەکرد. بەگومان کەوتنی دەزگا ئەمنییەکان لەپەیوەندییە سیاسییەکانی، هانی دان بیخەنە ژێر چاودێرییەوە. لەسەر دەربڕینی هەڵوێستی نیشتمانی لەچەند کۆڕێکی ئەدەبی و پەروەردەیی و سیاسی لەسلێمانی، لەنیسانی ساڵی ١٩٨٤ لەئەرکی پەروەردەیی دوور خرایەوەو دوور لەخواستی خۆی خانەنشین کرا.

ساڵی ١٩٩٢ وەك ئەندامی دەستەی نووسەرانی «کوردستانی نوێ» کاری کردو پاش دوو ساڵ لێپرساوێتیی نوێنەری سلێمانیی رۆژنامەی ئەلئیتیحادی خرایە ئەستۆ. ساڵی ١٩٩٨ پلەی ئەندامی لەدەزگای راگەیاندنی یەکێتی پێ دراو ساڵی ٢٠٠٠ بووە جێگری سەرنووسەری رۆژنامەی «ئەلئیتیحاد».

ساڵی ٢٠٠١ لەکۆنگرەی دامەزراندنی یەکێتیی رۆژنامەنووسانی کوردستان بەئەندامی ئەنجومەن هەڵبژێردراو پاش کۆنگرەکە لەیەکەم کۆبوونەوەی ئەنجومەندا بەجێگری نەقیب هەڵبژێردرا. ساڵی ٢٠٠٣ رۆڵێکی بەرچاوی لەیەکخستنەوەی یەکێتیی رۆژنامەنووسان و سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستاندا گێڕاو لەکۆنگرەی یەکگرتنی هەردوو رێکخراودا بەئەندامی ئەنجومەن هەڵبژێردراو پاشان بووە جێگری نەقیبی رۆژنامەنووسان. لەکۆنگرەی ساڵی ٢٠٠٧یش بەئەندامی ئەنجومەنی سەندیکای رۆژنامەنووسان و دواتر بە جێگری نەقیب هەڵبژێردرایەوە. ئەندامی چەند کۆنگرەیەکە لەوانە کۆنگرەی ئۆپۆزسیۆنی عیراق لەشاری لەندەن (٢٠٠٢)، کۆنگرەی روناکبیرانی عیراق لەشاری لەندەن (٢٠٠٢)، کۆنگرەی بیست و پێنجەمی نێودەوڵەتیی رۆژنامەنووسان لەئەسینا (٢٠٠٤)و کۆنگرەی بیست و شەشەم لەمۆسکۆ (٢٠٠٧)و کۆنگرەی بیست و حەوتەم لەگادیز لەئیسپانیا (٢٠١٠)و فیستیڤاڵی بەدرخان لەپاریس (٢٠١١).

دیارترین بەرهەمەکانی: «شەهیدانی قەڵای دمدم» (١٩٧٠)، یەکێتیی نووسەرانی کورد: رێبازو هەڵوێست (٢٠١٢).

موحسین بایز محەممەد ئەمین

فەرمانە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی گوندی میرزا رۆستەم لەبناری چیای کۆسرەت. تا پۆلی ٣ی ناوەندیی خوێندووە.

لەمانگی ئازاری ساڵی ١٩٧٦ هەمووی چەند مانگێك بوو پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کردبوو، کاتێك دەستگیر کراو رەوانەی کەرکوك کرا. پاش لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدانێکی زۆر هیچی نەدرکاندو هیچ

بەڵگەیەکیشی لەسەر ساغ نەبۆوە، بۆیە پاش دوورویەری شەش مانگ ئازاد کرا.

ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. پاش جیابوونەوەی بزووتنەوەی سۆسیالیست لەیەکێتی و پێکهێنانی حزبی سۆسیالیستی کوردستان لە ساڵی ١٩٧٩، کرایە جێگری هەرێمی ١٤ی ئاکۆیانی سەر بەحزبی سۆسیالیست و ساڵی ١٩٨٢ کرایە فەرماندەی هەرێمەکە. هەر ئەو ساڵە بەهەمان پلە بۆ هەرێمی باواجی گوێزرایەوە.

ساڵی ١٩٩٢ لەکاتی سەرهەڵدانی تەنگژەو دوبەرەکی لەناو حزبی سۆسیالیست، پشتگیریی باڵی رەسوڵ مامەندی کردو دژی پرۆژەی یەکگرتنی حزبی سۆسیالیست و پارتی گەل و پاسۆک وەستایەوە. لەدووەمین کۆنگرەی ساڵی ١٩٩٢ی حزبی سۆسیالیست لەشاری رانیە، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو پاش کۆنگرەکە بووە بەرپرسی لقی رانیەی حزبی سۆسیالیست. لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٩٣ دوا بەدوای تێکەڵبوونی حزبی سۆسیالیست بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، کرایە ئەندامی مەکتەبی عەسکەریی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

ساڵی ١٩٩٤ لێپرسراوێتیی فەرماندەیی باڵەکایەتیی پێ سپێردرا. ساڵی ١٩٩٧ بووە کارگێڕی فەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و لەساڵی ٢٠٠١دا کرایە بریکاری وەزارەتی پێشمەرگە.

لە ١١ی حوزەیرانی ساڵی ٢٠٠٩ لەماڵی خۆی لەسەنگەسەری خواروو بەرپرداوی لەدەست دەرچوونی فیشەکی تاپڕ کۆچی دوایی کرد.

موحسین عەلی ئەکبەر

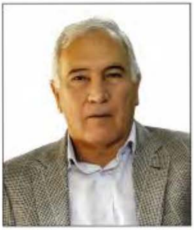

کادیری پێشکەوتوو. ناوی تەواوی موحسین عەلی ئەکبەر قاسم ناسراو بە مامۆستا موحسین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی خانەقین. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەخانەقین تەواو کردووە. ساڵی ١٩٧١ لەئەڵقە رۆشنبیرییەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان وەرگیراوەو بۆ ساڵی دواتر بوو بەئەندام. ساڵی ١٩٧٤ خوێندنی لەپەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایان لەهەولێر تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بۆ ساڵی دواتر گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی راگەیاندن لەنۆکان و لەوێ بووە لێپرسراوی بەشی کوردیی ئێزگەی دەنگی گەلی کوردستان کە ئەوسا پێی دەوترا دەنگی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. هەمان ساڵ لێپرسراوێتیی بەڕێوەبردنی کامپی مەشقی پێشمەرگەی لەگوندی توژەڵە پێ سپێردرا.

لەگەڵ دەستپێکردنی پەیوەندیی نێوان ئێران و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا، لەماوەی نێوان ١٩٧٩- ١٩٨٠ نوێنەرایەتیی یەکێتیی کرد لەشاری سەردەشت و دواتر وەك نوێنەری یەکێتی گوێزرایەوە بۆ تاران. ساڵی ١٩٨٢ پاش گرژبوونی پەیوەندییەکانی نێوان ئێران و یەکێتی، نۆفیسەکەی یەکێتی لە تاران داخرا و خۆیشی بۆ ماوەی چوار مانگ و نیو زیندانی کرا. دوای ئازادبوونی. گەڕایەوە بۆ هەرێم و کرایە لێپرسراوی لقی ٣ی کەرکوك. بۆ ساڵی دواتر، لێپرسراوێتیی کەرتی رێکخستنی بازیانی پێ سپێردراو ساڵی ١٩٨٥ کرایە لێپرسراوی رێکخراوی ٤ی سلێمانیی کۆمەڵە.

ساڵی ١٩٨٦ کرایە ئەندامی دەزگای ناوەندیی رۆشنبیریی کۆمەڵە کە بارەگاکەی لەگوندی چالاوا بوو لەدۆڵی جافەتی. بۆ ساڵی دواتر، وەك ئەندامی مەکتەبی راگەیاندن گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی راگەیاندن و کرایە لێپرساوی بەشی چاپخانەو تا ساڵی ١٩٩٠ بەردەوام بوو لەسەر ئەم کارە.

پاش راپەڕین، لەساڵی ١٩٩٢دا کرایە کارگێڕی مەڵبەندی سلێمانی و بۆ ساڵی دواتر بووە جێگری لێپرساوی مەڵبەند. لەماوەی نێوان ١٩٩٦- ١٩٩٨ لێپرسراوی مەڵبەندی گەرمیان بوو. ساڵی ١٩٩٨ گوێزرایەوە بۆ مەکتەبی رێکخستن و لێپرسراوێتیی بەشی چاودێریی پێ درا.

ساڵی ١٩٩٩ بووە لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی شارەزوورو هەر ئەو ساڵە کرایە وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتی. ساڵی ٢٠٠٢ بروانامەی بەکالۆریۆسی لەکۆلێجی یاسای زانکۆی سلێمانی بەدەست هێنا.

پاش ڕوخانی ڕژێمی بەعس، لەساڵی ٢٠٠٣ەوە تا ٢٠٠٦ لێپرسراوی مەڵبەندی ڕێکخستنی خانەقین بوو. لەو ماوەیەدا، لەساڵی ٢٠٠٥ بەئەندامی پەرلەمانی کوردستان هەڵبژێردراو ساڵی ٢٠١٠ کرایە ئەندامی لیژنەی باڵای ڕێکخستن لەمەکتەبی ڕێکخستن.

مۆکەبە (اشمرا)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٤ی جافەتی و دەستەیەک لەسەربازەکانی سوپای عیراق لە گوندی مۆکەبە لە ناوچەی چوارتا. لەئاکامدا ٦ سەرباز کوژران و ٣ سەربازی تر بریندار کران.

مەحمود ئەحمەد عەبدوڵلا*

پێشمەرگە. ناسراو بە خولە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٧ی ناحیەی گەلاڵە لەپارێزگای هەولێر. بەهۆی ئەوەی کە پێشتر براکانی پێشمەرگە بوون و لەساڵی ١٩٨١ تەواوی بنەماڵەکەی بوونە پێشمەرگە، نەیتوانی درێژە بەخوێندن بداو هەر ئەوەندەی پێ کرا کە تا پۆلی سێی ناوەندی بخوێنێ.

ساڵی ١٩٨٢ لەلای حەسەن کوێستانیی برای، بوو بەپێشمەرگە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی و ئەبەردی کردووە. لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشدار بوو لەئازادکردنی ناوچەکان و بەشداریشی لەڕزگارکردنی کەرکوکدا کرد. پاش پێکهێنانی سوپای یەکگرتووی کوردستان، بووە ئەفسەر لەئیدارەی لیوای ٣٣.

لە ١٧ی ئایاری ١٩٩٤دا لەگەڵ حەسەن کوێستانیی برای و ئامۆزایەکی و چوار پێشمەرگەی تردا لەشەڕی ناوخۆدا شەهید کرا.

مەحمود برای سێ شەهیدە. باوک و دایک و خوشکیشی دوو جار لەسەردەمی ڕژێمی بەعس بۆ باشووری عیراق دوور خراونەتەوە، جاری یەکەم لەساڵی ١٩٧٧دا بۆ شاری عیمارەو جاری دووەم لەساڵی ١٩٨١دا بۆ سەر سنووری عیراق- سعودیە.

مەحمود خۆشناو

ڕاگەیاندنکارو پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی مەحمود سلێمان عەبدوڵلا. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گەڕەکی بەستە پیازەی شاری هەولێر. لەخوێندنگەکانی شۆڕش و کۆماریی شاری هەولێر تا پۆلی دووی ناوەندیی خوێندووەو پۆلی سێی ناوەندیشی لەخوێندنگەی گەلاڵەی ناوچەی باڵەکایەتی تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٢ لەبارەگای مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان لەناوپردان دامەزراوە تا هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥ لەوێ بووە. دوای ئەمە، ئاوارەی ئێران بووە و لەشارەکانی شنۆ، بێهشەر، ورامین و مەهاباد ژیانی بەسەر بردووە.

لەژیانی ئاوارەییدا وەک تایپیست لەشارەوانیی بێهشەر لەمازندەران و ورامین کاری کردوە و لەپاڵ ئەم کارەش، بۆ بژێویی ژیان کاری خۆشنووسیی کردوە و لەم ڕووەوە هونەری نواندووە، بەڕادەیەک کە ساڵی ١٩٧٨ مەدالیای یەکەمی خۆشنووسیی لەئێران بەدەست هێنا.

پاش ڕوخانی ڕژێمی شا لەشوباتی ساڵی ١٩٧٩و گەڕانەوەی حزبە بەرهەڵستکارە کوردەکان بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات، لەشاری مەهاباد لەڕۆژنامەی «کوردستان»ی ئۆرگانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران وەک کادیری هونەری کاری کردو لەڕووی هونەرییەوە بەشدار بوو لەدەرکردنی ڕۆژنامەکە بەهەردوو زمانی کوردی و فارسی.

لەمانگی شوباتی ساڵی ١٩٨٠ ئێرانی بەجێ هێشت. پەیوەندیی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو لەبارەگای لقی ٣ی یەکێتی لەزەڵێ بوو بەپێشمەرگە. لەماوەی نێوان ١٩٨٠ - ١٩٨٣ وەک کادیرێکی هونەری لەدەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتی لەتوژەڵەو لەچاپخانەی برایم عەزۆو هەروەها لەدەزگای

راگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان کاری کردو ماوەیەکیش لەسکرتاریەتی سکرتێری گشتیی یەکێتی خزمەتی کرد.

ساڵی ١٩٨٣ بەهاوکاریی دکتۆر خدر مەعسوم لە زەڵێ رۆژنامەی «کۆسار»ی بە ناوی بەشی راگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستانەوە دەرکرد کە لەڕووی قەبارەوە بەگەورەترین رۆژنامەی سەردەمی شاخ دادەنرێ و جیاوازیی ئەم رۆژنامەیە لەگەڵ چاپەمەنییەکانی تری ئەو سەردەمەدا لەوە دایە کە بایەخی بەهەندێ بابەتی خۆش گوزەراندن و کات بەسەر بردن داوە وەك بڵاوکردنەوەی کاریکاتێرو وشەی یەکتربڕ. جگە لە «کۆسار»، لەچاپەمەنییەکانی دەزگای راگەیاندنی یەکێتیی شۆڕشگێڕاندا، هەموو ئەرکە هونەرییەکانی بڵاوکراوەی «رۆشنبیری»و رۆژنامەی «رزگاری»ی لەماوەی ساڵانی ١٩٨٤- ١٩٨٥ لەڕووی دیزاین و خۆشنوسی و جوانکارییەوە گرتە ئەستۆ. ساڵی ١٩٨٥ لەئۆفیسی نوێنەرایەتیی یەکێتی لەکرماشان لەنێران کاری کرد.

ساڵی ١٩٨٩ رووی کردە ئەوروپاو لەسوید گیرسایەوە. لەوێ ماوەی چەند خولێکی کۆمپیوتەر بوو. بۆ ماوەی ٣ ساڵیش خەریکی خوێندنی «میدیا پرۆفایل» بوو. لەو ماوەیەی کە لەسوید بوو، وەك یاریدەدەری مامۆستای کۆمپیوتەرو هەروەها لەبواری ریکلام و دیزاین و لۆگۆ تایپ کاری کرد.

ساڵی ٢٠٠٣ گەڕایەوە بۆ کوردستان و ساڵی ٢٠٠٤ ئەرکی دیزاین کردنی پاسپۆرتی جۆری A پێ سپێردرا کە بەزمانی عەرەبی و کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە. هەر ئەو ساڵە کرایە ئەندامی ئەنجومەنی مەکتەبی راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەولێر.

مەحمود حاجی فەرەج کۆکۆیی*

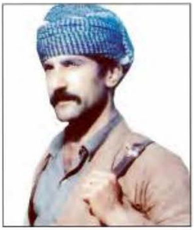

فەرماندە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی گوندی کۆکۆیی سەرچاوگ لەناوچەی هەڵەبجە. ساڵی ١٩٦٣ خوێندنی سەرەتایی تەواو کردوە، بەڵام لەبەر هەلومەرجی نائارامی ئەو سەردەمو ئاوارەبوونی بنەماڵەکەی، نەیتوانیوە درێژە بەخوێندنی قوتابخانەکانی تر بدا. لەو ماوەیەدا بەشێکی گرنگی قۆناغی مێردمنداڵی و هەرزەکاریی لەگەڵ بنەماڵەکەیدا لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش بەسەر بردوە.

ساڵی ١٩٧٤ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عێراق، کرایە سەرپەل لەلقێکی سەر بە بەتالیۆنی ٥ی هێزی زمناکۆ. لەو ماوەیەی سەرپەل بوو، رۆڵێکی دیاری لەسنوری چالاکیی هێزەکەدا بینی، بەتایبەتی لەشەڕەکانی زمناکۆو زنجیرە چیای حەسەن بەگ و زۆزك.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، گەڕایەوە بۆ هەڵەبجەو دواتر، لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٦، پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەم رووەوە رۆڵێکی گەورەی لەدابین کردنی پێداویستییە لۆجستیکییەکانی مەفرەزە سەرەتاییەکانی ناوچەی شارەزوور نواند. ساڵی ١٩٧٧ بەتۆمەتی هاوکاری کردنی مەفرەزە سەرەتاییەکان دەستگیر کراو لەئەمنی سلێمانی بۆ ماوەی چەند مانگێك خرایە ژێر لێکۆڵینەوە و ئەشکەنجەدانەوە. دوای ئەوەی کە هیچی لێ هەڵنەکڕدراو هیچی ئاشکرا نەکرد، ئازاد کرا.

دوای ئازادکردنی، پەیوەندیی بەڕێکخستنەوە کردەوەو لەساڵی ١٩٧٨دا چووە ریزی هێزی پێشمەرگەوە. هەر ئەو ساڵە، لەبەر لێوەشاوەیی، کرایە فەرماندەی مەفرەزەیەکی کەرتی یەکی هەرێمی ١ی هەورامان و لەم رووەوە هەڵسوڕانێکی پێشمەرگانەی دیاری لەناوچەکانی هەورامان و شارەزوور نواند. چالاکی و هەڵسوڕانی، پاڵی بەڕژێمی بەعسەوە نا تەنگ بەباوك و براکانی هەڵچنێ و بەبێ هیچ پاساوێکی یاسایی بیانگرێ و هەڕەشەیان لێ بکا.

لەناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٩ بووە فەرماندەی کەرت لەهەرێمی یەك. ساڵی ١٩٨٢ پاش هەڵوەشاندنەوەی هەرێمەکان و دامەزراندنی تیپەکان، کرایەوە فەرماندەی تیپی ١٥ی شارەزوور. ساڵی ١٩٨٥ بەپلەی سەرتیپ بۆ تیپی ٢٥ی خاڵخاڵان گوێزرایەوەو لەوێش رۆڵێکی بەرچاوی لەچالاکیی پێشمەرگانەدا گێڕا.

لە ٢ی تەموزی ساڵی ١٩٨٥ لەشەڕێکدا لەدۆڵی ئاکۆیان لەکاتی هێرش کردنە سەر چەند رەبیەیەك شەهید کرا. پاشان لەگوندی سیرەی سەروو بەخاك سپێردرا. تەرمەکەی تا دوای راپەڕین لەوێ مایەوە. لەمانگی ئاباری ساڵی ١٩٩٢ تەرمەکەی گوێزرایەوە بۆ هەڵەبجەو لەگۆڕستانی

گوڵان بەخاك سپێردرا. شاعیری گەورە شێرکۆ بێکەس بۆ شەهیدبوونی مەحمود حاجی فەرەج کۆکۆیی پارچە هەڵبەستێکی نوسیوە کە کاتی خۆی لەرادیۆی دەنگی گەلی کوردستان بڵاو کرایەوە.

مەحمود مەلا عیززەت

نوسەرو رۆژنامەنوس. لەدایکبووی ساڵی ١٩٣٩ی گەڕەکی گۆیژەی شاری سلێمانی. لەقۆناغی ئامادەییدا پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردوە و دواتریش بووە بەئەندامی سکرتاریەتی یەکێتییەکە. ساڵی ١٩٥٨ لەبەشی مێژووی کۆلێجی پەروەردەی زانکۆی بەغدا وەرگیراوەو ساڵی ١٩٦٢ خوێندنی تەواو کردو بڕوانامەی بەکالۆریۆسی وەرگرت. هەر لەو ماوەیەشدا تێکەڵ بەجیهانی سیاسەت و حزبایەتی بووە.

دوای ئەوەی کە لەسلێمانی بەمامۆستا دامەزرا، بووە ئەندام لەیەکێتیی مامۆستایانی کوردستان و دواتریش بوو بەئەندامی مەکتەبی سکرتاریەت. ساڵی ١٩٦٢ خۆی و چەندین مامۆستای تر بەربەرچی هەموو ئەو گوشارانەیان دایەوە کە لیوای ٢٠ی سوپای عیراق لەسلێمانی دەیکردە سەر مامۆستاکان بۆ ناردنی بروسکەی پشتگیری بۆ جەنرال عەبدولکەریم قاسم و سەرزەنشت کردنی شۆڕشی کورد. هەر لەم سەروبەندەشدا پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بووە لێپرسراوی ناوچەی هەڵەبجەو هەورامان.

لەکاتی سەرهەڵدانی قەیران لەناو سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کوردستان لەساڵی ١٩٦٤، پشتگیریی باڵی مەکتەبی سیاسیی کرد. لەکۆنفرنسی مانگی ئابی ١٩٦٦ی تیمار، بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان هەڵبژێردراو دواتر بەلێپرسراوی لقی پێشمەرگە دانرا. لەکۆنگرەی ساڵی ١٩٦٧ی کەلار بەئەندامی یەدەگی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراو پاش مانگێك بڕیار درا ببێ بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام خۆی بەمە رازی نەبوو. لەناو حزب داوای چاکسازی و گۆڕانی دەکردو سیاسەتی هاوکاری کردنی حکومەتی عیراقی بەسیاسەتێکی چەوت دادەنا.

ساڵی ١٩٦٩ وەك ئەندامی دەستەی نوسەران بەشدار بوو لەدەرکردنی گۆڤاری «رزگاری» کە سەرنوسەرەکەی شازاد سایب بوو و لەسلێمانی دەردەچوو. جگە لەوە، ئەندامی دەستەی نوسەرانی گۆڤاری «دەنگی مامۆستا»ی یەکێتیی مامۆستایانی کوردستانیش بوو.

پاش راگەیاندنی بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠، پشتگیریی هەڵوەشاندنەوەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی و دامەزراندنی حزبێکی نوێی کرد بەڵام رەوتی رووداوەکان بەرەو ئەوە چوو کە هەردوو باڵ تێکەڵ بە یەکتری بکرێنەوە. لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەساڵی ١٩٧٤ لە نێوان کورد و رژێمی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو بووە کارگێڕی لقی سلێمانیی پارتی. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، بۆ رومادی دوورخرایەوە بەڵام لە ساڵی ١٩٧٨دا رێی پێ درا بگەڕێتەوە بۆ سلێمانی.

لە ١٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٨٠ خۆی و ٢٣ رۆشنبیری تر بەگومانی هاوکاری کردنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەستگیر کراو لەزیندانەکانی کەرکوك و بەغدا سزای جەستەیی و دەروونیی گەورە درا. لە ١٨ی حوزەیرانی ١٩٨١، دوای ئەوەی کە رژێمی بەعس هیچی لێ هەڵنەکڕاند، ئازاد کرا. دوا بەدوای ئەمە، پەیوەندیی بەسەرکردایەتیی یەکێتییەوە کردو ماوەیەك لەناوزەنگ گیرسایەوە. لەمانگی تشرینی یەکەمدا لەرێی فرۆکەخانەی تارانەوە چوو بۆ سوریاو لەوێوە چوو بۆ سوید.

ساڵی ١٩٨٧ لەئەرشیفخانەی هەرێمی ئۆپسالا لەسوید کاری کرد. لەو ماوەیەی کە لەسوید بوو، وەك نوسەرێکی بەبڕشت دەرکەوت و چەردەیەك کتێب و لێکۆڵینەوەی مێژوویی- سیاسیی بڵاو کردەوەو لەم سۆنگەیەوە بەئەندام لەیەکێتیی نوسەرانی سوید وەرگیرا.

ساڵی ١٩٩٧ رەزامەندیی حکومەتی هەرێمی کوردستانی لەسەر دروست کردنی ئەرشیفی نەتەوەیی کورد وەرگرت و لەم رووەوە یەکەم کۆبوونەوەی بۆ رایی کردنی کاروباری ئەم ئەرشیفە لەماڵی خۆی لەگەڵ هەر یەك لە جەمال عەبدول، فەرید ئەسەسەرد، رەفیق ساڵح، خەلات عومەر، گۆران جەلال و کەمال رەئوف بەڕێوە برد.

بۆ ماوەی نزیکەی ساڵێك و ٩ مانگ ئەرکی سەرنوسەریی رۆژنامەی کوردستانی نوێی گرتە ئەستۆ. واتە لەژمارە ٢١٨٨ی رۆژی ٢ی تەموزی ساڵی ٢٠٠٠ەوە تا ژمارە ٢٧٢٢ی رۆژی ٦ی ئایاری ساڵی ٢٠٠٢.

ساڵی ٢٠٠٠ بیرەوەرییەکانی خۆی لەدوتوێی کتێبێکدا بەناونیشانی «کاروانی بێ کۆتایی» بڵاو کردەوە. دکتۆر رەفیق سابیر کە پێشەکیی بۆ چاپی سێیەمی کتێبەکە نوسیوە، دەڵێ ئەم کتێبە «پێش ئەوەی بیرەوەریی روناکبیرو تێکۆشەرێك بێت لەزیندانەکانی بەعس، کە مرۆڤیان تێدا کەوڵ دەکرا، کتێبێکە لەبارەی خۆشەویستیی ژیان، ئەو خۆشەویستییەی کە لەتەنیاترین و پڕ ژانترین ساتەکاندا دەتوانێت هیوا، توانای بەرگەگرتن و خەوبینین بەمرۆڤ و مانایەك بەبوونی مرۆڤ بدات».

ساڵی ٢٠٠٥، پاش تەمەنێکی پڕ خزمەت کردن بەرۆشنبیریی کوردی، لەتەمەنی ٦٦ ساڵیدا کۆچی دوایی کرد.

دیارترین بەرهەمەکانی «دیپلۆماسییەتی بزوتنەوەی کوردایەتی» (١٩٧٣)، «رەگوریشەی مێژووی تەقەلای بەعیراقیکردنی کوردو مەسەلەی کوردستان» (١٩٨٧)، «کوردو ململانێ و ستراتیجی ئاسایشی نەتەوە« (١٩٨٨)، «کورتەی مێژووی فەلسەفە» (١٩٨٨)، «کاروانی بێ کۆتایی» (٢٠٠٠)، «جەمهوریەتی کوردستان» (٢٠٠١).

هەر ئەو ساڵە کرا بەسەرباز لەسوپای عیراق و رەوانەی بەرەکانی شەڕی عیراق ـ ئێران کرا. بۆ ساڵی دواتر، بەرەکانی شەڕی بەجێ هێشت و پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەناوزەنگ گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٨٤ کوردستانی بەجێ هێشت، لەسوید گیرسایەوەو پاش دوو ساڵ رەگەزنامەی سویدیی وەرگرت. ساڵی ١٩٨٥ لەژاپۆن چەند پێشانگایەکی لەتۆکیۆو چیبا کردەوەو ماوەیەکیش لەشاری چیبا ژیانی بەسەر برد.

لەژیانی هونەریدا لەزۆر شوێنی جیهان پێشانگای کردۆتەوە لەوانە لەمەدرید لەئیسپانیا (١٩٧٨)، لەبەغدا لەگەلەریی ریواق (١٩٨١)، وارشۆ لەپۆلۆنیا (١٩٨٤)، لەژاپۆن لەساڵانی ١٩٨٥و ١٩٨٧و ١٩٨٨، لەستۆکهۆڵم لەسوید لەساڵانی ١٩٨٦و ١٩٩١و ١٩٩٢و ١٩٩٣و ١٩٩٥و ١٩٩٦و ١٩٩٧و ٢٠٠٦، لەکۆریا لەساڵانی ١٩٨٩و ١٩٩٠، لەدانیمارك (١٩٩٨)، لەپاریس لەفەرەنسا لەساڵانی ٢٠٠١و ٢٠٠٥و ٢٠٠٧، لەئیستۆنیا (٢٠٠١)، لەسلێمانی لەکوردستان (٢٠١٢).

لەسەرەتای ژیانی هونەریدا پشت ئەستور بوو بەرەنگی رەش و سپی لەتابلۆکانیدا، بەڵام دواتر برێکی زۆرتر گەشبینی بەتابلۆکانی داو وەرچەرخایە سەر بەکارهێنانی رەنگ. لەهونەرەکەیدا زۆرتر یەك رەنگ بەشێوەیەکی چڕ بەسەر هەر تابلۆیەکیدا زاڵە، بەتایبەتی لەبەرهەمە مۆنۆخرۆمەکانی دواییدا.

مەدحەت کاکەیی

پێشمەرگەو هونەرمەندی شێوەکار. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٧٢ لەبەشی گرافیکی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی بەغدا وەرگیراوە ساڵی ١٩٧٦ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەست هێناوە. هەر ئەو ساڵە بەمەبەستی تەواوکردنی خوێندن چووە بۆ ئیسپانیاو لەزانکۆی سان فێرناندۆ لەمەدریدی پایتەختی ئیسپانیا وەرگیراوە. ساڵی ١٩٨٠ خوێندنی تەواو کردوە و بۆ عیراق گەڕاوەتەوە.

مەریوان حسێن برایم جەباری

پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٩ی کفری. دەرچووی بەشی کارەبای پەیمانگای تەکنیکیی هەولێر. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨١ بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ١ی هەرێمی پارێزگاری. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆر شەڕی کردووەو

لەشەڕەکانی ئاڵوەتان و دابان و تەکیە بریندار بووە.

لەمانگی ئایاری ١٩٨٨ بووە فەرماندەی کەرت لەتیپی ٥٥ی قەرەداغ. هاوینی ئەو ساڵە بەشدار بوو لەخولێکی فەرماندەیی ٧٥ کەسی کە بەهەماهەنگی لەگەڵ قەرارگای رەمەزان لەتاران بۆ پێشمەرگەکانی یەکێتی ساز کرا. لە ١٨ی ئابدا وەك پێشمەرگەیەکی پارتیزان لەناوچەکانی گەرمیان ئەرکەکانی پێشمەرگایەتیی جێبەجێ کردو ٤ مانگیش لەسنوری هەمەوەند مایەوە. لەو ماوەیەدا ٣ جار بەشداریی لەشەڕەکاندا لەدژی سوپای عیراق کردو لەساڵی ١٩٨٩دا رۆڵێکی دیاری لەگرتنی یەکێ لەرەبیەکانی سوپای عیراق لەدەوروبەری سەنگاو بینی.

ساڵی ١٩٩٠ چوو بۆ پاکستان و تا ساڵی ١٩٩٩ لەوێ مایەوەو پاشان لەنیوزیلاند گیرسایەوە. لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٣- ٢٠٠٦ وەك کارگێڕی کۆمیتەی رێکخستنی یەکێتی لەنیوزیلاند کاری کرد.

ساڵی ٢٠٠٧ گەڕایەوە بۆ کوردستان و بۆ ساڵی دواتر لەفەرماندەیی هێزی پێشمەرگە خزمەتی کرد. لەمانگی ئەیلولی ٢٠١١ بەپلەی عەمید خانەنشین کرا.

مەسۆی بچوك (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق کە لەیەك زرێپۆش و ٣ زیل و یەك تۆیۆتاو دوو قەمەرە پێك هاتبوو، لە ٢٥ی ئەیلولی ١٩٧٨ لەنزیك گوندی مەسۆی بچوك لەگەرمیان. هێزەکەی سوپا بۆ کێوماڵ کردنی ناوچەکە کەوتبووە رێ رووەو گوندی مەسۆی بچوك و گوندی درۆزنە، کتوپڕ کەوتە بۆسەی پێشمەرگەوە. شەڕ سەعات ١٧:٣٠ دەستی پێکردو سەعاتێکی خایاند، هێزەکەی سوپا کوژراوو برینداری لێ کەوت و تۆیۆتاو زیلێکی لێ سوتێنرا. پێشمەرگە بێ زیان بوون.

مەشخەڵان (سرود)
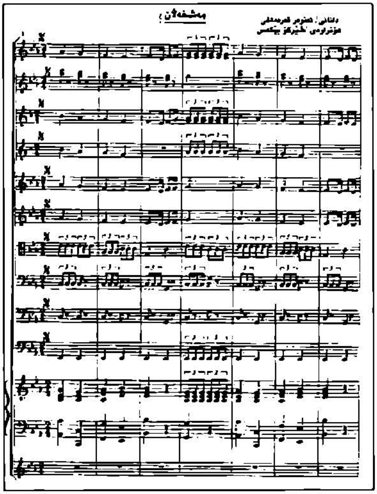
مارشی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. هۆنراوەکەی شێرکۆ بێکەس نوسیوەتی و ئاوازەکەی ئەنوەر قەرەداغی دایناوە.

ساڵی ١٩٨٤ قەرەداغی، لەسەر داوای تاڵەبانی، لەسلێمانی بەشێوەیەکی نهێنی ئاوازی بۆ ئەو هۆنراوەیە دانا کە بۆی نێردرابوو، بەدەنگی خۆی و کچەکەی لەستۆدیۆی ماڵی خۆی و بۆ مۆسیقاش بەهاوکاریی هەر یەك لە رێبوار عەبدو گۆران کامل و دالیا لەتیف تۆماری کرد. ئەم مارشە لەکانونی دووەمی ١٩٨٥ بەدواوە، بەو جۆرەی کە لەسلێمانییەوە نێردرابوو، بەدەنگی قەرەداغی و کچەکەی، لەرادیۆی دەنگی گەلی کوردستان رۆژانە لەسەرەتای بەرنامەکاندا دەست بە پەخش کردنی دەکرا.

ساڵی ١٩٩١ قەرەداغی سەرپەرشتیی سەرلەنوێ تۆمارکردنەوەی مارشەکەی کرد. ئەمجارە بەدەنگی کۆرسی کوڕو کچ و بۆ ئاوازیش بەهاوکاریی تیپێکی مۆسیقا لەسلێمانی تۆماری کرد.

مەفرەزە

دەستەیەکی چەکدارە بچوکترین یەکەی هێزی پێشمەرگە پێکدێنێ، ئەرکەکەی ئەنجامدانی چالاکیی پێشمەرگانەیە. لەسەرەتای هەڵگیرسانەوەی شۆڕشدا هانا بۆ پێکهێنانی ئەم یەکەیە وەك لەبارترین یەکە بۆ هەلومەرجی شەڕی پێشمەرگانە برا. بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی دەستە چەکدارەکان کە شاسوار جەلال (ئارام) لەحوزەیرانی ١٩٧٦دا نوسیویەتی. هەر مەفرەزەیەك لە ٨-١٢ پێشمەرگە، لەوانە سەردەستەو جێگرەکەی و رابەری سیاسی، پێك دەهات.

ئەم یەکەیە بوو بەبنەمایەك بۆ پێکەوەنانی یەکەی گەورەترو بەدرێژایی سالانی پێشمەرگایەتی رۆڵێکی کارای لەرووبەڕووبوونەوەی هێزەکانی دوژمندا گێڕا.

مەفرەزە سەرەتاییەکان

گروپە چەکدارەکانی ساڵی ١٩٧٦ کە ئەرکی سەرەکییان جاڕدانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار بوو لەناوچە لادێ نشینەکان کە بۆ بەڕێوەبردنی شەڕی پێشمەرگانە لەبار بوون. ئەو دەستە چەکدارانە سێ سەرچاوەیان هەبوو:

١-کوانوی سوریا کە دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی بەسەرۆکایەتیی تاڵەبانی سەرپەرشتیی دەکرد. ئەو دەستە چەکدارانەی لەوێوە بەناو خاکی تورکیادا بۆ دەڤەری بادینان نێردراونەتەوە، مەشقکراوو سازکراو بوون بۆ هەلومەرجی شەڕی پێشمەرگانەو هەموو پێداویستییەکانیان لەرووی چەك و تەقەمەنییەوە بۆ دابین کرابوو. ئەو دەستە چەکدارانە پۆل پۆل لەحوزەیرانی ١٩٧٦ بۆ ناو وڵات نێردران.

٢-کوانوی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بەسەرکردایەتیی کۆمیتەی هەرێمەکان کە لەمانگی تەموزی ١٩٧٦ بەدواوە دەستەی چەکداری لەناوچەکانی شارباژێرو دۆڵی جافەتی و قەرەداغ و هەڵەبجەو شارەزووروکۆیەو خۆشناوەتی و ئاکۆیەتی پێکهێنا.

٣-کوانوی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان کە لەمانگی حوزەیران بەدواوە دەستەی چەکداری لەباڵەکایەتی و قەندیل و پشدەرو سەنگەسەرو دۆڵی جافەتی پێکهێنا.

ناوچەی بادینانی لێ بترازێ کە هەمور دەستەی چەکدارەکانی زوو لەناو بران، مەفرەزە سەرەتاییەکان لەزۆربەی ناوچەکان پەرەیان سەندو قەوارەی هێزی پێشمەرگەیان گەورەتر بوو.

مەفرەزە سەرەتاییەکان لەهەلومەرجی باڵادەستیی ستراتیجیی دوژمندا کەوتنە گەڕو لەم سۆنگەیەوە هەڵسوڕانی پێشمەرگانەیان زۆر ناخۆشی و ناستەنگ و کۆسپی گەورەی هاتە بەردەم. ئەو مەفرەزانە لەبەر ئەوەی پێویستیان بەبڕێکی زۆرتری رێکخستن هەبوو و کەمترین بڕی هەماهەنگی لەنێوانیاندا هەبوو و لەباری چەك و تفاقی شەڕدا کەموکوڕییان زۆر بوو و یەك سەرکردایەتیی یەکگرتووشیان نەبوو، دووچاری دژوارییەکی زۆر هاتن، بەڵام بەرزیی وریمان و ئازایەتیی لەڕادەبەدەریان و لەخۆبوردەیی و هەڵکشاوی هەستی نیشتمانییان قەرەبووی هەموو کەموکوڕییەکی کردەوەو وای کرد بتوانن بەسەر هەموو دژوارییەکاندا زاڵ بن.

مەفرەزە سەرەتاییەکان دەستەی چەکداری سەرەتای دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدارن لەکوردستانداو هەڵسوڕاوەکانیان بەیەکەمین پۆلی شۆڕشگێڕانی شۆڕشی ١٩٧٦ دادەنرێن.

مەکتەبی راگەیاندن (١٩٧٨- ١٩٩١)

ئۆرگانی بەڕێوەبردنی سیاسەتی راگەیاندن. مێژووی دامەزراندنی ئەم مەکتەبە بۆ کۆتایی ساڵی ١٩٧٨ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەکۆبوونەوەکانی کۆمیتەی سەرکردایەتیدا بڕیاری دروست کردنی چەند دەزگایەك و سەرلەنوێ رێکخستنەوەی کاروبارەکان درا.

لەم رووەوە بڕیار درا فازڵ کەریم ئەحمەد لێپرسراوی مەکتەبی راگەیاندن بێ. یەکەم بارەگای مەکتەبی راگەیاندن لەزەڵێ دانرا. لەئازاری ١٩٧٩دا بارەگاکە

گوێزرایەوە بۆ نۆکان. لەو کاتەدا دەزگای راگەیاندن هێشتا چاپخانەی نەبوو. تا چەند مانگێك بە دامەزراوەی نێزگە دەوترا دەزگای راگەیاندن. جگە لەوەی کە دەزگاکە هیچ ئەندامی مەکتەبی نەبوو. ئەوانەی لەو کاتەدا لەوێ کاریان دەکرد، بەکادیری راگەیاندن دادەنران و یەکەم ستافی دەزگاکە لەموحسین عەلی ئەکبەر، فەرید ئەسەسەرد، پشکۆ سەعید ناکام پێکهاتبوو. پاشان هشیار عابد وەك تەکنیککار بۆ نێزگە گوێزرایەوە.

پاش ئەوەی کە بارەگای نێزگە لەسەرەتای نیساندا گوێزرایەوە بۆ گردی مامەڵا بەرامبەر بەگوندی داوداوێ، بەرنامەیەك بۆ دابین کردنی ئامێرو پێداویستییەکانی چاپ دانرا، بەتایبەتی کە لەو کاتەدا تازە رژێمی شا روخابوو و دەرفەتێکی باش بۆ پەیداکردنی پێداویستییەکان لەشارەکانی ئێران هەبوو. بەمجۆرە، هەموو پێداویستییەکانی چاپخانە دابین کران. پاش پەرەسەندنی ئیشوکاری مەکتەبی راگەیاندن، چەند کادیرێکی تر بۆ مەکتەبی راگەیاندن گوێزرانەوە لەوانە کاوە حەمە ساڵح یار ئەحمەدو یاسین ئەحمەد عەلی (سورکێو). مانگی ئەیلول بارەگای مەکتەبی راگەیاندن گوێزرایەوە بۆ زەڵێ و لەو ماوەیەدا چەند کادیرێکی تری بۆ زیاد کرا لەوانە هەڤاڵ کوێستانی، ئاسۆ عەلی، جەزا عەبدولواحید، بورهان مستەفا (فەرهاد)، حەمە ئەمین عەبدوڵلا (چالاك)و جەمیل رەنجبەر.

سەرەتای ساڵی ١٩٨٠، بەپێی ئەو بڕیارەی کە دەبێ هەر دەزگایەك نوێنەری هەر سێ لایەنی کۆمەڵەی رەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتیی تێدا بێ، هەر یەك لەشەریف مەولود وەك نوێنەری بزووتنەوەی سۆشیالیست و حسێن سنجاری وەك نوێنەری هێڵی گشتی بۆ مەکتەبی راگەیاندن گوێزرانەوە.

هاوینی ئەو ساڵە بارەگاکە گوێزرایەوە بۆ توژەڵەو تا سەرەتای ساڵی ١٩٨٣ لەوێ مایەوە. لەتەموزدا فرۆکەکانی عیراق ناوچەی سەرکردایەتییان بۆردومان کردو لەم سەروبەندەدا بارەگای هاوینەی مەکتەبی راگەیاندن بۆردومان کراو لەناکامدا کادیری راگەیاندن بورهان مستەفا شەهید بوو. لەتابدا رادیۆی دەنگی شۆڕشی عیراق کەوتەوە کارو لەم سەروبەندەدا مەکتەبی راگەیاندن کرا بە دوو بۆرد: بۆردی چاپخانەو بڵاوکردنەوە کە فازل کەریم ئەحمەد سەرپەرشتیی دەکردو بۆردی نێزگەکە خرایە ژێر سەرپەرشتیی ئەرسەلان بایزەوە.

ساڵی ١٩٨١ لەدوای هەڵبژاردنی سەرکردایەتییەکی نوێ بۆ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، فازل کەریم ئەحمەد وازی لەپێشمەرگایەتی هێناو چوو بۆ ئەورووپا. ئەرسەلان بایز وەك لێپرسراوی مەکتەبی راگەیاندن جێی گرتەوە.

ساڵی ١٩٨٣ بەهۆی هەلومەرجی شەڕەوە، مەکتەبی راگەیاندن گواستییەوە بۆ باوزێ و لەوێوە چوو بۆ سەرشیو لە ناوچەی پشدەر، بەڵام لەوێ هەر لەژێر هەڕەشەی تۆپباراندا بوو. بۆیە لەحوزەیراندا بارەگاکە گوێزرایەوە بۆ دۆڵی جافەتی. لەوێ بارەگای رادیۆ لەسەرگەڵوو دانراو بارەگای چاپخانە لەگوندی هەڵەدن. دواتر ئەویش گواستییەوە بۆ بەرگەڵوو، بەڵام رادیۆو چاپخانە لەیەك بارەگا تێکەڵ بەیەکتری نەکران و هەر یەکێکیان بارەگای خۆی هەبوو.

ساڵی ١٩٨٦ مەکتەبی راگەیاندن رێك خرایەوە. دکتۆر فوئاد مەعسوم بووە سەرپەرشتیاری راگەیاندن. ئەرسەلان بایز وەك لێپرسراوی مەکتەب مایەوەو دوو کەسیش بوون بە ئەندامی مەکتەب کە بریتی بوون لە یوسف زۆزانی و سامی شۆڕش. ساڵی ١٩٨٧ سەرلەنوێ مەکتەب رێکخرایەوە. دکتۆر فوئاد مەعسوم وەك سەرپەرشتیاری دەزگای راگەیاندن و ئەرسەلان بایز وەك لێپرسراوی دەزگاکە مانەوە، فەرید ئەسەسەرد کرایە ئەندامی مەکتەب و هەموو مەکتەب کرایە دوو بۆرد، بۆردی چاپخانە کە سامی شۆڕش لێپرسراوی بوو، بۆردی نێزگە کە فەرید ئەسەسەرد لێپرسراوێتیی گرتە ئەستۆ. ساڵی دواتر، موحسین عەلی ئەکبەر لەجێی سامی شۆڕش کرایە ئەندامی مەکتەب و لێپرسراوی بۆردی چاپخانە.

لەساڵی ١٩٨٦دا مەکتەبی راگەیاندن بارەگایەکی یەدەگی بۆ کاتی تەنگانە لەدۆڵەکۆگە دانا. ساڵی ١٩٨٨، پاش پەرەسەندنی مەترسییەکانی شەڕ، بەشێکی کادیرەکانی دەزگای راگەیاندن گوێزرانەوە بۆ دۆڵەکۆگە. لەبۆردی رادیۆ، فەرید ئەسەسەرد، سەربەست حسێن، فەرهاد سەنگاوی، خالید دۆسکی، شوان کابان و لەبۆردی چاپخانە موحسین عەلی ئەکبەر، بەختیار حەمە شەریف، غالب رەوەز، سۆران جەلال عەزیز، مەهدی یەدوڵلا شەفی، زاهیر سدیق و چەند کەسێکی تر چوون بۆ دۆڵەکۆگە.

ساڵی ١٩٨٨ بەهۆی شاڵاوەکانی ئەنفالەوە دەزگای راگەیاندن شپرزەیی بەخۆوە بینی. لەنیساندا بەشێك

لەکادردکانی چاپخانە. لەسەقز ئەرکەکانیان راپەڕاندو دواتر ستافی چاپخانە هەمووی لەوێ جێگیر بوو. رادیۆش لەمانگی تەموزدا گوێزرایەوە بۆ بەفری میری لەهەڵەبجە. بەڵام بەر لەوەی کە بەتەواوی لەوێ دابمەزرێ، لەبەر وەستانی شەڕی عیراق- ئێران و ئەگەری گەڕانەوەی هێزدکانی عیراق بۆ ناوچەکە، بەپەلە گوێزرایەوە بۆ قاسمەڕەش و بۆ ماوەی سێ مانگ یەکێتی بەبێ رادیۆ مایەوە. دواتر. لەمانگی ئابدا لەسەقز دانرایەوەو لەتشرینی یەکەمدا دەستی بەکارکردن کردەوە.

لەدوایین کۆبوونەوەی مەکتەبی راگەیاندن بەسەرپەرشتیی دکتۆر فوئاد مەعسوم لەسەقز، بڕیار درا فەرید ئەسەسەرد نوێنەرایەتیی راگەیاندنی یەکێتی بکا لەدەزگای راگەیاندنی بەرەی کوردستانی لەگوندی راژان. دواتر هەندێ گۆڕانکاری لەم بارەیەوە هاتە ئاراوە. فەرەیدون عەبدولقادر بووە لێپرسراوی مەکتەبی راگەیاندن. ئەرسەلان بایز وازی لەلێپرسراوێتیی مەکتەبی راگەیاندن هێنا بووە نوێنەری راگەیاندنی یەکێتی لەدەزگای راگەیاندنی بەرەی کوردستانی لەراژان، فەرید ئەسەسەرد گەڕایەوە بۆ سەقزو سەرنوسەریی رۆژنامەی رێبازی نوێی گرتە ئەستۆ، ئازاد چالاك بووە بەڕێوەبەری رادیۆ، موحسین عەلی ئەکبەر وەك لێپرسراوی چاپخانەو یوسف زۆزانی وەك سەرنوسەری رۆژنامەی شەرارە مانەوە.

تا راپەڕینی ١٩٩١ فەرەیدون عەبدولقادر بەلێپرسراوی دەزگای راگەیاندن مایەوە. لەماوەی نێوان سەرەتای ساڵی ١٩٨٩و راپەڕینی ١٩٩١دا ئەندامانی مەکتەب بریتی بوون لە ئازاد چالاك، یوسف زۆزانی، موحسین عەلی ئەکبەر و سەعدون یەدوڵڵا شەفی. لەم ماوەیەدا چەند کادیرێکی تازە لەدام و دەزگاکانی سەر بەدەزگای راگەیاندن گوێزرانەوە لەوانە ئازاد جندیانی، عەباس بەدری، فریاد رەواندزی، یوسف شەریف، جەلیل محەمەد مراد (کرمانج).

ئەو رۆژنامەو گۆڤارانەی کە مەکتەبی راگەیاندن لەماوەی نێوان ١٩٧٨- ١٩٩١ بەزمانی کوردی دەری کردوون: هەواڵنامەی کوردستانی عیراق، رێبازی نوێ، دەفتەری سەروەری.

ئەو رۆژنامەو گۆڤارانەی کە بەزمانی عەرەبی دەری کردوون شەرارە، خەنادق، سەوت ئەلشیبوع، ئینسات.

دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکرێ کە هەموو بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان تا حوزەیرانی ١٩٨١و بزووتنەوەی سۆشیالیست پێش یەکگرتنی لەگەڵ هێڵی گشتیداو بڵاوکراوەکانی یەکێتیی شۆڕشگێڕان تا ئازاری ١٩٨٣ لەچاپخانەی مەکتەبی راگەیاندن چاپ کراون.

مەکتەبی بیرو هۆشیاری

ئۆرگانی بیرو هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران. بیرۆکەی دامەزراندنی دەزگایەك بۆ تاوتوێ کردنی کاروباری بیرو فەلسەفە بۆ کۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەگەڕێتەوە، کاتێك گفتوگۆیەکی تێرو تەسەل لەم بارەیەوە کراو دواتر بڕیار درا سەرکردایەتیی داهاتوو مشووری ئەم مەسەلەیە بخواو هەنگاوی پێویستی بۆ بنێ.

لە ١٦ی شوباتی ٢٠٠١ کۆنفرەنسێکی فیکری لەهۆڵی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی لەقەڵاچوالان، بەسەرپەرشتیی سکرتێری گشتی و ئامادەبوونی ژمارەیەك ئەندامی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی و ئەندامانی مەکتەب و مەڵبەندو کادیرەکانی راگەیاندن و رێکخراوە دیموکراتییەکان، بەسترا. پاش گفتوگۆ سەبارەت بە بابەتە سەرەکییەکان، کۆنفرەنس بڕیاری پێکهێنانی دەزگایەکی بۆ مشورخواردنی کاروباری بیرو هۆشیاری دا.

لە ١٦ی ئازاردا یەکەم کۆبوونەوە بۆ جێبەجێ کردنی بڕیارەکانی کۆنفرەنسەکە لەقەڵاچوالان لەبارەگای مەکتەبی سیاسی بەسەرپەرشتیی سکرتێری گشتی و ئامادەبوونی مەلا بەختیار، ئەرسەلان بایز، عیماد ئەحمەدو فەرید ئەسەسەرد بەستراو تێیدا ئەرکەکان و شێوەی پێکهێنانی دەزگاکەو ئاستی رێکخراوەیی گفتوگۆی لەسەر کرا. لە ٢٦ی ئازاردا کۆبوونەوەیەکی تر لەبارەگای رێکخراوە دیموکراتییەکان بەسەرپەرشتیی مەلا بەختیارو ئامادەبوونی ژمارەیەك ئەندامی سەرکردایەتی و کادیری پێشکەوتوو وەك درێژەپێدانی کۆبوونەوەی پێشوو بەستراو تێیدا گفتوگۆ سەبارەت بە هەڵبژاردنی ناوێکی شیاو بۆ دەزگاکە کرا. لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا دەزگاکە ناوی مەکتەبی بیرو هۆشیاری بێ.

له ٣ی حوزەیراندا فەرمانی پێکهێنانی مەکتەبی بیرو هۆشیاری لەلایەن دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسییەوە دەرچوو. دوا بەدوای ئەمە، لە ٧ی حوزەیراندا بڕیاری دانانی عیماد ئەحمەد بەلێپرسراوی مەکتەب و فەرید ئەسەسەرد بەجێگری لێپرسراوی مەکتەب و دەستبەکاربوونی هەر یەک لە عادل ناسر، نیاز سەعید عەلی و تەحسین نامق عەبدوڵلا وەك ئەندامی مەکتەب دەرچوو. دواتر، هەریەك لەیوسف گۆران و شەماڵ عەبدوڵلا کران بە ئەندامی مەکتەب.

لەسەرەتای تەموزی ٢٠٠٢ عیماد ئەحمەد کرایە لێپرسراوی مەڵبەندی سلێمانی و فەرید ئەسەسەرد لەلێپرسراوێتیی مەکتەب جێی گرتەوە. لەکانونی دووەمی ٢٠٠٤ فازڵ کەریم ئەحمەد کرایە لێپرسراوی مەکتەب و دواتریش تەحسین نامق عەبدوڵلا بووە جێگری.

لەحوزەیرانی ٢٠١٠دا لە پرۆژەی ڕێکخستنەوەی مەکتەبەکاندا، مەکتەبەکە حەوت ئەندامی مەکتەبی بۆ دیاری کرا کە بریتی بوون لە تەحسین نامق عەبدوڵلا (جێگری لێپرسراو)، خەلیل عەبدوڵلا، حەسەن یاسین، عوسمان حەمە ڕەشید، بەکر سدیق، کاوسێن بابەکر حسێن و نیاز سەعید عەلی.

ئەم مەکتەبە لەپەیڕەوی ناوخۆی پەسەندکراوی کۆنگرەی ٢دا هیچ ئاماژەیەکی بۆ نەکراوە، چونکە پاش کۆنگرە دامەزراوە. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیدا لەساڵی ٢٠١٠، بڕیار درا ناوی مەکتەب بێتە ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران و هەروەها بڕیار درا ئەرکەکانی زیاد بکرێن.

مەکتەبی شەهیدان

ئۆرگانێکە کۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەساڵی ٢٠١٠ بڕیاری پێکهێنانی داوە. بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەسەندکراوی ئەو کۆنگرەیە، لەماددەی ٥٧دا ئەرکەکانی مەکتەبەکە بەمجۆرە دیاری کراون:

١-سەرپەرشتی کردنی کاروباری پەیوەند بەشەهیدان.

٢-دابین کردنی مافەکانی شەهیدان بەپێی ئەو یاساو ڕێنمایانەی کە لەدام و دەزگاکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حکومەتدا دیاری کراون.

٣-دانانی بەرنامە بۆ ڕاگرتنی سەروەری و یادی شەهیدان و تۆمارکردنی مێژووی خەباتیان.

٤-کردنەوەی بەشێکی تایبەت بۆ سەرپەرشتی کردنی کاروبارو پێداویستییەکانی نەوەکانی شەهیدان کە لەلایەن نەوەکانی شەهیدان خۆیانەوە سەرپەرشتی دەکرێت.

هەروەها بەپێی پەیڕەوی کاری مەکتەب، ئەرکەکان بەمجۆرە دیاری کراون:

١-گرنگیدان بەکەسوکاری شەهیدان و دۆزینەوەی هەلی کارو ڕەخساندنی زەمینەی دامەزراندنیان لەدەزگا حکومییەکان و کەرتی تایبەتدا.

٢-چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون بۆ کەسوکاری شەهیدان.

٣-قەرەبووکردنەوەی کەسوکاری شەهیدان لەچوارچێوەی یاساکانی هەرێمداو ناساندنی تاوانەکانی جینۆسایدو ئەنفال و کیمیاباران لەئاستی نێودەوڵەتیدا.

٤-دابینکردنی دەرماڵەی خوێندکاران بۆ نەوەی شەهیدان و ڕەخساندنی زەمینەی لەبار بۆ تەواوکردنی خوێندنیان لەناوەوەو دەرەوەی وڵات.

٥-زیندوو ڕاگرتنی یادی شەهیدان و پێدانی مەدالیای ڕێزلێنان بەپێی بەرنامەیەکی تایبەت و گونجاو بەپێی ساڵ و خزمەتیان.

٦-چارەسەرکردنی ئەخۆشەکانی خانەوادەی شەهیدان چ لەناوەوە یان لەدەرەوەی وڵات.

٧-دروستکردنی مۆزەخانەو ئەرشیف کردن و دیکۆمێنت کردنی تایبەت بەشەهیدان، بۆ کەلوپەلی ڕۆژانی خەباتیان.

٨-دروستکردنی پرۆژەی گەورەو بچوك بۆ سودمەندبوونی کەسوکاری شەهیدان.

٩-سودمەندبوون لەپشکی پرۆژەکانی کۆمپانیاکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەپێی سیستمێکی گونجاو لەبەر ڕۆشنایی ڕاسپاردەکانی کۆنگرەی سێ.

١٠- توندوتۆڵ کردنی ڕایەڵەی پەیوەندیی نێوان کەسوکاری شەهیدان و (ی.ن.ك).

١١-دابینکردنی ژیانێکی شایستە بەکەسوکاری سەربەرزی شەهیدان.

١٢-داکۆکیکردن لەماف و ئیمتیازاتەکانی کەسوکاری شەهیدان بەپێی پلان و بەرنامەیەکی گونجاو.

مەکتەبەکە لەلێپرسراوێك و ٧ ئەندام پێکدێ. دەبێ لێپرسراوەکەی ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی بێ و دەتوانێ یاریدەدەرێکی هەبێ. ئەنجومەنی مەکتەب لەلێپرسراو، ئەندامانی مەکتەب، ئەندامانی ئەنجومەن،

نوێنەرانی مەکتەب لەمەڵبەندو دەزگاکان پێکدێ.

مەکتەبەکە لەبەشەکانی ئیدارەو دارایی، کاروباری یاسایی، ئامارو زانیاری، پەیوەندییەکان و بەدواداچوون، راگەیاندن، کاروباری ئەوەی شەهیدان، پرۆژەکان پێکدێ و هەر یەکێ لەم حەوت بەشە ئەندامێکی مەکتەب بەڕێوەی دەبات.

یەکەم دەستەی ئەم مەکتەبە لە وەسفیە بەنێ ومیس وەك لێپرساوو حەوت ئەندام پێکهاتبوو کە بریتین لە قاسم مستەفا ئەحمەد، ئارام حەمە مینا، هەژار حەسەن کوێستانی، ئاواز کەمال، شەم نادر، حەمە ئەمین حەمە عەلی و شلێر حەمە رەشید.

مەکتەبی مافی مرۆڤ

ئۆرگانێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە لە ١٠ی حوزەیرانی ١٩٩٦ دامەزراوەو بارەگای سەرەکیی لەهەولێر بووە. لەبەر ئەوەی ئەم مەکتەبە دوای کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی دامەزراوە، لەپەیڕەوی ناوخۆی پەسندکراوی یەکەمین کۆنگرەی یەکێتیدا هیچ ئاماژەیەکی بۆ نەکراوە.

لەو کارنامەیەی کە مەکتەب لەساڵی ١٩٩٦ دایناوە، بەمجۆرە باسی ئامانجە گشتییەکانی کراوە:

١-داکۆکی و چاودێری کردنی مافی هەموو ئەو مرۆڤانەی لەسنوری هەرێمی کوردستاندا نیشتەجێن، بەبێ جیاوازیی رەنگ، زمان، نەژاد، ئینتمای سیاسی، ئاینی... هتد.

٢-بەدواداچوونی ئەو پێشێلکاریانەی مافی مرۆڤ کە لەکوردستاندا روو دەدەن و کارکردن بۆ چارەسەرکردنیان لەڕێگەی لایەنە پەیوەندیدارەکانەوە.

٣-بڵاوکردنەوەی هۆشیاریی مافی مرۆڤ لەهەرێمی کوردستان و هاوکاریکردنی سەرجەم دەزگا حکومی و حزبی و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییە حکومی و ناحکومییەکان کە کار بۆ بڵاوکردنەوەی هۆشیاریی مافی مرۆڤ دەکەن.

٤-هەوڵدان بۆ گونجاندنی، یاخود چاککردنی ئەو یاسایانەی کە لەهەرێمی کوردستاندا جێبەجێ دەکرێن و لەگەڵ بنەماکانی مافی مرۆڤدا گونجاو نین.

کارنامەکە مەکتەبەکەی بەسەر شەش بەشدا دابەش کردووە کە بریتین لەبەشەکانی یاسایی، راگەیاندن، ژنان و منداڵان، ئامار، لێکۆڵینەوەو بەدواداچوون، پەیوەندییەکان.

ئەرکی هەر بەشێك بەم جۆرە دیاری کراوە:

١-بەشی یاسا: کار بۆ بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە لەسکاڵای ئەو هاووڵاتیانەی مافەکانیان پێشێل کراوە دەکات و بەرگریکردن لەهاووڵاتیان بەبێ بەرامبەر لەدام و دەزگاکانی هەرێمدا.

٢-راگەیاندن: کار بۆ بڵاوکردنەوەی هۆشیاریی مافی مرۆڤ لەناو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواریدا دەکات لەڕێگەی کەناڵە جیاجیاکانی راگەیاندنی هەرێمەوە. هەروەها ئەنجامدانی کۆڕو سیمینار، کردنەوەی خولی هۆشیاری و دەرکردنی بەیاننامە لەبۆنەو رووداوە جیهانی و ناوچەییەکاندا، چاپکردن و بڵاوکردنەوەی کتێب و نامیلکە. سەرەڕای دەرکردنی گۆڤارێکی وەرزیی تایبەت بەمافی مرۆڤ بەناوی (پەیامی مرۆڤایەتی).

٣-ژنان و منداڵان: ئەم بەشە سەرجەم لایەنەکانی پێشێلکاری دژی ژنان و منداڵان و دەستەبەرکردنی مافەکانیان دەگرێتەوە.

٤-ئامار: ئامارکردنی سەرجەم پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ:

ئ-ئامار کردنی پێشێلکاریی حزبە کوردستانی و عیراقییەکان لەناوخۆی هەرێمی کوردستان.

ب-ئامار کردنی پێشێلکارییەکانی حکومەتی عیراق.

ج-ئامار کردنی پێشێلکاری دەوڵەتانی دراوسێ.

٥-لێکۆڵینەوەو بەدواداچوون: بەدواداچوونی ئەو کێشەو سکاڵاو پێشێلکارییانەی پێویستیان بەچارەسەرکردن هەیە لەسەرجەم دام و دەزگا حزبی و حکومییەکانی هەرێمدا.

٦-پەیوەندییەکان: گرێدانی پەیوەندی و هاوکاری لەنێوان مەکتەبی مافی مرۆڤ و سەرجەم ڕێکخراوە مرۆیی و خێرخوازو دەزگا حکومییەکانی هەرێم و دەرەوەی هەرێم.

یەکەم پێکهاتەی مەکتەب لەساڵی ١٩٩٦دا بەمجۆرە بوو:

لێپرساو: مەحمود خدر حسێن (گۆران)، ئەندامانی مەکتەب: هەر یەك لە گەلاوێژ جەباری، سەردار

عەبدولکەریم، دکتۆر نەبەز مەجید ئەمین، حسێن عارف و دکتۆر پەری رەحیم.

لە ١٦ی حوزەیراندا لیژنەی سلێمانی بەلێپرسراوێتیی حسێن عارف و ئەندامەتیی عەبدولڕەحمان قادر غەفور (شێخ عەبدول) دامەزراو لەم لیژنەیەدا عەزیز ئەمین بەکادیری بواری لێکۆڵینەوەو بەدواداچوون دانرا.

هەر ئەو ساڵە، بەهۆی شەڕی ناوخۆوە بارەگای مەکتەب لەهەولێرەوە گوێزرایەوە بۆ سلێمانی. ساڵی ١٩٩٩ مەحمود خدر حسێن دەستی لەکار کێشایەوەو سەعدون یەدوڵلا شەفی وەك لێپرسراوی مەکتەب جێی گرتەوە. ساڵی ٢٠٠٠ شاخەوان عەباس کرا بە لێپرسراوی مەکتەب.

لەدووەمین کۆنگرەی یەکێتی لەساڵی ٢٠٠١ کە لەسلێمانی بەسترا، کۆنگرە بوونی مەکتەبەی سەلماند. بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەسندکراوی کۆنگرە، بڕیار درا مەکتەبەکە لە ٥ تا ٧ ئەندام پێك بێ و ئەندامێکی کۆمیتەی سەرکردایەتی لێپرسراوی بێ. ئەرکەکانیشی بەمجۆرە دیاری کران کە بریتین لەچاودێری کردنی رەوشی مافی مرۆڤ لەکوردستان و داکۆکی کردن لەبنەماکانی مافی مرۆڤ بەپێی جاڕنامەی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ.

ساڵی ٢٠٠٣ بەهرۆز قەشقە بوو بەلێپرسراوی مەکتەب. دوای شەهیدبوونی لەتەقینەوە خۆکوژییە تیرۆریستییەکەی ١ی شوباتی ٢٠٠٤ی ناو بارەگای مەڵبەندی ٣ی رێکخستنی هەولێر، نەجمەددین رەشید ئەمین مستەفا (جوامێر) وەك لێپرسراوی مەکتەب جێی گرتەوە.

ساڵی ٢٠٠٥ بارەگای مەکتەب بۆ کەرکوك گواسترایەوە. ساڵی ٢٠٠٩ پۆڵا سیروان تاڵەبانی بۆ ماوەی دوو مانگ لێپرسراوێتیی مەکتەبەکەی گرتە ئەستۆو دواتر فەیسەڵ عەبدولڕەحمان عەلی (سۆران) تا مانگی حوزەیرانی ٢٠١٠ لێپرسراوی مەکتەبەکە بوو.

لەماوەی نێوان ٢٠٠٣- ٢٠١٠ مەکتەب چەند لیژنەیەکی بۆ چاودێری کردنی رەوشی مافی مرۆڤ لەکەرکوك، گەرمیان، رانیە، موسڵ، خانەقین و شارەزوور دانا.

دوا ستافی ئەندامانی مەکتەب پێش کۆنگرەی سێیەمی یەکێتی لە ٢٠١٠، لەموحسین کەریم، جەبار شێخە، قاسم مستەفا ئەحمەد، ئەسعەد عەبدولحەمید، جەوهەر ئەسعەد، جەمیلە مەحمود کەریم، خەمینە ساڵح ئەحمەدو وریا حەمید پێکهاتبوو.

بەدرێژایی ١٤ ساڵ، لەمانگی حوزەیرانی ١٩٩٦ەوە تا حوزەیرانی ٢٠١٠، مەکتەب کارێکی زۆری بۆ بڵاوکردنەوەی کەلتوری مافی مرۆڤ کردو لەم رووەوە ١٩ ژمارەی لەگۆڤاری «پەیامی مرۆڤایەتی» دەرکرد. بەرنامەی مافی مرۆڤی لەتەلەفزیۆنی گەلی کوردستان و رادیۆی مەڵبەندی سلێمانی ئامادە کرد، چەندین خولی هۆشیاریی بۆ کۆمیتەکانی رێکخستنی مەڵبەندی سلێمانی و پۆلیس چالاکیە مەدەنییەکان و چاودێرانی مافی مرۆڤ لەکۆمیتەکان کردەوە.

مەکتەبی هۆشیاری

ئۆرگانێکی رۆشنبیریی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە. لەکانونی دووەمی ساڵی ١٩٩٤ دامەزرا، ئەرکەکەی بایەخدان بوو بەکاروباری بیرو روناکبیری و هۆشیاری. بارەگاکەی لەهەولێر دانراو زۆربەی ئەندامەکانی لەو کادیرانەی دەستەبژێری رووناکبیری یەکێتی بوون کە لەدەزگاکانی تردا کاریان دەکردو بەشێکیشیان لەو کادیرانە بوون کە تازە هاتبوونە ناو یەکێتییەوە.

لێپرسراوی دەزگاکە مەحمود خدر حسێن (گۆران)و جێگرەکەی ئەبوبەکر خۆشناو بوو، ئەندامەکانیش بریتی بوون لە ئازاد جندیانی، نەجمەددین فەقێ عەبدوڵلا، فەرید ئەسەسەرد، ئارێز عەبدوڵلا، جەلال بەرزنجی، پێشەوا تاڵەبانی و سیروان ئەحمەد. ئەرکی دەرکردنی گۆڤاری «رێبازی نوێ» بەم دەزگایە سپێردراو لەم رووەوە پێشەوا تاڵەبانی بووە سەرنوسەری گۆڤارەکەو ئارێز عەبدوڵلا بووە سکرتێری نوسینی.

پاش شەش مانگ لەدامەزراندنی مەکتەبەکە، بەشێکی ئەندامەکانی بۆ ئۆرگانی تر گوێزرانەوەو بەشێکی تریشیان لەبەر سەرقاڵبوونیان بەکارکردن لەئۆرگانەکانی خۆیان، نەیانتوانی ئەرکەکانیان لەم مەکتەبە رایی بکەن. بەرپابوونی شەڕی ناوخۆو کاریگەریی لەسەر رەوشی گشتیی ئاسایش لەناو شاری هەولێر، رەنگدانەوەی خراپی لەسەر رەوتی بەڕێوەچوونی کاروباری مەکتەبەکە هەبوو. مەکتەبەکە تا ناوەڕاستی ساڵی ١٩٩٦ دەستبەکار بوو.

مەلا بەختیار

بڕوانە: حیکمەت محەمەد کەریم

مەڵبەند

دامەزراوەیەکی سیاسی- ئیدارییە لەسەر بنەمای جوگرافیا لەساڵی ١٩٨٢، وەك رەنگدانەوەی یەکێ لەبڕیارەکانی یەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان پێك هات. ئەرکی سەرەکیی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوچەیەکی دیاریکراو بوو. پێکهێنانی مەڵبەند بەرجەستە کردنی سیاسەتی کەم کردنەوەی ناوەندێتی و زیادکردنی دەسەڵاتی ناوچەکان بوو. بەم پێیە، هەر مەڵبەندێك سەرکردایەتی و دەزگای پێشمەرگایەتی و دارایی و دادگاو راگەیاندن و نەخۆشخانەی خۆی هەبوو.

بەپێی سیستمی مەڵبەندەکان، کوردستان بەسەر ٤ مەڵبەندا دابەش کرا. دواتر مەڵبەندی ٣و ٤ یەك خران و کرانە یەك مەڵبەند. ساڵی ١٩٨٨ پاش پێکهێنانی مەڵبەندی ٤ی بادینان، ژمارەی مەڵبەندەکان بۆوە بە ٤ مەڵبەند.

مەڵبەندی ١:

بارەگاکەی لەگوندی حاجی مامەند بوو لە ناوچەی شارباژێر، پاشان بە هۆی جەنگی عێراق — ئێرانەوە گوێزرایەوە بۆ بەلەکجار لەقوڕپی قەرەداغ. سنوری لەهەڵەبجەوە تا گەرمیان بوو، رێگای سلێمانی- کەرکوك لەسنوری مەڵبەندی دوو جیای دەکردەوە. تیپەکانی سەر بەم مەڵبەندە بریتی بوون لەتیپەکانی ٥١ی گەرمیان، ٥٣ی شێروانە، ٥٥ی قەرەداغ، ٥٧ی سەگرمە، ٥٩ی حەمرین، ١١ی هەورامان، ١٥ی شارەزوور، ١٧ی زمناکۆ، ٣٣ی سورێن، ٣٥ی کورەکاژاو، ٣٧ی خەنجەرە، تیپی مەڵبەند.

لە ماوەی نێوان ١٩٨٢ — ١٩٨٤ مەلا بەختیار لێپرسراوی ئەم مەڵبەندە بووە، دوای کۆنفرەنسی دووەمی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان، قادر حاجی عەلی کە تازە بە ئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە هەڵبژێردرابوو، جێی مەلا بەختیاری گرتەوە. لێپرسراوانی دامودەزگاکانی مەڵبەند بریتی بوون لە عومەر فەتاح بەرپرسی کاروباری دارایی، عەلی تاڵەبانی بەرپرسی سیاسی، ساڵح قادر بەرپرسی کاروباری کۆمەڵایەتی، حسێن حەمید (رۆستەم) و جەعفەر بەرزنجی و ناوات قارەمانی بەرپرسی کاروباری پێشمەرگایەتی.

مەڵبەندی ٢:

بارەگاکەی لەسەرگەڵوو بوو لەدۆڵی جافەتی. سنوری لەپێنجوێنەوە تا نزیك چەمچەماڵ درێژ دەبۆوەو رێگای سلێمانی- کەرکوك لەمەڵبەندی یەك و زێی بچوك لەمەڵبەندی ٣و ٤ جیای دەکردەوە. تیپەکانی سەرجەم مەڵبەندە بریتی بوون لەتیپەکانی ٢١ی کەرکوك، ٢٣ی سورداش، ٢٥ی خاڵخاڵان، ٢٧ی کەڵکەسماق، ٣٣ی سلێمانی، ٣٧ی شارباژێر، ٤٤ی چەکوچ، ٤٩ی سارا، ٤٧ی پیرەمەگرون، ٤٣ی ئاسۆس، ٦٣ی جوتیاران، ٦٧ی مامەندە، ٦١ی کۆڕەش، تیپی مەڵبەند.

یەکەم لێپرسراوی عەلی بچکۆل بوو. ساڵی ١٩٨٤ جەبار فەرمان جێی گرتەوە. ساڵی ١٩٨٧ لێپرسراوانی ئەم مەڵبەندە بریتی بوون لە دارا حەفید بەرپرسی مەڵبەند، عەبدولکەریم حاجی کاکە حەمە بەرپرسی کاروباری سیاسی، دلێر ئەحمەد شوکری بەرپرسی دارایی، دلێر سەید مەجید بەرپرسی کاروباری کۆمەڵایەتی و حامید حاجی غالی بەرپرسی کاروباری پێشمەرگایەتی. بۆ پاراستنی بارەگاکانی ناوچەی سەرکردایەتی کە لەسنوری ئەم مەڵبەندەدا بوون، بەکری حاجی سەفەر دانرابوو بەفەرماندەی هێزەکانی بەری کارێزەو مستەفا چاوڕەش بەفەرماندەی هێزەکانی بەری مەرگە. پاش مستەفا چاوڕەش، عەلی بچکۆل جێی گرتەوە.

مەڵبەندی ٣:

بارەگاکەی لەگوندی وەرتێ بوو لە ناوچەی باڵەکایەتی. سنوری، ناوچەکانی سۆران و ئاکۆیەتی و باڵەکایەتیی دەگرتەوە. تیپەکانی سەر بەم مەڵبەندە بریتی بوون لەتیپەکانی ١٢ی سۆران، ١٤ی ئاکۆ، ٧٤ی باڵەك، ٧٧ی کۆدۆ، ٧٨ی کاروخ، ٦١ی کۆڕەش.

یەکەم لێپرسراوی سەید مەجید حسێن مورسل زەمان بوو کە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی شۆڕشگێرانی کوردستان بوو. لێپرسراوانی تری بریتی بوون لەمولازم فوئاد لێپرسراوی عەسکەری، حاجی مەمۆ لێپرسراوی راگەیاندن، حەمە سیاسی لێپرسراوی سیاسی، برایم جەلال لێپرسراوی دارایی.

لەشوباتی ١٩٨٤ حەمەی فەرەج هەڵەبجەیی کرایە لێپرسراوی مەڵبەندەکە، بەڵام ئەو لەتشرینی یەکەمدا دەستی لەکار کێشایەوەو لەئایاری ساڵی ١٩٨٥دا راسپێردرایەوە کە بگەڕێتەوە بۆ مەڵبەندەکە، بەڵام لەبەر بریندابوونی بەتۆپ لەناوچەی مەرگە، نەیتوانی بچێ. ئەو ساڵە بارەگای مەڵبەند برایە دۆڵەڕەقە. بەڵام لەو کاتەدا هێزەکانی مەڵبەندەکە لەبەر سەختیی هەلومەرجی

شەڕ لەهەڵومەرجێکدا بوون. پێش کۆتایی ساڵ، مەڵبەندەکە هەڵوەشێنرایەوەو لەگەڵ مەڵبەندی ٤دا کرا بەیەك مەڵبەند بەناوی مەڵبەندی ٣وە. لێرە بەدواوە سنوری مەڵبەندی ٣ هەموو پارێزگای هەولێری گرتەوەو کۆسرەت رەسوڵ عەلی بووە لێپرسراوی. لێپرسراوانی مەڵبەند بریتی بوون لە چەتۆ حەویزی بەرپرسی کاروباری کۆمەڵایەتی، حەسەن کوێستانی بەرپرسی دارایی، عەبدولڕەزاق ئەحمەد بەرپرسی کاروباری سیاسی، سامان گەرمیانی و جەلال عەبدولقادر بەرپرسی کاروباری پێشمەرگایەتی.

تیپەکانی سەر بەم مەڵبەندە پاش تێکهەڵکێش کردنی هەردوو مەڵبەندی ٣و ٤ بریتی بوون لەتیپەکانی ٨٧ی قەرەچوغ، ٨٦ی دەشتی هەولێر، ٧٤ی باڵەك، ٧٨ی کاروخ، ٩٣ی کۆیە، ٩٩ی بیتوێن، ٩١ی سەفین، ٩٠ی باواجی، ١٢ی سۆران، ١٩ی کۆڕەك، ٨٣ی هەوریێ، ٨٥ی بەڕانەتی.

مەڵبەندی ٤:

بارەگاکەی لەگوندی سماقوڵیی سەروچاوە دانراو سنوری لەباکوردا لەبالیسان دەستی پێ دەکردو لەباشووردا لەگەڵ سنوری ئیداریی پارێزگای هەولێر کۆتایی دەهات، لەڕۆژهەڵاتدا زێی بچوك لەپارێزگای سلێمانی و لەڕۆژئاوای زێی گەورە لەناوچەی بادینانی جیا دەکردەوە.

یەکەم لێپرسراوی دکتۆر کەمال خۆشناو بوو کە تا ناوەڕاستی ساڵی ١٩٨٤ لەوێ دەستبەکار بوو. ساڵی ١٩٨٤ پاش ئەوەی لەکۆنفرانسی سێیەمی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا، کۆسرەت رەسوڵ عەلی کرایە بەرپرسی مەڵبەندەکە. لێپرسراوی عەسکەریی مەڵبەند، پاش شەهیدبوونی سەید کەریم، جەعفەر بەرزنجی بوو، ئەندامانی مەڵبەندیش بریتی بوون لە بەکر مستەفا، چەتۆ حەویزی و عەلی حەمەساڵح.

ساڵی ١٩٨٥ ئەم مەڵبەندەو مەڵبەندی ٣ تێکهەڵکێش کران و کرانە یەك مەڵبەند بەناوی مەڵبەندی ٣و کۆسرەت رەسوڵ عەلی کرایە لێپرسراوی.

ساڵی ١٩٨٨ پاش ئیمزاکردنی رێککەوتننامەی ئاشتیی تاران لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان، بڕیار درا مەڵبەندێك بەناوی مەڵبەندی ٤ بۆ بادینان پێك بهێنرێ. هەر ئەو ساڵە مەڵبەندەکە پێك هات و یەکەم لێپرسراوی ئازاد هەورامی بوو کە بەهێزێکەوە چوو بۆ بادینان و ماوەی چەند مانگێك لەوێ مایەوە. دوای ئەو، عومەر عەزیز کرایە بەرپرسی مەڵبەندەکە.

مەنگوڕایەتی لەشەڕا

پێکدادانێکی پێنج سەعاتییە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عێراق کە لە ١٤ی کانونی یەکەمی ١٩٧٦دا بۆ راگوێزانی دێهاتەکان هێرشی کردبووە سەر دێهاتەکانی مەنگوڕایەتی لەناوچەی قەڵادزێ. پاش رووبەڕووبوونەوەیەکی سەخت، هێزەکە تا سەربازگەی سەنگەسەر راونرا. لەشەڕەکەدا ٣٠ سەرباز کوژران کە دوانزەیان لاشەیان لەمەیدانی شەڕ بەجێ ما و ٢٠ سەربازیش بریندار بوون. چەردەیەك چەك و تەقەمەنیش دەستی بەسەردا گیرا.

هێزی پێشمەرگە دوو شەهیدی بوو کە بریتین لە فایەق مستەفا (قەڵادزێ)و سەید حەسەن ئەرکی.

مەولود گوڕبازی

پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی مەولود ساڵح کەریم. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی گوندی قازانقایە لەناوچەی قەرەداغ. لەتافی منداڵییەوە خێزانەکەی لەگوندی گوڕباز نیشتەجێ بووە.

مێژووی پەیوەندی کردنی بەهێزی پێشمەرگەوە بۆ مانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٦ دەگەڕێتەوە، کاتێك لەقەرەداغ ژیانی پێشمەرگایەتی دەست پێکردو بەشداریی لەمەفرەزە سەرەتاییەکاندا کرد. یەکێك بوو لەمتمانە پێکراوانی شاسوار جەلال (ئارام) لەبواری رێکخستن و شارەزایی ناوچەکەدا.

لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی زۆربەی شەڕو ئەبەردەکانی سورەکەی کردووەو دوا پلەی پێشمەرگایەتیی. فەرماندەی کەرت بوو لەتیپی ٥٥ی قەرەداغ. لەخێزانەکەیدا ژمارەیەکی زۆر شەهیدی هەیە. باوکی، ساڵی ١٩٨٠ بەدەستی جاش شەهید کراوە، برایەکیشی بەناوی ئومێد کە پێشمەرگە بوو، ساڵی ١٩٨٢ لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە دراوە.

پاش راپەڕین بەردەوام بوو لەسەر جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی و لەهەر یەك لەفەرماندەیی گشتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و فەرماندەیی ٧ی سلێمانی و بەڕێوەبەرایەتیی گومرگی سلێمانی، ئەرك و لێپرسراوێتیی پێ سپێردراوە. پاش پێکهێنانی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستان. لێپرسراوێتیی لیژنەی قەرەداغی گرتە ئەستۆ. ساڵی ٢٠١١ بەپلەی لیوا خانەنشین کرا. لە ١٢ی کانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٢ کۆچی دوایی کرد.

مەهدی حەمە سەعید

پێشمەرگەی دێرین. ناسراو بە مەهدییە بچکۆل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی گوندی دۆڵ بەیان لەناوچەی هەورامان. تا پۆلی دووی ناوەندیی خوێندووە. ساڵی ١٩٨٠ بۆتە پێشمەرگە. ساڵی ١٩٨٤ کراوەتە فەرماندەی مەفرەزەو ساڵی ١٩٨٧ کراوەتە فەرماندەی کەرت لەتیپی ١١ هەورامان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی و نەبەردی کردووە.

دوای شاڵاوی ئەنفالەکان، لەشاری هەمەدان لەئێران بەشداریی خولێکی سەربازیی کرد. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٨دا لەگەڵ مەفرەزە پارتیزانەکاندا گەڕایەوە بۆ کوردستان. لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشداریی لەڕزگارکردنی شارو شارۆچکەکاندا کردو کرایە فەرماندەی تیپ لەهێزی ٣ی هەڵەبجەی شەهید.

ساڵی ١٩٩٤ کرا بەجێگری فەرماندەی فەوج لەلیوای تایبەتی سلێمانی، ساڵی ١٩٩٥ کرا بەجێگری فەرماندەی لەشکری شارەزوورو هەمان ساڵ لەئەنجامی بەشداریکردنی لەخولی ئەفسەرانی کۆلێژی سەربازیی قەڵاچوالان، بوو بەئەفسەر. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا چەندین پلەو پایەی پێ سپێردراوەو سێ جاریش بریندار بووە.

لەشەڕی دژی تیرۆریستانی گروپی پشتیوانانی ئیسلام وەك فەرماندەیەکی دیار ناوی دەرکرد. ساڵی ٢٠٠٧ کرایە بەڕێوەبەری پۆلیسی بەرگری و فریاکەوتنی هەورامان و دوا پلەی سەربازیشی عەمید بووە.

لە ٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ٢٠٠٩ بەڕووداوی ئۆتۆمبێل گیانی لەدەستدا.

میری سور (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عێراق لەنزیك گوندی میری سور لەناوچەی شارەزوور لە ١٩ی حوزەیرانی ١٩٧٦ کە لەسەعات ١٤:٣٠ تا ١٨:٣٠ درێژەی کێشاوە و تێیدا ٣٥ سەرباز کوژراوە.

لاشەی ١١ سەرباز لەمەیدانی شەڕ بەجێماو ٣٨ سەربازیش زامدار بوون. هێزی پێشمەرگە دەستی بەسەر چەردەیەك چەك و تەقەمەنی و کەلوپەلدا گرت.

میلی سور (شەڕ)

پێکدادانێکە لەناکامی هێرشی تاقمێك جاش بۆ سەر هێزی پێشمەرگە لەگوندی میلی سور لەناوچەی هەڵەبجە لە ٢٠ی نیسانی ١٩٧٨. لەئەنجامدا سێ پێشمەرگە شەهید بوون کە ئەمانەن: یونس محەمەد عەلی (فەرماندەی دەستە)، عەلی محەمەد قادر، حسێن شەمێرانی، هەروەها عەزیز عەلی مەجید بەبرینداری بەدیل گیرا.

ن

نازم رەشید بەلەگە*

پێشمەرگە. ناسراو بە نازم بچکۆل. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گوندی بەلەگە. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو ساڵی ١٩٧٨ بۆتە پێشمەرگە لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. پاش پێکهێنانی تیپەکان لەساڵی ١٩٨٢، بۆتە فەرماندەی کەرتی یەکی سەر بەتیپی ٥١ی گەرمیان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین شەڕو نەبەردی کردووە.

لەگەرمەی شاڵاوەکانی ئەنفالدا، بەشدار بوو لەبەربەرچدانەوەی ئەو هێزانەی سوپای عیراق کە ئەنجامدانی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیانیان پێ سپێردرابوو. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لە سەروبەندی هێرشی سوپای عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار کە چەند کیلۆمەترێك لە قادر کەرەمەوە دوورن، لەگوندی تازەشار رابەرایەتیی هێزەکانی یەکێتیی کردو رووبەڕووی هێزەکانی دوژمن بۆوە. لەو شەڕەدا لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو.

نازم عومەر

ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان و ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٧ی شاری کۆیە. قۆناغی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی لەکۆیە تەواو کردووە. لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٦١ پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردووەو ساڵی ١٩٦٥ بۆتە لایەنگری باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان. لەماوەی نێوان ١٩٦٨- ١٩٧٠ لێپرساوی یەکێتیی قوتابیان بوو لەخانەی مامۆستایانی هەولێرو هەروەها لەشاری کۆیە. ساڵی ١٩٧٠ خانەی مامۆستایانی لەهەولێر تەواو کرد.

پاش تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی دیموکراتی کوردستان لەساڵی ١٩٧١، بووە جێگری لێپرساوی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان لەکۆیە. هەر ئەو ساڵە لەقەزای مێرگەسور بەمامۆستا دامەزراو تا ساڵی ١٩٧٤ لەوێ مایەوە. لەو ماوەیەدا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو خرایە ئەڵقە رۆشنبیرییەکانەوە.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراقدا، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو پاش زیادبوونی ژمارەی ئاوارەکانی کوردی عیراق لەئێران، لەئۆردوگای ئاوارەکانی قۆڵتێ رەبەت لە ناوچەی سەردەشت بووە مامۆستای خوێندنگەیەکی سەرەتایی.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥. گەڕایەوە بۆ عیراق و لەگوندی نازەنین بە مامۆستا دامەزرا. لەو ماوەیەدا لەگەڵ پۆلێك لەو رۆشنبیرانەی کە رەوشی پاش هەرەس هێنانی شۆڕشیان رەت کردەوە، پەیوەندیی لەگەڵ خالید سەعیدو عەلی عەسکەریدا دروست کردو پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستانەوە کرد. پاش دامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و بوونی بزووتنەوە بەباڵێکی یەکێتی، لەمانگی ئابی ساڵی ١٩٧٦دا بووە ئەڵقەی پەیوەندیی نێوان رێکخستنەکانی کۆیەو هەولێری یەکێتی و نێوان دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی لەسوریاو لەم ماوەیەدا لەگەڵ پۆلێك لەهەڤاڵەکانی سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی بزووتنەوەی کرد لەکۆیە.

لەنیسانی ١٩٧٩ لەرەشبگیرێکی دەزگا ئەمنییەکان لەکۆیە دەستگیر کرا، هەشت رۆژ لەدەزگای ئەمنی هەولێر گیراو دواتر برایە کەرکوك و نزیکەی چوار مانگ خرایە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدانەوە. لەمانگی ئابدا بەلێبوردنی گشتی ئازاد کرا. لەمانگی ئەیلولدا تاڵەبانی و سەرکردایەتیی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان داوایان لێ کرد خۆی بۆ پەیوەندی کردن بەشۆڕشەوە ئامادە بکا.

لەو کاتەدا هەمووی شەش مانگ بوو باڵی رەسوڵ مامەندی بزووتنەوەی سۆشیالیست لە یەکێتی جیا ببۆوە، بۆیە هەوڵێکی زۆر لەئارادا بوو بۆ دانانی سەرکردایەتییەکی شیاو بۆ ئەو باڵەی بزووتنەوە کە لە یەکێتی جیا نەببۆوە. لەکانوونی دووەمی ١٩٨٠ لەرێگای بەستەستێن و سرێشمەوە پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوزەنگ گیرسایەوە.

لەمانگی نیساندا بوو بەئەندامی سەرکردایەتیی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان و ئەندامی مەکتەبی رێکخستنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە لەوکاتەدا سالار عەزیز سەرپەرشتیی دەکرد. لەتشرینی دووەمی ئەو ساڵەدا لەکاتێکدا لەگەڵ هێزێکی پێشمەرگەدا بەرەو خۆشناوەتی بەرێ کەوتبوو، هەلیکۆپتەرەکانی سوپای عیراق هێزەکەیان بۆردومان کردو لەو بۆردومانەدا بریندار بوو.

پاش پێکهێنانی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر لەساڵی ١٩٨١، بووە ئەندامی ئەو سەرکردایەتییەو لەم سەروبەندەدا بارەگای لەگوندی وەرتێ دانا. ساڵی ١٩٨٢ بەشدار بوو لەهەوڵ و تەقەللای یەکخستنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان و هێڵی گشتی لەچوارچێوەی پرۆژەی پێکهێنانی یەکێتیی شۆڕشگێرانی کوردستاندا. پاش پێکهێنانی یەکێتیی شۆڕشگێران لەمانگی ئەیلول بووە ئەندامی سەرکردایەتیی رێکخراوە تازەکەو دوای پێکهێنانی مەکتەبی رێکخستنی یەکێتیی شۆڕشگێران بووە ئەندام لەو مەکتەبە. ساڵی ١٩٨٣ لەکۆنفرەنسی یەکەمی یەکێتیی شۆڕشگێران لەگوندی خەتێ لەناوچەی خۆشناوەتی، بەئەندامی یەدەگی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو لەساڵی ١٩٨٤دا لەکۆنفرەنسی دووەم لەمێرگەپان بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. ساڵی ١٩٨٥ بووە لێپرسراوی مەکتەبی دارایی گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لەمانگی تشرینی یەکەمدا، لەپاڵ لێپرسراوێتیی وەك لێپرسراوی مەکتەبی دارایی گشتی، بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسی و تا ساڵی ١٩٩١ لەم پۆستە مایەوە.

لەکاتی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا، کرایە لێپرسراوی هێزەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەپارێزگای دهۆك و رۆڵێکی کارای لەئازادکردنی شاری دهۆك هەبوو.

ساڵی ١٩٩٢ لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتی، خۆی بۆ کۆمیتەی سەرکردایەتی نەپاڵاوت. پاش کۆنگرە، کرایە لێپرسراوی نیاریی بارەگای مەکتەبی سیاسی لەهەولێر. پاش پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کرایە بریکاری وەزارەتی پەروەردە لەهەردوو کابینەی یەکەم و دووەم.

لەماوەی ساڵانی ١٩٩٧- ١٩٩٩ نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو لەکۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان لەبرۆکسل. لەمانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٩٩ کرایە نوێنەری یەکێتی بۆ کاروباری ئابووری و بازرگانی لەئێران و لەماوەی نێوان ٢٠٠٢- ٢٠٠٨ لێپرسراوی ئۆفیسی یەکێتی بوو لەئێران. لەمانگی تەموزی ساڵی ٢٠٠٨ کرایە سەرۆکی نوێنەرایەتیی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەئێران.

نازەنین (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ٢٩ی کانونی دووەمی ١٩٧٨ هێرشی هێنابووە سەر چیای سەفین. شەڕ لەدەوروبەری گوندی نازەنین لەناوچەی شەقڵاوە دامەزراو چوار سەعاتی خایاند.

لەهێزی دوژمن ٥٠ سەرباز کوژران و بریندار بوون. زیانی پێشمەرگە شەهیدبوونی یەك پێشمەرگە بوو.

نامیق سدیق مەلا کۆڕی*

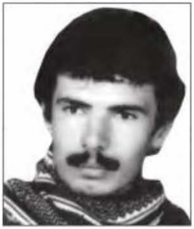

پێشمەرگە. ناسراو بە مامۆستا کاوە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی هەولێر. بەرەچەڵەك دەچێتەوە سەر گوندی کۆڕێنی سەر بەقەزای شەقڵاوە. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە

کرد. ساڵی ١٩٨٦ خوێندنی لەئامادەیی پیشەسازیی هەولێر تەواو کردو بۆ ساڵی دواتر بوو بەپێشمەرگە لەکەرتی ٥ی تیپی ٨٥ی بەڕانەتی. دواتر بوو بەفەرماندەی هەمان کەرت و بەشداریی زۆربەی نەبەردەکانی پێشمەرگەی لەناوچەی بەڕانەتیدا کردووە.

ساڵی ١٩٨٨ خۆی و هاوڕێیەکی بەناوی هۆشیار عەبدولکەریم ناسراو بە هۆشیارە سور کە ڕابەری سیاسیی تیپی ٨٥ی بەڕانەتی بوو. بە ئیشوکاری شۆڕش چونە ناو شاری هەولێر و هەر لەوێش دەستگیر کران. بەپێی ئەو بەڵگانەی دەزگای ئەمنی هەولێر کە لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١ کەوتنە دەست پێشمەرگەو خەڵك، دەرکەوتووە کە نامیق و هۆشیار لە ٩ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٨ گوللەباران کراون. تەرمەکانیان شوێن بزرە.

ناوچەی سەرکردایەتی

دەستەواژەیەکی جوگرافییە ئاماژە بۆ ئەو ناوچەیە دەکا کە لەماوەی نێوان تشرینی دووەمی ١٩٧٧و ئازاری ١٩٨٣ بنکەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو شوێنی جێگیربونی دامودەزگا بنەڕەتییەکانی بووە. ئەم ناوچەیە کەوتۆتە سەر سنوری عیراق-ئێران، لەباکوری ڕوژهەڵاتی شاری قەڵادزێ. لەنێوان چیای قەندیل لەباکورداو چیای مامەندە لەباشوردا. لەباری درێژیدا لەگوندی سونێو قەڵاتوکانەوە دەست پێدەکا تا دەگاتە سەر سنوری عیراق- ئێران. نزیکترین چوار گوندی ئێرانی کەلێوەی نزیکن بریتین لەنۆکان، گۆزڕەشێر، داوداوێو کانی زەرد. ناوچەکە لەم گوندو شوێنانە پێکدێ: قەڵاتوکان، بێدەلان، پشکاوێ، سونێ، شێنێ، قولەهەرمێ، زەڵێو خڕی ناوزەنگ.

ڕوبەرەکەی نزیکەی دوانزە کیلۆمەتری دوجا دەبێ بەڵام لەهەندێ قۆناغدا ناوچەکە بەرەو سنوری ناو ئێران پەلی هاوێشتوەو هەندێ شوێنی وەك توژەڵە، نۆکانو قاسمەڕەشی گرتۆتەوە کە لەکاتی جیاوازدا چەند بارەگایەکیان لێ دانراوە.

ساڵی ١٩٨٠ ناوچەکە زۆر قەڵەباڵغو ئاوەدان ببوو. بارەگاکان بەمجۆرە دابەش کرا بون: بارەگای سکرتێری گشتیی یەکێتی، سکرتێری کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان، ناوەندی کۆمەڵەو بارەگاکانی هەندێ لەئەندامانی سەرکردایەتیی کۆمەڵەو بزوتنەوەی سۆشیالیستو هێڵی گشتی، بارەگای دەزگای دارایی، نەخۆشخانە، بەندیخانە، لەناوزەنگ بوون. بارەگای مەکتەبی عەسکەری، دادگای باڵای شۆڕشو بارەگای لقی ٣ لەزەڵێ بون. بنکەکانی گومرگ لەبێدەلانو شێنێ بون بۆ گومرگ کردنی ئەو کەرەستانەی کەعیراقەوە دەهاتن. بۆ ئەو کەرەستانەش کە لەئێرانەوە دەهاتن، بنکەی گومرگ لەناوزەنگ بوو. دواتر، نەخۆشخانەیەکی گەورە لەقولەهەرمێ دامەزراو هێنەکەی ناوزەنگ وەك تیمارگە مایەوە. بارەگای دەزگای ڕاگەیاندنیش کەساڵی ١٩٧٩ لەزەڵێ بوو، بۆ توژەڵە گوێزرابۆوە. هاوینان، هەموو بارەگاکان، بەندیخانەی لێ دەرچێ، لەقولە هەرمێوە تا ناوزەنگ چۆڵ دەکرانو دەگوێزرانەوە بۆ توژەڵە.

ناوچەکە یەکێ لەدەروازە سەرەکییەکانی بازرگانیی سەر سنوری عیراق- ئێران بوو. دانیشتوانی ئەم بەرو ئەوبەری سنور بەهۆی ئەم بازرگانییەوە، داهاتێکی باشیان چنگ دەکەوت. لەهەمان کاتدا گومرگەکانیش سەرچاوەیەکی باشی داهاتیان بۆ بارەگاکانی سەرکردایەتیو پێداویستییەکانی شۆڕش دابین دەکرد.

لەهەندێ قۆناغدا ناوچەکە بارەگای چەند حزبێکی عیراقیی گرتۆتە خۆ لەوانە بارەگای پارتی کۆمۆنیستی عیراق لەزەڵێو بارەگای باڵی سەر بەسوریای حزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب لەناوزەنگ. هەروەها لەساڵی ١٩٨١دا ڕێکخراوی ئاڵای ڕزگاریی کوردی تورکیا بارەگایەکی زستانەی لەزەڵێو دانەیەکی دیکەی هاوینەی لەتوژەڵە دانا. ناوچەی سەرکردایەتی دوو جار هێرشەی گرتنی لێ کراوە. جاری یەکەم لەتشرینی دووەمی

١٩٧٨، کاتێك سوپای عێراق چیای مامەندی گرتەو ئەو دەرفەتەی بەدەست هێنا کە لەوێوە بەهەموو لاکاندا شۆڕ بێتەوەو هەموو شوێنەکان بگرێ. دوا بەدوای گیرانی چیای مامەندە، شەڕ بۆ ماوەی ٩ ڕۆژ درێژەی کێشاو لەم بارەیەوە جۆرە هەماهەنگییەك لەنێوان سوپای عێراقو سوپای ئێراندا هەبوو. بەڵام بە هۆی بەفرباریەنەوە، سوپای عێراق شەڕەکەی دۆڕاندو کۆتایی بەئۆپەراسیۆنەکەی هێنا. جاری دووەم لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٢ بوو، کاتێك هێزی پاسدارانی ئێران لەڕەوتی گرتنەوەی ناوچە کوردنشینەکانی ئێراندا، خەریك بوو لەناوچەی سەرکردایەتی نزیك دەبۆوەو هەڕەشەی گرتنی دەکرد. نزیکبونەوەی هێزی پاسداران لەناوچەی سەرکردایەتی لێی رادەبینرا ببێ بەفاکتەرێك بۆ هاندانی عێراق بۆ زیادکردنی جموجوڵی سەربازیی لەقەڵادزێو رانیەو ئەمەش بەو سەرەنجامە دەگەیشت کەناوچەکە بکەوێتە نێوان قەڵەمڕەوی ژێر دەسەڵاتی هێزی پاسدارانو قەڵەمڕەوی ژێر دەسەڵاتی سوپای عێراق. بەتایبەتی کە لەو کاتەدا جەنگی عێراق- ئێران لەتاوسەندندا بوو، تازە پێی نابووە ساڵی سێیەمەوە. لەو هەلومەرجەدا یەکێتی زۆربەی هێزەکانی بۆ پشتیوانی کردن لەهێزەکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران ناردە ناو ئێرانو توانی پێش وەرزی بەفرباریین پێشرەویی هێزی پاسداران رابگرێو دوا بەدوای ئەمە وردە وردە بارەگا سەرەکییەکانی بڵاوە پێ کردو شوێنی لەبارتری بۆ دۆزینەوە.

لەساڵی ١٩٨٣ بەدواوە، چیتر دەستەواژەی ناوچەی سەرکردایەتی بەکار نەهات چونکە بارەگا سەرکردەییەکانو بارەگاکانی سەرکردایەتی بڵاوەیان پێ کراو دەرفەتێکی وا پێك نەهات کەهەر هەمووی لەیەك شوێن کۆ بکرێنەوە.

ساڵی ١٩٨٨، دوا بەدوای قۆناغی ئەنفالەکان، ناوچەکە بایەخی پەیدا کردەوەو وەك بنکەیەکی لۆجستیکی بۆ هێزی پێشمەرگە سودی لێ وەرگیرا. دوای ئەوەی کەبارەگای سەرکردایەتیی یەکێتی بۆ قاسمەڕەش گواسترایەوە، بایەخی ناوچەکە زیادی کرد. لەئەیلولی ١٩٨٩ کۆنفرنسی دامەزراندنی یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان لەزەڵێ بەسترا. پاش سەرهەڵدانی قەیرانی کوێتو لەگەڵ دەستپێکردنی هێرشی زەمینیی هاوپەیمانان بۆ سەر عێراق، وەك خۆ ئامادەکردنێك بۆ ئەگەری شکانی عێراق لەجەنگ، ئێستگەیەکی ٤١ مەتری لەزەڵێ دانراو ئەم رادیۆیە لەکاتی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا رۆڵێکی بەرچاوی لەبڵاوکردنەوەی هەواڵەکانی راپەڕینەکەدا گێڕا. لەراپەڕینی ١٩٩١دا ئەو هێزانەی شاری رانیەیان رزگار کرد، بنکەکانیان لەناوچەی سەرکردایەتیو دەوروبەری بوو.

ناودەشت (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی سوپای عێراق لەماوەی نێوان ٢٨- ٣١ی نازاری ١٩٧٧ لەناوچەی ناودەشت لەرانیە. لەو شەڕانەدا هێزێکی بەربڵاوی لەشکری ٢ی سوپای عێراق بەمەبەستی لەناوبردنی پێشمەرگەو راگواستنی دانیشتوانی ناوچەکە، هێرشی کردە سەر ناوچەکە. شەڕ لەبۆڵێ و سوورەدێ و دۆڵی شەهیدان دامەزرا کە تێیدا دەوروبەری ١٠٠ سەرباز کوژران و بریندار بوون. لەهێزی پێشمەرگەش، عەلی حەمە خدر و محەمەد سەردەشتی و سەلیم خدر عەلی شەهید بوون.

لەو دانیشتوانەی کە سوپای عێراق لەو ناوچەیەی راگواست، زیاد لە ٣٠٠ خێزان بۆ خوارووی عێراق راگوێزران و گوندەکانی سویێس، شێخان ورتە، ئەبوبەکرو باراوش سوتێنران.

ناوزەنگ (کۆبوونەوە)

کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەناوزەنگ لەماوەی نێوان ٢-٢٠ی نازاری ١٩٨٠. لەم کۆبوونەوەیەدا سکرتێری گشتیی یەکێتی جەلال تاڵەبانی راپۆرتێکی دوورو درێژی سەبارەت بەڕەوشی گشتیی ئەو کاتەو سیاسەتی یەکێتی و هەڵوێستی بەرامبەر بەمەسەلەکانی ئەو رۆژە خوێندەوە. هەر ئەو مانگە راپۆرتەکە بەشێوەی نامیلکەیەکی بەقەبارە مامناوەندیی، لەدوتوێی ٨٦ لاپەڕە، بەناونیشانی «جۆشدانی خەبات دژی ئیمپریالیزم و فاشیزم و نۆکەرانیان بۆ سەربەخۆیی و دیموکراسی و ئۆتۆنۆمی» لەلایەن دەزگای راگەیاندنەوە بڵاو کرایەوە.

بەشێکی زۆری بابەتەکانی کۆبوونەوەکان بۆ تاوتوێ کردنی رەوشی سیاسی و پێشمەرگایەتی تەرخان کران.

لەم کۆبوونەوەیەدا سەرکردایەتییەکی ٢٢ کەسی بۆ یەکێتی پێك هێنرا کە هەر یەك لەکۆمەڵەی رەنجدەران

و بزووتنەوەی سۆسیالیست و هێڵی گشتی ٧ ئەندامی تێدا هەبوو. هەروەها مەکتەبی سیاسی لە ٦ ئەندام پێك هات کە هەر یەك لە سێ لایەنە پێکهێنەرەکەی یەکێتی ٢ ئەندامی تێدا هەبوو. فازڵ کەریم ئەحمەدو سالار عەزیز نوێنەری کۆمەڵە بوون لەمەکتەبی سیاسی، لەبزووتنەوە عەلی حەویزو جەمال حەکیم ئاغاو لەهێڵی گشتی عومەر شێخموس و دکتۆر کەمال خۆشناو.

لەم کۆبوونەوانەدا مەکتەبەکانی راگەیاندن، رێکخستن، عەسکەری و هەرێم و کەرت و ناوچەو لقەکان رێك خرانەوەو مەکتەبی پەیوەندییەکان و دارایی دروست کران.

نورستە (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٥ی قەرەداغ و هەرێمی ٦ی پشدەر لە لایەك و سوپای عێراق لە لایەکی ترەوە لەگوندی نورستە لە ناوچەی پشدەر لە ٣ی ئابی ١٩٧٨، کاتێك سوپای عێراق هێرشی کردە سەر دۆڵی هەڵشۆ لەناوچەی پشدەر بەنیازی راگوێزانی دێهاتی ناوچەکە. لەئاکامی ئەم شەڕەدا ٥ سەرباز کوژران و دووانی دیکەش بریندار کران.

رۆژی دواتر هێزەکانی سوپای عێراق بۆ تۆڵەکردنەوە دۆڵی هەڵشۆیان بۆردومان کردو لەئاکامدا ئەم پێشمەرگانە شەهید بوون: عەبدوڵلا هەمزە رەسوڵ، عەبدوڵلا رەسوڵ مامەند، عەبدوڵلا ئیبراهیم.

نورەددین رەشید ناسر*

پێشمەرگە. ناسراو بە نوری ساڵەیی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی گەڕەکی شۆڕیجەی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٧٩ پەیوەندیی بەڕیزەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو هەر ئەو ساڵە بووە پێشمەرگە لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠دا لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند، لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی جاش و سەرباز کە بەدرێژایی رۆژ لەچەمچەماڵەوە هێزی تریان بۆ دەهات و بەهەلیکۆپتەری جەنگی پشتیوانی دەکرا، خۆراگرییەکی بێ وێنەی نواندو بەهۆی لاسەنگیی هێزەوە لەگەڵ ١٤ پێشمەرگەی تردا شەهید بوو. لەو شەڕەدا پێشمەرگەیەکیش بەناوی جەوهەر حسێن ئەحمەد بەبرینداری کەوتە دەست جاشەکان و دواتر لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

نوری محەمەد عەلی*

پێشمەرگە. ناسراو بە مەلا نوری. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٩ی گەڕەکی شۆڕیجەی شاری کەرکوك. قۆناغەکانی خوێندنی تا ئامادەیی لەوێ تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٦٤ پەیوەندیی بە یەکێتیی قوتابیانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٦٨ بەهۆی پەرەسەندنی جموجوڵ و هەڵسوڕانی سیاسی لەناو شاری کەرکوك، لەلایەن دەزگای ئەمنەوە دەستگیر کرا. ساڵی ١٩٦٩ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان شۆڕش و حکومەتی عێراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو تا راگەیاندنی بەیانامەی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠ درێژەی بەژیانی پێشمەرگایەتی دا.

لەقۆناغی چوار ساڵەی ئاشتی ١٩٧٠- ١٩٧٤ بووە مامۆستا لەگوندی حەساری گەورە. ساڵی ١٩٧٤ پاش دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عێراق، پەیوەندیی بەشۆڕشەوە کردو لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا ئەرکی مامۆستایەتیی خۆی بەجێ هێنا. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٥، ماوەیەك لەئێران ژیانی ئاوارەیی بەسەر برد. پاش گەڕانەوەی بۆ عێراق، بۆ باشووری عێراق دوور خرایەوەو لەشاری دیوانیە بەفەرمانبەر

دامەزرا. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو دواتر بووە پێشمەرگەو لەکەرتی ٤ی جەبارییی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ بووە ڕابەری سیاسی.

لە ١٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز، لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند شەهید کرا.

نۆژەن (گۆڤار)

گۆڤارێکی فیکری-تیۆرییە، تەنها دوو ژمارەی لێ دەرچووە، سەرنوسەرەکەی مەلا بەختیار بووە. ژمارە ١ لەزستانی ساڵی ١٩٩١ لەئۆردوگای زێوە لەنزیک شاری ورمێ لەئێران بەناوی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕشەوە دەرچووە.

پاش ئەوەی ڕێکخراوی ئاڵای شۆڕش لەساڵی ١٩٩٢ لەگەڵ حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان یەکی گرتەوە، ژمارە ٢ی گۆڤارەکە بەناوی حزبی زەحمەتکێشانی کوردستانەوە لەهەولێر دەرچوو.

قەبارەی گۆڤارەکە نیو فولسکابەو وتاری درێژو لێکۆڵینەوەی سیاسی بلاوکردۆتەوە.

نوسەری کوردستان (گۆڤار)

گۆڤارێکی ئەدەبییە. یەکێتیی نوسەرانی کوردستان دوای وەستاندنی گۆڤاری پێڕوو دەری کردووە، ئەمەش لەسۆنگەی ئەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە دوای ئەوەی ڕژێمی بەعس بڕیاری دا کە گۆڤاری نوسەری کورد دابخات، نوسەرانی شاخ بڕیاریان دا ناوی گۆڤارەکەیان بۆ نوسەری کوردستان بگۆڕن. زۆربەی ژمارەکانی ئەم گۆڤارە لەقەبارەی فولسکاب، یاخود نیو فولسکاب دایە. بابەتەکان زیاتر بەتایپی دەستی یان برازەر تایپ کراون و سەرەتا بەڕۆنیۆ و دوای دەرچوونی چەند ژمارەیەک بەئامێری ئۆفسێتی بچووک چاپ کراون. زۆربەی ژمارەکان لەچاپخانەی برایم عەزۆو عەبدولخالق مەعروف چاپ کراون، بەڵام ژمارەیەک لەچاپخانەی هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعیی عیراق، ژمارەیەکیش لەدەزگای چاپ و بلاوکردنەوەو سێ ژمارەش لەسەقز چاپ کراون، لەو سێ ژمارەیەی سەقز دوو دانە لەدەزگای ناوەندی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان چاپ کراوەو ژمارەیەکیش لەدەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی محەمەدی لەسەقز چاپ کراوە.

لەڕووی شوێنی چاپەوە، ئەم گۆڤارە لەبەر هەلومەرجی سەختی ئەو سەردەمە لەشوێنی جیاواز چاپ کراوە. بەم پێیە، ژمارەکانی لەتوژەڵە، ناوزەنگ، زەڵێ، بەرگەڵوو. سەرگەڵوو. یاخەسەمەرو سەقز چاپ کراون. ژمارەکانی ئەم گۆڤارە، ژمارەکانی دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەو سەقزی لێ دەرچێ، هەمووی سیامەند مامیر شاسواری تایپ و دیزاینی کردووە.

نوسەری کوردستان لەماوەی ١٠ ساڵدا، واتە لەساڵی ١٩٨١ تا ١٩٩١، ١٨ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١، لەمانگی نایی ساڵی ١٩٨١و ژمارە ١٨ لەوەرزی زستانی ساڵی ١٩٩١ دەرچووە.

نوسەری نوێ (گۆڤار)

گۆڤارێکی ئەدەبییە. لقی هەولێری یەکێتیی نوسەرانی کوردستان دەری کردووە. تەنها یەک ژمارەی لێ دەرچووە. ئەویش لەساڵی ١٩٨٣، کە ٣٤ لاپەڕەی نیو فولسکابە. بابەتەکان بەتایپی دەستی لەسەر ستێنسل تایپ کراون و

پاشان بەرۆنیۆ راکێشراون. لەوەرتی لەچاپخانەی جەعفەر عەبدولواحید چاپ کراوە.

تاکە ژمارەکەی ئەم گۆڤارە یەك لێکۆڵینەوەو دوو چیرۆك و شەش هۆنراوەی لەخۆ گرتووە، لە دوو چیرۆکەکە یەکێکیان و لەهۆنراوەکان یەکێکیان وەرگێڕدراوە. بەشداربووانی ئەم ژمارەیە: لادێ، سەعدوڵڵا پەرۆش، خالە عەین، جەوهەر کرمانج، مەلکۆ، خەلیل دهۆکی، سەلاح سەربەنی، سامی شۆڕش و چیا. بەشێك لەو ناوانە ناوی خوازراون.

لەسەروتاری گۆڤارەکەدا هاتووە «هیوادارین نوسەری نوێش بە سێقۆڵی لەگەڵ نوسەری کوردستان و گزنگدا کە سێ ئەستێرەی پڕشنگداری ئاسمانی یەکێتیی نوسەرانی کوردستانن جێگای ڕەزامەندیتان بن».

نوعمان عەبدوڵڵا عوبێد*

پێشمەرگە. ناسراو بە نوعمان کلاوقوتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٤ی گوندی کلاوقوت لەناوچەی شوان. ساڵی ١٩٧٧ لەکەرکوك پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. لەو ماوەیەدا یەکێ لەهەڵسوڕاوە کاراکانی کۆمیتەی ئاگر بوو و چەندین چالاکی و کاری شۆڕشگێڕانەی لەناو کەرکوك ئەنجام داوە.

ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەهەرێمی ٢ی کەرکوك بوو بەپێشمەرگە. سەرەڕای تەمەنی کورتی لەپێشمەرگایەتیدا، بەشدار بوو لەزۆربەی چالاکییەکانی سنورەکەی.

لە ٥ی ئازاری ساڵی ١٩٨٢ لەگوندی قازان لەنزیك تاسڵوجە، لەگەڵ ١٠ کادیرو پێشمەرگەدا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ٢ی کەرکوك، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لەگەڵ هێزێکی گەورەی سوپای عێراق و جاشەکاندا، شەهید کرا.

نۆڤین (گۆڤار)

گۆڤارێکی فیکریی ڕووناکبیرییە، مەکتەبی بیرو هۆشیاریی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسلێمانی دەری کردووە. بەسەر یەکەوە ١٦ ژمارەی لێ دەرچووە. یەکەم ژمارەی لەئایاری ٢٠٠٦ دەرچووەو ژمارە ١٦ کە دوا ژمارەیە لەکانونی یەکەمی ٢٠١٠ دەرچووە. خاوەنی ئیمتیازەکەی عیماد ئەحمەدەو لەژمارە یەکەوە تا ژمارە ١٤ سەرنوسەرەکەی فازڵ کەریم ئەحمەدەو هەردوو ژمارە ١٥و ١٦ سەرنوسەرەکەی حەسەن یاسینە. شەماڵ عەبدوڵڵا جێگری سەرنوسەرو شیلان ئەحمەد بەڕێوەبەری نوسین بووە.

لەژمارە ١دا سەرنوسەر بەمجۆرە باسی گۆڤارەکەی کردووە «گۆڤاری نۆڤین بەردەوامبوون و درێژەپێدانی گۆڤاری بیرو هۆشیاری و جیهانی روناکبیرییە. ئەم گۆڤارە دەیەوێ لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەی فکری و سیاسی و تیۆرییەوە درێژە بەڕێبازەکەی خۆی بدات و مەڵۆیەك بخاتە سەر خەرمانی چالاکیی گەلی کوردستان بۆ داهاتوویەکی گەش و ڕووناك و پڕ لەسەرفرازی».

لەژمارەکانی گۆڤاری نۆڤیندا ئەم نوسەرو وەرگێڕانە، چ وەك نوسین و چ وەك وەرگێڕان بابەتیان بلاوکردۆتەوە: فازڵ کەریم ئەحمەد، ئەحمەد عەزیزی، شەماڵ عەبدوڵڵا، چێنەر عەلی جۆلا، سەلاحەددین ئاشتی، بەرزان وەهاب، کەمال ڕەشید، دەروون، فازیل حسێن مەلا ڕەحیم، محەممەد قەرەداغی، عەولا بەهرامی، ڕەفیق سالح، ئەحمەد عەزیز، غەریب شەریف، لوقمان ڕەئوف، کەیوان ئازاد، دارا فەرەج، دیلمان محەممەد، شیلان ئەحمەد، سنور قادر کۆکۆیی، خەلیل عەبدوڵڵا، بابەکر دڕەیی، د.محەممەد دلێر ئەمین، ڤیان مەجید، بەکر سدیق، سەردار عەبدولکەریم، شوان ئەحمەد، جوان نوری، ئیسماعیل حەمە ئەمین، مەهدی ئەبوبەکر، ئازاد ڕشید، حەسەن یاسین، شاد کاوە، سەلاحەددینی موهتەدی، د.ئەلبێرت عیسا، شاهۆ سەعید، هیدایەت ئیبراهیم، سامی قادر، کاوسێن بابەکر، دلاوەر

عەبدوڵڵا، کامەران ئەحمەد، دڵشاد فەتاح، سەمەد ئەحمەد، نزار مستەفا، عەدالەت عەبدوڵڵا، هەڵۆ حەسەن، د.محەممەد ڕەئوف، دنازاد شێخانی، د.نەرمین مەعروف، د.لەتیف عەلی قادر، ئومێد ڕەفیق سالح، محەممەد فاتح، دانا عەلی سالح، ئارام سدیق، بێستون عەبدولڕەحمان، هیوا بەرزنجی، عوسمان حەسەن شاکر، عادل عەلی، د.دلێر ئەحمەد، جەمال حسێن، ڕەنج جەعفەر، کنێر عەبدوڵڵا، تارا شێخ عوسمان، سلێمان مستەفا حەسەن، عوسمان حەمە ڕەشید، ئەجاتی عەبدوڵڵا، ڕێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم، سەلام عەبدوڵڵا، ڕێبوار حەمە تۆفیق، ڕەشید ئەحمەدی، ئەنوەرخانی سوڵتان پەنا، کاوە جەلال، عەدنان کاکەڕەش، تەحسین نامق، د.حەمید عەزیز، ئەکرەم میهرداد، فەیسەڵ عەلی، ئیحسانی مەلا فوئاد، شاسوار خ. هەرشەمی، نەجم عەبدوڵڵا محەممەد، کامیل محەممەد قەرەداغی، کارزان کاوسێن، دیلان حسێن، ئاکۆ قادر، رامیار مەحمود، کارزان محەممەد، ئەکبەر حەسەن، ئومێد قەرەداغی.

نۆکان لەکۆبوونەوەدا

دووەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەگوندی نۆکان لەسەرەتای مانگی نیسانی ساڵی ١٩٧٨. لەم کۆبوونەوەیەدا کۆمەڵێك مەسەلەی سیاسی و پێشمەرگایەتی و ڕێکخراوەیی گرنگ تاوتوێ کران و بڕیاری پێویست سەبارەت بەڕێکخستنەوەی هێزی پێشمەرگەو لقەکان دەرچوو.

کۆبوونەوەکە ٣ بڕیاری سەرەکیی لێ کەوتەوە:

١-دانانی بنکەی سەرکردایەتی لەناوچەی برادۆست، لەسێگۆشەی سنووری عیراق- ئێران- تورکیا کە لەڕووی ستراتیجی و تاکتیکییەوە بایەخی خۆی هەیە. ئەم ناوچەیە تاکە ناوچەی گونجاو بوو لەهەلومەرجی ئەو سەردەمەدا بۆ دامەزراندنی پەیوەندی لەگەڵ دنیای دەرەوە، بەتایبەتی کە لەوێوە دەرفەتێکی گونجاو بۆ درێژەپێدانی پەیوەندی لەنێوان هەرێم و سوریا هەبوو.

٢-کاراکردنی هەرێمی بادینان کە لەو کاتەدا حسێن بابەشێخ فەرماندەی بوو.

٣-ناردنی هێزێکی گەورە بۆ ناوچەکانی سەر سنووری عیراق- تورکیا بەمەبەستی ڕێکخستنی پرۆسەی هێنانی وەجبەیەکی گەورەی چەك لەسوریاوە بەناو خاکی تورکیا بۆ ناوچەی برادۆست.

لەکۆتایی کۆبوونەوەکە تاڵەبانی بەسکرتێری گشتی هەڵبژێردرایەوەو کۆمیتەی سەرکردایەتی لەنوێنەرانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیست و هێڵی گشتی پێك هێنرایەوە. لەنوێنەرانی کۆمەڵە تاڵب ڕۆستەم لەجێی شاسوار جەلال (ئارام) دانرا کە لە ٣١ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ شەهید ببوو. بەم پێیە، نوێنەرانی کۆمەڵە لەکۆمیتەی سەرکردایەتیی بریتی بوون لە نەوشیروان مستەفا، ئازاد هەورامی (عادل)، حیکمەت محەممەد کەریم (مەلا بەختیار)، عومەر عەبدوڵڵا (ڕەنجدەر)، تاڵب ڕۆستەم و سالار عەزیز، لەوانە سالار عەزیز لەدەرەوەی وڵات بوو. دواتر تاڵب ڕۆستەم هەم لە سەرکردایەتی یەکێتیی دەستی کێشایەوە هەم لەئەندامەتیی کۆمەڵە لەبەر ئەوەی لەکۆبوونەوەی فراوانی کادیرانی پێشکەوتوی کۆمەڵە لە گوندی نۆکان کە یەکەم سەرکردایەتیی کۆمەڵەی تێدا هەڵبژێردرا، دەنگی پێویستی بۆ گەیشتن بەپلەی ئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە بەدەست نەهێنابوو.

لەنوێنەرانی بزووتنەوە لەکۆمیتەی سەرکردایەتی، لەجێی ڕەسوڵ مامەند کە لەبەر ناکۆکیی توندی لەگەڵ عەلی عەسکەری دەستی لەکار کێشابۆوە، حاجی حاجی برایم دانراو لەجێی سەعدی عەزیز کە لە ٨ی شوباتی ساڵی ١٩٧٨ لەشەڕی دەشتێ شەهید ببوو، سەید کاکە دانرا. بەم پێیە، نوێنەرانی بزووتنەوە لەکۆمیتەی سەرکردایەتی بریتی بوون لە عەلی عەسکەری، تایەر عەلی والی، خالید سەعید، سەید کاکە، حاجی حاجی برایم و عومەر مستەفا، لەوانە عومەر مستەفا لەدەرەوەی وڵات بوو.

نوێنەرانی هێڵی گشتی لەکۆمیتەی سەرکردایەتی، هەمان ئەوانە بوون کە لەکۆبوونەوەی برادۆست دانرابوون و بریتی بوون لە حسێن بابە شێخ، عادل موراد، دکتۆر فوئاد مەعسوم، دکتۆر کەمال فوئاد، عەبدولڕەزاق فەیلی و دکتۆر عومەر شێخموس، لەوانە جگە لە حسێن بابە شێخ ئەوانی تر هەموویان لەدەرەوەی وڵات بوون.

مەکتەبی سیاسیش لەچوار ئەندام پێك هات. لەنوێنەرانی کۆمەڵە، ئازاد هەورامی لەجێی شاسوار جەلال دانراو خۆی و سالار عەزیز بوونە نوێنەری کۆمەڵە لەمەکتەبی سیاسی. لەنوێنەرانی بزووتنەوە، تایەر عەلی والی لەجێی ڕەسوڵ مامەند دانراو خۆی و عەلی عەسکەری بوونە نوێنەری بزووتنەوە لەمەکتەبی سیاسی. هێڵی گشتی هیچ

نوێنەرێکی لەمەکتەبی سیاسیدا نەبوو.

پاش تەواوبوونی کۆبوونەوەکان، دەست بەجێبەجێ کردنی بڕیارەکان کراو ئامادەکاریی تەواو بۆ گواستنەوەی هێزەکان بۆ برادۆست کرا.

نۆکان (کۆبوونەوە)

یەکەم کۆبوونەوەی کادیرانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان لەگوندی نۆکان لە مانگی نیسانی ساڵی ١٩٧٨. تا ئەو کاتە، کۆمەڵە نە لەشارو نە لەلادێ، هیچ کۆبوونەوەیەکی فراوانی کادیرانی ئەنجام نەدابوو. لەماوەی ٨ ساڵی تەمەنی کۆمەڵەدا، لەساڵی ١٩٧٠ەوە ئەم کۆبوونەوەیە بەیەکەم کۆبوونەوەی فراوانی کادیرەکان دەژمێردرێ. تا کاتی بەسترانی کۆبوونەوەکە، کۆمەڵە نە سکرتێرێکی هەڵبژێردراوو نە سەرکردایەتییەکی هەڵبژێردراوی هەبوو. ساڵی ١٩٧٥ پاش دەستگیرکرانی سەرکردایەتیی کۆمەڵە، کۆمیتەی هەرێمەکان پێك هات و وەك سەرکردایەتیی دیفاکتۆی کۆمەڵە کاری کرد. هەروەها پاش دەرنەچوونی رۆژنامەی «ئاڵای شۆڕش» لەسۆنگەی شەهیدبوونی شاسوار جەلالەوە، کۆمەڵە هیچ ئۆرگان و بڵاوکراوەیەکی نەبوو.

بەشداربووانی کۆبوونەوەکان لە کادیرەکانی رێکخستن و رابەرە سیاسییەکان و فەرماندە عەسکەرییەکان پێکهاتبوون و ژمارەیان ٢٦ کادیر بوو. لەدوتوێی کۆبوونەوەکاندا سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جەلال تاڵەبانی و سکرتێری کاتیی کۆمەڵە نەوشیروان مستەفا چەند محازەرەیەکیان وتەوەو هەروەها عەلی عەسکەری و خالید سەعید بۆ بەخێرهاتنی کادیرەکان سەردانیان کردن.

کۆبوونەوەکان چەند رۆژێکیان خایاندو تێیدا چەند بڕیارێك دەرکرا، لەوانە دانانی سەرکردایەتییەکی ناوخۆ بۆ رێکخستنی ناو شارەکان و دەرکردنی ئۆرگانێکی ناوەندی بۆ کۆمەڵە. هەروەها بۆ یەکەم جاریش لەمێژووی کۆمەڵە سەرکردایەتییەکی هەڵبژێردراوی کاتی تا ئەو کاتەی دەرفەتێکی گونجاو بۆ بەستنی کۆنفرانس دەڕەخسێ، لە ٩ ئەندام هەڵبژێردرا کە بریتی بوون لە نەوشیروان مستەفا، حیکمەت محەممەد کەریم (مەلا بەختیار)، ئازاد هەورامی، بەکر حاجی سەفەر، سالار عەزیز، مەحمود عەبدولڕەحمان (شێخ عەلی)، ئاوات قارەمانی، فازڵ کەریم ئەحمەد (جەعفەر)و ئەحمەد کرێکار. ئەو دوو کەسەی دوایان، لەکۆبوونەوەکەدا بەشدار نەبوون، یەکەمیان لەقەرەداغ بوو، مەلا بەختیار بۆ سەرکردایەتیی پاڵاوت و دووەمیان کادیری رێکخستنی ناو شاری کەرکوك بوو، ئازاد هەورامی بۆ سەرکردایەتیی پاڵاوت. پاش کۆبوونەوەکە، ناوەندێك لە سێ ئەندام بۆ کۆمەڵە هەڵبژێردرا کە لە نەوشیروان مستەفا وەك لێپرسراوی یەکەم و هەر یەك لە ئازاد هەورامی و فازڵ کەریم ئەحمەد پێك هات.

ئەم دەستەی سەرکردایەتییە تەمەنی نزیکەی ٧ مانگ بوو، لەمانگی تشرینی دووەمی هەمان ساڵ، لەکۆبوونەوەی شێنێ سەرکردایەتییەکی تر هەڵبژێردرا. لەبەر ئەو هەلومەرجە دژوارەی کە پاش بەسترانی کۆبوونەوەکە هاتە ئاراوە، بەشێکی زۆری بڕیارەکان دەرفەتی جێبەجێ کردنیان بۆ نەڕەخسا، بۆیە لەکۆبوونەوەی شێنێ جەختیان لەسەر کرایەوەو دواتر جێبەجێ کران. سەبارەت بەو سەرکردانەی کۆمەڵە کە لەو کاتەدا لەزیندانا بوون، کۆبوونەوەکە پلەی سەرکردایەتیی لێ نەسەندنەوە.

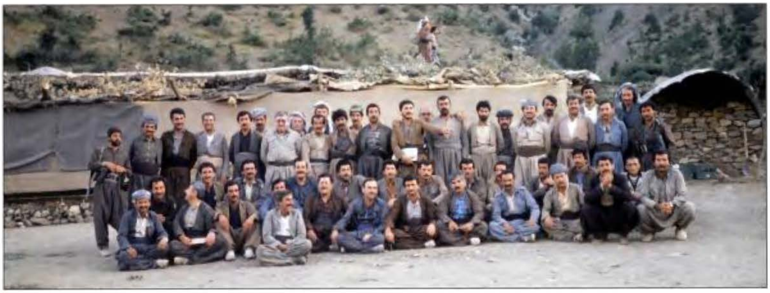

نۆکان (کۆبوونەوە)

دوایین کۆبوونەوەی فراوانی کادیرانی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان لەماوەی ٣-٥ی حوزەیرانی ١٩٨٩ لەگوندی نۆکان. ئەم کۆبوونەوەیە لەژێر دروشمی «خۆڕاگرتن. بەردەوامبوون لەسەر خەبات، پاراستنی یەکێتیی نیشتمانی و بەهێزکردنی بەرەی کوردستانی لەپێناوی عیراقێکی دیموکرات و کوردستانێکی خاوەن مافی چارەنووس» بە بەشداریی ٤٧ کادیر بەسترا. لەرووی تەمەنەوە، گەورەترین تەمەن تێیدا ٦٣ ساڵ بوو. بچوکترینیش ٢٢ ساڵ. بەشداربووان بەپێی پلەی خوێندەوارییان بەم جۆرە دابەش بوون: ٣ دکتۆرا. ٦ بەکالۆریۆس، ٢٩ دبلۆم و ئامادەیی و ٩ دەرچووی ناوەندی.

لەم کۆبوونەوەیەدا جەلال تاڵەبانی وەک سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانی و فەرەیدون عەبدولقادر وەک نوێنەری کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان وتارییان خوێندەوە. گرنگترین دوو خاڵی سەرەکی کە کۆبوونەوەکە بڕیاری لێدا بریتی بوون لەبڕیاری درێژەدان بەخەبات و پێشمەرگایەتی و بڕیاری یەکخستنەوەی یەکێتیی شۆڕشگێڕان و کۆمەڵەی رەنجدەران لەچوارچێوەی یەکێتیی نیشتمانیدا. لەم کۆبوونەوەیە بەدواوە یەکێتیی شۆڕشگێڕان چیتر وەک باڵێکی سەربەخۆ لەناو یەکێتیی نیشتمانیدا کاری نەکرد.

نەجات فەتحوڵلا مەحمود قادر*

پێشمەرگە. ناسراو بە مامۆستا نەجات. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی حەفتەغار لەگەرمیان. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە و ساڵی ١٩٨٤ بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان چالاکی کردووە.

لەگەرمەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا، لەگەڵ پۆلێک پێشمەرگەی تیپەکانی ٥١ی گەرمیان و ٥٧ی سەگرمە و ٥٩ی حەمرین و هێزی پشتگیری و بەتالیۆنی ٤ی گەرمیانی پارتی کۆمۆنیستی عیراقدا، بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار کە چەند کیلۆمەترێک لەشارۆچکەی قادر کەرەمەوە دوورن و لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨دا. پاش بەرگرییەکی سەخت لەگەڵ پۆلێک پێشمەرگەدا شەهید بوو.

نەجم ئەحمەد حسێن*

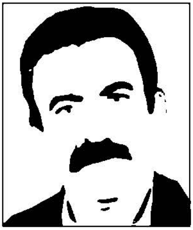

فەرماندە. ناسراو بە مەلا نەجم. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٥ی گوندی بالیسان لەناوچەی خۆشناوەتی. ساڵی ١٩٧٢ خراوەتە بەر خوێندنی ئایینی. پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ ساڵی ١٩٧٩ دەگەڕێتەوە، کاتێک لەو ساڵەدا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لەکۆمیتەی راپەڕین رێک خرا.

ساڵی ١٩٨٤ خوێندنی مەلایەتیی تەواو کرد. هەر ئەو ساڵە لەگوندی بالیسان خێزانی پێکهێناو ماڵی بۆ گوندی حوجرانی بناری چیای سەفین گواستەوە. لەو ماوەیەدا ئیمام و خەتیبی گوندەکە بوو، بەڵام زۆر جار لەکۆڕێ و پیرمامیش لەڕۆژانی هەینی خوتبەی هەبوو. وتارەکانی رۆژی هەینیی بۆ هۆشیارکردنەوەو بەرزکردنەوەی ورەی هاووڵاتییان و پەرەپێدانی گیانی بەرخودان و بەرگری تەرخان کردبوو، بۆیە بەردەوام لەژێر چاودێریی دەزگا ئەمنییەکانی رژێمی عیراقدا بوو. فشارێکی زۆری لەسەر بوو تا واز لە وروژاندنی خەڵکی بێنێ. وتارەکانی، ناوبانگێکی زۆریان لەناوچەکە بۆ دروست کرد.

ساڵی ١٩٨٧ پاش ئەوەی گوندی بالیسان درایە بەر چەکی کیمیایی. لەگەڵ ژمارەیەک مەلا

پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا وەك کادیرێکی بەتواناو مەلایەکی کراوە چالاکیی نواند. وەك چۆن لەحوجران و کۆڕێ و پیرمام خۆشەویستیی خەڵکی بۆ خۆی راکێشا بوو، لەپێشمەرگایەتیش زوو جێی خۆی لەدڵی خەڵکەکەدا کردەوە. لەساڵانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی ژمارەیەکی زۆر شەڕو نەبەردی کرد لەوانە شەڕەکانی کێل کێل، سەری جوانەگا، دۆڵی ئالانەو لەتۆپخانەی شۆڕشدا رۆڵێکی بەرچاوی بینی.

ساڵی ١٩٨٧ پێشنیاری دامەزراندنی یەکێتیی زانایانی ئاینی ئیسلامی کوردستانی خستە بەردەم سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و رەزامەندیی لەسەر پێکهێنانی ئەو رێکخراوە بەدەست هێنا. بەم پێیە، وەك ئەندامێکی دەستەی دامەزرێنەری رێکخراوەکە کەوتە کارکردن و لە ١٠ی ئابی ساڵی ١٩٨٧ لەگوندی خەتێ دامەزراندنی رێکخراوەکە راگەیەنرا.

پاش کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور لەساڵی ١٩٨٨، بەخێزانەوە ئاوارەی ئێران بوو، لەئۆردوگای دیلێژێ گیرسایەوە، بەڵام بەردەوام بوو لەسەر ئەرکەکانی وەك پێشمەرگە. لەمانگی ئابدا لەگەڵ دەستە پارتیزانەکاندا چوو بۆ دۆڵی شاوڕێ و دۆڵەرەقەو پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی ناو شارەوە کردو بەرنامەی قۆناغی پاش ئەنفالەکانی بۆ روون کردنەوە.

لەراپەڕینی ساڵی ١٩٩١، لەقۆڵی شەقڵاوە رۆڵێکی بەرچاوی بینی و لەکاتی کۆڕەوە ملیۆنییەکەدا لەشەڕی دەربەندی کۆڕێ رۆڵێکی جوامێرانەی نواند. پاش راپەڕین لەماوەی نێوان ١٩٩١- ١٩٩٤ لێپرساوی کۆمیتەی رێکخستنی شەقڵاوە بوو. لەمانگی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩٤، لەکاتی هێرشی هێزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ سەر شەقڵاوە، سەرەڕای بەربڵاویی هێزی هێرشکەرو بچوکیی هێزەکانی ناو شەقڵاوە، لەگەڵ پێشمەرگەکانی تردا دوو رۆژ بەرگرییان کردو دواتر توانییان بۆ بەرەی هیران- شەقڵاوە بکشێنەوە.

لەو ماوەیەدا کرایە فەرماندەی لەشکری هەورێ و پاشان کرایە ئەندامی فەرماندەیی یەك. بەفەرماندەیی ئەو، هێزی پێشمەرگە توانی دەست بەسەر کەپکی حەمەد ئاغاو بەشێکی زۆری چیای بەنی هەریردا بگرێ.

لەهەڵمەتی گەردەلولی تۆڵەدا لەساڵی ١٩٩٦، رۆڵێکی گەورەی لەشەڕی گمۆ هەبوو. ئەم شەڕە رێی بۆ پێشڕەویی هێزی پێشمەرگە خۆش کرد.

لەهەڵمەتی گەردەلولی دووەمی تۆڵەدا لەساڵی ١٩٩٧، رۆڵێکی بەرچاوی لەو سەرکەوتنانەدا بینی کە هێزی پێشمەرگە بەدەستی هێنان. لە ٣٠ی تشرینی یەکەمی ١٩٩٧ لەچیای بەنی هەریر شەهید بوو.

پاش شەهیدبوونی بەساڵێك، ئیبراهیم بالیانی کتێبێکی دیکۆمێنتاری بەناونیشانی «ئیرۆن: چەپکە گوڵەکانی خۆشەویستی بۆ مەلا ئەجم» لەسلێمانی دەربارەی ژیان و چالاکییەکانی بڵاوکردەوە. کتێبەکە بریتییە لەچەردەیەك بیرەوەری بەشێوەی چاوپێکەوتن و وتار کە هاوڕێکانی بەشدار بوون لەگێڕانەوەیدا لەوانە کۆسرەت رەسوڵ عەلی، ئازاد جوندیانی، مستەفا سەید قادر، مستەفا چاوڕەش، سەعدی ئەحمەد پیرە، تۆفیق کانی وەتمانی، موحسین بایز، مەحمود سەنگاوی، عەبدوڵڵا بۆر، تۆفیق خدر، نیشتمان مورشید، عەبدوڵڵا کانی بەردی، کاوە محەمەدو حەلیمە ئەحمەد حەمەدی خێزانی شەهید.

نەجم رۆستەم عەلی*

پێشمەرگە، ناسراو بە نەجم قەیتەوەلی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٠ی شاری کەرکوك. ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو ساڵی ١٩٨٥ بۆتە

پێشمەرگە لەکەرتی ٥ی باسەرەی سەر بەتیپی ٥٧ی سەگرمە، پاشان بۆ تیپی ٥٩ی حەمرین گوێزراوەتەوە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی چەندین شەڕو نەبەردی گەورەی کردووە.

لەکاتی شاڵاوی ئەنفالەکاندا بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی ئەو هێرشانەی سوپای عیراق کە لەگەرمەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا کرانە سەر ناوچەکە. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەڕوبەڕوبونەوەیەکی گەورەدا لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزەکانی عیراق، لەکاتی هێرشی هێزەکانی عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار لەناوچەی قادر کەرەم شەهید بوو.

نەجم محەممەد محەممەد ئەمین*

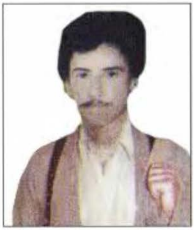

پێشمەرگە. ناسراو بە نەجم سەنگاوی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٧٢ی گوندی باخەگردەی سەر بەناحیەی سەنگاو. ساڵی ١٩٨٦ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو بۆ ساڵی پاشتر بۆتە پێشمەرگە لەتیپی ٥٧ی سەگرمەو پاشان بۆ تیپی ٥١ی گەرمیان گوێزراوەتەوە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا لەچالاکییەکانی هەردوو تیپی ٥٧ی سەگرمەو ٥١ی گەرمیاندا بەشدار بووە.

لەگەرمەی شاڵاوی ئەنفالەکاندا بەشدار بوو لەبەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی ئەو هێزانەی سوپای عیراق کە لەچوارچێوەی شاڵاوی ئەنفالی ٣ی گەرمیاندا ئەرکی جینۆسایدکردنی کوردیان پێ سپێردرابوو. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨دا لەگەرمەی بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار، لەگەڵ پۆلێک پێشمەرگەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی کۆمۆنیستی عیراقدا شەهید بوو.

نەجمەددین بیووک قایا*

هەڵسوڕاوی سیاسی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٣ی گوندی کەرەهان لەقەزای سوزرکی سەر بەپارێزگای نورفە لەکوردستانی باکوور. ناسراو بە نەجۆو لەناو یەکێتیدا بە سەلاح. دوای تەواوکردنی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەشاری دیاربەکر، ساڵی ١٩٦٦ لەکۆلێجی یاسای زانکۆی ئیستانبول درێژەی بەخوێندن دا.

ساڵی ١٩٦٩ یەکێک بوو لەو ١٣ خوێندکارەی کە کۆمەڵەی رۆشنبیریی شۆڕشگێڕانەی رۆژهەڵاتیان دامەزراند کە

کورتکراوە تورکییەکەی دەدەقەدەیەو بووە سەرۆکی کۆمەڵەکە.

پێش ئەوەی خوێندنی زانکۆ تەواو بکات، لە ١٢ی ئازاری ١٩٧١ فەرمانی دەستگیر کردنی لەلایەن حکومەتی کودەتای ساڵی ١٩٧١ەوە بۆ دەرچوو، بۆیە بۆ دەرەوەی وڵات رایکردو ساڵی ١٩٧٢ لەسوید گیرسایەوە. ساڵی ١٩٧٤ پاش ئەوەی حکومەتی بۆلەنت ئەجەڤیت لێبوردنی گشتیی بۆ هەموو ئەو کەسانە دەرکرد کە بەهۆی سیاسەتەوە گیرا بوون یان رایان کردبوو، گەڕایەوە بۆ تورکیاو بووە ئەندام لەباڵی چەپی پارتی دیموکراتی کوردستانی تورکیا بەسەرکردایەتیی دکتۆر شڤان (سەعید قرمز توپراخ). دواتر دەستی لەکار کێشایەوەو هاوکاریی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی کرد لەهەوڵەکانیدا بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار.

لەساڵانی ١٩٧٦و ١٩٧٧دا رۆڵێکی کارای لەدابین کردنی پێداویستییە لۆجستییەکانی یەکێتی لەناو تورکیا گێڕا، لەوانە بردنی یەکەم پۆلی پێشمەرگە بەفەرماندەیی برایم عەزۆ کە ژمارەیان ٣٧ پێشمەرگە بوو، لەسوریاوە بەناو خاکی تورکیادا بۆ کوردستانی عیراق و هەروەها گەیاندنی چەندین بارە چەك لەسوریاوە بۆ ناوچەی بادینان. ساڵی ١٩٧٧یش بەشێکی ئەرکی بەسەلامەتی گەیاندنی تاڵەبانیی لەئیستەمبولەوە تا سەر سنوری عیراق- تورکیا گرتە ئەستۆ.

پاش کودەتاکەی ساڵی ١٩٨٠ی جەنراڵ کەنعان ئیڤرین، لەشاڵاوێکی رەشبگیردا لەمانگی نیسانی ١٩٨٢ لەشاری دیاربەکر دەستگیر کراو لە ٢٢ی تشرینی یەکەمی ١٩٨٤ لەژێر ئەشکەنجەدا شەهید بوو.

نەجمەددین عوسمان قادر*

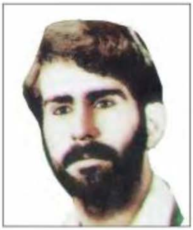

پێشمەرگە. ناسراو بە نەجمەددین کەرکوکی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی گوندی وەسمان لەدەوروبەری کەرکوک. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە و هەر ئەو ساڵە بەگومانی پەیوەندی کردنی بەکۆمەڵەوە لەلایەن دەزگای ئەمنی کەرکوکەوە دەستگیر کراوە، بەڵام هیچی لەسەر ئاشکرا نەبووە، خۆیشی هیچی ئاشکرا نەکردووە.

ساڵی ١٩٨٠ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەکەرتی ٤ی جەباریی سەر بەهەرێمی ٥ی قەرەداغ هەڵسوڕانی پێشمەرگانەی دەست پێکرد. لە ١٧ی تشرینی دووەمی ئەو ساڵە لەشەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز، لەچیای شۆڕاوەی ناوچەی هەمەوەند لەگەڵ ١٤ پێشمەرگەی دیکەدا شەهید بوو. هەر لەو شەڕەدا پێشمەرگەیەکیش بەبریندادی دیل کراو پاشتر لەبەندیخانەی موسڵ لەسێدارە درا.

نەجمەددین فاتیح شوکر*

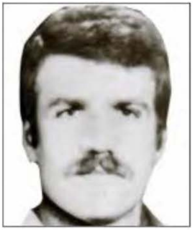

پێشمەرگە. ناسراو بە شیروان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی شاری کەرکوک بەر لەوەی پەیوەندی بەهێزی پێشمەرگەوە بکا، لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی، بەشدار بوو لەدامەزراندنی رێکخراوێکی چەپی مارکسیست بەناوی «رێکخراوی تێکۆشانی کارگەران». دوای زیادبوونی مەترسی لەسەر گیانی، بڕیاری دا کەرکوک بەجێ بێڵێ و پەیوەندی بەهێزی پێشمەرگەوە بکا.

لەساڵی ١٩٨٠دا پەیوەندیی بەهەرێمی ٢ی کەرکوکەوە کردو بوو بەپێشمەرگە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا ئەرکەکانی بەڕێکوپێکی جێبەجێ کردووە. لە ٥ی ئازاری ساڵی ١٩٨٢دا لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەو کادیردا بەفەرماندەیی ئەنوەر حەسەن فەرماندەی هەرێمی ٢ی کەرکوك، لەگوندی قازان لەنزیك تاسلوجە، لەشەڕێکی نابەرامبەردا لەگەڵ هێزێکی بەربڵاوی سوپای عیراق و جاش، شەهید کرا.

نەرمین عوسمان

ئەندامی سەرکردایەتی و هەڵسوڕاوی بزووتنەوەی ژنان. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠ی شاری کۆیە. پاش تەواو کردنی خوێندنی ئامادەیی لەهەولێر، ساڵی ١٩٦٨ لەکۆلێجی پەروەردەی زانکۆی بەغدا وەرگیراوە. ئەگەرچی سیاسەت بوارێکی نامۆ نەبووە لەناو خێزانەکەی، بەڵام ژیانی سیاسیی راستەقینەی لەو کاتەدا دەست پێدەکا کە لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی بیستەمدا بووە بەئەندامی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان. هەر لەو ماوەیەشدا دارۆی شێخ نوریی ناسیوە کە لێپرسراوی بووە لەرێکخستنداو دواتر شووی پێ کردووە.

ساڵی ١٩٧١ بەئەندامی سکرتاریەتی یەکێتیی ئافرەتانی کوردستان هەڵبژێردرا. لەناوەراستی حەفتاکاندا پاش گرتنی مێردی و لەسێدارەدانی خاڵی، جەعفەر عەبدولواحید، کە یەکەمیان کادیری پێشکەوتوی کۆمەڵەی رەنجدەران و دووەمیان ئەندامی سەرکردایەتیی کۆمەڵە بووە، ساڵانێکی دژواری بەسەرد برد.

پاش ئازادبوونی دارۆی شێخ نوری. دوای زیاتر لە چوار ساڵ لەزیندان، خۆی و مێردی شاریان بەجێ هێشت و لەتشرینی دووەمی ١٩٧٩دا لەخڕی نێوزەنگ گیرسانەوە. لەکۆتایی ساڵی ١٩٨٠ پاش ئەوەی کە دارۆی شێخ نوری کرایە لێپرسراوی پەیوەندییەکانی دەرەوە لەسوریا، کوردستانی بەجێ هێشت و تا ساڵی ١٩٨٤ لەسوریا گیرسایەوە. پاشان چووە بۆ سویدو لەوێ ژیاوە.

ساڵی ١٩٩٢ گەڕایەوە بۆ کوردستان و لەگەڵ هێرۆ برایم ئەحمەددا رێکخراوی منداڵپارێزی کوردستانیان دامەزراند. ساڵی ١٩٩٩ کرایە وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی و پاش زیاتر لەساڵێك کرایە وەزیری پەروەردە لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا.

پاش روخانی رژێمی بەعس، ساڵی ٢٠٠٤ لەبەغدا بووە وەزیری دەوڵەت بۆ کاروباری ژنان و پاشان لەحکومەتی ئیبراهیم جەعفەریدا کرایە وەزیری ژینگەو لەیەکەم کابینەی نوری مالکیش هەمان وەزارەتی پێ سپێردرا. سەربار، وەك ئەندام لەلیژنەی جێبەجێ کردنی ماددەی ١٤٠ دانرا. لەکۆنگرەی سێیەمی ساڵی ٢٠١٠ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. هەر هەمان ساڵ بووە بە لێپرسراوی بۆردی سەندیکاکان، کە مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتیەکانی یەکێتی.

نەریمان باشتەپەیی

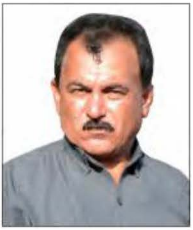

فەرماندەو پێشمەرگەی دێرین. ناوی تەواوی لوقمان هادی محەممەد عەزیز. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٤ی گوندی باشتەپە. تا پۆلی شەشی سەرەتایی خوێندووە. ساڵی ١٩٨٠ لەهەولێر پەیوەندیی بەرێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە و ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو لەقوتی هەولێر ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووە. دوای پێکهێنانی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر، قوتەکە کرایە کەرت و بووە بەشێك لەهێزەکانی تیپەکە.

ساڵی ١٩٨٤ گوازرایەوە بۆ تیپی ٩٣ی کۆیە. ساڵی ١٩٨٥ گوزرایەوە بۆ تیپی ٨٧ی قەرەچوخ و لەکەرتی ٣ پێشمەرگایەتیی کرد. ساڵی ١٩٨٦ گوێزرایەوە بۆ کەرتی ٢و کرایە فەرماندەی مەفرەزەو دواتر بووە جێگری فەرماندەی کەرتەکەو پاشان بووە فەرماندەی کەرت.

دوای شاڵاوی ئەنفالەکان لەسەر سنور لەقاسەرەش و تۆژەڵە گیرسایەوە. لە راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشداریی لەرزگارکردنی شاری رانیەدا کردو هەر لەوێ کرایە

فەرماندەی تیپی ٨٨ی شەمامکی سەر بە بەتالیۆنی ٨ی هەولێرو بەشدار بوو لەڕزگارکردنی کۆیەو دەوروبەری. دواتر بەهێزێکەوە لەقوڵی کەسنەزانەوە چووە ناو شاری هەولێرو بەشدار بوو لەهێرش کردنە سەر بارەگای دەزگای ئەمن. دوای رزگارکردنی هەولێر، بەهێزێکەوە بۆ قوشتەپە نێردراو پاشان پێشڕەویی کرد بەرەو پردێ و بەشدار بوو لەڕزگارکردنی.

لەکاتی هێرشی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر کەرکوك، لەنزیك گەڕەکی رەحیماوا بەهۆی تۆپبارانی هێزەکانی سوپای عیراقەوە بریندار بوو، بە پەلەپروزێ گەیەنرایە هەولێرو لەوێ نەشتەرگەریی بۆ کرا. پاش ئەوەی هێزەکانی رژێمی عیراق کەرکوکیان گرتەوەو بەرەو هەولێر پێشڕەوییان کرد، بەبرینداری گوێزرایەوە بۆ دیانا. دوا بەدوای ئەوەی کە هێزی پێشمەرگە لەدەربەندی کۆرێ پێشڕەویی هێزەکانی رژێمی تێکشکاندو وتووێژی نێوان بەرەی کوردستانی و رژێم دەستی پێکرد، گەڕایەوە بۆ بەتالیۆن و بارەگای لەبنەسڵاوەی دەوروبەری هەولێر دانا. لەکاتی وتووێژدا کرایە لێپرساوی لیژنەی هەماهەنگی لەهەردوو گەڕەکی نیسکان و باداوان.

هەر لەو ماوەیەدا کرایە جێگری لێپرساوی بەتالیۆنی ٨ کە بارەگاکەی لەنۆردوگای شاوەیس بوو، فەرماندەکەشی نەسرولڵا ئیلنجاغی بوو. دوا بەدوای پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کرایە بەڕێوەبەری ئاسایشی ناحیەی عەنکاوە. دوای دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی کوردستان، وەك فەرماندەی فەوج لەلیوای رۆژهەڵات دەستبەکار بوو.

لەشەڕی ناوخۆدا، کرایە جێگری فەرماندەی لیواو لەم سەروبەندەدا لەشەڕێکدا برینداربوو و پاشان لەدەستەی پارێزگاریی سەرەك وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کۆسرەت رەسوڵ عەلی کاری کرد.

لە سەردەمی ئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، بەشداریی لە ٣ی خولی سەربازیی کۆلێجی سەربازیی قەڵاچوالاندا کردو پلەی عەقیدی پێ درا. لەو ماوەیەدا بوو بەفەرماندەی هێزو پاشان فەرماندەی لەشکرو لەسەروبەندی روخانی رژێمی بەعس، بووە جێگری فەرماندەی فەرماندەیی هێزی پێشمەرگە.

ساڵی ٢٠٠٤ بەپلەی لیوا خانەنشین کراو دواتر بووە بەرپرسی نۆفیسی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینە دانەبڕاوەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەهەولێر.

نیزام ئەحمەد ڕەمەزان*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٢ی خورماتوو. ساڵی ١٩٨١ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردووەو پاش دوو ساڵ بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان. لەبەر ئازایی و لێهاتوویی، کرا بەفەرماندەی مەفرەزە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشدار بوو لەچەندەها شەڕو چالاکی.

لەکاتی شاڵاوەکانی ئەنفالدا لەگەڵ پێشمەرگە هاوڕێکانی بەرگرییەکی سەختیان کردو بڕیاریاندا کە بەهیچ شێوەیەك ناوچەکە بەجێ نەهێڵن. لە ٩ی نیسانی ١٩٨٨دا لەکاتی هێرشی سوپای عیراق بەپاڵپشتی تانك و زرێپۆش بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشاری ناوچەی قادر کەرەم، پاش گەیاندنی زیانێکی زۆر بەدوژمن و لەشەڕێکدا کە زیاتر لە ١٠ سەعاتی خایاند، شەهید بوو. سێیەم شەهیدی بنەماڵەکەیەتی.

و

واژه لشەڕ

پێکدادانێکە لەنێوان پێشمەرگەکانی کەرتی یەکی تیپی ٣٧ی شارباژێڕو هێزێکی سوپای عیراق لەگوندی واژە لەقەزای چوارتا لەکاتی ناگربڕی ساڵی ١٩٨٤ی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو حکومەتی عیراقدا.

پێکدادانەکە بەوە دەستی پێ کرد کاتێك لە٢٤ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٨٤دا هێزەکانی عیراق لەنۆردوگای زۆرەملێیی سورەقەلات هەڵیان کوتایە سەر ماڵە پێشمەرگەیەكو باوکێكو کوڕو کچێکیان دەستگیر کرد، بە بیانووی ئەوەی کەکوڕێکی ماڵەکە پێشمەرگەیەو چەکێکی سوپای بۆ ناو هێزی پێشمەرگە بردووە.

لەکاتی بردنی دەستگیرکراوەکان بۆ سلێمانی، هێزی پێشمەرگە ڕێگای سورەقەلات - سلێمانیی گرتو داوای ئازادکردنی دەستگیرکراوەکانی کرد. لەم نێوانەدا شەڕ لەنێوان پێشمەرگەو هێزەکانی سوپا ڕویداو ژمارەیەکی زۆر لەسەربازان کوژران لەوانە فەرماندەی هێزەکە. لەهێزی پێشمەرگەش عوسمان عەزیز ئەحمەد ماوەتی فەرماندەی کەرتی یەکی تیپی ٣٧ی شارباژێڕو قادر رەشید فەرماندەی مەفرەزە، شەهید بون.

دەستگیرکراوەکان ئازاد کران. بەڵام لەم سەروبەندەدا سوپا لەقەڵاچوالانو سورەقەلاتەوە هێزی ناردو پێکدادانی گەورەتر ڕویداو دوو پێشمەرگەی تر بەناوی محێدین عەبدوڵلا خەڵکی گوندی گرگاشێ لە تیپی ٤٧ی پیرەمەگرونو مەحمود عەبدوڵلا خەڵکی ماوەت لەتیپی ٣٧ی شارباژێڕ، شەهید بون.

هەر دوا بەدوای ئەم پێکدادانە، هێزێکی گەورەی سوپا پەلاماری گوندی واژەی دا کەبارەگای کەرتەکەی لێ بوو، شەڕێکی قورس لەوێ ڕویدا. لەم سەروبەندەدا هێزێکی پێشمەرگە بەفەرماندەیی عومەر قادر گوڵەباخو هێزێکی تری پێشمەرگە بەفەرماندەیی بەکر بەردەزەرد فریای پێشمەرگەکانی کەرتەکە کەوتنو لەبەندەنی واژە پاش شەڕێکی سێ سەعاتی، هێزەکانی سوپایان تێکشکاندو زیانی کوژرانی ئەفسەرێكو دەیان سەربازیان لێدا. لەم پێکدادانەدا هێزی پێشمەرگە دوو شەهیدی بەناوی لوقمان رەشید رەسولو عوسمان محەمەد عەلی شانەخسەییو ٤ بریندارى هەبوو.

وریا رەشید*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣ی گوندی قەڵا لەناوچەی سەنگاو. ناسراو بە وریای شێخ رەشید. ساڵی ١٩٧٦ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە و لە ٣١ی ئابی ١٩٨١ بووە بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٥ی قەرەداغ. دواتر کراوە بەفەرماندەی مەفرەزە لەکەرتی بازیان. ساڵی ١٩٨٤دوای شەهیدبوونی مامە ریشە کرا بەفەرماندەی کەرتەکەی.

بەشداریی زۆر شەڕو چالاکیی پێشمەرگانەی کردووە لەوانە گرتنی یەکەم ڕەبایە لەکوردستان بەفەرماندەیی حەمەرەش لەساڵی ١٩٨١، شارۆچکەی سەنگاو بۆ جاری دووەم، ڕەبایەکانی ئەقێ حاجی و قەرەهەنجیر. هەروەها ڕۆڵێکی کارای لەچەندین شەڕدا هەبوو لەوانە زینانەی گەرمیان کە تێیدا بریندار بوو، شارباژێڕ (١٩٨١)، ژاڵەی دەربەند، جەوەڵ بۆز- قەرە حەسەن، کونەکۆتر (١٩٨٥)، هەکز (١٩٨٥)، قەرەتامور، گوشتقوت، قەرەداغ، هەروەها بەشدار بوو لەداستانی قەیوان- ماوەت کە تێیدا لە ٢٢ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٦دا لەلوتکەی چیای حەسەن بەگ شەهید کرا.

وەرتێ (شەڕ)

پێکدادانێکە لە ١٠ی نازاری ١٩٧٧ لەگوندی وەرتێ لەچۆمان لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراقدا. لەهێزەکەی دوژمن ١٠ سەرباز کوژران و بریندار بوون. لەپێشمەرگەش حاجی مستەفا مەلا شەهید کرا.

وەرتێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزەکانی تیپی ٧٨ی کاروخ بەفەرماندەیی رەحمان سەیدەو هێزی پشتگیری و مەفرەزەیەکی حزبی سۆسیالیستی کوردستان لە لایەك و نێوان هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەگوندی وەرتێ لەرۆژانی ٢٥و ٢٦ی نایاری ساڵی١٩٨٨لە لایەکی ترەوە.
هێزێکی گەورەی سوپای عیراق لەدۆڵی خانەقاو پردی حافزو دۆڵی شاورێ بەمەبەستی هێرش کردنە سەر سنوری تیپی ٧٨ی کاروخ کۆکرابۆوە. بۆ بەرپەرچدانەوەی هێرشەکە، هێزی پێشمەرگە بەمجۆرە بەسەر بەرەی شەڕدا دابەش بوو:
کەرتی یەکی تیپی ٧٨ی کاروخ بەفەرماندەیی رەسوڵ قەندە بۆ سەری جاوەڵ و دێزیلە دانرا کە دەڕوانە سەر دۆڵی خانەقاو رێگای گشتیی وەرتێ- دۆڵی خانەقا، لەگەڵ دوو مەفرەزەی هێزی پشتگیری بەسەرپەرشتیی حەسەن عوسمان و عومەر حەسەن و مەفرەزەیەکی حزبی سۆسیالیستی کوردستان.
کەرتی ٢ی تیپی ٧٨ی کاروخ بەفەرماندەیی کاکە شێخ و کەرتی ٤ی هەمان تیپ بەفەرماندەیی مەلا مەحمود لەزنجیرە چیاکانی دەربێی دانران. لەگەڵ مەفرەزەیەکی هێزی پشتگیری بەسەرپەرشتیی حەسەن حسێن. کەرتی ٣ی هەمان تیپ بەفەرماندەیی رەحمان حاجی خدر لەزێنوی ئەستێرۆکان و زێنوی وەرتێ دانران کە دەڕوانە سەر دۆڵەڕەقەو شاورێ.
کەرتی ٥ی هەمان تیپ بەفەرماندەیی سەلاح دیلمانی لەسنوری دەرگەڵەو کەلێتە دانران. کەرتی ٦یش بەفەرماندەیی عەبدوڵڵا تەها دۆڵەڕەقی و چەند مەفرەزەیەکی هێزی پشتگیری هەندێ شوێنی تریان پێ سپێردرا.
لە ٢٤ی مانگی نایاردا دوو فڕۆکەی جەنگی بەچەکی کیمیایی گوندی وەرتێیان بۆردومان کرد. بەرەبەیانی رۆژی پاشتر هێزەکانی سوپای عیراق بەپشتیوانیی تانك و زرێپۆش و تۆپی دورهاوێژو ژمارەیەکی زۆری جاش هێرشیان کردە سەر هەموو قۆڵەکان. هێزەکانی عیراق لەو هێرشەدا تەنها لەقۆڵی دەربێی کەمێك پێشڕەویان کرد. لەهەموو قۆڵەکانی تر شکان و لەقۆڵی دەرگەڵە- کەلێتە ژمارەیەك سەربازیشیان لێ بەدیل گیرا.
دوای رێکخستنەوەو سازدانی هێزەکانیان، لە ٢٦ی نایاردا هێزەکانی عیراق هێرشێکی تریان دەست پێکرد. پاش شەڕێکی سەخت، هێزی پێشمەرگەو هێزی پشتگیری هێزەکانی عیراقیان راوناو دەستیان بەسەر چەندین پارچە چەکدا گرت. لەم شەڕەدا دوو پێشمەرگە شەهید بوون. یەکێکیان دلێر عەبدوڵڵا تەها دۆڵەڕەقییەو ئەوی تر کادیرێکی حزبی سۆسیالیستی کوردستانە.
لەم سەروبەندەدا بۆ خۆپاراستن لە هێرشی کیمیایی، هێزی پێشمەرگە پاشەکشەیەکی تاکتیکی بۆ زنجیرە چیاکانی هەڵەمرنەو گەروو مەنجەڵ و چیای کاروخ کرد. لەوێ سەرلەنوێ هێزەکان دابەش کران و بەرنیەك بۆ بەرپەرچدانەوەی هەر هێرشێکی تری دوژمن ساز کرا.

وەڕاز (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان کەرتی یەکی تیپی ٣٧ی شارباژێڕ بەفەرماندەیی محەمەد حاجی سەعید چوارتایی و مەفرەزەیەکی تیپی ٥١ی گەرمیان و نێوان هێزێکی بەربڵاوی سوپاو جاش لە١٥ی نازاری ساڵی ١٩٨٦ لەچیای وەڕاز لەناوچەی شارباژێڕ.
پێش شەڕەکە هێزەکانی عیراق بەمەبەستی هێرش کردنە سەر سنوری تیپی ٣٧ی شارباژێڕ، لەسورەقەڵاتو خێوەتەو کێلێ کۆ کرابونەوە. بۆ ماوەی شەش رۆژ پێش دەستپێکردنی هێرشەکە، هێزەکانی عیراق گوندەکانی ناوچەکەیان تۆپباران کردو بەهۆی ئەمەوە دانیشتوانی گوندە تۆپبارانکراوەکان ناوچەکەیان بەجێ هێشتو ئاوارە بون.
پاش ئەوەی زانیاری گەیشت کەهێزەکانی عیراق بەنیازی هێرش کردنە سەر گوندی وەڕازن کەبارەگای کەرتی یەکی تیپی ٣٧ی شارباژێڕی لێ بوو، پانزە پێشمەرگەی سەر بەتیپی ٥١ی گەرمیان کەلەو کاتەدا لەشارباژێڕ بون لەبارەگای تیپی ٣٧ی شارباژێڕەوە نێردرانە گوندی وەڕازو بەم پێیە ژمارەی پێشمەرگەکان گەیشتە ٤١ پێشمەرگە.
هەر ئەو شەوە، پێشمەرگە لەسەر چیای وەڕاز بۆسەی دانا

بەڵام زۆری نەبرد دوژمن بەخەستی کەوتە تۆپباران کردنی چیاکەو لەناکامدا پێشمەرگەیەك لەوێ شەهید بوو.

بۆ بەیانی، لەکاتێکدا دنیا تازە خەریك بوو روناك دەبۆوە، هێزەکانی عیراق لەسێ قۆڵەوە هێرشیان کردە سەر چیای وەراز: قۆڵی یەکەم لەسورەقەڵاتەوە بەشەقامی سەرەکیدا بەپاڵپشتی چەند تانکێك، قۆڵی دووەم: لەخێوەتەوەو قۆڵی سێیەم لەشیوەکونرەوە بەپاڵپشتی جاشەکان.

پاش ئەوەی پێشمەرگەکانی ناو گوند چونە سەر چیاکەو دامەزران، هێرشی دوژمن لەسەعات ٦:٣٠ دەستی پێ کردو لەگەڵ تێکشکاندنی هەر هێرشێکدا، دوژمن لەقەڵاچوالانو تلیو سورەقەڵاتەوە تۆپبارانی سەنگەرەکانی پێشمەرگەی دەکرد. چوار هەلیکۆپتەری جەنگیش بەسەر چیاکەدا دەسورانەوەو سەنگەرەکانی پێشمەرگەیان موشەکباران دەکرد.

هێزەکانی عیراق هیچ دەرفەتێکیان بۆ ئەوە نەهێشتبۆوە کەهێزی یارمەتیدەر بۆ پێشمەرگەکانی چیای وەراز بچن چونکە پێشمەرگەکان لای کورەداوێیان لێ گیرا بوو کەبارەگای تیپی ٣٧ی شارباژێری لێ بوو، جادە قیرەکەی واژەش هێزەکانی عیراقی لێ بوو.

کێشەکە لەوەدا بوو کەهێزەکەی پێشمەرگە زۆر کەم فیشەکی پێ مابوو، بۆیە وا دانرا کەهێزەکە بۆ ناو گوند بکشێتەوەو لەوێوە بچن بۆ چەمی قوتابیان. لەکاتی کشانەوەدا زۆربەی پێشمەرگەکان کەوتنە بەر دەستڕێژو بریندار بون بەڵام توانرا رنگایەك بۆ دەربازبون بدۆزرێتەوە. شەڕەکە ماوەی شەش سەعاتی خایاند.

لەم شەڕەدا هێزەکانی عیراق ٦٥ کوژراوو ٧٠ برینداریان هەبوو. هێزی پێشمەرگە ٣ شەهیدی هەبوو، یەکێکیان لەتیپی ٣٧ی شارباژێرو دووانیان لەتیپی ٥١ی گەرمیان بون. شەهیدەکان بریتین لەهیوا حاجی عەبدوڵڵا گرگاشی، فایق گەرمێنیو مەلا رەحیم.

دوای کشانەوەی هێزی پێشمەرگە، هێزەکانی عیراق چونە ناو گوندەکەو هەمور خانووەکانیان تەقاندەوە. لەو پێشمەرگانەی بەشدارییان لەم شەڕەدا کردووە: عەبدوڵڵا غەفور محەممەد، جەمال گرگاشیو جەلال ماوەتی.

وشکەرۆ لشەڕا

شەڕێکە لەنێوان دەستەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی پارێزگاری و سەنگەری سەربازەکانی سوپای عیراق لەگوندی وشکەرۆ لەقەڵادزێ لە ٩ی ئابی ١٩٧٨. لەناکامدا ١٣ سەربازو ١ نەفەر کوژران و ٢ بیلدۆزەر تێك شکێنران.

وەسفیە بەنی وەیس

ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٣ی گەڕەکی مەزرەعەی شاری خانەقین. لەخێزانێکی نیشتمانپەروەری زەحمەتکێشە. دەرچووی ساڵی ١٩٧٥ی بەشی کوردیی کۆلێجی ئادابی زانکۆی سلێمانی. هەر لەو قۆناغەی خوێندندا پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووە.

ساڵی ١٩٧٤ دوای ئەوەی کە سێ برای پەیوەندییان بەشۆڕشەوە کرد، دەزگا ئەمنییەکان لە خانەقین هەڵیان کوتایە سەر ماڵیان، دایك و باوکیان بۆ باشوری عیراق دورخستەوە، دەستیان بەسەر خانووەکەیاندا گرت و هەمور کەلوپەلەکانیان هەڕاج کرد.

ساڵی ١٩٧٦ بەمامۆستا لەکەلار دامەزرا، بەڵام لەسەر بڕیاری رنکخستن خۆی بۆ تاسڵوجە گواستەوە کە رژێمی عیراق ئۆردوگای بۆ کوردە دورخراوەکانی باشوورو ناوەڕاستی عیراق لێ دروست کردبوو. ئەوانە رێیان پێدرابوو بگەڕێنەوە بۆ کوردستان بەڵام ئۆردوگای تاسڵوجەیان وەك شوێنی نیشتەجێبون بۆ دیاری کردبون، بەمجۆرە جگە لەئەرکی وەك مامۆستا، ئەرکی رنکخستنیشی لەتاسڵوجە بەڕێوە برد.

ساڵی ١٩٧٧ پاش دامەزراندنی رنکخراوی لەیلا قاسم بۆ رنکخستنی ژنان، لێپرسراوێتیی سەرپەرشتی کردنی یەکێ لە دوو بەشەکەی ئەم رنکخراوەی پێ سپێردرا. هەر ئەو ساڵە چالاکییەکانی خۆی بۆ بەغدا گواستەوەو پەیوەندیی بەجوامێر سیامێرەوە کرد. لەسەروبەندی پێکهێنانی رنکخراوی «هەڵۆی سور» کە رنکخراوێکە ئەرکەکەی گواستنەوەی شەڕ بوو بۆ ناو ماڵی دوژمن لەبەغدا، رۆڵێکی دیاری

لەجێبەجێکردنی ئەرکە لۆجستیکیەکانی وەك گواستنەوەی چەك و نامە لەسلێمانییەوە بۆ بەغدا گێڕا.

ساڵی ١٩٧٨ لەکاتێکدا ئیمام خومەینی لەنەجەفەوە دەستی بەجموجوڵ لەدژی ڕژێمی شای ئێران کردبوو، دوو نامەی سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی گەیاندە دەست ئایەتوڵڵا خوئیی مەرجەعی شیعە لەکەربەلاو ئیمام خومەینی لەنەجەف. لەو نامەیەدا کە بۆ ئیمام خومەینی نووسیبوو، تاڵەبانی ئامادەیی یەکێتی بۆ هەموو هاوکارییەك دەربڕی بوو. تەنانەت ئامادەیی ئەوەشی دەربڕی بوو کە ئەگەر ئیمام خومەینی بیەوێ خاکی عێراق بەجێ بهێڵێ و بگەڕێتەوە ئێران بۆ ڕابەرایەتی کردنی خەبات لە دژی شای ئێران ئەوا یەکێتی دەتوانێ بیگەیەنێتە شاری سەردەشت لەئێران.

ساڵی ١٩٨٢ یەکەم ژن بوو لەرێکخستنی شارەکانەوە بەشداری لەیەکەمین کۆنفرەنسی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لەگوندی بالیسان بکا. ساڵی ١٩٨٦ لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە فەرمانی گرتنی بۆ دەرچوو، بۆیە رووی کردە شاخ و هاوشانی هاوسەرەکەی، عەلی شامار، ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

لەکاتی دەستپێکردنی شاڵاوی ئەنفالەکان بۆ سەر دۆڵی جافەتی و ناوچەی مەرگە، ماوەیەك لەناو شاری سلێمانی خۆی حەشار داو دواتر پەیوەندیی بەهاوسەرەکەیەوە کرد و لەگوندی کانی دینار گیرسایەوە. دوای دامەزراندنی یەکێتیی ژنانی کوردستان لەسەقز لەساڵی ١٩٨٩، لەو رێکخراوە کاری کردو لەیەکەم ژمارەی گۆڤاری «تەوار»ی ئۆرگانی رێکخراوەکە بەناوی خوازراو بابەتی بڵاو کردەوە.

لەکاتی کۆڕەوە مەزنەکەی ساڵی ١٩٩١، رۆڵی دیاری هەبوو لەکۆکردنەوەی کۆمەك بۆ ئاوارەکانی سەرسنوورو ناو ئێران. هەر ئەو ساڵە گەڕایەوە بۆ گەرمیان و بووە ئەندام لەمەڵبەندی کەرکوك. لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٩٣-٢٠٠٣دا لێپرسراوەتیی لقی کەرکوکی یەکێتیی ژنانی کوردستانی گرتە ئەستۆو ماوەیەکیش کارگێڕی مەڵبەندی گەرمیان بوو. ساڵی ٢٠٠٣ بەجێگری لێپرسراوی مەڵبەندی خانەقین هەڵبژێردرا.

ساڵی ٢٠١٠ لەسێیەمین کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسلێمانی، بەئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێردراو هەر ئەو ساڵە، دوای پێکهێنانی مەکتەبی شەهیدان کرایە یەکەم لێپرسراوی ئەم مەکتەبە.

وەسمان لەکە (شەڕ)

شەڕێکە لە٢٧ی نیسانی ساڵی ١٩٨٧ هێزی پێشمەرگە لەگوندی وەسمان لەکەی ناوچەی قەرە حەسەن لەپارێزگای کەرکوك لەدژی هێزێکی گەورەی سوپای عێراق بەڕێوەی بردووە.

هێزی پێشمەرگە لەهێزی هاوبەشی کەرتی ٤ی جەباریی سەر بەتیپی ٥٧ی سەگرمە بەفەرماندەیی سەمەد گلیو مەفرەزەیەکی پارتی کۆمۆنیستی عێراق بەفەرماندەیی هاوڕێ برواو مەفرەزەیەکی هێزی پشتگیریی گوندی خاڵە بازیانی بەفەرماندەیی وەستا برایم پێکهاتبوو، پاشان لەکاتی شەڕەکەدا هێزی تر چووە پاڵ هێزی پێشمەرگەوە.

ئامانجی هێرشەکەی هێزەکانی عێراق، روخاندنو کاول کردنی گوندی وەسمان لەکە بوو. هێزەکە بەپاڵپشتی تانكو زرێپۆشو هەلیکۆپتەری جەنگیو فڕۆکەی پیلاتۆزو فەوجی سوكو چەند گروپێکی میلیشیاکانی جەیشی شەعبی هێرشی کردە سەر گوندەکە.

لەگەڵ گەیشتنی هەواڵی بەڕێ کەوتنی هێزەکانی عێراق بەرەو گوندی وەسمان لەکە، هێزی پێشمەرگە لەناو گوندو دەوروبەری سەنگەری لێداو تا هێزەکانی دوژمن نەچونە ناو گوند تەقەیان لێ نەکرا. بۆیە هەر لەیەکەم دەسترێژی گوللەدا، ژمارەیەکی زۆری سەرباز کوژرانو چەندین پارچە چەك کەوتە دەست پێشمەرگە.

هێزەکانی عێراق گوندەکەیان دایە بەر هاوەن. تا سەعات ١٣ هەموو هێرشەکانی دوژمن بۆ سەر گوندەکە تێك شکان بەڵام فشاری دوژمن لەسەر پێشمەرگە زۆر زیاد کرد. لەدوای سەعات ١٣ وردە وردە هێزی تر بەفریای پێشمەرگەکانی ناو گوند چوون. مەفرەزەیەکی سەیاح نوەمرە گەدەییو هێزی پشتگیریی ناوچەی جەباری خۆیان گەیاندە گوندەکەو بونە مایەی بەهێزکردنی گیانی بەرگری. وردە وردە شەڕەکە دەوروبەری گوندی تەنییەوەو هێزەکانی دوژمن هەستیان بەوە کرد کە کەوتونەتە تەپکەوە، لەترسی گەمارۆدان لەسەعات ١٥ەوە دەستیان بەکشانەوەیەکی خێرا بەرەو لەیلان کرد.

لەڕێگای پاشەکشەیاندا، هێزە کشاوەکان لەنزیك گوندی شوانە کەوتنە بۆسەی هێزی پشتگیریی گوندەکانی خاڵە بازیانیو حسێن ئیسلامو شێخ جێرییەوەو ژمارەیەکیان لێ کوژرا.

لەم شەڕەدا هێزەکانی عیراق ٣٨ سەربازیان لێ کوژرار زرێپۆشێکو چەند ئوتومبیلێکیان لەکار خرا. لەهێزی پێشمەرگە هاوڕێ برِوا، لێپرساوی ناوچەی کەرکوکی پارتی کۆمۆنیستی عیراق شەهید بوو، چوار پێشمەرگەش بریندار بون.

ناوێ هەندێ لەو پێشمەرگانەی کە لەم شەڕەدا بەشدار بون: کەریم باشبلاخی، کامیل ژالەیی، خالد خالە بازیانی، ئەحمەد خالە بازیانی، سەید عەلی جەباری، شێرزاد موەفەری.

وەلزێ لشەڕ

شەڕێکی دە سەعاتییە لەنێوان پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ١٧ی کانونی یەکەمی ١٩٧٦دا هێرشێکی فراوانی کردبووە سەر دۆڵی باڵەیان لەناوچەی چۆمان بۆ راگوێزانی دێهاتەکان. پێشمەرگەکان لەنزیک گوندی وەلزێ لێی هاتنە دەست و پاش رووبەڕووبوونەوەیەکی سەخت، هێزەکە بەشکاوی گەڕایەوە بۆ سەربازگەی چۆمان.

دوژمن ٧٠ سەربازو ئەفەری لێ کوژرا، لاشەی ٣٤ سەرباز لەشەڕگە بەجێما لەوانە لاشەی سێ ئەفسەر. نزیکەی پەنجا سەرباز بریندار بوون. ٣ سەربازیش بەدیل گیران کە دواتر ئازاد کران. لەم شەڕەدا ٤١ تفەنگ و تۆپێکی هاوەن و دەزگایەکی بێتەل و هەندێ کەلوپەل دەستیان بەسەردا گیرا.

هەر ئەو رۆژە، هێزەکانی سوپای عیراق دوو هێرشی تریان بۆ گواستنەوەی لاشەی کوژراوەکانیان کرد. بەڵام لەهەردووکیاندا شکان. دواتر نامە بۆ فەرماندەی لیوای سەربازگەی قەسرێ نوسرا تاکو بەیارمەتیی دانیشتوانی ناوچەکە بچن لاشەی کوژراوەکانیان بیەنەوە.

بۆ رۆژی دواتر، هێزەکانی سوپا کە وایان نیشاندا بوو بۆ کۆکردنەوەی لاشەی کوژراوەکانیان دەچن بۆ ناوچەکە، هێرشێکی بەرباڵاویان کردە سەر سەنگەرەکانی پێشمەرگە. پاش شەڕێکی سەخت، دوژمن ٣٥ سەربازی دیکەی لێ کوژراو ٢٠ سەربازی تری لێ بریندار بوو.

لاشەی کوژراوەکان بەخەڵکی ناوچەکەدا بۆ سەربازگەی قەسرێ نێردرانەوە.

وەلزێ لشەڕ

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی بەرباڵاوی سوپای عیراق لەماوەی نێوان ٢٧- ٣٠ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٦ لەناوچەی دۆڵی باڵەیان. هێزەکانی عیراق پەلاماری گوندی وەلزێ و بەردەڕەشان و دەروکی وەلاشییان دا بەو مەبەستەی کە هەردوو گوندی وەلزێ و وەلاشی بگرن.

هێزی پێشمەرگە بەرەیەکی دوورو درێژی پێك هێنا بوو کە لەوەلزێ و شێخ ناسرو سەرێلەوە تا کوێستانی میرگانێ درێژ بێوەو بەسەر دوو قۆڵدا دابەش کرابوو. یەکێکیان قادر خەبات سەرپەرشتیی دەکردو ئەوی تر مەحمود سەیدە. هێزەکانی عیراق سێ هێرشی بەرباڵاویان لە ٢٧و ٢٨و ٢٩ی کانونی یەکەمدا کردو هیچ ئامانجێکیان بەدەست نەهێناو ژمارەیەکی زۆر کوژراوو برینداریان لێ کەوت. لە ٣٠ی تشرینی دووەمدا هێزەکانی عیراق هێرشی چوارەمیان کردو لەوێش تێك شکان و هێزی پێشمەرگە هێرشی چەواشەی دەست پێکردو لەناوچەکە دەرپەڕاندن.

ئەم شەڕە یەکەم شەڕی بەرەیی بوو لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزی سوپای عیراق لەشۆڕشی نوێداو ژمارەیەکی زۆری هاووڵاتییانی ناوچەکە بەشدارییان تێدا کردو رۆڵێکی بەرچاویان لەتێکشکاندنی هێزەکانی عیراقدا گێڕا. تا چوار مانگ لەم شەڕە، هێزەکانی عیراق هەر بەردەوام بوون لەسەر سوکە هێرش کردن و پەلاماردانی ناوچەکە، بەڵام نەك بەئەندازەی شەڕی چوار رۆژەکە.

وەلزێ- قەسرێ لشەڕ

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٧ی باڵەك و هێزێکی سوپای عیراق لەسەر رێگای نێوان وەلزێ- قەسرێ لەناوچەی چۆمان لە ٢٤ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا چەند سەربازێك و یاریدەدەری فەرماندەی هێزەکانی قەسرێ کوژران و چەند سەربازێکیش بریندار بوون.

وەلەسمت لشەڕ

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ١و هێزێکی سوپای عیراقدا لە گوندی وەلەسمت لەناوچەی شارەزوور لە ٢٩ی ئەیلولی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٨ سەرباز کوژران و یەك ئۆتۆمبێل تێکشکێنرا.

هـ

هاوار جەلال مەجید*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٥ی رانیە. خوێندنی سەرەتایی تا پۆلی پێنج لەرانیەو پۆلی شەشی سەرەتایی و یەك و دووی ناوەندیی لەسلێمانی تەواوکردوە. پاشان پۆلی سێی ناوەندی و چوارو پێنجی ئامادەیی لەرانیە تەواو کرد و ساڵی ١٩٧٦ لەکاتێکدا کە لە پۆلی شەشەمی ئامادەیی بوو، خوێندنی بۆ سلێمانی گواستەوە.

ساڵی ١٩٧٣ پەیوەندیی بەیەکێتیی قوتابیانەوە کردو پاش هەڵایسانی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق لەساڵی ١٩٧٤، بوو بەپێشمەرگە. پاش هەرەس هێنانی شۆڕش گەڕایەوە بۆ رانیەو پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٧٦ پاش ئەوەی کەخەلیلی برای پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد، دەزگا ئەمنییەکان هەڵیان کوتایە سەر ماڵیان و باوکیان گرت، خۆی و دایکی و برایەکی ناچار بوون خۆیان بشارنەوە.

ساڵی ١٩٧٧ لەکاتی چوونی مەفرەزەیەکی ئەمن بۆ خوێندنگەکەی لەسلێمانی بۆ گرتنی، فریای دەربازبوون کەوت و دواتر خۆی گەیاندە هێزی پێشمەرگەو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد. لەساڵانی ١٩٧٧و ١٩٧٨ وەك کادیری رێکخستن چالاکیی نواندو سەرپەرشتیی رێکخستنەکانی قەڵادزێ و رانیەو سەنگەسەری کردو لەهێزی پێشمەرگەش کرایە فەرماندەی مەفرەزە. ساڵی ١٩٧٩، سەرباری ئەرکەکانی وەك کادیری رێکخستن و فەرماندەی مەفرەزە، بۆ چەند مانگێك لێپرساوەتیی گومرگی شێنێی پێ سپێردرا.

هەر ئەو ساڵە نێردرا بۆ سنوری لقی کەرکوك و ٦ مانگ لەوێ کاری رێکخستنی کردو پاشان گوێزرایەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی. لەو ماوەیەدا بەشداریی چەندین شەڕی لەگەرمیان و خۆشناوەتی و دەشتی بەستەستێن کرد. ساڵی دواتر کرایە فەرماندەی کەرتی قەڵاتوکان لەهەرێمی پارێزگاری. لەراپەڕینی ساڵی ١٩٨٢ی قەڵادزێ، رۆڵێکی زۆر کارای لەرێکخستنی خۆپیشاندان‌دا گێڕا.

لە ١٠ی تەموزی ١٩٨٢دا لەبەستەستێن لەشەڕێکدا لەگەڵ جاشەکان شەهید کرا.

هاوار (کەرت)

کەرتی ٣ی هەرێمی یەکی هەورامان. ساڵی ١٩٧٦ وەك مەفرەزە پێك هات و پاش ئەوەی کە ژمارەی پێشمەرگەکانی زیادی کرد، مەفرەزەی تری لێ پێك هات. ساڵی ١٩٧٧ دوای پێکهێنانی هەرێمی پێنجوێن و هەورامان کە دواتر بوو بەهەرێمی یەکی هەورامان، مەفرەزەکان لەچوارچێوەی کەرتێك کۆکرانەوە، کەرتەکە ناونرا کەرتی ٣و خرایە سەر هەرێمەکە.

پاش ئەوەی لە ١٩ی نیسانی ١٩٧٨ لەشەڕی سورێن لەشارەزوور، یەکێ لەفەرماندەی مەفرەزەکانی ئەو کەرتە کە یونس محەمەد عەلی ناسراو بە هاوار شەهید بوو، کەرتەکە ناونرا کەرتی هاوار.

هاوپەیمانی (ڕۆژنامە)

HAWPEYMANI

هاوپەیمانی

ژمارە: (٢٢) شەممە ١٩٩٩/١/٣٠

ڕۆژنامەیەکی سیاسی ڕوناکبیرییە دەستەی کارگێڕی هاوپەیمانی دیموکراتی کوردستان دەری دەکات

لەیاداشتێکدا بۆ سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان

پارێزگاری کەرکوك ناڕەزایی دەردەبڕێ

ئۆلبرایت لە گەشتێکدا بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

ڕۆژنامەیەکی سیاسیی روناکبیرییە دەستەی کارگێڕی هاوپەیمانیی دیموکراتی کوردستان مانگانە لەسلێمانی دەری کردووە. ئەم ڕۆژنامەیە گوزارشتی لەڕاو بۆچونی هاوپەیمانیی دیموکراتی کوردستان کردووە کەبەرەیەکی سیاسییە لە٦ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٩٦ لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، حزبی سۆسیالیستی کوردستان، حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان، بزوتنەوەی دیموکراسیخوازانو پارتی پارێزگارانی کوردستان پێك هاتبوو.

ئەم ڕۆژنامەیە ٣٩ ژمارەی لێ دەرچووە، یەکەم ژمارەی لە٢٠ی ئایاری ساڵی ١٩٩٧ دەرچووەو دوا ژمارەی لە ئەیلولی ساڵی ٢٠٠٠ دەرچووە. خاوەنی ئیمتیازەکەی چەتۆ حەوێزییە. دوو سەرنوسەری هەبووە، لەژمارە یەکەوە تا ژمارە ١٣، لەماوەی نێوان ئایاری ساڵی ١٩٩٧و نیسانی ساڵی ١٩٩٨، شازاد ئەنوەر سەرنوسەر بووە، لەژمارە ١٤ وە تا ژمارە ٣٩، لەماوەی نێوان ئایاری ساڵی ١٩٩٨و ئەیلولی ساڵی ٢٠٠٠ سەرنوسەرەکەی فەرید ئەسەسەرد بووە. جگە لەدوا ژمارە کە بە چوار لاپەڕە دەرچووە، هەموو ژمارەکانی تر بە٨ لاپەڕە دەرچون.

ئەم ڕۆژنامەیە دوای ڕۆژنامەی «بەرەی کوردستانی»، دووەم ڕۆژنامەی سیاسییە کەگوزارشتی لەڕاو بۆچونی بەرەیەکی سیاسیی کوردی کردبێ. هەلومەرجی ڕوداوەکانی ٣١ی ئابی ساڵی ١٩٩٦ کەتێیدا هێزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانو هێزەکانی عیراق پێکەوە هێرشیان کردە سەر هەولێرو گرتیان، ڕەنگدانەوەی دیاری لەسەر سیاسەتی ڕۆژنامەکە هەیە.

ڕۆژنامەکە سەرکەوتوو بوو لەدیکۆمێنت کردنی هەموو ئەو شتانەی کەپەیوەندییان بەهاوپەیمانیی دیموکراتی کوردستانەوە هەبومو هەواڵو هەڵوێستی لایەنە پێکهێنەرەکانی بڵاوکردۆتەوەو ڕۆڵێکی بەرچاوی لەچەسپاندنی گیانی تەبایی لەنێوانیاندا گێڕاوە. لەبواری ڕۆشنبیریشدا چەردەیەك چاوپێکەوتنو دیداری جێ سەرنجی بڵاو کردۆتەوەو تەوەرێکیشی دەربارەی پرسی مەدەنیەت ساز کردوە کە بەزنجیرە بڵاوکراوەتەوەو چەند ڕۆشنبیرێکی دیار بەشدارییان تێدا کردووە وەك عەبدولڕەحمان سدیق، ئازاد جندیانی، سەباح بەرزنجی، بەهادین نوریو ئاسك ئەحمەد.

ژمارەیەکی زۆری ڕۆژنامەوانانو نوسەران بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە لەوانە (جگە لەهەردوو سەرنوسەرەکە): سەردار عەبدولکەریم عەبدوڵڵا، ستران عەبدوڵڵا، گۆران جەلال، کاوە محەمەد، مەلا بەختیار، سلێمان عەبدوڵڵا یونس، هەمزە گوڵانی، محەمەد کەریم، ڕامیار مەحمود، فریاد ڕەواندزی، نەجم عەبدوڵڵا محەمەد، ئازاد سدیق محەمەد، ئەهرۆ هەینی، یاسین قادر بەرزنجی، لاوەند ئەورزاد، حەسەن یاسین، محەمەد ڕەنجاو، خەلیل عەبدوڵڵا، بەهادین نوری، ماکۆك شێخ محەمەد، ئەوزاد عەلی ئەحمەد، دکتۆر ئالان دەروێش، سەرتیپ جەوهەر، شێرزاد هەینی، ئارام عەلی عەزیز، کەژاڵ ئەحمەد، عەبدوڵڵا قەرەداغی، ئەرسەلان حەسەن، دکتۆر کەیوان ئازاد ئەنوەر.

هۆره (گۆڤار)

گۆڤارێکی تایبەت بە مۆسیقایە. کۆمیتەی شاخی یەکێتیی هونەرمەندانی کوردستان دەری کردووە، بەزۆری ئەندامەکانی تیپی مۆسیقای شەهید کارزان سەرپەرشتییان کردووە. چوار ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەکانونی یەکەمی ١٩٨٥ دەرچووە، ٨٤ لاپەڕەیە، قەبارەی ٢٢ بە ١٦ سانتیمەترە. ژمارە ٢ لەمانگی نابی ساڵی ١٩٨٧ بە ١٤٨ لاپەڕەو بەقەبارەی ١٦ بە ٢٠سم دەرچووە. هەردوو ژمارە لەبەرگەڵوو دەرچوون و لەچاپخانەی برایم عەزۆ چاپ کراون.

بەڵام ژمارە ٣-٤ کە جمکە ژمارەیە لەشاری سەقز دەرچووە، ئەویش لەپایزی ساڵی ١٩٩٠ بە ٢٣٧ لاپەڕەو بەقەبارەی ١٤ بە ٢٠سم. لەباری چاپ و دیزایندا ئەم گۆڤارە بە بەراورد لەگەڵ چاپەمەنییەکانی تری سەردەمی شۆڕش یەکێکە لەگۆڤارە پێشکەوتووەکان. دەستەی نوسەرانی لە دلێر ئیبراهیم و شوان کابان پێکهاتووە و سەرپەرشتیاری هونەریی سیار بامەرنییە.

هۆمەر قەوم (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان مەفرەزەیەک لەپێشمەرگەکانی هەرێمی ٤ی جافایەتی و بۆسەیەکی سوپای عیراق لەنزیک گوندی هۆمەرقەوم لە ناوچەی سورداش لە ٤ی کانونی دووەمی ١٩٧٨. لەئاکامدا ١٠ سەرباز کوژران.

هەرتەل (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی گەورەی سوپای عیراق کە لە ١٦ی کانونی دووەمی ١٩٧٧ هێرشی هێنابووە سەر گوندی هەرتەل لەناوچەی ڕانیە بەمەبەستی ڕاگواستنی خەڵکی گوندەکە. پێشمەرگەکان لەهێزەکەیان دا. شەڕ دوو سەعاتی خایاندو دوژمن بەشکاوی گەڕایەوە.

هەرێم

یەکەیەکی جوگرافییە، سنوری بەپێی پێداویستیی شەڕی پێشمەرگانە دیاری کراوە. لەئەیلولی ١٩٧٧ بۆ یەکەم جار داهێنرا. تا ئەو کاتە، پەیڕەوی ناوخۆی دەستە چەکدارەکان کە لیژنەی سەرکردایەتیی دەستە چەکدارەکان لەحوزەیرانی ١٩٧٦ دایڕنابوو، کاروباری پێشمەرگایەتیی ڕێکدەخست. لەو پەیڕەوەدا هیچ پێوەرێکی جوگرافی بۆ دیاریکردنی قەڵەمڕەوی هەڵسوڕانی دەستە چەکدارەکان دیاری نەکرابوو.

لەکۆبوونەوەی برادۆست کە یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە، کوردستان کرا بە هەشت هەرێمی پێشمەرگایەتی و هەر هەرێمێک فەرماندەو جێگرێکی بۆ دانرا. هەرێمەکان بریتی بوون لەهەرێمی بادینان بەفەرماندەیی حسێن بابە شێخ، هەرێمی پێنجوێن و هەورامان بەفەرماندەیی تایەر عەلی والی، هەرێمی دەشتی هەولێر بەفەرماندەیی سەعدی عەزیز، هەرێمی شارباژێر بەفەرماندەیی ئەوشیروان مستەفا، هەرێمی دەشتی کەرکوک بەفەرماندەیی ئەنوەر مەجید سوڵتان، هەرێمی

قەرەداغ بەفەرماندەیی عومەر عەبدوڵلاو هەرێمی خۆشناوەتی بەفەرماندەیی سەید کاکە.

پاشان هەرێمێك بەسەر یەکەی بچوکتردا دابەش کرا کە پێی دەوترا کەرت، کەرتیش بەسەر چەند دەستەیەکی چەکداردا. ئەم سیستمە تا ساڵی ١٩٨٢ کاری پێ کرا. لەساڵی ١٩٨٢ سیستمی هەرێمەکان هەڵوەشایەوەو سیستمی تیپەکان جێی گرتەوە.

هەرێمی ٥ی قەرەداغ:

سنورەکەی، ناوچەکانی قەرەداغ و بازیان و گەرمیان و ئاغجەلەرو کەرکوکی گرتۆتەوە و بەشێکی گرنگی رێگای ستراتیجیی کەرکوك- سلێمانی لەسنوری ئەم هەرێمەدا بووە.

لەساڵی ١٩٧٦ەوە مەفرەزە سەرەتاییەکانی پێشمەرگە لەقەڵەمڕەوەکەی پەیدا بوون. ئەم هەرێمە ساڵی ١٩٧٧ پێك هات و یەکێ لەو هەشت هەرێمەیە کە لەیەکەم کۆبوونەوەی سەرکردایەتیی یەکێتیی لەناوچەی برادۆست بڕیاری پێکهێنانیان درا. لەدابەش کردنی هەرێمەکان بەسەر کۆمەڵەی رەنجدەران و بزووتنەوەی سۆشیالیستدا، ئەم هەرێمە بەر کۆمەڵە کەوت. یەکەم فەرماندەی هەرێمەکە عومەر عەبدوڵلایە کە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو.

ساڵی ١٩٧٨ فەیسەڵ رەشید تاڵەبانی (سیروان) بووە فەرماندەی هەرێمەکە. لەمانگی ئابدا لەکۆبوونەوەیەکدا بەسەرپەرشتیی فەرماندەی هەرێمەکەو بەئامادەبوونی هەموو کادیرەکان، هەرێمەکە بەسەر ٣ کەرتدا دابەش کرا، کەرتێك بۆ بازیان بەفەرماندەیی حەسەن حەمید، کەرتێك بۆ گەرمیان بەفەرماندەیی سامان گەرمیانی و کەرتێك بۆ قەرەداغ بەفەرماندەیی گۆران.

دوای شەهیدبوونی فەیسەڵ رەشید تاڵەبانی لەنزیك گوندی زێڕین جۆی ناوچەی شارەزوور لە ٣٠ی نیسانی ١٩٧٩، فەرماندەی هەرێمی ٣ی شارباژێر مستەفا چاوڕەش گوێزرایەوە بۆ قەرەداغ و لێپرسراوەتیی هەرێمەکەی گرتە ئەستۆ.

هەرێمی ٥ی قەرەداغ لەپێشی پێشەوەی هەرێمە کاراکانی سەردەمی پێشمەرگایەتی بوو. ساڵی ١٩٧٩ لەناو هەموو هەرێمەکاندا بەقارەمانی هەرێمەکان دانراو ساڵی ١٩٨٠ پێشمەرگەکانی هەرێمەکە ٣٣٠ چالاکیان ئەنجام داو بەم ژمارە زۆرەی چالاکییەکان، هەرێمەکە بۆ جاری دووەم لەنێو هەرێمەکاندا پلەی یەکەمی بەدەستهێنا.

ساڵی ١٩٨٢ پاش هەڵوەشاندنەوەی سیستمی هەرێمەکان و داهێنانی سیستمی تیپەکان، هەرێمەکە هەڵوەشێنرایەوەو چەند تیپێکی لێ دروست کرا.

هەرێمی ٧ی باڵەك:

ساڵی ١٩٧٧ لە ناوچەی باڵەکایەتی پێك هات و یەکەم فەرماندەی سەید کەریم هەودیانییە کە ساڵی ١٩٨٤ لەتاسڵوجە شەهید کرا. لەماوەی ١٩٧٨-١٩٧٩دا زێرۆ عەبدوڵلا فەرماندەی هەرێمەکە بوو، پاشان حاجی حاجی برایم لەجێی دانرا، بەڵام لەبەر جیابوونەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان فریا نەکەوت پۆستەکە وەرگرێ، بۆیە عەریف عەلی بەشێوەیەکی کاتی کرا بەفەرماندەی هەرێم و دواتر دارا جەلال حەفید تا ساڵی ١٩٨١ بوو بەفەرماندەی هەرێمەکە. پاشان ئەرکی بەڕێوەبردنی هەرێمەکە بەقادر خەبات سپێردرا کە جێگری فەرماندەی هەرێم بوو.

پاش ئەوەی حەسەن کوێستانی پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کرد، لەو هەرێمە ئەرکی رێکخستنی پێ درا. سەرەتا بووە لێپرسراوی لیژنەی ناوچەی باڵەکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و لێپرسراوی کۆمیتەی ئازادیی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و پاشان بووە رابەری سیاسیی هەرێمەکە.

دیارترین شەڕەکانی باڵەکایەتی لەماوەی نێوان ١٩٧٦- ١٩٨٢ بریتین لەشەڕەکانی باینەوان (١٩٧٦)، گابیرێز (١٩٧٧)، کەڵەکی باڵەیان (١٩٧٧)و قۆپیی شێخ ناسر (١٩٧٧).

فەرماندەی کەرتەکانی ئەم هەرێمە ئەمانەن: عەلی کۆیلەیی، نەبی چالاك، برایم حاجی کوێخا، ئەحمەد مەولود، برایم نەبی، مەلای مەلا مەحمود، مامەند مەمی خەلی، مستەفا گوورونی، رەسوڵ حاجی، کەمال حاجی خدر ئێنەیی، رەحمان سەیدە.

ساڵی ١٩٨٢ پاش هەڵوەشاندنەوەی سیستمی هەرێمەکان و داهێنانی سیستمی تیپەکان، هەرێمەکە هەڵوەشێنرایەوەو تیپی ٧٤ی باڵەکی لێ پێك هێنرا.

هەریم کەمال خورشید

ئەندامی سەرکردایەتی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی گوندی ئیفراز لەناوچەی بەرانەتی. ساڵی ١٩٨٠ خوێندنی سەرەتایی لەخوێندنگەی ئیفرازو ساڵی ١٩٨٣ قۆناغی ناوەندیی لەناوەندیی برایەتی تەواو کردوە و پۆلی چوارو پێنجی لەئامادەی کوردستان لەهەولێر خوێندوە.

ساڵی ١٩٨٣ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ساڵی ١٩٨٥ بووە پێشمەرگە لەتیپی ٨٥ی بەرانەتی. ساڵی ١٩٨٩ وازی لەپێشمەرگایەتی هێنا. لەراپەڕینی ١٩٩١دا لەگەڵەکی یاسین ئاغا بەشداریی لەراپەڕیندا کردو بۆ ساڵی دواتر کرا بەلێپرساوی تیپی شەهید جوامێر. ساڵی ١٩٩٣ لەسوپای یەکگرتوی کوردستان کرایە جێگری فەوجی ٥ی لیوای ٣١و لەساڵی دواتردا کرایە فەرماندەی هێزی ١٢ی بەرانەتی لەفەرماندەی هێزەکانی هەولێر. ساڵی ١٩٩٥ کرایە جێگری فەرماندەی لەشکری ١٥ی قەرەچوخ. هەر ئەو ساڵە لەخولی ١ی فەرماندەیی لەقەڵاچوالان دبلۆمی لەزانستی سەربازی بەدەست هێنا. ساڵی ١٩٩٧ کرا بەفەرماندەی لەشکری ٢ی تایبەت و لەساڵی ٢٠٠٢دا کرا بەفەرماندەی فەرماندەیی بەرانەتی.

ساڵی ٢٠٠٣ لەگەڵ دەستپێکردنی پرۆسەی ئازادیی عیراق، لەقۆڵی گوێر- موسڵ بەشداریی لە پرۆسەکەدا کردو دواتر کرا بەجێگری لێپرساوی مەڵبەندی رۆژئاوای هەولێر. هەر ئەو ساڵە بەشداریی لەتاقیکردنەوەی بەکالۆریای شەشی وێژەییدا کردو بەسەرکەوتوویی لێی دەرچوو.

ساڵی ٢٠٠٧ وەك لێپرساوی مەڵبەندی ٧ی رێکخستنی موسڵ گوێزرایەوە بۆ موسڵ. ساڵی ٢٠٠٨ دەستی بەخوێندن کرد لەکۆلێجی یاسای زانکۆی ئێوارانی دیجلە لەهەولێر. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا. لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٢دا وەك لێپرساوی مەڵبەندی ٤ی رێکخستنی بادینان بۆ دهۆك گوێزرایەوە.

هەڵشۆ (شەڕ)

پێکدادانێکە لەنێوان مەفرەزەیەکی هەرێمی ٦ی پشدەرو سوپای عیراقدا لەدۆڵی هەڵشۆ لەناوچەی قەڵادزێ لە ١٦ی ئابی ١٩٧٨. لەئاکامدا ٦ سەرباز کوژران.

هەڵۆ مەحمود مارف پێنجوێنی

پێشمەرگەی دێرین و ئەندامی سەرکردایەتی. ناسراو بە هەڵۆ پێنجوێنی. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٨ی شاری پێنجوێن. بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لەیاسای گشتی هەیە.

ساڵی ١٩٨٢ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردوە و خراوەتە ئەڵقەی رۆشنبیرییەوە. ساڵی ١٩٨٤ لەناو شاری سلێمانی لێپرساوێتیی شانەیەکی سەرەکیی سەر بەکەرتی رێکخستنی پێنجوێنی گرتۆتە ئەستۆ.

ساڵی ١٩٨٥ پەیوەندیی بەهێزی پێشمەرگەوە کردو بۆ ساڵی دواتر کرایە کادیری کەرتی ٤ی تیپی ٣١ی سلێمانی. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی دەیان شەڕی کردوە وەك شەڕەکانی قەیوان- ماوەت (١٩٨٦)، داستانی رزگاری (١٩٨٧)، رزگارکردنی قەرەداغ (١٩٨٧)و بەرپەرچدانەوەی شاڵاوەکانی ئەنفال لەدۆڵی جافەتی، دۆڵەڕوت، شوان، بناری خاڵخاڵان، شێخ بزێنی، خۆشناوەتی، ناکۆیان و هی تر. دوو جار بەچەکی کیمیایی برینداربووە، جارێك لەگوندی گۆپتەپەو جارێکی تر لەگوندی خەتێ.

لە راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا بەشداریی لەرزگارکردنی ناوچەکاندا کرد. ساڵی ١٩٩٣ بووە کارگێڕی کۆمیتەی پێنجوێن. ساڵی ١٩٩٦ بووە سەرپەرشتیاری کۆمیتەکەو ساڵی ١٩٩٧ بووە رابەری سیاسی لە فەرماندەیی سکرتاریەتی سکرتێری گشتیی یەکێتی. ساڵی ١٩٩٨ بووە ئەندامی مەڵبەندی پێشمەرگە و بۆ ساڵی دواتر بووە کارگێڕی مەڵبەند و لە ماوەی نێوان ٢٠٠١ - ٢٠٠٦ جێگری لێپرساوی مەڵبەند بوو. ساڵی ٢٠٠٦ بە لێپرساوی مەڵبەندی رێکخستنی پێنجوێن هەڵبژێردرا.

ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی ئەسلیمانی، بەئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەڵبژێردرا و دواتر بووە لێپرسراوی بەشی ڕێکخستنی مەکتەبی ڕێکخستن. ساڵی ٢٠١٢ بۆماوەی چەند مانگێک بوە سەرپەرشتیاری مەڵبەندی ٤ی ڕێکخستنی دهۆک.

هەڵوێست (گۆڤار)

گۆڤارێکە مەڵبەندی ٤ی بادینانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەریکردووە. لەباری فۆرم و ناوەڕۆکدا گۆڤارێکی باش و دەوڵەمەندە. بەتایبەتی دەستی بابەتەکانی خراونەتە سەر ستێنسل، پاشان بەرۆنیۆ ڕاکێشراون. قەبارەکەی نیو فولسکابە. وێنەی بڵاوکردۆتەوە. تەنیا یەک ژمارەی لێدەرچووە. ئەویش لەمانگی تەموزی ساڵی ١٩٨٣دا بووە.

ئەم گۆڤارە ٥٦ لاپەڕەیە و لەگوندی وەرتێ لەچاپخانەی جەعفەر عەبدولواحید چاپ کراوە. خەلیل دهۆکی و دلاوەر مەحمودو خەبات گەرمیانی و چەند نوسەرێکی تر بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە.

هەڵوێستی ئەدەبی (گۆڤار)

گۆڤارێکی ئەدەبییە. کۆمەڵێک نوسەرو ئەدیب دەریانکردووە و سەرنوسەرەکەی ئەبوبەکر خۆشناو بووە. تەنها ٣ ژمارەی لێ دەرچووە. ژمارە ١ لەمانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٨ دەرچووە و ژمارە ٣ لەمانگی ئابی ١٩٨٩.

قەبارەکەی نیو فولسکابە. ئەم گۆڤارە لەنۆردوگای زێوە لەنزیک شاری ورمێ لەئێران دەرچووە.

هەڵۆی سور (ڕێکخراو)

ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕە جوامێر سیامیر، پاش ڕاوێژ کردن بە شاسوار جەلال لەقەرەداغ، لەشوباتی ساڵی ١٩٧٧ پێکی هێناوە. ئەندامانی ئەم ڕێکخراوە لەئەندامانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و ڕێکخراوی «خوێنی شەهیدان» پێکهاتبوون. ئەرکی ئەم ڕێکخراوە ئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانە بوو لەناو شاری بەغدا لەدژی

کاربەدەستان و هاوکارانی ڕژێمی بەعس.

ئەندامانی دەستەی دامەزرێنەری ڕێکخراوەکە، جگە لەجوامێر سیامیر کە لێپرسراوی ڕێکخراوەکە بوو، بریتین لە عەبدولسەلام عەبدولڕەزاق، سەلمان داوود حسێن، جەمال سەعید برایم و عادل عەبدولکەریم. لەوانە دووانی یەکەمیان سەر بەکۆمەڵە بوون و ئەوانی تر سەر بەڕێکخراوی «خوێنی شەهیدان» بوون.

لە ١٦ی حوزەیراندا ڕێکخراوەکە یەکەم چالاکیی شۆڕشگێڕانەی ئەنجام داو لەبەغدا عوسمان محەمەد فایەقی ئەندامی ئەنجومەنی یاساداناني ناوچەی ئۆتۆنۆمی کوردستان و بەڕێوبەری گشتیی دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردیی لەناو برد.

ئەم ئۆپەراسیۆنە دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو، هەموو دەزگاکانی ڕژێمی بەعسی هەژاندو هاندەرێکیش بوو بۆ ئەنجامدانی کردەوەی شۆڕشگێڕانەی دیکە. وا دانرابوو چالاکییەکی تر لە ١٦ی ئابدا لەهۆڵی زانکۆی موستەنسریە لەدژی لێپرسراوێکی کوردی یەکێ لەحزبە کارتۆنییەکانی هاوکاری ڕژێمی بەعس ئەنجام بدرێ و بەپێی پلانەکە سیامیر خۆی کارەکەی ئەنجام دەدا. بەڵام بەر لەوەی دەست بەجێبەجێ کردنی کارەکە بکرێ، سیامیر دەستگیر کرا. هۆی گیرانی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێمی بەعس توانیبویان جاسوسێك بەناوی کاوە فاتیح لەناو ڕێکخراوەکە دروست بکەن و بەهۆی ئەمەوە ناگاداری وردو درشتی ئۆپەراسیۆنەکە بوون. هەر یەکسەر پاش دەستگیر کردنی سیامیر، دەزگا ئەمنییەکان کەوتنە گرتنی ئەندامانی تری ڕێکخراوەکەو دوا بەدوای ئەوان چەندین کەسی تر گیران کە بەشێکی زۆریان پەیوەندییان بەڕێکخراوەکەوە نەبوو.

ئەندامانی ڕێکخراوەکە لەگرتوخانەی ئەمنی گشتی لەبەغدا خرانە ژێر لێکۆڵینەوەو ئەشکەنجەدانەوە. لەمانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ جوامێر سیامیرو هەندێ لەئەندامەکانی تر توانییان لەگرتوخانەکە رابکەن. بەڵام زۆربەیان لەدەوروبەری گرتوخانەکە گیرانەوە. لە ١٠ی نیساندا هەر یەك لەجوامێر سیامیر، عەبدولسەلام عەبدولڕەزاق، شێرۆ عەبدولقادرو سەلمان داود حسێن لەسێدارە دران و بە لەسێدارەدانیان کۆتایی بەڕێکخراوەکە هات.

ئەزمونی «هەڵۆی سور» لەناوەڕۆکدا هەوڵدانێك بوو بۆ گواستنەوەی ئەزموونی هەندێ ڕێکخراوی شۆڕشگێڕی ئەمریکای باشوور بۆ عیراق. پاش شکست هێنانی ئەم ئەزموونە، کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جارێکی تر ئەم ئەزموونەیان لەبەغدا دووبارە نەکردەوەو زۆرتر جەختیان کردە سەر تۆکمەکردن و گەشەپێدانی ڕێکخستنەکان.

هەڵەمونە- کاروخ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزێکی گەورەی سوپای عیراق بەپشتیوانیی هەلیکۆپتەری جەنگی و تانك و تۆپی دورهاوێژو نێوان هێزی پێشمەرگەی پێکهاتوو لەهێزەکانی تیپی ٧٨ی کاروخ بەفەرماندەیی ڕەحمان سەیدەو کەرتێکی تیپی ٨٧ی قەرەچوغ و هێزی پشتگیری لەزنجیرە شاخی هەڵەمونەو گەروی مەنجەڵ و چیای کاروخ لە ٣٠ی ئایاری ساڵی ١٩٨٨.

پاش شەڕەکانی ٢٤و ٢٥ی ئایاری ١٩٨٨ لەسەری جاوەڵ و دیزیلەو چیای دڕەبی و زێنوی ئەستێرۆکان و زێنوی وەرتێ و دەرگەڵەو کەلێتە، کە تێیدا هێزەکانی عیراق تێك شکان و هیچ ئامانجێکیان بەدەست نەهێنا. هێزەکانی تیپی ٧٨ی کاروخ سەنگەرەکانیان بۆ زنجیرە شاخی هەڵەمونەو کاروخ و گەروو مەنجەڵ گواستەوە. لەوێ هێزەکانی تیپی ٧٨ی کاروخ و تیپی ٨٧ی قەرەچوغ و هێزی پشتگیری یەکیان گرتەوەو بەسەر قۆڵەکانی هەڵەمونە، بێترخێن و کەلەکرۆسك دا دابەش بوون.

لە ٣٠ی ئایاری ساڵی ١٩٨٨ هێزەکانی عیراق، پاش تۆپباران کردنی سەنگەرەکانی پێشمەرگە، بەپشتیوانیی هەلیکۆپتەری جەنگی و تانك و هێرشێکی بەربڵاویان دەست پێکرد. سەرەڕای سەختیی هێرشەکان و تۆپبارانی بەردەوام و بەگەڕخستنی هەلیکۆپتەری جەنگی بەشێوەیەکی خەست لەدژی پێشمەرگە، هێرشەکان یەك لەدوای یەك لەهەموو قۆڵەکان تێك شکان. هێزەکانی عیراق ژمارەیەکی زۆر کوژراویان لێ کەوت و هەلیکۆپتەرێکیش پێکراو لەشەڕگە کەوتە خوارەوە، فەرماندەی هێرشەکەش کوژرا.

لەم شەڕەدا هێزی پێشمەرگە سێ شەهیدی هەبوو کە بریتی بوون لە ڕەسوڵ مەولود جێگری فەرماندەی تیپی ٧٨ی کاروخ و هیوا ڕەزانی و محەمەد سمایل موراد.

هەواڵنامەی کوردستانی عیراق

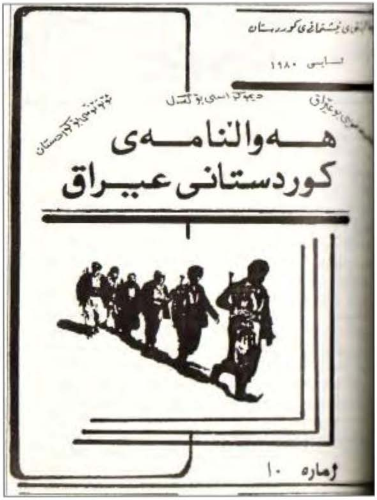

بڵاوکراوەکە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەری کردووە. پانزە ژمارەی لێ دەرچووە. یەکەم ژمارەی لەنایاری ١٩٧٨ دەرچووەو دوا ژمارەی لەحوزەیرانی ١٩٨١دا. سەرەتا وا دانرابوو کە بڵاوکراوەکە بۆ دیکۆمێنت کردنی چالاکییەکانی هێزی پێشمەرگە بێ لەماوەی ساڵانی ١٩٧٦- ١٩٧٨و لەم سۆنگەیەوە لەژێر ناونیشانی «هەواڵنامەی خەباتی شۆڕشگێڕانەی گەلی کوردستانی عیراق لەماوەی دوو ساڵدا» بڵاوکرایەوە. ئەم ژمارەیە هیچ ئاماژەیەکی بۆ ئەوە تێدا نیە کە بڵاوکراوەیەکی خولەکییە و هەروەها ژمارە ١ی لەسەر دانەنراوە. لەژمارەی دواتردا ژمارە ٢ی لەسەر دانراو بەناونیشانی «هەواڵنامەی کوردستانی عیراق» دەرچوو. ژمارە ٨ی لێ دەرچێ کە بەناونیشانی «هەواڵنامەی کوردستان» دەرچووە، ژمارەکانی تر هەمووی بەناونیشانی «هەواڵنامەی کوردستانی عیراق» دەرچوون.

ئەم بڵاوکراوەیە بەشێکی بەشێوەی رۆژنامەی قەوارە فولسکاب و بەشێکی تری بەشێوەی گۆڤاری نیو فولسکاب دەرچووە. لەسەرەتادا ستافێکی دیاریکراوی نەبوو. ژمارەکانی ١-٦ ئەوشیروان مستەفا دەری کردوون و خۆی ئەرکی سەرنووسەریی تێدا گرتۆتە ئەستۆ. ئەوانی تر، مەکتەبی راگەیاندن دەری کردوون.

ئەم بڵاوکراوەیە لەبەر هەلومەرجی سەختی پێشمەرگایەتی لە یەك شوێن دەرنەچووە. یەکەم سێ ژمارەی لە چیای قەندیل دەرچوون، ژمارە ٤ لە ناوزەنگ، ژمارە ٦ لە گردی مامەوڵا، ژمارە ٧ لە زەڵێ. ژمارە ٥ و ژمارەکانی نێوان ٨ – ١٥ لە تۆژەڵە دەرچوون.

نووسەرانی بەشدار لەم بڵاو کراوەیە بریتین لە ئەوشیروان مستەفا، فازڵ کەریم ئەحمەد، هەڤاڵ کوێستانی، ئەبوبەکر خۆشناو، ئومێد سەعید گەوهەر، بورهان مستەفا مەعروف. کادیرە تەکنیکییەکانی بریتین لە جەزا عەبدولواحید، یاسین رەسول یاسین ئەحمەد عەلی، هشیار عابد، شێرزاد رەفیق چالاك، حەمە ئەمین عەبدوڵلا و شەهاب عوسمان.

ساڵی ٢٠١١ ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران لە ١٥ ژمارەکەی هەواڵنامە، ١٣ ژمارەی لەدوتوێی کتێبێکدا بڵاوکردەوە کە ئەوزاد عەلی ئەحمەد ئامادەی کردبوو. هێشتا ژمارە ٦و١٤ی ئەم بڵاوکراوەیە ونن.

هەواڵنامەی کوردستان
لەرۆژنامەکانی ئەوروپا (گۆڤار)

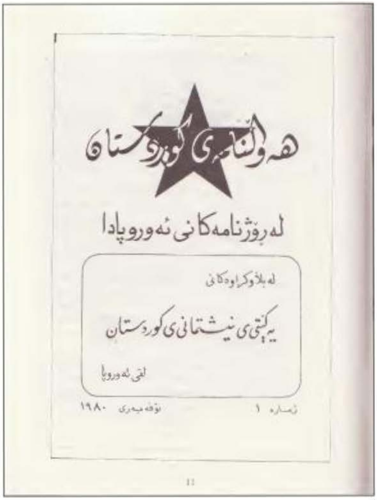

گۆڤارێکە لقی ئەورووپای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەری کردووە. بەزمانی کوردی و عەرەبی بابەتی بڵاوکردۆتەوە. گۆڤارێکە لەبنەڕەتدا گۆڤاری وەرگێڕانەو تێیدا کۆمەڵێك وتارو هەواڵ و راپۆرتە هەواڵ کە لەگۆڤارو رۆژنامەکانی ئەورووپا بڵاوکراونەتەوە. وەرگێڕدراونەتە سەر زمانی کوردی یان عەرەبی یان ئامادە کراون.

هەموو بابەتەکان تایبەتن بەکوردستان. لەگەڵ بابەتەکانیش کۆپیی دەقەکان بڵاوکراوەتەوە. بابەتەکان بەتایپی دەستی تایپ کراون و بەدیزاینێکی سادە رێك خراون و پاشان بەئامێری فۆتۆکۆپی دانەیان لەبەر گیراوەتەوە. قەبارەی بڵاوکراوەکە نیو فولسکابە. تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچووە. ئەویش لەمانگی تشرینی دووەمی ١٩٨٠.

هەورێ (شەڕ)

شەڕێکە لەچیای هەورێ لە ٢٥ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٧ لەنێوان هێزێکی هاوبەشی پێشمەرگە و هێزێکی گەورەی سوپای عیراق بەپاڵپشتی هەلیکۆپتەر. چەند هەلیکۆپتەرێکی سوپای عیراق لەکاتی سوڕانەوەیان بەسەر ناوچەکەدا هێزەکەی پێشمەرگەیان بینی و تەقەیان کرد، پێشمەرگەکانیش وەڵامیان دایەوە.

شەڕ لەنیوەڕۆوە تا ئێوارە درێژەی کێشا. هەلیکۆپتەرەکان لەچەند شوێنێکی چیاکە سەربازیان داگرت، بەڵام یەکێکیان لەکاتی هەوڵداندا بۆ داگرتنی سەرباز تەقەی لێ کراو بەپێکراوی لەنزیك گوندی بەرەکە کەوتە خوارێ. ئێوارە هێزەکانی عیراق کشانەوەو هێزی پێشمەرگەش بۆ گوندی ئەسپیندار کشایەوە. لەم شەڕەدا تەنها یەك پێشمەرگە بەسوکی بریندار بوو.

هێزە هاوبەشەکەی پێشمەرگە بریتی بوو لەمەفرەزەیەکی سەعدی عەزیزی فەرماندەی هەرێمی ٨ی دەشتی هەولێر، مەفرەزەی سلێمان بیرێژی، مەفرەزەی سەید کاکەو مەفرەزەیەکی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان کە پێکهاتبوو لەحیکمەت محەمەد کەریم (مەلا بەختیار)، محەمەد عەجەم، سەید کەریم، شاخەوان عەباس، سامان گەرمیانی، سامی قادر (ئەریمان)، جەمال ئەحمەد خۆشناو (شێرزاد)، زرار مەجید (هێمن)، عەبدوڵڵا سابیر (جەعفەر)، سابیر ئەحمەد (سمکۆ)، دلێر کانی لەلەیی، عادل شوکر (رزگار)و عەبدولکەریم حسێن (کاوە مەخموری).

هەورێ: بەشێکی زنجیرەی چیای سەفین پێکدێنێ و لەناوچەی خۆشناوەتیی پارێزگای هەولێرە. کەوتۆتە نێوان هیران و شەقڵاوەو دۆڵی بالیسان.

هەورێ (شەڕ)

شەڕێکە لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزێکی سوپای عیراق کە هێرشی هێنابووە سەر پێشمەرگە لەچیای هەورێ لەشەقڵاوە لە ٢٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٧. لەم شەڕەدا ٥٠ سەرباز زیاتر کوژران و بریندار کران و ٥ هەلیکۆپتەریش پێکران. زیانی پێشمەرگە شەهیدبوونی مەلا حاجی رەسوڵ بوو کە خەڵکی قوشتەپەیە.

هەولێر (ئۆپەراسیۆن)

ئۆپەراسیۆنێکە لەناو شاری هەولێر، تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێرو تیپی ٨٧ی قەرەچوغ لەشەوی ٢ لەسەر ٣ی ئەیلولی ١٩٨٥ ئەنجامیان داوە. لەم ئۆپەراسیۆنەدا هێزی پێشمەرگە شەو تا بەیانی کۆنترۆڵی بەشێکی شاری هەولێری کردو دەستی بەسەر هەردوو گەڕەکی کوردستان (حەی سەددامی ئەوسا)و ماجیداوادا گرت و رێگای هەولێر- دیبەگەی بڕی.

پاش کۆنترۆڵ کردنی رێگای هەولێر- دیبەگەو پاکتاوکردنی هێزەکانی سوپای عیراق لەباشووری هەولێر، هێزی پێشمەرگە دەستی بەسەر هەردوو گەڕەکی کوردستان و ماجیداوادا گرت. لەناو شاریش پێکدادانێکی قورس لەنێوان هێزی پێشمەرگەو هێزی کۆماندۆی عیراق روویداو لەسەرئەنجامدا هێزەکانی عیراق زرێپۆشیان خستە گەڕ. شەڕ بۆ ماوەی سێ سەعات درێژەی کێشاو هێزەکانی عیراق زیانێکی گەورەیان لێ کەوت.

لەشەڕەکەدا زیاتر لە ١٥٠ سەربازی کۆماندۆ کوژران و دەیان سەربازیش بریندار بوون. چەند ئۆتۆمبێل و زرێپۆشێکیش سوتێنران یان تێك شکێنران. هێزی پێشمەرگە بەچوار برینداری سوکەوە لەشار کشایەوە. ئێزگەی گەلی کوردستان لەکاتی بڵاوکردنەوەی هەواڵەکەدا رایگەیاند کە ئەم ئۆپەراسیۆنە لەتۆڵەی شەهیدو بێسەرو شوێن کردنی ٨ هەزار بارزانی ئەنجام دراوە.

هێرش (کۆمیتە)

کۆمیتەیەکی ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانە، سنوری چالاکیی هەردوو پارێزگای هەولێرو کەرکوکی گرتۆتەوەو لەهەمان کاتدا جۆرە سەربەخۆییەکی لەڕاپەی کردنی کارەکاندا هەبووە، چونکە نە سەر بەکۆمیتەی هەولێر بوو نە سەر بەکۆمیتەی ئاگر بوو لەکەرکوک، بەڵکو ڕاستەوخۆ سەر بەناوەندی کۆمەڵە بوو. مێژووی پێکهێنانی بۆ ساڵی ١٩٧٩ دەگەڕێتەوە، کاتێك ئەو هێڵانەی ڕێکخستن کە ڕاستەوخۆ سەر بەناوەندی کۆمەڵە بوون. پەرەیان سەندو جموجوڵیان زیادی کرد، بۆیە لەدواییدا بڕیار درا کۆمیتەیەکیان بەناوی کۆمیتەی هێرشەوە لێ پێك بێ.

لێپرسراوی کۆمیتەکە خالید فەقێ محەمەد ڕەسوڵ بوو، ئەندامەکانیشی بریتی بوون لەئامیق عومەر، عادل شەریف و قادر محەمەد عومەر.

هەر ئەو ساڵە، کۆمیتەکە بڕیاریدا پەرە بەهەڵسوڕانی خۆی بداو دەست بەئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانەو کاری تەقینەوە بکا لەناو شاری هەولێر لەدژی کاربەدەستان و دامودەزگاکانی ڕژێمی بەعس. ئەندامانی کۆمیتەکە لەو کەرەستانەی لەبەر دەستیاندا بوو بۆمبیان دروست کردو ئەجێندای کارەکە بەم جۆرە دابەش کرا کە عادل شەریف لەکەرکوك لەدوکانێکی ئاسنگەری بەرگی دەرەوەی بۆمب دروست بکا، کوردۆ ڕەحمان لەکەرکوك باروتی ماددەی تی ئێن تی پەیدا بکا، قادر محەمەد عومەریش ئەرکی دروست کردنی کەپسولی بۆمب لەتەلی باریکی تەنگستن بگرێتە ئەستۆ. یەکەم تاقیکردنەوەی بۆمبە دروستکراوەکان لەگوندی ئۆمەراوە بەسەرکەوتوویی ئەنجام درا.

ئەنجامدانی چالاکیی شۆڕشگێڕانە لەناو شاری هەولێر، هەندێ کێشەی لێ کەوتەوە، چونکە پەلهاوێشتنی سنوری چالاکیی کۆمیتەی هێرش بۆ ناو سنوری چالاکیی هەردوو کۆمیتەکەی هەولێرو کەرکوك شێواویی لەڕاپەی کردنی کاروبارەکانی ڕێکخستندا دروست کرد و کاریگەری خراپی لەسەر کاروباری ڕێکخراویی هەردوو کۆمیتەی کەرکوك و هەولێر بەجێ هێشت. دواتر، بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی کۆمیتەکە دراو لەم ڕووەوە وا بەپەسند زانرا کە شانەکانی هەولێری ئەو کۆمیتەیە بخرێنە سەر کۆمیتەی هەولێرو شانەکانی کەرکوکیش بخرێنە سەر کۆمیتەی ئاگر لەکەرکوك. لەکۆبوونەوەیەکدا کە پاشان لەهەولێر لەنێوان حاجی مەمۆی لێپرسراوی کۆمیتەی هەولێرو خالید فەقێ محەمەد ڕەسولی لێپرسراوی کۆمیتەی هێرش ڕێك خرا، ئەم بڕیارە جێبەجێ کرا.

هێرش (کۆمیتە)

کۆمیتەیەکی ڕێکخستنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە، ساڵی ١٩٨٦ محەمەد سەعید خورشید پاش لەبەر یەك هەڵوەشانەوەی کۆمیتەی ڕەنج، لەسلێمانی دایمەزراند. بەشێك لەئەندامان و هەڵسوڕاوانی کۆمیتەی ڕەنج کاریان تێدا کرد.

ناوی کۆمیتەکە لەناوی کوڕی دامەزرێنەرەکەیەوە هاتووە کە هێرش محەمەد سەعید خورشیدە. هێرش هەڵسوڕاوێکی گورج و گۆڵی کۆمیتەی ڕەنج بوو، ساڵی ١٩٨١ لەکاتی پەخش کردنی بڵاوکراوەدا لەناو سلێمانیدا، خۆی و دوو هەڵسوڕاوی تر گیران و دواتر گوللەباران کران و ساڵی ١٩٩١ تەرمەکانیان دۆزرایەوە.

کۆمیتەکە لەسەروبەندی ڕاپەڕینی ١٩٩١دا شانەی چەکداری پێك هێناو ئەندامەکانی بەشداریان لەهێرش کردنە سەر بارەگای ئەمنە سورەکەی سلێمانیدا کرد. دواتر، لەکاتی ئامادەکردنی هێز بۆ ڕزگارکردنی کەرکوك. کۆمیتەکە ٥٥ چەکداری بەئەزموون و شارەزای نارد کە ئەوانە لەناو کۆڵانەکانی کەرکوك شەڕیان کردو ئازایەتییەکی زۆریان نواند.

هێزی پشتگیری

میلیشیای گوندەکان. دەستەواژەیەکی تایبەت بەمیلیشیای چەکداری گوندەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی ڕژێمی عیراقە، لەنێزگەی دەنگی گەلی کوردستان و بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەشوباتی ١٩٨٥ەوە دەست بە بەکارهێنانی کراوە.

هێزی پشتگیری لەدانیشتوانی گوندەکان و سەربازە ڕاکردووەکان پێکهاتبوو. زۆرتر لەکاتی هێرش کردنی هێزەکانی سوپای عیراق بۆ سەر گوندەکان دەردەکەوت و شان بەشانی هێزی پێشمەرگە بەرگریی لەگوندەکان دەکرد. بەڵام هەندێ لەچەکدارەکانی بەشدار دەبوون لەچالاکییەکانی هێزی پێشمەرگەدا. ئەم هێزە سەرکردایەتییەکی دیاریکراوی نەبوو، جگە لەئامانجی پاراستنی

گوندەکان لەهێرشەکانی سوپای عیراق ئامانجی تری نەبوو. ئەندامەکانی پابەند نەبوون بەهێزی پێشمەرگەوە، بەڵام کاتێك بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانە بەشدار دەبوون لەچالاکییەکانی هێزی پێشمەرگە، پابەندی پێداویستییە عەسکەرییەکان و ملکەچی هێزی پێشمەرگە دەبوون. لەزۆربەی ئەو شوێنانەدا کە هێزی پشتگیریی تێدا پەیدا ببوو، ئەم هێزە رۆڵێکی کارای لەپاراستنی ناوچەکان و پشتگیری کردنی هێزی پێشمەرگەدا گێڕاوە، بەڵام لە شەڕدا هیچ رۆڵێکی سەربەخۆی نەبوو.

بەکردەوە، ئەم جۆرە میلیشیایە لەساڵی ١٩٧٦ەوە هەبوو. کاتێك هێزەکانی سوپای عیراق دەستیان بەپرۆسەی راگواستنی گوندەکانی سەر سنور کرد، میلیشیاکانی خێڵەکان شانبەشانی هێزی پێشمەرگە بەرپەرچی پرۆسەی راگواستنیان دایەوەو شەڕی گەورەیان لەگەڵ سوپای عیراقدا کرد. بەبەراورد، چەکدارەکانی هێزی پشتگیریی ناوەڕاستی ساڵانی هەشتاکان هۆشیارترو پارتیزانتر بوون و ئاستی هەماهەنگییان لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا باڵاترو رێکوپێکتر بوو.

هێزی پشتیوان

دەستەواژەیەکە زۆرتر رادیۆی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بەسەرکردایەتیی دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملو بەکاری هێناوە بۆ ئاماژەکردن بۆ ئەو هێزانەی کە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ پشتگیریی هێزەکانی حزبی دیموکرات بۆ ناوچەکانی نێوان سەردەشت و ئاڵوەتان ناردبووی.

لەو کاتەدا سیاسەتی ئێران بەرامبەر بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان سیاسەتێکی دۆستانە نەبوو، هیچ جۆرە پەیوەندییەك لەنێوان ئێران و یەکێتیدا نەبوو. ئێران زۆرتر پشتگیریی بەرەی جودی دەکردو پێشتر دەستی بەسەر ئەو چەکەدا گرتبوو کە لەلیبیاوە بۆ یەکێتی نێردرابوو. بڕی چەکەکە نزیکەی حەوت هەزار پارچە چەك دەبوو. لەلایەکی ترەوە، ئێران لەپێشڕەوییەکانیدا لەکوردستان، تەنگی بە هێزەکانی حزبی دیموکرات هەڵچنی بوو و خەریک بوو گوشاری دەخستە سەر رێگای سەرداشت - خانە بەهۆی ئەمەوە مەترسی لەسە باردگای مەکتەبی سیاسیی حزبی دیموکرات لە گوندی شیوەجۆی بەری گەورکان دروست ببوو. یەکەم داوای پشتیوانی، لە ئابی ١٩٨٢ پێشکەش بە یەکێتی کرا، کاتێک عەبدوڵڵای حەسەن زادەی ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حزبی دیموکرات، سەردانی تۆژەڵەی کرد و چاوی بە تاڵەبانی کەوت و داوای پشتیوانیی لە یەکێتی کرد.

حزبی دیموکرات پێویستی بەکات بوو بۆ گواستنەوەی بارەگاکانی بۆ ناو خاکی عیراق، بۆیە دەیویست تا بەهاری داهاتوو بەرگری لە ناوچەکانی بکات و رێ لە پێشڕەویی هێزی پاسداران بگرێ. لە ١٥ی ئەیلولدا کۆبوونەوەیەك لەناوزەنگ لەنێوان تاڵەبانی، نەوشیروان مستەفا، عەزیز محەممەد سکرتێری پارتی کۆمۆنیستی عیراق و قاسملو بەسترا، تێیدا قاسملو داوای پشتیوانیی چەکداری لەهەردوولا کرد. عەزیز محەممەد بەپیر داواکەوە نەچوو. بەڵام تاڵەبانی هەر لەو کۆبوونەوەیەدا بڕیاری پشتگیری کردنی حزبی دیموکراتی دا. دەستبەجێ پاش کۆبوونەوەکە، هێزێکی بچوکی پشدەر بەفەرماندەیی عەلی بچکۆل و هێزێکی تر بەفەرماندەیی عومەر عەبدوڵڵا بۆ بەرەکانی شەڕ نێردران و بۆ رۆژانی دواتر هێزێکی زۆرتر لەمەڵبەندەکانەوە بانگ کران. لەکۆتاییدا یەکێتی نزیکەی دوو هەزار پێشمەرگەی بۆ پشتگیری کردنی هێزەکانی حزبی دیموکرات تەرخان کرد. تاڵەبانی خۆیشی بۆ سەرپەرشتی کردنی بەشێکی ئۆپەراسیۆنەکە، چوو بۆ شەڕگەکان و بارەگایەکی لە گوندی ساوێن دانا.

هێزی پشتیوان لەبەشێکی زۆری شەڕەکاندا بەشداریی کردو بەرپەرچی هێرشەکانی سوپای پاسدارانی ئێرانی دایەوە. ئەم هەماهەنگییەی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران نزیکەی شەش مانگی خایاند. لەو ماوەیەدا حزبی دیموکرات لەچوارچێوەی پاشەکشەیەکی رێکوپێکدا توانی بارەگای مەکتەبی سیاسی و ئێستگەکەی و هەموو دیکۆمێنت و کەلوپەلەکانی بۆ بێتوش و قەڵادزێ بگوازێتەوە. پاش ئەوەی کە بەفرێکی زۆر باری و شەڕەکان لەمانگی تشرینی دووەمدا وەستان، یەکێتی زۆربەی هێزەکانی کێشایەوەو حیزبی دیموکراتیش بڵاوەی بەهێزەکانی کرد. لەو ماوەیەدا رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان زنجیرە وتارێکی بەناونیشانی «ئایا مەسەلەی کورد یەك مەسەلەیە یان چەند مەسەلەیەکە؟» بڵاو کردەوە، تێیدا پێ لەسەر ئەوە داگیرا کە مەسەلەی کورد لەهەموو پارچەکاندا یەك مەسەلەیەو تێکۆشەرانی هەر پارچەیەك دەبێ ببن بەپشت و پەنا بۆ تێکۆشەرانی پارچەکانی تر.

بەهاری ساڵی پاشتر، هێزەکانی ئێران بەبێ شەڕ ئەو ناوچانەیان گرت کە دەیانویست بیگرن. لەم سەروبەندەدا، سەرکردایەتی یەکێتی بڕیاریدا بارەگاکانی ناوچەی سەرکردایەتیی بڵاوە پێ بکا و بۆ شوێنی دوور لە مەترسی بیانگوازێتەوە چونکە ئەگەری ئەوە هەبوو ئێران بەرەیەکی تری شەڕ لەو ناوچەیە لە دژی عیراق بکاتەوە. ئەوەش دەبووە مایەی ئەوەی کە بارەگاکانی سەرکردایەتی بکەونە نێوان هێزەکانی ئێران و هێزەکانی عیراق. لەم ئۆپەراسیۆنەدا هێزی پێشمەرگەی یەکێتی ١٤ شەهید و ٣٠-٤٠ برینداری هەبوو.

هێزی پێشمەرگەی ژنان

هێزێکی تایبەت بەژنان و بەشێکی هێزی پێشمەرگەی کوردستانە. سەرەتای پەیدابوونی بۆ ساڵی ١٩٩٦ دەگەڕێتەوە، کاتێك مەفرەزەیەکی ژنان لە ١١ی تشرینی دووەمدا دامەزراو لەبارەگای مەڵبەندی ١ی ڕێکخستنی سلێمانی دەستی بەمەشق و ڕاهێنان کرد. لەیەکی کانونی یەکەمدا لەکۆبوونەوەیەکیدا لەگەڵ کادیرەکانی مەڵبەندی ١ی ڕێکخستنی سلێمانی، سکرتێری گشتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان جەلال تاڵەبانی پشتگیریی لەدامەزراندنی هێزێکی تایبەت بە ژنان کردو ئەم پشتگیرییەی بووە هاندەرێك بۆ کاراکردنی هەوڵەکانی دروست کردنی ئەم هێزە.

ساڵی ١٩٩٧ هێزی پێشمەرگەی ژنان دامەزراو دواتر ژمارەیەك لەژنانی ئەو هێزە بەشدارییان لەخولێکی کۆلێجی سەربازیی قەڵاچوالاندا کرد، لەوانە ١١ ژن بوون بەئەفسەرو لەهێزی پێشمەرگەی ژنان خزمەتیان کرد.

لەم سەروبەندەدا هەوڵێکی زۆر بۆ پەرەپێدانی هێزی پێشمەرگەی ژنان دراو هەندێ لەژنانی هێزەکە بەو ئومێدەوە بوون کە هێزەکە پەرە پێ بدەن و بیکەن بە لەشکر، بەڵام ئەم ئومێدە لەبەر چەردەیەك هۆ زۆر تەگەرەی هاتە بەر ڕێ.

گەورەترین و دیارترین بەشداریی هێزی پێشمەرگەی ژنان لەنۆبەراسیۆنی سوپایدا، لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٧ هاتە دی، کاتێك ٩٠ پێشمەرگەی ئەم هێزە لەدۆڵی هیران بەشدارییان لەشەڕەکانی گەردەلولی تۆڵەدا کردو نزیکەی بۆ ماوەی یەك مانگ لەشەڕگەکاندا مانەوە.

ی

یاخسەمەر لەکۆبوونەوەدا

کۆبوونەوەی نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و حزبی سۆسیالیستی کوردستان لەچوارچێوەی هەوڵەکاندا بۆ وەدی هێنانی ئاشتبوونەوەی گشتی. پاش بانگەوازی یەکێتی بۆ ئاشتبوونەوەی گشتی، کۆمیتەی ناوەندیی حزبی سۆسیالیست لەکۆبوونەوەکانی ١٣- ١٩ی کانونی یەکەمی ١٩٨٥ لەگوندی کاولان بڕیاریدا بەپیر بانگەوازەکەوە بچێ و بۆچوونەکان لەسەر ئەوە گیرسانەوە کە سەرەتا محەمەد شاکەلی، ئەندامی سەرکردایەتی، سەردانی بارەگای سەرکردایەتیی یەکێتی بکاو دواتر، لەبەر ڕۆشنایی ئاکامەکانی ئەو سەردانە، بڕیاری ناردن یان نەناردنی شاند بدرێ. لەم سەروبەندەدا، یەکێتی هەنگاوی نا و وریا براخاس و عەلی کەمالی بۆ کاولان نارد بۆ فەراهەم کردنی پێداویستییەکانی چوونی نوێنەرێك یان شاندێکی حزبی سۆسیالیست بۆ یاخسەمەر کە بارەگای سکرتێری گشتیی یەکێتیی لێ بوو.

لە ١٠ی کانونی دووەمی ١٩٨٦دا محەمەد شاکەلی لەکاولانەوە بەرەو گوندی یاخسەمەر بەڕێ کەوت و بۆ ئێوارە گەیشت. لەوێ تاڵەبانی بەگەرمی پێشوازیی لێ کردو بۆ ڕۆژی دواتر کۆبوونەوەی دوقۆڵیی نێوانیان دەستی پێ کردو لەو کۆبوونەوەیەدا ڕێ بۆ ئاسایی کردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان هەردوولا خۆش کرا.

لە ١٢ی کانونی دووەمدا کۆبوونەوەی دیکە بەئامادەبوونی نەوشیروان مستەفاو ئازم عومەر لەیاخسەمەر ئەنجام دراو وردەکاریی پرۆژەی ئاشتبوونەوەی گشتیی تێدا تاوتوێ کرا.

لە ١٧ی کانونی دووەم شاکەلی کۆتایی بەکارەکانی هێناو گەڕایەوە بۆ کاولان و ئەنجامی وتووێژەکانی بە سەرکردایەتیی حزبەکەی ڕاگەیاند. ئەم سەردانەی شاکەلی ڕۆڵێکی گەورەی لەپرۆسەی ئاشتبوونەوەی یەکێتی و حزبی سۆسیالیستدا هەبوو.

یاسین ڕەئوف ڕەسوڵ

پێشمەرگەو دیپلوماتکار. ناسراو بە مەلا یاسین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٩ی گەڕەکی چوارباخی شاری سلێمانی. دەرچووی ساڵی ١٩٨٢ی کۆلێجی شەریعەی زانکۆی بەغدا.

ساڵی ١٩٧٨ پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کرد. ساڵی ١٩٨٣ بووە پێشمەرگە لەکەرتی ڕێکخستنی دوکان. ساڵی ١٩٨٥ گوێزرایەوە بۆ دەستەی زیندانی ناوەندیی یەکێتی لەبەرگەلوو.

ساڵی ١٩٨٧ لەبەشی عەرەبیی ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان وەك نووسەر و بێژەر کاری کردووە. ساڵی دواتر، دوا بەدوای ئاوارەبوونی ژمارەیەکی زۆری کورد لەئێران، بووە لێپرسراوی کاروباری ئاوارەکان لەئۆردوگای بیزیلە. ساڵی ١٩٨٩ بوو بەلێپرسراوی زیندانی ناوەندیی یەکێتی لەزەڵێ.

ساڵی ١٩٩١ لەئۆفیسی سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە شەقڵاوە و قەڵاچوالان کاری کردو تا ساڵی ٢٠٠١ لەوێ مایەوە. ساڵی ١٩٩٩ پلەی ماجستێری لەبواری ئەدەبی عەرەبی لەزانکۆی سلێمانی بەدەستهێنا. ساڵی ٢٠٠١ بووە لێپرسراوی ئیدارەی بارەگای مەکتەبی سیاسی لە قەڵاچوالان و هەر هەمان ساڵ بووە نوێنەری سکرتێری گشتی لەمەڵبەندی ڕێکخستنی پێشمەرگە و لەم سەروبەندەدا ئەرکی سەرنووسەریی گۆڤاری «ڕێبەری پێشمەرگە»ی گرتە ئەستۆ.

ساڵی ٢٠٠٢ بووە بریکاری وەزارەتی ئەوقاف لەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٤ لەگەڵ دکتۆر محەمەد گەزنەیی کۆلێجی کوردستانی بۆ پێکهێنانی

ئیمام و خەتیب لەسلێمانی دامەزراند. سەرباری کارکردنی وەك بریکاری وەزارەتی ئەوقاف، تا کۆتایی ساڵی ٢٠٠٩ راگری کۆلێجەکەش بوو.

لەکانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٠ بووە نوێنەری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەمیسر.

یاسین سەعدون سەعید*

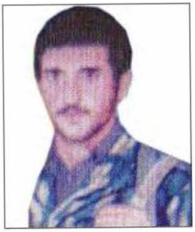

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٦ی دوزخورماتوو. مێژووی پەیوەندی کردنی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە بۆ ساڵی ١٩٨٥ دەگەڕێتەوە. هەر ئەو ساڵە ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکردووەو لەکەرتی یەکی تیپی ٥١ی گەرمیان بۆتە پێشمەرگە. بەهۆی کارامەیی و لێوەشاوەییەوە، کراوە بەفەرماندەی مەفرەزە. لەژیانی پێشمەرگایەتیدا بەشداریی ژمارەیەکی زۆری چالاکییەکانی تیپەکەی کردووە.

لەگەرمەی شاڵاوەکانی ئەنفالدا، لەگەڵ هەڤاڵەکانیدا بڕیاریاندا ناوچەکە چۆڵ نەکەن و بەربەرچی هێرشە بەربڵاوەکانی سوپای عیراق بدەنەوە. لە ٩ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لەکاتی هێرشی هێزەکانی عیراق بۆ سەر هەردوو گوندی گەڕاوی و تازەشار کە چەند کیلۆمەترێك لەشارۆچکەی قادر کەرەمەوە دوورن، لەگەڵ پۆلێك پێشمەرگەدا شەهید بوو. سێهەمین شەهیدی بنەماڵەکەیەتی.

یوسف ئیبراهیم گەلالەیی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٧ی ناحیەی گەلاڵە لەپارێزگای هەولێر. ساڵی ١٩٧٧ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردووەو سەرەتای ساڵی ١٩٧٩ بووە بەپێشمەرگە لەهەرێمی ٧ی باڵەك. بەهاری هەمان ساڵ لەشەڕی مامەڕوتە بەسەختی بریندار بووە.

ساڵی ١٩٨٢ بووە لێپرسراوی دەستەی تایبەتی پارێزگاریی حەسەن کوێستانیی ئامۆزای لەتیپی ١٢ی سۆران. ساڵی ١٩٨٥ بووە فەرماندەی کەرتی بارەگای مەڵبەندی ٣ی هەولێر. لەم ماوەیەدا بەشداریی چەندین چالاکی و شەڕی لەناوچەکانی مامەڕوت، گەلاڵە، کاروخ، قەندیل، دۆڵی ئاکۆیان خۆشناوەتی، بێتواتەو دەشتی هەریردا کردوە.

لەدوای شاڵاوەکانی ئەنفال وەك پارتیزان لەناوچەی سۆران مایەوە. ساڵی ١٩٨٩ لەنێوان گوندی بەرزنوەو شارۆچکەی سۆراندا، خۆی و جەلال حاجی حاجی کەوتنەوە بۆسەوە، بەڵام ئازایانە لێی دەرباز بوون.

لە راپەڕینی ساڵی ١٩٩١دا لەگەڵ هێزی پێشمەرگەدا هەموو ئەو ئەرکانەی جێبەجێ کرد کە پێی سپێردران و بەشداریی ئۆپەراسیۆنی رزگارکردنی کەرکوکیشی کرد. هەر ئەو ساڵە بووە فەرماندەی بەتالیۆنی ٤٦ی گەلاڵە. دواتر لەسوپای یەکگرتووی کوردستان بووە یاریدەدەری فەرماندەی فەوجی لیوای ٣٣.

لە ١٧ی ئایاری ١٩٩٤دا لەگەڵ شەش پێشمەرگەدا لەوانە حەسەن کوێستانی و ئەحمەد عەبدوڵڵا کە هەردووکیان ئامۆزای بوون، لەشەڕی ناوخۆدا شەهید بوو.

یانکان (شەڕ)

شەڕێکە لە ٢٨ی ئابی ١٩٧٨ لەنێوان مەفرەزەیەك لەپێشمەرگەکانی کەرتی ٨١ و ژمارەیەك جاش لەگوندی یانکان لە ناوچەی زرارەتی لەتۆڵەی شەهیدبوونی پێشمەرگە حەریز ئیبراهیم. لەناکامدا ٦ جاش کوژران، لەناویاندا فەرماندەی جاشەکان.

یوسف حەسەن حەوێز

دادوەرو پێشمەرگەی دێرین. لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٦ی شەقڵاوە لەپارێزگای هەولێر. خوێندنی هەر سێ قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەهەولێر تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٤ دوای هەڵگیرسانەوەی شەڕ لەنێوان کوردو حکومەتی عیراق، بەشداریی لەشۆڕشدا کرد. دوای هەرەس هێنانی شۆڕش، گەڕایەوە بۆ هەولێرو دەستی بە خوێندن کردەوە. ساڵی ١٩٧٦ لەکۆلێجی یاساو سیاسەتی زانکۆی بەغدا وەرگیراو ساڵی ١٩٨٠ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی بەدەست هێنا.

ساڵی ١٩٨١ لەهەولێر پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە کردو لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٢ بوو بەپێشمەرگە. لەمانگی نیساندا لەگوندی وەرتێ کە بارەگای کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێری لێ بوو، وەك دادوەر لەدادگا دەستبەکار بوو. دوای نەمانی کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێرو دامەزراندنی مەڵبەندەکان، بووە دادوەر لەدادگای مەڵبەندی ٣ لەوەرتێ. پاش شاڵاوی ئەنفالەکان و کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەزەڵێ گیرسایەوەو لەوێش هەر لەبارەگای دادگا کاری کرد. ساڵی ١٩٨٩ یەکێ بوو لەئەندامانی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان.

لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٩٠ لەئێرانەوە چوو بۆ ئەڵمانیا. ساڵی ٢٠٠٤ گەڕایەوە بۆ کوردستان. ساڵی ٢٠٠٥ خرایە لیستی کاندیدەکانی یەکێتی بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر. هەمان ساڵ کرایە ئەندام لەمەکتەبی مافی مرۆڤ. ساڵی ٢٠١١ بووە ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر.

یوسف زۆزانی

پێشمەرگەو کادیری پێشکەوتوو. ناوی تەواوی یوسف ئیبراهیم ئیبراهیم. لەدایکبوی ساڵی ١٩٤٤ی شارۆچکەی سەری کانی لەپارێزگای حەسەکە لەسوریا. بەڕەچەڵەك دەچێتەوە سەر ناوچەی زۆزانی نزیك شاری دیار بەکر لەکوردستانی باکور. ساڵی ١٩٥٣، لەتەمەنی ٩ ساڵیدا، خرایە بەر خوێندن لەسەری کانی بەڵام لەپۆلی ٣دا خۆی بۆ خوێندنگەیەکی نمونەیی مەسیحییەکان گواستەوە بۆ خوێندنی ناوەندی چووە شاری حەسەکە.

ڕەوشی کورد لەسوریاو هەلومەرجی سیاسیی سوریا بەشێوەیەکی گشتی، لەتافی مێرد منداڵییەوە بەرەو جیهانی سیاسەت پاڵی پێوە نا. لەم سەروبەندەدا لەقۆناغی خوێندنی ناوەندیدا، بوو بەئەندام لەپارتی دیموکراتی کوردی سوریا کە بەنهێنی کاری دەکرد. پاش تەواو کردنی خوێندنی ئامادەیی لەشاری حیمس، لەساڵی١٩٦٦دا سوریای بەجێ هێشت، بۆ خوێندن روی لەیۆگۆسلاڤیا کردو دەستی بە خوێندنی بایۆلۆجی کرد. بەڵام سەرقاڵبونی بەکاروباری پڕ کێشمەکێش و گەرمو گوڕی ئەو سەردەمەی جیهانی سیاسەتو لەدەستدانی ئارەزوی خوێندنی بایۆلۆجی، وای لێ کرد مەسەلەی خوێندنی ئەکادیمی زۆر بەهەند وەرنەگرێت.

لەیۆگۆسلاڤیا پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کردو زۆرتر بەلای باڵی مەکتەبی سیاسیدا دایشکاندو لەکۆنفرەنسی ڕێکخستنی دەرەوەی پارتی لەبەرلین، خۆیو ئەندامێکی تر نوێنەرایەتیی ڕێکخستنەکانی یۆگۆسلاڤیایان کرد. هەر لەو ماوەیەشدا چالاکیەکی زۆری لەچوارچێوەی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورددا نواندو لەخولێکی کۆمەڵەکەدا بووە سکرتێری کۆمیتەی کۆمەڵەی خوێندکاران لەیۆگۆسلاڤیا.

ساڵی ١٩٧٠ لەسەروبەندی گەرم بونی هەوڵەکانی یەکخستنەوەی باڵی مەلا مستەفاو باڵی مەکتەبی سیاسی

پارتی دیموکراتی کوردستاندا. سەردانی کوردستانی عیراقی کردو هەر لەو سەردانەدا بەشداریی لەکۆنگرەی ناوپرداندا کرد کەئامانجەکەی یەکخستنەوەی باڵی حەمید دەرویش و باڵی عوسمان سەبری پارتی دیموکراتی کوردی سوریا بوو. بەڵام کۆنگرەکە ئامانجی داواکراوی بەدەست نەهێناو هیچ چارەسەرێکی لێکترازانەکەی پێ نەکرا. دوا بەدوای تەواوبونی کۆنگرەکە، لەرێگای تورکیاوە گەڕایەوە بۆ یۆگۆسلاڤیا.

پاش یەکگرتنەوەی هەردوو باڵە رکابەرەکەی پارتی دیموکراتی کوردستان، پشتگیریی لەپرۆژەی دروست کردنی حزبێکی چەپی کوردستانی کرد کەقەرەموی هەڵوەشانەوەی باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی بکاو لەم رووەوە لەگەڵ چەند کەسایەتییەکی دیارو ناسراودا، لەدەرەوەی وڵات کەوتە گەڕ. گەوهەری پرۆژەکە دروست کردنی حزبێکی چەپ بوو بۆ هەر چوار پارچەی کوردستان بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی قۆناغی رزگاریی نیشتمانی. بەڵام پرۆژەکە هیچی لێ هەڵنەوەری و ئامانجەکەی بەدەست نەهێنا. ساڵی ١٩٧٢ گەڕایەوە بۆ سوریاو وازی لەپابەندبونی حزبی هێنا.

پاش هەرەس هێنانی شۆڕشی کوردستانی عیراق لەساڵی ١٩٧٥و پێکهێنانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەسوریا، پەیوەندیی لەگەڵ یەکێتیدا دامەزراندو پشتگیریی سیاسەتی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداری کرد.

ساڵی ١٩٨٠ گیانی کوردایەتیی و هەست کردنی بەلێپرسراوەتی، هانیان دا پەیوەندی بەشۆڕشی کوردستانی باشورەوە بکا. لەناوەڕاستی مانگی ئایاردا چوو بۆ تاران لەوێوە خۆی گەیاندە بارەگاکانی سەرکردایەتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لەتوژەڵەو ژیانی پێشمەرگایەتیی دەست پێکرد.

پاش ماوەیەکی کەم وەك کادیرێکی راگەیاندن لەبارەگای توژەڵەی رادیۆی دەنگی گەلی کوردستان کەوتە گەڕ وەك نوسەر لەبەشی عەرەبیی و کرمانجیی سەروو کاری کرد. ساڵی ١٩٨٢ کاتێك خولی سێیەمی رۆژنامەی «شەرارە»ی ئۆرگانی ناوەندیی یەکێتی بەزمانی عەرەبیی کەوتە گەڕ، بەنوسینی وتار بەشداریی تێدا کردو لەخولی پێنجەمدا لەساڵی ١٩٨٥ بوو بەسەرنوسەری رۆژنامەکە. هەر ئەو ساڵە، لەبەرگەڵوو کرایە ئەندامی مەکتەبی راگەیاندن. پاش شاڵاوی ئەنفالەکانو کشانەوەی هێزی پێشمەرگە بۆ سەر سنور، لەشاری سەقز لەئێران گیرسایەوەو بەردەوامیش بوو لەسەر دەرکردنی رۆژنامەکە. ساڵی ١٩٨٩ ئێرانی بەجێ هێشتو لەسوید گیرسایەوە.

پاش راپەڕینی ١٩٩١و رزگارکردنی زۆربەی ناوچەکانی کوردستان، لەمانگی ئازاردا گەڕایەوە بۆ سوریاو لەقامیشلییەوە خۆی گەیاندە زاخۆو لەوێوە چوو بۆ سلێمانی.

ساڵی ١٩٩٢ بەشداریی لەیەکەم کۆنگرەی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا کرد. هەر ئەو ساڵە گەڕایەوە بۆ سویدو دواتر بەشداریی لەیەکەم کۆنفرەنسی ئۆپۆزیسیۆنی عیراق لەڤیەننای پایتەختی نەمسا کرد. ساڵی ٢٠٠٠ گەڕایەوە بۆ سلێمانیو سەرپەرشتیی چاپی کوردستانی رۆژنامەی «موئتەمەر»ی ئۆرگانی کۆنگرەی نیشتمانیی عیراقی کرد کەسەرۆکەکەی ئەحمەد چەلەبی بوو.

پاش روخانی رژێمی عیراق لەساڵی ٢٠٠٣، لەگەڵ دەستەیەك لەلێپرسراوانو کادیرە پێشکەوتووەکانی یەکێتی چوو بۆ بەغداو ئەرکەکانی نوێی راپەڕاند. ساڵی ٢٠١٠ لەکۆنگرەی سێیەمی یەکێتی کە لەشاری سلێمانی بەسترا، بەئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری کۆنگرە هەڵبژێردراو ئەرکی وتەبێژی کۆنگرەی پێ سپێردرا.

یوسف گۆران

ئەکادیمیست. ناوی تەواوی یوسف سەمەد لوتفوڵڵا. لەدایکبوی ساڵی ١٩٦٨ی گەڕەکی رەحیماوای شاری کەرکوك. هەر سێ قۆناغی خوێندنی لەکەرکوك تەواو کردووە. ساڵی ١٩٨٥ لەکەرکوك پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستانەوە کرد. ساڵی دواتر لەکۆلیجی یاسای زانکۆی بەغدا وەرگیراو لەساڵی ١٩٩٠ خوێندنی زانکۆی تەواو کرد. ساڵی ١٩٩١ لەسەروبەندی سەرکوت کردنی راپەڕیندا، لەگەڵ سەدان خێزانی کەرکوکیدا کەرکوکی بەجێ هێشتو لەدهۆك گیرسایەوە.

ساڵی ١٩٩٢ پاش دامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەپلەی نەقیب لەدهۆك لەبەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی دهۆك دامەزرا. ساڵی ١٩٩٤ دوا بەدوای هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ، گوێزرایەوە بۆ هەولێرو لەبەڕێوەبەرایەتیی ئاسایشی گشتیی هەرێم کاری کرد. ساڵی ١٩٩٦ لەسلێمانی نیشتەجێ بوو. هەر ئەو ساڵە وەك لێکۆڵیار لەسەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان دامەزرا. لەساڵی ١٩٩٨دا بووە سەرنوسەری گۆڤاری «کاروباری تورکیا» کەسەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان بەزمانی عەرەبی چوار ژمارەی لێ دەرکردووە. لەساڵی ١٩٩٩دا بووە جێگری سەرنوسەری گۆڤاری «کاروباری ئەوروپا» کە سەنتەر بەزمانی عەرەبی سێ ژمارەی لێ دەرکردووە. هەر هەمان ساڵیش لەپاڵ ئەوەی کەسەرنوسەری گۆڤاری «کاروباری ئەوروپا» بوو، بووە جێگری سەرنوسەری گۆڤاری «ئاسۆکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست» کەسەنتەر بەزمانی عەرەبی دەری کردووە.

ساڵی ٢٠٠١ ئەرکی جێگری سەرنوسەری گۆڤاری «سیاسەتی نێودەوڵەتان»ی گرتە ئەستۆ کەگۆڤارێکە سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان یەکەم ژمارەی لەتشرینی یەکەمی ئەو ساڵە دەرکردووە. هەر ئەو ساڵە دوا بەدوای دامەزراندنی مەکتەبی بیرو هۆشیاری، بووە ئەندامی ئەو مەکتەبە. لەماوەی نێوان ٢٠٠٢ ـ ٢٠٠٨ دا زنجیرە لێکۆڵینەوەیەکی بەشێوەی نامیلکە بڵاو کردەوە لەوانە «دەروازەیەك بۆ تێگەیشتن لەچەمکی هاووڵاتیبون» (٢٠٠٢)، «کوردو تورکمانو میکانیزمی تێگەیشتنی نێوانیان» (٢٠٠٣)، «بیری ناسیونالیزمی تورکمانی» (٢٠٠٤)و «دەرکەوتنی رێکخراوی قاعیدە لەکوردستانی عیراق» (٢٠٠٨).

ساڵی ٢٠٠٣ گوێزرایەوە بۆ سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستانو تا ساڵی ٢٠٠٩ پۆستی جێگری بەڕێوەبەری گرتە ئەستۆ. لەو ماوەیەدا لەژمارە ٣ تا ٧ سەرنوسەری گۆڤاری «سیاسەتی نێودەوڵەتان» بوو.

ساڵی ٢٠٠٦ ئەندامی لیژنەی تایبەتی مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو بۆ چاوخشاندنەوە بەپرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستان. ساڵی ٢٠٠٧ بڕوانامەی ماستەری لەبواری یاسای گشتی لەزانکۆی کۆیە سەبارەت بەتاوانی تیرۆر وەرگرتو ساڵی ٢٠١٠دا بڕوانامەی دکتۆرای لەفەلسەفەی دەستور لەزانکۆی سلێمانی سەبارەت بەڕێکخستنی دەستوریانەی کۆمەڵگا فرە نیتنیکەکانی ناو دەوڵەتە دیموکراتەکان بەدەست هێنا. هەمان ساڵ بووە بەرپرسی دەستەی راوێژکارانی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی لەسلێمانی. ساڵی ٢٠١٢ دوا بەدوای دامەزراندنی سەنتەری لێکۆڵینەوەی یاسایی و سیاسیی کۆلیجی یاساو سیاسەت لەزانکۆی سلێمانی، کرایە بەڕێوەبەری ئەو سەنتەرە.

یونس محەممەد عەلی*

پێشمەرگە. لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٥ی گوندی شەکرال لەناوچەی شارەزوور. ساڵی ١٩٥١ لەگوندەکەی خۆی خراوەتە بەر خوێندن و قۆناغی سەرەتایی لەوێ تەواو کردووە.

ساڵی ١٩٧٥ پەیوەندیی بەڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کردو لە ١٥ی ئەیلولی ساڵی دواتردا بوو بەپێشمەرگە. هەر دوا بەدوای ئەمە، دەزگا ئەمنییەکانی بەعس هەڵیان کوتایە سەر ماڵەکەی و هاوسەرو منداڵەکانیان دەستگیر کردو بەزیندانی بۆ ناسرییە دووریان خستەوە. هەر لەزینداندا کوڕێکی گیانی لەدەستدا. پاش ئەوەی کە ماوەی ساڵێك لەزیندان مانەوە، ئازاد کران.

لەو ماوەیەدا لەبەشێکی زۆری شەڕەکانی هەرێمی ١ی هەورامان بەشداریی کردو لەشەڕی ساڵی ١٩٧٨ی گوندی میری سور لەشارەزوور بەخەستی بریندار کرا. هەر ئەو ساڵە لەبەر جموجوڵ و هەڵسوڕانی لەناوچەکەدا، کرایە فەرماندەی مەفرەزە لەکەرتی ٣ی هەرێمی ١ی هەورامان. لە ١٩ی نیسانی ١٩٧٨دا لەنەبەردێکی هێزی پێشمەرگەدا لەچیای سورێن لەگەڵ پێشمەرگە عەلی خێڵی حەمەیی دا شەهید کرا.

یەکێتیی خوێندکارانی کوردستان

ڕێکخراوێکی نهێنیی خوێندکارانە، سەر بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانە، لە٢٦ی نیسانی ساڵی ١٩٧٦ لەکۆبونەوەیەکدا کە لەشاری کەرکوک بەسترا، دامەزراوە. دەستەی دامەزرێنەری لەکۆسرەت ڕەسول عەلی، شوان عەلی سەعید (شامل)، ڕەئوف ناکرمیی‌و محەمەد خورشید پێکدێ.

کۆبونەوەکە ئەنجومەنێکی کاتیی بۆ بەڕێوەبردنی ئیشوکاری ڕێکخراوەکە تا ئەو کاتەی دەرفەتێکی گونجاو بۆ بەستنی کۆنفرەنس دەرەخسێ، پێك هێناو گەلاڵەی بەرنامەو پەیڕەوێکی ناوخۆی پەسند کرد کە لەپێشەکییەکەیدا ئاماژە بۆ ئەوە کرابوو کەخوێندکاران «هەمیشە شانبەشانی جەماوەری کوردستانو عیراق دەجەنگن بۆ بەدی هێنانی ئاواتو ئامانجی جەماوەر لەسەرانسەری عیراق بەگشتیی‌و کوردستان بەتایبەتی». ئەم ڕێکخراوە وەك ڕێکخراوێکی پیشەیی تایبەت بەخوێندکاران چالاکیی نواندووەو لەشێوازی کارکردندا فاکتەری پیشەیی‌و فاکتەری نیشتمانیی پێکەوە گرێداوە.

لەقۆناغی دامەزراندندا بەناوی یەکێتیی خوێندکارانی شۆڕشگێڕی کوردستانەوە وەك چەترێکی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەناو خوێندکارانداو وەك یەکەم ڕێکخراوی پیشەیی نهێنی لەپاش هەرەس هێنانی شۆڕش لەساڵی ١٩٧٦، کاری کردووە.

هەڵسوڕانی ئەم ڕێکخراوە زۆر تەگەرەی هاتە بەردەم، بەتایبەتی پاش چڕبونی فشاری دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێمی بەعس بۆ سەر ڕێکخستنە نهێنییەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران بەڕادەیەك کەپاش گیرانی ژمارەیەکی زۆری ئەندامانی کۆمەڵە، هەڵسوڕانی دای لەکزی.

ساڵی ١٩٧٩ ڕێکخراوەکە سەرلەنوێ دامەزرایەوە. لەماوەی نێوان ٥- ٩ی ئابی ١٩٧٩دا کۆنفرەنسێکی نهێنی لەشاری سلێمانی لەژێر دروشمی «خوێندکاران جۆگەیەکی ڕۆشنبیرین بۆ شۆڕشی نیشتمانیی دیموکرات لەکوردستاندا» بەسترا. تێیدا پەیڕەوو پرۆگرامێکی تازە بۆ ڕێکخراوەکە دانراو ناوەکەی کرا بەیەکێتیی خوێندکارانی کوردستانو مەکتەبێکی سکرتاریەتی بۆ هەڵبژێردرا کەئەندامەکانی بریتی بوون لەقادر حاجی عەلی، دلاوەر ئەحمەد مەجید، ڕێکەوت عوسمان مەجید، ئازاد حسێن چوارتایی، محەمەد ئازادو مژدە کەریم. ئەم ڕێکخراوە بەدرێژەپێدانی هەمان ڕێکخراوی ساڵی ١٩٧٦ دادەنرێ بەڵام کادیرەکانی هەڵسوڕاوتر بونو توانییان لەماوەیەکی پێوانەییدا ژمارەیەکی زۆری ئەندام لەڕیزی ڕێکخراوەکە ڕێك بخەن کەزۆربەیان خوێندکاری زانکۆکانی بەغداو موسڵو سلێمانی بون.

ساڵی ١٩٨١ چەند هێڵێکی ڕێکخستنی خوێندکاران لەزانکۆکان ئاشکرا بونو لەم سۆنگەیەوە ژمارەیەك لەئەندامانی ئەو ڕێکخستنانە ڕویان لەشاخ کردو زۆربەیان لەناوچەی سەرکردایەتی گیرسانەوە. زیادبونی ژمارەی ئەندامانی ڕێکخراوەکە گوڕو تینێکی دایە بزاوتی ڕۆشنبیریی‌و سیاسی لەناوچەکە، بەتایبەتی کەهەموو ئەو ئەندامانە ئاستێکی بەرزی ڕۆشنبیرییان هەبوو. بەشێکی خوێندکارەکان بارەگایەکیان بۆ ڕێکخراوەکە داناو زۆربەشیان بەسەر دەزگاکانی ڕاگەیاندنو تەندروستیی‌و ڕێکخستندا دابەش کران.

لەڕۆژانی ٢٤و ٢٥ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٢ ڕێکخراوەکە کۆنفرەنسی دووەمی لەژێر دروشمی «بەرەو گەشەپێدانی یەکێتییەکەمانو توندکردنی خەباتەکەمان بەخەباتی خەڵکی چەوساوەی کوردستانەوە لەپێناوی شۆڕشی ڕزگاریی نیشتمانیی دیموکراتی کوردستاندا» لەگوندی بارەپانەی ناوچەی پشدەر بەست. لەم کۆنفرەنسەدا پەیڕەوو پرۆگرام تەواو کرایەوەو دەستەیەکی بەڕێوەبردنی پێنج کەسی هەڵبژێردرا، هەر وەك جەمال عەبدوڵلا ڕۆستەم (هەڵکەوت) بەسکرتێر هەڵبژێردرا.

لەو ماوەیەدا ڕێکخراوەکە کۆمەڵێك کێشەی تێکەوت کەکاریگەریی خراپی لەسەر بەڕێوەچونی ئیشوکاری هەبوو. ئەم کێشانە لەکۆتاییدا بەو سەرەنجامە گەیشتن کەبونە مایەی پەکخستنی ڕێکخراوەکە. بەتایبەتی پاش ئەوەی کەزۆربەی لێپرسراوو ئەندامە دیارەکانی، کوردستانیان بەجێ هێشتو ڕویان لەئەوروپا کرد.

ماوەی نێوان ١٩٨٣- ١٩٩١ ماوەی سڕبونی بزاڤی خوێندکارانە. لەو ماوەیەدا جگە لەهەندێ چالاکیی ڕۆشنبیری، لەوانە دەرکردنی ڕاپۆرتێکی هەشت لاپەڕەیی لەساڵی ١٩٨٤ بەناونیشانی «ڕاستکردنەوەی هەندێ بیروڕای هەڵە» ڕێکخراوەکە چالاکییەکی ئەوتۆی نەبوو. لەم ڕووەوە بونی بارەگایەکی یەکێتیی خوێندکاران لەگوندی بالیسان، هیچی لەمەسەلەکە نەگۆڕی. پاش ڕاپەڕینی

ساڵی ١٩٩١، بزوتنەوەی خوێندکاران بوژایەوەو ژیانی بەبەردا هاتەوەو چەند هەوڵێك بۆ دامەزراندنەوەی یەکێتیی خوێندکاران هاتە ئاراوە. لەو ماوەیەدا چەند گروپێکی خوێندکاران سەریان دەرهێنا کەهیچ چەترێکی کۆکەرەوە پێکەوەی نەدەبەستنەوەو بەهۆی ئەمەوە هەر گروپێك بەناوی جیاواز کاری دەکرد. بەم پێیە، گروپەکانی هەولێرو کەرکوکو ڕەواندز بەناوی یەکێتیی خوێندکارانی کوردستانەوە کاریان دەکرد، گروپەکانی سلێمانیو ڕانیە بەناوی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستانەوەو گروپەکانی سۆرانو بەردەڕەش بەناوی یەکێتیی خوێندکارانو لاوانی کوردستانەوە.

هەر ئەو ساڵە گروپەکان یەکیان گرتەوەو لەڕۆژانی ٢٨- ٣٠ی تەموزی ١٩٩١ کۆنفرەنسێکیان لەژێر دروشمی «چەك قەڵەم دوانەی خەباتی هاوژینم، لەچاویاندا ڕێی ئازادیم ئەبینم» لەشارۆچکەی شەقڵاوە بەستو ڕێکخراوێکی تازەیان بەناوی کۆمەڵەی خوێندکارانو لاوانی کوردستانەوە دامەزراند.

یەکێتیی ژنانی کوردستان

ڕێکخراوێکی دیموکراتییە ئامانجەکەی بەدی هێنانی مافەکانی ژنان و هێنانە کایەی کۆمەڵێکی یەکسانە کە تێیدا تاکەکان بەبێ جیاوازی بەشدار دەبن لەئەرك و مافدا. مێژووی دامەزراندنی ئەم ڕێکخراوە بۆ قۆناغی پاش ئەنفالەکان دەگەڕێتەوە. داینەمۆی پێکهێنانی، زۆرتر ئەو ژنانەن کە ژیانی ئاوارەییان لەئێران بەسەر دەبردو بەدی هێنانی مافە کۆمەڵایەتی و یاساییەکانی ژنانیان بەدرێژەپێدانی ئامانجە نیشتمانییەکان دادەنا.

بیرۆکەی دامەزراندنی ڕێکخراوەکە لەمانگی تەموزی ١٩٨٩ لەلایەن هێرۆ برایم ئەحمەدەوە ڕاگەیەندراو زۆری ئەبرد چووە قۆناغی جێبەجێ کردنەوە. بۆ ئەم مەبەستە، پەیوەندی بەکافیە سلێمانەوە کراو دوای بیروڕا گۆڕینەوەو راوێژو شەن و کەو کردنی بیرۆکەکە، بڕیار درا کار بۆ هێنانە دیی ڕێکخراوێکی دیموکراتی بۆ ژنانی کوردستان بەهەموو ئەتەوەو ئاین و مەزهەب و بیروڕای سیاسییەوە بکرێ. لەم ڕووەوە پەیوەندی بە پەخشان جەلال حەفیدو سەبیحە شێخ محەمەدو کەژاڵ ئەحمەد عەلییەوە کراو بڕیار درا پرۆژەی پەیڕەوو پرۆگرامی ڕێکخراوەکە ئامادە بکرێت.

دوای زنجیرەیەك کۆبوونەوە لەگەڵ هەڵسوڕاوانی ژن، لە ٤ی تشرینی دووەمی ١٩٨٩ یەکێتیی ژنانی کوردستان لەسەقز دامەزرا. دەستەی بەڕێوەبەری ڕێکخراوەکە لە ١١ ژن پێك هات کە ئەمانەن: هێرۆ برایم ئەحمەد، کافیە سلێمان، پەخشان جەلال حەفید، سەبیحە شێخ محەمەد، کەژاڵ ئەحمەد عەلی، ڕەحمە عەبدوڵڵا، دڵدار، پەری عەلی قەرەداغی، ئەڵماس، مەهاباد، چیمەن عەبدولڕەحمان.

دوا بەدوای ئەمە، پەیوەندی بە چەند هەڵسوڕاوێکی دیکەی ژنەوە کرا بۆ هاوکاری کردنی دەستەی بەڕێوەبردن و بڵاوکردنەوەی پەیڕەوو پرۆگرامی یەکێتیی ژنانی کوردستان لەناو ژنانی ئاوارەگەدا. ئەوانەی کە پەیوەندییان پێوە کرا ئەمانەن: وەسفیە بەنی وەیس، نەسرین مارف، مەهاباد شێخ محەمەد ئەمین، گەلاوێژ فوئاد، حەلیمە حەمید، ڕێزان ئەحمەد هەردی، حەسیبە عەبدوڵڵا، پەیمان سەرهەنگ، گەلاوێژ سەیوان، پەرژین محەمەد ساڵح، شوکریە کەریم، گەلاوێژ مەجید، فاتیمە ڕەشید، بێریڤان مستەفا، کەژاڵ عەلادین، تارا شێخ عوسمان، پەیمان حەمید کە زۆربەیان لەسەقزو بانەو ورمێ و مەهابادو مەریوان نیشتەجێ بوو بوون.

لە ١١ی تشرینی دووەمدا یەکێتیی ژنان لەبانگەوازێکدا داوای لە ژنان کرد بەشدارییەکی کاراتر لەبزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورددا بکەن. لەبانگەوازەکەدا هاتبوو: «گەلەکەمان بەرەنگاری سەختترین شەڕی ژیان و مردن بۆتەوە، هیچ شێوەیەکی لەناوبردن نەماوە دوژمن بەکاری نەهێنێ هەر لەکاولکردنی گوندەکان و ڕاگواستنی خەڵکەکەیەوە بۆ ئۆردوگا زۆرەملێکانەوە تا بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و هێرشی بەربڵاوو بەدیل گرتن و شەهیدکردنی گەنج و پیر تا دەگاتە سەر فرۆشتنی ژن و منداڵان.

دە کەواتە ئەی خوشکان با لەم قۆناغە ناسکەی

گەلەکەمانی پیادا تێپەڕ دەبێ یەکگرین و خۆمان لەژێر ئاڵای یەکێتیی ژنانی کوردستاندا ڕێك بخەین، بۆ ئەوەی هەموو تواناکانمان بخەینە پاڵ توانای پیاوانی کورد و هەموو بەیەکەوە بەیەك دەست و بەیەك دەنگ بەرەنگاری فاشستەکانی عیراق ببینەوە. ئەمڕۆ بزووتنەوەی گەلەکەمان لەهەموو ڕۆژانی ڕابردوو زیاتر پێویستی بەتوانای ئێمە هەیە، دە با لەناوەوەو دەرەوەی وڵات خاوەنی دەنگی خۆمان بین، دەنگی نارەزایی خۆمان، دەنگی بەسۆزی کاریگەرترین مرۆڤی دنیا، دەنگی دایکان دژی ڕەفتارەکانی ڕژێمی عیراق سەبارەت بەگەلەکەمان بەرز بکەینەوەو بەدنیای ڕابگەیەنین و سەدامی جەللاد ڕیسوا بکەین».

یەکێتییەکە بۆ ڕایی کردنی ئەرکەکانی لەو هەلومەرجە سەختەدا، چەند لیژنەیەکی پێکهێناو ئەرکەکانی بەمجۆرە دابەش کرد:

-لیژنەی ڕاگەیاندن کە هێرۆ ئیبراهیم ئەحمەد سەرپەرشتیی دەکردو گرنگترین کاری، دەرکردنی دوو ژمارە بوو لەگۆڤاری «تەوار».

-لیژنەی دارایی کە ئەرکەکەی کۆکردنەوەی ئابوونەی ئەندامان بوو.

-لیژنەی خزمەتگوزاری کە ئەرکەکەی پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بوو بەژنان و منداڵانی ئاوارە لەکاتی نەخۆشی و لێقەوماندا.

-لیژنەی ڕێنمایی تەندروستی کە ئەرکەکەی پێشکەش کردنی ڕێنمایی تەندروستی بوو بەژنان و بەسەرکردنەوەی نۆژدوگاکان بۆ دڵنیابوون لەباری تەندروستیی ژنان. لەم سەروبەندەدا ئەرکە پزیشکییەکان ڕێزان ئەحمەد هەردی ئەنجامی داوە.

-لیژنەی پەیوەندییەکانی دەرەوە کە ئەرکەکەی دروستکردنی ڕایەڵەی پەیوەندی بوو لەگەڵ هەندەراندا. ئەم لیژنەیە لەنێو ژنانی کوردی نیشتەجێی سوید لیژنەیەکی لە ڕووناك ڕەشید، نەرمین عوسمان و هەتاو ئیبراهیم بۆ ڕایی کردنی کاروباری پەیوەندیی دەرەوە پێکهێنا.

-لیژنەی کۆمەڵایەتی کە ئەرکەکەی قووڵ کردنەوەی هۆشیاریی کۆمەڵایەتی بوو بەمەبەستی بەرپەرچدانەوەی هەموو نەریتێکی کۆمەڵایەتی کە لەبوونی کەسایەتیی ژن کەم دەکاتەوە.

تا ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، یەکێتیی ژنان هیچ بارەگایەکی دیاریکراوی لەناو ئێراندا نەبوو. کۆبوونەوەکان لەماڵی ئەندامان ئەنجام دەدران. لەئاپاری ١٩٩١ یەکێتیی ژنان یەکەم بارەگای لەقەڵاچوالان کردەوەو لەمانگی تشرینی یەکەمدا بارەگاکەی بۆ سلێمانی گواستەوە.

یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان

ڕێکخراوێکە زادەی یەکگرتنی هێڵی گشتی و ئەو باڵەی بزووتنەوەی سۆشیالیستە کە پاش جیابوونەوەی باڵی ڕەسوڵ مامەند، لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان مابۆوە. سەرەتای دروستبوونی بۆ کۆبوونەوەی ڕۆژی ٢٦ی ئابی ١٩٨٢ی نوێنەرانی هێڵی گشتی و بزووتنەوەی سۆشیالیست دەگەڕێتەوە کە تێیدا هەردوولا بڕیاری یەکگرتنەوەو دروست کردنی ڕێکخراوێکی نوێیان دا.

لە ١٠ی ئەیلولی ١٩٨٢دا هەردوولا دوا کۆبوونەوەی هاوبەشیان بەست و لەسەر ئەوە ڕێککەوتن کە ناوی ڕێکخراوە تازەکە «یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان» بێ. ئەم ناوە لەسەر داوای سەرکردایەتیی دەرەوە بوو کە لە دکتۆر فوئاد مەعسوم و دکتۆر کەمال فوئاد و عومەر شێخموس پێکهاتبوو. لە ١١ی ئەیلولدا دامەزراندنی ڕێکخراوە نوێکە ڕاگەیەنرا. ئەم ڕێکخراوە زۆرتر بەهەوڵ و تەقەللای جەلال تاڵەبانی لەناوەوەو عومەر مستەفا لەدەرەوە دامەزرا.

سەرکردایەتیی یەکێتیی شۆڕشگێڕان تا بەستنی کۆنفرەنس لەمانە پێك هات: جەلال تاڵەبانی (سکرتێر)، جەمال حەکیم ئاغا، دکتۆر فوئاد مەعسوم، عومەر شێخموس، دکتۆر کەمال فوئاد، عومەر مستەفا، دکتۆر خدر مەعسوم، عومەر عەزیز، سەید مەجید حسێن مورسل زەمان، ئازم عومەرو عەلی حەویز. یەکەم کۆبوونەوەی سەرکردایەتی لە ٣ی تشرینی یەکەم بەستراو لێپرسراوێتییەکانی تێدا بەسەر ئەندامانی سەرکردایەتیدا دابەش کرا.

لە ٢٣ی ئابی ١٩٨٣ یەکەم کۆنفرەنسی یەکێتیی شۆڕشگێڕان لەگوندی خەتێ لەناوچەی خۆشناوەتی بەستراو سەرکردایەتییەکی تازەی تێدا هەڵبژێردرا کە لەمانە پێکهاتبوو: جەلال تاڵەبانی (سکرتێر)، دکتۆر فوئاد مەعسوم، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، دکتۆر خدر مەعسوم، عەلی حەویز، عومەر شێخموس، شەوکەت حاجی موشیر، عومەر عەزیزو حەمە فەرەج. ئەندامانی یەدەگی سەرکردایەتی ئەمانە بوون: عەبدوڵڵا عومەرو ڕەئوف عوسمان.

بوونی تاڵەبانی بەسکرتێری یەکێتیی شۆڕشگێڕان

لەلایەن کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە پەسند نەکراو وا سەیری مەسەلەکە کرا کە سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان نابێ سکرتێری هیچ یەکێ لە دوو رێکخراوە پێکهێنەرەکەی یەکێتی بێ. لەم رووەوە چەند پێشنیارێك خرانە روو. لەم سەروبەندەدا تاڵەبانی پێی باش بوو بۆ راگرتنی هاوسەنگیی نێوان دوو رێکخراوەکەی یەکێتی، واز لەسکرتاریەتی یەکێتیی شۆڕشگێڕان بێنێ. دەرچوونی تاڵەبانی لە یەکێتیی شۆڕشگێڕان دەرفەتی بەهێزبوون و گەشەکردنی ئەم رێکخراوەی کەم کردەوە.

لەکۆنفرەنسی دووەمی یەکێتیی شۆڕشگێڕان کە لە ١٥ی ئابی ١٩٨٤ لەمێرگەپان لە بناری چیای پیرەمەگرون بەسترا، دکتۆر فوئاد مەعسوم بەسکرتێر هەڵبژێردراو هەر یەك لە نازم عومەر، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، عومەر شێخموس، سەربەست بامەڕنی، عومەر عەبدوڵلا، دکتۆر خدر مەعسوم و عومەر عەزیز بەئەندامی سەرکردایەتی و هەر یەك لە شێخ عەلی شێخ حەمە سالح و شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵەو شێخ محەممەدی سەرگەڵوو بەئەندامی یەدەگی سەرکردایەتی هەڵبژێردران.

لەساڵی ١٩٨٥ پێنج ئەندامی سەرکردایەتی کە بریتی بوون لە دکتۆر خدر مەعسوم، دکتۆر پێشەوا تاڵەبانی، سەربەست بامەڕنی، عومەر عەزیزو عومەر شێخموس دەستیان لەکار کێشایەوە. لەم سۆنگەیەوە بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی سەرکردایەتی، پلینۆمێك لەماوەی نێوان ١ — ١٤ی ئەیلولی ١٩٨٥ لەگوندی هەڵەدن لەدۆڵی جافەتی بەسترا، تێیدا سێ ئەندامە یەدەگەکەی سەرکردایەتی بوون بەئەندامی سەرکردایەتی و هەر یەك لە شەوکەت حاجی موشیر، عەبدوڵلا عومەرو شێخ دارا شێخ جەلالی حەفید وەك ئەندامی تازەی سەرکردایەتی هەڵبژێردران.

لەقۆناغی پاش ئەنفالەکان و کاولبوونی کوردستان و پاشەکشەی خەباتی چەکدارو دوا بەدوای وەستانی شەڕی عیراق- ئێران و هەروەها لەژێر کاریگەریی گۆڕانکارییە نێو دەوڵەتییەکانی ئەو سەردەمە، مەسەلەی بیرکردنەوەی لەهێنانە دیی رێوشرێن و میکانیزم و شێوەی گونجاوتر بۆ بەردەوامبوون لەسەر خەبات و پاراستنی تۆکمەیی یەکێتیی نیشتمانی هاتە ناراوە. لەو هەلومەرجەدا بیرۆکەی یەکخستنی یەکێتیی شۆڕشگێڕان و کۆمەڵەی رەنجدەران وردە وردە گەڵاڵە بوو. بەر لەوەی ئەم پرۆژەیە رابگەیەنرێ، گفتوگۆی تێروتەسەل لەناو یەکێتیدا لەنێوان نوێنەرانی یەکێتیی شۆڕشگێڕان و کۆمەڵەی رەنجدەران دەربارەی ئەم مەسەلەیە کراو بەشێوەیەکی سەرەتایی هەردوولا پێی رازی بوون و دواتر لە ٣ی حوزەیرانی ١٩٨٩ راگەیەنرا.

لە ٣ی حوزەیراندا یەکێتیی شۆڕشگێڕان کۆبوونەوەیەکی فراوانی لەگوندی نۆکان لەسەر سنووری عیراق- ئێران بەست. لەو کۆبوونەوەیەدا نوێنەری کۆمەڵە، فەرەیدون عەبدولقادر، لەو وتارەی کە بەناوی کۆمەڵەوە خوێندییەوە، پێشنیاری کرد ئاستی پەیوەندیی نێوان یەکێتیی شۆڕشگێڕان و کۆمەڵەی رەنجدەران لەئاستی هاوپەیمانییەوە بگەیەنرێتە ئاستی یەکبوون. دواتر، کۆبوونەوەکە لەڕەوتی گفتوگۆکانی خۆیدا رەزامەندیی لەسەر پێشنیارەکە نیشاندا. لە ٥ی حوزەیراندا کە دوایین رۆژی کۆبوونەوەکە بوو، سەرکردایەتییەکی نوێ هەڵبژێردرا کە زۆرتر وەك سەرکردایەتییەکی راگوزەر وابوو تا ئەو کاتەی دەرفەتێکی لەبار بۆ یەکخستنی یەکێتیی شۆڕشگێڕان و کۆمەڵەی رەنجدەران دەڕەخسێ. دکتۆر فوئاد مەعسوم بەسکرتێر هەڵبژێردرایەوەو ئەندامەکانی تر بریتی بوون لە دکتۆر کەمال فوئاد، نازم عومەر، عەبدوڵلا عومەر، عەلی شێخ شەرەف تاڵەبانی، چەتۆ حەوێزی و شەوکەت حاجی موشیر. دوو ئەندامیش وەك یەدەگی سەرکردایەتی هەڵبژێردران کە بریتی بوون لە شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵەو عومەر عەزیز.

لەکۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا کە لە ١٩٩٢دا بەسترا، یەکێتیی شۆڕشگێڕان هەڵوەشانەوەی خۆی راگەیاند.

گرنگترین دیکۆمێنتەکانی یەکێتیی شۆڕشگێڕان خۆیان لە پێنج دیکۆمێنتدا دەبینن کە بریتین لە پرۆگرام و پەیڕەوی ناوخۆ، گۆڤاری «کوردایەتی» (١٩٨٣- ١٩٨٤)، رۆژنامەی «کۆسار» (١٩٨٣)، بڵاوکراوەی ناوخۆیی «رۆشنبیری» (١٩٨٤- ١٩٨٥)و رۆژنامەی «رزگاری» (١٩٨٥- ١٩٨٨).

یەکێتیی شۆڕشگێڕان لەبیروباوەڕو بۆچوونەکانیدا زۆرتر رێکخراوێکی چاکسازیخوازی نەریتپارێزو میانڕەو بوو، باوەڕی بەتیۆریی ململانێی چینەکان نەبوو، زۆرتر پشتیوانیی لەتیۆریی هاوکاریی چینایەتی دەکرد. ئەم رێکخراوە لە پرۆگرامەکەیدا وای دانابوو کە خەبات بکات بۆ «ریشەکێشکردنی هەموو جۆرە چەوساندنەوەیەکی کۆمەڵایەتی لە کوردستاندا: چەوساندنەوەی مرۆڤ بۆ مرۆڤ، پیاو بۆ ئافرەت، چەوساندنەوەی چینایەتی».

یەکێتیی فەقێیانی کوردستان

ڕێکخراوێکی پیشەییە لەبەهاری ساڵی ١٩٧٩ لەهەولێر لەلایەن نەجم ئەحمەد حسێنەوە دامەزراوە. بیرۆکەی دروست کردنی ڕێکخراوەکە بۆ ساڵی ١٩٧٨ دەگەڕێتەوە، کاتێك نەجم ئەحمەد حسێن کەوتە تاوتوێ کردنی پێداویستییەکانی دروست کردنی ڕێکخراوەکە بەشێوەیەکی نهێنی بەمەبەستی بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی پێشکەوتنخوازانە و هاندانی هاوولاتییان بۆ کوردایەتی و سەقامگیرکردنی گیانی بەرگری و خۆڕاگری بەرامبەر بەڕژێمی بەعس.

نەجم ئەحمەد حسێن. ناسراو بە مەلا نەجم، پێی وابوو فەقێ و مەلاکان توێژێکن سەنگی خۆیان لەکۆمەڵگادا هەیەو پێویستە ڕۆڵێکی کاراتر لەبزووتنەوەی نەتەوایەتیدا بگێڕن.

پاش تاوتوێ کردنی پڕۆژەکەو ڕا وەرگرتنی فەقێکان لەحوجرەکان، یەکەم کۆبوونەوەی دامەزراندن لەمزگەوتی حاجی موراد لەهەولێر ساز کراو پاشان کۆبوونەوەکە لەبەر هەندێ هۆی ئەمنی بۆ گوندی بەحرکە گواسترایەوە. لەو کۆبوونەوەیەدا کە ژمارەیەکی زۆر لەنوێنەرانی حوجرەکان بەشدارییان تێدا کرد، بڕیاری دروست کردنی ڕێکخراوەکە دراو دەستەیەك لە پێنج کەس وەك دەستەی سەرپەرشتیاری ڕێکخراوەکە دەستنیشان کرا، یەکێکیان مەلا نەجم بوو.

ئامانجە سەرەکییەکانی ڕێکخراوەکە بریتی بوون لەهەوڵدان بۆ پەرەپێدانی خوێندنی حوجرەو بەخشینی بڕوانامەی باوەڕپێکراو بۆ دەرچووانی، هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستییەکانی فەقێیاتی و بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی نەتەوەیی.

هەر ئەو ساڵە مەلا نەجم پەیوەندیی بەکۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە کردو ئەمەش زۆرتر هانی دا بکەوێتە گەڕ بۆ بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی پێشکەوتنخوازانە لەناو ڕێکخراوەکەداو ڕێکخستنی بەشێکی ئەندامەکانی لەکۆمیتەی ڕاپەڕین و پەیداکردنی دۆست و لایەنگر بۆ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

ڕێکخراوەکە تا ناوەڕاستی ساڵی ١٩٨١ دەستبەکار بوو، پاشان وردە وردە بەهۆی جیاوازیی بیروباوەڕەوە بەرەو هەڵوەشانەوە چوو.

یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان

ڕێکخراوێکی پیشەییە ساڵی ١٩٨٩ لەگوندی نۆکان دامەزراوە. دوو فاکتەری سەرەکی لەپشت دامەزراندنی ئەم ڕێکخراوەن. یەکێکیان فاکتەرێکی ناوخۆییەو پەیوەندیی بەهەلومەرجی قۆناغی پاش شاڵاوی ئەنفالەکانەوە هەیە کە تێیدا ئەزموونی خەباتی چەکدار شکستی خواردبوو. تاکەکانی دەستەبژێری سیاسەتمەداران و ڕۆشنبیر بیریان لەشێوازی دیکەی هەڵسوڕانی سیاسی دەکردەوەو دەیانویست بەشێوازی تر درێژە بەخەباتی نیشتمانی بدەن. فاکتەرەکەی تر فاکتەرێکی دەرەکییە. زۆرتر پەیوەندیی بەئەزموونی پرێسترۆیکاوە هەیە کە سەرۆك میخائیل گۆرباچۆف لەیەکێتیی سۆڤیێتی پێشوو دەستی پێکردبوو، بەهۆی ئەم ئەزموونەوە باس کردنی بابەتی مافی مرۆڤ لەجیهان تین و تاوی پەیدا کردبوو.

سەرەتای ساڵی ١٩٨٩ یاسانااسان قادر حەمە جان. برایم حسێن، حەمید بلباس، محەمەد قەرەداغی، سەردار عەبدولکەریم، فەرهاد ڕەسوڵ. فاروق جەمیل و غازی سالار بۆ تاوتوێ کردنی ئەم مەسەلەیەو هەنگاونان بۆ جێبەجێکردنی، یەکەم کۆبوونەوەیان لەخڕی ناوزەنگ ئەنجام داو بڕیاریان دا بکەونە گەڕ بۆ دروست کردنی سەندیکایەکی نیشتمانی بۆ مافپەروەرانی کوردستان.

لەم ڕووەوە ئەندامانی ئەم لیژنەیە سەردانی بارەگاکانی سەرکردایەتیی پارتی دیموکراتی کوردستان لەڕاژان و پارتی کۆمۆنیستی عیراق لەقڕناقاو پشتئاشان و حزبی سۆسیالیستی کوردستانیان کردو باسی پڕۆژەکەیان بۆ کردن و ڕەزامەندیی بەشداربوونیان لێ وەرگرتن.

لەم بوارەدا لیژنەیەك بۆ پەیوەندی کردن بەماقناسەکانەوە پێك هات و پاشان کۆبوونەوەیەك ڕێك خراو تێیدا لیژنەی ئامادەکاری کۆنگرە دیاری کراو بڕیاریش درا یەکێ لەئەرکەکانی لیژنەکە ئامادەکردنی پڕۆژەی پەیڕەوی ناوخۆو پڕۆگرامی ڕێکخراوەکە بێ و ئەم ئەرکە بە حەمید

بلّباس سپێردرا.

لەرۆژانی ۳و ٤ی مانگی ئەیلولی سالّی ۱۹۸۹ کۆنگرە لەگوندی نۆکان بەئامادەبوونی ۲٤ مافناس بەسترا، لەوانە ۱۷ مافناس سەر بە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بون. ٥ مافناس سەر بەپارتی دیموکراتی کوردستان بوون و ۲ مافناس سەر بەپارتی کۆمۆنیستی عیراق بوون.

لەدانیشتنی کردنەوەی کۆنگرەدا شاندێکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بەسەرۆکایەتیی جەلال تالّەبانی. نوێنەری بەرەی کوردستانی جەبار فەرمان. سکرتێری حزبی سۆسیالیستی کوردستان رەسولّ مامەندو سکرتێری پارتی سۆشیالیستی کورد (پاسۆك) کەریم سەلام ئامادە بوون.

ئەندامانی کۆنگرە کە بەئەندامی دامەزرێنەر دادەنرێن ئەمانەن: فاروق جەمیل سادق، حەمید بلّباس، محەممەد قەرەداغی، قادر حەمە جان، سەردار عەبدولکەریم، عومەر عەزیز، عومەر ئەحمەد، یوسف حەسەن حەریز خۆشناو، فەرهاد رەسولّ، ئەها مامە رەزا، برایم حسێن، جەمال حوسامەددین نەقشبەندی، شاکر ئەحمەد ئامێدی، تیلی یێفکی، جەواد نەورۆز، غازی سالار عەبدولرەحمان، برایم محەممەد، کەریم سنجاری، تۆفیق کەریم، فەرزەند زێباری، بەدرخان ئەحمەد، ئەسعەد سلێمان، کاوە مەحمود (هادی) و تەحسین ئەحمەد.

دواتر، بەدەنگدانی نهێنی حەوت ئەندام بۆ ئەنجومەنی بەرێوەبەرایەتیی رێکخراوەکە هەلّبژێردران کە بریتی بوون لە فاروق جەمیل، کەریم سنجاری، حەمید بلّباس، محەممەد قەرەداغی، قادر حەمە جان، تۆفیق کەریم و بەدرخان ئەحمەد.

لەیەکەم کۆبوونەوەی ئەنجومەندا فاروق جەمیل بەسەرۆکی رێکخراوەکەو کەریم سنجاری بەجێگری سەرۆك هەلّبژێردران.

ئەم رێکخراوە یەکەم رێکخراوی پیشەیی فرە لایەنە کە لەقۆناغی پاش شالّاوی ئەنفالەکان دامەزرابێ. پاش کۆنگرە، رێکخراوەکە گۆڤاری «تەرازوو»ی دەرکرد. ئەم گۆڤارە تا راپەرینی سالّی ۱۹۹۱ تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچوو.

پێرست

ئـ

ئاریز عەبدوڵڵا ئەحمەد ٩
ئازاد عەبدولسەمیع سوفتی ١٠
ئازاد هەورامی ١٠
ئاسۆس (شەڕ) ١٢
ئاسۆ شێخ نوری ١٢
ئاسۆ مامەند ئیسماعیل ١٣
ئاشی زادە (شەڕ) ١٣
ئاشی شێخ قاسم (شەڕ) ١٣
ئاشی شێخ قاسم (چالاکی) ١٣
ئاقوبان (شەڕ) ١٤
ئاکۆ غەریب ١٤
ئاکۆیەتی (شەڕ) ١٥
ئاگر (کۆمیتە) ١٥
ئاڵا (ڕۆژنامە) ١٦
ئاڵا (ڕۆژنامە) ١٦
ئالانە ـ خەلیفان (شەڕ ١٦
ئاڵای سور (ڕۆژنامە) ١٦
ئاڵای شۆڕش (ڕۆژنامە) ١٧
ئاڵای شۆڕش (ڕۆژنامە) ١٧
ئاڵای شۆڕش (ڕێکخراو) ١٨
ئاڵای شۆڕش ـ کۆنفرەنس (ڕێکخراو) ١٩
ئاوات عەبدولغەفور ١٩
ئۆفیسی قاهیرە ٢٠
ئۆممەربیل (شەڕ) ٢٠
ئەبوبەکر محەمەد حاجی قادر ٢١
ئەبوبەکر نوری قادر ٢١
ئەحمەد تۆفیق مەعروف........ ٢٢
ئەحمەد زۆراب کەریم ٢٢
ئەحمەد کرێکار ٢٣
ئەحمەد کوردە ٢٣
ئەحمەد محەمەد حەمە ئەمین ٢٤
ئەحمەد مەولود ٢٤

ئەرسەلان بایز ٢٥
ئەرکان ئەمین قادر ٢٦
ئەرکی نوێ (رۆژنامە) ٢٧
ئەستێرە (گۆڤار) ٢٧
ئەستێرەی سور (کۆمیتە) ٢٧
ئەستێڵ (شەڕ) ٢٨
ئەسحابە سپی (شەڕ) ٢٨
ئەفراسیاو عیزەددین محەمەد ٢٨
ئەکادیمیای هۆشیاری‌و پێگەیاندنی کادیران ٢٨
ئەلجەبهە ئەلکوردستانیە (رۆژنامە) ٢٩
ئەمیر باقی غەفوری ٢٩
ئەنجومەنی ئاوایەکان ٣٠
ئەنوەر زۆراب ٣٠
ئەنوەر قەرەداغی ٣١
ئەی رەقیب (سرود) ٣٢
ئیتیحاد (رۆژنامە) ٣٢
ئیدریس ئیسماعیل ٣٢
ئیشراقات کوردیە (گۆڤار) ٣٣
ئیللەڵلا (شەڕ) ٣٣
ئیلنجاغ (شەڕ) ٣٤
ئیندزێ (شەڕ) ٣٤

ب

بابەکر دزەیی ٣٥
بارزیی (شەڕ) ٣٥
بازگەی کەرکوک (چالاکی) ٣٦
باڵەیان (شەڕ) ٣٦
باڵەیان (شەڕ) ٣٦
باوزێ (شەڕ) ٣٦
باوەڕ (کۆمیتە) ٣٦
باوە گوڕگوڕ (گۆڤار) ٣٧
برایم ئەنوەر حەسەن ٣٧
برایم جەلال ٣٧
برایم حسێن عەبدوڵلا ٣٨
برایم عەزۆ ٣٩
برایم عەزۆ (چاپخانە) ٤٠

برایم مەحمود محەمەد ٤١
بروسك (ڕێکخراو) ٤١
بزوتنەوە (گۆڤار) ٤٢
بزوتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان ٤٢
بزوتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان (باڵی ناو یەکێتی) ٤٤
بڵاوکراوەی ناوخۆ ٤٤
بڵێسە جەبار فەرمان ٤٥
بناوەسوتە (شەڕ) ٤٥
بناوەسوتە (چالاکی) ٤٥
بندایزان (چالاکی) ٤٥
بۆگد (شەڕ) ٤٥
بەختیار محەمەد شەریف ٤٦
بەردە سپیان (شەڕ) ٤٦
بەردەکەڕ (شەڕ) ٤٦
بەردە کەشك (شەڕ) ٤٦
بەرزان ئەحمەد کوردە ٤٧
بەرزان محەمەد قادر ٤٧
بەرگەڵور (کۆبونەوە) ٤٨
بەستەستێن (شەڕ) ٤٨
بەکر ئەحمەد یەعقوب ٤٨
بەرهەم ئەحمەد سالح ٤٩
بەرەی کوردستانی ٥٠
بەرەی کوردستانی (ڕۆژنامە) ٥١
بە عیراقیکردنی شۆڕش (تیۆری) ٥١
بەکر بەیان (شەڕ) ٥٢
بەکر مستەفا سەعید ٥٢
بەلاغی عەسکەری ٥٢
بەهرۆز یاسین گەلاڵی ٥٤
بەیانی شوبات ٥٥
بیرو هۆشیاری (گۆڤار) ٥٥
بێستون بارزیی ٥٦
بێسەلمێن (شەڕ) ٥٦
بیشێ (چالاکی) ٥٧
بێگەرد دلشاد شوکروڵلا ٥٧
بێگەڵاس (شەڕ) ٥٧
بێگەڵاس (شەڕ) ٥٧

پ

پارتیزان ٥٨
پاسۆک ٥٨
پۆل ٥٩
پەروین بابەکر حەمە ئاغا ٥٩
پەروین کاکە حەمە سەعید محەمەد ٦٠
پەیڕەوی ناوخۆی دەستە چەکدارەکان ٦٠
پەیڕەوی یەکگرتن ٦١
پێڕوو (گۆڤار) ٦١
پێشمەرگە (گۆڤار) ٦١
پێشمەرگەی ناوشار (ڕێکخراو) ٦٢
پێنجوێن (چالاکی) ٦٢
پێنجوێن (چالاکی) ٦٢
پێنجوێن (چالاکی) ٦٢
پێنجوێن (راپەڕین) ٦٢

ت

تاران (ڕێککەوتننامە) ٦٤
تاران (ڕێککەوتننامە) ٦٤
تۆپزاوا (شەڕ) ٦٥
تۆرچ (گۆڤار) ٦٦
تۆژڵە (کۆبونەوە) ٦٦
تەپڵە ڕەش (چالاکی) ٦٦
تەپە عەرەب (شەڕ) ٦٦
تەحسین کاوانی ٦٧
تەحسین محەمەد ئەمین ٦٧
تەحسین نامیق عەبدوڵڵا ٦٧
تەرازوو (گۆڤار) ٦٨
تەقتەق (ئۆپەراسیون) ٦٨
تەقتەق (ئۆپەراسیون) ٦٨
تەکێ (شەڕ) ٦٩
تەنگیەر (شەڕ) ٦٩
تێگەیشتنی ڕاستی (گۆڤار) ٦٩
تیمار (چالاکی) ٧٠
تیمار (شەڕ) ٧٠
تیمار (چالاکی) ٧٠

ج

جۆبلاغ (شەڕ) ٧١
جود (هاوپەیمانی) ٧١
جومعە حەسەن ٧٢
جومعە محەمەد مەجید ٧٢
جەبار فایەق مەجید ٧٢
جەبار فەرمان ٧٢
جەبار یاوەر ٧٣
جەعفەر شەفیعی ٧٥
جەعفەر عەبدولواحید ٧٥
جەعفەر عەبدولواحید (چاپخانە) ٧٦
جەلال تالەبانی ٧٧
جەلال حاجی ٨٠
جەمال تاهیر ٨١
جەمال عەلی باپیر ٨٢
جەمال عەلی مارف ٨٢
جەمالەددین محەمەد ئەمین ٨٣
جەوقەد (هاوپەیمانی) ٨٤
جەوڵ بۆر (ئۆپەراسیون) ٨٤
جەوهەر حسێن ئەحمەد ٨٤
جەوهەر کرمانج ٨٥
جەوهەر لەتیف محەمەد ٨٥

چ

چنگیان (شەڕ) ٨٦
چنگیان (شەڕ) ٨٦
چوارتا (چالاکی) ٨٦
چۆخماخ (شەڕ) ٨٦
چۆمان (چالاکی) ٨٦
چۆمان (چالاکی) ٨٦
چۆمان (شەڕ) ٨٧
چیا قادر کەریم ٨٧

ح

حاجی ئەحمەد عەبدوڵڵا ٨٨
حاجی قەڵا (شەڕ) ٨٨
حاجی قەڵا (شەڕ) ٨٨
حزبی سۆسیالیستی کوردستان ٨٩
حسێن عەبدوڵڵا محەمەد سالح ٨٩
حسێن کەریم قادر ٩٠
حسێن مەعروف محەمەد ٩١
حوجران (شەڕ) ٩١
حەساری وەلی پاشا (شەڕ) ٩١
حەسەن ئەنوەر حەسەن ٩١
حەسەن کورنستانی ٩٢
حەسەن موتریب (شەڕ) ٩٢
حەمرین (گۆڤار) ٩٣
حەمك (شەڕ) ٩٣
حەمە جەزا حەمە عەلی ٩٤
حەمە چاوشین ٩٤
حەمە حەمە ڕەسول ٩٥
حەمە سالح سدیق ٩٦
حەمە فەرەج هەڵەبجەیی ٩٦
حەمید ئەبوبەکر ئەحمەد ٩٧
حەمید محەمەد سالح عەزیز ٩٨
حەمید محەمەد کاکەمەند ٩٨
حیکمەت محەمەد کەریم ٩٩

خ

خالە بەگ (چالاکی) ١٠١
خالید دۆسکی ١٠١
خالید سەعید ١٠٢
خالید هەرکی ١٠٢
خدران (شەڕ) ١٠٣
خدر عومەر سور ١٠٣
خدر وسو پیریاڵ ١٠٤
خورماڵ (شەڕ) ١٠٤
خورماڵ (شەڕ) ١٠٤

خۆشناوەتی (شەڕ) ١٠٤
خوێنی شەهیدان (ڕێکخراو) ١٠٥
خەباتی مامۆستا (گۆڤار) ١٠٥
خەسرەو خاڵ ١٠٦
خەسرەو گوڵ محەمەد مەلك ١٠٦
خەلیج (بڵاوکراوە) ١٠٧
خەلیل ئەنوەر حەسەن ١٠٨
خەلیل جەلال مەجید ١٠٨
خەلیل نیعمەت دۆسکی ١٠٩
خەنادق (گۆڤار) ١٠٩
خێوەتە (شەڕ) ١٠٩

د

دابان ـ هەلاج (شەڕ) ١١٠
دادگای باڵای شۆڕش ١١٠
دارۆ شێخ نوری شێخساڵح ١١٢
داری خالە (ڕوداو) ١١٢
داوود جەعفەر کاکەیی ١١٣
دری (شەڕ) ١١٣
دڵشاد تۆفیق بەنگینە ١١٣
دڵشاد مەریوانی ١١٤
دلێر ئیبراهیم محەمەد ١١٥
دوجەیلە (چالاکی) ١١٥
دوکانی سەروو (شەڕ) ١١٥
دەربەند (شەڕ) ١١٦
دەربەندی باسەرە (شەڕ) ١١٦
دەربەندیخان (چالاکی) ١١٦
دەرەدوین (شەڕ) ١١٦
دەرەدوین (شەڕ) ١١٦
دەرەدوین (شەڕ) ١١٦
دەرەویانی سەروو (چالاکی) ١١٦
دەرگەڵە (شەڕ) ١١٧
دەرگەڵە (شەڕ) ١١٧
دەرەی مەڕ (شەڕ) ١١٧
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە ١١٧

دەزگای رۆشنبیریی یەکێتیی شۆڕشگێڕانی کوردستان ١١٧
دەزگای ناوەندیی رۆشنبیریی کۆمەڵە ١١٨
دەستەی دامەزرێنەر یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ١١٨
دەشتێو (شەڕ) ١١٨
دەنگی شۆڕشی عیراق (گۆڤار) ١١٩
دەنگی گەلی کوردستان (رادیۆ) ١١٩
دێرفونکە (رۆژنامە) ١٢٢
دی ڤۆنك (بڵاوکراوە) ١٢٢
دیلێژە (چالاکی) ١٢٢
دیمەشق (رێککەوتن) ١٢٢

ر

راپەڕین (کۆمیتە) ١٢٣
راپەڕین (گۆڤار) ١٢٣
راپەڕین (گۆڤار) ١٢٤
رزگار جەلال تەساب ١٢٤
رزگاری (نەخشە) ١٢٤
رزگاری (روژنامە) ١٢٥
روانگەی جیهان (گۆڤار) ١٢٥
رۆشنبیری (بڵاوکراوە) ١٢٦
رەسول عومەر لەتیف ١٢٦
رەسول مامەند ١٢٧
رەشاد موراد مەلا ١٢٩
رەفعەت عەبدوڵلا پیرداوود ١٢٩
رەفعەت محەمەد یاسین ١٣٠
رەفیق رەشید ئاغجەلەری ١٣١
رەمەزان مستەفا کانی مستەفایی ١٣١
رەنج (کۆمیتە) ١٣١
رەنجدەر (رۆژنامە) ١٣٢
رەنجدەران (رێکخراو) ١٣٢
رەنج عەبدولحەمید محەمەد ١٣٣
رەنگاڵە (گۆڤار) ١٣٣
رەهبەر سەید برایم بەرزنجی ١٣٤
رێبازی نوێ (رۆژنامە) ١٣٥
رێبوار خالید ١٣٦

رێبین محەمەد سۆفی ١٣٦
ڕێزان (شەڕ) ١٣٧
ڕێکخراو ١٣٧
ڕێکخستنی ناوخۆ (دەزگا) ١٣٨
ڕێکەوت عوسمان مەجید ١٣٨

ز

زارگەلی (چالاکی) ١٤٠
زاهیر سدیق ١٤٠
زاهیر محەمەد کەریم ١٤١
زنجیرەی بەرنامەی کەرتی ڕێکخستنی دوکان (بڵاوکراوە) ١٤١
زەڵێ (کۆبونەوە) ١٤١
زەمەقی (چالاکی) ١٤٢
زمنان (شەڕ) ١٤٢
زێ (ڕێککەوتن) ١٤٢
زێنانە (شەڕ) ١٤٣
زینۆی شەرگان (شەڕ) ١٤٣
زێوکە (شەڕ) ١٤٣

ژ

ژیلوان (ڕۆژنامە) ١٤٤
ژاڵەی دەربەند (شەڕ) ١٤٤

س

ساتی (شەڕ) ١٤٥
سالاریە (شەڕ) ١٤٦
ساڵح ڕەسول حەسەن ١٤٦
ساڵح عەزیز محەمەد ئەمین ١٤٦
سامان مەجید خورشید ١٤٧
سامان مەولود غەریب ١٤٧
سپارک (ڕۆژنامە) ١٤٨

سرك (رێكخراو) ١٤٩
سروشت (گۆڤار) ١٤٩
سكتان (شەڕ) ١٤٩
سكرتێری گشتی ١٤٩
سلێمان عارەب ئیسماعیل ١٥٠
سلێمانی (چالاكی) ١٥١
سلێمانی (چالاكی) ١٥١
ساوە (شەڕ) ١٥١
سورداش (شەڕ) ١٥٢
سورقاوشان (شەڕ) ١٥٢
سورێن (شەڕ) ١٥٢
سورێن (شەڕ) ١٥٢
سەربەست حسێن محەمەد ئەمین ١٥٢
سەرچنار (شەڕ) ١٥٣
سەرزەل (شەڕ) ١٥٣
سەرقەڵا (شەڕ) ١٥٣
سەرنەوس (شەڕ) ١٥٣
سەعدون یەدوڵڵا شەفی ١٥٣
سەعدی ئەحمەد پیرە ١٥٤
سەعدی عەزیز ١٥٥
سەقز (فیستیڤاڵ) ١٥٦
سەڵاح رەنجدەر ١٥٧
سەڵاح عەزیز محەمەد ئەمین ١٥٨
سەلاحەددین (شەڕ) ١٥٨
سەلیم حەمە ئاغا ١٥٨
سەنگاو (چالاكی) ١٥٩
سەنگاو (چالاكی) ١٥٩
سەنگاو (ئۆپەراسیون) ١٥٩
سەنگاو (ئۆپەراسیون) ١٥٩
سەنگەر (گۆڤار) ١٦٠
سەنگەر (گۆڤار) ١٦٠
سەنگەسەر (شەڕ) ١٦٠
سەوت ئەلئیسبوع (بڵاوكراوە) ١٦٠
سەید سادق (چالاكی) ١٦١
سەید كەریم هاودیانی ١٦١
سەیفەددین عەلی ئەحمەد عەلی ١٦١

سیامەند مامیر شاسواری ١٦٢
سێبەر (شەر) ١٦٤
سێکانی (شەر)........................ ١٦٤
سێوسێنان (شەر) ١٦٤
سێوسێنان (شەر) ١٦٤

ش

شاخەوان عەباس ١٦٦
شارباژێر (شەر) ١٦٧
شارەزور (چالاکی) ١٦٧
شازاد سایب ١٦٧
شاناخسێ (شەر) ١٦٨
شانە ١٦٨
شانەدەری (شەر) ١٦٩
شانەدەری (چالاکی) ١٦٩
شانەی سەرەکی ١٦٩
شۆراوە (شەر) ١٦٩
شۆڕش ئیسماعیل ١٧٠
شەدەڵە (شەر) ١٧١
شەدەڵە (چالاکی) ١٧١
شەرارە (رۆژنامە) ١٧١
شەریف سابیر کونەکۆتری ١٧٢
شەوکەت حاجی موشیر ١٧٣
شەهاب ئەحمەد داوود رەشید ١٧٤
شەهاب شێخ نوری ١٧٥
شەهریار ساڵح موفتی ١٧٦
شێخ جیریی سەروو (شەر) ١٧٦
شێرزاد حەبیب ١٧٧
شێرزاد حەسەن عەلی عەبدوڵلا ١٧٧
شێرزاد رەنجەرۆ ١٧٧
شێنێ (کۆبوونەوە) ١٧٨
شێنێ (شەر) ١٧٨
شێنێ (شەر) ١٧٨
شێنێ (شەر) ١٨٠
شێنێ ـ پێدەلان (شەر) ١٨٠

شێواشان (شەڕ) ١٨٠
شیوەکەل (چالاکی) ١٨٠
شیوملوک (چالاکی) ١٨٠

ع

عادل موراد ١٨١
عادل مەجید عەبدولکەریم ١٨٢
عارف روشدی عارف ١٨٢
عارف کەریم ١٨٣
عوسمان ئەحمەد عەبدوڵلا ١٨٤
عوسمان رەحمان محەمەد ١٨٤
عوسمان محەمەد فەرەج کەریم ١٨٥
عوسمان نانەوا ١٨٥
عومەر باینجانی ١٨٦
عومەر شێخموس ١٨٦
عومەر عەزۆ محەمەد عەلی ١٨٧
عومەر عەزیز محەمەد ئەمین ١٨٨
عومەر عەلی فەرەج ١٨٨
عومەر فەتاح حسێن ١٨٩
عومەر مستەفا ١٨٩
عەبدولخالق ساڵح ئەحمەد ١٩١
عەبدولخالق مەعروف ١٩٢
عەبدولخالق مەعروف (چاپخانە) ١٩٢
عەبدولڕەحمان محەمەد فەرەج هەڵەبجەیی ١٩٣
عەبدولڕەحیم عەبدوڵلا عەبدولڕەحیم ١٩٤
عەبدوڵلا ساڵح ١٩٤
عەبدوڵلا عیززەددین شاسوار ١٩٥
عەبدولمەسیح پۆلس سلێوە یەلدا ١٩٦
عەبدولواحید عەبدوڵلا محەمەد ١٩٦
عەدنان راحە جەلال ١٩٧
عەدنان عەلی محەمەد ١٩٧
عەدنان محەمەد قادر ١٩٧
عەدنان موفتی ١٩٨
عەدنان نەسرەددین عیززەددین ١٩٩
عەزیز شەمزینی ١٩٩

عەزیز مەحمود عەلی ٢٠١
عەلی بچکۆل ٢٠٢
عەلی سالح سەعید ٢٠٣
عەلی عەسکەری ٢٠٣

غ

غالیب عەبدوڵلا ئەمین ٢٠٦
غایب رەحمان عەباس ٢٠٦
غەریب عەسکەری ٢٠٦
غەریب هەڵەدنی ٢٠٧
غەفور دەروێش ئەحمەد مەحمود ٢٠٨

ف

فاتیح حەسیب حسێن ٢١٠
فاتیح حەمە سەعید سەنگاوی ٢١٠
فەخرەددین عەلی رەزا ٢١٠
فەرهاد ئەنوەر شێخانی ٢١١
فەرهاد عەلی محەمەد ٢١١
فەرەج کەریم حەمە شەریف ٢١٢
فەرید ئەسەسەرد ٢١٢
فەقێ جنە (چالاکی) ٢١٤
فەلاح عەزیز محەمەد ئەمین ٢١٤
فەیسەل رەشید تالەبانی ٢١٥

ڤ

ڤیەننا (کۆبونەوە) ٢١٦

ق

قادر حسێن مستەفا ٢١٧
قادر حەمە جان ٢١٧
قادر کەرەم (ئۆپەراسیون) ٢١٨
قادر مامەند بابەکر ئاغا ٢١٨

قادر محەمەد عومەر ٢١٩
قاسم محەمەد حەسەن ٢٢٠
قاسم محەمەد مستەفا ٢٢٠
قازانقایە (شەڕ) ٢٢١
قالی جۆ (شەڕ) ٢٢٢
قۆپی (شەڕ) ٢٢٢
قوەت ٢٢٢
قەدفەری (شەڕ) ٢٢٢
قەرەداغ (چالاکی) ٢٢٢
قەرەنگوێ (شەڕ) ٢٢٢
قەرەویس (چالاکی) ٢٢٢
قەڵاتوکان (شەڕ) ٢٢٣
قەڵادزێ (راپەڕین) ٢٢٣
قەڵاسنج (شەڕ) ٢٢٨
قەڵبەزە (شەڕ) ٢٢٨
قەندیل (شەڕ) ٢٢٨

ک

کارزان (تیپی مۆسیقا) ٢٢٩
کارمساتی هەکاری ٢٣٠
کارێزە (چالاکی) ٢٣١
کامەران عومەر حسێن ٢٣١
کانی بێریز (چالاکی) ٢٣١
کانی بیشوو (شەڕ) ٢٣١
کانی خان (شەڕ) ٢٣٢
کانی ژاژەڵە (چالاکی) ٢٣٢
کانی شیلان (شەڕ) ٢٣٢
کاوە ئەنوەر نادر خدر ٢٣٢
کاوە محەمەد ئیبراهیم ٢٣٣
کاوە میر عەزیز ئەفەندی ٢٣٣
کرماشان (خول) ٢٣٣
کفری (چالاکی) ٢٣٤
کۆتەڵ (شەڕ) ٢٣٤
کوردایەتی (گۆڤار - رۆژنامە) ٢٣٤
کوردستان (تیپی شانۆ) ٢٣٥

کۆڕێ (شەڕ) ٢٣٥
کۆڕی نیشتمانیی عیراق ٢٣٦
کۆسار (رۆژنامە) ٢٣٧
کۆسرەت (شەڕ) ٢٣٧
کۆسرەت رەسول عەلی ٢٣٨
کۆمتان (شەڕ) ٢٣٩
کۆمەڵە (گۆڤار) ٢٣٩
کۆمەڵەی مارکسی ـ لینینیی کوردستان ٢٤٠
کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان ٢٤٠
کۆمیتەی سەرکردایەتیی ناوچەی هەولێر ٢٤٢
کۆمیتەی شارەکان ٢٤٣
کۆمیتەی هەرێمەکان ٢٤٣
کۆمیتەی هەرێمەکان ٢٤٤
کەرت ٢٤٤
کەرتی رێکخستن ٢٤٤
کەرکوک (ئۆپەراسیون) ٢٤٥
کەریم حەمید ئاغای زەنگنە ٢٤٥
کەلتور (گۆڤار) ٢٤٦
کەلتور (گۆڤار) ٢٤٧
کەڵکەسێر (شەڕ) ٢٤٧
کیفاح ئەلئەنسار (رۆژنامە) ٢٤٧

گ

گادر (چالاکی) ٢٤٨
گرتک (شەڕ) ٢٤٨
گرد مەیدانی زینۆ (شەڕ) ٢٤٨
گریانە (شەڕ) ٢٤٨
گزنگ (گۆڤار) ٢٤٨
گزنگی بچوکان (گۆڤار) ٢٤٩
گڵەزەردە (ئۆپەراسیون) ٢٤٩
گۆپتەپە (شەڕ) ٢٥٠
گۆجار (شەڕ) ٢٥٠
گۆڕی شەڕکان (ئۆپەراسیون) ٢٥٠
گۆمەسپان (رووداو) ٢٥١
گوندژور (شەڕ) ٢٥١

گوێزان (شەڕ) ٢٥١
گەڕاوی ـ تازەشار (شەڕ) ٢٥١
گەرموان (شەڕ) ٢٥٢
گەرموان (شەڕ) ٢٥٢
گەرموان (شەڕ) ٢٥٣
گەرموان (شەڕ) ٢٥٣
گەڵاڵە (شەڕ) ٢٥٣
گەڵاڵە (شەڕ) ٢٥٣
گەڵاڵە (چالاکی) ٢٥٣
گەیلان سابیر رەشید ٢٥٣

ل

لالۆ عەبدولرەحمان پێنجوێنی ٢٥٥
لق (یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) ٢٥٦
لق (بزوتنەوەی سۆشیالیستی کوردستان) ٢٥٦
لوبنان (خول) ٢٥٧
لەتیف جەمال رەشید ٢٥٧
لەتیف عومەر مستەفا ٢٥٨
لەشکری ئیسلامیی کورد ٢٥٨
لەیلا قاسم (رێکخراو) ٢٥٩
لەیلا قاسم (کەرت) ٢٦٠
لەیلان (ئۆپەراسیون) ٢٦١
لیتنەل (رۆژنامە) ٢٦٢
لیژنەی ئامادە کردنی پارتی دیموکراتی کوردستان ٢٦٢
لیژنەی کاری راپەڕین ٢٦٢
لیژنەی ناوچە ٢٦٣

م

مالومە (شەڕ) ٢٦٤
مام رەش (شەڕ) ٢٦٤
مامەڕوتە (شەڕ) ٢٦٤
مامە ریشە ٢٦٥
مامەشایەتی (شەڕ) ٢٦٥
مامەندە (شەڕ) ٢٦٥

محەمەد ئەبوبەکر	٢٦٦
محەمەد ئیسماعیل	٢٦٦
محەمەد حەسەن پیرداود رەسول	٢٦٦
محەمەد حەسەن رەسول ئەحمەد	٢٦٧
محەمەد سەیدە	٢٦٨
محەمەد شاکەلی	٢٦٩
محەمەد شێخ عەبدولکەریم سۆڵەیی	٢٧٢
محەمەد شێخ کەریم	٢٧٢
محەمەد شینە	٢٧٢
محەمەد عەجەم	٢٧٢
محەمەد غەریب عەبدوڵڵا	٢٧٣
محەمەد غەفور ئاغجەلەری	٢٧٣
محەمەد نوری تۆفیق	٢٧٤
مستەفا برایم دەروێش	٢٧٥
مستەفا چاورەش	٢٧٦
مستەفا ساڵح کەریم	٢٧٧
موحسین بایز محەمەد ئەمین	٢٧٨
موحسین عەلی ئەکبەر	٢٧٩
مۆکەبە (شەڕ)	٢٨٠
مەحمود ئەحمەد عەبدوڵڵا	٢٨٠
مەحمود خۆشناو	٢٨٠
مەحمود حاجی فەرەج کۆکۆیی	٢٨١
مەحمود مەلا عیززەت	٢٨٢
مەدحەت کاکەیی	٢٨٣
مەریوان حسێن برایم جەباری	٢٨٣
مەسۆی بچوک (شەڕ)	٢٨٤
مەشخەڵان (سرود)	٢٨٤
مەفرەزە	٢٨٥
مەفرەزە سەرەتاییەکان	٢٨٥
مەکتەبی راگەیاندن (١٩٧٨ ـ ١٩٩١)	٢٨٥
مەکتەبی بیرو هۆشیاری	٢٨٧
مەکتەبی شەهیدان	٢٨٨
مەکتەبی مافی مرۆڤ	٢٨٩
مەکتەبی هۆشیاری	٢٩٠
مەلا بەختیار	٢٩٠
مەڵبەند	٢٩١

مەنگوڕایەتی (شەڕ) ٢٩٢
مەولود گوڕبازی ٢٩٢
مەهدی حەمە سەعید ٢٩٣
میری سور (شەڕ) ٢٩٣
میلی سور (شەڕ) ٢٩٣

ن

نازم رەشید بەلەگە ٢٩٤
نازم عومەر ٢٩٤
نازەنین (شەڕ) ٢٩٥
نامیق سدیق مەلا کوڕی ٢٩٥
ناوچەی سەرکردایەتی ٢٩٦
ناودەشت (شەڕ) ٢٩٧
ناوزەنگ (کۆبونەوە) ٢٩٧
نورستە (شەڕ) ٢٩٨
نورەددین رەشید ناسر ٢٩٨
نوری محەمەد عەلی ٢٩٨
نۆژەن (گۆڤار) ٢٩٩
نوسەری کوردستان (گۆڤار) ٢٩٩
نوسەری نوێ (گۆڤار) ٢٩٩
نوعمان عەبدوڵلا عوێد ٣٠٠
نۆڤین (گۆڤار) ٣٠٠
نۆکان (کۆبونەوە) ٣٠١
نۆکان (کۆبونەوە) ٣٠٢
نۆکان (کۆبونەوە) ٣٠٣
نەجات فەتحوڵلا مەحمود قادر ٣٠٣
نەجم ئەحمەد حسێن ٣٠٣
نەجم رۆستەم عەلی ٣٠٤
نەجم محەمەد محەمەد ئەمین ٣٠٥
نەجمەددین بیوك قایا ٣٠٥
نەجمەددین عوسمان قادر ٣٠٦
نەجمەددین فاتیح شوکر ٣٠٦
نەرمین عوسمان ٣٠٧
نەریمان باشتەپەیی ٣٠٧
نیزام ئەحمەد رەمەزان ٣٠٨

و

واژه (شەڕ) ٣٠٩
وریا رەشید ٣٠٩
وەرتێ (شەڕ) ٣١٠
وەرتێ (شەڕ) ٣١٠
وەراز (شەڕ) ٣١٠
وشکەرۆ (شەڕ) ٣١١
وەسفیە بەنی وەیس ٣١١
وەسمان لەکە (شەڕ) ٣١٢
وەلزێ (شەڕ) ٣١٣
وەلزێ (شەڕ) ٣١٣
وەلزێ ـ قەسرێ (شەڕ) ٣١٣
وەلەسمت (شەڕ) ٣١٣

هـ

هاوار جەلال مەجید ٣١٤
هاوار (کەرت) ٣١٤
هاوپەیمانی (رۆژنامە) ٣١٥
هۆرە (گۆڤار) ٣١٦
هۆمەر قەوم (شەڕ) ٣١٦
هەرتەل (شەڕ) ٣١٦
هەرنم ٣١٦
هەرێم کەمال خورشید ٣١٨
هەڵشۆ (شەڕ) ٣١٨
هەڵۆ مەحمود مارف پێنجوێنی ٣١٨
هەڵوێست (گۆڤار) ٣١٩
هەڵوێستی ئەدەبی (گۆڤار) ٣١٩
هەڵۆی سور (رێکخراو) ٣١٩
هەلەمونە ـ کاروخ (شەڕ) ٣٢٠
هەواڵنامەی کوردستانی عیراق (بڵاوکراوە) ٣٢١
هەواڵنامەی کوردستان لەرۆژنامەکانی ئەوروپا (گۆڤار) ٣٢١
هەورێ (شەڕ) ٣٢٢
هەورێ (شەڕ) ٣٢٢
هەولێر (نۆپەراسیۆن) ٣٢٢

هێرش (کۆمیته) ٣٢٣
هێرش (کۆمیته) ٣٢٣
هێزی پشتگیری ٣٢٣
هێزی پشتیوان ٣٢٤
هێزی پێشمەرگەی ژنان ٣٢٥

ی

یاخەمەر (کۆبونەوە) ٣٢٦
یاسین رەئوف رەسول ٣٢٦
یاسین سەعدون سەعید ٣٢٧
یانکان (شەڕ) ٣٢٧
یوسف ئیبراهیم گەلاڵەیی ٣٢٧
یوسف حەسەن حەوێز ٣٢٨
یوسف زۆزانی ٣٢٨
یوسف گۆران ٣٢٩
یونس محەمەد عەلی ٣٢٩
یەکێتی خوێندکارانی کوردستان ٣٣١
یەکێتی ژنانی کوردستان ٣٣٢
یەکێتی شۆڕشگێڕانی کوردستان ٣٣٣
یەکێتی فەقێیانی کوردستان ٣٣٥
یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان ٣٣٥